Cristian Troncotă

istoria serviciilor secrete românești

De la Cuza la Ceaușescu

Editura Ion Cristoiu

ISTORIA SERVICIILOR SECRETE ROMÂNEȘTI
De la Cuza la Ceaușescu

© Copyright
Editura „Ion Cristoiu“ S.A.
Piața Presei Libere nr. 1, corp C 2, et. 1, cam. 9
sector 1, București, O.P. 33

ISBN 973–99233–0–5

Cristian Troncotă

ISTORIA SERVICIILOR SECRETE ROMÂNEȘTI

De la Cuza la Ceaușescu

Cuvânt înainte: Florin Constantiniu
Postfață: Ion Cristoiu

Editura „Ion Cristoiu" S.A.
București, 1999

„Istoria nu este o însușire seacă de date, ci un izvor de îndrumări, o carte de învățătură pentru prezent, un mijloc de ridicare a conștiinței naționale... Datoria istoricului este de a lămuri pe ascultători asupra problemelor zilnice, asupra întrebărilor ce se prezintă înaintea fiecăruia, pentru că istoria este viața omenească, problemele de odinioară sunt problemele de acum, în altă formă, cu alți oameni...".

Nicolae Iorga

CUPRINS

Cuvînt înainte (Florin Constantiniu) 13

Introducere 15

Partea I. *De la Unirea Principatelor la România Mare. Cercetașii* 19

Instituționalizarea serviciilor secrete, jocul de interese al Marilor Puteri și situația României 21
Structurile informative ale Marilor Puteri 23
Primele structuri informative românești 27
Implicarea serviciilor secrete în atentatul de la Sarajevo și impactul asupra României 32
Tratatele secrete și interesele României 35
Patriotismul nu a exclus slăbiciunile și vulnerabilitățile 39
Activitatea informativă a Puterilor Centrale contra României 43

Structura și activitatea serviciilor de informații românești 49
Reprezentanțele diplomatice 49
Structurile informative ale Ministerului de Interne 51
Serviciul de informații al armatei 54
Alte structuri informative 58
Măsuri de adaptare a structurilor informative la situația de război 60
Rolul informațiilor în operația de la Flămânda și în bătălia pentru apărarea Bucureștiului 61

Noi instrucțiuni organizatorice, cooperarea cu structurile specializate ale aliaților și aportul informativ al mișcării de rezistență 66
Serviciul de informații și contrainformații româno-rus 66
Aportul informativ al mișcării de rezistență în teritoriul vremelnic ocupat 69
De la armistițiu la operațiile de apărare a Marii Uniri (1918-1919) 72

Serviciul de informații și siguranță al Deltei 75
Noi reorganizări (1918) 78
Secția Militară Secretă din Transilvania și rolul informațiilor în campania pentru apărarea României Mari 78

Bibliografie 81

Partea a II-a. *Perioada interbelică. Fataliștii* 85

Situația României după Marea Unire 87

Factori ce au erodat regimul democratic 91
Factori externi 91
Factori interni 96

Comunitatea informativă a României 107
Consiliul Superior al Apărării Țării (CSAT) 108
Biroul de informații permanent al Micii Înțelegeri 108
Structurile specializate din Ministerul de Interne 109
Jandarmeria și Serviciul de Informații ale Regionalei Autonome CFR 113
Lumini și umbre în activitatea organelor Ministerului de Interne 114
Serviciile de informații ale Ministerului Apărării Naționale 118

Structura organizatorică a Serviciului Secret în perioada 1934-1940 128
Aparatul central 128
Secția Informații 130
Secția Contrainformații 132
Aparatul teritorial 134
Birourile tehnice 136

Metode și mijloace folosite în procurarea informațiilor 139
Agentura secretă 140
Mecanismul de recrutare a surselor 145
Exploatarea surselor deschise 149
Schimbul de informații 150
Misiuni speciale de informare și documentare 154
Colaborarea cu atașații militari 155
Exploatarea agenților dubli 156
Protecția secretă de stat prin dezinformare 157
Folosirea diplomaților 157

Sistemul informării operative curente 159

Informații secrete, acțiuni diplomatice și măsuri cu caracter militar la granița de vest a României (februarie 1938–august 1940) 164
Interceptarea unor documente secrete 164

Măsuri de apărare 167
Starea de spirit și doctrina ungarismului 169
Dejucarea unor acțiuni de spionaj, propagandă și diversiune 171
Ospitalitate și... otravă 176

Personalitatea lui Mihail Moruzov 179

Bibliografie 183

Partea a III-a. *Al doilea război mondial, 1940-1945. Ofițerii* 189

Reorganizarea SSI și adaptarea activității informative la condițiile de campanie 191
Principiile reorganizării SSI, obiectivele și baza juridică 191
Noua structură organizatorică și misiunile încredințate 197
Reorganizarea din 1942 201
Colaborarea SSI cu celelalte structuri și instituții ale comunității informative românești 208

Contribuția informativă a SSI și a celorlalte servicii de informații și siguranță 213
Informații privind „iadul de peste Prut" (28 iunie 1940-22 iunie 1941) 213
SSI despre Mișcarea legionară 219
Un document secret maghiar despre atrocitățile din Bacica și Voivodina interceptat de SSI 224
Avertismente asupra imensului potențial militar și economic al URSS 228
Eșalonul mobil „Vulturul" 233
Informații despre mișcarea de partizani 236

Jocul pe mai multe tablouri 239
Rețeaua „inginer Popovici-Rică Georgescu" și impacientarea germanilor 240
Contactele informative cu americanii 241
Echipa „Autonomous" și contactele cu Serviciul Secret britanic 243
SSI-ul îl salvează pe profesorul Alexandru Eck 245

Impactul produs asupra SSI de ieșirea României din Axă și alăturarea armatei române la Coaliția Națiunilor Unite 247
Impactul produs de actul de la 23 august 1944 și prevederile Convenției de Armistițiu 247
Noile structuri organizatorice și cadrul tehnico-metodologic 255
Colaborarea cu serviciile de informații militare sovietice 263
Colaborarea cu OSS-ul american 269

Frontul secret sub presiunea politicii 272
Grupa Specială și criteriile de evaluare a fluxului informațional 272
Rolul informațiilor despre inamic în timpul operațiilor pentru eliberarea Transilvaniei și a Ungariei 280
SSI despre deportarea etnicilor germani din România 287
Diversiunea de la Viena și capturarea parașutiștilor 292
Informații pentru contraspionaj și contrainformații militare 295

Personalitatea lui Eugen Cristescu 298

Arhiva SSI — o perspectivă istorică 301
Paraziții Arhivei SSI 302
Scurgeri de documente către americani și sovietici 305
Istoria se repetă 306

Bibliografie 308

Partea a IV-a. *Perioada Republicii Populare (1948-1965). Torționarii* 313

O instituție cu rol preponderent represiv 315

Primele structuri ale organelor de securitate, miliție și informații militare 319
Direcția Generală a Securității Poporului 320
Miliția și trupele de securitate 323
Direcția de Informații Externe (Serviciul de spionaj al Securității) 324
Direcția de Informații Militare (Serviciul de spionaj militar din Ministerul Forțelor Armate) 327

Politica de cadre în Securitate 329
Spioni sovietici în fruntea Securității 329
Evoluția efectivelor și profesionalismul cadrelor 335
Sistemul de pregătire a cadrelor 341
Consilierii sovietici 344

Metode, mijloace, tehnici și mentalități din activitatea organelor de securitate 351
Rețeaua informativă 352
Sisteme de legătură, recrutare și evidență 355
Munca cu agentura 358
Reținerile și arestările 364
Anchetele informative 367
Cenzura corespondenței 375
Tehnica operativă și percheziții secrete 378
Arhiva și evidențele de securitate 382

Poliția politică represivă în acțiune 390
Legislația internărilor și „abuzurile" 391
„Fenomenul Pitești" — reeducarea prin tortura fizică și „spălarea creierului" 395
„Sabotorii" de la Canal 399
„Practici fasciste" în munca de securitate 403
„Abaterile" lucrătorilor din Miliție 409
Poliția politică în armată 412
Securitatea contra armatei negre a călugărilor și călugărițelor 414

Din activitatea de informații, contrainformații și contraspionaj a organelor de Securitate 419
Contraspionajul și criza iugoslavă 421
Obiectivele urmărite de serviciile de informații occidentale în România 427
Acțiuni de spionaj și contraspionaj pe teritoriul României 431
Atentatul asupra Legației române de la Berna 437
Implicarea serviciilor secrete în evenimentele anului 1956 441
Acțiuni informative, de supraveghere și contracarare a naționalismului și revizionismului maghiar 449
Grupul „Z", acțiunile de pedepsire și replica occidentalilor 457
Spionajul economic și tehnico-științific 463
Rețeaua Caraman 468

Organele de informații și securitate în contextul noilor relații româno-sovietice 473
Retragerea trupelor sovietice și înăsprirea regimului de teroare etatizată 474
Ineficiența cooperării Securității cu structurile similare din țările socialiste vecine 476
„Demascarea" spionajului ruso-sovietic contra României 479
Epurarea aparatului de Securitate 482
Decese din „necesități istorice" 486

Bibliografie 491

În loc de încheiere 500

Postfață: O istorie de stringentă actualitate (Ion Cristoiu) 502

Cuvânt înainte

Se spune mereu că spionajul este cea mai veche meserie din lume după prostituție! Această ordine cronologică a determinat și o anumită asociere între cele două profesiuni, asupra celei de a doua fiind proiectat discreditul care o lovea pe cea dintâi. În realitate, spionajul este o activitate dovedită indispensabilă oricărui stat. Faptul — citat atât de frecvent — că îl întâlnim în Vechiul Testament, practicat de Moise, dă măsura vechimii și necesității spionajului. În evaluarea lui corectă intră, credem noi, mai puțin mijloacele, cât mai ales scopurile. Întrebarea capitală ce este de pus sună astfel: cui slujește spionajul? Apărării interesului național sau al unui regim situat în afara acestui interes? Dacă spionajul servește interesele națiunii, atunci acțiunile sale trebuie validate, chiar dacă procedeele utilizate apar drept condamnante: la război ca la război!

Domnul Cristian Troncotă a fost permanent călăuzit de acest principiu în cercetarea consacrată serviciilor secrete românești în perioada 1859-1965. Domnia sa a pus în lumină trecerea de la activitatea serviciilor secrete, puse în slujba intereselor statului național român, la cele aflate la dispoziția unui regim impus de ocupantul sovietic.

Așa cum am spus și altă dată, dl Cristian Troncotă are meritul de a fi deschis în istoriografia română o nouă direcție de investigație: istoria serviciilor secrete. Și a făcut-o cu un profesionalism vrednic de cele mai calde elogii — explorări de arhive, informație bogată, analiză profundă, spirit critic, obiectivitate, capacitate de sinteză.

Toate aceste admirabile calități se regăsesc în paginile lucrării de față. Ne aflăm, de fapt, în fața unei sinteze de mari proporții, sprijinită pe o documentare intrată acum — în cea mai mare parte — pentru prima dată în circuitul științific. Episoade, procedee și persoane despre care istorici și marele public nu știau nimic sau aproape nimic sunt înfățișate acum, în premieră, cu mână sigură de autor.

Lucrare științifică, evident, dar, spre deosebire de atâtea cercetări temeinice, aride la lectură, tocmai din cauza exigențelor anchetei istorice, cea de față se prezintă ca un *thriller*, de citit pe nerăsuflate. O performanță pe care o vor invidia toți confrații autorului.

Trăim în epoca spionajului total, întemeiat pe principiile că: „Oricine poate fi spion. Oricine trebuie să fie spion; nu există nici un secret care să nu poată fi descoperit" (Kurt Riess, *Spionajul total*, București, Editura Direcției Generale Politice M.A.I., 1950, p. 84). Spionajul a cuprins, grație noilor tehnologii sofisticate, întreaga Planetă (sateliții ne urmăresc pas cu pas) și s-a extins în afara sferelor tradiționale (politică și militară). Regimurile comuniste au făcut din rețeaua de informatori o „organizație de masă", mai numeroasă, poate, decât sindicatele.

Cartea dlui Cristian Troncotă nu este, din acest punct de vedere, numai o cercetare științifică, ci și un avertisment. Într-un regim democratic, locul și atribuțiile serviciilor secrete

trebuie clar stabilite, iar controlul societății — pe care sunt chemate să o slujească — trebuie să fie permanent și vigilent, pentru a stăvili tentația — puternică și în condițiile democrației — de a deveni un stat în stat.

Domnul Cristian Troncotă a scris o carte de istorie, fără nici un fel de exagerare, monumentală. La asemenea proporții, evident, sunt și multe opinii, care vor naște discuții sau controverse. Ele vor ajuta astfel la progresul cercetării. Ceea ce se poate afirma, însă, cu certitudine este că *Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu* întrunește toate condițiile pentru a deveni o lucrare clasică a domeniului.

Florin CONSTANTINIU
Membru corespondent al Academiei Române

INTRODUCERE

Pentru recuperarea tradiției, în activitatea de informații și siguranță națională, esențial nu este doar efortul de cercetare și reconstituire cât mai corectă a adevărului istoric. Mai este nevoie ca și analiza să fie corectă, iar oamenii cărora li se adresează un asemenea demers analitic să aibă pregătirea necesară și să dovedească solicitudine și bună credință.

Pe de altă parte ar mai trebui precizat că reconstituirea istorică nu se poate realiza doar prin acribie și spirit științific, mai ales pentru evenimentele de pe frontul secret foarte apropiate de anii pe care-i trăim. Ideal ar fi să cunoaștem istoria, sau cel puțin să o putem analiza până la ziua pe care o trăim, folosind aceleași metode de cercetare și fără să schimbăm parametrii de evaluare. Dar acest lucru este extrem de greu, dacă nu chiar imposibil, de realizat. Arhivistica își are legile ei, iar „înaltele rațiuni de stat" în domeniul păstrării secretelor guvernării nu permit istoricilor accesul necesar la toate fondurile de documente. Cu ajutorul surselor deschise, reconstituirea istorică poate ajunge la zi, dar mult văduvită în ceea ce privește explicarea resorturilor intime ale diverselor evenimente. Documentele întocmite de cancelariile ministeriale ori departamentale sunt și de regulă rămân pentru mai mult timp secrete. Or, tocmai astfel de documente sunt pentru istoriografie și cele mai credibile în dezvăluirea cauzelor care au determinat luarea unei decizii importante. Sursele deschise nu ne pot oferi acest lucru, ci doar păreri, comentarii, puncte de vedere și acestea suspectate sau serios contaminate uneori de obscure interese politice, economice, militare etc. La fel și cărțile „albe" sau „negre" despre o asemenea tematică, ceea ce nu înseamnă că nu pot fi folosite ca izvoare istorice, dar numai în condițiile unei preluări critice. Și toate acestea pentru că influența, propaganda, contrapropaganda și dezinformarea fac parte din complicatul angrenaj de metode ale activității serviciilor secrete.

Chiar și în situația cercetării unor epoci mai îndepărtate, pentru care accesul la documentele de primă mână este permis istoriografiei, există totuși o serie de alte dificultăți ce cu greu pot fi depășite, cum ar fi: gama foarte variată și volumul mare de documente, numeroasele depozite naționale și străine de arhivă în care se păstrează, instrumentele arhivistice de lucru (cataloagele de evidență) care nu întotdeauna și oriunde sunt adecvate cercetării moderne. La toate acestea mai trebuie adăugată și multitudinea de izvoare memorialistice, bogăția de lucrări și studii de specialitate ce cu greu mai pot fi cuprinse.

Pentru limpezirea unor tenebre ale frontului secret, cu reală relevanță pentru prezent și perspectivă, poate fi suficientă și o reconstituire parțială a unei teme

istorice, dar în condițiile în care este făcută cu bună credință și obiectivitate. Alexandr Soljeniț în spunea cu atâta înțelepciune: „Este suficient să guști o picătură pentru a simți gustul oceanului". Picătura pe care o dă istoria serviciilor secrete și a artei informațiilor la români poate fi necesară ca punct de meditație pentru cei interesați. Și în acest caz, percepția poate fi corectă, iar cele ce nu convin unora, prin duritatea și tragismul dezvăluirilor — dar ancorate strict pe o solidă documentare — pot deveni cu timpul o bază de reflecție.

De la cristalizarea primelor structuri instituționalizate și până în prezent, în funcție și de etapele istorice parcurse de societatea românească, s-au succedat mai multe generații de ofițeri de informații, fiecare cu experiența, realizările și limitele ei în arta informațiilor, adică în inteligența și imaginația creatoare dovedite în conceperea structurilor, în îmbinarea metodelor, mijloacelor și procedeelor pentru obținerea și valorificarea informațiilor necesare sistemului național de apărare și securitate. Datorită limitelor mai sus precizate, prezenta lucrare acoperă doar perioada 1859-1965. Pentru anii 1966-1989 și după 1990, reconstituirea istorică și evaluarea după aceleași criterii, tehnici și metode rămân momentan doar în stadiul de deziderat.

Prin cercetarea materialului bibliografic (documente edite și inedite, lucrări memorialistice, studii și sinteze de specialitate) — în măsura în care am avut accesibilitate — ne-a interesat pentru fiecare etapă istorică și generație de ofițeri: evoluția structurilor și principalele lor atribuții; cadrul legislativ și tehnico-metodologic; mentalitățile și sistemul de pregătire; factorii de risc ori sursele de insecuritate ce au dominat situația operativă; mijloacele, metodele și tehnicile specifice activității de informații; circuitul fluxurilor informaționale de la surse la beneficiari și practicile informării operative curente; modul în care au fost valorificate informațiile. Acest din urmă aspect creează și cele mai mari probleme cercetării, întrucât nu întotdeauna documentele declasificate ne ajută să evaluăm reacțiile factorilor de comandă, sub aspect politic, diplomatic, social-economic, militar etc., mai ales în fața unor evenimente istorice importante. În funcție de reacțiile beneficiarilor ne-a interesat, atât cât a fost posibil, să fixăm rolul și locul serviciilor de informații în ansamblul structurilor instituționale ale statului. Atunci când am beneficiat de o documentație certă, am încercat și o analiză comparată între serviciile românești și instituțiile similare din alte state, în urma cărora se pot desprinde concluzii interesante. Toată această problematică, legată de serviciile secrete de informații și siguranță națională, nu poate fi ruptă de contextul istoric, fapt pentru care s-a impus o raportare a situației din România la principalele evenimente pe plan internațional, mai ales asupra celor din țările vecine cu care România se află în relații de alianță sau într-o conjunctură politico-militară de adversitate.

Fiecare generație de ofițeri de informații a avut în frunte personalități care și-au pus puternic amprenta asupra artei informațiilor, din reușitele și nereușitele lor în context istoric s-a conturat și esența sau atributul generației respective. Se poate vorbi astfel despre o tradiție a artei informațiilor în România? Rândurile ce urmează încearcă să dea un posibil răspuns acestei întrebări.

Ceea ce ar trebui cunoscut din capul locului, pentru că istoria serviciilor secrete și a artei informațiilor îl dezvăluie și îl face de necontestat, este că mimetismul, care în sens pozitiv e specific domeniului, dar cultivat în paralel cu vedetismul, cu infatuarea, cu aerele de falsă superioritate, cu aroganța atotștiu-

torilor, cu orgoliile nemăsurate, uneori cu dorința primitivă de răzbunare sau de a se plăti polițe, cu invidia și tutela măruntă, deopotrivă cu naționalismul exclusivist și excentric, creează împreună sau separat virușii unei boli ce poate duce instituția și sistemul la dezastru. În schimb, onestitatea, echilibrul, cumpătarea, modestia, dorința manifestă de adevăr, tăria de caracter, curajul asumării responsabilității și nu în ultimul rând păstrarea cu sfințenie a secretului profesional pot constitui piatra de temelie a unui edificiu ce se construiește în prezent și pentru viitorul unui sistem democratic.

Un serviciu de informații cu atribuții în domeniul apărării securității național-statale își câștigă cu greutate și în focul confruntărilor reale de-a lungul mai multor generații de ofițeri profesioniști, un bun prestigiu, adică încrederea oamenilor pe care îi apără, loialitatea altor structuri naționale ori străine cu care cooperează curent și în momente de tensiune în relațiile internaționale sau pe probleme de interes intern și/sau global. Fără încrederea și susținerea din partea acestora, gestionarea crizelor, indiferent de dimensiunea lor sau a factorilor de risc care le generează, rămâne doar o amăgitoare iluzie.

La fel de neproductivă, uneori chiar profund nocivă, se poate dovedi și ruptura totală de tradiție. A o lua mereu de la capăt, bâjbâind pe un teren gol sau căutând să se copieze în exclusivitate modele străine fără să se țină seama de specificul național ori să se conserve în forme travestite aceste modele — deși istoria a demonstrat că nu sunt corespunzătoare —, înseamnă a face un joc periculos și total contrar intereselor de apărare și securitate național-statală. Or, la ora actuală, nimeni nu-și poate permite să rateze șansa de a se așeza pe un teren solid și de a-și exploata propria tradiție. Transformările nu se pot produce brusc, ci în timp, totul e să existe o strategie pe termen scurt, mediu și lung realizabilă și îndeplinită cu răbdare, responsabilitate și tenacitate, în etape rezonabile și pas cu pas.

Prezenta lucrare conține și câteva mesaje ce vizează persoanele predilecte domeniului artei informațiilor. În primul rând tinerii din rândul cărora se vor forma noile generații de profesioniști. Sub acest aspect se conturează speranța îndreptățită că viitorii ofițeri de informații vor înțelege mai bine, în urma demersului istoric, ceea ce este esențial pentru ei, și anume datoria de a lua de la fiecare generație trecută tot ce a fost mai bun pentru a forma o nouă generație pe care să o ridice deasupra celorlalte. Dar să fie convinși că dacă se vor încumeta să-și asume conștienți povara acestor grele misiuni, nu vor scăpa de judecata necruțătoare a istoriei. În al doilea rând, mesaje importante vor găsi și cei asupra cărora se răsfrânge actul de protecție și securitate, indiferent de profesie, orientare politică, situație socială, stare materială ori grad de cultură, pentru că fără sprijinul lor material și informativ activitatea în domeniu este practic de neconceput.

Adresându-se unui astfel de auditoriu, cartea a fost despovărată de aparatul critic, iar la notele de subsol s-a apelat mai rar, doar pentru situațiile în care explicațiile erau de absolută utilitate în înțelegerea unor noțiuni sau evenimente istorice. De asemenea, notele bibliografice, care însoțesc fiecare subdiviziune, au avut în vedere fondurile arhivistice, izvoarele edite și inedite, instrumentele de lucru folosite, lucrările și studiile parcurse, la care s-a adăugat contribuția istoriografică a autorului. Prin urmare, bibliografia nu este altceva decît lista completă a surselor citate ori la care se face referire în text.

Cele patru părți ale lucrării constituie sinteze parțiale — contopite într-o sinteză generală —, produse ale unor cercetări speciale realizate de-a lungul mai multor ani de studiu, ce formulează puncte de vedere pe care noi cercetări și progresul firesc al istoriografiei le poate confirma, completa, nuanța sau chiar corecta.

Cu certitudine că, pentru a putea să-ți chivernisești tradiția așa cum trebuie, ești obligat ca mai întâi de toate să o cunoști, dacă nu în mod exhaustiv, cel puțin în părțile esențiale. Fără o astfel de cunoaștere nu se poate evita repetarea greșelilor, care, în domeniul informațiilor, nouă românilor, ne-a adus de-a lungul timpului mari prejudicii.

*

Inițiativa, perseverența și eforturile investite în elaborarea prezentei lucrări le datorez d-lui rector și studenților Institutului Național de Informații; distinsului cercetător și om de cultură, prof. univ. dr. Septimiu Chelcea, pentru că m-a „provocat" permanent în anii din urmă, punându-mi nu o dată ambiția la încercare, dar oferindu-mi în același timp sprijinul și înțelegerea de care am avut nevoie; studenților mei, avizi de cunoaștere și dornici de instruire într-un domeniu care nu este la îndemâna oricui, pentru că au dovedit răbdare și înțelegere în audierea prelegerilor pe parcursul cărora am avut ocazia să-mi expun ideile și interpretările. Lor le dedic această carte și îi asigur că le rămân îndatorat.

Recunoștința mea se îndreaptă și asupra celor ce m-au ajutat în mod special la realizarea documentării: colegilor și prietenilor de la Arhiva Națională Istorică Centrală, Arhiva Serviciului Român de Informații, Arhiva Ministerului Apărării Naționale, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe și Biblioteca Academiei, în primul rând pentru profesionalismul și solicitudinea de care au dat dovadă; regretatului istoric Cristian Popișteanu pentru căldura cu care și-a oferit recomandările atât de oportune și competente; istoricului Matei Dorin, redactor-șef al prestigioasei publicații „Magazin istoric", pentru lectura competentă, critică și eficientă pe care a făcut-o manuscrisului acestei cărți; istoricului Mircea Suciu, redactor-șef al căutatei reviste „Dosarele istoriei", care a depus eforturi considerabile alături de principalii săi colaboratori pentru ca lucrarea să apară în condiții de excepție la această editură.

Mulțumirile mele se adresează și ofițerilor în retragere (foști lucrători în SSI și în Securitate) cu care am fost și am rămas în relații apropiate. Aceștia mi-au oferit importante informații de interes istoric și mi-au corectat datele și informațiile obținute în împrejurări neoficiale.

Mai presus de orice îi rămân recunoscător d-lui col. Aurel Rogojan, pe de o parte, pentru încrederea dovedită cu cîțiva ani în urmă, când mi-a acceptat colaborarea alături de Domnia Sa, în calitate de lector asociat, la unul din cele mai importante cursuri — istoria și teoria activității de informații —, iar pe de altă parte, pentru corecțiile și sugestiile făcute ce poartă girul unui valoros și pasionat teoretician, în egală măsură cu acelea ale unui memorialist de excepție.

Fără o astfel de experiență și fără sprijinul și înțelegerea de care m-am bucurat din partea familiei, ducerea la bun sfârșit a prezentei lucrări ar fi fost greu de imaginat.

Tuturor le voi păstra o sinceră și nedisimulată recunoștință.

Partea I

De la Unirea Principatelor la România Mare

CERCETAȘII

„Un serviciu de informații nu se improvizează."

Mihail Moruzov

INSTITUȚIONALIZAREA SERVICIILOR SECRETE, JOCUL DE INTERESE AL MARILOR PUTERI ȘI SITUAȚIA ROMÂNIEI

În contextul declanșării unor evenimente politico-diplomatice și militare pe plan internațional, ce aveau să schimbe configurația raportului de forțe între Marile Puteri, dar și destinul unor state mici și mijlocii surprinse instantaneu, România s-a aflat, nu o dată, nepregătită, inclusiv în domeniul serviciilor secrete de informații. Referirea la acest aspect are în vedere rolul și locul pe care îl ocupă, sau ar trebui să-l ocupe, serviciile secrete de informații în structura instituțiilor statului.

De regulă, serviciile secrete de informații sunt instituții create cu rol și misiuni preventive, adică de a fi cu un pas înaintea diplomației sau acelor organizații ori persoane ce intenționează să declanșeze furtuni — crize social-politice, economice, conflicte interetnice, religioase etc. — sau zăngănitul de arme. Experiența istorică demonstrează că au fost și situații când serviciile secrete de informații, manevrate cu dibăcie de cercurile politice ale puterii, s-au implicat în declanșarea unor evenimente, care, la rândul lor, au dus la aprinderea conflictelor militare. Atât primul cât și al doilea război mondial constituie exemple, poate cele mai elocvente în acest sens. Generic însă, serviciile secrete de informații ar trebui să dea alarma la timp în sensul de a oferi un flux informațional oportun, atotcuprinzător și veridic despre intențiile potențialilor inamici sau aliați, pe care să se poată fundamenta din timp, de către factorii de decizie din stat, o strategie în acord cu interesele și aspirațiile național-statale. În sens contrar, adică măsurile adoptate după declanșarea evenimentelor nu pot fi decât conjuncturale, dacă nu chiar pripite, sub imboldul unor stări emoționale, ceea ce ar putea duce, în condițiile unei situații limită, la știrbirea gravă a intereselor statale pe o lungă perioadă de timp.

Istoria demonstrează că, prin metodele și mijloacele specifice pe care le folosesc, mai mult sau mai puțin permisibile de sistemul juridic, dar mai totdeauna îngăduite de așa-zisele „rațiuni de stat", serviciile secrete de informații pot contribui atât la declanșarea cât și la prevenirea unor evenimente cu rezonanță istorică, totul depinzând, în ultimă instanță, de profesionalismul operatorilor și de interesele factorilor de decizie în subordinea cărora se află. Totul a fost, este și va fi posibil pentru că prin pârghiile puterii, factorii de decizie ai statului exercită un control și o conducere nemijlocită asupra serviciilor secrete de informații, sau cel puțin teoretic ar trebui s-o facă.

Pentru România, astfel de evenimente au fost războiul din 1877-1878 și declanșarea primului război mondial, care au surprins autoritățile militare și clasa politică românească. Cum se explică lipsa totală de responsabilitate a ofițerilor români stat-majoriști în obținerea de informații despre dispozitivul otoman de la Plevna, ceea ce a costat viața a peste 2 000 de ostași? Cum altfel ne-am putea explica rușinoasa înfrângere a armatei române la Turtucaia doar la zece zile de la intrarea României în primul război mondial, ca să nu mai vorbim de retragerea guvernului, a Casei Regale și armatei române, la sfârșitul lunii noiembrie 1916, în Moldova, abandonându-se Oltenia, Muntenia și Dobrogea la dispoziția și cheremul ocupanților străini?

Este la fel de adevărat că sfârșitul primului război mondial a adus poporului român realizarea „visului de veacuri", adică Marea Unire. Numai că „miracolul românesc" s-a realizat, de data aceasta, într-o situație internațională favorabilă, care, la drept vorbind, era greu de anticipat, atunci când în primăvara anului 1918, România definitivase tratatul înjositor cu Germania. Tratatul, încheiat pe o perioadă de 90 de ani și care, dacă ar fi fost aplicat nu ar fi avut altă consecință decât secătuirea economică a țării și știrbirea gravă a independenței și suveranității național-statale, a fost ratificat de Parlamentul român dar nepromulgat de rege. Cu merite incontestabile, Ferdinand I, „Regele întregitor", a tergiversat parafarea tratatului în speranța producerii unui miracol, care nu a întârziat să apară, în sensul capitulării Germaniei și astfel, cu doar 24 de ore înaintea semnării armistițiului de la Rothondes, între Germania și Puterile Antantei, la 11 noiembrie 1918, România — care fusese prevenită prin canalele diplomatice secrete despre un asemenea deznodământ — a declarat nul și neavenit tratatul ei cu Reichul Wilhelmian, a purces la o nouă mobilizare a armatei, ceea ce a făcut ca practic, la sfârșitul războiului, să se afle în tabăra marilor învingători, iar în conjunctura creată de prăbușirea imperiilor țarist, austro-ungar și german, România să-și poată realiza unitatea național-statală și apoi chiar s-o poată apăra cu arma în mână, printr-o campanie victorioasă împotriva Ungariei guvernate din martie 1919 de regimul comunist al lui Bla Kun.

Fără îndoială că realizarea acestui deziderat național poate fi atribuit stării de spirit a majorității românilor total conectați aspirațiilor seculare de unitate național-statală, aspect sesizat și recunoscut chiar și de inamicii de atunci. Generalul Maximilian (Max) Ronge, șeful Serviciului de informații și contrainformații austro-ungar, avea să mărturisească faptul că în acele împrejurări grele pentru poporul român (primăvara și vara anului 1918), românii reprezentau „un inamic mai periculos decât la începutul războiului" și că „iridenta română nu era, în nici un caz, o mișcare chemată la viață în mod artificial".

Cu toate acestea nu poate fi evitat un răspuns la întrebarea: cum s-a ajuns ca situația României să depindă atât de mult, în momentele decisive, de jocul de interese al Marilor Puteri, iar trecerea de la extaz la agonie și apoi invers să fie greu, dacă nu imposibil, de premeditat?

Vom încerca, în cele ce urmează, doar să schițăm un răspuns posibil printr-un demers istoric ce-și propune să reconstituie, pe baza unor documente edite, dar

și inedite, situația acelor instituții, care ar fi trebuit să informeze din timp, adică serviciile secrete de informații, la începutul primei conflagrații mondiale. Ne vom referi în părțile esențiale la: instituționalizarea primelor servicii de informații în alte state și în România, cauzele izbucnirii războiului și implicarea serviciilor și diplomațiilor secrete, tratatele și angajamentele secrete la care România a fost parte, evoluția comunității informative românești, principalele activități desfășurate, metodele și mijloacele folosite pentru procurarea informațiilor și în baza cărora se pot formula concluzii privind arta informațiilor.

Structurile informative ale Marilor Puteri. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul celui următor s-au format două alianțe politico-militare ce aveau să se confrunte în primul război mondial: Puterile Centrale (Germania și Austro-Ungaria) și Antanta (Anglia, Franța și Rusia). La aceste coaliții au aderat ulterior declanșării războiului și alte mari puteri: Italia și Japonia în 1915, apoi SUA în 1917 de partea Antantei și Imperiul otoman în octombrie 1915 de partea Puterilor Centrale.

Publicistul american Richard Rowen, un bun cunoscător al istoriei spionajului, sublinia în lucrarea sa „Însemnări despre serviciul secret", publicată la Londra în 1938, că primul război mondial a surprins toate țările Europei. „Toate serviciile de spionaj militar din Europa — consemna Rowen — se socoteau perfect pregătite pentru evenimentele de orice natură și de orice proporții. Multe din aceste servicii au arătat că ele într-adevăr sunt pregătite pentru tot, cu excepția evenimentului provocat prin însăși activitatea lor: războiul mondial. Această descoperire neașteptată și mai mult decât delicată a făcut ca toate puterile beligerante să se trezească complet dezarmate în domeniul spionajului." În anii primului război mondial au fost puse la dispoziția serviciilor de spionaj resurse uriașe, inclusiv inovațiile tehnice. De asemenea, a fost mobilizat potențialul intelectual din universități, în special de la catedrele de matematici. În linii mari, raportul de forțe între serviciile de spionaj corespundea raportului general de forțe dintre coalițiile aflate în luptă. Către sfârșitul războiului, când s-a profilat înfrângerea Germaniei, a ieșit în evidență și superioritatea serviciilor de informații și contrainformații ale principalelor state din coaliția Antantei.

Pentru a facilita comparația cu instituțiile similare din România, și a putea explica multe din problemele cu care s-au confruntat factorii de comandă ai armatei române, alături de clasa politică, este necesar un fugitiv excurs istoric asupra situației principalelor servicii secrete ale Marilor Puteri care s-au înfruntat în prima mare conflagrație mondială.

În Germania primele structuri informative instituționalizate datează de la mijlocul veacului al XIX-lea, ele fiind create ca instrumente menite a juca un rol important în procesul de unificare și centralizare național-statală*. Astfel, în 1854,

* Unificarea Germaniei (1864-1871) s-a realizat în jurul Prusiei și a dinastiei de Hohenzollern, printr-o politică «de fier și foc», adică războaie cu Danemarca, Austria și Franța. În ianuarie 1871, regele Prusiei s-a încoronat sub numele de Wilhelm al II-lea ca împărat (Kaiser) al Germaniei (al II-lea Reich).

regele Prusiei, Frederich-Wilhelm, l-a însărcinat pe Wilhelm Stiber, de profesie avocat, agent secret de poliție și editor al „Revistei Poliției", să organizeze un serviciu de spionaj împotriva Franței. Un an mai târziu, Parlamentul prusian a alocat o sumă importantă pentru finanțarea activității de spionaj. În 1864, „Cancelarul de fier", Otto von Bismarck, l-a angajat pe același Stiber să organizeze un serviciu de spionaj contra Austriei, iar după lupta de la Sadowa (din 1866, dintre Prusia și Austria), un serviciu similar pentru spațiul de interes francez. După proclamarea celui de-al doilea Reich, structurile de spionaj au fost coordonate de Biroul de informații și contrainformații al armatei imperiale (*Nachrichtendienst*), care și-a extins activitatea în majoritatea orașelor mari europene. La începutul secolului XX, biroul era deja considerat „fără egal în Europa", iar în timpul primului război mondial a fost condus de colonelul Walter Nicolai.

Imediat după proclamarea Imperiului Austro-Ungar, în 1867, în cadrul noilor suprastructuri statale, s-a înființat *Serviciul de informații și contrainformații militare*, după model german, condus de un ofițer superior în grad de colonel. Principala lui misiune era de a studia în amănunt, pe baza datelor și informațiilor culese prin orice procedee, armatele străine, îndeosebi cele ale statelor pe care guvernul imperial de la Viena le considera ca potențiale inamice. În perioada primului război mondial, Serviciul de informații și contrainformații austro-ungar a fost condus de colonelul, devenit ulterior general, Maximilian (Max) Ronge.

Situația Italiei este mult asemănătoare cu a României. Încheindu-și procesul de unificare național-statală, sub forma unui regat condus de dinastia de Sovoia, Italia a intrat în 1888 în alianța Puterilor Centrale, alături de Germania și Austro-Ungaria, dar la declanșarea primului război mondial a rămas în neutralitate, iar în mai 1915 a intrat în război de partea Antantei. În Italia, armata terestră fusese dotată încă din 1863 și 1866 cu un birou de spionaj (*Ufficio „1"*), reconstituit în 1900 și dublat în timpul primului război mondial (1916) cu *Servizio Informazioni del Comando Suprema.*

În Anglia se înființaseră structuri însărcinate cu activitatea de informații și contrainformații în cadrul departamentelor militare, astfel: *Millitary Intelligence Service* (1873), pe lângă War Service (Ministerul de Război), condus de Sir John Ardagh și *Naval Intelligence Service* (1887), pe lângă Amirality (Amiralitate), condus de amiralul Beaumont. Comisia pentru apărarea Imperiului britanic a înființat în anul 1901 o mică unitate (*Millitary Intelligence 5*, cunoscută și sub numele de Millitary Office 5), sub comanda căpitanului Veron Kell, menită să culeagă informații despre spionajul german pe teritoriul britanic. Kell a găsit dovezi că ofițerii germani, veniți în vacanță pe teritoriul britanic, culegeau informații de interes militar. Sesizând pericolul ofensivei spionajului german, britanicii nu s-au lăsat dominați. În 1909, Amiralitatea a înființat *Millitary Intelligence 6*, sub comanda căpitanului de marină Sir Manfred Cumming, pentru activitatea de spionaj militar. Britanicii s-au dovedit grijulii și în ceea ce privește protecția secretelor. Legea secretelor oficiale din 1911 relevă că primul ministru, ministrul de Război și alți membri ai guvernului de la Londra luaseră în serios politica ofensivă a Kaiserului. După cum s-au derulat evenimentele, această lege s-a dovedit eficientă împotriva spionilor care acționau pe teritoriul britanic. Cu toate acestea, potrivit opiniei

lui Oleg Gordievsky și Cristopher Andrew, serviciul de spionaj militar britanic s-a remarcat până la începutul războiului doar „ca o agenție obscură cu minimă eficiență". Abia pe timpul primului război mondial s-a extins considerabil, cu un plus de profesionalizare, astfel că în 1918 reușea să controleze o rețea de peste 400 de agenți care raportau cu regularitate și precizie despre mișcările de trupe germane.

O situație asemănătoare întâlnim și în Franța. Biroul 2 (*Deuxiéme Bureau*) a luat ființă la 12 martie 1874 pe lângă Statul Major al armatei franceze. În vara anului 1914, francezii nu dispuneau însă de prea multe date despre evenimentele care au dus la declanșarea conflagrației. Abia în timpul războiului, sub comanda colonelului Gambet și a căpitanului Ladoux, Deuxiéme Bureau a excelat pe toate fronturile bătăliei secrete, fapt pentru care în perioada următoare s-au organizat, după modelul francez, în multe state, birouri de informații pentru misiuni ofensive (spionaj) și defensive (contrainformații și contraspionaj).

Alături de Anglia și Franța, Rusia a fost o putere de bază a coaliției Antantei, până în 1917, când s-a produs lovitura de stat bolșevică (așa-numita revoluție socialistă din octombrie) cu sprijinul substanțial, din punct de vedere material, al spionajului german. În secolul al XIX-lea însă Rusia țaristă se deosebea esențial de celelalte state europene, în special prin prezența „omnipotenței poliției politice", de care depindea supraviețuirea țarismului. Pentru a-i putea supraveghea și contracara mai eficient pe revoluționarii și anarhiștii ruși s-a produs, în 1880, o restructurare a poliției politice, luând ființă Departamentul Poliției de Stat, în cadrul căruia a funcționat, începând cu 1881, un Departament Special cu rețele de agenți în regiuni, numite *Obronnaie Otelenic*, care se ocupa de criminalitatea politică. De la această dată, sistemul de poliție politică a început să fie denumit, pe scurt, *Ohrana*. Întrucât emigrația revoluționarilor ruși — răspândiți în întreaga Europă unde unelteau la abolirea țarismului — atinsese cifra de aproximativ 5 000, a luat ființă, în 1882, o structură specială pentru străinătate, numită Agenția pentru Străinătate a Ohranei (*Zagranicinaia Agentura*) cu sediul la Paris. În 1884, această agenție a devenit complet operațională sub conducerea lui Piotr Rakovski, „cel mai influent ofițer de informații externe din toată istoria Rusiei țariste". La fel ca și Ohrana internă, Agenția pentru Străinătate a folosit „supravegherea" cu detectivi deghizați, cât și „penetrația", prin spioni versați, dintre care unii fuseseră recrutați chiar din rândurile revoluționarilor veritabili. Activitatea Agenției s-a bucurat nu numai de sprijinul poliției franceze, ci și a majorității polițiilor europene, și aceasta pentru a ține sub control activitatea revoluționarilor și anarhiștilor ruși, foarte periculoasă, datorită recurgerii la asasinate politice. De la Paris, grupuri de agenți ai Ohranei asigurau supravegherea emigrației rusești în Marea Britanie, Germania, Italia, Elveția, Belgia și Țările Scandinave. Datorită protestelor deputaților socialiști și radicali din Parlamentul francez, în 1913, Agenția pentru Străinătate a Ohranei a fost desființată formal. În realitate, s-a transformat într-o agenție particulară de detectivi, numită Bint-Samboin, condusă de Henri Bint. Activitatea acesteia a devenit mult mai discretă și mai bine acoperită decât în trecut, ajungându-se practic, în 1914, ca guvernul francez să nu mai poată a se informa

cu exactitate asupra uneltirilor periculoase ale agenților ruși. Sub noua acoperire, agenția nu s-a limitat doar la colectarea de informații, ci a recurs la „măsuri active" menite a influența guvernele străine și opinia publică, precum și la „acțiuni speciale", implicând diferite forme de violență. Agenția s-a dovedit foarte penetrantă. De exemplu, dintre cei cinci membri ai comitetului din St. Petersburg al Partidului bolșevic nu mai puțin de patru erau agenți ai Ohranei. Deși sistemul țarist rus de informații secrete era confuz și slab coordonat, el a stabilit o serie de precedente importante pentru perioada sovietică de după 1917.

În SUA, războiul civil (1861-1865) între Nordul unionist și Sudul scizionist a evidențiat rolul important al activității de informații și contrainformații în asigurarea victoriei finale de partea armatei nordiste. Lucrările de specialitate fac referire la inițiativa lui Allan Pinkerton, care, în 1861, cu sprijinul lui Abraham Lincoln, a fondat la Washington *United States Secret Service*. Doi ani mai târziu, deci în plin război civil, a luat ființă, din inițiativa nordiștilor, Biroul de Informații Secrete Militare (*Military Intelligence Biro*), care, ulterior, a devenit prima agenție secretă profesionistă americană. Acest birou a fost secondat, din 1882, de *Office of Naval Intelligence*, creat la Departamentul Marinei (Navy Department), iar din 1885 de *Military Intelligence Division*, subordonat Ministerului de Război (War Department). Cele două structuri au fost reorganizate în 1908 de către Statul Major General, într-un birou de informații și contrainformații, numit G.2 (Governmentmen). Avându-se în vedere concurența dintre aceste structuri informative și lipsa unui compartiment de centralizare și analiză a informațiilor, istoricul Cristopher Andrew a ajuns la concluzia că SUA au reprezentat în realitate „țara cea mai puțin pregătită pentru război".

Japonia, la rândul ei, o mare putere imperială a Extremului Orient, se consolidase considerabil în urma reformelor de modernizare, începute în 1868 prin așa-numita „revoluție Meiji". Activitatea de spionaj și poliție secretă se bucura în Japonia de o tradiție încă din evul mediu și cunoscuse dimensiuni inimaginabile pentru țările Europei. La două decenii după revoluția Meiji, Imperiul nipon se afla în momentul creării unei industrii proprii, pe baze moderne, după modelul țărilor înaintate din Europa. Activitatea de informații a fost imediat conectată la acest obiectiv. Pentru a-și moderniza structurile de informații, japonezii au trimis o delegație specială în Germania. Cu încuviințarea Kaiserului, Stiber a pus la dispoziția japonezilor instructori militari din armata prusiană, acoperiți de glorie în războiul cu Franța (1870-1871), dar și agenți cu experiență în activitatea de spionaj. Prin urmare, avem de-a face cu o suprapunere a experienței tehnicilor și tenacității germane peste fanatismul tradițional japonez, adică supunerea oarbă și hotărârea de a-și da viața pentru „divinul Mikado" (împărat). Ce putea ieși dintr-o asemenea combinație nu ne rămâne decât să ne imaginăm, întrucât prea multe lucruri concrete despre eficiența spionajului nipon nu avem, și aceasta pentru că japonezii au un cult pentru intimitate și păstrarea cu sfințenie a secretelor. Ceea ce găsim consemnat în istoriografie este că japonezii, la fel ca europenii și americanii, și-au creat structuri informative și contrainformative militare în cadrul marinei și a trupelor de uscat. Un astfel de serviciu, subordonat Ministerului de Război, s-a numit

Kempei Tai. O trăsătură interesantă, a activității de informații nipone, o constituie faptul că aceasta nu era apanajul doar a organelor de stat, ci și o îndeletnicire a „societăților patriotice" particulare. Un rol însemnat în epocă l-a jucat *Asociația Oceanului negru*, creată la sfârșitul deceniului nouă. Agenții acestei asociații, sub înfățișarea unor negustori de mărunțișuri, frizeri, meșteșugari sau servitori, erau infiltrați în China de nord, în Coreea, în Manciuria și mai cu seamă în regiunile ocupate de Rusia (fortăreața Port Arthur), în satele și orașele unde se construiau fortificații ori unde erau încartiruite unități militare. Istoricii Richard Deacon și Jean-Pierre Alen au acordat spații largi în lucrările lor pentru a evidenția rolul important jucat de spionajul nipon în obținerea victoriei în războiul ruso-japonez din 1904.

Ca o concluzie, se poate spune că cel puțin Anglia, Franța, Rusia și SUA, deși dispuneau de servicii secrete militare organizate din timp, la începutul războiului mondial au dovedit totuși că sunt depășite în ceea ce privește obținerea unor informații cu valoare strategică despre intențiile potențialilor adversari. Acest aspect a fost recunoscut cu obiectivitate de către președintele SUA, Woodrow Wilson, într-o alocuțiune publică, rostită după război: „Fiecare țară din Europa avea un serviciu secret pentru că toate voiau să fie pregătite când Germania avea să atace, iar singura diferență dintre Serviciul Secret al Germaniei și celelalte era că Serviciul german afla mai multe lucruri decât ele! Germania a atacat celelalte națiuni ce nu știau despre acest lucru și nici nu erau pregătite pentru așa ceva".

Primele structuri informative românești. În România, ca și în cazul tuturor Marilor Puteri care s-au înfruntat în prima mare conflagrație mondială, serviciile secrete își aveau originea la sfârșitul secolului trecut ori în primele decenii ale veacului XX. Apariția primei structuri informative instituționalizate cu caracter militar s-a înscris în amplul proces de organizare a armatei române moderne, ca o necesitate impusă de apărarea și consolidarea statului național român realizat prin Unirea Principatelor la 24 ianuarie 1859. Data de referință este 12 noiembrie 1859, când domnitorul Alexandru Ioan Cuza, prin Înaltul ordin de zi nr. 83, a înființat Statul Major General al armatei, în componența căruia a apărut ca element de structură Secția a II-a, primul serviciu de informații al armatei române, condus de sublocotenentul Gheorghe Slăniceanu, ajutat de sublocotenentul Ștefan Fălcoianu. Principalele atribuții fixate prin actul normativ au fost: întocmirea lucrărilor statistice, culegerea și centralizarea datelor și informațiilor ce interesau operațiile tactice și strategice, precum și cunoașterea itinerariilor militare. Totuși, activitatea acestei structuri a fost redusă, simțindu-se nevoia unui serviciu mai cuprinzător și cu o problematică mai largă, dar tangentă cu nevoile armatei. Astfel, în 1862, Alexandru Ioan Cuza, domnul Unirii, îndemna — fără efecte practice însă — pe colonelul H. Bibescu, prefectul Poliției Capitalei, să se intereseze de organizarea unei „cancelarii de renseignementare".

Secția a II-a și-a desfășurat activitatea până în anul 1865, când Statul Major General a fost desființat, atribuțiile sale administrative fiind trecute la Direcția I

din Ministerul de Război. Ofițerii au fost repartizați la corpurile de trupă și la cele patru divizii teritoriale existente atunci, constituindu-se într-un „corp de stat-major" cu ofițerii dispersați pe teritoriu.

O interesantă experiență în activitatea de informații militare s-a acumulat în perioada 1877-1878 în timpul războiului dintre Rusia țaristă și Imperiul otoman. După cum se știe, la acest război a participat și armata română, din august 1877, pentru a-și consolida statutul de țară independentă, fapt pentru care în istoria românilor evenimentul mai este cunoscut sub numele de Războiul de Independență. Documentele atestă că în cadrul preocupărilor pentru înzestrare și mai buna organizare militară, la 17 martie 1877 a luat ființă *Depozitul General de Război*, în cadrul căruia s-a constituit Secția a II-a cu misiuni de informare și cercetare. Despre felul în care urma să se desfășoare activitatea informativă, colonelul Gheorghe Slăniceanu a trimis la 6 iulie 1877, marilor unități, o *Instrucțiune* în care menționa că: „Informațiile se culeg în primul rând de la prizonieri, dezertori, spioni și alte surse. Având în vedere însemnătatea ce o au informațiunile exacte asupra mișcării și situația inamicului, se prescriu mai la vale mijloacele cele mai obișnuite întrebuințate pentru a dobândi asemenea știri, precum și un sumar de chestiunile principale ce se adresează prizonierilor, dezertorilor și locuitorilor". Instrucțiunile prevedeau că se mai puteau obține informații prin interceptarea scrisorilor și telefoanelor sau controlarea acestora din urmă prin așezarea unui parapet telegrafic pe parcursul liniilor telefonice inamice, adică „preluarea, prin interceptarea acestor fire, a convorbirilor purtate". Se atrăgea atenția asupra pericolului dezinformării prin preluarea „fără judecată" a oricărei informații, precizându-se că: „Atunci când sunt unele îndoieli este bine ca informația să nu fie luată în seamă. Dezertorii spun întotdeauna mai mult decât știu, numai pentru a se pune bine cu noii stăpâni; printre ei pot fi și agenți special folosiți în scopul de a furniza informații false".

La 14 august 1877, Secția a II-a a fost inclusă în organica Marelui Cartier General, iar o parte din efectivele secției au fost trimise să lucreze direct cu trupele operative. Cu toate acestea, Secția a II-a nu a corespuns pe deplin cerințelor de informare ale comandamentului armatei române. Au lipsit specialiștii și mai ales experiența necesară în asemenea activități. Despre rolul informațiilor în cursul operațiilor militare, la care au luat parte trupele române în războiul din 1877, întâlnim câteva aspecte interesante în Memoriile generalului Alexandru Cernat: „Pentru ziua de 30 august, onomastica Împăratului Rusiei [Alexandru al II-lea — *n.n.*] s-au decis a se da asalt Plevnei de toate trupele din înconjurare. În ajunul acestei zile au fugit din Plevna un individ grec care s-au prins la avanposturile noastre și care m-au asigurat că Osman Pașa se aștepta a fi atacat a doua zi, știind că este aniversarea Împăratului și au luat toate măsurile de apărare în consecință. Imediat m-am dus la Poradin, unde se afla Cartierul Prințului Carol [domnitorul României — *n.n.*] și acolo am găsit și pe Marele Duce Nicolae, cărora le-am pus în cunoștință cele ce mi se comunicase de spionul grec și la propunerea ce le-am făcut, de a se amâna atacul pentru altă zi, când putem surprinde pe Ostman Pașa. Marele Duce mi-au răspuns că a doua zi trebuie a se face atacul, fiind

aniversarea Împăratului tuturor Rusiilor și că toată armata imperială ori va pieri ori va lua Plevna". Deci, generalul Cernat a încercat să valorifice cu inteligență informația obținută, dar n-a fost luat în seamă. Ca urmare, în ziua de 30 august 1877, ora 11, trupele imperiale ruse comandate de generalul Skobelev au început lupta, căzând în capcanele otomanilor. Rușii au pierdut în câteva ore 18 000 de oameni morți și răniți. Dar și acțiunea armatei române a fost respinsă, înregistrându-se 2 200 de oameni morți și răniți. Insuccesul nu s-a datorat numai trufiei comandamentului rus, ci și slabei cunoașteri a dispozitivului inamic. Alexandru Candiano-Popescu, comandantul Batalionului 2 vânători, care a lăsat în Valea Plângerii de la Grivița, în ziua atacului, 90 de morți, îl acuza pe generalul Gheorghe Anghelescu de lipsă totală de inițiativă în organizarea recunoașterilor speciale și critica atitudinea condamnabilă a maiorului Lahovary, care motivase că recunoașterea terenului din fața redutelor de la Grivița nu a putut fi executată din cauza unor greutăți obiective. Într-adevăr, recunoașterile făcute superficial cu două zile înainte de atac stabiliseră că exista o singură redută Grivița. Când ostașii români s-au apropiat, au constatat cu stupoare că erau două redute, bine plasate într-un dispozitiv cu o largă vedere, ce permitea focul încrucișat. De aici și consecințele dezastruoase. Într-o lucrare publicată în 1923, generalul Candiano-Popescu conchidea, pe baza învățămintelor primului atac de la Grivița: „În război, însă, nu se întreprinde numai ce este lesne. Ofițerul de stat-major este dator să facă recunoașterea unei poziții, oricât ar fi de înconjurată de primejdii". Chiar și ziariștii străini au remarcat imediat neglijențele condamnabile ale ofițerilor români stat-majoriști în procurarea informațiilor despre inamic. Așa de exemplu, Marchizul del Valle de Toje, corespondentul ziarului madrilen „Imparcial", își informa cititorii, pe un ton foarte dur, despre greșeala maiorului Lahovary și a altor ofițeri români, despre care scria că „trebuiau condamnați la moarte", doarece „aceste acte izolate de lașitate au produs o adâncă indignare în piepturile bunilor patrioți". La rândul lui, Mihai Dumitrescu, care fusese rănit în luptele pentru cucerirea redutei 1 de la Grivița, referindu-se la dezastrul produs ca urmare a lipsei de informații, se adresa, în 1893, noii generații de ofițeri de stat-major cu rugămintea ca atunci „când fac recunoașteri, să nu le facă pripit, ci cu multă băgare de seamă, atât în timp de pace și mai cu osedire în vreme de război, când o recunoaștere poate costa atâtea vieți omenești".

Ostașii români au învățat repede din această tragică experiență, fapt pentru care și-au supravegheat foarte atent adversarul. Tot generalul Alexandru Cernat povestește că trupele noastre din Divizia a 4-a au observat că grosul oștirii otomane începuse să iasă din redută, pe la orele 16, probabil pentru a se aproviziona cu hrană și muniție. Simțind momentul de slăbiciune, generalul a ordonat atacul, pentru a realiza surprinderea. Ostașii români au ocupat astfel reduta Grivița 1 fără prea multă rezistență, capturând și un steag de luptă. „În zadar a doua zi și mai târziu s-au încercat turcii a o relua căci întotdeauna au fost respinși" — își încheia generalul Cernat povestirea despre Plevna.

În anii care au urmat Războiului de Independență, s-a pus cu tot mai multă acuitate problema înființării unui serviciu de informații care să corespundă nece-

sităților armatei, precum și pregătirea cadrelor care să îndeplinească astfel de misiuni atât în timp de pace cât și în vreme de război. S-au elaborat numeroase proiecte de organizare, stabilindu-se și mijloacele necesare pentru activitatea de informații. Colonelul Ipătescu, comandantul Regimentului 17 Mehedinți, a publicat, în 1881, o lucrare intitulată „Serviciul de siguranță în campanie", unde, pe baza experienței războiului din 1877-1878, prezintă câteva procedee de recunoaștere a terenului și de obținere a informațiilor despre inamic. El propunea constituirea unor patrule specializate, în care să intre de la doi oameni până la o companie sau un escadron, în funcție de necesități. Pentru recunoaștere, era necesar „un secret", adică o parolă sau un semn convențional. Printr-o cercetare minuțios planificată, patrulele puteau intra în posesia unor informații importante despre dispozitivul, tăria forțelor, garda și ariergarda inamicului. Colonelul Ipătescu mai enumera și sursele, care în opinia lui puteau furniza informații prețioase, fără a-i neglija nici pe copii.

În 1882 s-a reînființat Marele Stat Major al Armatei Române, organizat pe două secții: Secția I (personal, mobilizare, operații) și Secția a II-a (informațiuni, comunicațiuni și transporturi). După cum se poate constata conform obiceiului timpului, Secția a II-a a M.St.M. avea sarcini de informații și contrainformații cu caracter militar. În 1886 Ministerul de Război a elaborat „Instrucțiuni provizorii" privind înființarea pe lângă fiecare comandament a unor „servicii de exploatare, recunoașteri și informațiuni secrete". Capitolul I al Instrucțiunilor stabilea că „în război este de cea mai mare importanță a se avea știință despre pozițiunile, mișcările și intențiile inamicului și de a împiedica, ca el să descopere pe ale noastre". Unui astfel de serviciu i se încredința misiunea „să spioneze orice mișcare și să informeze pe comandant, să procure și să dea informații asupra mișcărilor adversarului".

O dată cu înființarea Școlii Superioare de Război, în 1889 s-a introdus și un curs de specialitate, care la capitolul VI prezenta „Serviciul informațiunilor". Interesante sunt argumentațiile acestui curs, care fixau rolul informațiilor în conducerea războiului. „Serviciul informațiunilor — se menționa în cursul sus-citat — are ca scop a procura comandantului superior știrile relative la inamic și teren, de care are trebuință pentru conducerea operațiunilor [...]. Rareori comandantul poate dobândi știri exacte și complete asupra pozițiunii, forțelor și proiectelor inamicului. În general, neputând afla nimic cert, el conta a descoperi o parte din adevăr, a ridica un colț al vălului care ascunde situația. Luminat asupra unui punct precis, comandantul va putea adeseori deduce restul, ori cel puțin va putea obține probabilități suficiente pentru a lua o hotărâre. Lipsit de știri, comandantul este paralizat. *Serviciul informațiunilor are prin urmare un rol capital în conducerea războiului* [subl. n.]. Cei mai mari generali au afirmat importanța acestui serviciu prin îngrijirea ce au adus organizării și funcționării lui. Importanța însă a crescut proporțional cu mărimea efectivelor. Cu armatele mici de altădată era cu neputință a modifica dispozițiile sale potrivit cu circumstanțele noi. Astăzi, dacă nu primește știri în momentul oportun, comandantul poate fi redus la neputință, din cauza greutății de a mișca armate de un efectiv mare". Cursul stăruia în con-

tinuare asupra unor aspecte precum: necesitatea, organizarea și principalele mijloace de informații. Deosebit de semnificative pentru a se aprecia spiritul epocii erau *mijloacele de informații principale* recomandate cursanților și anume: 1) hărțile și documentele adunate din timp de pace; 2) documentele găsite sau luate de la inamic; 3) interogarea locuitorilor, prizonierilor și dezertorilor; 4) spionajul (în sensul recurgerii de către M.St.M. la serviciul agenților rezidenți în rândurile inamicului, în vremuri de pace ori de război; 5) informații procurate de cavalerie; 6) recunoașterile prin atașați militari; 7) recunoașterile topografice etc.

Dacă din punct de vedere teoretic se poate susține că exista o încadrare în spiritul epocii, practic însă organizarea unui serviciu secret de informații cu caracter militar în România, care să corespundă nevoilor armatei, întâmpina și în continuare mari greutăți.

Încă din timpul celui de-al doilea război balcanic, din 1913, se făcuseră simțite multe lipsuri, în special în domeniul efectivelor potențial combatante, precum și al pregătirii și dotării cu tehnică militară. I.G. Duca menționa în lucrarea sa memorialistică faptul că „lipsurile se dovediseră a fi fost atât de serioase încât dacă am fi fost siliți să dăm în Bulgaria adevărate lupte, și dacă acest război nu s-ar fi redus la o plimbare triumfală, am fi avut surprize dureroase".

Situația nu era mai bună nici în domeniul serviciilor secrete de informații. După cum rezultă din studiile și rapoartele întocmite de ofițeri ai Marelui Stat Major al Armatei Române, încă de dinainte de declanșarea războiului, lipsurile și efectele lor erau conștientizate. Astfel, într-un referat din 23 august 1911 se sublinia: „Servicul de informații de la Statul Major General al Armatei nu a avut și nu are nici astăzi o organizare care să corespundă în adevăr misiunii sale, nu poate obține informații cu caracter mai confidențial asupra organizării militare a vecinilor, nici mai ales să recunoască și să țină în supraveghere persoanele ce se ocupă în țara noastră cu spionajul, așa ca să putem lua la nevoie, măsurile impuse de împrejurări. Din această cauză suntem inferiori vecinilor noștri, căci pe când aceștia cheltuiesc sume foarte mari și au sevicii de informații complet organizate *prin care ne pot cunoaște cu de-amănuntul*, noi nu putem face aproape nimic. *Cauza principală a fost și este încă lipsa de mijloace bănești care să permită organizarea serviciului cum trebuie*". Un alt document din 5 octombrie 1911 sublinia că „la noi neexistând o lege a contraspionajului în timp de pace, mulți pentru bani pot oferi serviciile lor, fără să se expună la un pericol prea mare".

Cererile ofițerilor stat-majoriști nu au rămas fără ecou. Clasa politică s-a dovedit receptivă până la un punct și a căutat să remedieze aceste lipsuri, dar tot prin improvizații. Bunăoară în iarna anului 1912-1913, Parlamentul României — după cum mărturisea Titu Maiorescu — votase suma de 270 milioane lei pentru pregătirea grabnică a armatei dar, probabil că intervalul fiind foarte scurt, investițiile destinate Ministerului Apărării Naționale nu și-au putut dovedi imediat eficiența. Deci, situația era cunoscută de către clasa politică, iar măsurile luate nu puteau depăși circumstanțele și caracterul de improvizație. În aceeași perioadă s-au alocat din fondul Ministerului Apărării Naționale sume importante pentru organizarea unui serviciu de informații, numai că din rapoartele acelorași ofițeri

stat-majoriști, rezultă că au fost „cheltuite pentru alte nevoi". Fără să riscăm o explicație tranșantă ne vine greu să nu facem o asociere între această deturnare a sumelor alocate serviciului de informații al armatei și sinuciderea generalului A. Zotu, șeful Marelui Stat Major din acel timp, și a maiorului Ionescu atunci când au aflat că primul ministru Ionel Brătianu intrase în posesia listei cu persoanele care „lucraseră" în folosul germanilor.

„Până la războiul balcanic din 1913 armata noastră n-a dispus de un serviciu de informații popriu-zis", spunea Mihail Moruzov într-un raport întocmit după război. Abia în acel an, când armata română a intrat în Bulgaria s-a izbit de lipsa unui asemenea serviciu și atunci s-au luat primele măsuri pentru organizarea acestuia. Mihail Moruzov mai menționa că după războaiele balcanice s-a pus problema creării unui organism bine structurat, el fiind însărcinat cu această problemă. „Dar abia a luat serviciul ființă, abia s-au început primele recutări și formări de elemente, că Secția a II-a din Marele Stat Major și-a schimbat opinia, preluând asupră-și și latura tehnică a Serviciului Secret".

Implicarea serviciilor secrete în atentatul de la Sarajevo și impactul asupra României. Pretextul izbucnirii primului război mondial l-a constituit, după cum se știe, atentatul de la Sarajevo, din 28 iunie 1914, când arhiducele Franz Ferdinand de Habsburg — moștenitorul tronului Austro-Ungariei — și soția sa Sofia au fost victimele unui asasinat. Scopul prezenței lor în Bosnia era de a asista la manevrele de vară ale armatei austro-ungare. Interesant este însă substratul acestui asasinat precum și acțiunile oculte ale celor care au dirijat din umbră.

Pe arhiducele Franz Ferdinand nu-l agreau cercurile conducătoare din Austro-Ungaria. Clasa politică ungară îl dușmănea din cauza planurilor federaliste prin care urmărea să atragă România de bună voie în Imperiul Habsburgic cu motivația că era „singura cale de a ajunge la unitate națională". Dar pe moștenitorul tronului Austro-Ungariei nu-l agreau nici membrii casei de Habsburg din cauza căsătoriei sale morganatice. Francmasoneria din Austro-Ungaria și din sfera imperiului îl socotea un bigot catolic*. Slavii de sud, îndeosebi sârbii, îl dușmăneau și ei, considerându-l potrivnic unirii lor într-un stat independent; principele moștenitor urmărind să creeze un stat iugoslav sub hegemonia Casei de Habsburg.

În acest context de concentrare a unor interese și forțe ostile s-a produs atentatul executat de studenții bosniaci Gavrilo Princip din Grabov și Nedjelko Cabrinović din Trebinje. Cei doi atentatori făceau parte din organizația teroristă secretă „Mâna Neagră", mai cunoscută și sub denumirea de „Unire sau Moarte".

---

* Dicționarele și lucrările erudite definesc Francmasoneria ca *„organizație a oamenilor morali, drepți și toleranți"*. Astfel de oameni (masoni) ar fi jucat un rol important în evoluția istorică, nu neapărat ca inițiați, ci mai ales prin prisma conduitei lor umane obișnuite.

Prima organizație francmasonică înființată imediat după proclamarea Imperiului Austro-Ungar a fost loja „Humanitas", fondată în 1869 la Viena. Din informații susținute documentar, se pare că Franz Ferdinand fusese condamnat la moarte, încă din 1912, de către un tribunal secret al Francmasoneriei din Imperiu.

Serviciile secrete de contraspionaj austriece au reușit să descopere destul de repede că asasinarea arhiducelui fusese pusă la cale de cercurile oculte de la Belgrad, de o asociație iredentistă pansârbească. Din această cauză „Viena cerea deci satisfacție, iar amenințările ei luau formă netăgăduit de gravă. Berlinul susținea atitudinea Ballplatz-ului, iar la Petersburg se ridicau glasuri în favoarea Serbiei. Vădit, situația internațională se încurca" — spunea I.G. Duca. Ulterior, după izbucnirea războiului s-a aflat de implicarea serviciilor secrete în acest atentat. Din documentele vremii, și avem în vedere scrisoarea confidențială trimisă de primul ministru sârb, Pašić, șefului Marelui Stat Major — Voievodul Putnik —, atentatul din 28 iunie 1914 ar fi fost inspirat de colonelul Dragutin Dimitrievič, șeful biroului de informații din Marele Stat Major al armatei sârbe. Acesta ar fi fost chiar organizatorul grupării teroriste „Mâna Neagră", purta numele conspirativ „Apis" și întreținea strânse relații cu studenții revoluționari bosniaci. După cum avea să declare la procesul care i s-a intentat trei ani mai târziu, în 1917, colonelul Dimitrievič a presupus de la bun început că moartea violentă a lui Franz Ferdinand va avea urmări politice foarte grave, dar nici prin cap nu i-a trecut posibilitatea declanșării unui război mondial. Din alte documente rezultă că șeful Serviciului de informații al Serbiei a avut înainte de atentat o întrevedere secretă cu Viktor Alexeevici Artamanov, ataşatul militar al Rusiei la Belgrad, care i-ar fi dat acordul tacit asupra atentatului. Artamanov, promovând politica guvernului său, a avut în vedere că Rusia era în acel moment interesată în crearea unei Iugoslavii Mari, independentă, ceea ce ar fi putut să diminueze hegemonia Austro-Ungariei în Peninsula Balcanică. Prin urmare, dispariția arhiducelui Franz Ferdinand însemna pentru Rusia eliminarea „arhitectului" politicii federaliste a Balcanilor sub hegemonia austro-ungară.

Autoritățile de la București au recepționat diferit semnificația atentatului de la Sarajevo. Chiar și la vârful Partidului Liberal, aflat la guvernare, opiniile erau împărțite. Ionel Brătianu, care îl întâlnise pe arhiduce în iulie 1909 la Sinaia, se pare că fusese sedus de declarațiile pe care le auzise în privința românilor din Transilvania. Franz Ferdinand îi promisese cu acea ocazie că după ce se va urca pe tron va reduce mult influența ungurilor. Drama de la Sarajevo i-a năruit primului ministru român toate speranțele și proiectele. În schimb I.G. Duca, devenit la 4 ianuarie 1914 ministru la Instrucția Publică și Culte în guvernul liberal, era de părere că „de la viața arhiducelui românii n-ar fi câștigat nimic, prin moartea lui se putea câștiga totul". În acest context, I.G. Duca, unul din marii bărbați de stat ai României interbelice, și-a exprimat opinia conform căreia „unitatea națională a românilor a pornit de la gloanțele ucigașului din Sarajevo".

Probabil că nu întâmplător, I.G. Duca mai nota în Memoriile sale că „trei state sunt vinovate în aceeași măsură de izbucnirea războiului mondial: Germania, Austria și Rusia". Într-adevăr, statele europene, în special Germania și Franța, s-au înarmat în deceniul premergător primului război mondial, folosind toate tehnicile militare pe care le oferea știința modernă. Mai ales Germania, gândindu-se la repeziciunea mișcărilor pentru a-l surprinde pe inamic, era dispusă să utilizeze

ultimele invenții tehnice. Toți oamenii de știință, ca și întreaga populație, erau subordonați obiectivelor urmărite de statele-majore: ruperea frontului, uzura inamicului, diversiunea, sabotajul, șantajul diplomatic, spionajul — deci principiile lui Machiavelli —, pentru scoaterea inamicului din luptă.

Germania își încheiase pregătirile militare cu mult înainte de atentatul de la Sarajevo. Armata imperială nu aștepta în vara anului 1914 decât ordinul de atac. Germania era superioară în ceea ce privește pregătirea militară, atât față de Rusia cât și față de Franța și Anglia. Generalul Ludwig von Molke, șeful Marelui Stat Major al armatei germane, chiar declarase în fața Kaiserului, Wilhelm al II-lea, că „planul de mobilizare era terminat încă din 31 martie 1914". Același general german i-a spus, în luna mai 1914, omologului său austriac, aflat în vizită la Berlin — Conrad von Hertzerdorf — că „orice amânare va vea ca efect diminuarea șanselor noastre de succes. La 1 iunie, von Molke a mai făcut o declarație în fața baronului H. von Eckhamstein: „ Suntem gata și cu cât mai curând, cu atât mai bine pentru noi". Pe toată durata primăverii anului 1914 Germania și-a încurajat aliata sa Austro-Ungaria să procedeze identic, adică să se grăbească să-și finalizeze pregătirile militare. Colonelul Walter Nicolai, ofițer de stat-major care a condus Biroul de informații al armatei imperiale, a dezvăluit în lucrarea sa memorialistică un aspect interesant: „Războiul era considerat ca o chestiune pur militară și de aceea el a fost pregătit și discutat la direcțiunea serviciului secret militar".

Serbia, stat independent, era în acel moment secătuită economic și militar datorită participării la războaiele balcanice (1912-1913). Pentru a profita de această situație, Austro-Ungaria a adresat un ultimatum Serbiei, în condiții imposibil de acceptat. Serbia a acceptat 9 din cele 10 condiții, mai puțin cea referitoare la suportarea cheltuielilor unei ocupații militare Austro-Ungare, ceea ce ar fi dus la știrbirea suveranității statale, dar guvernul imperial de la Viena nu s-a declarat mulțumit, astfel că la 28 iulie 1914 i-a declarat război Serbiei. Dându-și seama de inevitabilitatea războiului, Rusia a decretat mobilizarea generală. De aceea, Germania a declarat război Rusiei și Franței. La 5 august, Anglia a declarat război Germaniei. Astfel, Marile Puteri europene, aflate într-o acerbă concurență pentru piețele de desfacere și reîmpărțirea sferelor de influență, coalizate în blocuri militare — Antanta și Puterile Centrale —, au declanșat primul război mondial.

După cum se poate constata, prima mare conflagrație mondială a avut la origine cauze obiective (lupta pentru reîmpărțirea sferelor de influență între Marile Puteri, aspect demonstrat de întreaga evoluție a relațiilor internaționale la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului următor), dar și de cauze subiective (asasinatul de la Sarajevo) în care au fost implicate serviciile de informații, organizațiile oculte și diplomația secretă. Acesta din urmă este un adevăr incontestabil explicat tranșant de I.G. Duca în felul următor: „Putem crede oare că sârbii, a doua zi după încheierea războiului balcanic, ar fi cutezat să provoace Austria dacă n-ar fi fost îndemnați și dacă nu s-ar fi știut susținuți? Să punem în legătură

atitudinea semeață a sârbilor cu declarațiile țarului Nicolae al II-lea și ale lui Sazonov* la Constanța și vom vedea ce limpede va apărea toată urzeala conspirației. Trebuie recunoscut că la Petersburg, sau mai bine zis la Ambasada rusească din Paris, s-a lucrat mai bine, s-a mascat jocul mai cu dibăcie decât la Viena și la Berlin..." Prin urmare, din rațiuni de stat și ordine superioare, serviciile secrete ale Marilor Puteri interesate n-au făcut altceva decât să producă scânteia ce a aprins focul războiului, urgie pregătită cu mult timp în urmă.

Se deschidea astfel în istoria contemporană nu numai un șir de războaie — ceea ce i-a făcut pe unii istorici să denumească secolul XX ca un secol al violențelor, al războaielor și al masacrelor —, ci și o adevărată „epocă de aur" a spionajului și contraspionajului ce avea să demonstreze că superioritatea militară pe câmpul de luptă nu era suficientă pentru obținerea deciziei finale. Mai era nevoie și de o superioritate pe frontul secret, în acțiunile de spionaj, contraspionaj, diversiune, influență, propagandă, contrapropagandă etc., adică în acele domenii în care sunt antrenate de regulă serviciile și organizațiile secrete de informații.

Tratatele secrete și interesele României. Din antichitate și până în zorii evului modern, istoria serviciilor secrete de informații se confundă, dacă nu cumva este identică, cu diplomația secretă. Iată de ce o scurtă referire la tratatele secrete ce au implicat interesele României nu este deloc întâmplătoare. Explicitate în contextul istoric în care s-au produs, ele pot facilita înțelegerea mai în detaliu a unor interese și rațiuni de stat, precum și receptivitatea factorilor decizionali, deopotrivă cu simțămintele și aspirațiile naționale față de marile evenimente din viața politico-diplomatică și militară a continentului european. Totodată, se pot înțelege, pe o bază mai solid ancorată istoric, obiectivele fixate pentru serviciile secrete de informații românești în momentul instituționalizării lor și diferențierii de diplomația secretă. Pentru România un astfel de moment l-a constituit începutul primului război mondial. Ca la orice început s-au înregistrat greutăți, unele obiective iar altele strict subiective. Dar toate la un loc au făcut ca diplomația secretă să rămână încă preponderentă, mai activă chiar, și eficientă în comparație cu primele

* În vara anului 1914, țarul Rusiei, Nicolae al II-lea, însoțit de o numeroasă suită, printre care și ministrul său de externe Sazonov, a făcut o vizită regelui Carol I al României, la Constanța. Cu acea ocazie, Sazonov i-a declarat lui Brătianu că dacă Austria se va atinge de Serbia, Rusia va lua apărarea sârbilor, oricare ar fi consecințele. Prestigiul Rusiei nu putea îngădui ca monarhia Habsburgilor să se atingă de slavii din Orient. Brătianu a declarat mai târziu că a comunicat imediat această importantă informație cancelariilor din Berlin și Viena. El a considerat gestul său ca o datorie față de aliați, dar și ca o acțiune în sprijinul păcii. Deci Germania și Austro-Ungaria fuseseră prevenite de pericolul la care se expuneau în eventualitatea menținerii politicii antisârbești. Dar se pare că hotărârile marilor cancelarii erau deja luate și irevocabile. Prin urmare, declarația celor mai autorizate persoane de la Petersburg nu poate fi interpretată decât ca un semnal trimis prin români că Rusia considera jocurile deja făcute. Se aștepta doar semnalul de începere a masacrului ce urma să hotărască care pe care.

structuri informative instituționalizate și care în România abia se cristalizau. Ulterior, diferența s-a estompat simțitor, ajungând în cele din urmă acolo unde se aflau și alte servicii cu mai vachi state de funcționare, adică cu un pas înaintea diplomației.

Prin așezarea ei geografică la confluența de interese a marilor puteri europene, România ocupa o poziție geopolitică și geostrategică deloc de invidiat, fapt pentru care nu putea rămâne în afara unui război continental. Bogăția în grâne și petrol făcea ca într-o conflagrație regională sau mondială, teritoriul României să constituie un punct de atracție pentru beligeranți. Dacă la toate acestea adăugăm și faptul că după al doilea război balcanic din 1913, prestigiul României „era la apogeu", ne explicăm motivul pentru care „cele mai mari puteri căutau prietenia micului Regat dunărean".

Din octombrie 1883, România făcea parte din alianța Puterilor Centrale, alături de Germania, Italia și Austro-Ungaria. Conform tratatului de alianță, părțile contractante se obligaseră să-și acorde sprijin reciproc numai în cazul unui atac neprovocat din partea unei terțe puteri din regiunile limitrofe. Tratatul nu permitea României o politică externă în direcția desăvârșirii unității național-statale, a eliberării teritoriilor locuite preponderent de românii din Transilvania și Bucovina. Pentru a nu irita opinia publică românească, clauzele tratatului au fost menținute strict secret. Au fost cunoscute doar de regele Carol I și de câțiva politicieni care onoraseră funcția de Președinte al Consiliului de Miniștri, sau ministeriatul Afacerilor Externe, atunci când se pusese problema reînnoirii alianței cu Puterile Centrale. Mai trebuie spus că la acea vreme, Tratatul cu Puterile Centrale fusese necesar României din cauza insecurității pe care o cauza statului român politica expansionistă a țarismului în Balcani.

În noiembrie 1913, în vreme ce Titu Maiorescu prezida un guvern conservator, se reînnoise tratatul cu Tripla Alianță (Puterile Centrale). Reînnoirea se făcuse fără nici o condiție, iar de românii din Ardeal nici nu fusese vorba. Îndemnat de Take Ionescu, același Titu Maiorescu încheiase o alianță defensivă cu Serbia și o alta ofensivă cu Grecia, ambele privitoare la problemele balcanice, fapt ce l-a determinat pe Ionel Brătianu, devenit prim-ministru, la 4 ianuarie 1914, să declare atât în fața regelui Carol I cât și a contelui Waldburg — însărcinatul cu afaceri la București —, că el și partidul său „nu ar putea să execute Tratatul cu Tripla Alianță în caz de război".

Izbucnirea războiului în vara anului 1914 a găsit România nepregătită din punct de vedere militar și diplomatic, fapt pentru care consiliul de coroană de la Sinaia, din 3 august 1914, a hotărât rămânerea țării în neutralitate, motivul invocat — atât atitudinea Italiei ce-și declarase și ea neutralitatea și că Austro-Ungaria, aliata României, nu era în postura de atacat, ci de atacator al Serbiei — a justificat pe deplin decizia guvernului de la București, decizie anticipată și anunțată regelui de Ionel Brătianu încă de la începutul anului.

Hotărârea de neutralitate a fost caracterizată „ca o politică a instinctului național", adică o atitudine activă, cu arma la picior și fără să excludă posibilitatea cooperării cu puterile beligerante care ar fi recunoscut drepturile României

asupra teritoriilor din monarhia austro-ungară locuite preponderent de populația românească. „România va aștepta cu arma la picior spre a intra în război acolo și atunci când va socoti necesar și potrivit cu interesele sale"— se exprima I. G. Duca cu multă diplomație. Sub impactul a numeroși factori interni și externi, neutralitatea României s-a prelungit vreme de doi ani. Ea nu a însemnat decât un răgaz necesar pregătirii țării, armatei și populației, o etapă de considerabile eforturi diplomatice secrete pentru obținerea recunoașterii oficiale a drepturilor României.

La 10 octombrie 1914, regele Carol I a încetat din viață, iar în februarie 1916 a murit și soția sa, regina Elisabeta (Carmen Silva, după pseudonimul său literar). A urmat la tron Ferdinand I, care încă de la început s-a situat pe o poziție net antantofilă, fiind influențat în acest sens de soția sa, regina Maria, descendentă din dinastia de Winsdor, nepoata reginei Victoria a Marii Britanii și vară primară cu țarul Rusiei, Nicolae al II-lea*.

Cele două coaliții militare se întreceau în străduințele lor de a atrage România spre cooperare, fiecare de partea sa, lucru pe deplin explicabil deoarece, potrivit opiniei împăratului Wilhelm al II-lea, „cheia reușitei războiului împotriva Rusiei este în mâna României". S-a produs o emulație între Austro-Ungaria și Rusia pentru atragerea României în una din cele două coaliții. Austro-Ungaria promitea României autonomia Transilvaniei. Viena și mai ales Berlinul, cu toată opoziția Budapestei, au avansat guvernului de la București propuneri de recunoaștere a drepturilor asupra Bucovinei, îmbunătățirea situației românilor transilvăneni și revenirea Basarabiei la statul român. Rusia la rândul ei promitea că „noi nu le dăm numai autonomie, dar le propunem chiar și anexarea Transilvaniei".

La 23 septembrie 1914 s-a încheiat convenția secretă cu Italia, semnată de primul ministru Ionel Brătianu și baronul Fasciotti, reprezentantul diplomatic al Italiei la București, prin care cele două țări se obligau la o atitudine comună, prin consultări reciproce cu privire la măsurile impuse de situații și să nu părăsească neutralitatea fără să se înștiințeze una pe alta cu opt zile înainte.

Emulația dintre cele două coaliții pentru a sili România să intre în război l-a determinat pe Ionel Brătianu să încheie, la 1 octombrie 1914, a doua convenție militară secretă de data aceasta cu Rusia. Prin convenție, Rusia se obliga să se împotrivească oricărei atingeri a status-quo-ului teritorial al României, îi recunoștea acesteia dreptul de a-și uni teritoriile locuite de românii din Austro-Ungaria, situația Bucovinei urmând să fie rezolvată pe baza principiului naționalităților locuitoare în această provincie.

Situația României s-a agravat o dată cu intrarea în război a Imperiului otoman (octombrie 1914) și a Bulgariei (octombrie 1915) de partea Puterilor Centrale. În perioada august 1915-august 1916, diplomația românească s-a dovedit activă, purtând tratative secrete cu Antanta la București, Paris, Londra și Petersburg, dar întreținând în același timp, tot în secret, legături și cu Puterile Centrale, ele fiind influențate de desfășurarea operațiilor militare. Oricum, diplomația românească,

---

* Regina Maria a României a fost fiica ducelui Alfred de Edinburg al Angliei și a marii ducese Maria a Rusiei.

condusă cu abilitate de energicul Ionel Brătianu — primul ministru ce deținea în același timp și portofoliul Ministerului Afacerilor Externe — și-a menținut neclintită poziția în ciuda promisiunilor sau presiunilor din partea ambelor tabere, în sensul că „România nu va intra în război dacă realizarea idealului național nu îi este garantată".

La inițiativa Italiei, în ziua de 6 februarie 1915, a fost semnat un pact de asistență mutuală, valabil pentru 4 luni, care stipula că cele două state (România și Italia) să acționeze solidar pentru apărarea lor comună în cazul unei agresiuni neprovocate din partea Austro-Ungariei. Italia nu a respectat aceste înțelegeri și după ce a semnat la Londra Tratatul secret de alianță cu Antanta (26 aprilie 1915) a intrat în război o lună mai târziu. Gestul diplomației italiene l-a nemulțumit pe Ionel Brătianu, care atunci când i s-au făcut noi propuneri de cooperare militară a refuzat.

În perioada 4 iunie-13 august 1916 s-a desfășurat cu succes așa-numita „ofensivă Brusilov". Puterile Antantei au intensificat în acest interval presiunile diplomatice pentru a obliga România să intre în război. La 3 iulie 1916, atașatul militar rus la București, A.Tatarinov, a înmânat lui Brătianu o notă în care se cerea intrarea României în război de partea Antantei. Erau enumerate condițiile favorabile unei asemenea intervenții, subliniindu-se, în partea finală, aproape pe un ton ultimativ: „Intrarea în linie a României în acest moment va avea o valoare proporțională în dezvoltarea generală a efortului puterilor aliate, ceea ce nu se va putea spune în cazul în care decizia ei va fi amânată pentru o dată nedeterminată. Circumstanțele impun României să se alăture *acum ori niciodată*."

În cele din urmă inevitabilul s-a produs. Primul ministru, Ionel Brătianu, a trebuit să facă pasul cel mare, împins de această dublă presiune, din interior și din exterior. La 14 august 1916 s-a încheiat Tratatul secret de alianță (sub forma unei convenții politice și militare) între România, Rusia, Franța, Anglia și Italia, prin care Antanta garanta integritatea României pe toată întinderea teritoriilor sale de atunci. România se obliga, în schimb, să declare război Austro-Ungariei și să înceteze orice legături cu dușmanii Antantei. Această coaliție politico-militară recunoștea României dreptul de unire a teritoriilor locuite de românii din Austro-Ungaria. Aliații se obligau să nu încheie pace decât în unire și în același timp, iar prin tratatul de pace, teritoriile respective să fie recunoscute României. De asemenea, României i se garantau aceleași drepturi ca și Puterilor Antantei la preliminariile și tratativele de pace. Antanta se obliga să păstreze secretul Tratatului până la încheierea păcii generale.

Dar ceea ce n-au știut în acel moment nici diplomația românească și nici serviciile de informații, care după cum vom vedea în continuare abia se înfiripau, a fost că la 11 august 1916, deci cu trei zile înainte de semnarea Tratatului cu Antanta, se încheiase un acord secret ruso-francez. Prin acest acord Franța și Rusia se angajau în secret ca, în spatele României, să se înțeleagă asupra deciziilor pe care la vor lua la conferința păcii (neadmiterea statului român la viitoarele negocieri de pace cu titlul egal al principalelor puteri ale Antantei, întinderea teritorială ce va fi atribuită României și alte măsuri) care de fapt anulau esența angajamentelor

și a spiritului tratatului ce s-a semnat la 14 august 1916. De alfel, intențiile ascunse ale Rusiei se conturează tot mai străveziu. Petersburgul nu aștepta decât intrarea armatei române în război. Mizând pe faptul că nu-și încheiase pregătirile și dotarea cu armament, Rusia se aștepta ca armata română să fie ușor înfrântă în Transilvania ceea ce ar fi creat o excelentă ocazie pentru trupele țariste să înainteze până la linia Carpaților Orientali. Se putea controla întregul teritoriu al Moldovei și se obținea o linie tare de apărare pe Frontul de Răsărit.

Prin urmare, diplomația secretă a făcut ca România să încheie tratate care în esență se anulau reciproc, iar condițiile angajării în operațiile militare, suveranitatea și integritatea național-statală să fie puse într-un grav pericol. Și toate acestea pentru că a lipsit acea instituție cu rol de prevenire, adică serviciul secret, care să fie cu un pas înaintea diplomației. Iată deci la ce mare pericol, pentru integritatea și suveranitatea României, s-au expus factorii de decizie politică și militară în lipsa unor informații cu valoare strategică. Este de fapt marea deficiență cu care s-au confruntat, într-un fel sau altul, mai toate serviciile de informații militare înainte de începerea primului război mondial.

Patriotismul nu a exclus slăbiciunile și vulnerabilitățile. Serviciile de informații românești, în special cele cu caracter militar au dovedit în perioada 1914-1916 mari carențe în privința măsurilor de protecție contrainformativă. Bogata literatură instoriografică dedicată participării armatei române la primul război mondial a acordat spații largi evidențierii stării de spirit profund patriotice a majorității românilor. Numai că, după cum au evoluat evenimentele, istoria a demonstrat că patriotismul nu a fost suficient pentru a ne asigura decizia într-o campanie ce-și propunea ca obiectiv strategic realizarea unității național-statale. Dimpotrivă, susținem în baza atestărilor documentare că, în momentul acela, avântul patriotic a fost anulat în cea mai mare parte de vulnerabilitățile în plan contrainformativ, atât ale armatei, cât și în general, ale societății românești. Afirmația face referire la scurgerea secretelor de stat și militare sau de a căror divulgare s-au făcut vinovați chiar unii dintre cei care, prin însăși natura profesiei, erau obligați să vegheze cu sfințenie la apărarea și protejarea lor. Corupția, neglijențele stupide, traficul de influență din „înalta societate", ușurința condamnabilă cu care au fost tratate problemele importante pentru interesul național și, nu în ultimul rând, „pălăvrăgeala" au produs adevărate ravagii în societatea românească.

Parlamentul României a elaborat, în ianuarie 1913, Legea spionajului în timp de pace, promulgată imediat de regele Carol I, care stabilea ca infracțiuni transmiterea sub orice formă a informațiilor despre apărarea țării. Ca sancțiuni se prevedeau închisoarea corecțională de la 1 la 5 ani sau amendă de la 500 la 5 000 lei. Probabil că asemenea sancțiuni aveau menirea de a descuraja doar pe cei nevoiași din nefericire mulți la număr, dar prea puțin sau deloc în legătură cu datele secrete. În schimb, pentru ceilalți, adică păturile sociale mai înstărite, din rândul cărora se alegeau demnitarii și funcționarii publici, infinit mai puțin numeroși, dar care aveau acces la secrete, blândețea sancțiunilor reprezenta o tentație.

Imediat după declanșarea primului război mondial, starea de spirit generalizată, aproape la scara întregii națiuni române, se manifesta net în favoarea orientării spre Antantă și intrarea României în război pentru eliberarea fraților din Transilvania. Convingător în acest sens este raportul străbătut de neliniște al lui Ottokar Czernin, ministrul Austro-Ungariei la București, trimis ministrului de externe din Viena în care se afirma că îndemnul românilor „vrem să mergem în Transilvania" era la ordinea zilei. La București avuseseră loc manifestații de stradă în care se strigase „Vrem Ardealul". Încă de la jumătatea lunii iulie 1914, regele României, examinând situația, ajunsese la concluzia, în baza datelor și informațiilor de care dispunea, că „starea opiniei publice și a armatei este antiaustriacă".

La începutul operațiilor militare, pe principalele teatre de război, starea de spirit a populației românești, ostilă intereselor Puterilor Centrale, a fost descrisă de generalul von Falkenhayen, comandantul Armatei a 9-a germane, în felul următor: „Atitudinea României față de Puterile Centrale a fost nelămurită încă din prima zi a războiului mondial; ea a devenit chiar suspectă după moartea bătrânului rege Carol I. La orice eșec suferit de Austro-Ungaria, situația se înrăutățea până la ostilitate, chiar nedeghizată, pentru a deveni apoi, din nou, aproape ostilă, de îndată ce se obțineau succese împotriva Rusiei". La rândul lui, generalul Max Ronge, șeful serviciului de spionaj și contraspionaj austro-ungar, între anii 1914-1918, arăta că: „România, al doilea aliat îndoielnic, începe deodată să-și procure în taină hărțile Transilvaniei, în timp ce o audiență a maiorului Randa (atașatul militar austro-ungar la București) la regele României arăta, cu totul pe neașteptate, că această țară manifestă o simpatie vădită față de Serbia".

Starea de spirit era întreținută de oamenii politici cu vederi antantofile și o serie de renumiți cărturari care, cu ocazia unor întâlniri politice sau în presă nu scăpau prilejul de a rosti cuvinte și slove patriotice, rămase memorabile. Un singur exemplu este edificator. La 15 martie 1915 avusese loc la Iași o impresionantă întrunire politică în care se afirmase „voința întregului neam românesc de a se uni cu orice preț și fără întârziere". Se luaseră la întrecere marii retori ai românilor din acel timp: Nicolae Filipescu, Octavian Goga și Nicolae Iorga. La întrebarea ce este Regatul Român fără Ardeal, Nicolae Filipescu — mai inspirat ca niciodată — a răspuns: „O absurditate geografică, o fâșie de pământ frântă în semicerc". Într-o asemenea situație, România nu putea fi o țară de viitor, iar pentru a-și îndeplini rolul european îi trebuia bastionul dominant, „cetatea naturală a Ardealului", „acropola românismului", „inima românismului". În numele Ardealului, care își chema frații salvatori de la moarte, a luat cuvântul și Octavian Goga, pronunțându-se tranșant: „Ori treceți acum Munții ca să-i scăpați, ori să se ridice munții până la cer pentru a nu li se mai auzi durerile".

Va trebui să recunoaștem însă — din poziția istoricului ce are privilegiul cunoașterii epilogului — că naționalismul exagerat și exaltarea spiritelor patriotice au fost insuficiente pentru a face poporul român să intre cu reale șanse de izbândă în conflictul celor mari. În societatea românească predominau stările negative, unele dintre ele cu urmări dintre cele mai grave. Se manifesta de pildă, o neglijență condamnabilă în păstrarea secretelor, clevetirea și tendințele spre lăudăroșenie din

partea unora cu funcții în aparatul de stat, alții chiar din oștire, care din dorința de a-și da importanță cu ceea ce știau, favorizau scurgerea secretelor, iar corupția, traficul de influență, fuga după câștiguri cât mai grase cu minimum de efort erau fenomene la ordinea zilei. Presiunea psihologică a evenimentelor, care se derulau rapid, a făcut ca societatea românească să-și etaleze din plin vulnerabilitățile, aspect ce nu putea scăpa neobservat, dar și exploatat în consecință de serviciile de spionaj străine. Amănunte interesante în acest sens aflăm din relatările unui fost agent străin neutralizat de autoritățile românești abia în 1920. Spionul fusese căpitan maghiar, originar din Sibiu, și activase în serviciul de informații austro-ungar pe toată perioada primului război mondial. Din relatările sale, cuprinse într-un voluminos dosar păstrat în arhivă, rezultă că în activitatea sa informativă s-a bazat foarte mult pe „uzanța corupției și neglijențele condamnabile" întâlnite printre români. El a mărturisit cu lux de amănunte cum reușise să pătrundă în țară fără acte și cum s-a deplasat nestingherit grație „întrebuințării banului". Din experiența acumulată, fostul spion trăgea concluzia că în România „se poate corupe cu ușurință oricine, începând de la grănicerul de santinelă și terminând la cel mai înalt funcționar al țării". De asemenea, mărturisea că pentru îndeplinirea misiunilor informative a fost ajutat „într-o largă măsură de elementul evreiesc, extrem de corupt și laș care se găsea atunci foarte bine plasat mai ales în cercurile comerciale ale țării". Cu ajutorul „banului și al evreului", el reușise să înjghebeze în Capitală un așa-zis cerc de încredere bucureștean, care îi servea cele mai secrete și sigure informații. Acest cerc era format din „oameni politici, domni și doamne din înalta societate și din oameni de afaceri foarte pricepuți". La început, cercul de încredere bucureștean, în realitate rețeaua de informatori pe care reușise s-o recruteze, funcționase numai pentru Puterile Centrale, apoi, grație banului, cercul a început să facă și oficiul de dublu spionaj, servind și interesele Antantei care, înțelegând sistemul a recurs și ea la aceleași mijloace, începând să concureze foarte serios interesele germano-austro-ungare. Despre ușurința și neglijența românească în păstrarea și apărarea secretelor, fostul spion al Centralilor comenta următoarele: „Discuții asupra chestiunilor cu caracter secret se iscau în tramvaie, trenuri, localuri publice, pe stradă, în familie și în fața oricui. Se strigau în gura mare, peste tot locul [...] informații la adresa armatei, armamentului, dotării etc. și spionii care mișunau peste tot nu aveau nevoie să facă altceva decât să adune aceste informații, să le coordoneze și apoi să constate cu stupefacție că toate acestea sunt absolut exacte și complete".

Au fost și situații când agenții serviciilor de informații străine au intrat în posesia unor informații de cea mai mare importanță pentru sistemul de apărare al României fără să depună prea mari eforturi. Următorul pasaj relatat de fostul spion al Centralilor este cât se poate de relevant: „Călătoream, cu vreo două săptămâni înainte de intrarea în război a României, spre Iași, într-un compartiment de clasa I în care se găseau un general și mai mulți ofițeri români și, văzându-mă că sunt englez și că nu știu românește, generalul și ofițerii au început să discute despre pregătirea României și intențiile pe care le avea Marele Stat Major în caz de război. Generalul, pentru a fi explicit, a desenat pe harta aflată în peretele

compartimentului zona de concentrare și direcția de înaintare a unor armate până în regiunea unde două dintre aceste armate se vor întâlni, și apoi, împreună, vor înainta până la Budapesta. Evident, am continuat călătoria până ce ofițerii au coborât din tren și apoi am smuls harta din perete, încântat că am căpătat fără să vreau o așa prețioasă informație".

Dacă este să dăm crezare acestor informații, și la drept vorbind, este greu să ne reținem tentația de a o face, atunci înseamnă că lista cu cei 200 de agenți din rândul românilor, printre care oameni politici, ziariști, comercianți, industriași folosiți de spionajul german — după cum atestă documentele secrete interceptate, la 16 august 1916, de către organele siguranței românești din mapa diplomatică a ambasadorului Germaniei la București —, nu mai trebuie să mire pe nimeni. Față de aceste atestări, mai putem aduce în discuție încă un document. Este vorba despre raportul întocmit și predat pe data de 10 ianuarie 1919, la Sibiu, Secției a II-a a M.St.M. de către un ofițer român transilvănean, care fusese încorporat în armata austro-ungară în timpul primului război mondial. Documentul, intitulat „Despre unele constatări făcute în decursul serviciului meu la Marele Cartier General (Armeeoberkommando) în timpul din 15 ianuarie 1918 până la 21 octombrie 1918", atestă că ofițerul lucrase în cadrul serviciului de informații austro-ungar, unde a avut posibilitatea să constate multe dintre vulnerabilitățile, în plan contrainformativ, ale armatei române. Ofițerul român preciza în raportul său: „Codul militar al armatei române se afla în două exemplare, unul fotografiat înainte de război, altul capturat după retragerea trupelor române de la Târgu Jiu, în toamna anului 1916". Mai mult, Comandamentul austro-ungar deținea o copie a Convenției Militare încheiate de România cu Antanta, în august 1916, privitoare la condițiile intrării țării și a armatei române în campanie alături de acestea și împotriva Puterilor Centrale. Rezultă de aici, fără sarcasm, că afirmațiile lui Eugen Cristescu și Constantin Argetoianu, privind buna păstrare a secretului intrării armatei române în război, în august 1914, sunt veridice doar în ceea ce-i privește pe oamenii bine informați din România, nu și pe austro-ungari.

Poate că înțelegem acum mult mai bine ceea ce l-a determinat pe Nicolae Iorga să publice, la 14 iunie 1915, articolul intitulat „Cum ne luptăm cu spionii". Textul a fost reluat în volumul I al lucrării marelui savant, *Războiul nostru în note-zilnice*, și merită a fi reprodus. Iată textul:

„Un călduros manifest datorat unor oameni politici cunoscuți denunță opiniei publice opera spionilor. O cunoaștem. Ei se pot vedea oriunde și oricând. *Doar nu suntem o țară unde se poate jena cineva!* Spionul, ca și orice alt profesionist, lucrează cu totul liber. Lucrează liber și fățiș. Tot așa de fățiș, ca oricine în România, dintre noi, românii, are de îndeplinit și cea mai delicată operă în folosul patriei. Fățiș ca tratativele, fățiș ca — Doamne, iartă-mă! — conspirațiile. Desigur, prezența spionilor e o primejdie pentru țară când vin să cumpere pe cineva, iar când au cumpărat pe atâția. Aici e durerea. Și aici vedem și leacul. Pentru spionii care vreau să afle să tăcem. Pentru spionii care vreau să cumpere, Doamne, să-i refuzăm! Atunci, neavând nici o ocupație aici se vor duce aiurea. Astfel, dacă gonim pe ăștia vin alții. Fiindcă, din nenorocire, îi cheamă pe aceia care nu se pot

goni!" Iată deci, că fără o instruire specială și probabil fără prea multe cunoștințe tehnice în domeniu, Nicolae Iorga formula esența activității de spionaj și contraspionaj: spionul, interesat să știe și să cumpere totul, nu trebuie alungat ci supravegheat cu atenție iar atunci când este cazul refuzat cu șiretenie. Pentru aceasta populația ar trebui să fie bine instruită în păstrarea secretelor și să fie vigilentă în fața oricăror tentații. A tăcea și a refuza ofertele spionilor înseamnă, în concepția lui Iorga, gesturi de adevărat patriotism la îndemâna fiecărui membru al cetății.

Va trebui să recunoaștem că ne aflăm parcă în fața unui adevărat strigăt de durere peste timp, izvorât din mintea limpede a marelui cărturar aplecat cu urechea la nevoile și durerile neamului său, dar conștient de slăbiciunile și vulnerabilitățile propriului popor, ce ne pot fi oricând fatale dacă nu se cunosc și nu se acționează pentru a tăia de la rădăcină această cangrenă, adică ușurința cu care tratăm problemele importante, ca să nu mai vorbim despre divulgarea cu seninătate și chiar cu inconștiență a chestiunilor secrete.

Activitatea informativă a Puterilor Centrale contra României. Atât înainte, cât mai ales după izbucnirea primului război mondial, spionajul german și austo-ungar au acționat intens și diversificat, punând în aplicare un întreg sistem de diversiune, propagandă și influență împotriva Rusiei, Franței, Angliei, Statelor Unite ale Americii și a țărilor sud-estului Europei, între care și România. S-a realizat, totodată, și o colaborare informativă secretă între serviciile specializate germano-austro-ungare și cele ale statelor asociate lor (Imperiul otoman și Bulgaria).

Datorită stării de spirit ostilă dar și vulnerabilităților ușor sesizabile pentru profesioniștii domeniului, Germania, Austro-Ungaria și apoi Bulgaria — intrată în alianța centrală la 14 octombrie 1915 — și-au dirijat serviciile de informații spre România. După cum sublinia un raport întocmit de un ofițer român de la Statul Major General, bazat pe un bogat material documentar, „Germania, care nu era tocmai sigură de pactul secret de alianță încheiat cu regele Carol I [în 1883 — *n.n.*] și cum întrevedea cu mult înainte războiul european, a căutat să-și asigure din timp informații, mai ales asupra potențialului nostru, pentru a calcula cât mai exact necesarul ce ar putea stoarce din țara noastră, fie pe cale de alianță, fie pe calea armelor. Pentru aceasta ei au organizat în țara noastră un vast serviciu de spionaj, mai ales economic, pe care-l conduceau chiar din cabinetul ministrului plenipotențiar".

Colonelul Walter Nicolai, șeful Biroului de informații și contrainformații al armatei imperiale, a organizat atât în România cât și în țările limitrofe ei centre de culegere, sinteză și evaluare a informațiilor. În interior, funcționau centre camuflate sub forma unor reprezentanțe economice sau bancare. Una dintre ele era reprezentanța pentru România a societății „Auskunftei W.Schimalpflung c.m.B.h." din Leipzig, condusă de un anume Adler. Acest birou de informații comerciale era în realitate o oficină dirijată spre informații cu caracter militar. Alte oficine erau școlile germane din București, din strada Luterană, apreciate de oamenii politici ai vremii drept „focare ale spionajului german".

În 1914, așa-numitele „posturi fixe", adică agenți externi remunerați de Serviciul secret german, se ridicau la circa 16 000 în întreaga zonă de interes geopolitic și geostrategic pentru Reich-ul Wilhelmian. Agenții își desfășurau activitatea pe lângă garnizoane sau posturi militare cu misiunea de a supraveghea permanent trupa, echipamentul militar aflat în dotarea acesteia și topografia regiunii. Pentru acoperire se deschideau tutungerii, bodegi sau băcănii la care se aprovizionau efectivele militare spionate. Exista în practica spionajului german o reglementare, conform căreia, pentru a fi angajat în calitate de agent, candidatul trebuia să deschidă o firmă în țara unde se afla, să câștige încrederea cercului de persoane în care trăia, iar dacă afacerea eșua i se asigurau mijloace de subzistență. Întreținuți permanent cu bani, majoritatea candidaților reușeau în afaceri, devenind astfel surse de primă importanță. Pentru evitarea suspiciunilor, „posturile fixe" nu erau controlate și dirijate de pe teritoriul german, ci din Belgia și Elveția (Bruxelles, Lausanne, Geneva). În acest sens a fost organizat un corp de „inspectori ambulanți". Inspectorii, care de regulă erau femei, călătoreau în calitate de reprezentanți ai firmelor comerciale germane și controlau „posturile fixe" la intervale de timp regulate, preluând informațiile și dând agenților instrucțiunile necesare.

Biroul de spionaj și contraspionaj al armatei imperiale germane (Nachrichtendiensten) dispunea de o vastă cartotecă („cartea neagră"), ce cuprindea zeci de mii de nume ale unor locuitori din alte state, care puteau fi recrutați ca agenți de informații și/sau de influență. Fiecare persoană avea în cartoteca germană câte o fișă, în care se consemnau, printre altele, următoarele date: numele și prenumele; părinții; averea; situația în serviciu; situația familială; convingerile politice; confesiunea religioasă; trăsăturile de caracter și viciile ascunse etc. Astfel de date foloseau pentru studiu în vederea stabilirii metodei de recrutare (prin constrângere, corupție, convingeri politico-religioase).

Interesante sunt și aprecierile făcute de un ofițer român stat-majorist în legătură cu atitudinea Serviciului de informații austro-ungar pe teritoriul României, la începutul războiului: „Tot ceea ce știau [austro-ungarii — *n.n.]* la început erau numai generalități, și acestea date de Germania". Documentul din care am citat explica și cauza acestei lacune de ordin informativ a dublei monarhii față de România, în felul următor: „Pe de o parte, trufia maghiră, care desconsidera umila populație valahă de la Est și Sud de Carpați, iar pe de altă parte alința secretă pe care o făcuse regele Carol I cu Puterile Centrale au făcut ca Serviciul secret austro-ungar să nu se ocupe prea asiduu de țara noastră. Ei considerau ca suficiente în această privință simplele informații pe care le primeau prin delegații și atașații militari".

Un referat, întocmit la 20 ianuarie 1914 de Biroul II al Marelui Stat Major al armatei române, ne dezvăluie și ce știau românii în legătură cu modul de organizare și activitatea Serviciului de informații austriac. El era condus de un colonel și structurat în 9 grupe, dintre care 7 aveau misiunea de a studia armatele străine. Celelalte două aveau misiuni speciale. Una se ocupa de „studiul cetăților și locurilor întărite din țările vecine" Austro-Ungariei, iar alta, numită și „Grupa specială", culegea informații cu valoare strategică. Fiecare grupă era împărțită în subdivizii,

cu un personal ofițeresc și civil destul de numeros, care se ocupa de „culegerea, clasarea și verificarea informațiilor".

Ofițerii Biroului II al Marelui Stat Major român nu cunoșteau la acea dată sumele alocate pentru activitatea Serviciului de informații austriac, dar, „judecând după numărul mare de ofițeri și personal civil, ce se găsesc prin toate țările în serviciul statului-major austriac, se poate deduce că se cheltuiesc sume însemnate".

Serviciul de informații austriac a folosit ca model pentru structurile similare bulgare. Acestea din urmă erau destul de active pe teritoriul României, fapt dovedit de documentele informative românești, astfel: „Bulgaria întreține în țările vecine un număr destul de mare de agenți permanenți, ficși sau mobili, care sunt în majoritate ofițeri activi sau de rezervă, care trăiesc în țara unde voiesc a căpăta informații, îndeletnicindu-se cu diferite ocupații. În localitățile unde sunt consulate bulgare, agenții permanenți sunt împărțiți la aceste consulate ca funcționari. Ei sunt recunoscuți acolo ca atare, însă, de fapt, fac serviciul de informații militare". Pentru activitatea de spionaj desfășurată în țările vecine, Serviciului de informații bulgar, îi era alocată în 1914 suma de 50 000 leva, la care se mai adăugau și alte sume trecute ca „fonduri secrete".

Treptat, Germania, Austro-Ungaria și Bulgaria au trimis în România o adevărată armată de agenți, cei mai mulți dintre aceștia intrând în țară pe căi legale sub acoperire de negustori, oameni de afaceri etc. Misiunea lor principală era de a intra în legătură cu o serie de personalități ale vieții politice, economico-financiare, militare și culturale românești, precum și cu anturajul Palatului Regal.

La finele anului 1915, Marele Cartier General austro-ungar a înființat o Secție de spionaj specială pentru România, organizată la început pe două birouri: Biroul pentru centralizarea informațiilor; Biroul pentru studii și exploatarea informațiilor. Acestea se bazau atât pe activitatea desfășurată de rezidenții informatori, recrutați dintre oamenii de afaceri stabiliți în România, cât și pe activitatea informatorilor speciali.

În activitatea informativă împotriva României au mai fost angrenate și centrele de spionaj din Viena, Budapesta, Sofia și Innsbruck. Demn de reținut este și faptul că aceste centre erau dotate cu aparatură tehnică din cea mai modernă la acea vreme, aparate de radio recepție, de interceptare a convorbirilor telefonice, de cifre și decriptoare etc. O atenție deosebită a fost acordată interceptării și decodificării telegramelor diplomatice românești, care erau transmise de guvern. Eugen Cristescu — viitorul șef al Siguranței și apoi al SSI-ului — spunea că, prin această activitate informativă, Puterile Centrale urmăreau să realizeze trei mari obiective politico-strategige: să țină România strâns legată în cadrul alianțelor și s-o oblige să intervină la momentul oportun în favoarea lor; să supravegheze activitatea și legăturile franco-engleze pe teritoriul român; să mențină aservirea economiei românești în folosul lor, având nevoie în special de petrol și cereale.

Întreaga activitate informativă a Puterilor Centrale împotriva statului român era dirijată prin legațiile acestor state din București, conduse de contele Ottokar Czernin (Austro-Ungaria) și baronul Hilmar von dem Bussche-Haddenhausen (Germania). La granițele de atunci ale României, generalul Max Ronge a organizat

cu multă abilitate centre de informații la Timișoara, Sibiu, Brașov și Cernăuți cu scopul de a-și supraveghea atent vecinul în privința pregătirilor politico-diplomatice și militare românești.

Pentru a contura și mai bine metodele și mijloacele folosite de serviciile secrete ale Puterilor Centrale împotriva României, trebuie amintit și un alt aspect. Sub directa conducere a lui von dem Bussche, secondat de câțiva membri ai Legației germane din București, au fost pregătite atât unele acțiuni terorist-diversioniste, cât și folosirea armei bacteriologice în cazul extrem, în care situația ar fi impus acest lucru. Astfel, la 5 octombrie 1916, în urma unor descinderi la Legația germană și în alte locuri din apropiere, efectuate de Prefectura Poliției Capitalei — imediat după retragerea personalului, ca urmare a ieșirii României din neutralitate —, s-au descoperit în grădina acesteia 50 de cutii de metal care conțineau explozibil și fiole cu microbul morvei (răpciuga). Cantitatea de exploziv dintr-o cutie era suficientă spre a arunca în aer un pod de fier sau un edificiu mare. În ceea ce privește arma bacteriologică, aceasta constituia un pericol real, întrucât în toamna anului 1915, serviciile speciale germane și austro-ungare o folosiseră în Italia prin răspândirea microbilor de tifos exantematic.

Există și atestări documentare de necontestat ce evidențiază faptul că serviciile speciale ungare au recurs la ceea ce numim în arta informațiilor „jocul operativ", înscenând o acțiune de spionaj spre a dovedi că românii transilvăneni sunt trădători și, ca urmare, măsurile represive se justificau. Astfel, în 1915, serviciile de spionaj ale armatei ungare au angajat pe Rafael Mendel din Porumbacul de Jos (azi, județul Sibiu). În vara aceluiași an, Mendel s-a prezentat la învățătorul român David Pop din Hărmani sub numele fals de Stoica și sub acoperirea de sergent în armata română, propunându-i să dea informații despre operațiile militare austro-ungare de-a lungul graniței cu România, pe care apoi să le trimită Marelui Stat Major al armatei române. Căzând în cursă, David Pop a intrat în legătură cu câțiva preoți, învățători și alți intelectuali români, fără să știe unii de alții, care i-au pus la dispoziție o serie de date privind dislocările de trupe, construcții de tranșee și chiar hărți strategice. Toate informațiile au fost date falsului sergent Stoica și unui pretins locotenent în armata română (pe numele adevărat S. Thalmeyer), care în realitate era detectiv în serviciul de spionaj ungar. Informațiile nu au fost furnizate Marelui Stat Major al armatei române, așa cum credeau cei care le obținuseră, ci au fost trimise direct Tribunalului Militar al Corpului I al Armatei ungare din Cluj. Cei implicați în această „afacere de spionaj" au fost arestați în zilele de 22-24 octombrie 1915, fiind acuzați de „trădare de patrie" și „spionaj" în favoarea României. Prin sentința pronunțată la 6 decembrie 1916, toți cei nouă inculpați au fost condamnați la moarte prin spânzurătoare. Totuși execuția nu a avut loc, după trei ani de detenție, cei nouă patrioți români au fost puși în libertate, ceea ce dovedește că prin această acțiune s-a urmărit intimidarea factorilor politici de la București.

Dar exemplul cel mai edificator, ce atestă recurgerea din partea Puterilor Centrale la acțiuni terorist-diversioniste, în scopul exercitării unei presiuni asupra autorităților românești, îl constituie cazul grupului Ion Baboș, Toth Ilies și Jakob

Offenberger. După cum a rezultat din ancheta celor trei, în toamna anului 1915, serviciile speciale germane colaboraseră foarte strâns cu cele austro-ungare în organizarea unui atentat prin care se urmărea lichidarea unor fruntași ai vieții politice românești, printre care Emil Costinescu, Take Ionescu și Nicolae Filipescu. Atentatul a vizat atât un scop economic cât și unul politic: ministrul român de Finanțe, Emil Costinescu, trebuia eliminat pentru că pretinsese ca plata unei cantități de 50 de mii de tone de cereale să se facă în aur de către consorțiul beneficiar germano-austro-ungar. Prin eliminarea liderului coservator Nicolae Filipescu, dar și a lui Take Ionescu — notorii agitatori unioniști —, se urmărea demoralizarea Partidului Conservator, organizație politică în care Puterile Centrale își puneau speranțe, văzând-o ca pe o alternativă ipotetică la o guvernare viitoare a României. Atentatele, planificate să se producă la jumătatea lunii decembrie 1915, au eșuat în primul rând datorită unei întâmplări, și mai puțin abilității organelor de informații și siguranță românești.

Obiectivul principal al serviciilor de spionaj ale Puterilor Centrale era de a cunoaște intențiile României, privind intrarea în război, fapt pentru care în lunile iulie-august 1916 și-au intensificat și diversificat procedeele informative. Generalul Erich von Falkenhayn explică acest aspect în felul următor: „Trebuia să ne pregătim în vederea trecerii României de partea inamicului", pentru că „ nu se vedea de fapt nici siguranța că România va interveni de fapt în luptă și nici momentul intervenției".

Pregătirile făcute de trupele Coaliției Puterilor Centrale s-au concretizat la sfârșitul lunii iulie 1916, în urma întâlnirii de la Pless la care au luat parte generalul Erich von Falkenhayn (Șeful Marelui Cartier General german), omologul său austro-ungar, generalul Conrad von Hetzendorf, și locotenent-colonelul Gancev (reprezentantul Marelui Cartier General bulgar). Cei trei au stabilit planul unei acțiuni comune în ipoteza deschiderii ostilităților din partea României. La 23 iulie 1916, șeful Marelui Cartier General turc, Edver Pașa, a semnat și el această convenție. Max Ronge relatează în memoriile sale că după consfătuirea de la Pless „s-au dat sarcini atașatului militar austro-ungar din Sofia ca, în înțelegere cu comandantul Makensen, căruia îi revenea un rol important în viitoarea campanie, și cu Statul Major General bulgar să organizeze un serviciu de spionaj militar unitar contra României. În Transilvania, conducerea superioară a revenit Centrului de Informații principal Kronstadt [Brașov — *n.n.*]". Același memorialist mai preciza că: „Pe la mijlocul lunii august, Comandamentul suprem al armatei austro-ungare a ordonat regruparea Armatei I, sub comanda generalului de infanterie Arthur Arz von Stranssenburg, care era destinată pentru apărarea fortificațiilor de campanie retrase mult în interiorul Transilvaniei. Căpitanul de stat-major Joseph Wild a organizat pentru această armată, încă de la începutul lunii august 1916, un centru de informații la Cluj".

Comandamentul Centralilor a sesizat concentrarea forțelor principale române spre Transilvania și că pentru acoperirea spatelui, spre Bulgaria, armata română va lăsa în Dobrogea și pe Dunăre forțe destul de slabe. Evaluările făcute de Comandamentul Centralilor se bazau pe fluxul informațional obținut prin agenturile din

România și pe rezidențele informative din apropierea granițelor statului român. Planul de cooperare al coaliției Puterilor Centrale prevedea invadarea Dobrogei de către armata condusă de Mackensen, surprinderea punctelor întărite ale armatei române de la Turtucaia și Silistra și pătrunderea până la cea mai îngustă porțiune dintre Marea Neagră și Dunăre. Operațiile pe frontul transilvan aveau un caracter secundar, ele vizând ca obiectiv rezistența pe poziții întărite. Acest plan de campanie estima că armata română va dezlănțui ofensiva în Transilvania, concentrând la trecătorile din Carpați forțele principale, lăsând forțele secundare la frontiera lor sudică, ceea ce corespundea, în esență realității. Estimările făcute de Înaltul Comandament al Centralilor au fost facilitate și de toate acele vulnerabilități în plan contrainformativ, pe care le-am menționat la locul potrivit.

STRUCTURA ȘI ACTIVITATEA SERVICIILOR DE INFORMAȚII ROMÂNEȘTI

Cercetarea documentelor de arhivă dar și a lucrărilor deja publicate ne dezvăluie că au existat totuși câteva structuri informative și contrainformative, ceea ce ne îndreptățește să vorbim despre o *comunitate informativă românească în formare.* În perioada adoptării politicii de neutralitate a statului român, 1914-1916, comunitatea informativă, așa cum rezultă din stadiul actual al cercetărilor, era formată din: reprezentanțele diplomatice, structurile specializate din Ministerul de Interne și Jandarmerie, Biroul Mixt, Biroul 5 din Secția a II-a a Marelui Stat Major, Serviciul Supravegherii Știrilor de la Poșta Centrală și Biroul de cercetări și informațiuni de pe lângă Ministerul Justiției.

Reprezentanțele diplomatice. Diplomația secretă era încă la modă în epocă, fapt pentru care îndreptățește plasarea legațiilor și a reprezentanțelor diplomatice în fruntea comunității informative, deși o lege organică — care să stipuleze acest aspect — nu exista în România. Profesioniștii domeniului susțin că „diplomația și serviciul secret se împletesc în modul cel mai strâns; ele curg uneori pe albia aceluiași departament."

În preajma declanșării războiului, agenții români, de la legațiile din capitalele în care erau acreditați, îi informau zilnic direct pe reprezentanții guvernului român, aflați la Sinaia, despre mersul evenimentelor. Elocvente în acest sens sunt mărturiile lui I.G. Duca: „De dimineață până seara stăteam la Castelul Peleș în camera rezervată acolo primului ministru. Împreună cu mulți colegi, de obicei Victor Antonescu, Constantin Angelescu și Sebastian Radovici așteptam știrile. Zeci de telegrame soseau la fiecare moment de la agenți, de la legațiile noastre de pretutindeni. Bietul Constantin Brătianu amețise cifrând și descifrând. Ionel Brătianu venea și ieșea. Stătea ceasuri întregi jos, cu regele Carol, apoi se urca sus la noi, era frământat cum cred că nu l-am mai văzut niciodată de atunci. Treceau prin alternative de speranță și descurajare". Reprezentanțele diplomatice reușeau uneori să culeagă, să obțină și să transmită la București informații valoroase despre intențiile și acțiunile îndreptate împotriva intereselor României. De exemplu, Consulul general român din Budapesta a raportat la București, în ziua de 5 ianuarie 1915, despre unele mișcări de trupe austro-ungare în Transilvania și

asupra posibilității unui atac prin surprindere împotriva României, datorită politicii externe a acesteia. Se poate urmări documentar și cum a fost valorificată această informație. Se pare că factorul de decizie de la București a reacționat prompt cu mijloace diplomatice. La 5 februarie 1915 România a încheiat cu Italia un acord pe o durată de 4 luni, prin care cele două părți se angajau să se ajute reciproc în cazul unei agresiuni neprovocate din partea Austro-Ungariei. Este o dovadă că factorii decizionali ai statului român erau receptivi la informațiile ce vizau apărarea națională, numai că reacția diplomației românești a fost de conjunctură, fiind lipsită practic de eficiență, întrucât Italia, în cazul de față, așa cum am văzut, a încălcat repede acordul înainte de expirarea lui.

Oamenii politici de frunte ai țării, care în trecutele guvernări îndepliniseră misiuni diplomatice sau se aflaseră chiar în funcția supremă a diplomației românești, continuau să întrețină legăturile create, procedând la primirea unor date și informații de strictă confidențialitate ce interesau autoritățile statului. Îndeosebi șefii celor două partide politice, liberal și conservator, reprezentau „eminențele cenușii" ale diplomației secrete. Ionel Brătianu fusese inițiat în tainele diplomației secrete de tatăl său, Ion C. Brătianu, prin intermediul căruia aflase de existența Tratatului secret din 1883 între România și Puterile Centrale. Același Ionel Brătianu, în vreme ce deținuse interimatul la Ministerul Afacerilor Externe, în 1902, se implicase alături de alți agenți ai diplomației secrete românești într-un ingenios joc operativ, de mare finețe, prin care s-a reușit recuperarea de la Budapesta a unor documente de o deosebită importanță pentru apărarea țării. Este vorba despre planurile fortului militar Jilava, care fuseseră sustrase și vândute de chiar autorul lor, arhitectul Szoke Ferencz.

Imediat după preluarea prerogativelor de președinte al Consiliului de Miniștri, în ianuarie 1914, Ionel Brătianu primea direct telegramele confidențiale și se consulta cu regele asupra măsurilor ce trebuiau luate. În perioada neutralității, a campaniilor armatei române, dar și a tratativelor de pace de la Paris, Ionel Brătianu s-a aflat mai tot timpul în spatele multor acțiuni ale diplomației secrete, așa că nu vom mai insista asupra lor.

La rândul lui, fruntașul conservator Alexandru Marghiloman dispunea de posibilități informative chiar în anturajul diplomatic al Austro-Ungariei acreditat în capitala României și nu numai. De exemplu, la 23 noiembrie 1915, Marghiloman a avut o convorbire cu Czernin, din care a rezultat că ungurii nu agreau eventualitatea participării României la război pe motiv că „o Românie tare nu le-ar surâde deloc" și dacă interveneau prea târziu, ei urmau „să se opună la înălțarea noastră". La plecare, ministrul Austro-Ungariei nu a omis să-și atenționeze interlocutorul asupra faptului că trebuia să uite ce i-a spus, întrucât nu-i vorbise ministrul ci numai Czernin.

Trafic de informații confidențiale se făcea și din partea miniștrilor Antantei acreditați la București sau de către agenții lor diplomatici care informau autoritățile românești despre problemele de interes reciproc. Astfel, în iunie 1916, miniștrii Franței și Rusiei au încredințat guvernul român că ei „căpătaseră convingerea că partea română comunică domnilor von dem Busche și Czernin, atât telegramele

cifrate ale guvernelor lor ce soseau în ultimul timp, cât și telegramele guvernului român către Franța". Infomațiile erau corecte, dar neexistând un serviciu de contraspionaj specializat nu s-a reușit depistarea vinovaților. Abia mai târziu s-a constatat că scurgerile de informații se făceau chiar de către directorul Poștelor și Telecomunicațiilor, Victor Verza.

Pentru a nu se crea suspiciuni inutile în rândul potențialilor inamici s-au întreprins și „acțiuni speciale" din partea diplomației secrete de la București, atât de bine acoperite încât seamănă cu ceea ce teoreticienii de azi în domeniul „intelligence"-ului numesc „dezinformare" sau inducerea în eroare a adversarului potențial și a vânătorilor de indiscreții. Bunăoară, generalul german Erich von Falkenhayn menționa în lucrarea sa memorialistică: „S-a întâmplat ceea ce era de așteptat. România a îndeplinit convenția [economică — *n.n.]*, deocamdată, în mod ireproșabil. Drept urmare s-a realizat din nou chiar o destindere politică, care ne îndreptățește să nutrim speranțe în viitor, cu privire la atitudinea României". Un alt exemplu este organizarea sărbătoririi cu fast puțin obișnuit, la 5 august 1916, a zilei de naștere a împăratului Franz Iosif, ca peste nouă zile să i se declare oficial război. Tot la acest capitol ne rețin atenția eforturile primului ministru român, Ionel Brătianu, de a menține tratativele cu reprezentanții diplomatici ai Antantei într-un cadru strict secret, ceea ce nu se putea concretiza decât printr-un joc abil, aspect sesizat, de altfel, și de martorii oculari ai vremii. I.I.C. Brătianu „îi asigura în surdină", pe fiecare în parte. Lui Take Ionescu și Nicolae Filipescu (francofili) le șoptea „intrăm"; lui Alexandru Marghiloman (filogerman) îi zâmbea cu replica: „n-aveți grijă, stăm neutrii"; ministrului Germaniei îi declara că „e cu Germania", iar celui francez îi șoptea „așteptăm momentul potrivit".

Chiar și Raymond Poincaré, președintele Franței, exasperat de „bizantinismul" premierului, s-a exprimat, cu o ușoară ironie că „domnul Brătianu privește către cele patru puncte cardinale și îi pare rău că nu sunt decât patru". Declarațiile, gestica și starea de spirit a lui Brătianu erau greu de înțeles, chiar și pentru cei mai apropiați colaboratori ai lui. I.G. Duca mărturisește că „supărarea lui [I. Brătianu — *n.n.]* era prefăcută și cine știe ce combinații urmărea el atunci sau ce impresie voia să dea. În aceste privițe, Brătianu avea *subtilități infinite* [subl.n.] și rămâne și azi insondabil..."

Structurile informative ale Ministerului de Interne. În primul deceniu al secolului XX consemnăm concretizarea primelor eforturi de organizare a unor structuri informative și contrainformative în domeniul politic intern. Oamenii politici de la București au realizat astfel că în epoca modernă siguranța generală a statului român nu era numai o necesitate de racordare la moda europeană, ci avea să devină prin ea însăși o problemă fundamentală, deci de grabnică și serioasă luare în considerație și soluționare. După cum mărturisea Eugen Cristescu, în lucrarea sa memorialistică, „până în anul 1905 statul român poseda pe teritoriul Vechiului Regat oficii de poliție în orașe, complet dependente de fluctuațiile politice". Exista și practica, deloc productivă pentru astfel de instituții, ca numirea

funcționarilor polițienești să se facă o dată cu guvernele, fapt pentru care, menționează același memorialist, „nu se poate vorbi de o operă de continuitate în acest răstimp de vreme".

Prin Legea din 17 martie 1905 s-a creat un *Serviciu al Poliției Generale a Statului* în Direcția Administrației Generale din Ministerul de Interne care avea în obiectiv supravegherea curentelor subversive și examinarea stării de spirit a populației. De asemenea, acest Serviciu centraliza rapoartele informative ale polițiilor din țară și le prezenta ministrului de Interne spre rezolvare. Polițiile de la orașe erau subordonate prefecților de județ. La Prefectura Poliției Capitalei exista un *Birou de informații* care se ocupa de problemele specifice poliției judiciare. În afară de acestea, mai existau și polițiile de frontieră care culegeau date și informații, prin folosirea surselor ocazionale, despre călătorii străini veniți în România. Deci nu exista o agentură secretă bine conspirată.

Așa se explică faptul că răscoalele țărănești din 1907 au surprins factorii de conducere ai statului român. Neputându-se stabili geneza acestor evenimente s-a simțit nevoia creării unor structuri specializate care să dispună de „antene răspândite pe tot teritoriul țării și care să îndeplinească atât misiunea contrainformativă, cât și pe cea informativă, peste frontiere". Acestea au fost în esență cauzele subliniate de Eugen Cristescu ce au condus la înființarea în anul 1908 a Direcției Siguranței Generale a Statului din Ministerul de Interne. Noua instituție avea ca principale atribuții „să conducă activitatea polițienească, administrativă și judiciară pe întreg teritoriul țării".

O nouă reorganizare a acestor structuri informative s-a produs în baza Legii pentru organizarea Ministerului de Interne din 20 iunie 1913. Ca structuri informative s-au creat Siguranța Generală a Statului și Jandarmeria rurală.

Siguranța Generală a Statului era condusă de comisarul Iancu Panaitescu și integrată Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale. A fost principalul organ secret pentru culegerea și valorificarea informațiilor cu relevanță pentru apărarea siguranței statului. Această structură informativă a avut în compunere două compartimente: Serviciul Secretariatului (organ central care aduna și sintetiza fluxul informațional) și Brigăzile speciale de siguranță (mai numite și Servicii speciale de siguranță), ca organisme teritoriale cu atribuții informative și de contraspionaj.

În punctele strategice ale țării au fost create sub-brigăzi speciale, ca de exemplu la Cernavodă pentru supravegherea podului de cale ferată sau la Porțile de Fier pentru controlul navigației, în Câmpina pentru siguranța schelelor petrolifere din Valea Prahovei etc.

La acea dată, se pare că organele de poliție și siguranță românești se bucurau de un anumit prestigiu internațional. Dovada o constituie faptul că România a trimis o delegație condusă de Romulus Voinescu, inspectorul general al Poliției Române, la primul Congres Internațional de Poliție Judiciară, ținut la Monaco, între 14-18 aprilie 1914. La acest congres Romulus Voinescu a avut o intervenție interesantă despre o serie de probleme din domeniul criminalisticii. În unanimitate, participanții la congres au hotărât organizarea, în 1916, a celui de-al doilea congres la București. Datorită izbucnirii războiului mondial în vara anului 1914,

al doilea congres internațional de criminalistică a fost amânat după terminarea luptelor și încheierea păcii.

Pentru îndeplinirea misiunilor încredințate, structurile informative din siguranță cooperau cu formațiunile de poliție din orașe, gări, porturi și punctele de frontieră, precum și cu cele ale Jandarmeriei.

Serviciile de siguranță au inițiat acțiuni ofensive care au vizat interceptarea documentelor secrete ale serviciilor de spionaj străine. În ziua de 12 octombrie 1914 s-au întreprins măsuri combinative pentru a face „dispărută" servieta cu documente secrete a contelui Ottokar Czernin, ca apoi să fie restituită printr-o acțiune bine acoperită. Printre documentele secrete mai importante, fotocopiate cu această ocazie, se află și cifrul diplomatic al Ministerului Afacerilor Externe al Austro-Ungariei, fapt ce a dat posibilitatea structurilor contrainformative românești să descifreze întreaga corespondență a lui Czernin cu Viena. S-a reușit astfel dejucarea unor acțiuni politico-diplomatice ale Austro-Ungariei împotriva României și s-a ajuns treptat pe urmele agenturii serviciului de spionaj coordonat de Centrala de la Viena pe teritoriul românesc. După retragerea armatei și autorităților române în Moldova, în urma unei percheziții făcute la locuința lui Ion Brătianu, Max Ronge i-a prezentat lui Ottokar Czernin trei dintre fotografiile găsite în podul casei primului ministru român, dovedind în mod netăgăduit că românii avuseseră posibilitatea de a descifra corespondența ambasadei austro-ungare încă din toamna anului 1914.

Soarta lui Czernin a fost într-un fel asemănătoare cu cea a omologului său german în materie de informații, von dem Bussche, și aceasta datorită unei acțiuni de interceptare, plănuită și realizată de structurile siguranței românești. La 16 august 1916, în momentul când se pregătea să părăsească Bucureștiul, baronului german i-a dispărut, „în mod misterios" din automobil, dosarul cu documentele cele mai confidențiale și care prezentau o importanță deosebită pentru serviciul de spionaj german. Acest dosar, care a fost imediat înaintat regelui Ferdinand I și primului ministru Ionel Brătianu, cuprindea numeroase documente secrete și lista pe 200 de pagini cu agentura serviciului de spionaj german din România. Trădătorii însă s-au sinucis. Generalul A. Zotu, șeful Marelui Stat Major al armatei române, și maiorul Ionescu s-au sinucis când au aflat că lista cu numele informatorilor serviciului de spionaj, care acționau în România, a încăput pe mâna siguranței române.

Jandarmeria rurală era formată din unități de jandarmi cu competență pe raza satelor și comunelor. Pe lângă paza și apărarea unor unități economice, asigurarea căilor de comunicații, formațiunile de jandarmi aveau pentru mediul rural și misiuni de supraveghere a persoanelor suspecte. În Capitală fuseseră organizate posturi de jandarmi speciale pentru paza fabricilor de armament și a celor ce furnizau materiale pentru armată. În martie 1916 s-au înființat posturi de jandarmi, formate din rezerviști, pentru paza și supravegherea trecătorilor din Munții Carpați și din zona în care erau concentrate unitățile armatei de acoperire.

Unități speciale de jandarmi participau și la îndeplinirea unor misiuni de gardă și securitate, prilejuite de sosirea în România a unor conducători de state. Spre

exemplificare, la 14 iunie 1914, în timpul vizitei făcute la Constanța de țarul Rusiei, Nicolae al II-lea, au fost concentrați în acest oraș peste 500 de jandarmi.

La Inspectoratul General al Jandarmeriei funcționa un birou de analiză și sinteză a informațiilor obținute din teritoriu. Buletinele, notele, rapoartele și dările de seamă întocmite erau trimise, în funcție de conținut, președintelui Consiliului de Miniștri, Ministerului de Interne, Ministerului Afacerilor Externe, Marelui Stat Major sau altor ministere de resort.

Serviciul de informații al armatei. Structura informativă a Ministerului Apărării Naționale este atestată, atât în lucrările memorialistice cât și în documentele de arhivă. În confesiunile sale, Eugen Cristescu ne oferă următoarele detalii în legătură cu Serviciul de Informații al Armatei Române: „Marele Stat Major, prin Secțiunea a II-a, activa și el în domeniul informativ. Pe lângă statele-majore ale marilor unități militare funcționa câte un birou II, care făcea contrainformații în armată și contraspionaj în teritoriu. Prin ofițeri special pregătiți și agenți de frontieră se infiltrau în țările vecine elemente informative pentru adunarea materialului ce-i era necesar, în special în Ardeal, unde aceștia aveau legături cu patrioții români din acea provincie. La Școala de Război se predau cursuri speciale pentru pregătirea ofițerilor în acest domeniu".

Afirmațiile lui Eugen Cristescu sunt confirmate de documentele de arhivă. Astfel, Biroul 5 din Secția a II-a a Marelui Stat Major este atestat documentar de „Proiectul de organizare" întocmit probabil în primăvara anului 1916. Biroul era condus de un ofițer superior, în grad de locotenent-colonel și de un ajutor, în grad de maior. Era format din două diviziuni. *Diviziunea I* (Studiul armatelor străine), compusă din 4 subdiviziuni: A (Austro-Ungaria); R (Rusia); G.F. (Germania, Franța, Italia și Elveția); B (Peninsula Balcanică — Bulgaria, Serbia, Grecia, Turcia și Albania). *Diviziunea a II-a* (Serviciul Informațiilor), condusă de subșeful Biroului 5, era compusă din trei subdiviziuni: Subdiviziunea I (Serviciul interior sau contraspionaj), condusă de un civil, iar principala ei misiune era de a „împiedica organizațiile de spionaj străine să acționeze pe teritoriul românesc", „la nevoie să le intoxice cu știri false"; Subdiviziunea a II-a (Serviciul exterior), formată din agenți permanenți și ficși, cu reședința în orașele Odessa, Chișinău, Ungheni-Ruși, Sofia, Șumla, Timișoara, Sibiu, Cernăuți, Belgrad, Brașov și Rusciuk. Agenții erau recrutați dintre români, pe baza sentimentelor de naționalitate și puteau să-și creeze la rândul lor agenți, ceea ce înseamnă că jucau rolul de rezidenți, iar informațiile trebuiau comunicate direct la centru; Subdiviziunea a III-a (Serviciul mobil) avea în componență agenți mobili sau de legătură și curieri de control. Agenții mobili făceau legătura cu agenții ficși, aducând informații sau transmițând ordine. Aceștia trebuiau să cunoască foarte bine limba și obiceiurile locuitorilor din țara în care erau trimiși în misiune. Curierii de control erau ofițeri din statul-major care se deplasau pentru a lua corespondența de la atașații militari și a le transmite instrucțiuni. De asemenea, pe timpul misiunii trebuiau să culeagă informații prin obser-

vare directă, în urma cărora întocmeau un raport (memoriu). Astfel de misiuni erau încredințate cel puțin o dată pe lună.

Au fost și situații când agenții ficși, plasați în zonele de frontieră, trimiteau știri care ajungeau imediat la guvernul român, în special cele referitoare la producerea unor incidente și în urma cărora trebuiau luate măsuri. Despre aceste aspecte ne-a lăsat prețioase mărturii I.G. Duca: „De la granița Bulgariei, din Cadrilater, veneau știri ciudate. Bandele bulgărești atacau posturile noastre de grăniceri. Zilnic erau morți și răniți. Guvernul din Sofia, luat la socoteală, făcea într-o zi cele mai categorice protestațiuni de amiciție, făgăduia că va lua măsuri, a doua zi, însă, ne pomeneam cu o incursiune și mai îndrăzneață, cu atacuri și mai violente. N-am putut desluși nici până azi ce era în dosul acestor provocări; bande de comitagii, încurajate pe sub mână de guvernul lui Ferdinand de Coburg? Dar atunci cum se face că în cele mai multe din aceste atacuri figurau chiar soldați gradați bulgari în activitate? Nu era mai degrabă un fel de avertisment pe care austriecii voiau să ni-l dea în ajunul războiului ca să ne intimideze? Ei știau cât de ostilă le era opinia publică, mai ales după vizita de la Constanța și își închipuiau poate că, asmuțind pe bulgari, ne vor face să ne temem de pericolul la care ne-am expune dacă nu stăm credincioși alături de ei". Parcurgând cu atenție acest pasaj ne putem întreba cu îndreptățire de ce guvernul român nu a protestat la Viena? Răspunsul nu poate fi altul decât că nu dispunea de date și informații certe prin care să demonstreze că Austro-Ungaria se afla în spatele acestor acțiuni provocatoare cu rol de avertisment și intimidare pentru România. Și nu avea pentru că serviciile de informații ale Marelui Stat Major erau chiar în stadiul „de proiect". Practic, autoritățile statului român nu dispuneau de acea categorie de agenți infiltrați din timp și bine acoperiți în structurile de putere sau mediile de interes din capitalele în care se planificau strategii pe seama României.

S-au întreprins însă și câteva acțiuni informative care se pot integra în categoria așa-zisului „spionaj mărunt", ce pot fi reconstituite pe baza studiului unor documente memorialistice.

La începutul lunii octombrie 1915, locotenentul Ilie Șteflea a fost trimis în misiune specială la Predeal și Brașov din ordinul colonelului Radu Rosetti de la Marele Stat Major. „Aveam misiunea — spune Șteflea — de a observa din tren dacă se găsesc trupe austro-ungare de-a lungul căii ferate sau prin văile laterale, dispozitivul de pază la cele două tuneluri, dintre Cioplea, precum și culegerea de informații la Brașov asupra unităților din garnizoană, a armamentului ce-l au, moralului acestor trupe". Dar misiunea locotenentului Șteflea nu viza doar culegerea de informații asupra potențialului inamic, ci și verificarea unor date primite de la un dezertor ceangău și anume, dacă tunelurile de cale ferată dintre Timiș și Brașov fuseseră minate de trupele de geniu austriece. În același timp, trebuia să mai verifice dacă „dispozitivul de declanșare a exploziei s-ar găsi într-o gheretă ocupată de finanții* unguri în imediata apropiere a frontierei".

---

* Finanții formau un corp înarmat subordonat administrației financiare, având misiunea să descopere și să împiedice contrabanda, precum și contravențiile la Legea financiară din Austro-Ungaria.

După terminarea misiunii, locotenentul Ilie Șteflea a întocmit un raport către Secția de informații a Marelui Stat Major.

Confesiunile ofițerului român sunt suficiente pentru a desprinde concluzia că Marele Stat Major al armatei române era interesat, în perioada imediat premergătoare intrării în război, de cunoașterea cât mai exactă a dispozitivului de luptă al viitorului inamic și că, pentru fundamentarea unui plan de campanie cât mai realist, avea nevoie de informații în detaliu. Pentru a obține informațiile necesare a trimis în misiuni speciale peste frontieră ofițeri tineri, bine acoperiți ca identitate și cu acțiuni legendare. Locotenentul Ilie Șteflea a circulat cu un pașaport pe numele „Ștefănescu Alexandru", prezența sa la Predeal fiind justificată prin căutarea sănătății, iar călătoria la Brașov realizându-se sub legenda că „merge la cumpărături". Demn de reținut este că tânărul ofițer român nu a mers în necunoscut. A fost sprijinit în misiunea sa de o rețea secretă de agenți formată din intelectuali și ofițeri de origine română din armata austro-ungară pe care a contactat-o la Brașov. Reușita misiunii demonstrează că fusese bine pregătită, ceea ce a redus riscurile.

Alte atestări documentare evidențiază că în primele zile ale izbucnirii războiului, acțiunile cu caracter informativ, organizate în Transilvania de structurile specializate românești, au folosit agentura secretă. Agenții fuseseră recrutați din rândul numeroșilor români transilvăneni care își manifestaseră sentimentele naționale. Ei au pus la dispoziția structurilor informative românești, înfruntând mari riscuri, toată priceperea pentru culegerea de date și informații necesare planului de campanie în ipoteza intrării României în război contra Austro-Ungariei. Semnificativă în această privință este scrisoarea adresată la 7 iulie 1915 de Matei C. Cosma ministrului de Război român, prin care îi cerea să fie repartizat la Comandamentul trupelor române când acestea vor pătrunde în Transilvania „prin locurile cunoscute" și pe care „le indicase".

Cu ajutorul unor astfel de colaboratori patrioți s-au creat câteva centre informative în Transilvania, Banat și Bucovina. Misiunea acestora era de a supraveghea pregătirile militare ale Puterilor Centrale și de cunoaștere, în cele mai mici detalii, a teatrului de operațiuni în care urmau să acționeze unitățile militare românești. Astfel de centre informative au funcționat la Brașov, Sibiu, Cluj, Timișoara, Suceava și în alte orașe din Transilvania și Bucovina.

Valoroase informații, cu caracter militar despre pregătirile de luptă ale Puterilor Centrale, au cules și transmis comandamentelor armatei române colaboratorii Centrului Brașov, condus de Spiridon Boite. Activitatea informativă a acestui centru a fost sprijinită de 200 de colaboratori.

Activitatea centrului informativ din Bucovina a fost coordonată de profesorul Aurel Moldovan, care, pentru serviciile aduse statului român, a primit aprobarea de a se stabili în România. În activitatea de culegere și transmitere a informațiilor despre pregătirile austro-ungare a fost sprijinit de frații săi, Dumitru, Iosif și Rudolf, precum și de numeroși intelectuali.

Informații despre pregătirile militare ale trupelor Puterilor Centrale din Banat au fost obținute și transmise comandamentelor armatei române de o fată în vârstă

de 19 ani, Maria Bălan, care a acționat sub indicativul „B9" și despre care ziarul francez „Paris Soir", din octombrie 1936, își informa cititorii că fusese „regina spionajului", „o Mata-Hari a Ungariei", precum și o „celebră spioană", care „a adus imense servicii României".

Un alt tânăr patriot român, Vasile Branca, înrolat într-o unitate austro-ungară, fiind trimis în misiune să organizeze distrugerea unor vase ce transportau pe Dunăre armament și muniții din Rusia și Serbia, s-a predat autorităților militare românești și a denunțat scopul acțiunii întreprise de serviciile speciale austro-ungare. În vara anului 1915 Serviciul de Informații al Marelui Stat Major al armatei române întocmise liste cu potențialii colaboratori și persoanele de încredere din Transilvania și Bucovina care urmau să fie activați pentru a sprijini cu informații, ori să conducă unitățile militare românești după trecerea Carpaților. Concomitent s-a organizat și o supraveghere a pregătirilor militare germano-bulgare de la sud de Dunăre. Infiltrat în zona Varna-Șumla, Razgrad și Rusciuc, spre a documenta pregătirile militare cu caracter ofensiv împotriva României, comisarul de siguranță Constantin Duca, din Brigada de siguranță Constanța, a cules și comunicat informații certe privind intenția trupelor germano-bulgare, comandate de generalul August von Mackensen, de a deschide un al doilea front împotriva armatei române în cazul în care ea va pătrunde în Transilvania. În nota informativă nr. 192 din 22 martie 1916, comisarul Duca transmitea informații despre „reala situație și dispozitivul trupelor inamice ce se desfășurau apropiat timpului intrării noastre în acțiune". Informațiile erau valoroase, fapt pentru care s-au accentuat măsurile de supraveghere a mișcărilor de trupe din sudul Dunării. Așa s-a ajuns la obținerea unor informații din care rezultă că în cursul lunii iulie 1916 se constituise în Bulgaria armata de intervenție contra României, compusă din patru divizii bulgare, divizii turcești și câteva unități germane. Reacția primului ministru român, Ion I. C. Brătianu, a fost promptă. La 15/18 august i-a comunicat lui Ottokar Czernin că guvernul român este nevoit să ia contramăsuri „față de colosalele transporturi de trupe ale bulgarilor" la granița cu România.

După declararea stării de război cu Austro-Ungaria (14/27 august), unitățile militare române, trecând Carpații, au fost sprijinite de patrioții transilvăneni cu informații despre trupele austro-ungare sau au fost conduse în diverse localități de către călăuzele și persoanele de încredere din rândurile populației române. Chiar Max Ronge recunoaște că „serviciul de spionaj românesc a găsit în sânul populației din Transilvania, supraîncălzită de agitațiile naționaliste, multe simpatii... Această stare de spirit a fost exploatată în 1916, când românii, dând peste cap slabele noastre trupe de acoperire, au progresat de-a lungul Transilvaniei. În perioada aceea au găsit o sumedenie de oameni care-i informau asupra mișcării trupelor noastre în mijlocul regiunii noastre. Pe de altă parte și un număr oarecare de preoți, institutori și avocați transilvăneni s-au dat de partea năvălitorului [trupele române — *n.n.*], sfătuind soldații să încalce jurământul și să dezerteze".

Alte structuri informative. **Biroul Mixt** a fost, se pare, o altă structură informativă care a activat în perioada neutralității, atestat documentar doar de un raport întocmit de Mihail Moruzov. Era format din ofițeri ai Marelui Stat Major al armatei române și agenți ai Siguranței Generale, redus ca număr, mijloace logistice și susținere materială. O astfel de structură poate fi interpretată și ca o formă de cooperare între Ministerul Apărării Naționale și Ministerul de Interne în materie de informații ce priveau strict domeniul sistemului național de apărare și siguranță națională. Mihail Moruzov susține, în raportul la care am făcut referire, că rezultatul colaborării în cadrul Biroului Mixt „a fost nul".

Serviciul Supravegherii Ştirilor a fost un alt organism mai bine structurat, format din personalul de la Palatul Poștei Centrale care depusese jurământul pentru păstrarea secretului. Misiunile încredințate acestui serviciu au fost: de a intercepta și distruge la timp orice știre despre armata română de operații care putea ajunge la inamic; de a intercepta ştirile privind inamicul potențial ce puteau interesa autoritățile românești din punct de vedere politic și militar; de a informa opinia publică cu ceea ce considera necesar, cu condiția de a nu divulga secrete militare. Această structură strict specializată luase ființă prin Instrucțiunile din 5 ianuarie 1915 și era organizată pe două secții: Secția poștală și telegrafică (cu trei componente — poșta cu străinătatea, corespondența telegrafică cu străinătatea și corespondența telefonică); Secția presei (care avea în compunere două compartimente — comunicate și relații cu corespondenții presei din țară și cu ziarele).

Având în vedere organizarea și misiunile încredințate se poate spune că Serviciul Supravegherii Ştirilor a fost o structură specializată cu rol de culegere de informații, dar și de protecție contrainformativă, prin cenzură. Informațiile obținute erau sintetizate, evaluate și difuzate regelui, primului ministru, ministrului de Război, ministrului de Externe și șefului Marelui Stat Major. Din nefericire, nici această structură informativă, relativ bine concepută și organizată nu a avut eficiența scontată, având în vedere că directorul Poștelor și Telecomunicațiilor, Victor Verza — datorită propriilor convingeri politice „germanofile" —, a procedat la sustragerea unor prețioase informații confidențiale pe care le transmitea agenților germani și austro-ungari.

Biroul de cercetări și informațiuni de pe lângă Ministerul Justiției este un alt organism atestat documentar, ce poate fi integrat comunității informative. Era condus de un anume magistrat cu delegație, M. Haralamb, om de temut pentru cei care l-au cunoscut. În sfera de competență a acestui birou intrau cazurile mai deosebite, inclusiv cele de trădare și spionaj. După finalizarea cercetărilor, se întocmea un referat cu propuneri pentru Ministerul Justiției. De regulă, cazurile erau trimise spre judecată Curților Marțiale de pe lângă raza lor de competență. Au fost și situații când biroul a sugerat Ministerului Justiției să propună Consiliului de Miniștri instituirea unei comisii de cercetare cu sarcina de a analiza cazul, întrucât fuseseră implicați înalți funcționari de stat, ziariști și persoane de vază ai vieții publice românești. Lucrarea a rămas nefinalizată — este vorba despre celebrul dosar Gnther —, ceea ce înseamnă că am avut o clasă politică solitară și

conștientă în susținerea idelului național, dar mai puțin interesată în promovarea legalității cu orice risc. În România exista la acea dată un cadru juridic care, dacă ar fi fost aplicat cu sfințenie nimeni n-ar mai fi vorbit astăzi despre „minuni" și „miracole" în istoria contemporană a României. Exista amintita Lege a contraspionajului în timp de pace, care stabilea ca infracțiune transmiterea sub orice formă a informațiilor despre apărarea țării. De asemenea, Codul Justiției Militare prevedea, la art. 198, infracțiunea de înaltă trădare prin trecere în slujba inamicului, în caz de război, care se pedepsea cu condamnarea la moarte. Și în alte țări europene, la acea dată, spionajul și trădarea erau sancționate cu închisoare pe viață sau chiar cu moartea și confiscarea parțială a averii. Și au fost situații când justiția din țările tradițional democratice europene s-a pronunțat, mai ales, în vremuri de război necruțător față de spioni și trădători. Cazul celebrei Mata Hari este unul dintre ele. În România însă personalitățile civile ale vieții juridice, despre care Biroul de cercetări și informațiuni de pe lângă Ministerul Justiției obținuse probe indubitabile, privind trădarea sau implicarea lor într-o serie de afaceri oneroase contra intereselor statului român, n-au răspuns în fața Justiției. Au fost pronunțate sentințe de condamnare la moarte doar asupra unor ofițeri, locotenent-colonelul Constantin Crăiniceanu și colonelul Alexandru Sturdza. Cazul acestora din urmă dezvăluie unele bâlbâieli ale organelor de justiție militară, inclusiv ale Serviciului de Informații. Bunăoară, sentința de condamnare la moarte a colonelului Sturdza s-a pronunțat în contumacie și nu a putut fi executată întrucât inculpatul se afla deja în tabăra inamică. Situația a fost diferită în cazul locotenent-colonelului Constantin Crăiniceanu. Acesta era unicul fiu al generalului Grigore Crăiniceanu — un ofițer cu o ținută morală de excepție —, fapt pentru care în prima fază Curtea Marțială a Armatei a II-a a pronunțat doar o condamnare la 15 ani muncă silnică și degradare militară, în vreme ce un ostaș, complicele ofițerului la trădare, a fost condamnat la moarte. Datorită presei, „mascarada de proces" a ajuns la cunoștința opiniei publice. Sub presiunea acesteia, a intervenit generalul Alexandru Averescu, comandantul Armatei a II-a, care, pentru a salva onoarea militară, l-a chemat pe generalul Grigore Crăiniceanu spre a găsi împreună o soluție. Cutremurător este răspunsul dat de generalul Grigore Crăiniceanu în fața actului de trădare al fiului său: „Între patrie și familie nu ezit să-mi fac datoria față de patrie". În cele din urmă, locotenent-colonelul Constantin Crăiniceanu a fost rejudecat și condamnat la moarte, sentința fiind executată.

Să mai consemnăm că în acel timp, România nu dispunea în cadrul guvernului sau al comunității informative de un serviciu de centralizare, analiză, evaluare și valorificare a informațiilor de interes pentru apărarea și promovarea intereselor național-statale. Aceste activități, atât de specializate și tehniciste dar de mare importanță, intrau de regulă în atribuțiile serviciilor sau comunității informative. Pe atunci ele erau lăsate în responsabilitatea membrilor guvernului, care la rândul lor se consultau cu primul ministru și cu regele, sau difuzau informațiile în stare brută, în cel mai bun caz, însoțite uneori de opinii personale.

Deci lipsa de măsuri eficiente în materie de contracarare a surselor de insecuritate și multe din vulnerabilitățile societății românești din acea perioadă explică

în mare măsură reacțiile factorilor de decizie ai statului român sub imperiul stărilor emoționale.

Viforul năprasnic al primului război mondial și apoi intrarea armatei în campanie găsiseră România cu ferestrele deschise la unul din cele mai importante edificii a suprastructurii statale: serviciile secrete de informații.

Măsuri de adaptare a structurilor informative la situația de război. Intrarea României în război alături de puterile Antantei, începând cu data de 14/27 august 1916, marchează în același timp începutul unei noi etape în activitatea structurilor informative românești cu caracter militar. Documentele nu mai amintesc de Biroul Mixt, ceea ce ne face să credem că s-a renunțat la această formă organizatorică. Trecerea țării de la starea de pace la starea de război implica și adaptarea structural-organizatorică a serviciilor de informații militare la noua situație. Prin Înaltul Decret cu nr. 2784 din 27 august 1916, privind reorganizarea Marelui Stat Major (în partea operativă – Marele Cartier General – și partea sedentară – Marele Stat Major), s-a produs și o reorganizare a Serviciului de informații militare. La Marele Cartier General a funcționat Biroul 2 Informații, ca structură specializată în culegerea de informații pentru Secția I operații, iar la Marele Stat Major (partea sedentară) a fost organizat „Biroul 5 Informații", însărcinat cu supravegherea știrilor, adică cu măsuri contrainformative. Eugen Cristescu menționa în Memoriile sale că „după începerea războiului, în constituirea Marelui Cartier General a intrat o puternică Brigadă Specială de Siguranță pentru acțiune informativă și apărarea spatelui comandamentelor militare".

În legătură cu eforturile în plan organizatoric, trebuie amintite și cele făcute de Misiunea militară franceză condusă de generalul Berthelot. În componența acestei misiuni au existat: un stat-major, două birouri de informații, un serviciu telegrafic, un serviciu radiotelegrafic și un număr de avioane și aerostații de cercetare, care-și puteau aduce un aport important în domeniul informațiilor. Numit consilier militar al regelui Ferdinand, comandantul nominal al armatei române, Berthelot, instalat la Periș, avea să participe în fiecare dimineață la prezentarea rapoartelor informative asupra operațiilor, luând cuvântul și expunându-și cu claritate ideile. Documentele sale înaintate Marelui Cartier General evidențiază ideea apărării cu orice mijloace a integrității teritoriului, a independenței românești. Vizitele sale pe front, contactul cu comandanții și cu ostașii români i-au arătat situația reală și nevoile rezistenței românești.

De asemenea, o dată cu intrarea în campanie a armatei române, s-au întărit reprezentanțele diplomatice militare din capitalele Puterilor Antantei precum și la statele-majore ale armatelor și marilor unități operative. Acestea aveau rol de misiuni militare pe lângă comandamentele militare și statele-majore naționale ale Aliaților sau altor țări, ca de exemplu: Comandamentul Militar Rus (STAVKA), Marele Cartier General Francez, Marele Cartier General Englez, Marele Cartier General Italian, Comandamentul Aliat de la Salonic etc. Șefii acestor misiuni militare țineau legătura între Marele Cartier General al armatei române și organele similare

străine, având drept misiune procurarea de armament și tehnică de luptă, precum și obținerea de informații utile.

Desigur că este greu de apreciat oportunitatea recurgerii la această reorganizare o dată cu declararea campaniei, având în vedere că dacă se intenționa o eficientizare a activității serviciilor de informații, ea trebuia făcută încă din timp de pace. Experiența istorică în domeniu — și probabil că tocmai acest lucru a lipsit strategilor români —, demonstrează că orice restructurare de fond în domeniul informațiilor nu aduce de la sine și rezultatele dorite, acestea se obțin în timp, după un anumit rulaj. Probabil că la acest aspect făcea referire Moruzov atunci când menționa că: „În loc să creeze elementele proprii în această materie a informațiilor, s-a recurs la elemente de ocazie, fără nici un fel de pregătire și experiență în domeniu, și în momentul când am intrat în războiul din 1916, acest Serviciu s-a dovedit inexistent. Mulți au fost nevoiți să tragă consecințele, îndeosebi generalul Nicoleanu, care își asumase răspunderea în ce privește agentura. După primele operațiuni, s-a recurs la adoptarea proiectului conceput în 1913." Criticile lui Moruzov par îndreptățite, ele fiind întărite și de alți teoreticieni. În studiul întocmit de ofițeri români stat-majoriști se menționa: „Din moment ce prin declararea războiului contactul între armatele adverse a fost luat, refugiații de la care Marele Stat Major obținea informații asupra Transilvaniei, ce ne interesa în primul rând, nu au mai putut trece frontul, așa că Serviciul Informațiilor s-a găsit deodată în întuneric, tocmai în timpul când el trebuia să producă mai mult și când armatele ce înaintau destul de timid în Transilvania aveau nevoie în primul rând de o orientare."

Rolul informațiilor în operația de la Flămânda și în bătălia pentru apărarea Bucureștiului. Cu toate neajunsurile, s-au înregistrat și unele acțiuni pozitive pe care orice analiză obiectivă asupra rolului informațiilor despre inamic în fundamentarea ordinelor operative trebuie să le evidențieze. Pregătirile pentru operațiunile de pe frontul dunărean și Dobrogea, între 3 și 17 septembrie 1916, constituie un exemplu edificator. Este bine cunoscut faptul că numai după 10 zile de la declanșarea campaniei armatei române, prin căderea capului de pod de la Turtucaia, Marele Cartier General a fost pus în fața unei înfrângeri neprevăzute. În opinia generalului Alexandru Averescu „situația strategică nu fusese atinsă de pierderea Turtucaiei. Era însă necesar a restabili starea morală a trupelor și populației." Aceasta a fost și rațiunea pentru care, în ședința Consiliului de Război din 2 septembrie 1912 — de la Periș —, la care a luat parte și primul ministru Ion I.C. Brătianu, s-a hotărât, la propunerea lui Alexandru Averescu, executarea operației de la Flămânda. Se sconta pe „o acțiune energică și bogată în rezultate prin care să se recâștige întreg teritoriul pierdut, făcând pe inamic să sufere o înfrângere cel puțin tot atât de dureroasă ca cea suferită de noi la Turtucaia." Obiectivul strategic viza împingerea spre sud a armatei germane din Dobrogea, comandată de generalul August von Mackensen, și realizarea contactului cu trupele aliate de la Salonic. „Prin acest contact — spunea Averescu — întreaga situație în eșicherul

balcanic s-ar fi schimbat radical, cu repercusiuni serioase asupra întregului teatru de război". Concepția operație avea la bază o amplă manevră dublu învăluitoare, executată de Grupul de Armate-Sud, format din două puternice armate situate la distanțe acceptabile pentru realizarea ei în timp util. Armata din Dobrogea (ruso-română), care era în strâns contact cu forțele inamice, urma să atace pe întregul front în față, iar Armata a III-a română, trecând prin surprindere Dunărea, la Flămânda, trebuia să-i cadă inamicului (armatele germano-bulgare) în spate. Reușita acestei manevre se baza și pe forțarea unui fluviu mare ca Dunărea, acțiune care, în opinia comandantului Niculescu Rizea, reprezenta în arta militară din acel timp „o operație grea". Deși nu și-a atins scopul, întrucât prin Ordinul Marelui Cartier General, forțele necesare executării acestei manevre au fost dislocate pe frontul din Transilvania — după numai trei zile de la declanșarea ei — totuși referitor la domeniul informațiilor și contrainformațiilor militare ne rețin atenția câteva aspecte importante.

În primul rând, pregătirile — care au constat în construirea unei șosele de peste 7 km lungime, în adunarea materialului pentru construirea podului și trecerea pe ambarcațiuni, în dislocarea a cinci divizii de infanterie și una de cavalerie ș.a. — s-au făcut în cel mai *„strict secret"*. Aceasta înseamnă că deși nu a existat o structură contrainformativă care să sprijine prin acțiuni de inducere în eroare a inamicului și acoperirea deplasării trupelor, secretul operațiunii a fost păstrat datorită respectării ordinelor operative. Prin urmare, disciplina militară, în sensul aplicării stricte a spiritului, exigențelor și literelor regulamentelor, poate suplini lipsa măsurilor de protecție contrainformativă.

De asemenea, pentru stabilirea locului de construire a podului în vederea forțării Dunării, o comisie formată din Artur Văitoianu, colonelul Vernescu, colonelul Limburg și maiorul Șova a recurs la recunoașterea și cercetarea terenului, „completând observațiile ce se puteau face din depărtare cu informațiile culese de la locuitori". În lipsa unei structuri informative în adâncimea frontului inamic, pregătită din timp, Comandamentul Frontului de Sud a recurs și la alte metode de culegere a datelor și informațiilor necesare fundamentării planului de operații, și anume schimbul de informații cu structurile similare ale aliaților anglo-francezi. În acest sens, generalul Alexandru Averescu preciza că: „Până la constituirea Grupului de Sud, informațiile directe asupra inamicului lăsau mult de dorit. Comandamentul frontului a recurs de aceea la informațiile directe și anume la identificările făcute de trupele aliate pe frontul Salonic. Pe această cale s-au putut completa informațiile de pe front și stabili că inamicul dispunea în Dobrogea de 73 batalioane."

O altă metodă de culegere a informațiilor a constituit-o chestionarea prizonierilor. Datele obținute aveau o valoare importantă, întrucât în ordinul de operații dat de Comandamentul Armatei de Dobrogea (generalul rus Zaioncikovsky), la 18 septembrie 1916, se menționa, încă de la început, că „prizonierii și fugarii povestesc că inamicul se pregătește cu energie pentru a lua ofensiva".

Demn de reținut este și faptul că pentru documentarea informativă în vederea operației de la Flămânda, Comandamentul român a folosit, pentru prima oară

în campanie, culegerea de informații cu ajutorul aviației. Această metodă nici nu era trecută în cursul care se preda la Școala Superioară de Război, ceea ce dovedește capacitatea de adaptare rapidă la configurația frontului și o gândire flexibilă din partea Comandamentului român. „Întrebuințarea de căpetenie a aviației noastre — spune Al. Averescu —, din cauza slăbiciunii ei numerice și tehnice, rămânea serviciul de recunoaștere. În afară de trupele inamice identificate pe frontul Dobrogei și pe frontul Salonic, era nevoie de a ști ce forțe se găseau în apropierea punctului de trecere [la Flămânda – *n.n.*], precum și disponibilul din spatele frontului, care ar fi putut să fie întrebuințat pentru a stânjeni în timp util operațiunile noastre de trecere în faza critică." După 8 zboruri de recunoaștere efectuate de cele 12 avioane, de care a dispus Grupul de Armate-Sud, s-a putut constata că pe o rază de 300 de km nu se semnala nici o mișcare serioasă de trupe inamice. De aici Comandamentul român a tras concluzia că, „mulțumită rezultatului obținut prin recunoașterile făcute, până în ajunul începerii operațiunilor, nici o contramăsură nu fusese luată de inamic și deci el ignora cu desăvârșire ceea ce se petrecea la Flămânda". Se realizaseră astfel, „în măsură maximă", condițiile surprinderii strategice, și aceasta datorită păstrării deplinei conspirativități a planificării și a pregătirii operației. Nu este un aspect minor, ci unul foarte important, întrucât nu trebuie omis că unitățile române aveau în față armata germană, care dispunea de un serviciu de informații militar dintre cele mai performante la acea dată. Germanii practicau spionajul total, pe întreg frontul, folosind ca mijloace și metode de culegere a informațiilor posturile fixe de observare, aeroplanele și dirijabilele, plus rețeaua de agenți infiltrați în mediile diplomatice și militare de interes. De altfel, generalul Averescu a precizat la un moment dat că avusese ocazia să lucreze, înainte de război, „cu Serviciul de informații german" și știa „cât era de bine informat". Cea mai bună dovadă este că germanii au aflat despre operația de forțare a Dunării, declanșând cu furie bombardamentele, abia în după-amiaza de 18 septembrie, deci după ce podul de vase fusese desfășurat, iar infanteria Diviziei a 10-a (general Văitoianu) reușise să treacă pe malul bulgăresc pentru a întări capul de pod.

Prin relevarea acestor aspecte, se poate constata că manevra de la Flămânda, deși este considerată ca o nereușită în planul operațiilor militare, poate fi apreciată în arta militară nu numai prin ingeniozitatea și prin îndrăzneala concepției, ci, deopotrivă, prin experiența acumulată în domeniul metodelor și al mijloacelor folosite în culegerea informațiilor despre inamic și zonele de operații.

Treptat, Serviciul de informații începe să-și intre în atribuții. Unele reușite, este adevărat destul de modeste, sunt menționate și în documentul întocmit de analiștii M.St.M.: „Către sfârșitul primei luni de campanie, încep unele îmbunătățiri în activitatea de informații, se ține la curent ordinea de bătaie a inamicului. Înainte de căderea Bucureștiului exista o ameliorare evidentă în activitatea de informații. Se aflau lucruri foarte interesante prin schimb de informații cu Comandamentul militar francez și STAVKA (Marele Cartier General rus). S-au obținut o serie de succese de ordin informativ... Postul T.F.F. al generalului Falkenhayn a fost reperat pe Valea Jiului. Concomitent, un aviator englez a reperat numeroase

coloane mărșăluind de la sud de Dunăre, pe direcția Șiștov-Plevna. Marele Cartier General român, fiind sesizat, a trimis recunoașteri în lungul Dunării, identificându-se trenuri numeroase și campamente în zona Șiștov. Serviciul de informații, de la Marele Cartier General, a prezentat următoarea concluzie: „Se vor relua operațiunile de la Jiu. Inamicul intenționează să treacă Dunărea pe la Șiștov. De această concluzie nu s-a ținut seama prea mult. *Lipsea încrederea [subl.n.]*. Din nenorocire evenimentele au dat dreptate Serviciului de informații..." Am citat în extenso din acest document întrucât el evidențiază că pe frontul informațiilor, mai ales în perioada de campanie, succesele alternează din plin cu insuccesele, iar credibilitatea se câștigă greu și se păstrează, după cum vom vedea imediat, și mai greu.

Deficiențe în activitatea de informații și contrainformații în campania din 1916 sunt relevate de bătălia de pe Neajlov și Argeș de la sfârșitul lunii noiembrie și începutul lunii decembrie, așa-numita bătălie pentru apărarea Bucureștiului. Planul bătăliei, care a constat în clasica „manevră pe direcții interioare", a fost conceput rapid și destul de ingenios de generalul Constantin Prezan. S-a încercat o ultimă sforțare pentru a rezista în fața inamicului care dispunea de trei armate (Krafft, Kuhne și Kosch), și nu două cum greșit luase în calcul Comandamentul român. Valoarea forțelor inamicului era de 12 divizii de infanterie, 4 divizii de cavalerie germane cărora li se adăugau diviziile 1 și 12 bulgare, sub comanda mareșalului Mackensen. Inamicul ocupa un dispozitiv, sub forma unui arc de cerc, a cărui stângă era la Curtea de Argeș, centrul la Slatina și dreapta la Giurgiu. Forțele române se reuniseră în „Grupul de Armate-Sud", căruia i-au fost puse la dispoziție toate rezervele care erau în refacere. Acțiunea comporta mari riscuri pentru trupele române angajate, bazându-se pe secretul desăvârșit al manevrei, la fel ca și în operația de la Flămânda. Lovitura principală trebuia executată prin surprindere de către un grup operativ de manevră, în spațiul dintre cele două armate inamice, înainte ca ele să-și fi putut opera manevra, urmând ca apoi să le atace pe rând. Victoria trebuia obținută înainte ca inamicul să realizeze sensul manevrei.

Trei dintre cele patru cauze stabilite ulterior, care au dus la insuccesul bătăliei, țin de resortul activității de informații și contrainformații: 1) necunoașterea în momentul planificării și al angajării bătăliei că inamicul dispunea de trei grupuri de armate, nu de două; 2) capturarea planului român de operații (căpitanii Epure și Barcan, care transportau corespondența și ordinele operative, au ajuns dezorientați în mijlocul trupelor inamice) din care generalul Falkenhayn a reușit să afle secretul manevrei începute de armata română; 3) refuzul trupelor ruse de a se asocia la acțiunile ofensive în momentul hotărâtor al luptelor.

Existența unei structuri informative în adâncimea liniilor frontului, mai ales că ele se aflau pe teritoriul român, putea contribui fără prea mari eforturi la cunoașterea reală a forțelor inamice. De asemenea, aplicarea unor măsuri contrainformative de protecție a transporturilor corespondenței secrete ar fi redus simțitor posibilitățile producerii „condamnabilei neglijențe" a celor doi ofițeri români. Pentru situații neprevăzute și cu totul de excepție, cei care transportă documentele

secrete sunt instruiți să acționeze rapid pentru distrugerea lor. Cazul celor doi ofițeri români a fost mediatizat, ajungând de notorietate, articole fiind scrise chiar și în presa din SUA, ceea ce a contribuit nu numai la deteriorarea imaginii armatei române, ci chiar la prejudicierea gravă a credibilității autorităților statului în fața aliaților Antantei. În legătură cu atitudinea pasivă a trupelor ruse se poate aprecia că în arta operativă schimbul de informații cu structurile similare ale aliaților devine eficient numai în condițiile în care este însoțit de măsuri calificate pentru verificarea loialității partenerului de coaliție.

NOI INSTRUCȚIUNI ORGANIZATORICE, COOPERAREA CU STRUCTURILE SPECIALIZATE ALE ALIAȚILOR ȘI APORTUL INFORMATIV AL MIȘCĂRII DE REZISTENȚĂ

După retragerea în Moldova a armatei române, a unei părți din populație, a Parlamentului și a majorității clasei politice, inclusiv a Casei Regale, în paralel cu măsurile de reorganizare a armatei, s-au întreprins și acțiuni de consolidare în scopul eficientizării randamentului în domeniul informațiilor și contrainformațiilor. Documentul prin care s-a purces la o astfel de acțiune purta titlul de „Instrucțiuni asupra organizării și funcționării serviciului de informații", intrat în vigoare la 20 februarie/4 martie 1917, o dată cu semnarea lui de către generalul Constantin Prezan, șeful Marelui Cartier General. La elaborarea acestui document, o contribuție importantă a avut-o generalul Nicolae Condeescu. Ca noutăți, „Instrucțiunile" schițau doctrina activității de informații militare, precizau rolul și locul misiunilor informative, stabileau organizarea Biroului de informații de la Marele Cartier General. Alte precizări ale instrucțiunilor se refereau la: modul de desfășurare a activității informative și a manipulării informațiilor; atribuțiile personalului îndrituit cu misiuni informative; stabilirea cu mai multă exactitate a misiunilor aviației de recunoaștere și a modului de executare a cercetării aeriene; coordonarea activității agenților secreți.

Un rol important în reorganizarea și reorientarea Serviciului de informații militare l-a avut și misiunea franceză. Pe lângă șeful Biroului 2 informații din Marele Cartier General a fost numit un consilier în persoana locotenent-colonelului Odone.

De asemenea, după retragerea în Moldova, Direcția Poliției și Siguranței Generale a trecut la înființarea unor brigăzi speciale în orașele Roman, Bârlad, Tecuci, Piatra-Neamț, Vaslui. În birourile de siguranță centrale din Iași lucrau 73 de agenți care se ocupau cu munca informativă. Această activitate era dificilă întrucât se bănuia, ulterior s-a confirmat, că numărul suspecților ajunsese deja foarte mare.

Serviciul de informații și contrainformații româno-rus. O dată cu reorganizarea armatei române retrase din Moldova, s-a procedat și la reorientarea activității de cercetare și informare militară, în adâncime, asupra inamicului. În acest scop s-au constituit observatoare de infanterie și artilerie pe linia frontului cu misiunea de a ține sub o severă și permanentă supraveghere trupele inamicului.

Cu sprijinul unor ofițeri francezi de informații, s-a organizat, în vara anului 1917, spionajul aerian în teritoriul ocupat „pentru culegerea de informații secrete privind dispozitivul trupelor Puterilor Centrale și agentura serviciilor de spionaj".

Prin dotarea armatei române cu avioane și aerostate moderne, cercetarea aeriană și recunoașterile aviației române asupra trupelor inamice, precum și observarea din baloane a pozițiilor inamicului în timpul desfășurării unor bătălii, s-au procurat continuu Comandamentului militar român informații de valoare privind mișcările inamicului, pentru corectarea tirului artileriei. S-a acordat, de asemenea, mai multă atenție asigurării transmiterii informațiilor prin radio și telefon, introducându-se noi cifruri și coduri.

Agenții români lansați în spatele frontului inamic cu ajutorul aviației „se bucurau de un sprijin activ din partea populației din teritoriul ocupat, mai ales din partea persoanelor care în trecut avuseseră legături cu organele de poliție și siguranță românești".

La 22 aprilie/5 mai-29 aprilie/12 mai 1917, ca urmare a schimbării regimului politic din Rusia (prin revoluția democratică din februarie), premierul român I.I.C. Brătianu, însoțit de generalul Constantin Prezan au efectuat o călătorie la Petrograd, unde au purtat convorbiri cu noile autorități în privința continuării colaborării militare între cele două state. S-au pus de acord și o serie de detalii privind conturarea cooperării în domeniul informativ pentru asigurarea ordinii interne pe front și în spatele frontului armatelor româno-ruse. În acest scop a fost desemnat un delegat al Siguranței Generale române pe lângă Marele Cartier General al armatei ruse din Moldova, în persoana inspectorului general de poliție Romulus Voinescu, iar numeroși comisari de poliție au fost atașați pe lângă marile unități militare ruse.

Pentru prevenirea pătrunderii serviciilor secrete ale inamicului în jurul unităților militare românești și rusești s-a constituit *Serviciul de informații și contrainformații româno-rus* care, pe lângă realizarea cooperării pe linie informativă cu trupele ruse, a desfășurat o vastă activitate contrainformativă și de poliție militară în zona frontului din Moldova. Serviciul de informații și contrainformații româno-rus a avut la început sediul în orașul Roman, iar șeful său, Romulus Voinescu, a fost ajutat de subinspectorul de poliție I. Vameșu și de comisarii de poliție I. I. Georgescu și Theodor Culitza. Acesta din urmă a întocmit o interesantă lucrare, intitulată *Poliția de informații și contrainformații*, care a cunoscut lumina tiparului în 1938 și prin intermediul căreia cunoaștem astăzi principalele realizări ale activității acestei structuri informative. În cadrul serviciului de contrainformații româno-rus funcționa Biroul de contrainformații rus, care dispunea de o sută de cadre și era condus de generalul de jandarmi Leontovici, ajutat de locotenent-colonelul Bondarenco.

La baza activității Serviciului de informații și contrainformații româno-rus a stat „Regulamentul Serviciului de Contrainformațiuni Român, în colaborare cu Serviciul de Contrainformațiuni Rus", emis de Marele Cartier General al armatei române. În articolul 1, acest regulament prevedea necesitatea colaborării dintre organele de contrainfirmații române și cele ruse, atât în vederea contracarării

acțiunilor de spionaj ale inamicului, cât și pentru descoperirea oricăror infracțiuni săvârșite împotriva celor două armate. Evident era vorba despre acele infracțiuni prevăzute în legislația internațională privind regulile de purtare a războiului.

Cadrele Serviciului româno-rus au fost dotate cu instrucțiuni privind restricțiile de circulație ce trebuiau respectate de către persoanele care se deplasau pe șosele, căi ferate, ape sau în zona operațiunilor militare. Ordinele primite se refereau la modul de supraveghere a străinilor aflați în Moldova, în special pe cei eliberați din lagărele de internare. Serviciul a fost încadrat cu ofițeri, comisari și agenți de siguranță ce aveau asupra lor legitimații speciale, scrise în limbile română și rusă, semnate de Romulus Voinescu și pe care erau aplicate fotografiile titularilor.

Articolul 3 din Regulament stabilea ca funcționarii administrației și poliției românești să dea tot concursul cadrelor acestui birou, după ce ei se legitimau, pentru îndeplinirea atribuțiilor profesionale. Deși în articolul 3 se prevedea că dacă în termen de 24 de ore persoanei reținute nu i se stabilea vinovăția, ea trebuia eliberată imediat, potrivit articolului 5 al Regulamentului, o persoană putea fi reținută provizoriu și la expirarea termenului prevăzut în caz că Biroul de contrainformații rus cerea o asemenea măsură, în vederea aducerii de noi dovezi. Prelungirea reținerii se făcea însă numai cu aprobarea Marelui Cartier General Român, ce o dădea doar când solicitarea era bine motivată. Datele despre suspecți erau comunicate de Marele Cartier General român și Ministerului de Interne în vederea supravegherii lor pe mai departe sau luării altor măsuri.

Prin articolul 6, Regulamentul stabilea că supușii români, care trăiau continuu într-o anumită localitate și erau bănuiți că desfășoară acțiuni de spionaj sau alte fapte contra intereselor armatei, urmau să fie strămutați într-o altă localitate desemnată de Ministerul de Interne, însă nu altfel, ci „numai după verificarea informațiilor date asupra lor de către agenții poliției române".

Articolul 9, ultimul al Regulamentului, prevedea că pentru realizarea unei observări cât mai întinse asupra populației, din cauza numărului mic de agenți speciali de poliție, era necesară stabilirea unor *posturi speciale fixe* la punctele de legătură ale drumurilor; aceste posturi primeau însemn ca verificarea trecerii dintr-un punct populat într-altul trebuie să se facă numai cu permise speciale.

Serviciul de informații și contrainformații româno-rus a inițiat și realizat câteva acțiuni care în arta informațiilor sunt trecute în categoria metodelor speciale de dezinformare. Au fost folosiți, cu precădere, tinerii din teritoriul ocupat, recrutați și instruiți de serviciile speciale germane pentru a culege informații din Moldova despre pregătirile militare ale trupelor române. În majoritate, aceștia, o dată trecuți peste linia frontului, se predau organelor de poliție militare române. După o minoră anchetă informativă, acești tineri erau reinstruiți de Serviciul de contrainformații româno-rus și retrimiși în teritoriul ocupat de inamic cu date și informații false despre dispozitivele românești. Referindu-se la aceste operații de dezinformare a inamicului, Theodor Culitza făcea următoarea apreciere: „Acest sistem nou de spionaj a dat de multe ori rezultate satisfăcătoare pentru noi... prin faptul că inamicul era indus în eroare de informațiile trimise în mod eronat, în carnetele acestor tineri, asupra situației trupelor noastre".

Serviciile de informații ale Puterilor Centrale au fost dirijate spre acțiuni cu caracter destabilizator și diversionist. Acestea încep să răspândească știri false pe front și în spatele frontului româno-rus ca provenind de la români și a crea derută în rândurile populației civile. Printr-o cercetare atentă, Serviciul de contrainformații româno-rus, în colaborare cu comandamentele militare ale armatei române și organele de siguranță, a contracarat acțiunea de propagandă și dezinformare a Puterilor Centrale. S-a stabilit că manifestele adresate ostașilor români, de a lăsa armele jos și de a nu mai trage în „frații lor", proveneau de la birourile de spionaj ale inamicului.

Serviciul de informații și contrainformații româno-rus a reușit să dejoace și o serie de acțiuni cu caracter diversionist inițiate de serviciile de spionaj ale Puterilor Centrale, cum ar fi răspândirea de manifeste prin care ostașii români erau îndrumați să dezerteze, sau pentru a produce inflație, au fost parașutate în Moldova pachete cu bani românești falși. Prin eforturile cadrelor acestui serviciu au fost urmărite peste 2 500 de persoane suspecte de activitate de spionaj în favoarea inamicului și au fost arestați unii dintre cei mai activi agenți ai acestuia.

În paralel cu măsurile organizatorice s-au întreprins și acțiuni concrete de către forurile de conducere politică și militară românești pentru susținerea intereselor naționale în afara granițelor. Întrucât la 13/26 martie 1917 Cancelarul Germaniei, Th. von Bethmann-Hollweg și ministrul de externe al monarhiei habsburgice, Ottokar Czernin, semnaseră la Viena o înțelegere care prevedea încorporarea de către Austro-Ungaria a teritoriului României în cazul victoriei Puterilor Centrale, autoritățile românești au reacționat prompt. La 5/18 aprilie 1917, Marele Cartier General al armatei române a trimis în misiune specială la Washington, pe Vasile Stoica, ofițer de rezervă. Obiectivul misiunii era de a face cunoscută opiniei publice americane și guvernului SUA poziția politică și militară a României și pentru a demonstra legitimitatea revendicărilor statului român asupra Transilvaniei, Banatului și Bucovinei. Lui V. Stoica i s-a alăturat, cu aceeași misiune, Vasile Lucaciu — președintele Ligii Culturale — și Ion Moța, preot din Orăștie refugiat în 1915 la București, editor al ziarului „Libertatea".

Rezultate notabile au fost obținute și în domeniul contraspionajului. În primăvara anului 1917 structurile contrainformative militare în cooperare cu organele de siguranță și jandarmerie rurală au reușit să identifice o serie de persoane din Moldova suspecte că desfășoară activitate informativă în beneficiul Puterilor Centrale. Asupra acestora s-au întocmit tabele care cuprindeau o serie de date de identitate și despre activitatea suspectă. Printre persoanele reținute și trimise în fața Curții Marțiale din Iași — ca urmare a aplicării acestei metodologii —, s-a numărat și faimosul agent al spionajului german din perioada neutralității, Hennenvogel Iosef.

Aportul informativ al mișcării de rezistență în teritoriul vremelnic ocupat. Demnă de reținut este și activitatea informativă și de rezistență desfășurată în teritoriul ocupat de armatele germane și austro-ungare. Activitatea în acest spațiu viza și anihilarea acțiunii represive a poliției militare germane.

Cu riscul vieții, numeroși cetățeni, îndeosebi tineri și copii, au refuzat să furnizeze informații inamicului, să-i călăuzească trupele sau să-i servească ca interpreți. Documentele atestă că în comuna Vălari de lângă Târgu Jiu au fost executați de către poliția militară germană patru țărani, pe motiv că refuzaseră să le servească drept călăuze. La fel, în orașul Corabia, cinci băieți din comuna Dăbuleni au fost executați de către trupele germane pentru că „furnizaseră informații rezistenței românești".

Față de amploarea mișcării de rezistență a populației din teritoriul ocupat și de sprijinul acordat de aceasta structurilor informative românești din Moldova, în culegerea de informații secrete, poliția militară germană a fost nevoită să recunoască faptul că „existau legături între teritoriul din afara frontului inamic" [românesc — *n.n.*] și își exprimau îngrijorarea față de „îndrăzneala spionilor români rămași în teritoriul ocupat".

Pregătirea contraofensivei armatei române, în vara anului 1917, pentru respingerea atacurilor trupelor germano-austro-ungare, care vizau cucerirea Moldovei și desființarea statului român, a necesitat informații sigure și precise despre forțele militare ale inamicului. Pentru procurarea unor astfel de informații, identificarea pozițiilor ocupate de unitățile militare inamice, urmărirea mișcărilor și descifrarea planurilor de luptă, cunoașterea stării de spirit a populației civile din teritoriul cotropit și susținerea mișcării de rezistență a acesteia, s-au organizat de către structurile informative românești centre și puncte informative în spatele frontului trupelor germane și austro-ungare.

Pe frontul din sud al armatelor I și a II-a române, s-au cules, transmis și primit regulat informații cu valoare operativă asupra dispozitivului trupelor germane și despre Comandamentul General al Puterilor Centrale de la Focșani, prin agenți trimiși în frontul inamic prin punctul Doaga, de către șeful Serviciului de siguranță din Focșani, Guță Iacob, care rămăsese în teritoriul ocupat. Informațiile erau culese cu sprijinul unor patrioți din teritoriul ocupat și transmise în Moldova printr-un loc secret — folosit drept căsuță poștală —, greu accesibil. Alte documente de arhivă atestă că s-au folosit și porumbei călători pentru transmiterea de informații codificate din teritoriul ocupat spre comandamentele armatei române din Moldova. Agenții centrului informativ din Focșani au înregistrat aproape zilnic mișcările armatei germane, comandate de Mackensen, în vederea ofensivei din vara anului 1917. Aceste informații au servit Marelui Cartier General al armatei române în organizarea contraofensivei de la Mărășești.

La Brăila, comisarul de poliție Alexandru Popovici, șeful poliției postului, rămas în teritoriul ocupat, a antrenat tineretul școlar în acțiunea de culegere a informațiilor despre inamic și în urmărirea mișcărilor și pregătirilor de luptă ce se făceau de către trupele Puterilor Centrale în zona Bărăganului, pentru identificarea sistemului de apărare și locul de amplasare a depozitelor militare. Transmiterea zilnică a informațiilor secrete în Moldova se făcea prin sticle aruncate pe Dunăre. Informațiile, notate codificat pe o bucată de hârtie, erau introduse împreună cu altele în sticle închise ermetic, care erau apoi culese de cadre ale unităților militare la Galați. Descoperiți de către inamic, 10 locuitori, împreună cu comisarul

Popovici, au fost împușcați pe motiv de „spionaj" în favoarea serviciilor informative românești.

Printre eroii mișcării de rezistență s-a numărat și țăranul Vasile Chilian, care, din proprie inițiativă a organizat un grup cu sarcini informative, în regiunea Vrancea. Inteligent și abil, Vasile Chilian a reușit să penetreze cercurile ofițerilor germani, făcându-le diferite servicii pentru a le căpăta încrederea și a putea astfel să culeagă informații ce interesau comandamentele armatei române. Ingenioasă a fost inițiativa sa de a-și acoperi și conspira activitatea. Cu aprobarea Comandamentului german, el a construit o moară pe malul râului Putna, chiar în marginea frontului român. „Moara lui Chilian" avea pentru mișcarea de rezistență funcții multiple: servea drept ascunziș pentru prizonierii români evadați din lagărele germane, organiza trecerea acestora în Moldova și transmitea informațiile despre dispozitivul și dotarea trupelor inamice comandamentelor românești. Grupul de rezistență condus de Vasile Chilian număra 28 de cetățeni români din satul Tichiriș, plugari, învățători, preoți, proprietari și personalul medical de la spitalul din Vidra. Alții au sprijinit grupul lui Chilian „fie ca gazde pentru prizonierii români, fie ca iscoade trimise pentru a spiona mișcările trupelor inamice sau a servi drept călăuze pentru românii care doreau să treacă linia frontului în Moldova". Interesant pentru activitatea informativă desfășurată de grupul lui Chilian este că „fără să fi fost înzestrat cu mijloace tehnice sau instrucțiuni perfecționate, fără să se fi cunoscut, în majoritate unul pe altul, fără să fi cunoscut conducătorii lor, a contribuit fiecare în măsura posibilităților lor pentru atingerea unicului scop — a servi patria oricând și oricum".

Grupul de rezistență condus de Vasile Chilian a procurat și transmis comandamentelor trupelor române din Moldova informații de o deosebită valoare despre dispozitivul trupelor Puterilor Centrale concentrate în zona Vrancei și a ajutat sute de prizonieri români să treacă în sudul Moldovei.

Pentru a nu trezi suspiciuni din partea serviciilor de contrainformații ori ale organelor de poliție militară a trupelor inamice, Vasile Chilian — deși nu fusese instruit și nu urmase nici o școală de profil — a recurs la câteva inițiative pentru culegerea de informații secrete, deosebit de ingenioase dar bine acoperite, ceea ce stârnește și astăzi admirația chiar și în rândul profesioniștilor. Intrând în birourile ofițerilor germani, care lucrau cu documente secrete, a evitat tentația de a le sustrage sau să-și manifeste curiozitatea față de ele. A căpătat astfel încrederea germanilor. Vasile Chilian s-a mulțumit doar cu ceea ce vedea și auzea. S-a străduit să memoreze cât mai mult, iar când ajungea acasă, într-un loc sigur, reproducea în scris sub formă de note și rapoarte informative sau schițe și hărți. În ascuns, a reușit, la un moment dat, să pătrundă la Comandamentul german, unde a copiat hărțile germane expuse pe pereți, cu situația la zi a pozițiilor germane, planurile de operații germane în vederea ofensivei ce se pregătea pentru vara anului 1917, precum și obiectivele pe care inamicii le descoperiseră la români. Informațiile și schița cu dislocarea trupelor germane au fost duse în Moldova de un prizonier român — sublocotenentul N. Melosu —, fiind predate Diviziei a 14-a române. Aceste informații au fost deosebit de valoroase, ele contribuind într-o

măsură importantă la întocmirea planului de operații al armatei române pentru memorabilele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Mai sunt și alte aspecte ale activității grupului de rezistență condus de Vasile Chilian, sau a celor care se aflau în legătura acestui grup. Așa de exemplu, s-a reușit interceptarea convorbirilor telefonice ale ofițerilor germani de către Alexandru Macovei din Volos, care pentru acest fapt a fost deportat în Ungaria și condamnat la moarte, dar a scăpat, evadând din lagăr. De asemenea, strămutarea (transferarea) personalului medical românesc din Vidra la spitalul militar de campanie german a oferit posibilitatea celor care erau în legătura grupului de rezistență să cunoască starea de spirit a trupelor germane ori să procure produse farmaceutice pentru prizonierii români.

Grupul de rezistență condus de Vasile Chilian a fost descoperit în urma eșuării unor prizonieri români de a trece râul Putna și de a duce în Moldova informații secrete. În momentul arestării lui Vasile Chilian, soția sa, Clementina, care îi știa toate planurile, în fața patrulei care îl percheziționa, a scos din haina soțului ei documentele secrete compromițătoare și le-a aruncat în foc, pentru a nu cădea în mâinile inamicului. Cei arestați au fost trimiși imediat la poliția militară germană din Focșani, unde, înfruntând umilințele și tortura, s-au comportat cu demnitate și curaj, nefăcând destăinuiri importante. Între 18-24 august 1917, patrioții români au fost aduși în fața organelor poliției militare de război a germanilor, care i-au condamnat la pedepse dintre cele mai grele. Cinci membri ai grupului, în frunte cu Vasile Chilian, au fost condamnați la moarte, iar restul au primit închisoare de la doi la 20 de ani. Menținându-și dârzenia și curajul, în închisoare, Vasile Chilian s-a confesat în fața camarazilor săi că „nu-i pare rău, că moare... că se simte mândru după ce a auzit din gura nemților, că din cauza lui [armatele germane — *n.n.* au pierdut la Mărășești — *n.n.]* o mulțime de oameni". În zorii zilei de 30 august 1917, pe poligonul din Focșani, cei cinci patrioți români — Vasile Chilian, serg. V. Gălățeanu, Dumitrache Pantazică, Toma Ion Cotea, Ștefanache Secăluș — au fost executați de trupele germane. Vasile Chilian a refuzat să fie legat la ochi și a cerut plutonului de execuție „să fie împușcat în față, sub cuvânt că moare pentru patrie". În testamentul făcut în grabă, pe coperta Bibliei preotului care l-a spovedit, Vasile Chilian a scris: „Mor pentru țara mea".

Aceste jertfe nu au fost zadarnice, întreaga activitate informativă și de rezistență desfășurată în teritoriul ocupat de trupele inamice s-a dovedit benefică. Germanii au afirmat că pierderile mari suferite de ei în lupta de la Mărășești s-au datorat „în mare parte spionajului românesc".

De la armistițiu la operațiile de apărare a Marii Uniri (1918-1919). Ultimele trei luni ale anului 1918 marchează o etapă distinctă în evoluția războiului de întregire națională a României. După impresionantele izbânzi militare de la Mărășești, Mărăști și Oituz asupra armatelor Quadruplei Alianțe — cu repercusiuni benefice asupra situației operative de ansamblu a Antantei —, țara, guvernul Brătianu și armata au fost confruntate cu o nouă și deosebit de gravă criză ce a pus sub

semnul întrebării nu numai continuarea rezistenței, dar însuși viitorul statului român independent. Factorul determinant al acesteia nu era însă presiunea exercitată aproape concentric de forțele inamice, ci „defecțiunea totală" a puternicului aliat din Răsărit, consecință directă a preluării puterii în Rusia, la 26 octombrie/7 noiembrie 1917, de către Partidul bolșevic. Intenția declarată a noilor autorități de la Petrograd de a încheia grabnic pacea cu Puterile Centrale primea curând o confirmare: semnarea armistițiului de la Brest-Litovsk (20 noiembrie/ 3 decembrie 1917).

În atari împrejurări, în care întregi unități militare ale rușilor își părăseau pozițiile, lăsând spații largi de pe frontul român neapărate, la discreția adversarilor, când dezordinile provocate de aceste trupe, transformate pe alocuri în adevărate bande jefuitoare, amenințau stabilitatea politică și administrativă, viața și avutul greu încercaților locuitori ai Moldovei, iar legăturile cu aliații occidentali și cu sursele de aprovizionare din lungul stepei ruse erau practic desființate, România a fost nevoită să-și reformuleze strategia, să aleagă propria cale de urmat, și încă într-un termen scurt.

Situația complexă și periculoasă creată ca urmare a ieșirii din luptă a Rusiei, amenințând cu izolarea completă a României și implicit cu eliminarea de către inamic a singurului, încă, element de rezistență sigură de pe întregul front răsăritean — după aprecierea generalului francez F. Foch —, adică armata română a condus la adoptarea unei poziții mult mai energice de către aliații occidentali. Atât Parisul, cât și Londra s-au grăbit să transmită încurajări guvernului Brătianu, însoțite de asigurări la cel mai înalt nivel privind continuarea „susținerii materiale și financiare a efortului militar din Moldova".

Promisiuni, deși departe de cele așteptate, veneau și de peste Ocean, din partea SUA, noua putere asociată Antantei: „Doresc să asigur pe Majestatea Voastră că Statele Unite — arăta în mesajul său președintele Woodrow Wilson — vom sprijini România și după război, cât ne va sta în putință și că, în orice negocieri finale de pace, vom depune eforturi susținute pentru ca integritatea României, ca națiune liberă și independentă, să fie în mod adecvat salvgardată".

Toate aceste declarații și încurajări au rămas însă simple cuvinte, datorită absenței suportului efectiv material-financiar și mai ales militar, în condițiile izolării complete a României. Înaltul Comandament și guvernul român aveau să realizeze exact criza acelui moment istoric, analizele efectuate în perioada respectivă — cu maximă responsabilitate și luând în calcul toate elementele ecuației ce se cerea rezolvată — conducând, în final, la adoptarea unicei soluții raționale: suspendarea ostilităților militare cu Puterile Centrale și încercarea de prelungire a acesteia cât mai mult posibil, în speranța intervenirii unor noi factori, mai favorabili. La 26 noiembrie/9 decembrie 1917 România a semnat la Focșani alături de reprezentanții Puterilor Centrale armistițiul de încetare a focului.

După ce la Brest-Litovsk s-au încheiat păcile separate dintre Republica Ucraina și Austro-Ungaria (27 ianuarie/9 februarie1918) și respectiv dintre Rusia sovietică și Imperiul german (18 februarie/3 martie 1918), cu toate eforturile sale de a-și prelungi rezistența, amenințată acum și de forțele bolșevice în Basarabia,

România — complet izolată politic și militar —, având în continuare doar promisiuni din partea Antantei, a fost nevoită să cedeze. Preliminariile păcii au fost semnate le Buftea, în 5 martie 1918, negocierile purtate, sub amenințarea cuceririi militare a Quadruplei, de către noul guvern condus de liderul conservator Alexandru Marghiloman, aveau să conducă la primirea Tratatului de pace de la București (24 aprilie/7 mai 1918), apreciat ca o ultimă soluție care să garanteze totuși existența statului român și a dinastiei sale. Pe lângă aservirea economică și financiară a țării și reducerea drastică a efectivelor forțelor armate, România era constrânsă să accepte rectificarea frontierei muntoase cu Austro-Ungaria, o importantă fâșie din teritoriul său de la Vârciorava (pe Dunăre) până în Bucovina — circa 5 600 km², cu aproape 130 000 locuitori, fiind anexată de dubla monarhie; Dobrogea, până la brațul Sfântul Gheorghe era divizată: partea de nord de linia ferată, Cernavodă (inclusiv aceasta), era rezervată unui condominium al Puterilor Centrale, în timp ce partea de sud, inclusiv Cadrilaterul, era cedată Bulgariei. În total, i se răpeau României peste 26 000 km² și 800 000 de locuitori, iar Dunărea era trecută practic sub controlul strict economic și militar al Puterilor Centrale. O convenție secretă obliga guvernul Marghilaman să ia toate măsurile necesare împotriva oricărei mișcări naționale de eliberare, urmând să dea în judecată pe toți oamenii politici care jucaseră un rol hotărâtor în realizarea alianței României cu Antanta și cu intrarea în război împotriva Puterilor Centrale. În numele guvernelor lor, miniștrii Franței, Marii Britanii, Italiei și Statelor Unite au ținut să comunice la București, la 1/14 mai 1918, că „încă de acum ei consideră ca nule și neavenite toate clauzele acelei păci, care sunt contrare principiilor a căror violare a constrâns Antanta de a lua armele".

Votată — o lună mai târziu —, de un Parlament „ales" sub regimul ocupației străine, dar nesancționată de regele Ferdinand I, pacea separată impusă va crea numeroase obstacole în afirmarea obiectivelor naționale, în momentul în care România va relua armele alăturându-se, pentru a doua oară, Antantei, în toamna aceluiași an.

Pentru România, războiul nu avea să se încheie o dată cu armistițiul între Antantă și Puterile Centrale, semnat pe Frontul de Vest, la Rethondes, în ziua de 11 noiembrie 1918. Lupta de eliberare și întregire a statului român, de consolidare a edificiului încununat la 1 Decembrie 1918 prin voința politică și sacrificiile întregii națiuni a continuat mai bine de un an în împrejurări externe extrem de complexe, dominate de conflicte de interese dintre Marile Puteri în opera de reconstrucție a noii ordini geopolitice și teritoriale mondiale.

La 18 ianuarie 1919, atunci când în capitala Franței, la Paris, s-au deschis lucrările Conferinței de Pace menite a statua noua arhitectură a relațiilor internaționale, România se înfățișa omenirii ca un stat, de fapt și de drept, național și unitar, independent și suveran. Dar frontierele sale nu erau definitivate și recunoscute prin documente oficiale cu valabilitate juridică internațională. O parte din teritoriul național se afla încă sub diverse ocupații străine, iar agresiuni ale puterilor inamice — Ungaria și Rusia sovietică — erau în curs de pregătire, atât la frontiera de nord-vest, cât și la cea de nord-est. În noaptea de 15 spre 16 aprilie 1919,

Republica Ungară a Sfaturilor a declarat războiul împotriva României, conflictul armat prelungindu-se, cu o scurtă perioadă de armistițiu, până în august același an, când, după un nou atac al forțelor bolșevice ungare (20 iulie) armata română a îngenunchiat adversarul, ocupându-i Capitala. Referindu-se la aceste evenimente, Nicolae Titulescu, într-o epistolă transmisă la 31 ianuarie 1926 cunoscutului profesor universitar G. de Lapradelle, ținea să-i reamintească: „În faimoasa ședință a Consiliului Suprem din 11 iulie 1919, Puterile Aliate și Asociate au cerut națiunilor vecine cu Ungaria o intervenție militară pentru a extirpa bolșevismul care domnea atunci la Budapesta. Ele s-au declarat toate, în principiu, de acord cu măsurile cerute de Consiliul Suprem, pe care mareșalul Foch le-a precizat [...]. Dar dacă toată lumea a fost de acord asupra principiului, unii au cerut, pentru a interveni, ca să li se garanteze frontierele, alții au considerat că momentul nu era propice. Ceea ce l-a făcut pe domnul Clemenceau să spună că România își oferă diviziile, dar nu ne cere nimic".

Mobilul real al acțiunii militare românești a fost astfel sintetizat de Constantin Diamandy, înaltul comisar al guvernului român în timpul ocupației Budapestei: „Armata română nu a trecut Tisa în scopul de a ocupa sau cuceri teritorii, ci constrânsă și în legitimă apărare în urma atacului trupelor ungare ale lui Bella Kun".

Considerată drept „una din cele mai strălucite pagini din istoria neamului românesc", lupta pentru apărarea României Mari, în cadrul căreia campania armatei române din 1919 a reprezentat un moment hotărâtor, avea să însemne și încheierea războiului de întregire națională. Tratatele de pace de la Paris din 1919-1920 au consemnat o realitate istorică evidentă: existența noilor frontiere naționale ale României. La acea dată statul român se înfățișa ca un important factor politic și militar în sud-estul și centrul Europei, jucând un rol activ în echilibrul de forțe stabilit pe continent.

Serviciul de informații și siguranță al Deltei. O altă experiență importantă în domeniul informațiilor cu caracter militar o constituie organizarea unui așa-numit „Serviciu de informații al Deltei", despre care amintește Mihail Moruzov într-un raport înaintat M. St. M. în 1934 și se confirmă prin câteva documente publicate. În realitate nu putea fi vorba de un serviciu de informații aparte, ci de o „structură informativă secretă" care lucra tot sub ordinele Marelui Cartier General al armatei române. Singura deosebire consta în aceea că era mai bine acoperit, deci cu posibilități de risc mai mici, față de rețelele de rezistență care în marea lor majoritate se organizează spontan, din dorința sinceră de a contribui la sprijinirea cauzei naționale. Ne întemeiem această afirmație pe faptul că Mihail Moruzov refuzase practic să-și asume răspunderea reorganizării și conducerii Serviciului de informații al armatei pe motiv că „un asemenea aparat nu se poate improviza". În schimb a acceptat „să înjghebeze" un aparat tehnic pe frontul dobrogean și țărmul Mării Negre, cu sediul la Ismail-Sulina. Din punctul de vedere al efectivului era puțin numeros, câțiva agenți experimentați — pe care Moruzov nu i-a destăinuit niciodată —, dar care aveau de partea lor pescari lipoveni din Deltă, și alți

locuitori ce cunoșteau rețelele de traficanți sau aveau posibilități mai simple de infiltrare. Principala misiune a acestei structuri informative secrete era de a penetra în rețelele inamicilor în scop de contracarare a acțiunilor de spionaj desfășurate împotriva armatei române. A acționat în zona Deltei Dunării întrucât aceasta constituia un punct strategic important folosit pentru traficul de informații și trecerea clandestină a agenților secreți dintr-o parte și alta a frontului.

Printre acțiunile mai deosebite, raportul lui Moruzov enumeră organizarea mai multor incursiuni peste liniile de apărare ale frontului inamic, în urma cărora au fost distruse punctele întărite de la Murighiol și Beștepe. Dar cea mai spectaculoasă realizare o constituie capturarea colonelului german Friederich von Mayer ce conducea „aparatul informativ german pe frontul dobrogean și țărmul Mării Negre". Ofițerul german a fost adus „nevătămat" în liniile românești, fiind exploatat informativ. Acțiunea i-a adus lui Moruzov — care a conceput-o — și agenților săi, care au realizat-o, nu numai medalia *„Virtutea Militară"*, ci și o anume celebritate. Așa se explică, în 1939, când colonelul Ionescu-Micandru a luat legătura cu un ofițer al Abwher-ului, i s-a precizat că Serviciul de informații al armatei germane are în arhivă documente ce atestă acțiunile întreprinse de Moruzov care se bucură de aprecieri în opinia specialiștilor germani pentru inteligența și curajul său, dar mai ales pentru faptul că s-a purtat cavalerește cu Friederich von Mayer, căruia practic „îi salvase viața". E greu de spus dacă, nu cumva, afirmația purta și o nuanță ironică, întrucât se știe că în situația unor astfel de căderi, un ofițer de talia lui Friederich von Mayer trebuia să se sinucidă pentru a nu fi exploatat ca bază de date. Nu există altă alternativă, pentru că armata din care provine îl declară trădător și ca urmare îl condamnă la moarte. Oricum, reținem că Mihail Moruzov a intrat încă de acum în vizorul serviciilor de spionaj germane.

Tot din raportul întocmit în 1934, aflăm și cifre de bilanț al activității contrainformative a „Serviciului de informații al Deltei". Până la sfârșitul războiului, s-a reușit capturarea a 156 de spioni dintr-un total de 178 câți fuseseră trimiși în liniile de apărare ale armatei române de Serviciul de informații al armatei germane. Același document mai menționează că „inamicul n-a reușit să distrugă nici un depozit de muniții, de aprovizionare, nici case, cum s-au petrecut lucrurile în zona celorlalte fronturi", tocmai datorită vigilenței agenților lui Moruzov.

Dar activitatea structurii informative din Deltă și-a făcut simțită prezența în beneficiul intereselor românești și după armistițiu (5/18 martie 1918) și încheierea păcii de la București (24 aprilie/7 mai 1918) între România și Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria, Turcia). Prin tratatul de pace, oficial trebuia să se pună capăt oricărei activități informative împotriva foștilor inamici. Prin Ordinul ministrului de Război din 31 martie/12 aprilie 1918, fuseseră desființate atașaturile militare pe lângă comandamentele Puterilor Antantei, ceea ce dădea o serioasă lovitură activității informative. Fiind o structură informativă bine conspirată, rămasă în activitate, Serviciul de informații al Deltei, merită de data aceasta să fie considerat ca un serviciu secret de sine stătător (structură de rezistență).

Executând un ordin al Marelui Cartier General al armatei române, Serviciul de informații al Deltei a putut împiedica un acord între Armata Roșie și armatele

Puterilor Centrale de pe frontul dobrogean. Acțiunea a fost riscantă, dar de excepțională valoare strategică, întrucât realizarea acordului ar fi îngreunat și mai mult situația României. Despre modalitățile concrete în care s-au petrecut faptele, raportul întocmit de Mihail Moruzov aduce amănunte interesante. Împreună cu câțiva agenți experimentați, profitând și de împrejurările confuze din rândurile armatei ruse, s-a reușit infiltrarea în compunerea delegației Armatei Roșii. „Prin aceasta — se spune în raport — s-a adus un real serviciu Armatelor Aliate de pe frontul Salonicului, la care se referea acordul ce urma să se încheie, deoarece Comandamentul Statelor Centrale stabilise înțelegerea cu delegația Armatei Roșii, ca aceasta din urmă să trimită delegați pe frontul Salonicului, unde se aflau două divizii rusești, care se învoiseră deja cu Comandamentul Statelor Centrale să se predea în întregime, dar așteptau numai sosirea delegațiilor Armatei Roșii". Prin tot felul de tergiversări înscenate de Moruzov și agenții săi, înainte de sosirea delegaților de la Moscova „s-a putut telegrafia Marelui Cartier General Român prin amiralul Coandă [...] anunțând la rândul său Marele Cartier Aliat, cele două divizii au fost retrase la timp și lovitura pusă la cale de Comandamentul Armatelor Centrale, prin defecțiunea ce se organizase, a putut fi dejucată în timp util".

Alte fapte din activitatea Serviciului de informații al Deltei, ce merită atenție, sunt cele desfășurate în perioada reluării Basarabiei și unirii ei la teritoriul românesc. După cum atestă documentul din 1934, „acest Serviciu a adus un aport însemnat acțiunii armatei noastre prin aceea că s-au putut salva ofițeri, trupe și demnitari căzuți în mâinile bolșevicilor", și că „s-au putut dejuca toate acțiunile armatei bolșevice și acapara toate depozitele rusești". Moruzov personal — din ordinul Marelui Cartier General al armatei române —, prin diverse combinații, a reușit să devină comandantul unor contingente ale Armatei Roșii, care ulterior au fost dizolvate. Prin alte combinații, făcute din proprie inițiativă, șeful Serviciului de informații al Deltei a izbutit să aranjeze cumpărarea cu două milioane lei „a câtorva contratorpiloare, canoniere, un atelier naval, o serie de vedete, șlepuri cu muniții și alte vase, care formau flota rusă de pe Dunăre și Marea Neagră, în punctele Chilia, Vâlcov și Sulina". Dar, dezlănțuirea neprevăzută a luptelor a zădărnicit acest aranjament, care desigur ar fi adus beneficii importante în domeniul înzestrării armatei române. De aici rezultă cu claritate necesitatea coordonării perfecte a planurilor de comandament cu acțiunile informative în adâncime, prin ținerea legăturii permanente în ambele sensuri. Probabil că lipsa unor mijloace tehnice de comunicare rapidă, pentru a asigura transmiterea ordinelor și primirea rapoartelor în timp operativ, dar care să garanteze și perfecta conspirativitate sau acoperire a acțiunilor, a zădărnicit întreprinderea lui Moruzov, de altfel, destul de temerară în concepția ei.

Prin acțiunile diversioniste concepute și realizate contra armatelor bolșevice, Moruzov a intrat și în vizorul temutei CEKA, organul de securitate al revoluției sovietice, condusă de Felix Dzerjinski.

Noi reorganizări (1918). Oricum, se poate constata că Serviciul de informații al armatei române, pe ansamblul său, atât prin structurile oficiale, cât și prin cele secrete, a urmat o evoluție determinată de mersul evenimentelor politico-militare interne și internaționale și, implicit de situația armatei române, în funcție de necesitățile planurilor de campanie sau ordinelor operative. Cele două structuri informative (oficiale și secrete) s-au completat reciproc. Așa ne explicăm faptul că s-au obținut rezultate importante prin structurile secrete, atât în timpul armistițiului și păcii, cât și în campania contra Ungariei comuniste, într-o perioadă când Serviciul de informații oficial suferea modificări și reorganizări la intervale scurte încât este greu să credem că-și putea intra rapid în atribuții. De exemplu, la 12 iunie 1918, prin Ordinul de zi nr.191, semnat de generalul Constantin Cristescu — șeful Marelui Stat Major —, se reorganiza Secția a IV-a informații, care adapta activitatea în domeniu pentru situația de pace.

La 28 octombrie/10 noiembrie 1918, intervenind a doua mobilizare a armatei române s-a trecut la organizarea pentru campanie. Cu această ocazie s-a creat Secția a II-a (cu un birou de informații și altul de contrainformații) pentru *„Armata de operațiuni"* — subordonat Marelui Cartier General, Secția a IV-a informații — la *„Partea sedentară"*, subordonat Marelui Stat Major. În sfârșit, la 18 aprilie 1918 prin Înaltul Decret regal cu nr. 1979, prin care se aprobau modificările și completările la Legea de organizare a Ministerului de Război, s-a procedat la o nouă reorganizare a Serviciilor de informații, cu o structură mult mai complexă. A fost creată Secția a V-a informații și contrainformații, pusă sub comanda colonelului Constantin Bălcescu. Ea a fost inclusă în Diviziunea a II-a a Marelui Stat Major și era organizată pe două birouri.

Biroul 1 informații care dispunea de 4 sub-birouri: Studiul armatelor din Balcani; Studiul armatelor din Vest; Studiul armatelor din Est plus Germania și Austria; Redactarea și tipărirea buletinelor de informații periodice, broșuri cu studii făcute asupra armatelor străine și lunară pregătitoare, privind cursurile de informații;

Biroul 2 contrainformații era structurat doar pe două sub-birouri: Culegerea și adunarea prin agenți a informațiilor secrete din țările străine și Serviciul columbofil; Serviciul de contrainformații, contraspionaj, propagandă și cenzură.

Au fost numiți din nou atașați militari în capitalele Puterilor Aliate (Roma, Paris, Londra, Washington, Praga, Varșovia și Belgrad), numai că de astă dată se subordonau Biroului 1 din Secția a 5-a. Această structură organizatorică oficială a jucat mai degrabă rolul tehnic, adică primirea, stocarea, prelucrarea și valorificarea informațiilor ce veneau în flux continuu la Marele Stat Major de la structurile informative secrete.

Secția Militară Secretă din Transilvania și rolul informațiilor în campania pentru apărarea României Mari. Documentele atestă existența unei alte structuri informative, numită Secția Militară Secretă (S.M.S.) care și-a desfășurat activitatea în Transilvania în perioada noiembrie 1918-noiembrie 1919. Acest serviciu de

informații, unic în felul lui și foarte apropiat de cerințele moderne ale timpului, avea 31 de membri interni și 46 externi, fiind organizat pe patru secții: o secție de spionaj și informații politice (condusă de medicul Carol I.Sotel), o secție militară (condusă de colonelul Emilian Savu), o secție de propagandă (al cărei șef era inginerul Gheorghe Chelemen) și o secție muncitorească (condusă de preotul militar dr. Iuliu Florian).

Realizările concrete ale Serviciului Militar Secret au fost descrise de Aurel Gociman, într-o lucrare intitulată *România și revizionismul maghiar*, apărută în 1934, în care a publicat și 13 documente (rapoarte). Prin conținutul lor rapoartele atestă din plin veridicitatea următoarelor afirmații: „Membrii acestei organizații [S.M.S. — *n.n.]* au dat dovadă de un curaj și o disciplină extraordinară, și de numele lor sunt legate multe acte de eroism românesc, înainte și după intrarea armatei române [în Ardeal — *n.n.]*. Amintim câteva: au demontat 16 tunuri ungurești din Cetățuia Clujului cu care secuii vroiau să iasă în întâmpinarea armatelor române; la Dej au demontat 6 tunuri; au cutreierat tranșeele secuiești făcând rapoarte și spionaj; au adus documente secrete din Budapesta; au reușit să pună mâna pe arhivele profesorului Apathi; au scăpat pe mulți români condamnați la moarte în Ungaria; pentru Conferința de pace au furnizat acte de mare preț pentru interesele românești; au prins spioni unguri; au confiscat multe milioane de coroane transmise din Budapesta ungurilor din Ardeal; au înființat gărzi naționale la sate și consilii; au construit linii telegrafice secrete, prinzând ordinele ce s-au dat din Ungaria sfaturilor și gărzilor ungurești din Ardeal etc. La rugămintea Comandamentului trupelor române din Transilvania, această organizație [S.M.S. — *n.n.]* a funcționat până la data de 1 noiembrie 1919, servind cu același eroism cauza românească.

Nu am întâlnit, în faza actuală a cercetărilor, și alte documente care să facă referiri la Serviciul Militar Secret din Transilvania, dar rămâne cert că pe timpul campaniei din Ungaria [1919 — *n.n.]* în domeniul informațiilor și contrainformațiilor s-a lucrat bine și cu rezultate benefice. Acest aspect a fost subliniat și de ofițerii care au întocmit studiul din 1 aprilie 1921: „S-a obținut mult prin schimb de informații și mai ales printr-un întreg serviciu de spionaj care fusese așezat în spatele inamicului. Serviciul de informații a semnalat pe lângă Planul de campanie ungar și orele exacte ale atacului și începerii bombardamentelor de artilerie, semnalări întru totul verificate de desfășurarea evenimentelor".

Alte detalii interesante legate de activitatea Serviciului de informații al armatei, în campania contra Ungariei din vara anului 1919, ni le destăinuie generalul G.D. Mărdărescu. Mai întâi de toate ne reține atenția felul de acțiune al structurilor informative ale armatei ungare prin care își procurau date și informații despre armata română. „Informațiile cele mai bune — spune G.D. Mărdărescu — le căpătau ungurii prin Comitetul Central Comunist din Viena, apoi de la diferiți negustori care călătoreau din România în Ungaria, prin aeroplane și în fine, de la prizonieri. Prin aceste mijloace, ungurii erau informați că în întreaga Transilvanie sunt 5 divizii." Același autor, ne mai spune că pentru menținerea moralului trupei, comandanții unguri ascundeau adevărata realitate despre potențialul

armatei române, „ei spuneau oamenilor, că celelalte divizii românești sunt în Vechiul Regat și în Dobrogea, unde e gata să izbucnească revoluția, precum și în Basarabia, unde se așteaptă intrarea rușilor." Pentru încurajarea secuilor, li se spunea că *„în secuime* [teritoriile Trei-Scaune, Ciuc, Odorhei — *n.n.] sunt lupte între români și secui"*.

Propaganda comunistă în realitate dezinforma propriile lor trupe, mergea până acolo încât „prizonierii români erau forțați a da declarații false, în sensul că numai siliți de preoți și învățători vin la mobilizare". Aceste declarații false erau apoi „tipărite în culoare roșie vizibilă și sfâșiate, pentru a fi citite de trupă". Generalul G.D. Mardărescu preciza că măsurile luate de comandantul armatei roșii ungare în vederea acțiunilor ofensive contra armatei române „au fost aflate la timp, prin diferite mijloace ale Serviciului de Informații". Ca metode și mijloace s-au folosit interceptarea radiogramelor armatei ungare, „interogarea prizonierilor și diferiților particulari", precum și studiul documentelor găsite asupra dezertorilor și prizonierilor. Din coroborarea acestor date și informații, structurile informative ale armatei române au reușit să stabilească efectivul total al armatei roșii maghiare, în ajunul ofensivei, care se ridica la aproximativ „160-175 batalioane, cu un efectiv de 80 000-90 000 arme și 127 companii mitraliere cu 964 piese", precum și faptul că *„atacul contra armatei române urma să se producă în noaptea de 19-20 iulie 1919"*. Ce a urmat se știe. Armata română a ajuns până în capitala Ungariei (4 august 1919).

Toate acestea constituie dovezi indubitabile asupra rolului important pe care structurile informative ale armatei române l-au avut în fundamentarea ordinelor operative și planurilor de campanie. Se poate conchide, așadar, că asemenea celorlalte țări, la începutul secolului al XX-lea, în România, gândirea militară a conștientizat rolul important al Serviciului de informații în cunoașterea inamicului și în buna desfășurare a operațiilor militare. Dar lipsa fondurilor bănești sau deturnarea lor spre alte întrebuințări au făcut imposibilă organizarea unui serviciu eficient de informații al armatei, astfel că declanșarea războiului în luna august 1914 și, ulterior, intrarea armatei române în campanie au găsit organismul militar și societatea civilă nepregătite în acest domeniu. Grație unei gândiri flexibile, total ancorată la cerințele frontului și la interesele naționale, ofițerii români stat-majoriști au făcut eforturi pentru crearea unor structuri informative adecvate și au apelat la mijloace și metode imperioase pentru culegerea informațiilor necesare comandamentelor. Succesele și insuccesele, de altfel inerente unui asemenea domeniu, s-au înscris pe orbita firească a evoluției unor astfel de instituții, ceea ce s-a dovedit benefic în timpul celei mai importante campanii militare — aceea din anul 1919, pentru apărarea României Mari.

BIBLIOGRAFIE

Arhive și biblioteci. Arhiva Ministerului Apărării Naționale — Statul Major General, fond Microfilme, rolele P II 1530, 1513; Arhiva Serviciului Român de Informații, fond documentar, dosarele nr. 8097, 2659; Arhiva Națională Istorică Centrală, fond Direcția Poliției și Siguranței Generale, dosarele nr. 592/1915; 171/1917. Biblioteca Ministerului Apărării Naționale, fondurile documentare, colecțiile de periodice; Biblioteca Academiei Române, colecția de periodice.

Documente. *Documente privind Istoria României. Războiul pentru independență*, vol. 1, Editura Academiei, București, 1954; *Mărăști, Mărășești, Oituz. Documente militare*, Editura Militară, București, 1977. *O școală de împuternicire — Cercetașii. Organizarea și starea actuală a cercetării în România*, București, 1916. *Documents diplomatiques ruses*, 1914-1915, Paris, 1928. *Cartea roșie austro-ungară. Documente diplomatice privitoare la relațiile dintre Austro-Ungaria și România 22 iulie-27 august 1916*, București, 1917, doc. nr. 12.

Jurnale, amintiri, memorii, mărturii (edite). ARGETONIANU, CONSTANTIN, *Pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor de ieri*, București, Humanitas, 1991. AVERESCU, ALEXANDRU, Mareșal, *Notițe zilnice din război 1915-1918*, Ediția a III-a, Editura Cultura Națională, București, f. a.; idem, *Operațiile de la Flămânda*, Editura Cultura Națională, f. a. BACALBAȘA, CONSTANTIN, *Capitala sub ocupația dușmanului. 1916-1918*, Editura Ancora, 1921. BOLOCAN, NICOLAE, *Cei zece martiri executați la Turnu Severin*, Timișoara, 1921. CANCICOV, VASILE, Th., *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic 13 august 1916-31 decembrie 1918*, vol. 1, București, 1921. CRISTESCU, EUGEN, *Organizarea și activitatea Serviciului Special de Informații*, în lucrarea lui Cristian Troncotă, *Eugen Cristescu — asul serviciilor secrete românești — studii, memorii, documente*, București, Editura Roza Vânturilor, 1995. CUTITZA, THEODOR, *Poliția de informațiuni și contrainformațiuni*, București, 1938. DECUSEARĂ, D. E., *Românii sub ocupația dușmană*, fasciculul I, *Organizarea și activitatea poliției militare*, București, 1920. DUCA, I. G., *Memorii*, vol. I, *Neutralitatea*, partea I (1914-1915), București, Editura Expres, 1992. FALKENHAYN, ERICH VON, *Campania Armatei a 9-a împotriva românilor și rușilor 1916-1917*, București, 1937. FILIPESCU, NICOLAE, *Pentru România Mare, Cuvântări din război 1914-1916*, București, 1925. GOGA, OCTAVIAN, *Strigăte în pustiu. Cuvinte din Ardeal într-o țară neutră*, București, 1915.

IORGA, NICOLAE, *Războiul nostru în notițe zilnice, 1914-1916*, Craiova, Editura Ramuri. MAIORESCU, TITU, *România, războaiele balcanice și Cadrilaterul*, volum editat de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1995. MARGHILOMAN, ALEXANDRU, *Note Politice 1897-1924*, vol. I, București, 1927. MĂRDĂRESCU, G. D., Generalul, *Campania pentru desrobirea Ardealului și ocuparea Budapestei 1918-1920*, Editura Cartea Românească, București, 1921. RONGE, MAXIMILIAN (MAX), *Spionaj și contraspionaj. Spionaj militar și industrial*, București, 1955. STOICA, VASILE, *În America pentru cauza românească*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1936. ȘTEFLEA, ILIE, *1915: Misiune specială la Brașov*, în „Magazin istoric", s.n., ianuarie 1991, p. 14-15.

Periodice. „Ordinea", iulie 1930. „Dimineața", noiembrie 1937. „Mișcarea", martie 1917. „Monitorul oficial", ianuarie-februarie 1913.

Bibliografii, cronologii, enciclopedii, dicționare. BOND, JACQUES, *Encyclopdie du renseignement des services secrets*, Paris, Ed. Lavanzelle, 1997. DOBRESCU, EMILIAN, *Mapamond francmasonic*, București, Editura Nemira, 1997. *Istoria lumii în date*, coordonator, acad. Andrei Oțetea, Editura Enciclopedică, București, 1972. NEAGOE, STELIAN, *Istoria guvernelor României de la începuturi — 1859 până în zilele noastre* — 1995, Editura Machiavelli, București, 1995. *Politica Externă a României. Dicționar cronologic*, coordonatori: Ion Calafeteanu, Cristian Popișteanu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986. SCORPAN, COSTIN, *Istoria României.* Enciclopedie, Editura Nemira, București, 1997.

Lucrări de sinteză. ALEM JEAN-PIERRE, *L'espionnage. Histoires. Methodes*, Paris, Lavauzelle, 1987. ANDREW, CHRISTOPHER, *CIA și Casa Albă. Serviciul Secret și președinția americană de la George Washington la George Bush*, București, Editura All, 1998; idem, *His Majestys Secret Service. The Making of the Britsh Intelligence Community*, New-York, Viking, 1986. ANDREW, CHRISTOPHER; GORDIEVSKI, OLEG, *K.G.B. Istoria secretă a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, București, Editura All, 1994. BODUNESCU, ION; RUSU-ȘIRIANU ION, *Descifrarea unei istorii necunoscute*, vol. I, București, 1975. BOROVICKA, V. P., *Atentate care urmau să schimbe lumea*, Editura politică, București, 1978. BRESTOIU, HORIA; BOBOCESCU, VASILE, *Momente din activitatea organelor de ordine, informații și contrainformații românești în perioada 1878-1918*, București, 1979. BUNYAN, TONY, *History and Practice of Political Polices in Great Britain*, London, Quartelet Books Limited, 1977. BUZATU, GH., *Din istoria secretă a celui de-al Doilea Război Mondial*, vol. II, București, Editura Enciclopedică, 1995; idem, *Războiul mondial al spionilor, 1938-1939*, Iași, Editura BAI, 1991. CĂZAN, GHEORGHE NICOLAE; RĂDULESCU-ZONER, ȘERBAN, *România și Tripla Alianță 1878-1914*, București, 1979. CIACHIR, NICOLAE, *Marile Puteri și România 1856-1947*, Editura Albatros, București, 1996. CHIRIȚESCU, CONSTANTIN, *Istoria războiului pentru integrarea României, 1916-1919*, ediția a II-a, f. a., 3 vol. DAȘCOVICI, N., *Interesele și drepturile României*, Iași, 1936. DAVID, MIHAI, D., *Considerațiuni geopolitice asupra statului român*, Tipografia „Alexandru Jerek", Iași, 1939. DEACON, RICHARD, *A History of the British Secret Service*, London, F. Muller, 1969; idem, *Kempei Tai, A History of the Japanese*

Secret Service, New-York, Toronto, Beaufort Books, 1982. DE LUTTIS, GIUSEPE, *Storia dei servizi segreti in Italia*, Roma, Editori Riuniti, 1984. *Direcția de Informații Militare între ficțiune și adevăr*, București, 1994. GIURESCU, CONSTANTIN, C., *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1966. GOCIMAN, AUREL, dr., *România și revizionismul maghiar*, Ediția a II-a, București, 1934. IORDACHE, ANASTASIE; IASA, MIRCEA; OPREA, ION M.; OPRESCU, PAUL, *România în primul război mondial*, București, 1979. *Istoria militară a poporului român*, vol. IV-V, Editura Militară, București, 1986–1987. LAUNAY, JACQUES DE, *Istoria secretă. Mari controverse ale contemporaneității*, București, Editura Științifică, 1970. LOYD, MARK, *The Guinness Book of Espionage*, London Guinness Publishing, 1944. MÂNTULESCU, DIMITRIE, dr., *Poliție politică și poliție de siguranță de stat*, București, 1937. NESTOVICI, EMA, *România și Puterile Centrale în anii 1914-1916*, București, 1979. NEAGU, C.; MARINESCU, D.; GEORGESCU, R., *Fapte din umbră*, București, vol. I, 1977. NUȚU, CONSTANTIN, *România în anii neutralității* (1914-1916), București, 1972. PASCU, ȘTEFAN, *Făurirea statului național unitar român 1918*, Editura Academiei R.S.R., 2 vol., București, 1983. PĂCURARIU, MIRCEA, pr. dr., *Politica statului major față de Biserica Românească din Transilvania în perioada dualismului 1867-1918*, Sibiu, 1986. PLATON, GHEORGHE, *Istoria modernă a României*, București, 1985. POPA, IONEL, *Eroismul polițistului român. Executarea Comisarului Alexandru Popovici din Brăila în anul 1917*, Brăila, 1937. POPA, MIRCEA N., *Primul război mondial*, București, 1979. POPOVICI, ION, *Organizarea armatei române*, vol. 1, *Schiță istorică de la 1830-1877*, Roman, 1902. POTEMKIN, V. P., *Istoria diplomației*, Editura Cartea Rusă, București, vol. III, 1948. PREDA, DUMITRU; ALEXANDRESCU, VASILE; PRODAN, COSTICĂ, *Campania armatei române din 1918-1919*, Editura Enciclopedică, București, 1994. PREDA, DUMITRU; MOGHIAR, NECULAI; VELDER, TIBERIU, *Berthlot și România*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997. *România în Primul Război Mondial*, vol. I, București, Editura Militară, 1987. POPA, MIRCEA N., *Primul război mondial*, București, 1979. ROWEN, R., *Însemnări despre serviciul secret*, București, 1952. ȘEICARE, PAMFIL, *România în Marele Război*, Editura Eminescu, București, 1994. ȘTEFĂNESCU, PAUL, *Istoria serviciilor secrete românești*, București, 1994. THEODORESCU, I. (col. r.); HRISTESCU, GHEORGHE, (cpt.), *Misterele spionajului. Spioni și spioane celebre. Metode și mijloace folosite în spionaj și acțiuni terorist-diversioniste*, Editura Cartea Românească, Craiova, 1932. TOMA, I., *Ministerul Internelor (Istoric. Organizare actuală. Drept comparat. Reorganizare)*, București, 1942. TURCU, N., *Manual polițienesc*, București, 1935. ZAMFIR, ZORIN; BONCU, JEAN, *Primul război mondial*, București, 1995. WEST, NIGEL, *MI 6 British Secret Intelligence Service Operations, 1909-1945*, London, Panther, 1985.

Studii. BARA, TRAIAN; TRONCOTĂ, CRISTIAN, *România în războiul de eliberare și reîntregire națională. Frontul Secret*, în „Lupta întregului popor", nr. 3, (17), 1988, p. 27. BRESTOIU, HORIA; BOBOCESCU, VASILE, *Aspecte privind rolul informației în victoria armatei române în vara anului 1917*, în „Revista Arhivelor", an IV, nr. 1/1978, p. 57-66. CIOBANU, NICOLAE, col. dr., *Manevra de la Flămânda între ceea ce a fost și ceea ce ar fi putut să fie*, în „Revista de Istorie Militară", nr. 4/1991, p. 10-12. DAVID, AUREL, *Un episod puțin cunoscut din istoria serviciilor secrete românești: „Reformarea lui Cezar Librecht"*, în „Istoriografia în tranziție", București, Editura I. N. I., 1996, p. 82-90. GOȘU, ARMAND, *Decembrie 1915. În culisele unui atentat eșuat*, în „Magazin istoric", nr. 8/1991, p. 16-21. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Activitatea informativă a Puterilor Centrale contra României și vulnerabilitățile*

societății românești în perioada neutralității (septembrie 1914-august 1916), în „Istoriografia în tranziție", București, Editura I.N.I., 1996, p. 91-102; idem, *Momente din istoria serviciilor de informații militare din România la începutul secolului al XX-lea*, în „Gândirea Militară Românească", s.n., (I), nr. 3, 1998, anul IX, p. 152-161, (II), nr. 4, 1998, p. 124-130; idem, *Nu suntem o țară unde se poate jena cineva*, în „Dosarele istoriei", nr. 7/23, 1998, p. 18-21; idem, *Serviciile de informații românești la începutul primului război mondial*, în „Studii socioumane", nr. 3, 1998.

Partea a II-a

Perioada interbelică

FATALIȘTII

„Cea dintâi primejdie pentru un stat mic și slab este Marea Putere cea mai apropiată geografic."

Mareșal Alexandru Averescu

SITUAȚIA ROMÂNIEI DUPĂ MAREA UNIRE

În anul 1918 România și-a înfăptuit unitatea național-statală, întregindu-se atât la răsărit cât și la apus în hotarele națiunii prin unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu patria mamă. Marea Unire a însemnat realizarea celui mai scump ideal al poporului român, „un adevărat miracol în istorie".

România Mare a fost de fapt opera oamenilor României vechi; ei au fost aceia care au știut folosi împrejurările internaționale prielnice pentru a-și reîntregi țara. Fără acești abili oameni politici ai României vechi, cea nouă nu ar fi fost posibilă.

Noua Românie se deosebea fundamental de cea existentă înainte de 1914. Crescuse în primul rând ca întindere, ajungând de la 137 000 km² la 295 049 km², ceea ce o situa pe locul zece în Europa.

O modificare spectaculoasă s-a produs în *situația demografică*. Vechea unitate etnică a fost înlocuită cu o situație nouă, în care alături de români coexistau acum, într-un procent însemnat, și alte naționalități. Conform statisticii din 1930, România Mare avea o populație de 18 057 028 locuitori, din care 71, 9% români, 7, 9% unguri, 4, 4% germani, 3, 2% ruteni și ucraineni, 4% evrei, 2, 3% ruși, 2% bulgari, 1, 5% țigani etc. Până în anul 1939, populația țării a crescut cu aproape două milioane de locuitori, creștere ce s-a datorat aproape în întregime sporului natural.

După 1919, România și-a pierdut caracterul de țară de imigrație, numărul celor care plecau definitiv depășindu-l acum — spre deosebire de veacul al XIX-lea — pe cel al celor care veneau să se stabilească. Legea din 1925 a confirmat libertatea emigrării și imigrării, socotindu-le un drept firesc; până în anul 1938 s-au stabilit în România un număr de 28 580 străini și 11 709 români din afara granițelor statului românesc. Cei care au plecat erau în special maghiari, evrei, germani, ruși, membri deci ai naționalităților alipite României prin tratatele de pace și care nu doreau să trăiască sub noua cârmuire.

Dar România Mare nu a însemnat doar granițe lărgite, provincii reunificate și o nouă configurație demografică; a însemnat și un nou sistem social și politic; a însemnat trecerea de la liberalismul nedemocratic la democrația liberală; și din acest punct de vedere, intern, România Mare a fost opera unor oameni politici formați în veacul al XIX- lea, în Regat Brătienii și susținătorii lor, în Transilvania vechii memorandiști, Maniu, cu toții spirite europene, democrate, care au impus de sus reforme radicale de natură a moderniza din temelii structurile economice, sociale și politice ale noului stat.

Din punct de vedere *economic*, statisticile vremii arată că, între 1920 și 1940, România ocupa locul al patrulea în Europa la suprafețe cultivate și locul cinci în lume la producția agricolă totală. Ultimii ani ai perioadei interbelice au reprezentat, pentru *agricultura* românească, ani de progres datorită interesului deosebit al Germaniei în cumpărarea și stocarea de produse agricole românești în vederea războiului.

Industria a cunoscut progrese importante, atingând cote maxime în 1938, aceasta în ciuda nivelului scăzut de la care se pornise în 1918. România se afla pe primele locuri în Europa și în lume în ce privește producția petroliferă. În 1936 se extrăgeau 8,7 milioane tone — anul de vârf. Cantitățile extrase au scăzut însă, stabilindu-se în 1939 la 6, 2 milioane tone. România și-a dobândit în Europa, în perioada interbelică, locul unei puteri mijlocii însemnate.

În *viața politică* au început să se manifeste curente și ideologii care vizau „ruperea cu trecutul" și edificarea unei noi societăți întemeiate pe o largă democrație și pe satisfacerea dezideratelor maselor de cetățeni. În acest context, au fost legiferate și înfăptuite reforma electorală, prin introducerea votului universal, și reforma agrară (1921), printr-o largă expropriere a pământului moșieresc și împărțirea lui la țărani.

Aceste reforme au tulburat, cum era și firesc, echilibrul social; pe temeiul votului universal s-a ridicat multă pleavă politică, de dreapta ca și de stânga, la sate, la orașe și până pe treptele Palatului regal. Din nefericire pentru țară, generația ctitorilor a dispărut neașteptat de repede, iar cei câțiva rămași au fost repede depășiți de valul noilor veniți și de cursul evenimentelor. Noua generație politică, cea născută din reforme, cea de după 1930, nu mai semăna cu generația bătrânilor: corupția, violența, arivismul au înlocuit civilitatea vechii elite politice. Fenomenul era desigur european, dar această generalitate nu-l face mai atractiv. Ca urmare, oamenii noi, care nu ar fi putut apărea fără liberalizarea vieții politice de la începutul anilor '20 și care ar fi trebuit să consolideze România Mare, în fapt au distrus-o, cu mult înainte de dezmembrarea ei de către puterile totalitare și sateliții lor. La 10 februarie 1938, prin instaurarea dictaturii regale, vechile visuri ale lui Ferdinand și ale Brătienilor, democratismul fundamental al lui Iuliu Maniu erau evident moarte.

Sistemul partidelor politice a cunoscut modificări esențiale. O primă urmare a reformelor după război și a creării României Mari a fost pulverizarea vieții politice, fragmentarea spectrului politic până atunci stabil și dominat de numai două partide politice, cel conservator și cel liberal. Partidul Conservator a intrat într-un proces de destrămare și a părăsit scena politică românească. Au apărut noi organizații politice, cu o largă bază de masă, din rândul cărora s-a remarcat Liga Poporului, Partidul Național Țărănesc (1926). Au luat ființă partide ale minorităților naționale (Partidul German, Partidul Maghiar, Partidul Evreiesc etc.). Partidul Național Liberal și-a consolidat pozițiile și a dominat autoritar până în 1937 scena politică a României.

Statul român a evoluat pe o cale democratică, adaptându-și structurile la noile realități naționale de după Marea Unire. În martie 1923 a fost adoptată Constituția

României, care acorda largi drepturi și libertăți tuturor cetățenilor, stabilea mecanismul de conducere a statului român întemeiat pe separarea puterilor executivă, legislativă și judecătorească. Dintre legile adoptate se remarcă cea administrativă (1925) și cea electorală (1926), care au avut un rol important în consolidarea statului național român.

Pentru a realiza un *sistem de apărare* viabil și a-și asigura suveranitatea și integritatea național-statală, diplomația românească a conceput un sistem de tratate cu țările vecine și/sau aflate în zona geopolitică a României, țări care la rândul lor manifestau în general interese de securitate comune. Așa s-a încheiat, în 1921, *Mica Înțelegere*, de fapt un sistem de tratate politico-economice și militare bilaterale între România, Cehoslovacia, Iugoslavia și Polonia. În februarie 1934, România a semnat, alături de Iugoslavia, Grecia și Turcia, *Pactul Înțelegerii Balcanice*. Menit să consolideze pacea în Balcani — zonă geopolitică numită și „butoiul cu pulbere" sau „pântecel moale" al Europei —, acordul prevedea obligația fiecărei țări de a nu întreprinde nimic fără a se fi consultat cu ceilalți membri ai Pactului Balcanic. „Securitatea, înțelegerea, asociația, integrarea, iată cele patru coloane ale templului pe care l-am ridicat astăzi păcii", avea să spună marele diplomat român Nicolae Titulescu, cel care își adusese o contribuție deosebită la conceperea și realizarea întregului sistem de securitate a statului român și a zonei balcanice. Din păcate, strădaniile sale într-o Europă dominată de conciliatorism și militarism, în care dreptul forței s-a impus în fața forței dreptului, nu au fost durabile. Templul păcii și securității pe care l-a visat N. Titulescu s-a dovedit în cele din urmă doar un castel de nisip, iar România s-a trezit la începutul celui de-al doilea război mondial izolată, fără un sistem de alianțe capabil să-i asigure integritatea și suveranitatea național-statală. Politica de echilibru, urmărită de guvernele dictaturii regale, s-a transformat în vara anului 1940 într-una de cedări teritoriale fără luptă, ceea ce a dus la prăbușirea granițelor României Mari.

Oamenii politici români aflați în posturi de conducere, precum și o serie de ziariști de la marile cotidiene, s-au întrecut în afirmații liniștitoare privind eficacitatea sistemelor de fortificații militare defensive, construite la granițele de vest și est ale țării. De exemplu, centura de fortificații de pe frontiera dinspre Tisa, ce avea menirea să apere securitatea țării împotriva unei agresiuni din afară, respectiv un eventual atac germano-maghiar, a fost denumită în mod exagerat „un Maginot" sau un „Sigfried" românești. La fel și fortificațiile de pe linia Nistrului, despre care Carol al II-lea a declarat că reprezintă un „sistem de beton și foc inexpugnabil"; s-a mai afirmat, în presa interbelică din România, că „ar fi un act de demență încercarea de a se trece peste fortificațiile românești". Așa cum au evoluat evenimentele, istoria a dovedit că nu a fost nevoie de demență pentru a face inutile atât linia Maginot, cât și fortificațiile românești de la granițele de vest și de est, ci doar de un plus de inteligență în diplomație și în arta militară. Iar declarațiile regelui Carol al II-lea, făcute la începutul anului 1940, despre apărarea fiecărei brazde de pământ românesc, s-au dovedit mostre de retorică iresponsabilă.

Prin agresiunea sovietică (ultimatumul din 26-27 iunie 1940), România a pierdut în favoarea URSS Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța; la 30 august 1940,

în urma arbitrajului (dictatului) de la Viena s-a cedat nord-estul Transilvaniei Ungariei, iar în urma tratativelor de la Craiova (16 august-7 septembrie 1940), județele din sudul Dobrogei, Durostor și Caliacra, au fost cedate Bulgariei.

Un bilanț tragic, ce pune întrebări inevitabile. Ce au făcut factorii de decizie politico-militară pe parcursul celor două decenii pentru apărarea României Mari, și ce rol au încredințat instituțiilor specializate, inclusiv serviciilor secrete de informații, în ansamblul măsurilor de prevenire și siguranță națională? Oare, demersul istoric asupra tradiției în arta informațiilor la români, în această perioadă, ne poate dezvălui și aspecte preponderent pozitive de care să țină seama profesioniștii de azi și de mâine în domeniul informațiilor? Cu alte cuvinte, cunoscând istoria adevărată și sinceră, fără omisiuni și cosmetizări ideologice, putem să facem ca greșelile trecutului să nu se mai repete? Iată doar câteva aspecte esențiale asupra cărora vom stărui în continuare, cu speranța că strădaniile noastre nu vor rămâne inutile pentru cei interesați să ia aminte.

FACTORI CE AU ERODAT REGIMUL DEMOCRATIC

Pentru a se înțelege rolul, evoluția structurilor organizatorice și principalele preocupări ale serviciilor secrete de informații în societatea românească interbelică, de absolută utilitate, este parcurgerea, fie și succintă a marilor probleme — factorii de risc interni și externi sau sursele de instabilitate și insecuritate —, care au pus la grea încercare oamenii politici aflați în funcții de decizie politico-diplomatică și militară.

Factori externi. Dintre factorii de risc externi, trebuie menționați, în primul rând, revizionismul și militarismul agresiv, politici promovate de regimurile totalitariste instaurate în Europa: bolșevismul ieșit victorios în Rusia ca urmare a revoluției din octombrie 1917, horthysmul ales la putere în Ungaria în martie 1921, fascismul italian (care luase cu asalt Cetatea Eternă în octombrie 1922). La acestea se adaugă puciul militarist din Bulgaria (8/9 iunie 1923). Toate la un loc, demonstrau că ideologiile totalitariste, atât de dreapta, cât și de stânga, erau în plină ascensiune, ceea ce reprezenta un grav pericol pentru statele democratice tradiționale, printre care și România, care se învecina chiar cu trei dintre statele totalitariste (Ungaria, URSS și Bulgaria).

Revizionismul bulgar a fost primul fenomen de acest gen cu care s-a confruntat statul român, el reprezentând un factor de risc pentru siguranța națională a României încă din anul 1878. În timp, revizionismul bulgar a cunoscut o evoluție sinuoasă, cu momente de vârf în timpul războaielor balcanice (1912-1913) și al primului război mondial (1914-1918), pentru ca, în preajma celei de-a doua conflagrații mondiale, el să devină din ce în ce mai bine organizat. În perioada interbelică au acționat pe teritoriul României mai multe organizații naționaliste cu scopuri politice revizioniste: Organizația Internă Revoluționară Dobrogeană (VDRO) de dreapta; Organizația Revoluționară Dobrogeană (DRO) de orientare comunistă, finanțată de URSS; Organizația Oteț Paisie, cu rol de propagandă, finanțată de guvernul de la Sofia și prezentă la București sub acoperirea unor organizații culturale; Organizația Hristianski Bratislavo (Frăția creștină), prezentă la București în 1937, iar peste doi ani și-a instalat biroul la Legația bulgară din Capitală.

Demnitarii de la Sofia au avut un rol deosebit în organizarea și finanțarea acestor organizații, totul înscriindu-se în politica generală a Bulgariei care revendica

teritorii față de toți vecinii săi. Un important mijloc al revizionismului bulgar a fost cel reprezentat de Legația bulgară din România. Prin aceasta erau transmise șefilor comunității bulgare instrucțiunile de la Sofia, erau acordate o parte din subvenții și erau organizate activitățile de propagandă.

Revizionismul bulgar a recurs și la folosirea acțiunilor teroriste, cele mai periculoase dovedindu-se atacurile bandelor de comitagii. În Bulgaria, aceste bande erau numite *detașamente volante*. Atacuri s-au înregistrat chiar și în luna august 1940 când se desfășurau tratativele româno-bulgare de la Craiova, fiind atacate două autobuze și mai multe posturi de jandarmi, soldate cu morți și răniți. Nu au lipsit nici atentatele cu bombe. La 30 iulie 1940 s-a produs o explozie la casa unui preot român, eveniment care s-a soldat cu rănirea unei persoane, cu panică și sporirea sentimentului de spaimă în rândul locuitorilor din apropiere. Un eveniment asemănător s-a produs la 12 august în gara Călărași, atentatul comis de elemente din detașamentele volante ale revizioniștilor bulgari soldându-se cu pagube materiale.

Demn de reținut este și faptul că Dobrogea, care avea o populație de 811 332 de locuitori — dintre care 44, 2% români, 22, 8% bulgari și 18,5% turci —, a fost o zonă de interes strategic și pentru URSS, ea organizându-și aici propriile rețele de spionaj și diversiune, care uneori concurau mișcările subversive ce aveau ca țintă alipirea acestei regiuni la Bulgaria.

Autoritățile românești au reușit să țină sub control revizionismul bulgar până când, sub presiunea evenimentelor internaționale, s-a ajuns la cedările teritoriale din vara anului 1940. Revizionismul bulgar a avut ca principal rol contestarea legitimității autorităților românești în Dobrogea.

Revizionismul și spionajul sovietic au fost factorii de risc cei mai periculoși care în vara anului 1940 au dus la amputarea teritorială și la știrbirea gravă a suveranității și independenței național-statale. Faptul că Rusia sovietică a rupt relațiile diplomatice cu România, în ianuarie 1918, nu recunoștea legitimitatea unirii Basarabiei, refuza restituirea tezaurului românesc trimis spre păstrare la Moscova în toamna anului 1916, recurgea la repetate provocări pe granița Nistrului etc. au generat o atmosferă tensionată între cele două țări.

Pentru regimul sovietic, România era un segment din „cordonul sanitar", instituit de „statele burgheze", segment ce trebuia sfărâmat. De aici teza lansată de Comintern despre „caracterul multinațional al statului român" și cea a autodeterminării până la despărțirea de stat a „popoarelor" din România („moldovenii" din Basarabia, maghiarii din Transilvania, bulgarii din Dobrogea). Uniunea Sovietică și Cominternul urmăreau dezagregarea României, acțiunile lor îmbrăcând forme variate, de la propagandă până la posibila intervenție armată (ultimul plan de intervenție militară datează din 1924).

Ideologia bolșevică nu se limita la granițele Rusiei. Cu ajutorul Cominternului, înființat la Moscova în martie 1919 — care era în realitate o secție internațională a Partidului Comunist Bolșevic —, s-a încercat inițierea de revoluții peste tot unde era vreo posibilitate, ba uneori chiar și acolo unde nu exista. Acest aspect este relevat de documentele provenite din arhivele secrete ale fostei URSS și puse recent în circuitul cercetării. De exemplu, în iulie 1920, Lenin i-a telegrafiat lui Stalin, la

Harkov: „Situația din Comintern este excepțională. Zinoviev, Buharin și cu mine credem că ar trebui să încurajăm revoluția din Italia chiar acum. După părerea mea, ar fi bine să sovietizăm în acest timp Ungaria, poate chiar și Cehoslovacia și România." Într-adevăr, documentele atestă că au fost trimiși emisari spre est și spre vest și, din ordinul lui Lenin, Comisariatul pentru finanțe a pus la dispoziție milioane de ruble de aur „pentru nevoile revoluției mondiale".

Moscova nu a ezitat astfel să folosească „exportul de revoluție" de care s-a dezis — în mod oficial — în întreaga perioadă comunistă. Războiul sovieto-polon (1920-1921) a fost nu numai un conflict militar, ci și o încercare de a purta flacăra revoluției din Polonia — se credea că proletariatul din această țară va fraterniza cu Armata Roșie —, pentru ca apoi din Polonia să treacă în Germania. „Drumul incendiului mondial trecea peste cadavrul Poloniei", proclama, la 2 iulie 1920, viitorul mareșal sovietic Tuhacevski. Pentru Lenin și pentru Comintern, Polonia era, în primul rând, poarta Germaniei și scânteia poloneză ce trebuia să aprindă focul revoluției comuniste în patria lui Karl Marx. Războiul sovieto-polon a fost, așadar, o formă a exportului de revoluție. Și de această dată, așteptările Moscovei au fost înșelate. Proletariatul polon a reacționat sub imperiul rusofobiei, nu al solidarității internaționaliste. Printr-un adevărat miracol de energie și vitejie, polonezii au respins Armata Roșie ajunsă la periferiile Varșoviei.

În România agenții sovietici cu misiuni de influență, propagandă și diversiune și-au făcut simțită prezența în toamna anului 1920.

Obligația pe care Partidul Comunist din România și-a luat-o de a urma întru totul hotărârile și orientările Internaționalei a III-a (Cominternul) a creat îngrijorare în rândul cercurilor conducătoare și a opiniei publice românești. În decembrie 1923, Federația Comunistă Balcanică a stabilit ca P.C.R. să adopte lozinca autodeterminării până la despărțirea de statul român a Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei și Dobrogei, ceea ce însemna un apel la destrămarea statului național unitar român făurit în 1918.

Comuniștii sovietici au trecut și la acțiuni de destabilizare a statului român și a altor state, folosind spionajul, atentatele teroriste și chiar intervenția armată. Astfel, la 9 decembrie 1920 s-a petrecut un eveniment care a zguduit întreaga opinie publică românească. Este vorba despre „atentatul de la Senat", acțiune teroristă pusă la cale și realizată de evreul comunist Max Goldstein, care s-a soldat cu trei victime: episcopul Radu al Oradei, Dimitrie Grecianu — ministrul Lucrărilor publice și ad-interim la Justiție — și senatorul Spirescu.

Între 23-25 octombrie 1923 s-a desfășurat insurecția marinarilor din Hamburg, acțiune minuțios pregătită de emisarul Cominternului K. Radek. Eșecul acestei insurecții nu i-a descurajat pe partizanii de la Kremlin, adepți ai teoriei privind aprinderea revoluțiilor bolșevice în țările europene. S-a produs însă o schimbare de tactică; nu mai erau vizate statele industriale, ci țările mai mici și mijlocii din apropierea URSS și anume Bulgaria, România, Letonia.

În septembrie 1924 a avut loc așa-zisa „revoluție" din Basarabia, în realitate tot un atac terorist, de la Tatar-Bunar, organizat de serviciile speciale sovietice prin intermediul rețelelor comuniste din Basarabia. În planurile strategice agresive ale

sovieticilor, „revoluția" de la Tatar-Bunar trebuia să pregătească terenul pentru intervenția Armatei Roșii în Bulgaria. Dar prin intervenția energică a autorităților românești, care au ordonat desfășurarea unor puternice forțe militare în sudul Basarabiei, planurile agresive sovietice nu s-au realizat. La fel s-a întâmplat și în Estonia, când la 1 decembrie 1924, comuniștii susținuți de agenți ai Cominternului au încercat fără succes să preia puterea la Tallinn.

În 1926 spionajul sovietic a reușit să sustragă, în original, planul de mobilizare a armatei române. Se relevă astfel interesul Rusiei sovietice, exprimat încă din 1921 de Stalin, ca URSS să sprijine revoluțiile în țările limitrofe prin amestec direct, folosindu-se atât acțiunile subversive cât și cele militare. În aceasta consta de altfel esența concepției sovietice privind crearea brâului de securitate, strategie ce s-a aflat la temelia politicii externe a Kremlinului în perioada interbelică și în timpul celui de-al doilea război mondial. Pe bună dreptate, istoricul american Keith Hitchins aprecia că „românii au căpătat astfel o teamă aproape irațională față de URSS". Pentru români, Uniunea Sovietică „era inamicul ereditar, totdeauna prezent, totdeauna reprezentând o amenințare pentru existența țării".

Revizionismul ucrainean a jucat un rol minor, mai mult ca factor de presiune și intimidare. Pentru statul român problema ucainenilor s-a născut o dată cu anul 1918. Mișcarea naționalistă ucraineană a început să se facă simțită după 1919, când mase compacte s-au refugiat peste Nistru din cauza războiului civil din Rusia. Până la desființarea statului ucrainean independent, în 1921, acesta a căutat să aibă relații bune cu România. Elocvent în acest sens este referatul diplomatic adresat guvernului român, la 26 iulie 1919, care menționa printre altele: „Guvernul ucrainean declară că nu dorește a discuta chestiunea frontierei actuale între cele două state, considerând Nistrul ca frontieră definitivă între ele și dorind să stabilească pe această frontieră relațiunile cele mai bune de vecinătate".

După dispariția statului ucrainean, concomitent cu dezvoltarea problemei ucrainene în România, au luat naștere, în centrele mari ale Europei (Viena, Paris, Praga, Varșovia, Berlin) și ale SUA, organizații culturale, economice și chiar politice naționaliste ucrainene.

În România, cea mai veche și mai puternică organizație a emigranților ucraineni era cea a petliuriștilor, membri ai asociației numită „Republica Națională Ucraineană". Aceasta avea un centru principal la Varșovia și altul secundar la Paris, iar programul său politic viza desprinderea Ucrainei de Uniunea Sovietică și crearea unui stat independent sub formă de republică. Baza operațiunii o constituia Polonia, iar revizionismul era declarat exclusiv contra URSS. Tot pe teritoriul României activa și „Comitetul Ucrainean de Asistență", care avea 3 000 de membri și filiale în întreaga țară. Din această fracțiune a emigranților mai făceau parte și alte asociații, ca de exemplu: „Uniunea Foștilor Luptători Ucraineni". Deși, în mod formal, nu aveau revendicări teritoriale decât asupra URSS, totuși, prin diferite organizații culturale ucrainene, întrețineau legături și colaborau cu mișcările revizioniste care vizau și alte state.

Potrivit unei sinteze informative a SSI, din 3 ianuarie 1939, cel mai numeros grup ucrainean făcea parte din URSS, aproximativ 30 milioane. În Polonia ei reprezentau 6 milioane, fiind cea mai importantă minoritate etnică din acea țară, iar în

Cehoslovacia trăiau 500 000 de ucraineni. Se poate afirma astfel că, o particularitate a revizionismului ucrainean o constituie faptul că nu a fost susținut de un stat național independent, cum era cazul revizionismului bulgar și/sau maghiar. Lipsiți de un sprijin ideologic și logistic din partea unui stat național, naționaliștii ucraineni au îmbrățișat și promovat ideea aplicării integrale a principiului naționalităților, fiind favorizați de o distribuire în mase relativ compacte, în mediul rural, în Bucovina și Basarabia. Dacă sovieticii și-au formulat precis pretențiile asupra Basarabiei, ucrainenii au revendicat în general numai regiunile în care populația ucraineană era majoritară. Pentru România, atât revizionismul ucrainean, cât și cel sovietic prezentau o notă comună, aceea a pericolului slav.

Pentru o mai bună înțelegere a problemei ucrainene din România, a obiectivelor naționaliste, mișcarea revizionistă trebuie încadrată în contextul mai larg est-european, care în intervalul 1938-1940 a cunoscut mutații importante, mai ales sub influența celor două mari puteri cu interese în zonă, URSS și Germania. În vreme ce guvernul de la Kremlin țintea formarea unui stat ucrainean în granițele URSS, demnitarii de la Berlin vizau crearea unui stat independent ucrainean. Pactul Molotov-Ribbentrop, din 23 august 1939, care a stabilit împărțirea zonelor de influență între Rusia sovietică și Germania național-socialistă a creat și mai mare derută în rândurile populației ucrainene. Documentele vremii atestă că „cedarea Bucovinei de Nord către URSS [la 26/27 iunie 1940 — *n.n.*] a surprins și deprimat populația ucraineană", ceea ce evidențiază esența revizionismului ucrainean, care era îndreptat în primul rând contra URSS.

Militarismul german și revizionismul maghiar au fost factori care au exercitat o puternică presiune asupra statului român cu consecințe la fel de grave ca și în cazul revizionismul sovietic. Coordonatele definitorii ale politicii Berlinului și Budapestei — respectiv contestarea vehementă, apoi încălcarea grosolană a prevederilor Tratatului de la Versailles, în paralel cu promovarea unui revizionism strident și inadecvat ce contrasta cu cele mai elementare norme de conduită diplomatică — constituiau fără dubii factorii de risc agravanți pentru suveranitatea, integritatea și securitatea statului român ce se prefigurau dinspre granița de vest a României Mari.

Încă din a doua jumătate a secolului al XIX- lea, România, mai mult ca toate celelalte țări din sud-estul Europei, a constituit unul din obiectivele primordiale urmărite cu perseverență de cercurile politico-diplomatice și militare de la Berlin. Principalul motiv care fundamenta un asfel de obiectiv îl constituia faptul că acapararea sau extinderea influenței asupra spațiului carpato-danubian și balto-pontic, inclusiv cu gurile Dunării, permiteau Berlinului în mare măsură lărgirea pozițiilor strategice care leagă Peninsula Balcanică de spațiile geografice ale Europei Centrale, celei de Nord și celei de Est, valorificarea resurselor sale umane și economice (în special petrol și cereale). România a reprezentat o deosebită atracție pentru strategii de la Berlin și după instaurarea regimului național-socialist, în ianuarie 1933, așa cum contura doctrina geopolitică reliefată de Hitler în Mein Kampf. Aceeași importanță se atribuia, în cercurile conducătoare din capitala celui de-al treilea Reich vecinătății României cu URSS, și faptului că dominația teritoriului român oferea un excelent cap de pod pentru extinderea zonei de influență asupra Peninsulei Balcanice.

La rândul ei, Ungaria — țară care, în formula politică a monarhiei bicefale (Austro-Ungaria), suferise, luptase până la capăt și pierduse alături de Germania în primul război mondial — a sesizat corect interesul celui de-al treilea Reich în zonă, și, în consecință, și-a stabilit obiectivele strategice în concordanță cu viziunile geopolitice ale Berlinului. Imediat după 4 iulie 1920, Ungaria a acționat constant, pe toate căile, pentru anularea Tratatului de la Versailles și încorporarea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului la statul ungar, precum și a teritoriilor din Slovacia, Iugoslavia și Ucraina subcarpatică, în scopul reconstituirii „Ungariei Mari". Întregul ansamblu de principii și metode de acțiune folosite pentru revizuirea cu orice preț a frontierelor a avut la bază o strategie bine conturată generată de „doctrina hungarismului".

Politica revizionistă maghiară s-a sprijinit în permanență nu numai pe acțiuni propagandistice ci și pe o vastă rețea de organizații paramilitare cu caracter terorist-diversionist și de spionaj. Înființate de guvernanții unguri în anii interbelici, majoritatea acestora au fost îndreptate împotriva României.

Prin virulența acțiunilor întreprinse și folosind din plin sprijinul serviciilor secrete — cu întreaga gamă de metode și mijloace specifice —, militarismul german, alături de revizionismul sovietic și cel maghiar, a creat comunității informative românești în perioada interbelică cele mai mari probleme, dar i-a oferit în același timp posibilitatea ca printr-o mobilizare maximă și o dirijare inspirată a surselor de penetrare să releveze rolul important al informației în cunoașterea, sub toate aspectele, a potențialului inamic.

Dar atunci când contextul internațional a adus România într-o situație dificilă, pierderile teritoriale au fost acolo unde autoritatea statului român a fost cel mai mult contestată.

Factori interni. Majoritatea istoricilor apreciază că o mare problemă, cu care s-a confruntat societatea românească interbelică, generatoare de stări conflictuale și insecuritate, a fost cea a minorităților naționale. Într-adevăr, *problema minorităților etnice* a fost o sursă permanentă de tensiune, mai ales atunci când s-a dovedit ușor de incitat prin acțiuni diversioniste din exterior. Mai trebuie spus însă că minoritățile naționale s-au situat pe poziții diferite față de statul român. Cea mai adaptabilă s-a dovedit a fi minoritatea germană, care a recunoscut legitimitatea Unirii din 1918 și a pornit pe linia colaborării cu oficialitățile românești.

Minoritatea maghiară a adoptat la început (în anii 1918-1920) o atitudine de „rezistență pasivă", iar după Tratatul de la Trianon a început să se organizeze pentru a se opune statului român, a cărui existență o recunoștea doar ca situație de fapt. Maghiarii din România nu s-au putut adapta la condiția de minoritate națională, după ce secole de-a rândul s-au obișnuit cu situația de națiune dominantă.

Minoritatea evreiască nu s-a constituit la început într-un partid propriu, adoptând tactica de a acționa din interiorul tuturor partidelor românești pentru a influența adoptarea deciziilor și a liniei politice a statului român. La sfârșitul primului război mondial și în anii imediat următori, un număr mare de evrei — după

unele cifre de ordinul zecilor de mii — au părăsit Rusia, Polonia (Galiția) și Ungaria, unde erau supuși la persecuții și s-au stabilit în România, cu deosebire în Moldova și Basarabia. Ei se adăugau evreilor deja existenți în aceste teritorii. Orașe mari ca Iași, Dorohoi, Botoșani, Chișinău și Cernăuți ajunseseră să aibă peste 50% evrei. Potrivit unor date statistice, în 1923, în Basarabia numărul întreprinzătorilor industriali din mediul urban era de 36 români, 202 evrei. În Transilvania, în anul 1925, numărul industriașilor români era de 1 242, iar cel al minorităților naționale (din rândul cărora se detașau maghiarii) era de 8 714, ceea ce însemna un raport de 12,7% față de 87,28% în favoarea minorităților.

Situația din universități, adică acolo unde s-a format mișcarea tineretului național-creștin, este și mai grăitoare. La Universitatea din Cernăuți: Facultatea de filosofie: 174 români și 574 evrei; Facultatea de drept: 237 români și 506 evrei. La Universitatea din Iași: Facultatea de medicină: 546 români și 831 evrei; Facultatea de farmacie: 97 români și 299 evrei etc.

Antisemitismul a fost un alt factor de risc în sensul că a tulburat nu o dată liniștea și echilibrul vieții social-economice, politice și culturale românești. Se cuvine să amintim faptul că antisemitismul nu a fost un fenomen specific societății românești, ci unul cu caracter general european.

După cum se știe, naționalismul — speranța umaniștilor secolului al XVIII-lea — s-a transformat în veacul următor în filosofia rasismului. Astfel, sentimentul antievreiesc din evul mediu s-a preschimbat în naționalism-antisemit rasist. Max I. Dimont apreciază că antisemitismul este o problemă psihologică, fiind definit ca ceva irațional, ilogic și care izvorăște din forțe ale subconștientului. Antisemitismul a fost îndreptat împotriva „rasei iudaice" și n-are nimic de-a face cu evreul luat ca individ, cu greșelile sale sau cu virtuțile sale. Antisemitismul îi caută în mod deliberat pe evrei, și numai pe evrei, drept țintă, excluzându-i pe toți ceilalți care ar putea fi „acuzați" în egală măsură pentru vinele, oricare ar fi acestea, ce i se pot aduce evreului. Antisemitismul nu a căutat o soluție, nu a oferit o „mântuire" pentru evreu, și nu a oferit o alternativă pentru faptul de a fi evreu. În esență, se poate spune că antisemitismul urmărește ideea de evreitate, iar nu pe evreul individual. La sfârșitul secolului al XIX-lea naționalismul a fost manipulat în așa fel încât să devină rasism, pentru a da o filosofie a superiorității clientelei politice, care era formată din uriașa masă a societății moderne, mai numită și „clasa gulerelor albe uzate", întrucât nu crea bunuri ci oferea servicii. La începutul secolului al XX-lea, antisemitismul devenise deja un mod de viață politică în Europa, iar Germania a fost centrul manufacturier al doctrinelor antisemite.

Spre deosebire de unele state din Europa centrală și occidentală, în România, antisemitismul nu se întemeia pe concepții rasiale, nu viza distrugerea fizică a evreilor, ci apărarea românilor față de expansiunea economică a evreilor. Discursuri antisemite se țineau chiar și la catedrele universitare, în fața studenților, cazul cel mai elocvent îl constituie profesorul A.C. Cuza, profesor de economie politică la Universitatea din Iași. Acesta a dezlănțuit și în parlament interminabile discuții despre aplicarea principiului „numerus clausus", adică proporția studenților de rit mozaic din institutele de învățământ superior să fie identic cu proporția

minorității evreiești în societatea românească. Corneliu Zelea Codreanu, Căpitanul Mișcării legionare, fost student și adept al profesorului A. C. Cuza, declara în Parlamentul României la 21 decembrie 1931: „Pentru mine este clar și precis: inteligentă sau neinteligentă, parazitară sau neparazitară, morală sau imorală, această populație [evreiască — *n.n.]* este o populație dușmană aici pe pământul țării, și eu înțeleg să lupt împotriva ei prin toate mijloacele pe care mi le pune la dispoziție mintea, legea și dreptul meu românesc". Numai că declarațiile nu au concordat cu faptele. Câteva zeci de mii de conaționali evrei au căzut victime în timpul tragicelor evenimente din timpul rebeliunii legionare (21-23 ianuarie 1941), a pogromului de la Iași (26-30 iunie 1941) și Odessa (20-24 octombrie 1941). Totuși, în contextul izbucnirii celui de-al doilea război mondial, când antisemitismul luase proporții în Europa și la noi, autoritățile românești au dat dovadă de toleranță, permițând evreilor emigrarea, din și spre România, cu prioritate celor care doreau să se stabilească în Eretz-Israel (Palestina). Din 1939, principalele baze de plecare a navelor cu emigranți evrei — chiar și clandestini — din Europa deveniseră porturile Constanța și Sulina.

Un alt factor de risc l-a constituit *acțiunile antiromânești ale Partidului Comunist din România.* Din punct de vedere numeric, rândurile comuniștilor au fost în scădere, de la circa 2 000 în 1922, la 1 500 în 1931 și sub 1 000 la începutul celui de-al doilea război mondial. PCR s-a identificat fidel cu interesele sovietice, urmând aproape fără excepție o stridentă politică antiromânească. O atare linie a găsit ecou cu precădere în rândurile minorităților etnice, îndeosebi printre unguri, evrei, bulgari și ucraineni. Exemplul cel mai edificator este naționalitatea secretarilor generali ai PCR. Cu excepția lui Gheorghe Cristescu (Plăpumaru), 1922-1924, toți ceilalți au fost neromâni, aleși la congrese ținute în străinătate sub oblăduirea Cominternului: Elek Köblös (1924-1928), ungur; Vitali Holostenko (1928-1931), ucrainean; Boris Ștefanov (1935-1940), bulgar; Istvan Foriș (1940-1944), maghiar.

Activitatea sub lozincile antiromânești ale Cominternului condamna PCR să rămână un minigrup politic, o sectă de credincioși ai lui V.I. Lenin și I.V. Stalin, fără o aderență de masă, deschis cu precădere minorităților etnice. Spionul sovietic, Boris Lago, întemnițat la Doftana, în anii 1925-1929, scrie în memoriile sale că a întâlnit acolo comuniști ruși, ucraineni, bulgari, maghiari, evrei, dar aproape deloc români. Pe măsură ce controlul Cominternului s-a consolidat asupra PCR, el a devenit un partid al „popoarelor respinse", adică fără o bază teritorială, cum erau evreii, care vedeau în marxism „ideologia universală", în măsură să le asigure „o nouă identitate", ce depășea atât etnicul cât și naționalul, și maghiarii, trecuți din situația de dominatori politici în aceea de populație minoritară și privind cu ostilitate la statul care îi privase de vechiul statut.

Până la luarea puterii, cu ajutorul URSS, PCR, trecut în ilegalitate prin Legea Mârzescu din 1924, a rămas o organizație politică periferică, fără importanță în viața politică a țării, dar al cărui principal obiectiv a fost dezmembrarea statului creat la 1918 și nu interesul poporului român.

Astfel, în 1923, PCR și-a însușit teza Cominternului în problema națională și a dreptului la autodeterminare, adoptând o rezoluție sugerată de Buharin, care

a rămas în vigoare pe toată durata epocii interbelice. Conform acestei rezoluții, adoptată pe vremea secretariatului lui Gheorghe Cristescu, România era declarată un stat multinațional, o creație artificială a imperialismului apusean; ca urmare, rezoluțiile partidului au afirmat continuu dreptul națiunilor conlocuitoare la autodeterminare „până la completa separare de statul existent"; reunirea Basarabiei cu țara nu a fost niciodată recunoscută; în 1928, la Congresul al IV-lea, s-a acceptat și teza reunirii Bucovinei cu Ucraina; în 1933, partidul a sprijinit ideea alipirii Dobrogei la Bulgaria, aceasta după ce ani la rând susținuse teza Cominternului care ceruse crearea unei Dobroge independente.

Unii tineri comuniști s-au dedat chiar și la acțiuni teroriste, provocatoare, care urmăreau destabilizarea țării. Următorul exemplu este elocvent. În seara zilei de 3 aprilie 1936 s-a primit la Chestura poliției din Târgu-Mureș un denunț împotriva unor studenți comuniști din Cluj care, luând legătura cu colegi de-ai lor, puseseră la cale un atentat cu bombe ce urma să aibă loc în ziua de 5 aprilie la cantina studențească de la Palatul Culturii din Târgu-Mureș. În acele zile se desfășura în orașul transilvan Congresul Uniunii Naționale a Studenților Creștini din România. Făcându-se o percheziție la comunistul Alexandru Mihail — cel ce trebuia să îndeplinească „misiunea" respectivă —, s-au găsit patru bombe în curs de confecționare și un revolver încărcat, cu o rezervă de 30 de cartușe.

Devine acum explicabil tonul folosit de documentele informative ale organelor de siguranță în evaluarea activității comuniștilor români: „Membrii mișcării comuniste din România trebuiesc priviți nu ca fii ai națiunii române, adepți ai vreunui curent politic oarecare, ci ca elemente ale armatei inamice, activând cu mijloace și în scopuri criminale pe teritoriul țării" ori că „organizația comunistă clandestină din România apare doar ca un instrument activ al politicii imperialiste a Moscovei, politică ce tinde la dezagregarea statelor naționale și la expansiunea teritorială a statului bolșevic".

La celălalt pol s-a aflat *extremismul de dreapta*, ai cărei exponenți au fost legionarii. Mișcarea legionară a apărut în societatea românească interbelică ca negare a democrației, afirmarea statului totalitar și exaltarea virtuților creștine în duhul cultului autohtoniei și românismului. Legionarismul a combătut viguros păcatele politicianismului românesc și i-a acuzat pe evrei — dar și pe cei care intrau în afaceri, sau îi ajutau pe evrei — de a fi la originea mai tuturor relelor din societatea românească. „Puri" și „duri", în marea lor majoritate tineri, legionarii s-au văzut ca niște arhangheli, arzând cu sabia de foc cangrenele lumii în care trăiau. Naționalismul cu tentă religioasă și organizarea paramilitară au atras în rândurile Mișcării legionare un larg evantai de aderenți, de la membri de familii boierești (Cantacuzino, Ghica, Sturdza) la tineri de mare cultură (Mircea Eliade, Emil Cioran), mulți din cei trecuți prin universitate, fascinați de profesorul Nae Ionescu, partizan al unui regim autoritar care să curme agitația sterilă a partidelor. Reacția mai întâi palidă, apoi de o duritate extremă, a autorităților românești față de o mișcare minoritară, dar energică a tinerilor, și cu mari capacități de seducție, a inaugurat un ciclu al violenței, cu asasinate și execuții ce au însângerat viața politică românească. Următoarele repere istorice sunt, credem, elocvente.

În septembrie 1923 Corneliu Zelea Codreanul a pus la cale un complot ce viza asasinarea directorilor ziarelor „Lupta", „Adevărul" și „Dimineața" care criticau acțiunile naționaliste și extremiste. Planul nu a putut fi pus în practică pentru că organele de poliție au fost informate la timp și au luat măsuri speciale de protecție.

În ziua de 8 octombrie 1923 a fost descoperit complotul din Dealu Spirii. Conducătorii ultranaționaliști ai mișcării studențești, viitori legionari în frunte cu Corneliu Z. Codreanu, hotărâseră împușcarea politicienilor „trădători" (care votaseră Constituția) și a „plutocraților" evrei. Toți au fost arestați și judecați, dar nici unul condamnat. La 24 octombrie 1924 prefectul de poliție din Iași, Constantin Manciu, a fost asasinat de Corneliu Z. Codreanu, viitor căpitan al legionarismului arhanghelist. Procesul s-a prelungit un an de zile și până la urmă Curtea cu Juri de la Tribunalul Turnu-Severin l-a achitat pe motiv că s-a aflat în „legitimă apărare". În ciuda probelor evidente, chiar și a recunoașterilor din partea celor implicați, instanța de judecată i-a achitat. A început astfel seria compromisurilor justițiare care au constituit pentru legionarism adevărate „momente de glorie". Tentativele de crimă și crima nepedepsită le-au creat iluzia că sunt puternici, iar autoritățile nu le pot face nimic. Așa s-a ajuns ca seria atentatelor teroriste să continue. În decembrie 1933 a fost ucis I.G. Duca, prim-ministru liberal în exercițiu, iar în 1936 s-a produs un oribil asasinat, victimă fiind Mihai Stelescu — un legionar care făcuse o disidență, așa numita „Cruciadă a Românismului". La 29-30 noiembrie 1938, Corneliu Z. Codreanu, condamnat la 10 ani muncă silnică în urma unui proces înscenat, împreună cu „nicadorii" sau „triumvirii" — asasinii lui I.G. Duca — și „decemvirii", asasinii lui M. Stelescu, au fost uciși din ordinul lui Carol al II-lea cu complicitatea lui Armand Călinescu în timp ce erau transportați de la închisoarea Râmnicu-Sărat la Jilava. Pentru a se răzbuna legionarii au încercat, dar fără să reușească, mai multe tentative de asasinat împotriva lui Armand Călinescu. La 21 septembrie însă tentativa a reușit, și o echipă „a morții" formată din 9 legionari l-au asasinat pe Armand Călinescu, al doilea prim-ministru în exercițiu căzut victimă terorismului. Față de ultimul atentat, regele Carol al II-lea a reacționat cu virulență, antrenând și organele de poliție și siguranță. Peste 500 de legionari au fost ridicați și executați fără judecată, ceea ce, după toate normele juridice, o astfel de acțiune este considerată ca terorism de stat.

Disputa sângeroasă, între regele Carol al II-lea și Mișcarea legionară pentru supremația în cadrul regimului totalitarist, a reprezentat cel mai puternic factor de instabilitate social-politică, cu urmări catastrofale pentru prestigiul statului român, dar și pentru suveranitatea și integritatea teritorială.

Carențele democrației românești au constituit, la rândul lor, o sursă de instabilitate și insecuritate pentru societatea românească, care până la urmă au dus la instaurarea regimurilor totalitare în România. Unele atitudini și gesturi politice derutau masa de cetățeni, care, lipsiți de o cultură civică adecvată, nu le puteau înțelege. Astfel, adversarii din partidele democratice se etichetau reciproc cu expresii ca: „hoți de urne", „criminali", „trădători", „reacționari". Iuliu Maniu, președintele Partidului Național, califica alegerile pentru Adunarea Națională

Constituantă, din martie 1922, ca un „scandal european", și nu recunoștea Parlamentului ales dreptul de a legifera în numele națiunii române. Partidul Național și Partidul Țărănesc nu au participat la serbările încoronării regelui Ferdinand la Alba-Iulia (octombrie 1922), sub motiv că acestea fuseseră reduse de liberali la rolul unei simple manifestații de partid.

Discuția și votarea Constituției (din martie 1923) au dat naștere la vii controverse. Partidul Național și Partidul Țărănesc au denunțat noua Constituție în termeni de viguroasă critică: „act abuziv", „emanație a concepției absolutiste a puterii executive, fără consultarea voinței naționale" și au declarat că ele „consideră această Constituție fără putere de a lega voința cetățenilor, fără putere de lege și de drept nulă!". Ceea ce s-a născut la adăpostul baionetelor nu va trăi decât prin baionete", se încheia dramatic declarația citată de Ion Mihalache, în numele celor două partide care s-au și retras din adunare. Cu îndreptățire, sublinia istoricul Florin Constantiniu, că „în țara lui Caragiale a fost însă posibil ca, după condamnările atât de răspicate și după declarațiile categorice de nulitate a Constituției, cele două partide, fuzionate în 1926, să guverneze pe baza ei!". Ceea ce trebuie reținut este că pericolul venea din partea politicianismului vorbăreț și neproductiv, care în practică însemna cultivarea de către partidele de opoziție a unei imagini extrem de sumbre asupra societății românești și tendința de a arunca întreaga vină asupra guvernanților. Octavian Goga scria cu amărăciune că eram „poporul cel mai nepregătit politicește și cu nivelul moral cel mai scăzut".

Chiar și politica de alianțe între partide a derutat opinia publică. Astfel, în noiembrie 1937 s-a încheiat acel straniu cartel electoral (numit și pact de neagresiune) între liderul unui partid democratic, Iuliu Maniu, și căpitanul Gărzii de Fier, Corneliu Z. Codreanu. Prin acest „gest politic", legionarii au primit în fața electoratului un certificat de legitimitate (cu toate că Mișcarea legionară fusese scoasă în afara legii în ianuarie 1931 printr-un act emis de Ion Mihalache, care la acea vreme era ministru de Interne). S-a dublat forța de șoc a extremismului de dreapta, iar succesele sale politice au căpătat proporții considerabile.

Pentru a face tabloul și mai consistent al factorilor de risc generatori de insecuritate în societatea românească interbelică, trebuie să consemnăm că dezvăluirile în presă ale afacerilor „Skoda" și „Gagero" în 1933-1934 urmate de interminabile certuri în Parlament au scos la iveală *carențele în moralitatea clasei politice românești.* Numeroase personalități de vază ale vieții politice din România au fost implicate în tranzacții tenebroase, ilegale, prin care cinstea și onestitatea față de interesele statului român au fost înlocuite cu profituri prin corupție. S-a vorbit în istoriografia română, și nu fără temei, că societatea interbelică românească la vârf era dominată de „dezmățul corupției instaurat de camarila regală, sub oblăduirea suveranului", regele Carol al II-lea, care la rândul lui era probabil „cel mai corupt om din țară". S-au făcut numeroase deturnări de fonduri din sumele alocate înzestrării armatei cu armament. Dar înainte de toate s-a reliefat starea precară în ce privește înzestrarea și echiparea armatei române, tocmai datorită acestor practici. Efectele crizei economice din anii precedenți au îngreunat și mai mult posibilitățile obținerii de fonduri destinate apărării.

Un serios factor de instabilitate l-au constituit *contrastele social-economice.* Observatorii străini sunt unanimi în a releva juxtapunerea ciudată dintre luxul și rafinamentul occidental și primitivitatea traiului românesc: „Nu-mi va fi dat niciodată — scria Ivor Porter, venit în București în 1939 și devenit mai târziu agent secret britanic — să mai văd o țară cu atâtea contraste și contradicții [...]. Automobile Laganda, Hispano-Suiza și Packard goneau pe șoselele naționale, dar trebuiau să ocolească care cu boi sau să frâneze brusc, în noapte, în fața unei cete de țigani care-și făceau de mâncare pe asfaltul fierbinte".

În România interbelică, economia capitalistă nu a fost dublată de o democrație autentică, așa cum s-a întâmplat, de exemplu, în Cehoslovacia. România a fost doar a șasea țară a Europei ca întindere, dar nu și a șasea țară ca putere. Fractura dintre guvernanți și guvernați a fost atât de adâncă, încât până și oficiala Enciclopedie a României din 1939 a constatat-o și i-a prezentat urmările: „Între clasa conducătoare, a celor puternici, a celor bogați, a celor ce pot influența politica (să zicem a guvernanților) și a celorlalți, a guvernaților, există un drum greu de străbătut [...]. Guvernanții nu reacționează împotriva unei legi greșite sau spectaculoase: i se adaptează, dar o golesc de conținutul ce l-a avut în mintea autorilor ei. Inexistența unei clase de mijloc a agravat prăpastia între guvernanți și guvernați prin faptul că n-a putut crea și pregăti personalul subaltern calificat pentru aplicarea legii în spiritul ei". Octavian Goga vorbea despre faptul că „politicienii venali și țărănimea flămândă nu pot susține credința într-o idee".

România Mare sau mai exact societatea românească din frontierele ei a continuat să evolueze între vechile coordonate ale bacșișului și hatârului. Spiritul civic, fără de care nu există democrație adevărată, nu s-a putut dezvolta în aceste condiții. Democrația a rămas firavă și, în anii '30, ea avea să fie asaltată de două totalitarisme: legionar și monarhic, în vreme ce al treilea, comunismul, stătea la pândă.

Fracturile sociale, polarizarea societății românești — viața luxoasă a minorității conducătoare și sărăcia marii majorități —, corupția și relaxarea morală l-au făcut pe cunoscutul ziarist american Cyrus Sulberger, aflat în România în ajunul izbucnirii celui de-al doilea război mondial, să scrie în memoriile sale: „Dacă a existat vreodată o țară care să merite o revoluție, aceasta a fost România de atunci". Revoluția, când ea avea să vină, va fi una trucată, fiind o formă a ocupației sovietice. Până atunci, România a cunoscut două decenii care, în perspectiva calamităților politice ce le-au urmat, au părut mirifice.

O altă sursă de insecuritate pentru societatea românească interbelică poate fi identificată în *conflictul dintre generații.* A fost desfășurată o adevărată campanie a „tinerilor" împotriva „bătrânilor". Se aprecia că toate relele de care suferă România se datorau „bătrânilor", ce se aflau la conducerea statului. În opinia unor cărturari și oameni politici, între care Nae Ionescu, „bătrânii" nu aveau capacitatea de a se adapta „noilor condiții de viață", fapt pentru care regele Carol al II-lea s-a adresat tinerilor politicieni cu îndemnul: „puneți bătrânii la arhivă și luați frâiele conducerii. Voi, tineretul, puteți conta pe sprijinul meu".

Crearea și funcționarea unor structuri informative paralele și concurente cu cele oficiale ale statului, conduse de oameni politici sau de oculta de la Palat, au constituit

un factor de risc, întrucât au antrenat ziariști, cadre, agenți și ofițeri de informații spre o activitate clandestină cu ținte politice. Prin aceasta s-a ajuns la o confuzie gravă între jocul politic și politica propriu-zisă. Pe de altă parte, prezența acestor structuri informative paralele a dus la numeroase scurgeri de informații secrete, sau de interes național, unele din ele cu consecințe greu de evaluat.

Partidele politice consecvent democratice, PNȚ și PNL, și-au creat structuri informative proprii, ce le asigurau date și informații cu caracter social, economic, politic și militar în baza cărora conducerile lor își întocmeau programe de guvernământ, pregăteau propaganda electorală sau se orientau în problemele de politică externă. Pe lângă acest rol, structurile informative ale partidelor și organizațiilor politice aveau și atribuții contrainformative, căutând să descopere eventualii agenți de influență infiltrați în propriile rânduri de Siguranța statului, Serviciul Secret sau partidele politice rivale. În general, acțiunile acestor structuri aveau un caracter preventiv, fiind îndreptate contra uneltirilor de tot felul, acțiunilor diversioniste cu caracter politic sau prin care se urmărea compromiterea unor lideri. Un Raport întocmit de Serviciul Secret la 1 decembrie 1934 atesta că Iuliu Maniu, liderul PNȚ, „își are constituit un birou de informații din care fac parte — în mod absolut secret — mai mulți ziariști, printre care... Fermo de la Universul, cât și câțiva devotați, puși în legătură cu comandantul gărzilor maniste din București, dl Tempea, și cu secretarul său particular Petrușca, care stă în mod continuu în București în vederea acestui scop".

De asemenea, Elena Lupescu, amanta regelui Carol al II-lea, își crease un serviciu privat de informații, aspect atestat atât de documentele arhivistice păstrate, cât și de o serie de memorialiști de marcă, printre care Armand Călinescu și Pamfil Șeicaru. Principalele preocupări clandestine ale acestui serviciu privat era „controlul convorbirilor telefonice și interceptarea corespondenței". Era condus de un anume Stănescu, în 1934 pentru puțin timp chiar director al Siguranței Generale a Statului, și de Pitulescu, director general al Poștelor, care prestau la locul lor de muncă „ore suplimentare", probabil copios remunerate. La rândul lui, regele Carol al II-lea își crease un Serviciu Secret personal condus de Ernest Urdăreanu. Chiar și regele Mihai I, ale cărui concepții despre guvernarea și rolul monarhiei într-un stat de drept era total opusă tatălui său, a moștenit totuși practica organizării unui serviciu secret personal. Arthur Gould Lee, primul biograf oficial al regelui Mihai, consemnează: „Statul Major îi trimitea [regelui — *n.n.*] hărți speciale și rapoarte la palat, dar ele nu descriau decât situații depășite. De aceea el și-a creat propria lui *rețea de informații*, formată dintr-un mic grup de tineri, care dețineau funcții guvernamentale și care erau devotați tronului. Rapoartele lor îi parveneau regelui pe căi sigure. Această organizare, așa slabă cum era, îl servea bine pe regele Mihai, el putând să se informeze nu numai asupra războiului, dar și asupra situației politice interne și externe".

Un serviciu de informații propriu își crease și Mișcarea legionară. Horia Sima susține în lucrarea sa memorialistică faptul că o dată cu apariția Corpului Muncitoresc Legionar, căpitanul, Corneliu Z. Codreanu, dăduse dispoziții pentru organizarea unei structuri informative. Există și atestări documentare, ce vin să confirme

și să întregească aceste afirmații. Un raport al Serviciului Secret, din 22 iunie 1937, menționa că Ioan Belgea, comandantul Corpului Răzleți, era șeful structurii informative a legionarilor, subordonată Partidului Totul pentru Țară. Acesta primise dispoziții din partea Căpitanului, să supravegheze îndeaproape activitatea lui Nicolae Titulescu, ce exprima opinii vehement antilegionare. La 28 septembrie 1937, Serviciul Secret semnala din nou că Ioan Belgea primise ordin de la Căpitan să organizeze un Serviciu de Informații al Mișcării legionare „cu concursul fruntașilor legionari și al celor ai Asociației prietenilor legionari". Dispozițiile lui Corneliu Z. Codreanu mai prevedeau „înființarea pe lângă fiecare organizație județeană sau corp legionar a câte unei secții de informații, condusă de un comandant sau ajutor de comandant legionar", care să funcționeze în beneficiul Partidului Totul pentru Țară.

Nu întâmplător am lăsat la o parte *problema monarhiei*. De ea se leagă multe din necazurile societății românești interbelice, fapt pentru care merită o tratare specială. După 1990 s-a vorbit foarte mult în presă că pentru România, monarhia a constituit o instituție de echilibru. Ideea este, trebuie să recunoaștem, generoasă. Dar dacă privim cu atenție ce s-a întâmplat cu monarhia românească în perioada interbelică, atunci nu ne rămâne decât să afirmăm, fără teama de a greși, că o astfel de teză este complet falsă. În realitate, regele Carol al II-lea a dus o viață aventuroasă și extravagantă încă înainte de urcarea sa pe tron. În timpul primului război mondial s-a căsătorit la Odessa cu Zizi Lambrino care i-a dăruit un fiu, pe Mircea. Din rațiuni de stat și oportunitate politică s-a văzut nevoit să desfacă această căsătorie morganatică pentru a o lua pe prințesa Elena, fiica lui Constantin al Greciei. Din această căsătorie a rezultat Mihai I. Încă din timpul căsătoriei, Carol al II-lea întreținea relații amoroase cu Elena Lupescu, evreică, soție de ofițer, ceea ce a scandalizat opinia publică. În 1926, Carol al II-lea, silit de regele Ferdinand I să renunțe la Lupeasca, a preferat să plece cu ea în exil la Paris și să renunțe la tron. A fost proclamat rege Mihai I sub regență, pentru că era minor, avea doar 5 ani. Contrar oricăror precepte ale Casei Regale, Carol al II-lea s-a întors în iunie 1930, fiind sprijinit și de anumiți lideri politici, printre care și Iuliu Maniu. Pentru faptul că nu și-a respectat făgăduința de a renunța la Lupeasca, Iuliu Maniu s-a declarat imediat cel mai înverșunat adversar al regelui Caról al II-lea. Mai mult, în vreme ce în țară se intensifica spiritul antisemit, Carol al II-lea se afișa la ceremoniile oficiale cu „Duduia" (Elena Lupescu), iar pe regina Elena a exilat-o în Italia.

Deceniul de domnie al lui Carol al II-lea (1930-1940) a înregistrat efortul regelui de a institui în locul monarhiei constituționale una autoritară sau chiar o dictatură regală (există încă discuții între istorici în privința caracterizării regimului din România în anii 1938-1940).

Carol a fost un adversar al democrației parlamentare pe care o acuza că naște „guverne de pălăvrăgeală", pentru a-i relua formula. Într-o perioadă când curentele totalitare, comunist sau fascist, se afirmau tot mai viguros sub aspectul eficacității, competiția între democrație și dictatură părea să fie favorabilă celei din urmă.

În anii 1938-1940, Carol al II-lea a putut să-și vadă împlinit vechiul său obiectiv: puterea personală, legalizată printr-o Constituție croită pentru rege, devenit conducător al partidului unic (Frontul Renașterii Naționale, apoi Partidul Națiunii) și dispunând de toate pârghiile puterii. Democrația românească a primit astfel o grea lovitură. Ea însăși era însă atât de firavă, încât în 1938 — așa cum a remarcat profesorul Stephen Fischer-Galați — confruntarea nu a fost între dictatura regelui și democrație, ci între totalitarismul legionar și cel regal.

Dintre toate partidele, legionarii erau cei mai primejdioși pentru noua formulă de guvernare și, pentru a-i lichida, regele a recurs la asasinate și execuții. Dacă dictatura regală ar fi curmat ceea ce suveranul numea „tirania, adesea atât de nepotrivită, a meschinelor interese de partid", poate că ea nu ar fi fost lipsită de anumite merite. Intereselor „meschine" de partid li s-a substituit însă ceea ce s-ar putea numi „lupescocrația", căci amanta regelui — „Duduia" — a devenit o a doua persoană a țării*. Spre deosebire de o Eva Braun (amanta lui Hitler) sau Claretta Petacci (amanta lui Mussolini), care nu au intervenit (nici nu au fost lăsate să intervină) în viața politică, Elena Lupescu, folosindu-se de ascendentul pe care îl avea asupra regelui, a decis echipa lui de colaboratori. Constantin Argetoianu a relevat că, în ultimă instanță, criteriul de bază al carierei unui om politic a devenit relația cu doamna Lupescu. Oricine a ajuns în conflict cu „Duduia" și-a frânt această carieră.

Cu îndreptățire, istoricul Florin Constantiniu aprecia că în timpul celor doi ani de domnie autoritară a lui Carol al II-lea s-au plantat toate „bombele" viitorului: terorismul, asasinatul politic, căruia i s-a răspuns tot prin asasinat politic, fără judecată — cazul legionarilor —, criza și creșterea mișcării de extremă stângă, plebiscitul organizat ca o farsă, corupția, apariția camarilei, guvernarea prin decrete, cultul personalității etc. Omul de pe stradă a considerat că: „După unchiu' fondator/și tatăl întregitor/Carol Rex lichidator." Dar el, regele, „împărțea responsabilitatea catastrofei cu clasa politică a țării, rămasă prizonieră a meschinelor interese de partid".

*

Am trecut în revistă sumar și fugitiv aceste mari probleme ale societății românești din perioada interbelică, la care evident se mai pot adăuga și altele, pentru a sublinia că ele nu au avut menirea de a contribui la consolidarea societății românești, a regimului democratic și a statului român — România Mare —, ci, dimpotrivă, au erodat treptat întregul edificiu creat cu atâtea jertfe în 1918-1919 și confirmat prin tratatele de pace.

Toate eforturile depuse de guvernele României ce s-au succedat între anii 1920-1940, de a asigura inviolabilitatea frontierelor țării, unitatea și integritatea teritorială, la

---

* Elena Lupescu era vară primară cu Ionel și Grete Milețianu, a căror casă, conform declarației lui Marcel Pauker (fostul soț al Anei Pauker, lichidat din ordinul lui Stalin) era «casa conspirativă a Cominternului în București». Prin urmare, Elena Lupescu, amanta Regelui Carol al II-lea, a fost fie agentă de penetrare la vârf, fie agentă de influență cu misiunea de a dirija, în direcții convenabile Kremlinului, deciziile importante luate la București.

nord, est și sud, s-au dovedit până la urmă lipsite de succes. Politica guvernelor României din perioada interbelică nu a putut domoli diferendele cu principalii vecini revizioniști: URSS, Ungaria și Bulgaria.

Rapturile teritoriale din vara anului 1940, mai întâi pierderea Basarabiei, Bucovinei și ținutului Herța prin agresiunea URSS din 26 iunie, apoi pierderea nord-estului Transilvaniei prin arbitrajul de la Viena din 30 august în favoarea Ungariei și cedarea Cadrilaterului, cele două județe, Durostor și Caliacra, din sudul Dobrogei, la 7 septembrie, în favoarea Bulgariei, demonstrează că statul român dispunea de instituții slabe și incapabile să riposteze cu forțe proprii împotriva conjugării factorilor de risc interni și externi.

Orice investigație istorică obiectivă trebuie să evite starea emoțională, să depășească faza lamentărilor și să privească cu luciditate realitatea. Pe noi ne interesează însă rolul și locul serviciilor de informații în sistemul apărării și siguranței naționale din acea perioadă, fapt pentru care va trebui să abordăm în continuare câteva aspecte caracteristice: principalele structuri organizatorice ale comunității informative, elementele de doctrină, cadrul juridic și tehnico-metodologic, mijloacele, metodele și procedeele folosite în procurarea informațiilor, precum și sistemul informării operative curente. La toate acestea vom adăuga și o analiză critică asupra contribuției lui Mihail Moruzov, șeful Serviciului Secret, atât cât poate fi identificată de documentele accesibile cercetării. El a fost liderul incontestabil al generației de profesioniști, ce și-a pus serios amprenta asupra elementelor de artă a informațiilor.

COMUNITATEA INFORMATIVĂ A ROMÂNIEI

Fără a înregistra o pauză în activitatea sa după război, pericolul spionajului, diversiunii și terorismului din exteriorul țării, puse la cale îndeosebi de statele ce acționau pe altarul revizionismului, s-a amplificat în perioada interbelică. Obligate prin tratatele de pace să reducă simțitor efectivele, serviciile secrete, care au avut un rol nefast în declanșarea și desfășurarea primei conflagrații mondiale, Germania, Ungaria și Bulgaria și-au refăcut treptat serviciile de informații și contrainformații atât cele din subordinea Ministerului de Interne cât și cele ale armatei. Alături de serviciile secrete sovietice, acestea au desfășurat un spionaj total împotriva României, urmărind incitarea minoritarilor la acțiuni ostile contra statului român, culegerea cu ajutorul agenturii recrutate din rândul acestora a unor informații secrete de natură economică, politică, socială, națională și mai ales militară în vederea susținerii acțiunii revizioniste pe plan internațional ori a pregătirii unor acțiuni militare pentru recuperarea pe calea armelor a teritoriilor revendicate.

Statul român nu a fost cruțat nici de serviciile secrete ale statelor occidentale democratice și/sau ale unor state prietene, care, deși acționau pe frontul antirevizionist, începând cu primii ani ai crizei economice și-au amplificat acțiunile informative pe teritoriul românesc pentru a-și susține interesele economice, politice, militare și geostrategice în această zonă.

Terorismul, îndreptat împotriva unor demnitari de stat, personalități politice și oameni bogați din România, a devenit un grav pericol care trebuia prevenit și contracarat. În același timp, apărarea și susținerea intereselor statului român pe plan extern și mai ales procurarea informațiilor necesare armatei în vederea respingerii unei eventuale agresiuni militare din afară și pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a țării impuneau eforturi deosebite din partea statului român și a conducătorilor săi pentru crearea unor servicii și structuri de informații cu astfel de atribuții. Pe de altă parte, era necesar, ca în paralel cu sporirea capacității de luptă a armatei, să se treacă la organizarea și întărirea acelor structuri — serviciile secrete de informații — ce puteau avea eficiență mai mare acolo unde procedeele militare clasice sau unele intenții și manierele protocolare ale diplomaților nu erau suficiente.

Studiul documentelor de arhivă relevă că modul cum erau organizate instituțiile românești de acest gen și mai ales fondurile bănești alocate nu corespundeau momentului istoric de la începutul anilor '20. Se impunea deci o reorganizare de

substanță, fonduri mai mari alocate de către stat, stabilirea unor atribuții mai clare și precise serviciilor și compartimentelor de siguranță, informații externe, contraspionaj și contrainformații militare, precum și o mai bună coordonare a activității acestora.

Printr-o laborioasă activitate de reforme structurale dar și în concepția teoretică, mai ales în domeniul dreptului polițienesc, s-a format treptat comunitatea informativă a României cu rol de apărare a intereselor de securitate național-statală. Aceasta era formată din Consiliul Superior al Apărării Țării, Biroul permanent al Micii Înțelegeri, Structurile specializate din Ministerul de Interne (Direcția Poliției și Siguranței Generale, Jandarmeria rurală și Serviciul de informații al Regionalei Autonome CFR) și Serviciile de informații ale Ministerului Apărării Naționale (Secția a II-a din Marele Stat Major și Serviciul Secret al armatei române).

Consiliul Superior al Apărării Țării (CSAT). Prin Decretul nr. 999 din 13 martie 1924, a luat ființă Consiliul Superior al Apărării Țării, având ca principală atribuție de „a examina, coordona și soluționa toate chestiunile relative la apărarea națională". În componența acestui organ de stat intrau: președintele Consiliului de Miniștri, președintele Consiliului Superior al Armatei (cu vot consultativ) și miniștrii de Război, Afacerilor Străine, Industriei și Comerțului, Comunicațiilor, Lucrărilor publice, Agriculturii, Sănătății publice, de Interne, Finanțe, atât cei în funcție cât și cei care avuseseră aceste funcții în guvernele anterioare.

Consiliul Superior al Apărării Țării funcționa sub președinția regelui României, lucra la Marele Stat Major și se întrunea periodic în funcție de problemele ce trebuiau soluționate. De regulă, lua hotărâri de ansamblu, indicând direcțiile de activitate organizatorică pe care apoi departamentele ministeriale trebuiau să le îndeplinească în măsura posibilităților.

Principala sarcină, care a stat în atenția Consiliului Superior al Apărării Țării, încă de la înființare a fost reorganizarea armatei, poliției, jandarmeriei, siguranței naționale și a altor instituții adiacente, precum justiția militară, legislațiile de proceduri speciale în materie de ordonanțe în stat și serviciile de informații.

Biroul de Informații Permanent al Micii Înțelegeri. Încă din primii ani postbelici, autoritățile politico-diplomatice și militare românești au fost interesate în cel mai înalt grad de luarea unor măsuri prin care să consolideze suveranitatea, independența și integritatea statului român, recunoscute prin tratate de pace. Eforturile s-au îndreptat mai întâi spre relizarea unui sistem de alianțe militare defensive cu țările vecine preocupate a-și apăra interesele naționale printr-o acțiune coordonată. Așa a luat ființă, între anii 1921-1922, Mica Înțelegere, alianță regională defensivă care, prin obiectivele și caracterul ei, a constituit aproape timp de două decenii un factor stabilizator, de apărare a păcii și securității în centrul și sud-estul Europei. Alianța celor trei țări (România, Cehoslovacia și Iugoslavia)

prevedea ajutor reciproc în cazul unui atac neprovocat săvârșit de Ungaria împotriva uneia dintre ele, sau în cazul în care frontierele stabilite prin Tratatele de la Trianon (4 iunie 1920 cu Ungaria) și Neully-sur-Seine (27 noiembrie 1920 cu Bulgaria) ar fi fost puse în primejdie. Pentru apărarea granițelor de răsărit (cu URSS), România și Polonia au semnat la 3 martie 1921 o Convenție Militară care prevedea acordarea de sprijin militar reciproc (cel puțin 14 divizii infanterie și cavalerie), în cazul în care una dintre ele ar fi fost atacată de URSS.

Biroul de Informații al Micii Înțelegeri fusese prevăzut încă din momentul semnării Convenției Militare, dar constituirea și intrarea în atribuții au fost realizate abia în 1925, ca urmare a acutizării factorilor de risc interni și externi, asupra cărora ne-am referit la locul potrivit. După cum rezultă dintr-un document semnat de Gheorghe Tătărescu — care luase parte la constituirea acestei structuri informative —, „Biroul de Informații al Micii Înțelegeri avea ca misiune specială de a urmări și descoperi organizațiile teroriste și activitatea lor"; avea o organizare specială, dar funcționarea sa unitară era „asigurată prin întâlniri periodice și acoperite ale celor trei șefi ai Siguranței Generale din țările Micii Înțelegeri"; ca durată, a funcționat atâta timp cât au avut valabilitate și convențiile militare ale Micii Înțelegeri.

Prin urmare, putem reține că Biroul de Informații al Micii Înțelegeri a fost prima structură instituționalizată în țara noastră cu rol informativ în combaterea terorismului.

Structurile specializate din Ministerul de Interne. După formarea statului național unitar român, Ministerul de Interne și-a extins activitatea asupra teritoriilor românești reunite și s-a procedat la unificarea legislativă, în cadrul căreia un loc de frunte l-a ocupat cea administrativă. Prin Decretul Lege din 22 iunie 1919 au fost reorganizate serviciile administrației Ministerului de Interne. În baza acestei legi, Ministerul de Interne a avut în structura organizatorică servicii speciale și servicii centrale.

Direcția Poliției și Siguranței Generale. Din serviciile speciale făcea parte Direcția Poliției și Siguranței Generale, care în perioada 1924-1929 a fost condusă de un director general, ajutat de un subdirector. Instituția a avut în structură, ca organe centrale: Serviciul Poliției Tehnice, Serviciul Control și Inspecții, Direcția Administrației și Personalului, Direcția Poliției de Siguranță. Aceasta din urmă era condusă de un director și un subdirector. Până în 1927, director a fost Romulus Voinescu, iar de la această dată funcția a fost ocupată de Eugen Cristescu, căruia i-a succedat Eugen Bianu și Dimitrie Mântulescu.

În componența Direcției Poliției de Siguranță intrau: Serviciul Siguranței, Serviciul Controlului Străinilor și patru brigăzi centrale, conduse de un inspector general. Brigada 1 avea în atribuții urmărirea informativă a organizațiilor și partidelor politice de dreapta și extrema dreaptă a studenților și ziariștilor. Brigada a 2-a se ocupa cu cercetarea cazurilor de infracțiuni de drept comun. Brigada a 3-a avea în atenție activitatea partidelor și organizațiilor de stânga, de extrema

stângă și mișcarea muncitorească. Brigada a 4-a culegea informații despre străinii aflați în Capitală.

Organele teritoriale (exterioare) ale Direcției Poliției și Siguranței Generale erau: Prefectura Poliției Capitalei; Inspectoratele regionale de poliție și siguranță; Chesturile de poliție din orașele reședință de județ; Polițiile din orașele reședință de județ, din porturi, gări și puncte de trecere a frontierei; Serviciile sau Brigăzile de siguranță. Acestea din urmă au activat în cele mai importante orașe reședință de județ din România. Ele executau măsuri de siguranță generală asupra cărora primeau ordine de la inspectoratele regionale de poliție sau asupra cărora se sesizau din proprie inițiativă, conform legilor în vigoare.

După înfăptuirea statului unitar român, în paralel cu restructurarea, s-a acordat o atenție sporită și laturii teoretice a activității de poliție. A fost fundamentată chiar o nouă disciplină a dreptului românesc sub numele de *Dreptul Polițienesc Român Unificat*, ale cărei principii și norme au fost teoretizate în lucrarea „Introducere în Dreptul Polițienesc Român Unificat", editată, 1928, de maiorul Vasile Barbu, director de studii la Școala de jandarmi. O importantă contribuție teoretică a adus-o și lucrarea lui Dimitrie Mântulescu (doctor în științe juridice), intitulată *Poliție politică și poliție de siguranță de stat*, editată în 1937.

O nouă organizare a Ministerului de Interne a avut loc prin Legea din 21 iulie 1929 și Regulamentul de funcționare din 25 ianuarie 1930. Legea pentru organizarea Poliției generale a Statului din 21 iulie 1929 stabilea ca principalul organ de stat însărcinat cu îndrumarea, coordonarea și realizarea activității de ordine și informații pe întreg teritoriul urban al țării să poarte denumirea de Direcția Generală a Poliției. Aceasta avea atribuții pe linie de poliție administrativă, judiciară, de siguranță și informativă.

Ca poliție de siguranță și informativă, Direcția Generală a Poliției culegea informații, instrumenta și aducea la cunoștința autorităților superioare informații privind fapte sau stări de fapte contrare ordinii publice și siguranței statului.

Cel mai important serviciu interior din Direcția Generală a Poliției a fost Direcția Poliției de Siguranță care, în conformitate cu prevederile legii din 1929, coordona și îndruma activitatea informativă, realiza informarea conducerii Ministerului de Interne și a factorilor de decizie ai statului.

Direcția Poliției de Siguranță a fost restructurată în două servicii: Serviciul de Informații și Serviciul Controlului Străinilor.

Serviciul de Informații din Direcția Poliției de Siguranță executa lucrările de birou conform rezoluțiilor propuse de către șeful direcției, cifrarea și descifrarea corespondenței telegrafice sau radiotelegrafice cifrate și primirea corespondenței de la biroul de registratură și arhivă pe care o prezenta spre rezolvare directorului sau subdirectorului. Acest serviciu realiza prin biroul de studii: referate, dări de seamă, rezumate, situații statistice și documentări; redacta și expedia zilnic Buletinul informativ asupra evenimentelor importante privind ordinea publică și siguranța statului; extrase din rapoartele primite de la serviciile exterioare.

Serviciul Controlului Străinilor executa dispozițiile Legii controlului străinilor și ale altor legi care reglementau regimul diferitelor categorii de străini aflați în țară.

La cererea Ministerului de Externe, dădea avize în legătură cu intrarea și șederea în țară a străinilor care solicitau acest lucru sau cereau prelungirea termenului de ședere. De asemenea, întocmea lucrări pentru expulzarea sau extrădarea străinilor hotărâte de Ministerul de Interne, Ministerul de Externe și Ministerul Justiției, semnala venirea în țară a străinilor unităților de poliție din localitățile unde aceștia declarau că vor merge și elibera certificatele „Nansen" refugiaților străini, conform convențiilor internaționale.

În 1931, Brigăzile centrale de Siguranță s-au transformat în *Corpul Detectivilor*, instituție care până în iunie 1939 a fost condusă de Vintilă Ionescu, iar de la această dată și până în luna august 1940, la conducere s-a aflat Niki Ștefănescu.

Corpul Detectivilor a desfășurat activitate de culegere a informațiilor prin toate procedeele: agentură secretă, filaj-supraveghere, interceptări telefonice și de corespondență etc. Avea, de asemenea, atribuții în domeniul prevenirii și descoperirii infracțiunilor contra ordinii publice și siguranței statului; era subordonat nemijlocit Direcției Poliției de Siguranță, fiind organul ei informativ de teren, de căutare și culegere a informațiilor; își desfășura activitatea cu precădere în Capitală, dar acționa uneori și în provincie, prin echipe volante; era organizat pe grupe, secțiuni, echipe și birouri.

Grupa 1 urmărea organizațiile și partidele de dreapta și extrema dreaptă, asociațiile fără scop lucrativ, sectele religioase, nerecunoscute legal, corpurile profesionale și lojile francmasonice. Grupa a 2-a (mai numită și Brigada Mobilă) se ocupa cu cercetarea infracțiunilor de drept comun (în special furturi, tâlhării, falsuri etc.). Grupa a 3-a supraveghea organizațiile și partidele politice ale minorităților naționale (maghiară, germană, bulgară, ucraineană, rusă, evreiască etc.) suspecte că desfășoară acțiuni contra intereselor statului. Grupa a 4-a urmărea mișcările și partidele politice de stânga și extrema stângă. Grupa a 5-a avea atribuții exclusive de filaj. Grupa a 6-a avea în preocupări paza familiei regale și a înalților demnitari.

În schema de organizare a Corpului Detectivilor figurau și două echipe speciale: una care se ocupa de problemele economice și alta autorizată cu interceptările telefonice. Aceasta din urmă a funcționat în localul Societății Anonime a Telefoanelor, iar interceptările puteau fi solicitate de Direcția Generală a Poliției, Direcția Poliției de Siguranță, Serviciul Secret de Informații al Armatei Române, Marele Stat Major, Parchetul Militar și Civil.

În subordinea Poliției de Siguranță se aflau alte două structuri: Biroul de Siguranță al Gării de Nord și Poliția Aeroportului Băneasa.

Biroul de Siguranță al Gării de Nord semnala deplasările persoanelor date în urmărire și primea reclamațiile referitoare la infracțiunile săvârșite pe calea ferată, pe care le îndruma spre cercetare autorităților polițienești.

Poliția Aeroportului Băneasa îndeplinea atribuțiile poliției de frontieră, și anume: controlul documentelor de călătorie, asistența dată organelor vamale la controlul bagajelor și persoanelor care călătoreau cu avionul, identificarea persoanelor urmărite și date în obiectiv.

În cadrul Secretariatului Corpului Detectivilor se afla Biroul Buletinului Informativ. Acesta întocmea zilnic un buletin în baza informațiilor culese și raportate de structurile mai susmenționate.

Direcția Poliției și Siguranței Generale din România s-a bucurat în vremea aceea de prestigiu internațional. De exemplu, Eugen Cristescu, șeful Siguranței în perioada 1927-1934 a fost membru al Comisiei Internaționale de Poliție, ce se întrunea periodic la Haga, și avea întinse legături și chiar relații prietenești cu șefii serviciilor de siguranță din multe state europene.

Dintr-un articol publicat în ziarul „Cuvântul" din 6 noiembrie 1933, aflăm și cum recepta presa timpului eficiența siguranței generale a statului: „Luptând cu greutățile inerente vremilor de astăzi, cu un personal redus la minim, dar care știe să-și facă datoria cu prețul sângelui — cazuri numeroase stau dovadă — siguranța statului își îndeplinește cu prisosință misiunea." Articolul mai comenta și eficiența secției care se ocupa de supravegherea mișcării comuniste, în felul următor: „Siguranța statului a creat o secție specială pentru urmărirea mișcării comuniste, reușind să dea pe mâna justiției numeroși agenți și propagandiști. Este unul dintre cele mai bine organizate servicii, și centrala GPU [Serviciul de securitate sovietic — *n.n.*] de la Moscova o consideră cea mai temută din Europa Centrală." Într-adevăr, cine are răbdare să parcurgă presa interbelică, atât cea independentă, cât și cea a partidelor democratice, va putea constata bogăția de articole referitoare la grupurile de teroriști, comuniști, legionari, bandiți, spioni, diversioniști, traficanți și criminali de toate neamurile arestați și trimiși în fața justiției. În majoritatea cazurilor, acțiunile de identificare și neutralizare a acestora au fost inițiate cu profesionalism de organele siguranței în cooperare cu celelalte servicii și structuri secrete românești ori străine. Dar ceea ce va surprinde și mai mult pe cititorul neavizat este că în presa interbelică românească nu s-au întâmplat cazuri în care gazetarii de profesie să-și permită să critice nefondat sau să scrie calomnii la adresa organelor de siguranță. Exista în România, ca și în celelalte țări europene, un respect cu totul deosebit al societății civile față de acele instituții care vegheau la apărarea drepturilor, proprietăților și liniștii oamenilor, și aceasta în contextul în care nu întotdeauna se foloseau metode și mijloace legale sau dintre cele mai pașnice.

În România interbelică au existat și forme de protecție socială pentru polițiști. În anul 1934 a luat ființă Societatea Generală a Funcționarilor Polițiști, ale cărei scopuri, înscrise în statut, erau următoarele: de a ajuta membrii lipsiți de mijloace ori soțiile și copiii lor fără avere sau pensie suficientă, în bani sau în natură, în caz de deces, boli grave, nașteri sau nenorociri independente de voința lor; de a veni în ajutorul membrilor puși în retragere din oficiu ori din cauza infirmității care îi făceau improprii serviciului, atunci când nu aveau dreptul la pensie; de a ajuta cu cărți și haine copiii membrilor săraci; de a stabili și întări relațiile de înfrățire, colegialitate și prietenie între membrii societății. Din această societate puteau să facă parte toți funcționarii polițiști, de toate categoriile, precum și pensionarii foști polițiști sau angajați civili, deci un fel de sindicat al polițiștilor, bazat pe solidaritatea de breaslă. De asemenea, Ministerul de Interne dispunea de case de credit, de la care funcționarii, indiferent de grad și funcție, puteau împrumuta sume de bani restituibile în rate lunare pe o perioadă mai mare de timp, în scopul facilitării construirii de locuințe sau procurării de bunuri de folosință personală cu valoare ridicată.

Jandarmeria și Serviciul de Informații ale Regionalei Autonome CFR. Reorganizarea jandarmeriei rurale s-a făcut în baza următorului cadru legislativ: Legea din 3 martie 1929, Statutul din 20 iulie 1930, Regulamentul de organizare și funcționare din 2 martie 1931. Prin această nouă legislație, Jandarmeria rurală a devenit „un corp organizat militărește, instituit pentru a veghea în comunele rurale la siguranța de stat, la menținerea ordinii publice, precum și la executarea legilor și regulamentelor de competența sa".

Printre atribuțiile cele mai importante fixate de noul cadru legislativ se numărau: prevenirea infracțiunilor; menținerea și restabilirea ordinii publice în caz de tulburări; paza siguranței publice și de stat; strângerea informațiilor privind siguranța statului și acțiunile serviciilor de spionaj străine pe teritoriul rural al țării, pe care le raporta organelor în drept; cercetarea și urmărirea infracțiunilor; adunarea probelor și înaintarea lor, împreună cu infractorii, autorităților în drept; executarea mandatelor de aducere, de arestare etc.

Pentru serviciul său ordinar și extraordinar, Jandarmeria stătea la dispoziția autorităților cărora legile le confereau atribuții de poliție (generală, judiciară, militară etc.).

Jandarmeria a fost organizată ulterior într-un Inspectorat General, care cuprindea formațiuni teritoriale, servicii și școli. Sediul Inspectoratului General al Jandarmeriei era în București, în clădirea de pe șoseaua Ștefan cel Mare.

Documentele de arhivă atestă că efectivul total al Jandarmeriei era în 1938 de 36 849, dintre care 993 ofițeri, 8 641 subofițeri și 27 215 trupă în termen.

La 1 februarie 1936 s-a înființat Legiunea de Jandarmi CFR iar în iulie același an Legiunea de Jandarmi Mobilă Purtată, cu reședința la Pantelimon, compusă dintr-un batalion călare. În aprilie 1938 a luat ființă și Legiunea de Jandarmi Motorizată pentru intervenții.

A funcționat și o Școală de jandarmi la Oradea care, începând cu anul 1922, a rămas singura școală de acest gen pe întreaga țară pentru ofițeri, șefi de secție și de post, restul școlilor fiind desființate.

La sfârșitul anului 1927 a luat ființă Rețeaua de Informații a CFR ca structură subordonată Regiei Autonome CFR. Potrivit Regulamentelor de organizare și funcționare, fiecare șef de unitate CFR, care avea în subordine un număr mai mare de salariați, era obligat să cunoască starea de spirit din rândul subordonaților, acțiunile organizate de elemente periculoase cu orientări politice de extremă dreaptă sau extremă stângă. De asemenea, aveau în atenție prevenirea producerii de evenimente deosebite, ca: furturi, incendii, explozii, sabotaje etc.

Informațiile erau raportate lunar, sau când situația o impunea, șefilor ierarhici și delegatului Marelui Stat Major de pe lângă Grupul de Inspecții CFR din care făcea parte unitatea respectivă.

La cererea Direcției Generale a CFR, Inspectoratul General al Jandarmeriei a încheiat în 1936 o convenție cu administrația CFR, pe baza căreia a luat ființă Legiunea de Jandarmi cu competență în întreaga sferă de activitate a Regiei Autonome CFR, condusă de colonelul Vladimir Sachelarie.

În afară de paza bunurilor aparținând CFR-ului, Legiunea de Jandarmi avea și sarcina de a urmări informativ activitatea și starea de spirit a salariaților prin

formațiunile proprii sau informatori recrutați din rândul personalului CFR. Prin urmare, între Legiunea de Jandarmi CFR și Rețeaua de Informații a CFR s-a stabilit o conlucrare foarte strânsă. Această măsură a fost determinată de recrudescența acțiunilor destabilizatoare organizate de forțele politice legionare și comuniste infiltrate în sectorul CFR, concretizate în greve, furturi, sabotaje, mitinguri, demonstrații și așa-zisul „ajutor roșu".

Agenții informatori, fie că făceau parte din cadrele Jandarmeriei, fie că erau recrutați din rândul cadrelor CFR, erau plătiți dintr-un fond special, pus la dispoziție de Regia Autonomă a CFR. Numele real al acestora nu figura în statele de plată, ceea ce înseamnă că erau bine acoperiți.

Șefii posturilor de jandarmi CFR prezentau șefilor de secții la 1 și 15 ale fiecărei luni „dări de seamă" ce conțineau sinteze ale informațiilor primite, iar aceștia din urmă le analizau și le trimiteau comandantului Legiunii de Jandarmi CFR tot sub formă de dări de seamă. La rândul lui, comandantul Legiunii de Jandarmi CFR întocmea lunar un „buletin informativ", din care un exemplar era distribuit Inspectoratului General al Jandarmeriei și un altul Direcției Generale a CFR.

Lumini și umbre în activitatea organelor Ministerului de Interne. În colaborare cu Serviciile de informații ale armatei, organele Ministerului de Interne au descoperit și contracarat acțiunea guvernului ungar de a incita funcționarii de stat de origine maghiară din Transilvania, îndeosebi cei de la căile ferate, poștă, telefon și de la alte instituții publice, de a depune jurământul de fidelitate (credință) față de statul român sau de a-i determina să demisioneze din funcțiile ce le ocupau pentru a se repatria în Ungaria.

Funcționarii maghiari de la căile ferate au fost îndemnați, de către emisari de la Budapesta, să împiedice circulația regulată a trenurilor, să provoace ciocniri și deraieri, precum și deteriorarea materialului rulant. Prin această activitate se urmărea subminarea economiei românești în teritoriul transilvănean și crearea unei stări de haos în rândurile populației, precum și folosirea consecințelor ei nefaste în propaganda din străinătate, susținând că autoritățile românești ar fi alungat din Transilvania zeci de mii de funcționari maghiari. Organele de siguranță din România au dat dovadă de profesionalism cert în dejucarea acestor acțiuni diversioniste. La fel de eficiente s-au dovedit și în contracararea acțiunilor cu caracter revizionist și terorist. Spre exemplu, organele de informații și siguranță ale Ministerului de Interne au stabilit că în Ungaria se creaseră, în scopuri revizioniste antiromânești, organizații teroriste și formațiuni paramilitare, ca: „Garda Zdrențăroșilor", „N. O. V. E.", „Levente", „Asociația Tiraliorilor", „Vânătorii Turanici", „Uniunea Ardeleană", „Divizia Secuiască", „Liga revizionistă", „Turul" etc. Documentele de arhivă atestă fără dubii că toate aceste organizații lucrau ocult în cooperare cu Ministerul de Interne și Serviciile de informații din țările revizioniste, organizând pătrunderea de teritoriul românesc a unor grupuri înarmate și agenți care, cu ajutorul naționaliștilor-șovini din rândurile minoritarilor etnici, întrețineau o propagandă antiromânească și puneau la cale acțiuni teroriste, acte de sabotaj și diversiune, de incitare a populației minoritare la nesupunere și răzmerițe.

O importantă acțiune informativă, inițiată de organele de siguranță în cooperare cu structurile specializate din Ministerul Apărării Naționale, s-a desfășurat la începutul anului 1927. S-a reușit intrarea în posesie a unei fotocopii după un document strict secret din Cancelaria Consiliului de Miniștri de la Budapesta, care atesta fără dubii că oamenii politici români, printre care Ion I. C. Brătianu, I. G. Duca și Nicolae Titulescu, alături de doi generali ai armatei române, erau considerați de autoritățile de la Budapesta ca „persoanele cele mai periculoase pentru promovarea intereselor poporului maghiar în lume". Se intenționa chiar planificarea unor acțiuni de neutralizare a lor „prin măsuri radicale și cu orice riscuri". Evident că organele de siguranță au luat măsuri de întărire a dispozitivelor de gardare și protecție a acestor demnitari. După cum se știe, Ionel Brătianu a decedat subit (în urma unei banale amigdalite infecțioase), în ziua de joi dimineața, 24 noiembrie 1927, dar fără ca autopsia efectuată să poată ridica misterul asupra cauzelor morții sale, iar I. G. Duca s-a sfârșit în urma unui atentat terorist executat de „nicadorii" legionari la 29 decembrie 1933, la Sinaia. De asemenea, Nicolae Titulescu a fost înlăturat, la 29 august 1936, din funcția de ministru al Afacerilor Externe în urma unei manevre oculte, insuficient explicată de istoriografie. Există numeroase documente de investigație ce aparțin organelor de siguranță, Serviciului Secret și Secției a II-a din Marele Stat Major referitoare la împrejurările și cauzele reale care au provocat dispariția neașteptată din viața publică a acestor personalități politice și aceasta pentru că au persistat suspiciunile privind un amestec ocult al serviciilor speciale maghiare, dar în final Siguranța nu a putut obține probe certe. Suspiciuni nefondate, incapacitate ori limite profesionale? Iată o întrebare la care în stadiul actual al cercetărilor încă nu se poate răspunde.

Tot în legătură cu „oculta maghiară", documentele informative întocmite de Siguranță atrăgeau atenția că prin rezidența clandestină din Cluj, Partidul Maghiar avea practic două înfățișări: „Una oficială, care nu-l deosebește cu nimic de oricare alt partid politic, și alta ocultă, care-l arată ca pe o puternică organizație capabilă să reacționeze atât secret, prin acțiuni informative, cât și fățiș, prin acțiuni violente". Alte documente informative referitoare la activitatea Partidului Maghiar atestau o conectare directă a acestuia la secția de propagandă a Ministerului de Interne de la Budapesta — transformat ulterior în secția „V. F. Ny. U." din Marele Stat Major al armatei maghiare. În ciuda faptului că liderii acestui partid făceau declarații oficiale că „nu sunt de acord cu exclusivismul revizionist", documentele informative ale Siguranței indicau că în secret celulele de conducere ale Partidului Maghiar coordonau activitatea revizionistă antiromânească prin intermediul bisericilor catolice și protestante, precum și prin școlile confesionale.

Serviciile de siguranță au conceput și realizat, de asemenea, acțiuni eficiente de contracarare a terorismului intern organizat de comuniști și legionari. S-a reușit arestarea majorității militanților comuniști instruiți pe teritoriul sovietic. Sub conducerea ministrului de Interne, Constantin Argetoianu, au fost arestați în cursul zilei de 12 mai 1921 delegații comuniști care votaseră la congres, cu o zi mai înainte, afilierea necondiționată la Internaționala a III-a a Partidului Comunist din România. Punându-se în dezacord cu realitățile sociale, politice și naționale din România, comuniștii s-au situat pe o poziție contrară intereselor de

unitate național-statală, fapt pentru care au fost înaintați justiției militare. Ei au fost judecați în procesul din Dealul Spirii în 1922. De remarcat însă este abilitatea ministrului de Interne, Constantin Argetoianu, care aprobase desfășurarea lucrărilor congresului de transformare a Partidului Socialist în Partid Comunist, în scopul de a-i avea împreună, la un loc, și în același timp, pe toți militanții comuniști din întreaga țară cu scopul disimulat de a-i aresta în masă. S-a dat astfel o lovitură noii organizații situate la extrema stângă a vieții politice românești. Neintuind planurile ascunse ale ministrului de Interne, comuniștii au căzut ușor în cursa întinsă. Organele de poliție, siguranță și jandarmerie au fost astfel scutite de mari eforturi și de concentrarea unor importante efective în vederea arestării în teritoriu a majorității comuniștilor.

Dintre șefii Siguranței, s-a remarcat în această perioadă Romulus Voinescu. Doctorul Constantin Argetoianu ne-a lăsat în voluminoasa sa lucrare memorialistică un interesant portret al personalității lui Romulus Voinescu:

„Printre cei care au luptat alături de mine împotriva comunismului, Romulus Voinescu merită o citație specială, după cum o merită de altminteri în lungul șir al șefilor Siguranței noastre. Acest om avea vocația meseriei sale pentru care nutrea o adevărată pasiune. Citise tot ce se putea citi asupra poliției și polițiștilor, cunoștea pe de rost organizarea tuturor serviciilor de siguranță; adunase o colecție impresionantă de instrumente și de obiecte polițienești și se uita cu evlavie la o pereche de cătușe. Pe dinafară ca și pe dinăuntru, acest polițist pasionat, căruia s-a datorat descoperirea și prinderea lui Goldstein ca și a atâtor altor criminali, n-avea nimic sinistru și nu se înfățișa cu o mutră de Torquemada — dimpotrivă ca cel mai simpatic, ca cel mai elegant, ca cel mai spilcuit gentleman. Înalt, zvelt, cu o față rumenă de copil la țâță, râdea vecinic din toți dinții și-și aducea părul alb, des și ondulat, de o parte și de alta a unei cărări impecabile. Așa cum se prezenta, semăna mai mult a actor îmbătrânit decât ca polițist. Și de fapt avea și un comportament rezervat teatrului în sufletul său «C'étoit son violon d'Ingres»; scria piese proaste și se văita de insuccesul lor — dar nici un insucces nu-l descuraja. Urmărea triumful pe scenă cu aceeași tenacitate cu care se lua pe urmele unui ucigaș sau a unui terorist — dar în ce privește scena a rămas până la sfârșit un urmăritor nefericit... Mulți l-au socotit lipsit de caracter și totuși n-a fost așa; pentru că n-a vrut să se înfeudeze unei anumite politici, și-a pierdut locul și a murit de inimă rea [în anul 1927 — *n.n.*] după mazilirea lui".

În octombrie 1923, generalul Eraclie Nicoleanu, prefectul Poliției Capitalei, pe baza informațiilor primite de la Siguranță a descoperit și dejucat complotul pus la cale de Corneliu Zelea Codreanu, Ion Moța, Ilie Gârneață, Radu Mironovici, Corneliu Georgescu — viitori fruntași ai Mișcării legionare — care, pentru a-și asigura intrarea cu „mare vâlvă" în viața politică a țării hotărâseră „împușcarea politicienilor trădători", adică a unor miniștri liberali ca Al. Constantinescu și D. Mârzescu. Cu prilejul percheziției din 8 octombrie 1923, organele de siguranță au ridicat de la complotiști arme de foc. Deși mentorul lor moral, profesorul universitar de la Iași A. C. Cuza, i-a dezavuat public pentru plănuitele lor acte teroriste, și chiar complotiștii și-au recunoscut intențiile de asasinat, Justiția i-a

achitat, fapt ce a însemnat un certificat de legitimare a acțiunii întreprinse. Justiția l-a achitat și pe Ion Moța care încercase să-l asasineze pe Vernichescu, unul dintre complotiști, bănuit ca trădător. Aceeași impardonabilă clemență s-a manifestat din partea Justiției românești și în achitarea lui Corneliu Zelea Codreanu care, în 25 octombrie 1924, îl asasinase pe prefectul Poliției din Iași, Constantin Manciu. Prin faptul că astfel de infracțiuni deosebit de grave au rămas nepedepsite s-a creat o stare de adversitate, total anormală, între organele de justiție și Siguranță. Mai mult, terorismul a proliferat în anii următori prin asasinarea primilor miniștri (I. G. Duca și Armand Călinescu), iar organele de siguranță au devenit mult mai dure în acțiunile de contracarare, săvârșind abuzuri și chiar asasinate împotriva infractorilor, ceea ce încălca, evident, drepturile omului. Așa se și explică apariția unei broșuri întocmite de C. G. Costa-Foru, secretarul general al Ligii Drepturilor Omului, intitulată „Abuzurile și crimele Siguranței Generale a Statului".

O comparație cu ceea ce se întâmpla în alte țări, cu o mai veche tradiție democratică, este binevenită. Doar un singur exemplu ni se pare edificator. În Marea Britanie, organele de siguranță ale Ministerului de Interne — este vorba despre Special Brenth (Serviciul Special) — a arestat, în 1923, 100 de irlandezi considerați ca membri și simpatizanți ai organizațiilor teroriste, ulterior aceștia fiind expulzați din țară. După cum ne informează autorul britanic Tony Bunyan, legalitatea acestor acte comise de Ministerul de Interne și de Serviciul Special a fost contestată în Camera Lorzilor, statul fiind nevoit să plătească celor 100 de persoane despăgubiri în valoare de 50 000 lire sterline. Spre deosebire de practicile britanice, în România interbelică, organele de siguranță nu au plătit niciodată despăgubiri pentru acțiunile nesăbuite și ilegale pe care le-au săvârșit. Au existat totuși și unele reacții. Printre cei care au criticat în Parlament metodele dure întrebuințate de organele Siguranței, precum și regimul de detenție din închisorile vremii, s-au numărat personalități de seamă ale vieții politice și culturale românești, ca: Nicolae Iorga, dr. Nicolae Lupu, Virgil Madgearu, C. Stere, Grigore Iunian, Dem Dobrescu, Paul Bujor, C. I. Parhon, Paraschivescu -Bălăceanu și alții.

Abuzuri au făcut și organele de Jandarmerie rurală, mai ales cele dislocate în satele din Basarabia. Împreună cu alți funcționari de stat și notabilități publice, se constituiseră adevărate asociații oculte, puse pe căpătuială în defavoarea localnicilor. Unii jandarmi chiar îi amenințau pe localnici cu distrugerea în cazul în care se plângeau autorităților centrale.

De asemenea, serviciile de siguranță din Basarabia, datorită corupției, au ajuns să fie penetrate de către serviciile secrete sovietice. Un document de analiză, întocmit de Serviciul Secret, la 9 aprilie 1930, pe baza unui vast material informativ și a unor investigații profesioniste, formula tranșant următoarea concluzie: „Aproape în total, personalul Siguranței din Basarabia, deși salarizat de statul nostru, nu era în realitate decât o secție a GPU, organizată solid pe teritoriul nostru". Același document ne oferă numeroase exemple din care mai semnificative sunt următoarele:

„Inspectoratul de siguranță din Basarabia, de fapt, a fost condus de GPU din Odessa, iar activitatea acestui serviciu se expunea în scris și de regulă în trei

exemplare: unul se trimitea la București, altul pentru arhivă și al treilea se trimitea la GPU din Odessa.

Din cercetările întreprinse s-a constat că:

Spionul Caraman îndeplinea funcția de subșef al biroului de informații pentru Rusia la acest inspectorat;

Cernah, un însemnat funcționar la GPU din Odessa, figura ca agent [de siguranță — *n.n.*] la Chișinău.

Grainic, subșeful Serviciului de spionaj al Frontului de Est, depinzând de GPU din Odessa, a venit la Chișinău, conducând personal serviciul său din chiar biroul Inspectoratului de Siguranță din localitate, și asta în calitate de funcționar al statului nostru.

S-a constatat că tot GPU din Odessa scotea la Chișinău un ziar Ultro, figurând aici sub tutela altora, dar care de fapt era oficiosul lor condus de Stainhaus, tot de la GPU. Acesta, după verificările făcute, a figurat și el ca funcționar al Siguranței din Chișinău".

Deci corupția, fuga după căpătuiala rapidă prin orice mijloace, folosindu-se de acoperirea calității de funcționar de stat s-au perpetuat în societatea românească și în perioada interbelică, ceea ce a afectat grav sistemul de apărare a siguranței și intereselor naționale. Raportul Serviciului Secret din 9 aprilie 1930, în loc să-și arate rezultatele benefice, adică o restructurare a personalului Siguranței, a creat mai degrabă o neîmpăcată rivalitate de data aceasta între Armată și Interne. Rivalitatea și invidia au molipsit rapid atât personalul din funcțiile de comandă, cât și pe funcționarii mărunți, ceea ce a făcut ca în loc de cooperare și coordonare a acțiunilor să avem de-a face cu adversități. Ne explicăm acum și marea dramă a societății românești din perioada interbelică. Pe măsură ce factorii de risc interni și externi se înmulțeau și deveneau tot mai virulenți, instituțiile statului însărcinate cu identificarea, prevenirea și contracararea pericolelor deveneau tot mai slabe și lipsite de coeziune. Dacă la aceasta mai adăugăm și politicianismul „guraliv" și neeficient în soluții al clasei noastre politice, avem acum mai bine conturată explicația la *cum* și *de ce* s-a ajuns la un regim dictatorial în 10 februarie 1938 și la cedări teritoriale fără să se opună nici măcar o minimă rezistență, nici din partea armatei dar nici de către societatea civilă, în vara anului 1940.

Serviciile de informații ale Ministerului Apărării Naționale. În perioada interbelică, Ministerul Apărării Naționale a avut două servicii specializate: Servicul de Informații Militare (mai numit și Secția a 5-a, ulterior Secția a II-a din Marele Stat Major); Serviciul Secret de Informații al Armatei Române (care, în octombrie 1939 și-a schimbat denumirea în Serviciul Special de Informații).

Serviciul de Informații Militare (Secția a II-a din Marele Stat Major). După primul război mondial, Serviciul de informații al armatei române nu a suferit modificări esențiale. El a continuat să funcționeze în cadrul Diviziunii a II-a a Marelui Stat Major, sub denumirea de Secția a 5-a informații și contrainformații.

Era structurat pe patru birouri: Biroul 1 informații directe, Biroul 2 contrainformații, Biroul 3 propagandă și Biroul 4 cifru.

În perioada 1921-1927, Serviciului de informații al armatei i s-a acordat o atenție deosebită din partea conducerii Marelui Stat Major și a Ministerului Apărării Naționale. Și-a diversificat activitatea, și-a dezvoltat sursele de informații, și-a perfecționat metodele și procedeele de culegere a informațiilor, îndeosebi ca urmare a definitivării Regulamentului de informații și a funcționării Cursului de pregătire pe linia muncii informative, și și-a îmbunătățit colaborarea cu celelalte structuri din comunitatea informativă a României.

În 1925 Serviciul de informații al armatei a fost ridicat de la rangul de secție la acela de diviziune. Până în 1927 a funcționat ca Diviziunea a II-a din Marele Stat Major, cu o secție de informații, compusă din 7 birouri și o secție de contrainformații, cu 2 birouri. Printre cele 7 birouri ale secției de informații apare un birou de căutare, un birou de studii și un birou de tratate. Înființarea biroului de tratate a fost determinată de faptul că în acea perioadă la Liga Națiunilor de la Geneva erau luate în discuție o serie de chestiuni cu legătură directă în domeniul militar sau pur militar, pentru care Ministerul Afacerilor Străine trimitea toate documentele la Marele Stat Major. Pentru că aceste documente erau numeroase și necesitau studii speciale s-a solicitat și aprobat înființarea biroului respectiv.

În această perioadă s-a acordat o atenție sporită activității contrainformative, întrucât începuse să recidiveze situația din anii neutralității (1914-1916), când serviciile de spionaj străine reușiseră să se infiltreze foarte puternic în armata română. S-a ajuns chiar la situația când Planul de mobilizare a armatei române, întocmit de Marele Stat Major în 1926 — ce cuprindea peste 100 de file și multe anexe, cu datele cele mai secrete și mai complete privind oștirea și capacitatea de apărare a țării —, să fie sustras în original de către Serviciul de Spionaj sovietic, chiar de la ministrul de Război al României. Pe scurt, faptele s-au petrecut în felul următor. Generalul Ludovic Mircescu, ministrul de Război, fiind în relații amoroase cu o anume spioană „Gerda", a plecat în concediu la Vatra Dornei, însoțit de aceasta. La Vatra Dornei, din ordinul lui, i s-a trimis Planul de mobilizare, „pentru a fi studiat în liniște". „Gerda" i l-a sustras din cameră și, în aceeași zi, împreună cu un cumnat al său, care era consul al unei țări străine la București, a trecut frontiera de stat, fugind cu documentul respectiv din România. În cele din urmă, generalul Ludovic Mircescu s-a sinucis.

În ceea ce privește concepția despre rolul informațiilor cu caracter militar pentru perioada 1921-1927 este relevant să apelăm la afirmațiile și concluziile unui analist al vremii, căpitanul Ioan Tomoroveanu, el însuși integrat Serviciului de Informații Militare: „Informațiile nu mai sunt ce au fost odată. Studii, chiar periodice, asupra situației serviciului, sunt cum nu se poate mai necesare și cum din punct de vedere al informațiilor nu suntem niciodată în timp de pace ci în timp de război, anumite manifestări vii de la noi sau de aiurea nu lipsesc".

Strategii militari acordau toată încrederea Serviciului de informații al armatei. Astfel, în Planul de mobilizare, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1925, punctul „G" era dedicat în exclusivitate sarcinilor pe linie informativă. Documentul

preciza că rezultatele aplicării Planului de acțiune al acoperirii informative depindea „de oportunitatea trecerii de la dispozitivul de pace la cel de război", care, la rândul său, depindea de „informația la timp asupra activității inamicului, când s-ar impune o schimbare de dispozitiv". În concepția ofițerilor de la Marele Stat Major, comandamentul trebuia să acorde toată importanța în organizarea Serviciului de informații, pentru a da știri folositoare și oportune. Se atrăgea atenția că „rezultatele practice ale aplicării Planului de acțiune" depindeau „de gradul de pregătire a comandanților și trupelor pentru executarea cu promptitudine și suplețe" a acestui plan. Acoperirea informativă a zonei de operații trebuia să se facă „prin sprijinul solicitat populației acolo unde se poate conta cu siguranță pe credința ei".

Sarcinile ce reveneau structurilor informative ale armatei mai decurgeau și din precizarea principiilor fundamentale formulate de analiza geopolitică și geostrategică de interes pentru țara noastră. De exemplu, Planul de mobilizare pe 1925 stabilise că România se învecina cu șase state, dintre care trei (Polonia, Cehoslovacia și Iugoslavia) erau aliate, celelalte trei (Rusia sovietică, Ungaria și Bulgaria) erau considerate ca adversari potențiali. Această situație punea România în măsură să acționeze din punct de vedere militar pe linii interioare, împotriva adversarului potențial, simultan sau succesiv, cu sau fără colaborarea integrală sau parțială a aliaților. Prin urmare, comandamentul armatei române trebuia să fie în măsură: a avea siguranța pe cele trei fronturi, a determina în timp util adversarul principal, a-și da seama de funcționarea alianțelor în vigoare. De aici rezultă cu claritate că activitatea de informații trebuia organizată și orientată spre cele trei fronturi (de Est, de Vest și de Sud), cu zone de acțiune în adâncimea potențialilor inamici, precum și în locuri unde se concentrau informațiile care defineau scopurile și interesele imediate sau de perspectivă față de România.

În anul 1927 situația României s-a mai liniștit. Acordurile și tratatele internaționale încheiate după primul război mondial ofereau garanții de securitate. La 1 octombrie 1927, Diviziunea a II-a a devenit Secția a II-a din Marele Stat Major.

Până în anul 1934, Secția a II-a a avut în componență (pe linie informativă): un birou căutare informații organizat pe trei sub-birouri, denumite Frontul de Est, Frontul de Vest și Frontul de Sud ; un birou radio ; un birou studii informative și un birou instrucțiuni și tratate.

Șefi ai Secției a II-a și ai Biroului contrainformații au fost: colonelul Alexandru Glatz, colonelul Simion Florescu, lt.-colonelul Traian Georgescu și lt.-colonelul Gheorghe Petrescu.

În anul 1935 în componența Secției a II-a figurau pe linie informativă: un birou de informații și atașați militari cu cele trei sub-birouri (fronturi); un birou studiul armatelor străine; un birou radio și centrele de informații de la Cluj, Iași și București.

Din studiul documentelor de arhivă rezultă o preocupare continuă a Marelui Stat Major de sporire a numărului ofițerilor încadrați în Secția a II-a: în anul 1938 au fost mutați în Secție 41 ofițeri, iar în anul 1939 încă 33 ofițeri.

Structura organizatorică a evoluat, astfel că în 1939 în compunerea Secției a II-a se aflau ca elemente organizatorice pe linie informativă: un birou informații,

studii și căutare, cu trei „fronturi" (Frontul de Vest, cu Centrul 1 informații organizat pe trei subcentre; Frontul de Est, cu Centrul 2 ce avea trei subcentre; Frontul de Sud cu Centrul 3, ce avea două subcentre); un birou atașași militari și protocol; un birou radio cu un sub-birou ascultare și un sub-birou goniometrie; un birou doctrină informativă și instrucție de specialitate în armată și un sector de coordonare a organelor informative de la marile unități.

În perioada 1927-1940, relațiile armatei române cu armatele altor state pe linia atașaților militari s-au concretizat în acreditarea și funcționarea în străinătate a unui număr variabil de posturi — de la 11 în 1927 la 14 în 1937, 12 în 1938 și 13 în 1940.

Pentru normarea și reglementarea activității de informații militare, Secția a II-a a elaborat, printre altele, următoarele lucrări care, în ansamblu, formează ceea ce numim astăzi cadrul tehnico-metodologic: Instrucțiuni provizorii pentru activitatea de informații (adaptate după Instrucțiunile franceze din 1927); Instrucțiuni cu atribuțiile birourilor radio ca organe informative ale Marelui Stat Major; Instrucțiuni pentru funcționarea Serviciului de informații al artileriei; Instrucțiuni de funcționare a observatoarelor de frontieră; Regulamentul pentru atașații militari români acreditați în străinătate; Instrucțiuni pentru organizarea, dislocarea și încadrarea Serviciului de informații pe frontieră.

În deceniul premergător izbucnirii celui de-al doilea război mondial, Secția a II-a din Marele Stat Major a repurtat unele succese notabile, atât pe plan informativ cât și contrainformativ. De exemplu, în septembrie 1930, cu ocazia unei audiențe la regele Carol al II-lea, generalul Nicolae Samsonovici, șeful Marelui Stat Major, a prezentat o sinteză informativă a Secției a II-a în care se sublinia, printre altele: „S-a pus capăt alarmismului, s-a redat siguranța activității economice, s-a dat posibilitatea trupelor a trece la o viață normală și s-a pus capăt aplicării măsurilor excepționale și cheltuielilor inutile de zeci și sute de milioane de lei." De asemenea, în baza informațiilor primite de la Secția a II-a, Marele Stat Major a putut să se pronunțe în deplină cunoștință de cauză asupra situațiilor legate de diferite diversiuni, chiar în împrejurări când aceste știri erau susținute de Marile Puteri, care dispuneau de servicii cu reputație.

Prin fluxul informațional obținut și valorificat, Secția a II-a și-a putut afirma soliditatea sa. Echipa contrainformativă a Secției a II-a a contribuit la descoperirea a 85 % din cazurile de spionaj din țară, dintre care sunt de relevat spionajul de la Corpul III armată, de la aviație, de la Arsenalul Armatei, de la Institutul Geografic, de la Pirotehnia Armatei și rețeaua de la Siguranța Statului (din Basarabia).

Totodată, Secția a II-a informații a intrat în posesia planurilor de operații militare germano-ungare împotriva României și Ungariei. Pentru țara noastră se prevedea atacul din vest al trupelor ungare și al unei divizii blindate germane și pătrunderea pe direcțiile Satu-Mare și Oradea. Trupele germane urmau să acționeze dinspre nord-vest, pe direcția Văilor Siretului și Prutului. La Marele Stat Major s-a analizat situația apărută în baza acestor informații și, ca urmare, s-a hotărât formarea Armatei a III-a care, conform Directivei operative nr. 6, din 10 septembrie 1939, avea misiunea să zădărnicească pătrunderea forțelor străine în Transilvania și pe Văile Siretului și Prutului.

După pierderile teritoriale din vara anului 1940, Secția a II-a din Marele Stat Major a simțit necesar pentru moralul oștirii române, grav afectat de politica cedărilor fără luptă, să elaboreze „Instrucțiunile relative la atitudinile și viața ataşaților militari și misiunilor militare trimise în străinătate". La 9 noiembrie 1940, aceste Instrucțiuni au fost difuzate „celor interesați". Reținem câteva aspecte de actualitate: „Este o datorie sfântă ca, în primul rând, ofițerii, prin întreaga lor viață și atitudine, să fie un îndreptar de corectitudine și sobrietate."; „ofițerii în primul rând trebuie ca, prin modestia, prin măsura acțiunii lor, prin corectitudinea, gravitatea, demnitatea și resemnarea lor, să reprezinte imaginea fidelă a țării".

Numărul lucrărilor întocmite de Secția informații militare din Marele Stat Major, din anul 1927 și până la intrarea României în cel de-al doilea război mondial, este de-a dreptul impresionant. În plus față de lucrările menționate mai înainte ar mai putea fi amintite numeroase studii, sinteze, buletine și alte lucrări informative cu preponderență asupra problemelor legate de orientările și pregătirile militare ale unor state din spațiul nostru geopolitic și geostrategic, care vizau România. Multe din documentele identificate în arhive poartă consemn de „strict secret" și mențiunea „a se distruge după consultare". Sunt greu de precizat motivele prin care aceste documente au fost salvate de la distrugere; dar cert rămâne faptul că la vremea respectivă aveau o valoare operativă deosebită, iar astăzi, cele care s-au păstrat totuși prin conținutul lor sunt interesante sub aspect istoric.

Parcurgând cu atenție conținutul lucrărilor informative aflate în arhive, constatăm că au fost puse la dispoziția conducerii armatei și a statului român în mod oportun și preventiv, complet și amplu fundamentat, date informative, aprecieri, concluzii, atenționări și prevederi referitoare la evoluția evenimentelor legate de acțiuni majore întreprinse de țara noastră pe linia relațiilor internaționale. Măsurile fundamentate de factorii de decizie constituționali ai statului român, bazate pe informațiile furnizate de Secția a II-a a Marelui Stat Major, au vizat: constituirea unui sistem de garanții de securitate, organizarea, dislocarea, mobilizarea, înzestrarea, instruirea și activitatea forțelor armate, doctrina militară, ipoteze de întrebuințare a forțelor în luptă. S-a acordat atenție inclusiv problemelor de cunoaștere a capacității militare de organizare și conducere a trupelor în luptă a unor comandanți de la diferite eșaloane din armatele potențiale a deveni adversare ale armatei române.

De remarcat că în lucrările întocmite și prezentate de Secția a II-a au fost puse în evidență concluzii și prevederi asupra evoluției evenimentelor internaționale într-un mod foarte curajos, fără a se ține seama de orientările politice ale conducerii statului român existente în anumite perioade, inclusiv prevederi asupra declanșării celui de-al doilea război mondial și a deznodământului acestuia. Indiferent de frământările politice interne ce au avut loc în anumite etape în țara noastră, Secția a II-a Informații din Marele Stat Major și-a păstrat verticalitatea și a reușit să analizeze în mod obiectiv evenimentele și evoluția lor, dincolo de orice subiectivism politic, dovedind un grad ridicat de profesionalism.

Desigur că nu pot fi trecute cu vederea și unele aspecte care astăzi pot fi discutabile. Ne gândim în primul rând la faptul că la Marele Stat Major, deși existau

informații dintre cele mai clare privind intențiile agresive ale vecinilor (URSS și Ungaria) totuși nu s-a fundamentat un studiu de prognoză privind consecințele politicii de cedări teritoriale fără luptă.

Serviciul Secret de Informații al Armatei române. După 1920 Serviciul de Siguranță al Dobrogei a rămas în structura Ministerului de Interne, iar Mihail Moruzov a fost schimbat de la conducere, intentându-i-se chiar un proces pentru deturnare de fonduri. În cele din urmă, acuzațiile nu au putut fi dovedite. Până în 1922 Serviciul a funcționat cu rezultate sub așteptări, fiind condus — ca delegat — de un anume I. Petrescu. În anul 1924 Serviciul a fost trecut la Marele Stat Major, sub denumirea de Serviciul Secret de Informații al Armatei române, fiind totodată reorganizat, în special pe linie contrainformativă. Cu toate acestea nu s-au obținut rezultatele scontate, întrucât lipseau cadrele de specialitate. Gheorghe Cristescu (fratele lui Eugen Cristescu), unul dintre cei mai vechi funcționari ai SSI, preciza în memoriile sale că „CSAT presa prea mult asupra problemei dezvoltării Serviciului Secret, ținând această problemă mereu pe ordinea de zi a ședințelor".

Ceea ce a grăbit restructurarea Serviciului Secret a fost activitatea informativă foarte intensă și penetrările uneori cu grad sporit de periculozitate pe care le realizaseră serviciile similare străine în rândurile armatei române, precum și sustragerile de documente secrete. Dovada cea mai concludentă o constituie cazul de spionaj Kovacs Zoltan și Cuceapski. Cei doi agenți maghiari fuseseră arestați din întâmplare de organele de siguranță românești. La ancheta efectuată s-a constat că, începând cu anul 1919, timp de 5 ani, cei doi desfășuraseră o intensă activitate informativă în România, cu treceri clandestine peste frontieră. Dar lucrul cel mai grav, reușiseră să sustragă și să copieze o serie de documente ale Regimentului 85 infanterie; broșuri confidențiale de la Comandamentul 6 teritorial; acte militare aparținând garnizoanei Bacău și Brașov; hărți și documente de la Secția cartografică a Institutului Geografic al Armatei; acte din birourile de organizare-mobilizare din cancelaria unui colonel; acte și planuri relative la depozitele de muniții și regimentele de tancuri; acte și documente aparținând Comisiilor de recrutare Oradea-Mare și Cluj; documente ale Diviziei 17 semnate de generalul-colonel Denghel și locotenentul Bardaș, între care unele originale.

Foarte posibil ca reorganizarea Serviciului Secret să fi fost determinată și de situația internă și internațională a momentului. În 1924, aproape jumătate din teritoriul țării se afla sub stare de asediu, situație ce se datora știrilor alarmante care veneau de pe cele trei fronturi.

O contribuție importantă la întărirea Serviciului Secret și-a adus-o Secția a II-a din Marele Stat Major. În lucrarea sa memorialistică, Eugen Cristescu menționează acest aspect în felul următor: „ Marele Stat Major s-a hotărât în cursul anului 1924 să înființeze un serviciu civil de informații (Serviciul Secret), după modelul Serviciului francez, atașat la Secția a II-a, ca organ auxiliar al acestuia. Pentru aceasta, M.St.M. s-a oprit asupra unui ofițer de siguranță, Mihai Moruzov. Începuturile au fost destul de dificile".

La jumătatea anului 1924, CSAT s-a hotărât să-l numească pe Mihail Moruzov în fruntea Serviciului Secret, încredințându-i, totodată, sarcina de a se ocupa de

reorganizarea lui pe baze moderne. Moruzov era recomandat de ofițerii Marelui Stat Major ca „un element capabil în materie „, bun cunoscător al limbii ruse și cu relații pe spațiul frontierei de răsărit, acolo unde începuse să se ivească probleme de apărare și siguranță națională. Numirea a fost contestată de inspectorul general de siguranță al Dobrogei — un anume Ștefu, rudă cu Romulus Voinescu. De aici s-a produs un scandal, ajungându-se la o situație inadmisibilă, în care regele Ferdinand a intervenit personal, ca președinte al CSAT pentru aplanarea conflictului. Gheorghe Cristescu — un vechi lucrător SSI — spune că în fața regelui, Moruzov s-ar fi împăcat cu Romulus Voinescu, „o împăcare ce nu era decât formală". Rivalitatea s-a stins abia în 1927 o dată cu decesul lui Romulus Voinescu.

Serviciul Secret a fost deci organizat ca o structură civilă, perfect acoperită, atașată la Marele Stat Major, ce-i încredința de regulă următoarele misiuni cu caracter informativ: studiul ofensiv și defensiv al zonelor din raza de competență; semnalarea imediată a oricăror mișcări de trupe sau agenți în regiunile respective; sesizarea oricăror acțiuni din partea potențialilor inamici care puteau aduce prejudicii sistemului defensiv de apărare.

Despre activitatea Serviciului Secret în perioada 1924-1928, se cunosc prea puține lucruri datorită faptului că arhiva a fost distrusă complet în urma bombardamentelor din august 1944 din zona Turnu-Severin, unde fusese dislocată.

Un moment important în activitatea Serviciului Secret de Informații al Armatei române îl constituie data de 20 aprilie 1934 când a intrat în vigoare primul regulament ce-i fixa cadrul instituțional și principalele atribuții.

În articolul 1, Regulamentul din 20 aprilie 1934 preciza că Serviciul Secret constituie organul tehnic al Serviciului de informații al armatei, iar articolul următor îi stabilea ca principală misiune „procurarea de informații (interne și externe) cu caracter general pentru Ministerul Apărării Naționale, atât în timp de război, cât și în timp de pace". Spre deosebire de perioada 1920-1933, când Serviciul Secret fusese subordonat direct Marelui Stat Major al armatei române, Regulamentul din 20 aprilie subordona activitatea acestui serviciu Ministerului Apărării Naționale. „Fără aprobarea prealabilă a Ministerului Apărării Naționale, menționa art. 3, acest serviciu nu poate întreprinde nici o acțiune cerută de alte servicii depinzând de alte departamente".

Acest lucru nu a împiedicat asigurarea unei colaborări cât mai strânse între Serviciul Secret și Marele Stat Major. Astfel, pentru promovarea unui flux informativ necesar Biroului Operații, Serviciul Secret trebuia să asigure Marele Stat Major cu informații „după nevoile operative... atât în timp de pace, cât și în timp de război". Aparatul tehnic al Serviciului era dator „să execute orice ordine primite referitoare la procurarea materialului informativ cu caracter militar".

Tot prin Regulamentul din 20 aprilie 1934, Serviciului Secret i se acordau drepturi largi în domeniul organizării structurilor informative proprii și în încadrarea cu personal civil sau militar. Articolul 5 din Regulament stipula că „Serviciul Secret are în sarcina sa recrutarea și formarea elementelor capabile să execute misiuni informative (interne și externe) conform cerințelor", și că „face propuneri pentru numirea personalului bugetar oficial și numește direct personalul

acoperit". Articolul 6 prevedea că „personalul descoperit va fi numit prin decizie ministerială, iar personalul acoperit se va numi și înlocui prin decizia șefului Serviciului Secret".

Una dintre cele mai importante prevederi ale noului regulament era stipulată la art. 8: „Șeful Serviciului Secret exercită întreaga autoritate asupra personalului ce-i aparține, atât din punct de vedere profesional cât și disciplinar, având deplină libertate atât în alegerea personalului, având ca normă aptitudini profesionale, cât și a metodelor întrebuințate pentru îndeplinirea misiunilor ce li se încredințează, pe răspunderea sa, fără să angajeze — în cazuri de prăbușiri inerente — Ministerul sau Statul în general. În cazuri de asemenea prăbușiri Serviciul Secret va fi considerat ca o organizație autonomă".

După cum se poate constata, Regulamentul acorda șefului Serviciului Secret o totală libertate asupra actului de comandă, fapt pentru care i se cerea să-și asume întreaga responsabilitate în situația unor insuccese. Prin aceasta se proteja Serviciul în ansamblul său și se preveneau eventualele complicații diplomatice sau politico-militare în defavoarea intereselor statului român. Obligativitatea pentru Serviciul Secret de a funcționa ca organizație autonomă în cazul unor prăbușiri dezvăluie și o concepție strategică de valoare. Textul Regulamentului din aprilie 1934 — așa cum este formulat — se referea desigur la prăbușirea unor rețele informative, deconspirarea unor agenți sau insuccesul unor acțiuni informative speciale. Considerăm însă că el putea fi la fel de bine operațional și în ipoteza în care într-o conjunctură politico-militară defavorabilă o parte a teritoriului țării devenea obiect al agresiunii armate din partea unei puteri străine. Ne gândim la faptul că ofițerii Marelui Stat Major, inclusiv Mihail Moruzov — care a participat și el la elaborarea Regulamentului —, să fi avut în vedere experiența din primul război mondial, îndeosebi evenimentele din toamna anului 1916 când o mare parte din teritoriul țării fusese ocupat de armate inamice, iar retragerea autorităților românești și a armatei în Moldova s-a făcut fără să se lase o structură informativă secretă dinainte pregătită. Într-o astfel de ipoteză (prăbușirea inerentă) Serviciului Secret i se putea încredința misiunea de excepțională importanță strategică, de a acționa ca structură de rezistență pe teritoriul vremelnic ocupat.

Pentru realizarea unor astfel de misiuni delicate, trebuiau organizate încă din timp de pace acele structuri informative și contrainformative centrale și teritoriale în zonele din apropierea frontierelor sau în regiunile ce puteau intra vremelnic sub ocupația unor armate agresoare. Practic, întreaga reorganizare a Serviciului Secret efectuată în baza Regulamentului din aprilie 1934 a fost subordonată realizării acestui obiectiv strategic în domeniul informațiilor.

Așa se face că noua organizare a Serviciului Secret s-a realizat după o concepție modernă, avându-se în vedere tot ceea ce era mai nou în domeniu și pe plan internațional. S-au studiat documente privind organizarea Intelligence Service-ului britanic, 2-éme Bureau-ului francez și a FBI-ului american. Nu s-a omis nici studiul organizării serviciilor de informații ale armatelor din țările vecine, cum ar fi: serviciile de informații bulgare, iugoslave, ungare, poloneze și cehoslovace. După cum mărturisea Gheorghe Cristescu „s-a reținut de la fiecare ceea ce se credea că este aplicabil și în strategia de apărare, sub aspect informativ, a statului român".

Regulamentul din aprilie 1934 constituie cadrul legal în baza căruia Serviciul Secret a funcționat până la începutul anului 1938, când au intrat în vigoare alte acte normative ce urmăreau adaptarea la noul regim politic, a cărui instaurare fusese susținută și prefigurată, de o analiză întocmită de Mihail Moruzov și aprobată de factorii de conducere din armată.

Prin Ordinul nr. 668 din 1 ianuarie 1938 al ministrului Apărării Naționale — general Ion Antonescu —, Serviciul Secret a fost trecut în subordinea Marelui Stat Major al armatei, iar prin Decizia Ministerială nr. 2 200 din 29 martie 1938 se proceda la o nouă organizare a acestui serviciu. Ultimul document cuprindea două capitole și 19 articole și aducea unele îmbunătățiri față de Regulamentul din 20 aprilie 1934.

Primele două articole precizau misiunea Serviciului Secret „de a procura informații secrete cu caracter general și militar", „astfel ca el *să poată corespunde în timp de război nevoilor operative ale armatei*". Sublinierea este deosebit de importantă întrucât ne dezvăluie concepția generalului Ion Antonescu în orientarea activității Serviciului Secret spre acțiuni informative cu relevanță exclusivă pentru nevoile oștirii, barându-i astfel orice tendință de a se amesteca în jocurile politice sau a se subordona unor interese ale camarilei Palatului regal. Nu excludem ca acest aspect să fi constituit una din cauzele pentru care generalul Ion Antonescu a intrat în dizgrația regelui Carol al II-lea, ceea ce a dus la înlocuirea sa, la 30 aprilie 1938, din funcția de ministru al Apărării Naționale. Datorită unui zel excesiv manifestat față de Palat, Mihail Moruzov s-a amestecat în viața intimă a generalului Ion Antonescu, întocmindu-i un dosar compromițător, fapt ce a contribuit la o ruptură definitivă între aceste două personalități, cu urmări tragice pentru Moruzov în noiembrie 1940. Se pare însă că la această ruptură a contribuit deopotrivă și generalul Ion Antonescu care, după cum ne informează istoricul Larry Watts, strânsese „de un deceniu dovezi despre delictele" șefului Serviciului Secret.

Dar modernitatea concepției Deciziei Ministeriale din 29 martie 1938 mai rezultă și din art. 3: „În instrucțiunile ce se vor da de Marele Stat Major se va preciza legătura ce trebuie să fie între acțiunea Serviciului Secret și a celorlalte organe similare, pendinte de alte Departamente". Cu alte cuvinte, se prefigura existența a ceea ce teoreticienii de astăzi numesc „comunitatea informativă a statului", formată din mai multe structuri departamentale, specializate fiecare pe un anumit domeniu, dar obligate să coopereze pe bază de prevederi regulamentare la supravegherea sistemului național de apărare. Deci cooperarea între Serviciul Secret, ca parte componentă a comunității informative a statului, cu celelalte organisme similare, care în epocă erau: Biroul II al Marelui Stat Major, Corpul Detectivilor din Siguranță și Serviciul de informații al Jandarmeriei, nu putea fi lăsată la voia întâmplării.

Limitarea strictă a competențelor Serviciului Secret era prevăzută și de art. 4, prin care activitatea acestuia urma să fie reglementată „doar prin instrucțiunile ce se vor da de către Marele Stat Major General al Armatei".

În ceea ce privește încadrarea, art. 9 prevedea două categorii de personal: *descoperit* (bugetar sau diurnist) ce era numit de Marele Stat Major la propunerea șefului Serviciului; *acoperit* și încadrat prin acte secrete de șeful serviciului.

Nici manipularea fondurilor informative nu era lăsată la voia întâmplării. Prevederile art. 7-13 ale Deciziei ministeriale din martie 1938 demonstrează fără putință de tăgadă existența unui cadru normativ, chiar în cele mai mici amănunte, în domeniul competențelor, responsabilităților și modalităților de cheltuire a fondurilor ce reveneau șefului Serviciului Secret.

La 9 octombrie 1939, intra în vigoare — o dată cu publicarea în Monitorul Oficial — Decretul Lege pentru organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale ce înlocuia Legea din aprilie 1933. La Capitolul II, cu titlul „Organe auxiliare la dispoziția Ministerului Apărării Naționale", art. 3 preciza că printre alte atribuții, Cabinetului ministrului îi revena și aceea de a face legătura cu „Serviciul Special de Informații (pentru prima oară când i se schimba denumirea — *n.n.)*, executând toate lucrările impuse de o bună orientare informativă a ministrului și subsecretarului de stat al Ministerului Apărării Naționale". Articolul 4 preciza că SSI este un corp de specialitate, subordonat direct Ministerului Apărării Naționale, iar șeful Serviciului obține gradul de director general. Chiar dacă prin Legea din 9 octombrie 1939, instituția apărea sub numele de Serviciul Special de Informații (SSI), în documentele elaborate de Moruzov continuă să fie denumit cu vechea titulatură de Serviciu Secret. Oricum, până la reorganizarea din noiembrie 1940, Serviciul va rămâne subordonat direct ministrului Apărării Naționale.

Prezentarea, chiar și succintă, a principalelor prevederi regulamentare din perioada 1934-1939, demonstrează cât se poate de limpede, preocuparea majoră a factorilor de decizie politică și militară din România în perfecționarea și adaptarea permanentă a activității Serviciului Secret la dinamica factorilor de risc. În egală măsură transpare necesitatea orientării lui spre obiectivele operative ale organismului militar și eforturile pentru rezolvarea uneia din marile contradicții pe care o reclamă activitatea oricărui serviciu secret. Pe de o parte, pentru eficiența activității informative, era nevoie de o perfectă conspirativitate, iar pe de altă parte, spre a-l feri de abuzuri și ilegalități, trebuia pus sub un control strict. Este de altfel o contradicție care nici în vremurile de azi nu a fost încă rezolvată în condiții optime, întrucât pentru păstrarea conspirativității nu se supun controlului acțiunile informativ-operative în derulare, ci doar rezultatele lor.

STRUCTURA ORGANIZATORICĂ A SERVICIULUI SECRET ÎN PERIOADA 1934-1940

Structura organizatorică pe care o vom prezenta în continuare, atât aparatul central cât și cel teritorial, a putut fi reconstituită prin coroborarea unor date oferite de puținele documente din arhiva SSI care s-au păstrat, cu unele informații oferite de lucrările memorialistice sau mărturiile și confesiunile unor foști lucrători ai Serviciului. Ea are valabilitate doar pentru perioada aprilie 1934-septembrie 1940, și reprezintă stadiul actual al cercetării. Serviciul Secret se compunea din două structuri distincte: Aparatul central (Conducerea Serviciului și Secretariatul General), Secția Informații, Secția Contrainformații, Aparatul teritorial, Birouri și Secții tehnice.

Aparatul central. Conducerea Serviciului era asigurată de un director general (șeful Serviciului) și de un director general-adjunct. În toată perioada de referință, funcția de șef al serviciului a fost îndeplinită de Mihail Moruzov, în schimb funcția de director adjunct nu a fost ocupată niciodată. Directorul general avea largi atribuții și împuterniciri, atât în ce privește munca de culegere de date și informații, cât și în privința încadrării cu personal corespunzător. El ținea în mod oficial legătura directă — în problemele de serviciu — cu ministrul Apărării Naționale, Președintele Consiliului de Miniștri și cu Palatul regal. Începând cu anul 1935, Serviciul Secret a ajuns la rangul de Departament ceea ce a sporit și mai mult prestigiul directorului general. Articolul 9 al Regulamentului din 20 aprilie 1934 îi conferea șefului Serviciului și o altă atribuție, extrem de importantă și care nu a fost modificată în actele normative ulterioare, și anume aceea de „gestionar al fondului secret informativ ce i se pune la dispoziție de Ministerul Apărării Naționale". Acest fond urma să-l întrebuințeze după nevoile informative ale Serviciului.

Secretariatul General avea ca principale atribuții: primire și repartizarea materialului informativ; ținerea evidenței lucrărilor ordonate de șeful Serviciului; primirea și expedierea corespondenței etc. La conducerea Secretariatului General s-a aflat, în perioada 1934-1939, Ștefan Enescu. Ca structură, Secretariatul General se compunea din patru birouri și un sub-birou, fiecăruia revenindu-i un anumit gen de atribuții.

Biroul I se ocupa de problemele organizatorice și executa studii în legătură cu organizarea și orientarea activității Serviciului Secret. Strângea documente și analiza modul în care erau organizate serviciile de informații de pe lângă armatele altor state.

Biroul II — Personal, condus în toată această perioadă de Dumitru Lepădatu, mai era denumit și „Secția administrativă", se ocupa cu problemele de personal ale Serviciului Secret. Făcea angajări, mutări, transferuri și scoateri de angajați. Ținea evidența personalului civil și militar. Se ocupa și de executarea bugetului. Acest birou avea în subordine și un sub-birou care se ocupa cu problemele de administrație și casierie. În competența sa intra administrarea localurilor închiriate de Serviciul Secret, completarea și păstrarea obiectelor de inventar, încasarea fondurilor și plata personalului bugetar, administrarea și asigurarea disciplinei trupei detașate de către Ministerul Apărării Naționale la Serviciul Secret.

Biroul III — Foto-identificări avea rang de serviciu, fiind condus de un șef. La început nu dispunea decât de puțină aparatură necesară activității de fotografiere, identificări grafice sau analize chimice. După 1934 acest compartiment a luat o amplă dezvoltare, reușindu-se să se asigure dotarea cu aparatură modernă existentă la acea dată pe plan mondial. Pentru reorganizarea compartimentului pe baze științifice, Mihail Moruzov a trimis la specializare în Franța pe Gheorghe Cristescu, care prin intervenția generalului Berthelot a făcut practică chiar pe lângă laboratorul Biroului 2 francez.

În urma dezvoltării luate după anul 1934, Biroul III — Foto-identificări și-a împărțit activitatea în mai multe compartimente: biroul expertizelor; laboratorul de chimie criminalistică; laboratorul de foto și fizică; biroul desenatorilor tehnici și tipografia.

Biroul IV — Școli avea ca principală atribuție pregătirea personalului Serviciului Secret, în materie de informații. El organiza cursuri de pregătire, efectua studii pe baza materialelor culese prin sursele de informare ale Serviciului despre activitatea unor instituții similare din alte state. Rezultatele acestor studii erau aduse la cunoștința propriului personal pentru documentare și sugerarea unor măsuri de orientare în acțiunile principale ce se întreprindeau împotriva serviciilor de informații străine interesate asupra teritoriului românesc.

Noile cerințe informative impuse de desfășurarea evenimentelor internaționale de după 1934, pe lângă măsurile de angajare a personalului în urma unei selecții riguroase, de acoperire și compartimentare a activității, l-au determinat pe Moruzov și principalii săi colaboratori din Secția a II-a a Marelui Stat Major să acorde o atenție sporită pregătirii cadrelor. Dacă până la această dată „meseria" de agent în cadrul Serviciului Secret se învăța numai în activitatea practică, de acum se recurge la sistemul de învățământ organizat.

În colaborarea cu serviciile specializate din Ministerul Apărării Naționale, Serviciul Secret își creează școli de telegrafiști, radio-telegrafiști, conducere moto și auto, pentru ca în caz de necesitate fiecare angajat să fie în stare să manipuleze un telefon de campanie, să stăpânească la perfecție alfabetul Morse, să știe să

folosească aparatele de radio din dotarea armatei, să poată conduce un camion sau un autoturism.

S-au înființat, de asemenea, o școală de foto-cinematografie și cursuri de supraveghere operativă, filare a corespondenței și de dactilografie. Personalul didactic era format din șefii ierarhici care posedau cunoștințe tehnice și un înalt grad de pregătire profesională. De altfel, pregătirea profesională a cadrelor Serviciului — indiferent de compartimentul în care-și desfășurau activitatea — intra în responsabilitatea fiecărui șef, de la cel mai mic până la directorul general. Mihail Moruzov ținea — cel puțin o dată pe lună — conferințe cu șefii de secții și separat cu șefii de agenturi, unde analizându-se rezultatele din activitatea curentă, se generalizau experiențele pozitive.

Secția Informații. Secția Informații era un important compartiment al Serviciului Secret. Avea ca principală misiune culegerea de date și informații din exteriorul țării și care, prin conținutul lor, puteau contribui la fundamentarea politicii și strategiei militare românești. Nu întâmplător ofițerii de la Marele Stat Major al armatei române, prin reorganizarea Serviciului Secret din aprilie 1934, au vizat cu precădere Secția de Informații. Retragerea Germaniei de la Conferința dezarmării și din Liga Națiunilor, însoțită de declarații potrivit cărora această țară nu se mai simțea legată de respectarea clauzelor militare ale Tratatului de la Versailles, constituiau suficiente argumente pentru a anticipa că în perioada ce urmează, politica de reînarmare și creșterea pericolului de război vor deveni dominante ale relațiilor internaționale.

Prin noua reorganizare a Serviciului Secret, Secția Informații a căpătat o structură adecvată noilor condiții care se prefigurau la orizont. Ea a fost organizată în trei mari compartimente, denumite fronturi, și anume: *Frontul de Sud*, *Frontul de Vest* și *Frontul de Est*, ceea ce dovedește o perfectă coordonare între concepția strategică a Marelui Stat Major în pregătirea teritoriului național pentru apărare și măsurile tactice de organizare a Secției Informații din Serviciul Secret. Planurile de campanie elaborate de Marele Stat Major erau în acord cu modul de analiză geografico-militară a teritoriului țării pe trei teatre de operații, care corespundeau celor trei direcții ipotetice din care țara putea fi atacată. Astfel, obiectivele de importanță strategică, anumite raioane sau zone din teritoriu, care erau considerate deosebite, se stabileau având la bază și unele date speciale sau mai puțin cunoscute furnizate de Secția de Informații a Serviciului Secret, „culese" de cele mai multe ori la sugestia Marelui Stat Major. Se sugerau, de asemenea, unele idei, propuneri sau măsuri cu privire la prevenirea unor acte de sabotaj la diferite depozite de însemnătate națională sau uzine de producție specială. Dar pentru ca măsurile cu caracter defensiv, rezultate din concepția strategică de apărare a țării, să-și dovedească eficiența, era nevoie de o informație în flux continuu, bine documentată și motivată, despre orice manevră agresivă a potențialilor inamici, fapt pentru care Secției de Informații a Serviciului Secret i s-a imprimat un caracter ofensiv.

Fiecare din cele trei fronturi ale Secției de Informații se împărțeau la rândul lor în *Serviciul de agentură* și *Aparatul de lucru al frontului*, pe lângă care activa *Atașatul tactic*, condus de un ofițer specialist în munca de informații militare.

Frontul de Sud avea în preocupări culegerea de date și informații, ce interesau statul român în scopul apărării, din țările balcanice, sudul Europei și Africa. *Aparatul de lucru* al acestui front se compunea din următoarele compartimente: *Biroul 1* (Bulgaria), *Biroul 2* (Iugoslavia, Italia, Albania), *Biroul 3* (Turcia, Grecia, Spania și zonele de interes din Africa), *Biroul 4* (politico-economic).

Frontul de Vest avea misiunea de a culege informații cu caracter militar, politic și economic despre statele din zona Europei Centrale, iar structura organizatorică consta în următoarele patru birouri: *Biroul 1* (Ungaria), *Biroul 2* (Germania), *Biroul 3* (Cehoslovacia, Franța, Anglia și Belgia), *Biroul 4* (politico-economic).

Frontul de Est avea cea mai întinsă zonă de acțiune privind din punctul de vedere al spațiului care trebuia acoperit informativ, iar structural se compunea din: *Biroul 1* (URSS), *Biroul 2* (Polonia și Țările Baltice), *Biroul 3* (China, Japonia și Manciuria), *Biroul 4* (politico-economic).

După cum se poate constata, prin noua organizare a *Secției de Informații* — pe cele trei fronturi —, în sfera de interes a Serviciului Secret al armatei române intrau atât țările vecine cât și zone strategice mai îndepărtate, indiferent că ele grupau țări care erau legate de România prin tratate politico-militare. Este foarte posibil ca acest aspect să fie tot o consecință a experienței dobândite în primul război mondial, când Serviciul de informații al Deltei, apoi Serviciul Special de Siguranță al Dobrogei — ambele conduse de Mihail Moruzov — desfășuraseră activitate informativă (pentru a le stabili poziția față de interesele statului român) atât asupra inamicului cât și a aliaților. Va fi de fapt o constantă a doctrinei informațiilor atât în activitatea Serviciului Secret cât și a Serviciului Special de Informații.

De remarcat și un alt aspect: în afara serviciilor de agentură de pe lângă fiecare front, conducerea Serviciului Secret (directorul general) își avea proprii agenți, cu care ținea direct legătura, fără intermediul fronturilor. Tot direct cu conducerea Serviciului Secret țineau legătura și persoanele care făceau parte din corpul consular, legații, misiuni economice, misiuni culturale etc. care, în afara atribuțiilor oficiale, primiseră sarcini informative din partea Serviciului. Antrenarea de către Mihail Moruzov a unor oameni influenți și personalități ale vieții politice și cultural-științifice în acțiunile informative ori în analiza și interpretarea datelor obținute prin aparatul tehnic al Serviciului Secret (printre care, se regăsesc Alexandru Vaida-Voievod, Nicolae Iorga, Mircea Eliade, Victor Iamandi, Mitiță Constantinescu, Eugen Titeanu, prințesa Caragea, și probabil că lista este mai lungă) constituie, desigur, o experiență pozitivă ce vine să contureze mai clar tradiția informativă românească.

Pentru activitatea din străinătate Fronturile și-au creat cu timpul rezidențe aproape în toate țările Europei. Despre structura lor organizatorică nu am întâlnit, în actuala fază a cercetării, documente certe. Doar unii memorialiști din rândurile foștilor ofițeri și angajați civili ai Serviciului fac aluzie, în sensul că aveau

reşedinţe în capitale precum: Londra, Paris, Berlin, Berna, Praga, Madrid, Lisabona, Sofia, Istanbul.

Secţia Contrainformaţii. Cu ocazia reorganizării din aprilie 1934, Secţia Contrainformaţii a căpătat şi ea o altă structură mult îmbunătăţită. Având în vedere atenţia crescândă acordată României de către diferite servicii de informaţii străine, precum şi unele evenimente care avuseseră loc pe plan intern, cercurile de comandă din armată şi factorii politici de decizie au întărit şi mai mult acest sector. Pe lângă atribuţiile noi încredinţate, Secţia Contrainformaţii a fost încadrată cu personal mai bine calificat şi mai numeros. Prin noua structură, Secţia Contrainformaţii era formată din: Conducerea secţiei, Secretariatul, Ataşatura Justiţiei militare şi 4 grupe operative.

Conducerea secţiei era formată dintr-un director şi un adjunct. În fruntea acestui compartiment a fost numit Nicolae (Niky) Ştefănescu, unul dintre oamenii de încredere ai lui Moruzov. El a condus secţia până în anul 1938, când a fost înlocuit cu doctorul Florin Becescu (conspirativ Georgescu).

Secretariatul secţiei se compunea dintr-un sector arhivă, unul de presă şi un birou tehnic (emisie-recepţie). Acestui compartiment îi reveneau în competenţă paza localurilor şi dotarea acestora cu cele necesare.

Ataşatura justiţiei militare era încadrată cu ofiţeri magistraţi cu drept de a instrumenta cazurile de spionaj, sabotaj, subversiune descoperite de structurile informative. Şeful acestui compartiment se subordona direct şefului Secţiei de Contrainformaţii în cazurile obişnuite sau direct şefului Serviciului Secret în problemele mai deosebite ce implicau interesele statului. Şeful acestui compartiment, care ulterior s-a transformat în birou, a fost un timp maiorul magistrat Emil Velciu, apoi maiorul magistrat Filipescu. Postul de consilier juridic a luat fiinţă la 1 octombrie 1936.

Activitatea informativ-operativă a Secţiei Contrainformaţii se desfăşura în cadrul a 4 grupe, specializate fiecare pe un anumit domeniu: contrainformaţii, industrii, acţiuni sociale şi probleme militare. La rândul lor, grupele erau împărţite în două subdiviziuni: agentura şi evidenţa sau compartimentul studii. La grupa a II-a Industrii, mai funcţiona şi subdiviziunea „Ataşat militar-consilier tactic", care se ocupa cu problemele de contraspionaj industrial-militar.

Subdiviziunile agenturii de la fiecare grupă erau împărţite pe echipe, în raport de domeniul care făcea obiectul activităţii contrainformative, iar unele echipe în subechipe.

Grupa I Contrainformaţii avea ca principale misiuni identificarea agenţilor străini şi acoperirile sub care acţionau, prevenirea scurgerii de informaţii din ministere, supravegherea personalului diplomatic acreditat în ţara noastră, depistarea şi neutralizarea persoanelor care manifestau interes pentru culegerea de date şi informaţii secrete sau nedestinate publicităţii şi protejarea armatei de infiltrările agenţilor străini sau a simpatizanţilor partidelor extremiste. Din structura acestei grupe făceau parte *Compartimentul evidenţă* (sau *studii*) şi *Agentura de teren.*

Compartimentul evidență îndeplinea un rol important în buna desfășurare a muncii de contrainformații. Aici se strângeau toate informațiile culese de agentură în formă brută, după care se triau, mai întâi, pe probleme și apoi se repartizau după importanța și valoarea lor. Sistemul prezenta avantajul că, înainte de a se trece la prelucrarea lor, informațiile se completau una pe alta, adică se confirmau sau se infirmau anumite fenomene sau stări de fapt. De multe ori unele date disparate nu semnificau mare lucru dar, coroborate cu altele, duceau la aflarea unor informații destul de interesante. Pe baza acestor materiale se trecea la întocmirea de studii și sinteze pentru informarea factorilor de decizie politică și militară.

În urma prelucrării materialelor primite, acest compartiment formula o serie de concluzii pentru activitatea contrainformativă de perspectivă. Acesta era de fapt rolul său principal. Trecând informațiile primite prin „sita" gândirii critice, analiștii formulau numeroase propuneri care, după aprobare, erau trimise structurilor operative pentru a fi clarificate sau aprofundate. Tot prin acest compartiment se urmărea și modul de îndeplinire a planului contrainformativ întocmit de șeful grupei, împreună cu atașatul tactic și șeful agenturii.

Materialele de sinteză erau înaintate zilnic șefului Secției Contrainformații și de aici, directorului Serviciului Secret, care, în funcție de profil și importanță, le dirija spre Ministerul Apărării Naționale, Consiliul de Miniștri, Ministerul Afacerilor Externe sau spre alte departamente ministeriale.

Serviciul agenturii era format din trei echipe (contraspionaj, supravegheri ministere și atașați militari), fiecare fiind compusă dintr-un șef și 20 de agenți.

Grupa a II-a Industrii era al doilea compartiment important din structura *Secției de contrainformații.* Avea misiunea de a culege informații despre persoanele care lucrau în întreprinderile industriale și economice de valoare strategică și care prezentau interes pentru apărarea națională. Totodată, se ocupa de asigurarea securității producției și apărarea secretului de stat în aceste obiective. Grupa era condusă de un șef care avea în subordine directă *Compartimentul Evidență* — condus de un adjunct —, pe Consilierul tactic, reprezentat printr-un ofițer specialist în probleme contrainformative, și pe șeful *Compartimentului Agentură.*

Compartimentul Evidență avea un rol important în activitatea grupei. Misiunea sa principală era de a ține evidența aplicării planului informativ elaborat de consilierul tactic și șeful grupei, coordonarea rezultatelor măsurilor informative și întocmirea de rapoarte și studii. Consilierul tactic, care de regulă era ofițer, elabora împreună cu șeful grupei, planurile acțiunilor informative și valorifica materialul obținut prin Agentură. Întregul compartiment era condus de ajutorul șefului de grupă, care de regulă era de profesie inginer și dispunea de un personal format din trei agenți și de translatori.

Compartimentul Agentură avea ca principale misiuni: să supravegheze personalul întreprinderilor industriale și activitatea furnizorilor armatei; să semnaleze orice suspiciuni sau activități concrete de spionaj, sabotaj, agitații subversive, distrugeri, angajări de elemente suspecte; să contracareze orice încercări sau tendințe de subminare a economiei naționale. Activitatea informativ-operativă se realiza

prin intermediul a 4 echipe specializate pe un anumit domeniu (industrii ale armatei și investiții de stat în legătură cu apărarea națională; industrii care lucrau permanent pentru armată; industrii care lucrau în timp de război; evidența furnizorilor armatei). Fiecare echipă era condusă de un șef ce avea în subordine 20 de agenți.

Grupa a III-a acțiuni sociale a fost un compartiment al Serviciului Secret care după 1934 a luat o mare dezvoltare datorită spectrului politic intern atât de frământat și mai ales tendințelor spre extremismul de dreapta sau de stânga ce se făceau tot mai des simțite. Din această cauză, compartimentul a concentrat forțe dintre cele mai puternice. Din punct de vedere organizatoric se deosebea de celelalte grupe. Nu avea consilier tactic, serviciul agenturii era format din 3 echipe, care la rândul lor se compuneau din mai multe subechipe, fiecare fiind specializată pe un anumit segment politic sau grupe de partide și organizații politice cu doctrine sau programe asemănătoare.

Grupa a IV-a Informații militare avea ca principală misiune culegerea de date și informații ce interesau viața militară. Agentura acestei grupe era formată din trei echipe, fiecăreia fiindu-i repartizate anumite obiective: licee, școli militare și asociații militare.

Aparatul teritorial. În paralel cu dezvoltarea aparatului central al Serviciului Secret s-a acordat atenție și structurilor informative și contrainformative teritoriale. Mai întâi s-au înființat Centrele contrainformative care își întindeau raza de acțiune pe teritoriul unei provincii. Astfel, au fost organizate Centre contrainformative cu sediul la Cluj pentru Ardeal, la Arad pentru Crișana, la Timișoara pentru Banat, la Cernăuți pentru Bucovina, la Chișinău pentru Basarabia, la Constanța pentru Dobrogea și la Craiova pentru Oltenia. Ele aveau ca misiune să predea în orice moment „studiul tuturor problemelor cu caracter contrainformativ" asupra teritoriului avut în competență. Studiile trebuiau să fie sintetice, clare, la obiect, să conțină date și informații certe, verificate pe mai multe linii, de așa natură încât Marele Stat Major să poată lua „toate măsurile necesare pentru combaterea și reprimarea imediată a oricăror acțiuni cu caracter militar (de valoare politico-strategică, operativă sau tactică) ce puteau pune în pericol capacitatea de apărare a țării".

De asemenea, se avea în vedere ca centrele contrainformative teritoriale să dispună de un studiu al „tuturor problemelor cu caracter contrainformativ pentru caz de război", referitor la evidența persoanelor suspecte de spionaj, diversiune, propagandă ostilă statului român, defetiști etc., precum și la măsurile speciale ce urmau a fi luate împotriva acestora, ordinea luării măsurilor în raport cu gradul de periculozitate a fiecărei categorii.

Tot în sarcina centrelor contrainformative teritoriale mai cădea și coordonarea tuturor serviciilor teritoriale de poliție ale statului (jandarmerie, chesturi, siguranță) și experimentarea unor acțiuni comune pentru caz de război. În atare împrejurări, fiecare din aceste servicii trebuia să știe precis ce acțiuni urmau să întreprindă

și mai ales ce măsuri erau necesare a fi aplicate pentru împiedicarea oricăror manifestări subversiv-diversioniste ce puteau periclita siguranța în spatele frontului.

În toamna anului 1936, în cadrul Centrelor informative ale fiecărui front (de Est, de Vest și de Sud) au fost organizate subcentre informative cu misiunea de a culege date și informații asupra armatelor statelor vecine. Se avea în atenție cu precădere dispunerea trupelor țărilor vecine în apropierea frontierelor cu România, dotarea cu armament și muniții, gradul de instruire, precum și informații cu caracter militar general.

Pe lângă aceste subcentre informative teritoriale, funcționa câte un serviciu de ștafetă, care avea misiunea „de a se informa și de a alarma în caz de concentrări de trupe" la frontiera țării noastre. Acest serviciu era format din „informatori cercetași" care, de regulă, treceau frontiera în mod acoperit, colindau o anumită regiune din țara vecină, după care se întorceau pe teritoriul român. La sosire raportau în scris sau verbal, după caz, ceea ce interesa Biroul Operații al Marelui Stat Major al armatei române.

Analiza critică a unor documente ne permite să tragem concluzia că atât subcentrele informative cât și serviciile de ștafetă dispuneau de propriile lor rețele informative, dispuse în interiorul țării și dincolo de frontiere, în țările vecine. Dintre localitățile care au servit drept reședințe pentru subcentrele informative și serviciile de ștafetă sunt atestate documentar: Satu-Mare, Oradea, Arad, Timișoara, Turnu-Severin pentru *Frontul de Vest*, Calafat, Turnu-Măgurele, Giurgiu, Bazargic pentru *Frontul de Sud* și Cetatea Albă, Tighina, Rezina, Otoci, Hotin și Cernăuți pentru *Frontul de Est*.

Alte documente atestă că structurile informative și contrainformative ale Serviciului Secret reușiseră la nivelul anului 1936 să-și infiltreze agenți într-o serie de unități militare ale țărilor vecine. Pe *Frontul de Vest* avuseseră loc astfel de penetrări în Corpul 1 Armată ungar și brigăzile mixte 3, 6, 7 și Brigada 12 cavalerie ungară. Pe *Frontul de Sud* dispuneau de agenți în armatele I, a III-a și a IV-a bulgare, precum și în diviziile 4, 5, 6 și 9 infanterie, în brigăzile 2 și 3 cavalerie bulgare. Pe *Frontul de Est* agenții penetraseră în corpurile de armată VI și XVII, în comandamentele a 7 divizii de infanterie și 3 de cavalerie sovietice. Asemenea infiltrări se mai făcuseră și în armatele altor țări din apropierea granițelor românești. Avem acum mai clar explicată motivația pentru care Abwehr-ul (Serviciul de informații al armatei germane) a căutat și realizat schimbul de informații cu Serviciul Secret al armatei române în domeniul înzestrării și dispozitivului tactic al Armatei Roșii pe Frontul de Est.

Să mai consemnăm că, între aparatul central și structurile informative teritoriale ale Serviciului Secret, existau unele delimitări în ceea ce privește zonele de penetrare. Activitatea informativă a structurilor teritoriale se întindea numai pe o rază de circa 100 km în jurul frontierelor românești în vreme ce aparatului central nu i se fixase limite. El urmărea desigur penetrarea în orice loc sau mediu în care se vehiculau date secrete militare cu valoare politico-strategică.

Tot în toamna anului 1936, în afara structurilor informative și contrainformative teritoriale au mai fost înființate „Centre speciale" care își desfășurau activitatea în anumite puncte de importanță strategică pentru apărarea țării și promovarea

intereselor sale politice. Astfel de centre speciale s-au organizat în zona petroliferă Prahova cu sediul la Ploiești, în zona Cazanelor cu sediul la Turnu-Severin și în zona industrială Făgăraș cu sediul la Brașov.

Centre informative speciale au mai fost create și în anumite zone de frontieră în localitățile Oradea, Sighet, Hotin, Soroca, Cetatea-Albă, Turnu-Măgurele și Orșova, cu misiunea de a preveni sau contracara penetrarea pe teritoriul țării noastre a agenților dirijați de statele vecine sau care manifestau interes politic și strategic asupra României. Ulterior au primit și misiunea de a sprijini infiltrarea agenților dirijați de Centrala Serviciului Secret în statele vecine.

Alte documente sugerează activitatea unor „echipe volante" ce aveau ca principală atribuție, începând cu anul 1936, supravegherea informativă a legațiilor străine acreditate în capitala României. Se pare că aveau o organizare aparte întrucât se subordonau direct șefului Serviciului Secret.

Birourile tehnice. Un alt compartiment foarte important în cadrul Serviciului Secret era Biroul Radio. Deși aveau centrul de coordonare în București, majoritatea subcentrelor erau răspândite în teritoriu și lucrau direct cu structurile Aparatului teritorial. Acest birou a fost înființat în 1934 și se compunea, la început, din două sub-birouri. Unul lucra pe lângă Secția Informații, iar celălalt la Secția Contrainformații. Comanda acestui birou a fost preluată de maiorul Dumitru Son (conspirativ Soare) care până atunci lucrase la Centrul de Radiotelecomunicații al armatei și avea ca ajutor pe căpitanul Șerbănescu, specialist în telecomunicații.

Biroul Radio avea misiunea să asigure dotarea „Centrelor informative" cu aparatura necesară pentru legăturile radio cu centralele. Încadrarea s-a făcut la început cu specialiști din armată profilați în domeniul radiotelegrafiei militare, iar cu timpul s-a apelat și la personal civil instruit la locul de muncă prin strădania ofițerilor.

Centrala Serviciului Secret a fost dotată cu un post puternic de radio-emisie (radio și telegrafie). La centrele informative din teritoriu s-au instalat posturi radio-emisie, ce puteau comunica între ele sau cu Centrala.

Pentru activitatea contrainformativă externă, fiecare rezidență a fost dotată cu posturi de radio-emisie și recepție, ce erau instalate de obicei în cadrul legațiilor românești. De existența lor nu știau decât trimisul Serviciului Secret, care funcționa acoperit în cadrul legației, și șeful legației.

Cu timpul, Biroul Radio și-a organizat și un mic atelier propriu în care specialiștii săi au ajuns să producă singuri unele aparate. Printre constructorii de astfel de aparate s-a remarcat un anume Georgescu și ajutorul său Corghitu. Din relatările unor funcționari, rezultă că aceștia erau cei mai buni constructori de aparate de radio ai Serviciului Secret. Din inițiativa lor, Biroul Radio a construit un fel de „valiză diplomatică blindată" de dimensiuni mici, care conținea un post special de radio-emisie. Astfel de valize au fost folosite de către toți curierii Serviciului Secret în călătoriile pe care le făceau în diferite țări ale Europei. Biroului îi revenise și sarcina de a organiza pe teritoriul țării o serie de posturi „gonio" ce aveau misiunea de a identifica emițătoarele clandestine folosite în transmiterea de mesaje

codificate de către agenții serviciilor de spionaj ce acționau în România. De asemenea, la sediul Biroului se făceau experiențe pentru construirea unor posturi mici cu bătaie până la Lisabona.

Cifrurile utilizate erau numeroase și variate, folosindu-se diferite sisteme, dar mai ales cele cu „grilă specială". Descifrarea se făcea la Biroul central al cifrului de pe lângă Secretariatul General. Existau însă și cifruri speciale ținute personal de șeful Serviciului — Mihail Moruzov — și pe care le utiliza singur, descifrând el însuși anumite comunicări excepționale destinate numai lui. Acestea purtau un mic indicativ special conform căruia Biroul cifru remitea radiograma pentru descifrare celui indicat (șeful Serviciului Secret, șeful secției sau altor demnitari ca șeful Marelui Stat Major, ministrul Apărării Naționale, ministrul Aviației, ministrul de Externe etc.). Au fost și situații când șeful unei misiuni diplomatice (civil sau militar), cu acreditare în capitalele europene, a dorit să comunice rapid cu șeful său ierarhic. Cum nu avea altă posibilitate până la sosirea curierilor, a recurs la postul rezidentului acoperit, transmițându-și mesajul prin intermediul acestuia, dar cu cifrul său propriu și numai cu indicativul rezidentului. În aceste cazuri, se punea mențiunea „a se preda în mărime proprie" (cu specificarea numelui persoanei respective). Radiograma se copia ori se fotocopia, nepredându-se originalul, întrucât se păstra pentru mai multă siguranță și o eventuală verificare, în arhiva sediului central al Serviciului Secret. Se întâmpla uneori ca și personalitățile respective să utilizeze invers aceeași cale, folosind Biroul Radio al Serviciului Secret.

Biroul cifru avea ca principală atribuție întocmirea cifrurilor și descifrarea telegramelor și radiotelegramelor primite de Serviciul Secret de la organele subordonate. Era încadrat cu ofițeri specialiști recrutați din rândul militarilor.

Biroul Filaj-Corespondență făcea cenzura corespondenței pentru persoanele asupra cărora planau diverse suspiciuni că desfășoară acțiuni antistatale. Această operație se făcea în încăperi special amenajate și dotate cu aparatură și utilaje corespunzătoare. Controlul corespondenței se făcea numai la solicitarea celorlalte secții din Serviciul Secret. Uneori se executa și din proprie inițiativă de către șeful acestui birou. În astfel de cazuri, periodic se ordonau sondaje asupra corespondenței unor persoane străine care funcționau la diferite firme comerciale, bănci, societăți culturale, filantropice etc. și care aveau legături cu străinătatea. Textele erau citite mai întâi cu ochiul liber, apoi cercetate cu aparatură specială cu raze sau se foloseau diferiți reactivi pentru a se scoate la iveală scrierea secretă sau simpatică. Se fotografia apoi textul secret, după care scrisoarea era imediat redată în circuitul poștal. Textul de probă era supus și altor analize pentru a se putea stabili proprietățile chimice ale cernelii cu care fusese scris, reactivii ce puteau fi folosiți la developare etc.

În cazul în care unele corespondențe nu puteau fi desfăcute, lucrarea era remisă imediat laboratorului de fizică din cadrul aparatului central al Serviciului Secret. În acea perioadă, devenise foarte frecventă capsarea corespondenței cu nituri și alte mijloace de acest fel, procedeu folosit de unele întreprinderi, birouri, societăți comerciale etc. Au fost rare cazurile când corespondența secretă sau

cifrată să nu poată fi desfăcută, fără a se lăsa urme, de specialiștii laboratorului de fizică a Serviciului Secret. Textele suspecte erau fotografiate și remise compartimentelor interesate din Serviciul Secret. Întreaga operație necesita însă o mare rapiditate pentru a nu se da cumva de bănuit titularilor corespondenței că fusese desfăcută.

*

Structura informativă constituită s-a dovedit benefică pentru secțiile Biroului Operații din Marele Stat Major, care elaborau planurile de campanie ale armatei române. Studiul planurilor de campanie, elaborate după anul 1936, permite desprinderea concluziei că, în comparație cu cele anterioare, noile documente elaborate aveau la bază o cantitate și diversitate mare de informații în domeniul politic, militar, economic, infrastructurii teritoriale a statelor vecine. Analiza și sinteza informațiilor a permis organelor specializate să prevadă evoluția pe termen lung și scurt, să stabilească necesarul de forțe și mijloace proprii necesare contracarării potențialului agresor singuri sau împreună cu țările membre ale Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice. De asemenea, concepția întrebuințării forțelor, prevăzută în planurile de campanie, era în acord cu acțiunile probabile ale adversarului, respectând o serie de principii bine statuate în arta militară: economia forțelor și mijloacelor, libertatea de acțiune, concentrarea efortului pe direcțiile hotărâtoare, manevrei ș.a.

METODE ȘI MIJLOACE FOLOSITE ÎN PROCURAREA INFORMAȚIILOR

Eficiența unui serviciu secret se află în legătură directă cu metodele și mijloacele folosite în procurarea informațiilor. Despre această problemă, cei care l-au cunoscut pe Moruzov sau au lucrat direct cu el, au formulat opinii care în esență sunt imposibil de reconciliat la prima vedere. În vreme ce unii l-au considerat ca pe un maestru în arta informațiilor, alții i-au apreciat activitatea ca fiind total ineficientă.

Astfel, Veniamin Moruzov — nepotul șefului Serviciului Secret —, folosit uneori în acțiuni informative, aprecia că unchiul său „a introdus elemente noi care au revoluționat pur și simplu munca de adunare, sintetizare și valorificare a datelor".

Locotenent-colonelul german Hauswaldt din Abwehr (Serviciul de informații al armatei germane) a ținut să precizeze în cadrul întâlnirii cu maiorul român Ionescu-Micandru din iulie 1939, că știe despre „excelenta competență unanim recunoscută" a lui Moruzov în materie de lucru informativ. Personal, amiralul Canaris, șeful Abwehr-ului, a ținut să-i transmită lui Moruzov în octombrie 1939 „stima și admirația pe care o poartă încă de foarte mult timp, deoarece îi cunoaște îndeaproape activitatea apreciabilă și de perfectă specialitate pe care o desfășoară în general în domeniul informativ".

O părere asemănătoare avea și maiorul german Pruck — șeful Frontului de Est din Abwehr. Cu ocazia unei vizite în România, la 22 noiembrie 1939, ofițerul german ținea să-și exprime admirația asupra sistemelor de lucru informativ „ingenioase și practice" preconizate de Moruzov, „sisteme absolut originale, care nu pot fi realizate decât de un maestru în materie de informații". Același ofițer mai sublinia că este adânc recunoscător și onorat pentru posibilitatea ce i s-a acordat de a avea un profesor de talia lui Moruzov „de la care mulți șefi de servicii de informații ar avea încă multe de învățat".

Contrar acestor opinii, căpitanul Mihail Stănescu, fost șef al Frontului de Sud, era de părere că „activitatea informativă a Serviciului Secret se rezuma în difuzarea informațiilor primite de la unii atașați militari, care întocmeau note despre anumite evenimente, culese din ziarele străine". „Totul era ca zilnic — continua același memorialist — să plece cât mai multe informații a căror calitate însă nu avea nici o valoare". La rândul lui, colonelul Radu Davidescu, fost șef al Secției a II-a din Marele Stat Major, spunea că „în general, informațiile furnizate de

Serviciul Secret nu au satisfăcut nevoile Marelui Stat Major". Colonelul Alexandru Idieru menționa și el că: „Acest organism [Serviciul Secret — *n.n.*], depășind cu mult rostul și rolul său de a procura informații strict secrete și deci greu de obținut atât din afară (spionaj), cât și din lăuntru (contraspionaj) și pentru îndeplinirea căruia cheltuia sume fabuloase, se substituise de fapt și cu totul Secției a II-a din Marele Stat Major". Ofițerul român mai sublinia că Serviciul Secret trimitea „informații și chiar studii gata făcute asupra instrucției armatei sovietice din Extremul Orient sau din Rusia Răsăriteană, în timp ce informațiile relative la situația militară din vestul Rusiei și din apropierea Nistrului erau foarte reduse, nesemnificative și incomplete, cu toate prevederile planurilor de informații întocmite de Biroul Operații și cu toate cererile repetate pentru obținerea informațiilor necesare și utile". Colonelul Ioan Lissievici, și el fost lucrător în cadrul Secției a II-a, își amintea că „Serviciul Secret nu satisfăcea în totul nevoile informative ale Marelui Stat Major". Este foarte posibil ca aceste afirmații, atât unele cât și celelalte, să ascundă și o doză de subiectivism, fapt pentru care o evaluare cât mai aproape de adevăr nu se poate face decât dacă examinăm cu atenție documentele.

În ceea ce privește metodele, mijloacele și procedeele folosite de Serviciul Secret în perioada 1934-1940, așa după cum reiese din structura sa de organizare, se poate spune că nu erau diferite față de cele practicate de alte structuri similare în epocă, și anume: agentura, ancheta informativă, cenzura corespondenței, interceptările radio-telefonice, supravegherea locurilor, mediilor și anturajelor unde se concentrau sau se vehiculau informații de interes pentru nevoile operative ale armatei. Alături de acestea, studiul documentelor de arhivă atestă fără dubii că Serviciul Secret condus de Mihail Moruzov a folosit în activitatea de informații și: exploatarea surselor deschise; schimbul de informații cu servicii ce se bucurau de o bună reputație; trimiterea ofițerilor în misiuni speciale peste hotare pentru informare și documentare; colaborarea cu atașații militari și diplomații români acreditați în alte țări.

Agentura secretă. „Agentura secretă" era formată din mai multe categorii de informatori, a căror denumire ne dezvăluie natura misiunilor încredințate. Astfel, existau informatori: observatori, ficși, incidentali, locali, de penetrare, mobili, temporari, voluntari, propagandiști, cercetași, sedentari și de rezervă.

Informatorii „observatori" erau grupați în două categorii: cei folosiți în interior și cei dirijați în zona de frontieră. Cei din prima categorie aveau ca sarcină principală supravegherea cercurilor de prieteni și cunoscuți, a firmelor sau instituțiilor unde lucrau și semnalarea oricăror fapte sau indicii îndreptate împotriva intereselor de siguranță națională. Unii dintre aceștia erau dirijați să urmărească „viața extraprofesională" a diferitelor persoane ce dețineau funcții importante, ori se aflau în posturi care le permiteau accesul la documente cu caracter secret. În acest scop informatorii „observatori" trebuiau să descopere relațiile, legăturile și slăbiciunile persoanelor respective pentru a le „feri" de tentațiile sau cursele

întinse de agenții serviciilor de spionaj ce acționau în România. Informatorii „observatori" din cea de-a doua categorie acționau de o parte și de alta a frontierelor țării, culegând informații din statele vecine, privind eventualele deplasări și masări de trupe la granițele României, infiltrarea de agenți, starea de spirit a populației etc.

Informatorii „incidentali" au fost folosiți, în special la începutul războiului, când anumite informații cu caracter operațional (militar sau diplomatic) trebuiau verificare de urgență. Pentru aceasta erau vizate numai persoanele cu posibilități de pătrundere în mediile de interes, iar atragerea lor la colaborare se făcea direct sau erau antrenate la o astfel de activitate sub un pretext oarecare.

Informatorii „locali" care alcătuiau cea mai numeroasă categorie, erau amplasați pe localități, locuri de muncă și de domiciliu. Aceștia urmăreau acțiunile desfășurate de filialele partidelor politice existente pe plan local, actele de sabotaj, starea de spirit a populației etc. Se foloseau în culegerea de informații de rude, cunoscuți, prieteni etc., fără ca aceștia să aibă vreo bănuială despre îndeletnicirea lor.

Informatorii „de penetrare" acționau cu prioritate, conform sarcinilor primite, pentru pătrunderea cât mai adâncă în rândurile organizațiilor și grupărilor politice, în special ale celor extremiste (de stânga sau de dreapta). Ca urmare, mulți agenți din această categorie au reușit să penetreze și să-și acopere atât de bine activitatea, încât cu trecerea timpului, au ajuns să ocupe chiar funcții în organele de conducere ale partidelor respective. Supuși permanent regulilor foarte stricte impuse de cadrele Serviciului Secret și conștienți de urmările deconspirării lor, astfel de informatori, infiltrați în anumite medii, nu au divulgat niciodată misiunile lor. La recrutare li se punea în vedere că în cazul deconspirării legăturii urmau să suporte consecințe dintre cele mai dure. Era o practică întâlnită în epocă și la alte instituții străine similare*. Pentru simplul motiv că „așa fuseseră instruiți", mulți informatori, după 1948, au împărtășit soarta partidelor politice în care se infiltraseră. Astfel, cei penetrați în mișcarea legionară, PNȚ, PNL și PSD, au preferat să suporte toate măsurile de represiune ale regimului comunist (internări în colonii de muncă, deportări, condamnări la ani grei de detenție) decât să divulge rolul de informatori ai Serviciului Secret. În schimb cei infiltrați în mișcarea comunistă au reușit să ocupe funcții importante în stat. Așa s-a întâmplat cu Ady Ladislau, devenit adjunct al ministrului de Interne în perioada decembrie 1953-iulie 1955. El fusese infiltrat în mișcarea comunistă de Serviciul Secret încă din 1936. La fel s-a întâmplat și cu Emil Bodnăraș. Deși nu există o bază documentară certă, sunt însă multe indicii că Emil Bodnăraș a fost recrutat de Florin Becescu (Georgescu), Șeful Secției Contrainformații, și pregătit special pentru o misiune de informații în Uniunea Sovietică. A fost trecut clandestin

* Constantin Maimuca, un fost comisar de Siguranță, a destăinuit în lucrarea sa memorialistică faptul că Mihail Moruzov era necruțător cu informatorii care divulgau legătura cu Serviciul Secret, ajungând uneori la situații extreme când era obligat să recurgă chiar la lichidări fizice.

frontiera în URSS unde a urmat, în perioada 1934-1935, cursurile școlii GRU (Serviciul Sovietic de Informații militare), de lângă Moscova. La reîntoarcerea în România, Bodnăraș a fost condamnat la 8 ani închisoare pentru spionaj. Foarte posibil ca această condamnare să fi fost o acțiune specială și de mare rafinament a Serviciului Secret pentru infiltrarea lui Bodnăraș în rândurile deținuților politici comuniști. În anul 1945, când Florin Becescu (Georgescu) a ajuns șef de secție în SSI, din ordinul lui Bodnăraș, a fost arestat și apoi a fost lichidat fără a fi anchetat sau judecat. Motivul l-a constituit faptul că el era singurul SSI-ist care știa cum fusese infiltrat Bodnăraș în mișcarea comunistă și cum ajunsese în fruntea ierarhiei de partid și de stat. Mai mult, Emil Bodnăraș a jucat un rol însemnat în cele mai importante evenimente care au urmat: actul de la 23 august 1944; abdicarea forțată a regelui Mihai, la 30 decembrie 1947; luarea sub control și apoi restructurarea serviciilor secrete românești; retragerea trupelor sovietice și a consilierilor (1958-1964), consolidarea relațiilor româno-chineze și Declarația din aprilie 1964 etc. Se poate spune că Bodnăraș a fost o altă „eminență cenușie" a frontului secret din România, afirmație întărită și de faptul că despre viața, activitatea și cariera sa militară există foarte puține și disparate documente. „Curățenia în arhive" se face de regulă doar pentru acele acțiuni pe termen lung și persoanele implicate. Acestea trebuie să rămână pentru totdeauna secrete, orice deconspirare putând avea urmări grave, sau să creeze prejudicii greu reparabile pentru apărarea și promovarea intereselor naționale.

Informatorii „mobili" executau misiuni informative în mai multe localități, obiective și medii (comis-voiajori, negustori ambulanți, artiști, circari, ziariști etc.). Acești informatori nu erau folosiți numai în interiorul țării, ei au fost instruiți și pentru culegerea de informații din exterior. În anumite zone ale țării, în această categorie au fost recrutate persoane din rândul pescarilor din Delta Dunării, marinarilor de pe vasele românești sau străine. Aceștia, cu ocazia deplasărilor ce le făceau pe Dunăre, intrau în posesia unor informații pe care apoi, când ajungeau în porturile românești, le predau agentului de legătură al Serviciului Secret.

Informatorii mobili erau instruiți ca în interior să culeagă, de regulă, informații cu caracter general privind starea de spirit a populației, pulsul economic într-o regiune sau alta a țării, intențiile diferitelor grupări politice, descoperirea eventualilor spioni care căutau să culeagă date din domeniile economic, politic și social. Cei care acționau peste hotare trebuiau să culeagă date și informații prin observare directă, prin folosirea presei și publicațiilor editate în țara în care se deplasau, prin exploatarea în „orb" a interlocutorilor, sau prin alte mijloace, despre problemele ce interesau direct sau indirect statul român.

Informatorii „obligați" erau aceia care lucrau cu Serviciul Secret în mod constrâns, fie material, fie moral. Constrângerea materială se realiza atunci când agentului i se împrumutau bani pentru diferite afaceri și nu-i mai putea rambursa. Constrângerea morală se socotea în acele cazuri când informatorul, fără să-și dea seama, fusese atras în mrejele colaborării cu Serviciul Secret. Din această categorie făceau parte și cei care erau recrutați pe bază de material compromițător, adică despre care se cunoștea că săvârșiseră anumite infracțiuni sau duceau o viață

imorală. În cazul în care s-ar fi dat publicității aceste fapte, persoanele respective ar fi fost discreditate și înlocuite din funcțiile politice sau de stat pe care le ocupau.

O situație interesantă o întâlnim în cazul lui Horia Sima, comandantul Mișcării legionare. Documentele Siguranței, Secției a II-a a M. St. M. și a Serviciului Secret conțin extrem de puține date despre viața lui Horia Sima, înainte de 1940. Un singur document, „scăpat" ca prin minune, cu semnătura olografă a lui Mihail Moruzov atestă fără dubii că Horia Sima fusese recrutat în primăvara anului 1940. De altfel, chiar Horia Sima strecoară cu subînțeles într-o lucrare memorialistică: „El [Moruzov, *n.n.*] vedea în mine elementul indispensabil pentru garantarea Regelui de loialitatea mișcării [legionare, *n.n.*], fiind legat de el prin recunoștința ce i-o datoram că m-a scăpat de la moarte". După cum rezultă din Raportul întocmit de Moruzov, lui Horia Sima și altor 11 legionari, care erau în aceeași situație, „li s-a dat însărcinarea să culeagă informații prin legăturile ce au în toate straturile sociale, în ce privește propaganda comunistă, teroristă, iredentistă". Ajuns în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, la 14 septembrie 1940, deci în perioada în care Moruzov era arestat, nu a acționat pentru salvarea sa, probabil că nici nu a încercat, întrucât riscurile deconspirării erau prea mari. Dimpotrivă, dispariția lui Moruzov îl scăpa de o grea povară.

Prin procedeul constrângerii au fost atrase în agentura Serviciului Secret nu numai persoane din interiorul țării — în special unii dintre membrii diferitelor organizații și grupări politice —, cât și persoane de peste hotare, cetățeni ai diferitelor state, veniți în România în cadrul unor misiuni oficiale sau diplomatice. În multe cazuri, erau chiar „ajutați" de cadrele Serviciului Secret să aibă o comportare „imorală" pe durata șederii în România, pentru ca apoi, pe baza materialului compromițător adunat, să se producă recrutarea. Atragerea la colaborare a unor astfel de informatori a constituit însă o metodă secundară și nu una principală. Informatorii obligați nu prezentau întotdeauna suficientă încredere. Jocul acesta era destul de periculos, deoarece unii agenți ai serviciilor de spionaj se lăsau recrutați prin constrângerea morală cu scopul de a pătrunde în agentura Serviciului Secret pentru a studia ce informații interesează statul român, ce metode se folosesc la recrutare etc. Colaborarea cu astfel de agenți se făcea cu multă precauție. De regulă, aceștia erau folosiți numai pentru acțiuni de dezinformare.

Informatorii „temporari" se asemănau mult cu agenții incidentali, care de obicei erau recrutați pentru a îndeplini doar o singură misiune, după care se înceta legătura cu ei. Față de agenții „incidentali", agenții „temporari" erau folosiți în rezolvarea mai multor acțiuni. Puteau fi folosiți un timp mai scurt sau mai îndelungat, în funcție de priceperea și posibilitățile fiecăruia. Pentru serviciile aduse erau recompensați sub diferite forme materiale (în bani ori în cadouri) sau morale (prin intervenția subtilă a Serviciului Secret la organizația sau instituția în care își desfășura activitatea pentru a fi promovați în funcții). Încă de la recrutare, li se precizau avantajele materiale sau morale în condițiile în care misiunea cu care erau încredințați urma să fie îndeplinită în cele mai bune condiții.

Informatorii „voluntari" erau cei care-și ofereau serviciile din proprie inițiativă sau la propunerea unui angajat al Serviciului Secret „dintr-un sentiment

patriotic, ideologic, religios" etc. Cele mai multe cazuri de agenți voluntari s-au înregistrat în timpul războiului pentru zonele din Ardealul de Nord, atribuit Ungariei prin Arbitrajul de la Viena, și din Basarabia. Informatorii voluntari, care sprijineau în aceste condiții Serviciul Secret, de regulă, nu primeau și nici nu voiau să accepte vreo recompensă materială sau morală. Ei considerau această acțiune ca o datorie față de țară. Un exemplu elocvent în acest sens îl oferă cazul căpitanului Radu — șeful Centrului 4 al Agenturii Teiuș —, care „avea în legătură activă între 20 și 22 intelectuali din diferite localități, angajați ca informatori interni fără nici un onorar sau vreo recompensă din partea Serviciului". Aceste categorii nu cuprindeau numai cetățeni cinstiți. Au existat și „voluntari" care și-au oferit serviciile din dorința de a se răzbuna pe foștii prieteni, sau pe diferite personalități, adversari politici etc. Din această cauză furnizau informații subiective, fapt pentru care nu se putea pune bază pe veridicitatea lor, fiind de regulă lipsite de valoare operativă.

Informatorii „propagandiști" constituiau o categorie importantă a agenturii. Față de alte servicii informative străine, Serviciul Secret și-a creat astfel de agenți mai târziu. Rostul creării acestora s-a impus în special în urma acțiunilor întreprinse de serviciile de spionaj germane, maghiare, bulgare și ucrainene, care, după primul război mondial și îndeosebi în preajma celui de-al doilea, trimiseseră în România o pleiadă de asemenea agenți ce răspândeau știri false, alarmiste, menite să creeze panică în rândul populației. Ca o contramăsură, Serviciul Secret și-a creat și el o astfel de rețea, pe care a dirijat-o să acționeze îndeosebi în Transilvania, Basarabia, Bucovina și Cadrilater, unde trebuia să combată, prin mijloace specifice, propaganda revizionistă. Erau recrutați în special din rândul ziariștilor, preoților și chiar a personalităților publice care se bucurau de audiență și prestigiu. Există în arhivele românești o serie de lucrări foarte interesante și bine documentate, elaborate de prestigioși profesori universitari, comandate de Serviciul Secret.

Informatorii „cercetași" erau persoanele trimise cu diferite misiuni informative peste hotare. Spre deosebire de ceilalți, informatorii cercetași erau mult mai temeinic instruiți. Aceștia erau pregătiți în tehnica culegerii informațiilor, a modului cum să le transmită centrului, cum să se comporte sau să acționeze în diverse situații. Pe lângă pregătirea de specialitate temeinică, li se cerea să cunoască bine și limba țării unde erau trimiși, obiceiurile, portul etc. Trebuiau să acționeze în așa fel, încât prezența lor într-o localitate sau alta să nu dea de bănuit. Li se mai cerea să fie curajoși, abili și trebuiau să prezinte suficientă încredere că nu vor divulga părții adverse misiunea primită.

Informatorii „sedentari" erau cei atrași la colaborare de către angajații Serviciului Secret pe teritoriul unor state străine, din rândul cetățenilor acestora. După recrutare, informatorii sedentari erau dați în legătură rezidenților Serviciului Secret, existenți în țara respectivă, sau se ținea legătura cu ei direct, prin agenții care îi recrutaseră. Și într-un caz și în altul, legătura se putea ține atât personal cât și prin metoda impersonală. Această categorie de agenți a constituit una dintre sursele cele mai importante de informare.

Informatorii „de rezervă" constituiau așa numita „rețea în conservare" ce urma să acționeze doar în anumite situații deosebite cum ar fi: ocuparea vremelnică a teritoriului țării de o armată inamică, ori căderea rețelelor active. Toate serviciile de informații prevăd în planurile lor de măsuri, privind siguranța națională, că în caz de război, o parte a teritoriului țării, mai mare sau mai mică, poate cădea vremelnic sub ocupație inamică. De aceea, se trecea, încă din timp de pace, la crearea unei intense rețele de informații de rezervă (în conservare) pe propriul teritoriu.

În primul război mondial, când o parte a teritoriului României a fost ocupat de armatele Puterilor Centrale, țara noastră a avut mult de suferit din lipsa unei astfel de măsuri de prevedere. Din această cauză, atât Mihail Moruzov, în calitate de șef al Serviciului Secret, dar mai ales Eugen Cristescu (pe vremea când a fost șeful Siguranței) au acordat o atenție deosebită creării și instruirii unei agenturi de rezervă în teritoriile pe care ei le considerau că vor constitui ținta unor atacuri agresive și pot cădea vremelnic sub stăpânire străină. Amplele rapoarte informative ale SSI-ului, referitoare la tot ceea ce se întâmpla în Ardealul de Nord și în Basarabia în perioadele de ocupație, constituie o dovadă clară că rețelele fuseseră recrutate din timp și bine instruite asupra modului de acțiune.

Mecanismul de recrutare a surselor. După anul 1934 Serviciul Secret a folosit un sistem de recrutare, instruire și dirijare a surselor foarte asemănător cu cel practicat de serviciile de informații germane, franceze și britanice. Personalul (militari și civili) însărcinat cu recrutarea surselor, forma elita serviciului. Ei se numeau „agenți speciali" și erau împărțiți în trei categorii distincte: agenți indicatori, recrutori și de legătură.

Agenții indicatori aveau o misiune destul de dificilă. Ei trebuiau să studieze un număr mare de persoane, din diferite domenii de activitate ce intrau în atenția Serviciului Secret, urmând ca din rândul acestora să aleagă pe cele mai potrivite, din toate punctele de vedere, pentru a fi recrutate ulterior ca informatori. Era o muncă grea, migăloasă, dar foarte importantă. De aceea, agenții indicatori, pe lângă faptul că lucrau permanent în mod acoperit, neavând voie să viziteze decât în cazuri cu totul deosebite sediile Serviciului Secret, trebuiau să posede și o vastă cultură generală și de specialitate, să fie înzestrați cu reale calități pentru a putea pătrunde în cercurile cele mai diferite, să fie sociabili, inventivi, să știe să lege prietenii cu viitorii candidați la recrutare, să câștige încrederea acestora, pentru că numai astfel îi puteau studia în cele mai mici amănunte. Acoperirea sub care intrau în contact cu aceștia se impunea să fie cât mai plauzibilă, cât mai naturală, încât să nu creeze suspiciuni. În acest scop, se ținea seama de profesiunea celor ce urmau să fie luați în studiu, de rangul lor social, de pregătirea intelectuală etc. Agentul indicator urma să acționeze în așa fel încât nici după recrutare, candidatul să nu-și dea seama că această măsură s-ar datora cumva lui. În momentul în care se termina studiul asupra persoanei, agentul indicator „o preda" spre recrutare agentului recrutor. „Predarea" se făcea cu grijă. Agentul indicator nu

trebuia în nici un caz să fie văzut de candidat în compania sau în anturajul agentului recrutor. În același mod se proceda și după recrutare. Moruzov ținea mult la conspirarea deplină a fiecărei acțiuni și lua măsuri severe împotriva celor care nu o respectau. Se proceda astfel, pentru că un agent indicator o dată deconspirat, nu-și mai putea îndeplini în viitor în mod corespunzător misiunea. Agenții indicatori puteau fi cadre permanente ale Serviciului Secret sau informatori foarte experimentați și devotați muncii pe care o făceau. Evident că erau bine remunerați. În acest caz ei erau recrutați din rândurile intelectualilor a căror profesie îi punea în contact cu un număr mare de oameni (profesori, avocați, medici, preoți etc.).

Agenții recrutori aveau misiunea să se ocupe de efectuarea recrutărilor propriu-zise. În instrucțiunile profesionale ale Serviciului Secret privind munca cu agentura, unui agent recrutor îi revenea următoarea misiune: „Urmărește individul dat în primire de indicator, leagă prietenie cu el și sub masca acesteia, speculându-i slăbiciunile, îl angajează în mod treptat, pe nesimțite în organizația pentru care lucrează, cu care nu întotdeauna îl pune în contact".

Recrutarea propriu-zisă consta în semnarea unui angajament de către viitorul informator în fața ofițerului recrutor, care de obicei era însoțit de un asistent (martor) ce putea fi un alt ofițer recrutor, viitorul agent de legătură, unul din șefii secțiilor sau, după caz, chiar șeful Serviciului Secret. Un astfel de angajament conținea — pe lângă numele și prenumele informatorului, datele de stare civilă și adresa — următorul text:

„Declar prin prezenta că mă angajez de bunăvoie să servesc Statul Român, prin organele sale, procurându-le informațiuni de ordin (se treceau profilul sau problema în care era folosit: terorism, contraspionaj etc.) pentru care urmează să fiu retribuit în raport cu calitatea și cantitatea informațiunilor ce voi procura.

Mă angajez, de asemenea, să nu divulg nimănui însărcinările ce mi se încredințează, organele și persoanele cu care lucrez; în cazul în care s-ar constata că am divulgat cele de mai sus, voi suporta rigorile legilor.

De asemenea, în cazul în care s-ar dovedi rea-voință sau lipsă de bunăvoință în serviciu din partea subsemnatului, înțeleg să trag toate consecințele.

Am luat la cunoștință de prezentul angajament, care mi-a fost citit în fața martorilor mai jos semnați".

Ca și în cazul agenților indicatori, misiunea recrutorilor nu înceta o dată cu efectuarea recrutării. Ei trebuiau ca după această operațiune, în raport de posibilități, mai ales în cazul informatorilor recrutați în afara granițelor, o perioadă de timp, să facă instructajul acestora, atât personal cât și prin alte mijloace. În momentul când se convingeau că noii informatori știau ce aveau de făcut și prezentau suficientă încredere, îi treceau în legătură personală sau impersonală a altor angajați ai Serviciului Secret, care se ocupau de domeniul de activitate respectiv. Concomitent acestor însărcinări, agenții recrutori continuau să recruteze noi informatori recomandați de către agenții indicatori.

Agenții de legătură nu se confundau cu informatorii propriu-ziși (care erau atrași în munca informativă să sprijine, benevol sau constrânși, activitatea Serviciului Secret). Agenții informatori erau cadre ale Serviciului Secret infiltrate sub

diverse acoperiri în obiectivele sau domeniile de activitate ce se aflau în atenția lui. Aceștia, de regulă, aveau o acoperire reală și nu fictivă: „voiajor la firma X", „ziarist", „funcționar la o întreprindere oarecare" etc. După recrutare, informatorii erau predați acestor agenții de legătură care, de obicei, îndeplineau și funcția de șefi de rezidentură.

Din multe documente, rezultă că, în fiecare domeniu, problemă, locuri de interes, existau două rețele paralele, independente una de alta, coordonate de șeful de secție. Scopul era de a verifica veridicitatea informațiilor și de a evita dezinformarea sau intoxicarea din partea serviciilor de informații adverse în cazul în care o rețea era descoperită.

În afară de aceste rezidenturi, existau și rețele în conservare sau de rezervă, care erau folosite sau activate doar în momente deosebite, așa cum am menționat mai sus.

Singura deosebire între acest sistem de recrutare al surselor folosite de Serviciul Secret și cel al Abwehr-ului consta în faptul că în afară de cele trei categorii de agenți speciali în practica germană mai exista și o a patra categorie numită *agenți investigatori*. Aceștia preluau de la indicatori persoanele selecționate, făceau investigații ample, apoi întocmeau rapoarte prin care confirmau sau nu calitățile de viitori informatori ale candidaților la recrutare, stabilind de asemenea și variantele de recrutare. Aceste rapoarte erau înaintate ofițerilor recrutori care, la rândul lor, studiau persoana și hotărau modalitatea de recrutare și variantele de retragere în cazul în care interveneau menifestări de comportament neprevăzute din partea candidatului.

Instruirea și evidența informatorilor. Iată câteva reguli și norme privind modul de instruire și documentare a surselor, așa cum sunt atestate de lecțiile scrise pe ciorne, care foloseau la școala de agenți ai Serviciului Secret:

- „informatorii care vor fi recrutați să fie introduși direct în acțiunea respectivă urmărită și evitându-se a se recruta elemente periferice sau legături indirecte. Este preferabil să se recruteze un singur informator bine introdus și eventual chiar dintre conducătorii mișcării urmărite, decât mai mulți informatori fără legături directe;
- după recrutare se va proceda la un instructaj atent al informatorului, deoarece timpul ce se va pierde cu instruirea unui informator bun este totdeauna recompensat prin calitatea rapoartelor acestuia;
- informatorul va fi obișnuit să observe partea subversivă a problemei urmărite;
- se va pune la încercare sinceritatea informatorului, pentru a stabili dacă nu comite acte de răzbunare personală sau dacă nu încearcă dezinformarea;
- se vor verifica rapoartele unui informator cu cele ale altuia, pentru a stabili pozitiv dacă cele afirmate sunt juste. Pentru acest motiv informatorii, chiar dacă se cunosc între ei din viața socială sau profesională, nu trebuie să știe unul despre celălalt că slujesc în același serviciu;
- orice raport informativ, pe lângă condițiunile de veridicitate, trebuie să conțină preciziuni de timp și loc, precum și despre persoanele ce sunt în legătură cu obiectul propriu-zis al raportului. Astfel se va trece:

a. ziua, luna, anul și ora când fapta se va întâmpla;
b. locul;
c. persoanele participante la faptă, cu indicarea adresei lor, calitatea ce o dețin (funcțiuni) și alte date de stare civilă;
d. toate faptele vor fi trecute în ordinea în care s-au petrecut;

- informatorul va fi dirijat ca să nu se obișnuiască a da rapoarte despre alte chestiuni decât cele ce îi sunt în atribuțiuni, căci altminteri va devia de la scopul care este utilizat. Deși chiar rapoartele despre alte persoane decât cele pe care le are misiunea pot fi interesante, totuși să nu fie lăsat să-și creeze obiceiul de a se interesa și raporta mai mult despre probleme ce nu i-au fost încredințate;
- informatorul va fi obișnuit să urmărească orice problemă încredințată, respectând regulile de continuitate. Se va dirija informatorul ca să nu părăsească o chestiune începută;
- de asemenea, se va instrui informatorul ca să raporteze imediat faptul întâmplat, căci toate faptele devin neinteresante dacă nu sunt semnalate rapid;
- informatorul va fi instruit să aibă în vedere totdeauna exactitatea în reproducerea faptelor, evitând atât detaliile vagi, cât și aprecierile de ordin subiectiv sau personal;
- rezidentul va menționa în rapoartele pe care le trimite la subcentru aprecieri asupra sursei: serioasă, probabilă, verificată etc."

În arhiva rămasă de la SSI, și care a fost preluată de organele de Securitate după 1950, nu există nici un dosar de informator din perioada 1928-1944. Acest lucru se explică prin faptul că Serviciul Secret nu întocmea dosare și nu avea evidența surselor, indiferent din ce categorie făceau parte. Orice lucrător al SSI-ului își avea informatorii lui și nu era obligat să întocmească dosare sau fișe de evidență. Mai mult, nu era obligat să raporteze șefului nemijlocit numele lor, data și când mergea la întâlnire. Informațiile obținute erau de regulă verbale, iar în cazuri mai deosebite se luau note scrise. Informatorii erau retribuiți nu pe bază de acte semnate de cei în cauză, ci în baza unor borderouri care consemnau suma, data și indicativul informatorului ori problema pentru care a dat informația, iar acestea se distrugeau la scurt timp.

Munca cu agentura și conspirarea surselor. Serviciul Secret condus de Mihail Moruzov a folosit sistemul *rezidențelor conspirate*, care aveau sedii în orașele de reședință ale ținuturilor. Pe lângă sarcinile contrainformative, rezidența se ocupa și cu probleme ale muncii de informații, trimițând agenți în țările vecine. Șefii de rezidenturi erau lucrători experimentați ai Centralei, care aveau în subordine 1-3 lucrători și un radist.

Agentura dirijată de rezident era cunoscută în Centrală numai cu numele conspirativ, rezidentul răspunzând în fața șefului secției (sau directorilor din Centrală) pentru autenticitatea informațiilor furnizate.

Remunerarea agenților se făcea de către rezident din fondul muncii operative și consta în bani sau obiecte. Aceasta era o problemă de importanță deosebită, întrucât trebuia să respecte regulile strictei conspirativități. Era complet interzis ca un lucrător să fie văzut cu un informator de către un alt lucrător. De aceea,

întâlnirile se făceau în case conspirative care, de regulă, erau folosite de un singur lucrător.

Agentura care se afla în legătura celorlalți lucrători ai rezidenței era ținută în secret, atât față de rezident, cât și față de Centrală, lucrătorii răspunzând de autenticitatea informațiilor. Se considera cu totul anormal ca un șef ierarhic să ceară numele informatorilor.

Numele informatorilor erau bine conspirate, iar lucrătorii care țineau legătura cu aceștia nu cunoșteau adevărata identitate a informatorilor. Informatorii Serviciului Secret aveau un indicativ, iar notele date de ei nu erau semnate, datate și nu aveau nici un fel de semn distinctiv (numele secției, locul unde a avut loc întâlnirea, cine a preluat materialul).

Lucrătorul care ținea legătura cu informatorii era subordonat șefului de rezidentură. Numai acesta știa de la cine a primit informația, unde a avut loc întâlnirea, durata ei, când s-a fixat o nouă întâlnire, sarcinile trasate etc. Altor cadre intermediare le era comple interzis să se intereseze de aceste probleme.

Structura, conspirarea, recrutarea și modul de lucru cu agentura secretă nu au cunoscut modificări până la desființarea SSI-ului. Organele de Securitate ale regimului comunist din România, înființate în august 1948, au introdus un cu totul alt sistem, fapt pentru care trebuie analizat separat.

Exploatarea surselor deschise. În afara informațiilor procurate prin agentura secretă, Serviciul Secret practica pe o scară destul de largă și exploatarea surselor deschise și oficiale (comunicate, presa, radioul, lucrările cu caracter științific, documente de arhivă, biblioteci etc.). Aproape că nu exista dosar de problemă dintre cele care intrau în preocupările Serviciului Secret care să nu conțină extrase, decupaje din ziare, declarații ale unor lideri politici din țară și străinătate. De altfel, acestea constituie și marea majoritate a documentelor din arhiva SSI care s-au păstrat. Ele nu reprezentau nimic compromițător care să ducă la deconspirarea procedeelor de obținere, fapt pentru care nu au fost distruse. Date interesante despre exploatarea surselor deschise ni le dezvăluie N. D. Stănescu în lucrarea sa memorialistică. Vorbind despre căpitanul Emil Tulbure, adjunct al maiorului Rădulescu, la Frontul de Est, spune că era basarabean de origine, învățător, bun cunoscător al limbii ruse și al problemelor legate de URSS „pe care le urmărea, între altele, prin lectura zilnică a presei sovietice, mergând până la examinarea atentă a anunțurilor".

În toamna anului 1934, Moruzov a cerut să se întocmească o lucrare bine documentată despre Mișcarea legionară și a fixat ca termen maxim două-trei zile. Întrucât arhiva Serviciului Secret nu era încă sistematizată și organizată pentru a fi exploatată cu operativitate, N. D. Stănescu mărturisește că „a trebuit ca în viteză să culegem materialul documentar din cărți, broșuri, reviste etc., parte din ele colecții personale", apelând uneori chiar și la memorie.

Despre felul cum se făcea prelucrarea acestor informații din surse deschise ne-a lăsat scurte relatări Ștefan Enescu: „Au fost organizate birouri de presă și studii pe lângă fiecare front în parte, pentru a se realiza un flux al mersului lucrărilor cât și un sistem de evidență. S-a reorganizat arhiva, care într-un astfel de serviciu

constituia nu un depozit mort de acte, ci un instrument viu de lucru, a cărui organizare condiționează uneori calitatea lucrărilor de actualitate." Același memorialist descrie la un moment dat și felul în care a fost elaborată o lucrare de sinteză despre Finlanda, ce continea capitole despre așezarea geografică, evoluția istorică, situația economică, socială și politică. Ea a fost elaborată la sfârșitul lunii noiembrie 1939, deci imediat după începutul războiului ruso-finlandez. Pentru elaborarea acestei lucrări solicitate de Marele Stat Major al armatei române, s-au folosit „nu numai materialele informative aflate în arhivă, ci și o serie de lucrări de diferite specialități apărute în străinătate referitoare la țara în cauză". „Ne-am bazat deci — spune Ștefan Enescu — pe o largă bibliografie". Mihail Moruzov, fiind un om „cu idei și inițiative foarte largi", după cum spunea fostul său șef de cabinet, avea obiceiul ca în preajma manevrelor militare să „alcătuiască studii complete asupra regiunilor respective (cu caracter istoric, geografic etc.) pe care le răspândea la Palat și Statul Major".

E greu de stabilit ponderea informațiilor obținute din exploatarea surselor deschise față de cele secrete. Comentariile făcute de Eugen Cristescu în legătură cu „obiceiurile" unor agenți din timpul lui Moruzov de a întocmi note informative doar din lectura ziarelor, fără să le mai verifice, constituie mai degrabă anomalii, întâlnite de altfel în activitatea oricărui serviciu de informații, dar nu se pot generaliza la scara întregului Serviciu și, prin urmare, nu pot constitui aspecte definitorii.

Se poate considera că ponderea o reprezentau totuși informațiile obținute din exploatarea surselor și procedeelor secrete, având în vedere că Serviciul condus de Moruzov folosea și schimbul de informații cu structuri similare ale altor state. Or, un astfel de procedeu implică două aspecte fundamentale: 1) deținerea unui flux informațional secret despre o țară ori o zonă strategică, sau geopolitică de interes pentru serviciul cu care se face schimbul de informații; 2) excluderea informațiilor obținute din surse oficiale și deschise, întrucât acestea erau la îndemâna oricui spre a le obține și prelucra.

Schimbul de informații. Serviciul Secret a practicat destul de timpuriu schimbul de informații cu serviciile de informații ale Marilor Puteri, precum Anglia și Franța, extins apoi și la Germania și Italia. Aproape în exclusivitate schimbul de informații cu serviciile similare din aceste țări au avut ca temă: armatele țărilor vecine, în special cele cu care România nu avea încheiate tratate de alianță politică sau militară. Acest aspect presupune în mod logic că Serviciul Secret deținea un flux informațional de valoare, întrucât stârnea interesul instituțiilor similare ale Marilor Puteri. Pentru susținerea acestei opinii putem folosi ca argument și destăinuirile lui Robert Bishop, ofițer al OSS (Serviciul de Operații Strategice), care a venit în România cu misiunea militară americană, imediat după 23 august 1944, și care a consultat multe dosare ale Serviciului Secret privind Rusia sovietică. Ofițerul american făcea următoarea remarcă despre aceste dosare „Conțineau cea mai grozavă culegere de date despre sovietici din toată Europa, cu excepția dosarelor găsite în Germania. Prezentau o colecție continuă de date, începând cu primul

război mondial. Aceste documente reflectau munca mai multor ramuri ale serviciilor secrete românești. Dar secretele cele mai importante fuseseră obținute în cea mai mare parte de un om și agenții pe care-i dirija. Experții care îi cunosc munca îl considerau cel mai mare spion ce a lucrat vreodată pentru România. Avea peste 200 de agenți activi în Rusia, atât înainte cât și după război și nu exista porțiune din această țară, inclusiv bine păzita zona a Uralilor, în care să nu fi pătruns". Și parcă în completare, Ștefan Enescu își amintea și el că „informațiile [obținute de Serviciul Secret — *n.n.]* mergeau până la dezvăluirea celor discutate cu ușile închise în Sovietul Comisarilor Poporului (guvernul) din R.S.S. Moldovenească" — de peste Nistru „care constituia o placă turnantă a URSS față de noi"

Din cercetarea documentelor de arhivă păstrate rezultă că primul schimb de informații — ceea ce implică și cooperarea — s-a făcut cu Serviciul Secret britanic. Într-un raport întocmit la sfârșitul lunii aprilie 1940, ce prezenta rezultatele vizitei lui Moruzov în Anglia, se menționa printre altele: „Între Serviciul Secret de informații al Armatei Române și Intelligence Service există o colaborare de 20 de ani, în materie informativă. Cu conducătorii acestui serviciu am avut ocaziuni, în decursul acestui timp, să iau de mai multe ori contactul și să stabilesc normele de colaborare..."

Alte amănunte interesante despre modul concret în care se făcea această cooperare informativă sunt destăinuite de colonelul Gheorghe Petrescu, fost atașat militar român la Berlin și un vechi colaborator al lui Moruzov: „Acest serviciu [de informații englez din România — *n.n.]* era condus la început, în anii 1927-1930, de un rus de origine, fost ofițer din armata țaristă, numit Bogomoleț, refugiat la Londra și trimis apoi în România în acest scop. Aranjamentul, pe care l-a făcut Moruzov cu el, era că i se dăduse reprezentantului Serviciului de informații englez concesiunea unui sector pe Nistru, în scop de a-și trece și primi agenții, sector în care agenții noștri nu funcționau, pentru a nu se produce indiscreții și a nu se periclita siguranța lor, iar materialul informativ adus de peste Nistru era sigilat și adus la București de un om a lui Moruzov, care dubla pe șeful serviciului de agentură englez de pe frontieră. Aici, materialul se desigila, iar Moruzov fotografia sau copia materialul, după care era tradus în micul birou pe care și-l înjghebase, apoi îl trimitea Marelui Stat Major, Secția a II-a. Cu acest sistem, Moruzov procura materialul informativ destul de important ca valoare militară, pentru care englezii cheltuiau enorm, fără ca Moruzov să fie nevoit să cheltuiască un ban". Doar prin existența unei bune colaborări informative între Serviciul Secret român și Intelligence Service ne putem explica și următorul pasaj din *Însemnările zilnice* ale regelui Carol al II-lea, care face referire la întâlnirea cu ministrul de Externe britanic la Londra în august 1937: „Cu Eden, vorbind de situația generală, i-am atras atenția că există o primejdie continuă a unei posibile înțelegeri între Soviete și Germania. Mi-a răspuns că acest lucru nu este cu putință, iar când am replicat că informația o aveam indirect, chiar de la Intelligence Service, a fost dezagreabil mirat, dar tot nu m-a crezut". Dar cooperarea s-a făcut și în situații operative, ca de exemplu în noiembrie 1939, când, cu ocazia altei vizite a regelui Carol al II-lea în Anglia, pentru măsurile de pază și protecție a suveranului român, Moruzov s-a implicat direct împreună cu specialiști de la Scotland Yard și Intelligence Service.

Colaborarea cu Serviciul de informații francez s-a făcut începând cu anul 1927, numai că după numirea căpitanului Cury (rus de origine) ca șef al rezidenturii din România pentru Frontul de Est (URSS), activitatea agenților francezi degenerase și nu mai producea nimic care să intereseze România despre sovietici, astfel încât, pentru a nu se expune inutil, Moruzov a renunțat la acest mijloc de procurare a informațiilor. Dar colaborarea a fost reluată ulterior, aspect rezultat din raportul întocmit de Moruzov în aprilie 1940, referitor la rezultatele vizitei în Franța și contactele cu colonelul Rivet, șeful Serviciului de informații al armatei franceze. Iată ce ne dezvăluie acest document: „Între Serviciul Secret de informații al Armatei Române și Serviciul Secret de informații al Armatei Franceze exista o legătură de colaborare realizată înaintea declanșării actualului război [1 septembrie 1939 — *n.n.*]. Această legătură este materializată printr-un delegat permanent, ofițer superior de stat-major, specializat în informații, al fiecărui serviciu pe lângă celălalt. Colaborarea constă în schimb de informații, schimb de cunoștințe tehnice în această materie, metode de acțiune, sisteme de exploatare etc." Dar documentul citat ne mai dezvăluie și un alt aspect al colaborării româno-franceze în domeniul informațiilor, fapt ce trebuie reținut ca atare: „Materialul informativ de care dispune Serviciul S. de informații francez — în special asupra Germaniei — este în mare majoritate material procurat de Serviciul nostru". „Această mărturie sinceră a colonelului Rivet — raportează în continuare Moruzov — m-a impresionat dar m-a și bucurat, cu atât mai mult cu cât știam că activitatea noastră informativă a fost dirijată, în primul rând, în țările vecine — Rusia, Bulgaria, Ungaria — și apoi în Germania, și celelalte state. Acest fapt constituie pentru noi o satisfacțiune surprinzătoare".

Începând cu februarie 1937, așa cum rezultă dintr-un raport olograf întocmit de maiorul Ionescu Micandru — șeful *Frontului de Est* din Serviciul Secret —, s-a realizat un prim contact informativ cu Abwher-ul, condus din 1935 de amiralul Wilhelm Franz Canaris. Este unul din puținele documente ce s-au păstrat care dezvăluie anumite intimități ale activității serviciilor secrete de informații. Maiorul Ionescu-Micandru raportează că a lucrat direct, într-o cameră de hotel, cu un anume dr. Froelich ce-i fusese recomandat, despre care aflase ulterior că era ofițer cu gradul de maior în Secția de informații a Marelui Stat Major General german — Frontul de Est. Mai întâi, cei doi ofițeri, Micandru și Frölich, și-au luat „toate precauțiunile ca discuțiile ce vor avea loc să nu fie auzite în afară de cameră" după care au trecut la sistemul de lucru propriu-zis. Comparau, pe baza documentelor germane și române, denumirile și dislocările marilor unități ale Armatei Roșii (districtele militare, corpurile de armată și diviziile de infanterie). Ofițerul german citea informațiile pe care le avea (datate 1 ianuarie 1937), iar Micandru sublinia nepotrivirile, spre a fi verificate ulterior. „În general — menționează documentul —, în mare majoritate, instrucțiunile noastre au corespuns cu cele germane, ceea ce a demonstrat bunacredință și seriozitatea schimbului de informații pentru ambele părți".

În privința perspectivelor continuării schimbului de informații, s-a stabilit ca el să se facă în condiții de o discreție absolută, alternativ, la București și Berlin,

ceea ce nu s-a mai întâmplat până în iunie 1939. După declanșarea celui de-al doilea război mondial, s-au stabilit contacte permanente, prin ofițeri de legătură. Să mai consemnăm că Mihail Moruzov a fost primul șef de serviciu secret de informații cu care amiralul Canaris s-a întâlnit direct și cu care a avut și cele mai multe contacte, în total patru, două la București (în decembrie 1939 și martie 1940), una în Germania (aprilie 1940) și alta în Italia (3-5 septembrie 1940).

Nota Serviciului Secret din 6 octombrie 1939 fusese întocmită pe baza informațiilor primite de la „elementul nostru de legătură cu Serviciul de informații al Japoniei, cu sediul la București", ceea ce presupune că, la acea dată, schimbul de informații între Serviciul Secret român și structurile specializate japoneze (sau probabil cu rezidentura din România a Serviciului de securitate japonez, numit la acea dată Kempei-tai) se efectua din plin. Documentul citat ne dezvăluie că această colaborare nu era formală, ci înregistra rezultate informative deloc neglijabile. Așa de pildă, agentul de legătură japonez atrăgea atenția Serviciului Secret român că ziarista germană Edith von Coller avea în realitate „misiunea de a informa Gestapo-ul asupra activității diferitelor legații din Capitală și a supraveghea, pe cât posibil, și activitatea diplomatică a țărilor aliate și prietene Reich-ului".

Schimb de informații s-a făcut și cu structurile spcializate italiene. În raportul întocmit de maiorul Ionescu-Micandru, privind rezultatele întâlnirii Moruzov-Canaris de la Veneția (3-5 septembrie 1940), se menționează că a fost prezent și generalul Carboni, șeful Serviciului de informații al armatei italiene, ceea ce presupune că s-au perfectat unele modalități de colaborare.

Înainte de începerea agresiunii Germaniei asupra Poloniei (1 septembrie 1939), Serviciul Secret realizase „o colaborare privind schimbul de informații și cu Serviciul de informații al armatei poloneze", iar locotenent-colonelul Ionescu Micandru a făcut în vara anului 1939, circa 6-7 călătorii la Varșovia. Imediat după capitularea Poloniei și refugierea pe teritoriul României a armatei, guvernului și Marelui Stat Major polonez, Moruzov l-a contactat pe șeful Serviciului de informații al armatei poloneze, împreună cu care a organizat „Linia L", o rețea informativă, formată din ofițeri de elită polonezi, care se subordona Centrului 1 de la Suceava al Serviciului Secret. Tot cu acea ocazie Moruzov acceptase ca „Linia L" să colaboreze și cu Serviciul britanic, colaborare care s-a desfășurat în bune condiții până la declanșarea stării de război între România și Marea Britanie (septembrie 1942). Este greu de precizat dacă Mihail Moruzov și Marele Stat Major al armatei române au avut vreo influență din punct de vedere strategic și doctrinar, dar cert rămâne faptul că „Linia L" — care s-a răspândit ulterior în întreaga Românie, fiind formată din 4 rețele cu legături la Istanbul și Londra — a constituit pentru poporul polonez structura de rezistență care a continuat lupta pentru eliberarea teritoriului cotropit de germani și sovietici.

Colaborări pe linie informativă mai realizase Serviciul Secret, în decursul anilor, și cu Serviciul de informații cehoslovac, până în martie 1939, cu serviciile de informații ale armatelor finlandeze și iugoslave. În Raportul din 21 martie 1939, întocmit de colonelul Gheorghe Petrescu — atașat tactic al Ministerului Apărării Naționale și al Marelui Stat Major pe lângă Serviciul Secret —, în legătură cu

rezultatele misiunii informative întreprinse la începutul lunii la Praga, se menționa: „Am stabilit cu șeful Biroului II [colonelul Pika — *n.n.*] o foarte strânsă colaborare a serviciilor noastre secrete de informații, atât în materie de agentură, cât și în direcția schimbului de informații, înlocuind vechile conferințe dintre Statele Majore respective, cu ocazia vizitelor oficiale, care — în împrejurările actuale — nu mai puteau avea loc". Pentru modul cum reușea să strângă legăturile cu Serviciul de informații iugoslav — și probabil pentru valoarea informațiilor furnizate, în care ponderea o aveau cele despre armata ungară —, Mihail Moruzov, după cum aflăm dintr-un document, a fost decorat în anul 1936 de guvernul statului vecin cu medalia „Ofițer al Ordinului Sfântu Sava", iar la 30 august 1939 cu „Ordinul Sfântu Sava în grad de comandor". Colaborarea cu serviciile de informații ale statelor aliate era, în fapt, o necesitate obiectivă, având în vedere desele întâlniri la nivelul șefilor de Mare Stat Major, prilej cu care se stabileau, de comun acord, planurile de acțiune a forțelor armate.

Misiuni speciale de informare și documentare. Pentru a se informa cât mai bine și din surse sigure de la fața locului, privind atitudinea țărilor considerate de România amice, în cazul în care am fi fost atacați de țările revizioniste, Mihail Moruzov folosea și un alt procedeu de procurare a informațiilor, și anume trimiterea în misiuni speciale a unor ofițeri de încredere de la Marele Stat Major. Într-o astfel de misiune a fost trimis colonelul Gheorghe Petrescu în primăvara anului 1939. A călătorit mai întâi la Varșovia, unde a constatat o „răceală ușor explicabilă în fața omului ce încerca să le descifreze viciile și marile secrete, și chiar un început de ostilitate". Ofițerul român constatase că Polonia „persevera orbește într-o apropiere de Germania, care nu doar că îi respingea avansurile dar punea la cale desființarea sa ca stat". În raportul întocmit la reîntoarcerea la București, colonelul Gheorghe Petrescu, sesizând potențialul militar polonez slab, a și pronosticat că în cazul unei confruntări militare armata poloneză va fi strivită în câteva zile, ceea ce s-a și întâmplat, supă cum bine se știe.

Colonelul Gheorghe Petrescu a călătorit și în Anglia unde a luat contact cu un reprezentant al Intelligence Service-ului, chiar în zilele când la București se parafau clauzele Tratatului economic româno-german (4 martie 1939). Din raportul ofițerului român rezultă că „Anglia dădea semne că înțelegea situația tragică pe care România o traversa, fiind tot mai mult izolată politic, diplomatic și militar". Delegatul Intelligence Service-ului l-a asigurat pe colonelul Gh. Petrescu că „în caz de război, frontierele României vor fi și ale Imperiului Britanic". Ne aflam cu câteva zile înainte ca Anglia și Franța să facă declarații oficiale că acordă garanții României. Periplul european al emisarului Serviciului Secret a continuat la Paris, unde a fost primit de șeful Serviciului de informații al Marelui Stat Major al armatei franceze, colonelul Gauche, și chiar de șeful Serviciului de informații al armatei franceze, colonelul Rivet. Au fost întâlniri de lucru, fiecare spunându-și și punctul de vedere. S-au sondat posibilitățile de cooperare informativă în caz de război. Guvernul francez era îngrijorat de acordul economic româno-german.

Ca primă reacție, francezii suspendaseră orice livrare de material strategic de război către România. Totuși, se pare că francezii fuseseră și ei surprinși de evenimente și se aflau într-un stadiu destul de precar în problema înarmărilor. Prin intermediul colonelului Petit-Bon — șeful de cabinet al generalului Gamelin, șeful Marelui Cartier General al armatei franceze —, colonelul Gh. Petrescu a vizitat „linia Maginot". Interesante sunt concluziile formulate de ofițerul român la întoarcere, în sensul că anticipase „posibilitatea ca fortificațiile să fi fost ocolite". Cu alte cuvinte, nu-i scăpase vulnerabilitatea sistemului de apărare a Franței. La întoarcere, emisarul lui Moruzov a vizitat și Praga, unde a făcut schimb de informații cu colonelul Pika. Se pare că amândoi au ajuns la concluzia că „ne așteptau zile grele".

Rapoartele întocmite de colonelul Gh. Petrescu despre situația din țările vizitate și intențiile lor față de România au pus la dispoziția lui Moruzov și Marelui Stat Major al armatei române concluzii dintre cele mai realiste. Aceasta dovedește că Serviciul Secret folosea, în acțiunile mai delicate, ofițeri de mare valoare și înaltă autoritate în demersul procurării informațiilor, în baza cărora se puteau fundamenta orientările politice și strategico-militare românești. La aceeași concluzie ajunge și Veniamin Moruzov care spune textual: „Misiunea colonelului Gh. Petrescu adusese anumite indicii, toate de natură a ne inspira pesimism, dar realitatea se cuvenea să fie palpată mai serios și numai sub aspectul laturilor sale oficiale".

Colaborarea cu atașații militari. Alte aspecte interesante despre felul în care Serviciul Secret în timpul lui Moruzov își procura informațiile, ni le destăinuie și colonelul Ion Dumitrescu. Întrebat la 8 mai 1941 de procurorul de instrucție care ancheta „cazul Moruzov", „dacă observațiile pe care le prezenta șeful Serviciului Secret, forurilor superioare, relativ la diferite probleme, se bazau pe informații certe sau erau numai aprecieri personale, colonelul Ion Dumitrescu a răspuns: „A face observațiuni bazate numai pe aprecieri personale este imposibil, fiindcă oamenii cărora le prezentau aveau și ei posibilitățile lor de informare, și în plus erau informați și de alte organe din stat și deci nu puteau fi induși în eroare. Observațiunile prezentate de Moruzov cu privire la diferite probleme se bazau: a) pe informații sosite la Serviciu și cunoscute și de personalul militar și civil ajutător; b) pe informații obținute personal și necunoscute personalului Serviciului; c) pe concluziile trase din dezbaterea prealabilă a acestor probleme cu personalul calificat din Serviciul său și din afară (ofițeri de stat-major, oameni politici și diferiți specialiști din serviciile statului sau din alte stabilimente particulare)".

O altă metodă, folosită de Moruzov în procurarea informațiilor din exteriorul țării, era colaborarea oficială cu atașații militari români în capitalele europene și legendarea legăturii, în paralel, cu agenții înfiltrați în aceleași locuri, dar pe care doar el îi cunoștea. Un document atestă care erau atașații militari plătiți de Moruzov: colonelul Gheorghe Petrescu la Roma, locotenent-colonelul Octav Vorobchievici la Berlin (fost în Spania și Portugalia), locotenent-colonelul Cristea și maiorul Boian la Paris, locotenent-colonelul Brandis la Sofia, căpitanul Iliescu la

Londra, căpitanul Virgil Ionescu la Berna și maiorul Florin Rădulescu la Atena. Toți aceștia îi trimiteau informații lui Moruzov cât și Ministerului Apărării Naționale și Marelui Stat Major al armatei române. Prin acest procedeu șeful Serviciului Secret urmărea să dispună de același flux informativ (sau cu alte cuvinte să-l țină sub control), dar în același timp îl și confrunta cu datele și informațiile primite de la rezidenții acoperiți știuți numai de el sau obținute prin alte procedee, ceea ce făcea ca sintezele prezentate de Moruzov să fie mult îmbunătățite sub aspect calitativ.

În lucrarea sa memorialistică, generalul Ion Gheorghe, fost atașat militar (septembrie 1940-iunie 1943) și ministru (iunie 1943-august 1944) al României la Berlin, confirmă că șeful Serviciului Secret folosea ofițerii din atașaturile militare în activitatea informativă. Astfel, despre colonelul Octav Vorobchievici, ne spune că fusese rechemat, deoarece prin strânsele sale legături cu Serviciul Secret condus de Mihail Moruzov, care avea la rândul lui legături cu Abwehr-ul, „părea prea implicat în aceste afaceri, pentru a mai putea ocupa un post diplomatic". Același memorialist mai spunea că unul dintre cei doi ofițeri din Biroul atașaturii militare din Berlin — maiorul Alexandru Proca — nu era în realitate specializat în probleme de stat-major, ci „întreținea încă din timpul lui Moruzov legături cu agenți ai amiralului Canaris".

Exploatarea agenților dubli. În literatura de specialitate, agentul dublu este considerat cel care lucrează pentru două sau mai multe servicii secrete, furnizând tuturor acestora informațiile culese. De regulă, agenții dubli acționează mai mult pe bază de constrângere, în sensul că activitatea lor a fost interceptată, și pentru a nu suporta consecințele penale erau determinați să lucreze și pentru serviciul care i-a descoperit. Sunt suficiente documente care atestă că Moruzov a folosit și el agenți dubli. În afară de Bogomoleț, deja amintit, Serviciul Secret l-a folosit și pe G. Porohovski, fost locotenent-colonel în armata țaristă și pe Alexandru Maijoiski. Din alte documente rezultă că, după 1933, Moruzov l-a reactivat pe Hans Helling, pe care-l folosise cu rezultate foarte bune în perioada 1917-1918. Prin intermediul acestuia, Moruzov a obținut date precise despre intențiile Germaniei față de România, precum și informații cu privire la organizarea în detaliu a serviciilor informative și de poliție germane.

Sub acoperirea că este un slujitor credincios al regelui Carol al II-lea, s-ar putea ca în realitate Moruzov să-l fi supravegheat îndeaproape pe suveran. În perioada Regenței 1927-1930 el trimisese o serie de agenți însărcinați cu o astfel de misiune. La rândul lui, suveranul a acceptat ca palatul să fie supravegheat de Serviciul Secret, considerând că astfel îi va fi asigurată propria-i securitate. Acest procedeu poartă denumirea de „supraveghere legendată sub acoperirea protecției". Cert este că, în afară de schimbul reciproc de informații cu mareșalul Palatului — Ernest Urdăreanu—, Moruzov a beneficiat din plin și de serviciile unui agent. Familia regală era supravegheată și prin prințesa Caragea, care a fost constrânsă să lucreze informativ și pentru Serviciul Secret, în statele căruia figura cu numele conspirativ „Doamna A". Ea era o agentă cu bogată experiență a Intelligence

Service-ului și a Biroului 2 francez. Fiind descoperită, nu a fost arestată, ci a continuat să lucreze și pentru Serviciul Secret. Moruzov a reușit astfel să intre în posesia unor informații valoroase privind societatea mondenă românească dar mai ales metodele de lucru ale serviciilor de informații britanice și franceze. Întrucât „Doamna A" se număra printre prietenele reginei Maria, cele mai importante informații erau culese din anturajul familiei regale.

Protecția secretelor de stat prin dezinformare. Este îndeobște cunoscut că documentele de mobilizare, planurile de campanie și ordinele operative rămân fără eficiență în cazul în care ele ajunge să fie cunoscute de potențialul inamic. Așa se explică faptul că printre alte atribuții ce reveneau Serviciului Secret, era și aceea de apărare a secretului de stat și prevenire a scurgerii datelor și informațiilor nedestinate publicității. Într-o amplă expunere din 28 octombrie 1950, Gheorghe Cristescu se referă la unele amănunte interesante sub acest aspect: „De la Marele Stat Major, Institutul Geografic și de la alte instituții militare se sustrăgeau mereu documente, hărți, cifruri, imprimate etc., datorită unei paze defectuoase și a corupt ibilității unor elemente ce se pretau la asemenea lucruri. De la Ministerul Apărării Naționale, o întreagă corespondență se copia. Curierul Ministerului trecea pe la un fotograf, unde plicurile se deschideau (tehnic) la aburi și ordinele interioare se fotografiau. Plicurile se închideau la presă (tot tehnic), adică după toate regulile cenzurii secrete și curierul mergea apoi să le ducă autorităților militare, oficiilor respective. Serviciul Secret este însărcinat cu studierea celor mai sigure mijloace pentru asigurarea păstrării secretului propriu".

Mihail Moruzov l-a trimis în misiune specială la Paris pe Gheorghe Cristescu pentru a studia tehnicile moderne folosite în prevenirea scurgerii informațiilor secrete prin desfacerea corespondenței, precum și pentru depistarea infractorilor. După o practică de câteva luni la Serviciul identității juridice franceze, și la Prefectura poliției pariziene pentru deprinderea mânuirii tehnicii moderne, Gheorghe Cristescu s-a reîntors la sfârșitul anului 1938 cu un bogat bagaj de cunoștințe tehnico-științifice în materie de protejare a secretului de stat, după cum singur o mărturisește. A întocmit un raport detaliat pe care l-a prezentat lui Moruzov. Acesta, la rândul lui, l-a înaintat Marelui Stat Major și Ministerului Apărării Naționale spre avizarea măsurilor preconizate. Ceea ce a omis să mărturisească Gheorghe Cristescu, dar aflăm din alte documente, este că materialele sustrase de la Ministerul Apărării Naționale ajungeau la Budapesta. Moruzov nu a solicitat arestarea curierilor, ci i-a lăsat să-și facă „datoria" mai departe, înlocuind bineînțeles plicurile cu documente ce conțineau date false, procedeu care în arta informațiilor poartă numele de dezinformarea sau intoxicarea adversarului.

Folosirea diplomaților. Un alt procedeu folosit de Mihail Moruzov în procurarea informațiilor a fost implicarea diplomaților români în elaborarea unor documentare cât mai amănunțite despre țările în care erau acreditați. Serviciul Secret a cerut Palatului regal și guvernului, ca în sprijinul activității sale în străinătate,

personalul diplomatic să fie folosit pentru activități informative și să colaboreze cu agenții serviciului. „Să li se ceară și acestora — spunea Moruzov — întocmirea periodică a unor statistici, care să cuprindă date exacte și cât mai amănunțite, privitoare la situația militară, politică, industrială, economică și financiară a statului pe lângă care sunt acreditați". După aceste dări de seamă urma să se întocmească apoi copii care trebuiau să fie trimise Serviciului Secret „pentru verificarea și completarea informațiilor asupra statelor respective". Serviciul Secret motiva că personalul diplomatic al altor legații procedează la fel, și că „în fond apărarea țării nu este numai sarcina Serviciului S., ci și a fiecărui cetățean român". Se aducea ca exemplu membrii Legației germane din București care aveau însărcinări informative, unii din partea conducătorilor acesteia, iar alții direct din partea unor organe centrale din Reich (Gestapo, Ministerul de Externe, Ministerul Propagandei etc.). Legația își avea și ea propriul serviciu informativ, condus de atașatul de presă Herman von Rittgen. Propunerea lui Moruzov a fost aprobată. Începând cu anul 1937, diplomații români, în limita posibilităților oficiale, erau obligați să procure informații cât mai cuprinzătoare despre statul în care erau acreditați, pe care le trimiteau Serviciului Secret.

În baza celor prezentate, putem conchide că, prin folosirea acestor metode, mijloace și procedee, Serviciul Secret dispunea de informații valoroase ce puteau fi exploatate în interesele operative ale armatei și în fundamentarea politicii și strategiei de apărare a intereselor naționale. Urmează ca în continuare să analizăm și sistemul de informare operativă curentă așa cum este atestat de cele mai importante documente păstrate în arhivele serviciilor secrete românești.

SISTEMUL INFORMĂRII OPERATIVE CURENTE

În atenția serviciilor de informații și siguranță din perioada interbelică stăteau tot felul de informații indiferent de natura lor. Prin „informație", Serviciul Secret înțelegea orice relații referitoare la existența unui eveniment, întâmplare, sau observații de orice natură, dobândite prin orice mijloace și care puteau ajuta la cunoașterea factorilor de risc ori surselor generatoare de insecuritate. Se considera că un organ de conducere, indiferent de nivelul la care s-ar fi situat, dar care va fi bine și la timp informat, va avea mai multă libertate pentru a aprecia evenimentele și mai multă încredere pentru a lua o hotărâre.

Informațiile (și aceasta ca o trăsătură comună a tuturor fostelor organe de informații și contrainformații românești indiferent că era vorba de M.St.M., Secția a II-a, SSI, Siguranță, Poliție, Jandarmerie) trebuiau să se refere la toate ramurile de activitate din aria de competență a acestora, adică: politic, social, economic etc., iar gradarea lor se micșora pe măsură ce coborau în scara ierarhică informativă, reducându-se la unul din aspectele de mai sus, la eșalonul celor mai mici unități (post de poliție, grupă etc.).

Concepția pe care serviciile de informații și siguranță românești o aveau relativ la „informație" și care cu mici deosebiri era cam aceeași ne permite să tragem concluzia asupra importanței majore ce era acordată în afara operațiunii de „căutare a informației", transmiterii, interpretării, analizei, sintezei și răspândirii sale către beneficiari.

Transmiterea informațiilor se făcea astfel încât ele să ajungă (prin diverse metode, mijloace și sisteme de legătură specifice) în cel mai scurt timp și neschimbate în mâna celor interesați, a celor care erau însărcinați cu stabilirea valorii și importanței lor.

Interpretarea informațiilor însemna stabilirea modului cum trebuia înțeles cuprinsul unei informații, completând-o în părțile care prezentau lacune fără însă a-i fi alterat fondul.

Analiza și sinteza informațiilor ocupau un loc deosebit întrucât se refereau la concentrarea concluziilor celor mai importante rezultate din interpretare în vederea activității viitoare și a măsurilor generale care urmau a fi luate.

Drumul parcurs de o informație obișnuită (aparent lung) străbătea toate treptele ierarhice până ajungea (în funcție de importanță) la cel mai înalt for de conducere a statului.

În cadrul organelor Poliției de siguranță, documentele de arhivă cercetate ne dezvăluie următoarele practici:

1. Agentura compusă din agenții unității polițienești și informatorii acoperiți avea misiunea de a culege informații și de a le raporta în forma în care le-a cules fără nici o schimbare.

2. Organele de căutare reprezentate prin unitățile inferioare de poliție — detașamente și comisariate — primeau rapoartele sau notele informative, le verificau și apoi le aduceau la cunoștința eșaloanelor superioare.

3. Organele de interpretare-analiză, sinteză și răspândire a informațiilor, adică unitățile superioare de poliție (polații, chesturi, inspectorate regionale, Direcția Generală a Polițiilor), centralizau informațiile primite de la organele de căutare, le interpretau, le exploatau și apoi le răspândeau la beneficiari.

În linii generale, aceeași filieră se păstrează și în cazul celorlalte servicii și structuri de informații și contrainformații, adaptată bineînțeles structurii ierarhice proprii fiecăruia dintre acestea.

Transmiterea informațiilor se realiza fie în mod periodic, fie imediat, în raport de urgența impusă de conținutul lor. În special informațiile care cereau o exploatare imediată, cum ar fi fost de exemplu mișcări social-politice extremiste în anumite regiuni, comploturi, atentate etc., erau transmise imediat telefonic sau telegrafic Direcției Generale și raportate spre cunoștința eșaloanelor superioare.

De exemplu, șeful comisariatului de siguranță Lupeni descoperea o încercare de distrugere a minelor locale. Raporta imediat telefonic sau prin telegraf Direcției Generale și în același timp Poliției Deva care raporta la rându-i Inspectoratului Alba.

Difuzarea informațiilor se realiza aducându-se la cunoștința celor în drept interpretarea făcută de organul de informație responsabil, în general aceasta urmând trei direcții: prima către unitatea superioară; a doua către unitatea inferioară (unde s-a produs faptul sau evenimentul); a treia către autoritățile cu care se colabora.

Răspândirea informațiilor se realiza, dacă era cazul, imediat sub formă de notă informativă sau raport informativ sumar, telefonic sau scris, în care se redacta informația fără concluzii; zilnic sub formă de buletin către eșaloanele superioare și autoritățile interesate când era necesar; lunar sau după împrejurări, la indicația organului superior.

Considerat ca organ permanent al armatei, Serviciul Secret primea planurile de culegere a informațiilor de la M.St.M. Secția a II-a cu care avea raporturi dintre cele mai strânse și cu care colabora permanent.

La Secția I Informații a Serviciului Secret culegerea informațiilor se făcea de către agenturile fronturilor respective, prin mijloace specifice de care dispuneau, iar studierea, verificarea și sintetizarea lor se făcea de către Birourile de studii ale fronturilor. Informațiile erau sintetizate sub formă de buletine informative zilnice și lunare, dări de seamă periodice, note și studii informative, toate pentru documentarea organelor superioare. Buletinul informativ zilnic întocmit de Serviciul Secret se trimitea Președinției Consiliului de Miniștri, Ministerului de Interne, Ministerului Apărării Naționale, M.St.M. și Ministerului de Externe.

La Secția a II-a contrainformații a Serviciului Secret, activitatea informativă se centraliza la București pe cele patru grupe, cărora li se adăugau problemele locale, starea de spirit, abuzuri comise de autorități etc.

Materialul provenit de la informatori (indiferent de categorie) era prelucrat și concretizat în note informative, buletine zilnice sau săptămânale și sinteze informative. Asupra destinației acestora hotăra șeful Serviciului Secret.

Din analiza unui buletin informativ zilnic, elaborat de Biroul de studii, Secției I — informații —, se pot formula câteva concluzii. În primul rând, ordonarea informațiilor prelucrate se realiza în general pe trei mari capitole, fiecare corespunzător fronturilor de unde aceste informații proveneau. În cadrul fiecărui capitol, informațiile se grupau pe țările de unde erau culese, fără a se face referiri asupra surselor de proveniență. De remarcat că pentru completa informare a organelor superioare informațiile se dădeau și neprelucrate, ele fiind atașate la buletinul informativ zilnic. În al doilea rând, caracteristic și demn de reținut este faptul că informațiile, care intrau în sfera de preocupări a altor organe și instituții de stat, erau comunicate și acestora în părțile în care le priveau direct de către Serviciul Secret.

„Buletinul zilnic" elaborat de Secția a II-a contrainformații (interne) prezintă unele particularități, în sensul că informațiile erau ordonate pe capitole după sursa de proveniență, notele informative purtând un număr de înregistrare fiind introduse în buletin așa cum erau primite de la agenturile sau centrele informative cu menționarea valorii informației și a competenței sursei. De asemenea, pe fiecare dintre note existau mențiuni despre organele de stat cărora le fusese comunicată.

Analizând sumarul unui buletin informativ intern zilnic, ne putem face o imagine asupra diversității sferei de preocupări a structurilor Serviciului Secret. Aproape că nu exista sector al vieții economice, sociale, politice din țară, care să nu facă obiectul culegerii de informații.

Remarcabil și demn de toată atenția este că din colaborarea dintre Serviciul Secret și celelalte servicii de informații românești lua naștere un alt buletin informativ zilnic, care făcea rezumatul sintetic al „tuturor informațiilor furnizate de organele de informații ale statului român", buletin destinat șefului Serviciului Secret, instrument viu de lucru al acestuia, pe care direct făcea adnotări, indica măsuri, dădea ordine.

Secția a II-a din *Marele Stat Major* își desfășura activitatea informativă pe baza informațiilor obținute prin mijloace informative proprii, în rândul militarilor aflați sub arme, sau prin obținerea informațiilor care făceau obiectul preocupărilor sale prin intermediul celorlalte servicii de informații și contrainformații — în special Serviciul Secret — pentru celelalte categorii de persoane. Întocmea zilnic un „Buletin de informații" în care se făcea o sinteză a informațiilor externe primite, fără nici un fel de referiri la sursa sau valoarea acestora. De asemenea, în „Buletinul contrainformativ zilnic" găsim aceeași sinteză privind, de data aceasta, informații din toate domeniile vieții economice, sociale și politice interne, tratate în aceeași manieră ca și cele externe.

Difuzarea buletinelor se făcea de regulă către următorii beneficiari: Ministerul Casei Regale, Cabinetul Militar al regelui, primul ministru, Ministerul Apărării Naționale (cabinet), Subsecretariatul de stat al Ministerului Apărării Naționale, Ministerul Apărării Naționale (secretariatul general), Ministerul înzestrării armatei, Grupul de armată nr. 1, armatele 1, 2, 3, 4, Comandamentul militar al Capitalei, Comandamentul forțelor aeriene, Comandamentul marinei regale, toate secțiile din M.St.M.

Poliția, Siguranța, Jandarmeria, ca organe informative specializate ale Ministerului Afacerilor Interne, își desfășurau activitatea potrivit sferei lor de competență, ierarhizarea diferitelor structuri fiind stabilită după principiul teritorialității.

Sistemul informativ al Jandarmeriei nu se deosebea prea mult de cel al organelor de poliție, dar, desfășurându-se în mediul rural, avea unele trăsături specifice, vizând modul de transmitere al informației prin filiera ierarhică proprie spre Ministerul Afacerilor Interne, care avea sarcina de a prelucra, sintetiza și transmite informațiile organelor superioare de stat.

„Buletinul informativ", întocmit zilnic de Direcția Generală a Poliției, era transmis: vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, Ministerului Afacerilor Interne, subsecretarului de stat al Afacerilor Interne, Secretariatului general al Afacerilor Interne, M.St.M. (Secția a II-a), Comandamentului militar al Capitalei, Serviciului Secret, M.St.M. (Secția propagandă), Prefecturii Poliției Capitalei, Inspectoratului general al Jandarmeriei. „Buletinul informativ" avea caracter strict secret, pe el existând mențiunea de a fi „distrus prin ardere după exploatare", fiind înseriat. Organizat pe capitole, buletinul sintetiza informațiile culese de pe întreg teritoriul țării, fiind axat pe evidențierea tuturor datelor privind: informații de politică externă, starea de spirit a populației, mișcări subversive, minoritarii, diverse etc., îmbrățișând deci toate sectoarele vieții economice, sociale și politice ale statului.

Informația era consemnată în buletin așa cum era primită, pe ea existând aprecierea asupra calității sale: „sigură", „verificată", „posibilă", „în curs de verificare" etc.

De asemenea, era indicată și sursa de proveniență a informației: „Poliția Turda", „Corpul Detectivilor", „Inspectoratul de Poliție Chișinău" etc., existând și mențiunea despre organul în stat, direct interesat (în afara celor care în mod obișnuit primeau buletinul) să exploateze informația.

Reține atenția, ca problemă deosebit de interesantă, felul cum organele de informații și contrainformații românești tratau problema zvonurilor. Organele de informații puteau să raporteze autorităților ierarhice și zvonurile care se dovedeau a fi puse în circulație cu scopuri dubioase, când acestea persistau sau când ele se întindeau în timp și spațiu și erau de natură să creeze stări de spirit contrarii echilibrului social-politic și liniștii în țară. În aceste cazuri însă trebuia să se elimine tot ceea ce părea de domeniul fanteziei și tot ce nu ar fi interesat măsurile ce urmau a fi luate în consecință. Informațiile care semnalau zvonuri tendențioase, și care vizau personalități importante ale statului, erau raportate numai „confidențial-personal", de la șef la șef, ele nefiind nici înregistrate, nici semnate.

Direcția Generală a Poliției, Prefectura Poliției Capitalei și Inspectoratul General al Jandarmeriei puteau raporta, în condițiile mai sus expuse, Ministerului Afacerilor Interne — Subsecretariatul de stat — zvonurile care creau stări de spirit contrare liniștii în stat și care impuneau luarea de măsuri de anihilare. În toate aceste cazuri însă trebuiau judecate cu atenție, pentru a nu se raporta, zvonurile născute din fantezia unor rătăciți și care dacă ar fi fost inserate oficial ar fi făcut a le colporta autoritatea însăși.

Din cercetarea documentelor existente în arhivele provenite din prelucrarea arhivelor SSI-ului și M.St.M., Secția a II-a, în legătură cu felul cum se făcea informarea zilnică a celor mai înalte foruri în stat, asupra problemelor rezultate din activitatea informativă externă și contrainformativă internă, se poate concluziona că până în septembrie 1940, informațiile se concentrau în „Raportul regal" zilnic, prezentat „Casei regale — Cabinetul ministrului", de către diversele organe de informații cât și de celelalte ministere care aveau prin natura atribuțiilor tangență cu probleme vizând situația internă sau externă a statului (Ministerul Afacerilor Străine, Înzestrării Armatei, Sănătății, Economiei Naționale și al Finanțelor).

Dat fiind faptul că informațiile de ordin intern sau extern (în afara celor menționate expres în buletinele informative sau rapoartele ministerelor mai sus-amintite sunt date fără a se specifica sursa și având în vedere că atât M.St.M., Secția a II-a, cât și Ministerul Afacerilor Interne — Subsecretariatul de stat al Poliției, Siguranței și Jandarmeriei aveau buletine informative de sine stătătoare anexate în original la „Raportul regal", ținând seama și de modul de redactare a informațiilor, putem avansa părerea că acestea aparțineau Serviciului Secret.

Buletinul în speță avea două capitole mari: A — *Interne*, B — *Externe* (este vorba de informații).

Capitolul A (interne) avea următoarele subcapitole: *situația politică* cu subdiviziuni (foste partide, bresle muncitorești, minoritari, diverse); cercurile legăților din Capitală; *finanțe cu subdiviziuni* (buget ordinar, bugete fonduri pentru înzestrarea armatei, bursa efectelor, piața valutelor, piața capitalurilor, diverse); *economia națională cu subdiviziuni* (bursa, comerț exterior, piața, diverse, întrevederi); *militari cu subdiviziuni* (evenimente, armament, plăți).

Capitolul B (externe), conținea subcapitolele: relațiile între state, informații, informații militare de la M.St.M. (repetarea de altfel a informațiilor cuprinse în Buletinul informativ al M.St.M., Secția a II-a, care făcea parte integrantă din Raportul regal). Informațiile erau redate în mod clar și succint (ceea ce dovedește o operațiune prealabilă de prelucrare și sintetizare), la sfârșitul fiecăreia fiind menționată proveniența (Serviciul Secret, Ministerul Afacerilor Interne, Buletinul Ministerului de Justiție, Radio Budapesta etc.). Este neîndoielnic faptul că „Buletinul de informații" prezentat șefului statului era întocmit având la bază buletinele zilnice ale Serviciului Secret, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului de Justiție, precum și prin prelucrarea știrilor difuzate de diversele agenții de presă sau posturi de radiouri străine.

INFORMAȚII SECRETE, ACȚIUNI DIPLOMATICE ȘI MĂSURI CU CARACTER MILITAR LA GRANIȚA DE VEST A ROMÂNIEI (FEBRUARIE 1938–AUGUST 1940)

Prin perseverența diversiunilor întreprinse și folosind din plin acțiunile propagandistice și rețelele de organizații paramilitare cu caracter terorist și de spionaj, revizionismul ungar a creat Serviciului Secret de informații al armatei române cele mai mari probleme, dar i-a oferit în același timp posibilitatea ca printr-o mobilizare maximă și o dirijare inspirată a surselor de penetrare să releve rolul important al informației în cunoașterea, sub toate aspectele, a factorului de risc ce se contura la granița de vest, precum și a unui potențial inamic.

Interceptarea unor documente secrete. În primăvara anului 1938, Serviciul Secret a trecut la aplicarea unor măsuri informative cu caracter ofensiv. Documentele atestă că Serviciul Contrainformativ al Frontului de Vest (organ teritorial mixt al Serviciului Secret și al Secției a II-a din M.Ap.N.), drept răspuns la intensificarea acțiunilor de spionaj îndreptate împotriva armatei române, a întărit conlucrarea cu celelalte autorități polițienești ale statului din zonă în așa fel încât acestea „să corespundă tuturor împrejurărilor, atât în timp de pace cât și în timp de război". La 4 martie 1938, Serviciul Secret informa Marele Stat Major al armatei române că pe frontiera maghiară au apărut noi cadre de spionaj ungar. Era vorba de „ofițeri de frontieră" și „ofițeri comandanți de pichete". Aceștia aveau ca misiune: să organizeze „observarea în sectoarele de pază a frontierei; să supravegheze interogarea călătorilor care treceau granița în mod legal; să țină evidența contrabandiștilor în vederea folosirii lor în scopuri informative; să supravegheze și să dirijeze activitatea organelor grănicerești; să ia în primire și să cerceteze toate persoanele suspecte descoperite în zona de frontieră etc.". În baza întregului material informativ obținut de Serviciul Secret, Marele Stat Major al armatei române a întocmit un studiu spre informarea forurilor de decizie politică și militară, în care consemna că în acea perioadă Ungaria „a organizat prin intensitate, temperament și proporții, una din cele mai formidabile campanii revizioniste ce a cunoscut vreodată istoria politică în toate statele Europei, devenind astfel un factor tulburator al situației politice actuale".

Recrudescența revizionismului maghiar a atras, după cum era și firesc, reacția forurilor de conducere politică ale statului român. Într-un articol publicat în ziarul „Timpul", ministrul de Externe român, Grigore Gafencu, atrăgea atenția

opiniei publice românești și străine asupra situației României: „Țările dunărene au ajuns la mare preț. Spre holdele noastre bogate, spre codrii seculari ai Carpaților, spre terenurile noastre de petrol se îndreaptă interesul și năzuințele atâtor mari puteri. Unele dintre ele caută mijlocul de a se aproviziona. Altele putința de a se întări. Cum pacea se sprijină azi pe un echilibru de forțe, unii năzuiesc, supunându-ne sau câștigându-ne de partea lor, să aplece cumpăna între ei, alții, sprijinindu-ne, urmăresc să întărească echilibrul european. Atârnă în bună parte de înțelepciunea noastră și de politica pe care o vom urma, ca, făcând față, cu măsură și spirit de neatârnare, intereselor și propunerilor ce se îndreaptă spre noi să înlăturăm primejdia unui conflict, întărind dimpotrivă pacea și puterea țării noastre".

Demersurile oficialităților românești se pare că nu au avut prea mare ecou. La București, diplomații Legației maghiare căutau prin acțiuni subterane să tragă maximum de profit din situația internațională. Serviciul Secret a reușit să intercepteze trei documente diplomatice trimise de Legația maghiară către Budapesta. Astfel, unul dintre documente era un raport întocmit în septembrie 1938 de consilierul de Legație Laszo Nagy de Galantha și adresat ministrului Laszlo de Bardossy în care se menționa: „Trebuie să profităm de actuala tensiune politică dintre partidul lui Iuliu Maniu și guvernul lui Armand Călinescu pentru a întreține în Ardeal curentul autonomist, pornit chiar de românii ardeleni. De la această «autonomie» și până la revizuirea frontierelor, pentru care Ungaria se zbate de atâta timp, nu este decât un pas. Situația internațională este destul de încordată, astfel că momentul este cum nu se poate mai potrivit". Al doilea raport, întocmit în octombrie același an, dezvăluia cererile insistente ale consilierului Legației maghiare de la București ca ministrul de Externe ungar să aprobe majorarea subvențiilor pentru Comunitatea Națională a Maghiarilor din România. „Colectivitatea maghiară din România — se preciza în documentul ajuns în posesia Serviciului Secret — trebuie transformată într-un amplu aparat de activitate națională, manevrat de Legație după principii de strictă disciplină la dispoziția guvernului maghiar". Al treilea raport confidențial al Legației maghiare expediat la Budapesta în ziua de 4 decembrie 1938 — întocmit de consilierul Laszo Nagy și atașatul de Legație Nicolae Blascovios — sugera guvernului maghiar ideea de a profita cu orice preț de situația internă critică în care se găsea România pentru declanșarea unei viguroase acțiuni de revendicări maghiare.

În urma supravegherii foarte atente a lui Arthur Konrad — președintele NSDAP, secția din România —, Serviciul Secret a intrat în posesia unor informații prin care se atesta că acesta întocmise un plan de dezmembrare a României, denumit „Frühlingoffensive" (ofensiva de primăvară).

Iată, în linii mari, prevederile acestui plan, așa cum au fost prezentate de Serviciul Secret: „Susținând agitațiile ucrainene pentru formarea unui stat independent, cu regiuni din nordul Bucovinei, nordul și sud-estul Basarabiei, s-ar obține pe de o parte un succes de politică externă, pe de altă parte, crearea unui stat vasal — «Ucraina»; prin ajutorul dat Ungariei în revendicările asupra unor regiuni ardelene, s-ar putea câștiga simpatia și receptivitatea la influența național-socialistă a ungurilor; prin sprijinirea retrocedării Cadrilaterului, Bulgaria

și-ar arăta recunoștința față de Reich, a cărui influență în sudul Europei nu ar mai putea fi periclitată de statele democratice".

În toamna anului 1938, echilibrul european era tot mai grav pus în pericol. Mai întâi a fost Acordul de la München (30 septembrie 1938) prin care Germania, Italia, Anglia și Franța au hotărât dezmembrarea Cehoslovaciei. Apoi, la sugestia puterilor müncheneze, între 9 și 13 octombrie același an, s-au desfășurat la Komaróm, tratative ungaro-cehoslovace pentru rezolvarea litigiilor teritoriale dintre cele două state. Diplomații maghiari pretindeau ca Cehoslovacia să cedeze necondiționat Ungariei un teritoriu ce se întindea până la linia Bratislava–Nitra–Levice–Rimarska–Sobota–Rozňova–Uzherad–Mukacevo, în timp ce delegația guvernului de la Praga era de acord doar cu cedarea unei regiuni restrânse — aproximativ 11% din Slovacia —, cu o populație de 400 000 locuitori. În cele din urmă ambele delegații au convenit ca problema să fie rezolvată cu sprijinul unui arbitraj al Angliei, Franței, Italiei și Germaniei. Întrucât primele două state și-au declinat participarea la o nouă conferință internațională ce avea ca obiect o altă rectificare a frontierelor cehoslovace, misiunea de „arbitraj" și-au asumat-o miniștrii de Externe ai Germaniei și Italiei. Prin sentința pronunțată la Viena la 2 noiembrie 1938 (eveniment cunoscut și sub numele de primul dictat de la Viena), Cehoslovacia a fost obligată să cedeze Ungariei partea de sud a Slovaciei, cu un teritoriu de 12 400 km pătrați și o populație de 1 100 000 oameni.

Primind informații din teritoriu că rezultatele obținute de unguri în Cehoslovacia au repercusiuni negative asupra stării de spirit din Transilvania, analiștii Serviciului Secret au întocmit la 22 noiembrie 1938 un amplu Raport în care sunt reflectate toate detaliile scenariului ce dusese la amputarea teritorială a unui stat vecin, prieten și aliat României. Bazat pe un bogat material documentar și informativ obținut de Frontul de Vest, Raportul demonstrează că ofensiva diplomatică a guvernului ungar contra Cehoslovaciei a fost secondată de o intensă acțiune defetistă desfășurată în teritoriile revendicate și s-a manifestat printr-o propagandă subversivă, de nuanță revizionistă, prin numeroase acțiuni teroriste conduse de pe teritoriul Ungariei și cu concursul efectiv al oficialităților politice de la Budapesta. Ceea ce este demn de reținut, în partea finală a Raportului se atrăgea atenția cercurilor guvernante de la București că se impuneau măsuri energice la granița de vest, întrucât un memoriu similar celui aplicat Cehoslovaciei se pregătește și României. De fapt, cine studiază cu atenție acest document și îl compară cu evenimentele ce au precedat cel de-al doilea dictat de la Viena (30 august 1940) își dă seama nu numai de veridicitatea informațiilor, ci și de puterea de analiză și prognoză a Serviciului Secret. Semnificativă este concluzia acestui document, prin care se atrăgea atenția forurilor conducătoare că „este o imperioasă datorie de a lua din timp — adică cât mai neîntârziat — măsurile de a stăvili propaganda subversivă și a organiza preîntâmpinarea cu toată energia, dintru început, a oricărei încercări teroriste la granița de vest a țării. Astăzi, mai mult ca oricând, la frontiera de vest a țării, în toate posturile de conducere, trebuie să fie puși oameni de mare energie, încredere și spirit de prevedere".

De asemenea, în perioada crizei cehoslovace, Serviciul Secret a obținut informații potrivit cărora Ministerul Apărării Naționale Ungar, în colaborare cu

tehnicienii Marelui Stat Major de la Budapesta, reușesc să organizeze în România asociații secrete paramilitare. În colaborare cu organele de siguranță și ale Secției a II-a din M.St.M., Serviciul Secret identificase astfel de organizații paramilitare ungurești la Satu-Mare, Oradea, Cluj, Odorhei, Marghita, Miercurea-Ciuc, Zalău, Hunedoara, Cehul Silvaniei, Carei și Târgu-Mureș. La Satu-Mare fusese implantat un post de radio clandestin cu ajutorul bisericilor ungurești. Din aceleași informații rezultă că, în ipoteza declanșării operațiilor militare ale armatei ungare împotriva României, postul de radio Budapesta urma să transmită nucleelor teritoriale paramilitare din Transilvania, printr-un limbaj convențional, ordinele necesare coordonării acțiunilor. Astfel, dacă la postul de radio Budapesta se transmitea înainte de prânz comunicatul: „A dispărut fata cu numele Ioana, îmbrăcată în haine maro sau bleumarin, cine știe ceva despre ea să anunțe", avea semnificația unui prim semnal, ce atenționa că toate pregătirile preconizate trebuiau finalizate. Următorul semnal urma să se transmită în două tranșe la emisiunile de după-amiază ale aceluiași post, în formulele: „Un profesor englez face descoperiri senzaționale..." și „Pe dealul Stelelor sau pe dealul Crucii va arde foc roșu, alb, verde". Aceste două parole aveau înțelesul de a se produce explozii la obiectivele stabilite. Interesant e faptul că Serviciul Secret nu a propus măsuri represive, ci a continuat supraveghere informativă foarte strictă, probabil pentru a identifica în cele mai mici amănunte modul de acțiune, intențiile, structurile organizatorice și membrii ce compuneau aceste organizații paramilitare maghiare. Nu este exclus ca, printr-un astfel de procedeu, să se fi așteptat momentul cel mai oportun pentru obținerea unui maximum de profit.

Măsuri de apărare. În ce privește măsurile cu caracter militar, Marele Stat Major, în baza hotărârilor Consiliului Superior al Apărării Naționale, a ordonat intensificarea constituirii de fortificații la granița de vest. Până în iulie 1940, au fost construite 469 cazemate de-a lungul frontierei de vest, din care 406 erau pentru mitraliere, iar 63 puncte de comandă pluton. Cazematele se legau între ele prin tuneluri, asigurându-și o circulație ferită, precum și o ușoară aprovizionare cu muniții și hrană. În mod corespunzător, au fost realizate simultan ample dispozitive de luptă în teren pe întinderi de sute de kilometri pătrați, prin următoarele lucrări: 134 115 km de șanț obstacol; 159 475 km rețea obstacol infanterie; 33 113 km rețea obstacole; 165 515 km rețele de transmisiuni aeriene. Întregul sistem de fortificații a cuprins teritoriul județelor Arad, Bihor, Satu-Mare până la Munții Maramureșului. Armamentul din dotare era automat, în majoritate de fabricație cehoslovacă: mitraliera ZB 7,92 mm, pentru fortificații, puști-mitralieră ZB 7,92, precum și tunuri, obuziere de diferite calibre. Centura de fortificații de pe frontiera dinspre Tisa avea menirea să apere securitatea țării în fața unor eventuale agresiuni din afară, respectiv un atac maghiar.

După dezmembrarea Cehoslovaciei prin actul de la München (30 septembrie 1938), factorii politici și militari de decizie de la București, luând în calcul implicațiile evenimentului precum și informațiile despre planurile oculte ale

Berlinului și Budapestei, au elaborat al treilea plan de înzestrare a armatei, eșalonat pe o perioadă de 10 ani. Acest plan a căpătat aprobarea definitivă în luna octombrie 1938. El s-a ridicat la impunătoarea sumă de 70 376 000 000 lei, cu un plus de 41 405 045 093 lei față de planul anterior din 1935. În funcție de caracterul urgențelor și de obiectivul strategic fundamental — efortul principal îndreptate spre apărarea frontierei de vest —, sumele aprobate au fost repartizate astfel: urgența I, frontul de vest, 40 916 000 000 lei (58,13%); urgența a II-a, frontul de est 15 751 000 000 lei (22%); urgența a III-a, frontul de sud, 13 709 000 000 lei (19%).

O altă măsură pe linia întăririi capacității de apărare s-a produs la 15 martie 1939, și a constat într-o nouă concentrare de trupe. Guvernul român a chemat sub arme mai multe contingente de rezerviști pentru completarea forțelor de apărare a frontierei de vest. Rațiunea acestei măsuri a fost explicată de Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri: „Chemarea câtorva contingente din unele regiuni ale țării a avut un caracter pur preventiv. De aceea trupele nu se vor apropia de frontiere. Dacă peste 10-15 zile atmosfera internațională se va înseninа — după cum noi sperăm —, atunci rezerviștii vor fi îndată retrimiși la vatră. Până atunci s-au luat măsuri ca aceste concentrări să nu stânjenească activitatea economică". Comunicatul se încheia într-o notă de optimism și speranțe: „Trebuie să subliniez că rezerviștii au răspuns la chemare cu un elan patriotic impresionant și că aparatul a funcționat perfect. Acesta pe lângă un sentiment de mândrie, ne dă și pe acela al unei siguranțe desăvârșite".

La 16 decembrie 1938 a intrat în vigoare „Legea pentru crearea zonelor militare și pentru măsurile necesare apărării". Această lege prevedea ca „în scopul apărării Statului Român, se vor alege porțiuni sau regiuni din teritoriul țării pentru lucrările militare și pentru aplicarea măsurilor de prevedere și siguranță". Zonele militare erau de trei categorii: 1) zone de fortificații; 2) zone de interes militar și 3) zone de graniță. De asemenea titlul IV al legii prevedea măsuri speciale pentru aeronautică și marină.

Măsurile cu caracter defensiv nu omiteau domeniul informativ căruia Marele Stat Major începe să-i acorde o tot mai mare atenție. Astfel, la 20 martie 1939, șeful Marelui Stat Major semnează următorul ordin: „Ținând seama de situația actuală și de faptul că anumite elemente interesate, indivizi sau organizațiuni suspecte ar putea să activeze din punctul de vedere al căutării informațiilor sau prin propagandă, pentru a crea diferite curente ostile statului nostru și eventual prin terorism sau sabotaj, vă rugăm a dispune ca organele dvs. din subordine să-și intensifice acțiunea pentru: 1) descoperirea acestor elemente printr-un control permanent al circulației, precum și prin identificarea persoanelor străine sosite de curând în zonă și supravegherea lor și a tuturor celor ce sunt suspecți; prinderea lor înainte de a-și dezvolta acțiunea și trimiterea în judecată; 2) zonele unde mijloacele de care dispuneți urmează să fie concentrate sunt: Ardealul și Dobrogea. În Ardeal se va da o deosebită atenție zonei Satu-Mare, Baia-Mare, Sighet, frontieră, precum și centrelor mai importante ca: Oradea, Cluj, Timișoara, Arad, Sibiu, Târgu-Mureș, Beiuș și a doua urgență Turnu-Severin, Caranșebeș și Lugoj. În Dobrogea, pe teritoriul județelor Durostar și Caliacra și în special în centrele: Bazarcic, Turtucaia, Silistra și în garnizoanele unde se găsesc trupe. Pentru realizarea unei

acțiuni cât mai eficace rugăm a lua dispoziţiuni ca, între organele dvs. și acelea ale trupelor și comandamentelor să fie cea mai strânsă colaborare; 3) pentru ca M.St.M. să cunoască în tot momentul situația pe întreg teritoriul țării, din punctul de vedere al activității străine (spionaj, propagandă, terorism și sabotaj), rugăm a lua dispoziţiuni ca organele dvs. în subordine să comunice și M.St.M., direct și imediat, telegrafic, cazurile ce vor descoperi". Acest ordin, semnat de generalul Dumitru Popescu, demonstrează cât se poate de elocvent importanța ce se acorda ca Marele Stat Major să fie asigurat cu un flux informativ „direct și imediat" care să reflecte situația pe întreg teritoriul țării, ca pe baza lui să se poată fundamenta cele mai oportune măsuri pentru apărarea statului român, într-o perioadă în care factorii de risc evoluau rapid.

Starea de spirit și doctrina ungarismului. Măsurile luate de statul român erau oportune, întrucât manevrele oculte, inițiate de cercurile conducătoare de la Budapesta, se intensificau. Teza nerecunoașterii Tratatului de la Trianon, dezbătută pe larg în presa maghiară, întâlnită în declarațiile unor personalități politice și în lucrările de istorie ungare, constituia un factor de risc ce se prefigura tot mai amenințător. Spre sfârșitul lunii martie 1939, Serviciul Secret a intrat în posesia unui raport comunicat de Ministerul de Externe de la Budapesta Legației ungare din capitala României. Documentul făcea referiri la vizita primului ministru maghiar în Ucraina Subcarpatică, subliniind faptul că populația din această zonă „a primit stăpânirea ungară cu un mare entuziasm, ovaționând armata și pe reprezentanții guvernului". Premierul Teleky Pál a ținut și un discurs în care, după ce a arătat mersul evenimentelor ce duseseră la cucerirea Rusiei Subcarpatice, a adăugat că „nu peste mult timp vor fi eliberați de sub jugul românesc și ungurii din Ardeal, tot astfel cum au fost dezrobiți și cei de sub jugul ceho-slovac". Nota Serviciului Secret întocmită la 27 martie 1939 mai informa factorii de decizie de la București că „se fac intense pregătiri de către armata ungară, în cadrele căreia s-a înființat un batalion de voluntari ardeleni sub conducerea generalului Ermoly, al cărui singur vis este dezrobirea fraților din Ardeal". La 27 aprilie 1939, președintele Consiliului de Miniștri maghiar, contele Teleki Pál, făcea o nouă declarație publică: „... revendicarea Transilvaniei rămâne pe primul plan al preocupărilor politicii Ungariei", iar „anexarea va avea loc mai curând sau mai târziu".

În a doua jumătate a lunii iunie 1939, a fost organizat la Budapesta Congresul Technicienilor agricoli, ocazie cu care, după cum transmitea o sursă a Serviciului Secret, fusese distribuită participanților o broșură intitulată „Les Efforts culturels de la Hongrie de 896" care „cuprindea un bogat material de propagandă nelipsind unele părți tendențioase la adresa românilor". Broșura cuprindea 5 capitole: 1. Istoria teritoriului Ungariei; 2. Fondarea statului maghiar și caracteristica vieții inițiale a acestui stat; 3. Evoluția civilizației maghiare; 4. Istoria politică și juridică a Ungariei; 5. Relațiile dintre unguri și alte popoare. Bazându-se pe citate scrise sau exprimate de diverși oameni de stat sau literați (englezi, francezi, italieni), broșura formula teza potrivit căreia „poporul maghiar, datorită

istoriei și calităților sale, merita să-și redobândească patria întreagă, adică Ungaria Mare, nu numai în interesul lui, dar și în interesul menținerii echilibrului în centrul Europei".

În vara anului 1939, organizațiile paramilitare maghiare erau deja pregătite pentru asalt. Încă la 8 mai 1939, generalul Werth Henrik, șeful Statului Major al armatei maghiare, prezentase un proiect de plan pentru invadarea României, în care un loc important îl ocupa „pregătirea unor acțiuni de sabotaj în România, în domeniul căilor de comunicații și al industriei de război; crearea unor organizații înarmate în Transilvania; pregătirea răscoalei populației de naționalitate ungară din apropierea graniței...". În esență, avem detaliile unei strategii pe care Serviciul Secret o descifrase, după cum am văzut anterior, încă din noiembrie 1938.

La 24 august 1939, prin Nota informativă cu nr. 28, Serviciul Secret aducea la cunoștința Marelui Stat Major că „din informațiile culese rezultă că în Ungaria, Iugoslavia și Bulgaria, în apropierea frontierelor noastre se fac importante concentrări de trupe". „Aceste operațiuni deși se fac în secret — mai sublinia nota —, sunt observate de locuitorii orașelor și comunelor din apropierea frontierelor, care comentează și discută rostul lor". Localitățile în care se făceau astfel de concentrări de trupe erau: 1) în Ungaria la Ungvar, Muncaci, Berecsas, Hust, Cenger, Szarvas, Sentes, Hadwezö-Vasarhei și Szeged; 2) în Iugoslavia la Subotița, Zenta, Becicerec și Pancevo; 3) în Bulgaria la frontiera Dobrogei, Razgrov, Vetovo Belo, la spatele orașului Rusciuc Plevna și localitățile din spatele (orașelor) Palanca și Vidin. Serviciul Secret mai informa că „populația în Ungaria și Bulgaria este alimentată cu știri senzaționale favorabile revendicărilor față de România. Se vorbește că deodată cu acțiunea Germaniei, ungurii și bulgarii vor ridica categoric pretențiuni față de țara noastră. Aceste știri colportate și printre minoritarii din acest ținut. Se spune că în Ungaria și Bulgaria însuflețirea populației excitată de cercurile revizioniste este de nedescris".

Imediat după declanșarea celui de-al doilea război mondial și desființarea ca stat a Poloniei în urma invaziei trupelor germane (1 septembrie 1939) și sovietice (17 septembrie), starea de spirit din Ungaria devine și mai exaltată. Prin Nota informativă cu nr. 29 din 20 septembrie 1939, Serviciul Secret aducea la cunoștința factorilor de decizie politică și militară din România următoarele: „Pe câmpul de instrucție dintre comunele Berethy-Ujfalu și Berety-Szentmarton, în ziua de 6 septembrie 1939, au ieșit la instrucție dimineața pe la orele 6 două regimente de infanterie ungare, din orașul Berety-Ujfalu, la care regimente majoritatea soldaților și ofițerilor erau dintre cei concentrați. La începerea programului de instrucție, la comanda dată de ofițeri, soldații au refuzat de a executa comanda strigând în masă, că ei nu mai execută nici un ordin, cerând să fie lăsați să meargă să atace pe valahi și să ocupe Ardealul care a fost luat pe nedrept, arătând că ei nu mai pot suferi mizeria care îi apasă din zi în zi tot mai greu, atât pe ei cât și pe familiile lor care aproape mor de foame acasă. Un colonel cu numele Oskar, ce se găsea acolo, văzând ce se întâmplă, cu mare greutate a adunat pe toți soldații cărora le-a ținut o cuvântare încurajatoare, spunând între altele: «Soldați, în zilele astea așteptăm ordine de la cei mari pentru a ataca pe valahi și a lua Ardealul. Atunci, toată mizeria de care suferiți va dispare dar numai armata maghiară nu poate

merge contra valahilor, deoarece aceștia și armata lor sunt superioare armatei maghiare. În curând vom primi ajutor de la germani și italieni cu care împreună vom ataca pe valahi»".

Am citat în extenso din acest document, pentru a demonstra că Serviciul Secret, prin informațiile pe care le obținea a reușit să sintetizeze trei aspecte esențiale în ce privește strategia Ungariei: 1) Transilvania era râvnită datorită bogățiilor ei ce contrastau izbitor în comparație cu teritoriul oferit de statul ungar; 2) starea de spirit halucinantă în care ajunsese populația ungară, ca rezultat al propagandei revizioniste ce nu cunoscuse nici o limită; 3) corpul ofițeresc ungar era conștient totuși că fără ajutorul Marilor Puteri, revizioniste și revanșarde (Italia și Germania), nu putea să obțină Transilvania. Ne găsim de fapt în fața celor trei dimensiuni a ceea ce se poate numi pe drept cuvânt, doctrina ungarismului.

Structurile informative militare împreună cu cele civile, cu care colaborau, au aflat de planurile de operații germano-ungare împotriva Poloniei și României de la sfârșitul lunii august și începutul lunii septembrie 1939. Conform acestor planuri, trupele ungare, împreună cu o divizie blindată germană, urmau să atace dinspre vest, iar mari unități germane, de la nord la sud, de-a lungul văilor Siretului și Prutului.

Dejucarea unor acțiuni de spionaj, propagandă și diversiune. În fața unui asemenea factor de pericol pentru suveranitatea și integritatea statului român, Marele Stat Major al armatei române depunea în continuare eforturi pentru a adapta din mers măsuri de apărare în concordanță cu noile realități. Începând cu data de 11 septembrie 1939, în partea de vest a țării s-a constituit Grupul de armate 1, compus din Armatele 1 și 4 (aceasta din urmă nou constituită), cu misiunea de a respinge orice agresiune dinspre vest, între Vatra Dornei și frontiera cu Iugoslavia, linia de despărțire între cele două armate fiind Oradea-Blaj. Printr-un ordin circular, din 28 septembrie 1939, Marele Stat Major informa că în conformitate cu „Regulamentul Legii pentru crearea zonelor militare și măsurile necesare apărării țării", luase ființă un birou care se ocupa cu toate chestiunile ce derivau din aplicarea acestui regulament. De asemenea, la 6 octombrie 1939, pe lângă Corpul IV Armată din Cluj s-a constituit un birou — sub acoperirea de Birou Statistic Militar —, cu scopul „culegerii tuturor informațiilor în ce privește starea de spirit a populației și remedierea în termen scurt a tuturor neajunsurilor". Acest Birou Statistic funcționa pe lângă centrul de informații Cluj al Serviciului Secret. Aici se adunau toate informațiile inclusiv cele furnizate de prefecturi, poliții și jandarmerie. Practic, prin acest ordin, Serviciul Secret începe să concentreze toate informațiile referitoare la apărarea țării, pe care — după verificare, prelucrare și sinteză — le trimitea factorilor de decizie politico-militară. Este încă o dovadă asupra faptului că Serviciului Secret i se acorda toată atenția și tot sprijinul, într-o peioadă în care România trecea prin mari dificultăți (izolare politică, o slabă dotare și înzestrare a armatei), care nu puteau fi depășite decât printr-un efort de inteligență.

Măsurile au fost oportune, întrucât la sfârșitul anului 1939 și până în august 1940, acțiunea terorist-diversionistă și de spionaj maghiară în România s-a arătat și mai agresivă. La 14 octombrie 1939, Serviciul Secret, împreună cu organele de siguranță, a trecut la neutralizarea organizațiilor paramilitare maghiare identificate cu 8 luni în urmă. În realitate, a fost vorba de o singură organizație cu centrul la Oradea și Satu-Mare și cu ramificații în tot Ardealul și regiunile bănățene formată din 172 persoane. În Nota din 15 octombrie 1939, Serviciul Secret informa în legătură cu acest caz că fuseseră arestați deja „21 de membri ai organizației, între care și doi preoți de la Episcopia Reformată din Oradea". Cu ocazia arestărilor, a mai fost descoperită „o însemnată cantitate de armament și material explozibil, care a fost transportată clandestin din Ungaria în cursul ultimelor două luni". Percheziţiile au scos la iveală și „o listă de fonduri trimise din Ungaria pentru alimentarea organizației", „material informativ", precum și „un post de radio-emisie clandestin care funcționa la Episcopia Reformată din Satu-Mare". A fost una dintre cele mai importante capturi făcute de Serviciul Secret pe linia neutralizării acțiunilor de spionaj desfășurate de maghiari pe teritoriul României. Avem însă și atestări documentare privind felul în care au acționat factorii de decizie politică de la București. Astfel, guvernul român a stabilit o înțelegere cu statul ungar care și-a luat obligația de a nu mai persevera în acțiuni similare, în scopul de a nu înăspri relațiile româno-maghiare. În cadrul acestei înțelegeri, statul român și-a îndeplinit obligațiile asumate, renunțând chiar la trimiterea în judecată a unui număr destul de mare din cei implicați care au fost trecuți în Ungaria.

Față de atitudinea conciliantă a Bucureștiului, reacția Budapestei nu s-a lăsat așteptată. La sfârșitul lunii octombrie, a fost editată la Budapesta revista „Lothar" (Orizontul), care conținea un articol ce făcea referire la „îmbunătățirea situației minorității maghiare din România". Articolul sublinia politica de largă înțelegere pe care statul român o ducea față de minoritatea maghiară din cuprinsul granițelor sale. În acest sens, se arăta în articol că „după încadrarea minorităților maghiare în Frontul Renașterii Naționale, aceasta se bizuie pe bunăvoința guvernului român, având aceeași încredere și în autoritățile de stat care știu să respecte toate condițiile legale de dezvoltare ale vieții minoritare". Au fost relevate, de asemenea, dispozițiile Ministerului Educației Naționale din România referitoare la învățământul din școlile maghiare, cât și unele fapte care permiteau autorilor articolului să concluzioneze: „Noi care urmărim cu atenție toate manifestările vieții maghiare din România, ne este imposibil să nu recunoaștem valoarea frumoaselor rezultate obținute de către Comunitatea Maghiară din România în ultima vreme". Agenții Serviciului Secret, foarte atenți față de reacția maghiarilor din România, semnalau prin Nota din 24 octombrie: „Publicarea acestui articol în revista maghiară «Lothar» este comentată cu deosebit interes de către membrii coloniei maghiare din Capitală, dintre care unii caută să nege cele exprimate de ziarul din Budapesta. Astfel, maiorul Gudor, medicul Bakh și cântărețul bisericesc reformat Kiss sunt de părere că situația minorității maghiare din România încă nu s-a îmbunătățit așa cum ar fi trebuit să fie; iar evreul ungur Klanzner — semnalat prin notele anterioare ca un notoriu iredentist — a afirmat în privința activității Secției

maghiare din Frontul Renașterii Naționale că față de Secția germană, este aproape inexistentă".

Cu toată atitudinea conciliantă din partea României, statul ungar nu și-a respectat angajamentele luate, continuând a întreține o acțiune de agitație accentuată. Nu se ținea seama nici de „sugestiile Axei Roma-Berlin, care cereau ca, în special în acele momente, între cele două țări să existe raporturi cât se poate de pașnice". De asemenea, guvernul de la Budapesta a dovedit o totală lipsă de interes față de eforturile și propunerile României de realizare a unui Bloc al neutrilor cu scopul de a se preveni orice agresiune în detrimentul țărilor mici din centrul și sud-estul european.

Prin Nota din 10 noiembrie 1939, Serviciul Secret informa că diferite instituții ale minorității maghiare din România primeau dispoziții de la Budapesta ca să intensifice propaganda revizionistă. „Birourile și școlile maghiare din țară — menționa documentul — vor introduce cu începere de la ziua Sf. Ștefan așa-numita «Suprema Rugă», redactată de preotul Francisc Balász, având în traducere următorul text: «Rugăm pe Dumnezeul nostru mare și sfânt să apere dreptatea ungară. Să dea patriei noastre hotarele strămoșești. Să pedepsească pe dușmanii care ne-au ciopârțit neamul. Să urmărească cu sabia lui de foc pe toți cei care ne stau împotrivă. Noi jurăm să murim pentru libertatea noastră.»" Același document al Serviciului Secret mai informa despre societățile iredentiste maghiare Koás Ferenczkör (Cercul Koás Ferenczkör) și I. K. E. (Ifjusági Kerestény Egylet — Asociația Tineretului Creștin) care primiseră numeroase volume de propagandă din partea unor fruntași maghiari. Conții Nicolae Banffy, Ernest și Adam Teleky primiseră potrivit documentului informativ al Serviciului Secret „câte 500 de volume din lucrările cele mai recent apărute în Ungaria". O zi mai târziu, la 11 noiembrie 1939, un alt document informativ al Serviciului Secret atrăgea atenția oamenilor politici de la București că oficinele propagandei iredentiste maghiare din România încercau o nouă metodă pentru a crea o stare de agitație în rândurile populației: „Propagandiștii maghiari încearcă în prezent să agite populația sârbească din Banat, îndemnând-o să se organizeze după modelul celorlalte minorități și să-și exprime pretențiile sale față de statul român, insinuând că, în caz contrar, vor fi expuși, ca drepturile de care se bucură să fie reduse".

În ianuarie 1940, a fost descoperit, de grănicerii români, un agent maghiar — Erdei Emil —, în momentul când intenționa să treacă clandestin frontiera în Ungaria. Din ancheta informativă efectuată de Serviciul Secret, a rezultat că până la data reținerii, acesta transmisese Centralei spionajului ungar din Budapesta informații despre: dislocarea Regimentului 93 infanterie; Regimentul 17 infanterie; Regimentul 96 infanterie, Comandamentului Corpului 6 Armată; Diviziei 1 cavalerie; Diviziei 1 infanterie și date relative la „lucrările de fortificații executate în regiunea de frontieră din împrejurimile Aradului".

Legația maghiară de la București a primit în februarie 1940 o comunicare din partea guvernului de la Budapesta în legătură cu modul de întrebuințare a fondurilor bănești. În legătură cu acest aspect, raportul informativ al Serviciului Secret din 20 februarie menționa: „Fondul Societății «Magyar a Magyarest» (Ungur pentru Ungur), care până în prezent era întrebuințată în majoritate pentru înarmarea

Ungariei, în viitor nu va mai servi decât în scopurile și necesitățile comunității maghiare din România și în special pentru propaganda iredentistă desfășurată de agenții reprezentanței diplomatice a Ungariei din țara noastră".

Propaganda revizionistă maghiară desfășurată în rândul comunității minoritare din România se corela cu cea din Ungaria, aspect rezultat din nota Serviciului Secret întocmită la 21 februarie 1940, în care se menționa, printre altele: „După crearea Ministerului Apărării Naționale Ungar s-a luat măsura ca o dată pe săptămână, în toate fabricile să se adune personalul și în prezența unui delegat al acestui minister să li se țină conferințe cu subiect revizionist, constând din instigații la adresa României. În general, conferințele acestea se termină cu formula... «Spuneți la toți ai voștri și la toți cunoscuții că trebuie să luăm înapoi Ardealul și cât mai curând»".

La începutul lunii martie 1940, documentele informative ale Serviciului Secret făceau referire și la alte aspecte prin care se manifestau acțiunile cu caracter propagandistic ale Ungariei. Nota din 6 martie preciza: „În vederea intensificării propagandei iredentiste maghiare în România, Bardoszy Laszlo, ministrul Ungariei la București, împreună cu conducătorii Comunității Naționale a Maghiarilor din România au luat următoarele hotărâri: se vor înființa mai multe echipe volante care se vor ocupa exclusiv cu propaganda actuală; în comunele și satele din Ardeal, se vor înființa mai multe case culturale maghiare; se va numi un comitet ce se va ocupa exclusiv cu dezvoltarea la maximum a societăților sportive maghiare din România". Una din cele mai importante oficine de propagandă iredentistă maghiară din România era Cazinoul maghiar din Cluj, unde se discutau și se fixau directive pentru acțiunile cu caracter politic, economic și cultural. La 8 martie 1940, Serviciul Secret semnala că în saloanele acestei organizații aveau loc „întrevederile dintre fruntașii minorității maghiare și elementele de legătură ale guvernului din Budapesta".

Datorită relațiilor de prietenie și de excelentă cooperare informativă existente între Mihail Moruzov și colonelul Wahle — ofițerul de legătură al Abwehrului la București —, Serviciul Secret a obținut la jumătatea lunii mai 1940 efectivele armatei maghiare. Conform notei întocmite de șeful Serviciului Secret, la 14 mai 1940, pe baza unui document original primit de colonelul Wahle de la Berlin, rezultă că armata maghiară nu avea nici o unitate de rezervă. Cele existente erau numai unități active: „8 corpuri de armată, 16 brigăzi mixte (efectivele comparabile cu cele ale diviziilor); 1 brigadă de munte; 1 divizie de cavalerie; 2 brigăzi motorizate; 34 batalioane de grăniceri; 150 care de luptă; 200 de avioane".

Într-o notă întocmită de Serviciul Secret la 21 august 1940 — deci în timp ce se desfășurau Tratativele româno-ungare de la Turnu-Severin —, se menționau și alte exemple de acțiuni și grupuri terorist-diversioniste maghiare identificate și neutralizate în perioada ianuarie-august 1940. După cum menționează documentul, toate acestea erau aduse la cunoștința guvernului român „pentru ca ele să fie exploatate așa cum se va crede de cuviință".

După cum se știe tratativele româno-ungare de la Turnu-Severin nu au dus la nici un rezultat, date fiind pozițiile ireconciliabile ale celor două părți. Temân-

du-se de eventualitatea unui război pe care Ungaria, sprijinită și de URSS, l-ar fi putut totuși declanșa, ungurii mobilizaseră o armată de 400 000 de soldați, Puterile Axei au intervenit și prin al doilea Arbitraj (dictat) de la Viena, din 30 august 1940, s-au rupt din teritoriul României 42 243 km^2 cu o populație de 2 607 007 locuitori, dintre care 50,2% români, 37,1% maghiari, 2,76% germani și 3,7% evrei.

Ceea ce ne mai interesează este că pe timpul tratativelor (începute la 16 august) și până la dictat, autoritățile de la Budapesta acționaseră aproape identic ca în noiembrie 1938. Voind să speculeze la maximum conjunctura internațională favorabilă satisfacerii pretențiilor sale revizioniste, Ungaria și-a activat rețeaua de spionaj din partea de nord-vest a României, care avea sarcina să organizeze acțiuni de diversiune și terorism și să mobilizeze populația de naționalitate maghiară din Transilvania la acte ostile contra statului român. Într-un raport al organelor de informații românești se menționa: „Primul gest de refuz din partea României de a accepta pretențiile integrale ale Ungariei va fi considerat de acesta ca un motiv de război. Imediat după ce s-ar produce refuzul, ar intra în țară 700 de membri din «Garda zdrențăroșilor» care, în grupuri mici, vor executa acte de sabotaj și instigații la revoltă pentru a oferi armatei maghiare pretextul unei intervenții în România. Aceste grupuri vor mai avea misiunea să întrerupă comunicațiile între Ardeal și Vechiul Regat prin aruncarea în aer a drumurilor și căilor ferate din trecătorile din munți. Acești 700 de teroriști sunt toți originari din Ardeal, cunoscători ai regiunilor afectate lor pentru actele de sabotaj". Pregătirea unor acțiuni teroriste, menite a intimida guvernul român, este prezentată și într-un alt raport informativ: „Grupuri de teroriști, camuflați sub denumirea «Testuevelesi Szakaszok» (Plutoane de educație fizică), sunt plasate în diferite puncte ale frontierei române. Sunt îmbrăcați în haine civile și instruiți să pătrundă pe teritoriul român pentru terórism și sabotaj. Cei mai mulți subofițeri, aleși dintre oameni voinici și de condiție robustă. Aceste grupuri nu poartă uniforme speciale, însă au ca semn distinctiv câte un inel de argint, cu literele «T» și «S», iar între ele un cap de mort. Asemenea teroriști au fost întrebuințați pentru provocarea incidentelor la frontiera cehoslovacă și se poate ca la momentul oportun, să joace un rol asemănător pe frontiera română".

La graniță s-au produs și numeroase incidente, iar „în zilele de 27 și 28 august avioane horthyste au violat spațiul aerian al României, zburând până deasupra localităților Brașov, Vințu de Jos și Someșeni, unde au aruncat manifeste cu conținut ostil statului român". Aeroportul de la Satu-Mare a fost mitraliat și bombardat. Iată cum prezenta episodul și impactul lui asupra populației civile o notă a Siguranței din 29 august 1940: „Comunicatul oficial al guvernului prin care s-a adus la cunoștința publică acțiunea agresivă ungară prin violarea spațiului aerian național și bombardarea directă a aeroportului Satu-Mare este viu comentată de întreaga populație creștină din localitate. Se evidențiază în special faptul că guvernul ungar se pretează la acte de violență tocmai în momentul când se duc pertractări cu guvernul român pentru rezolvarea problemei transilvănene. Unii consideră această acțiune de violență o mârșavă încercare de intimidare spre a forța pe români să le facă concesii teritoriale". Iar Comisariatul de poliție Salonta

raporta: „la 27 august 1940, la ora 4.30, grănicerii unguri au deschis foc asupra pichetului românesc Poslogea. De asemenea — se menționa în raport —, trenul care face legătura între Salonta și Nategyane a fost primit în apropierea graniței cu focuri de armă și obligat să se înapoieze, întrerupându-se astfel, prin acest punct, trecerea în Ungaria".

Armata ungară a primit ordin să fie gata de atac pentru ziua de 28 august, dacă România nu satisfăcea până atunci pretențiile guvernului ungar. „Impresia mea, pe care o împărtășește și colegul italian, este că foarte probabil Ungaria va începe operațiuni militare pe la mijlocul săptămânii viitoare, dacă puterile Axei nu intervin mai înainte" — raporta Otto von Erdmannsdorf, ministrul german la Budapesta, încă din 24 august.

Ospitalitate și... otravă. Punctul șase din „Arbitrajul" de la Viena preciza: „Reglementarea tuturor celorlalte chestiuni de detaliu rezultate din schimbarea de suveranitate va forma obiectul unor negocieri directe între guvernul regal român și guvernul regal ungar". În acest scop, la mijlocul lunii septembrie 1940 sosea la Budapesta o delegație română condusă de Valer Pop. Principalul obiectiv urmărit de autoritățile române era rezolvarea statutului românilor rămași în teritoriul anexat de Ungaria. Dar partea ungară a făcut tot posibilul pentru a împiedica buna desfășurare a tratativelor. După cum rezultă din memoriul comisiunii române de la Budapesta, publicat și în presa vremii, începerea discuțiilor a fost amânată în mai multe rânduri, iar până la urmă ele au fost întrerupte.

Un document inedit, păstrat în arhiva SSI, ne va lămuri și mai bine asupra atmosferei în care s-au desfășurat discuțiile. Este un memoriu redactat de generalul C. Dragalina, la 20 octombrie, scurt timp după reîntoarcerea sa în țară, și înaintat Președinției Consiliului de Miniștri:

„Participând în delegațiunea română, de sub președinția d-lui ministru Valer Pop, în timpul funcționării ei la Budapesta, am făcut următoarele constatări asupra unor fenomene de intoxicație survenite membrilor delegației române:

1. — Întreg personalul delegației a locuit și a luat masa la hotel «Pallatinus» din Insula Margareta din Budapesta. Hotelul este de prim rang.

Micul dejun era servit în cameră, iar mesele à la carte în restaurantul hotelului, în care luau masa și alte persoane străine de comisiune și care nu erau cetățeni maghiari.

Cu unele din aceste persoane, comisia avea relațiuni, așa încât își puteau comunica impresiile.

În repetate rânduri, diferiți membri ai delegației române, individual și în grup, s-au plâns de o serie de curioase tulburări pe care le-au resimțit în special după mese sau noaptea.

De la început afirm că străinii de delegația română nu s-au plâns de asemenea fenomene. Printre cei care au suferit asemenea consecințe, din delegațiunea noastră, citez următoarele:

— colonelul Casian, din comisia de delimitare a frontierei

— dl Zamfirescu, șef de secție, delegat de Ministerul de finanțe

— dl avocat Neguș, consilier juridic

— maiorul Tilichi, delegat în comisia de delimitarea frontierei

— dl dr. Georgescu, de la Institutul central de statistică, membru în delegația de delimitarea frontierei și în delegația economică

— Mircea Niculescu, director în Ministerul finanțelor, I. Tomaziu, secretar particular al d-lui ministru Valer Pop, Porumbielu de la Banca Națională

— d-ra Eremia și

— d-ra Temenciuc, ambele de la Ministerul afacerilor străine

— dl I. Barbu, secretar al d-lui ministru Valer Pop, cum și subsemnatul...

Fenomenele de care se plângeau toți cei intoxicați veneau pe neașteptate la câteva ore după masă, sau în timpul somnului, când erau cuprinși de tulburări de auz și vedere, de amețeli, de pierdere de echilibru, tendință de a vomita, transpirații reci, amețeli etc.

S-a putut observa la mulți fie o stare de apatie și somnolență, fie o iritabilitate nervoasă.

Astfel colonelul Casian, care deși era un temperament calm, devenise extrem de nervos.

— Subsemnatul, deși duc o viață foarte sobră, am suferit aceste tulburări în mai multe rânduri, iar în noaptea de 12 octombrie, între orele 4 și 5 dimineața, aceste tulburări au fost așa de pronunțate — pot afirma atât de grave — încât sărind din somn am avut impresia clară că am fost drogat. O sudoare abundentă și rece, dureri de cap și amețeli, vomitări și stare de vertigiu. Am avut senzația că nu mai pot rezista, având dificultăți în respirație, iar inima funcționa cu greutate.

Am încercat atunci să scriu pe o hartă, ce o aveam pe măsuță, ultimele mele dorințe.

A doua zi am povestit camarazilor mei întâmplarea.

— Într-una din ședințele comisiei de delimitare, pe când se lucra noaptea târziu, fiecare din membrii prezenți s-a simțit rău, așa încât am fost nevoiți să ridicăm ședința.

— D-ra Temenciuc, de la Ministerul afacerilor străine, de o debilitate pronunțată, a fost evacuată în țară într-o stare destul de gravă, în urma tulburărilor ce le prezenta.

— Dl Zamfirescu Ion, șef de secție la Ministerul de finanțe, declară de asemenea că în patru rânduri s-a simțit foarte rău, a vomitat și i-au apărut pe buze erupții care durau 4-5 zile.

— De asemenea, d-nii Tomaziu (secretarul d-lui ministru Valer Pop), Mircea Niculescu (director în Ministerul de finanțe), Porumbielu, de la Banca Națională Română, s-au plâns în câteva rânduri de aceleași fenomene.

— Dl Barbu I., secretar al d-lui ministru Valer Pop, s-a sculat într-o dimineață disperat, plângându-se că nu mai vede deloc, deși s-a dus să controleze acest lucru la lumina ferestrei. După 1/2 oră, vederea i-a revenit.

— Într-una din zile a fost cuprins de aceleași tulburări grave un agent de siguranță ungur ce lua masa în același restaurant. Starea lui a fost foarte gravă, necesitând intervenția medicilor și producând panică în întregul hotel. De bună seamă că chelnerul i-a dus mâncarea destinată unui român.

Membrii delegației române nu s-au sesizat de aceste tulburări pentru a le da interpretarea justă, decât după ce d-ra Eremia, întoarsă în țară, a primit o carte poștală revelatoare, pe care a depus-o la Marele Stat Major. În această scrisoare, un fost bucătar de la hotelul «Pallatinus» îi spune că nu a înțeles să o otrăvească, ci de câte ori îi servea masa îi punea o doză mai mică de otravă decât i se cerea, aceasta pentru motivul că avea o deosebită simpatie pentru dânsa...

În rezumat, subsemnatul cred că s-au făcut repetate tentative pentru intoxicarea membrilor comisiei spre a le micșora capacitatea de lucru, de atenție sau poate pentru a-i suprima cu încetul. Unii membri din comisie se plâng și astăzi de consecințele toxicelor pe care le-au primit.

Nu m-am mirat că eu personal am fost urmărit în mod special, deoarece atât presa din Budapesta, cât și radio Budapesta și Londra au făcut contra mea o campanie susținută și îndelungată, acuzându-mă de dârzenia atitudinilor mele.

Față de ceilalți delegați, atitudinea ungurilor era dictată de o ură permanentă pe care o au contra românilor, ură alimentată de propaganda maghiară, care atribuie românilor ororile pe care de fapt ungurii le comit în teritoriul răpit.

În legătură cu aceste procedee nepermise, reamintesc cazul raportat Domniei Voastre, în care trei membri ai delegației de frontieră maghiare au invitat la masă pe doi din membrii delegației române și abuzând de calitatea lor de gazdă, după ce i-au adus într-o stare de totală ebrietate, le-au propus bani pentru a trasa linia de frontieră în avantajul ungurilor...

Purtarea delegaților români a fost demnă, respingând cu indignare propunerile și raportând cazul".

*

Dacă e să facem o evaluare de ansamblu asupra fluxului informațional obținut și difuzat de Serviciul Secret, atunci se poate sublinia că factorii de decizie politică și militară din România au avut la dispoziție informații, chiar în cele mai mici amănunte, despre intențiile și acțiunile puse la cale de guvernanții de la Budapesta. Valorificarea lor s-a făcut în concordanță cu principiile politicii externe românești și doctrina militară pur defensivă de apărare a statului român. Pierderile teritoriale din vara anului 1940 au demonstrat că măsurile informative, politico-diplomatice și militare nu au fost suficiente. Jocul de interese al marilor puteri în această zonă a constituit factorul determinant. El nu trebuie judecat separat, ci în directă conexiune cu politica de compromis, adică cedări teritoriale fără rezistență armată, inaugurată în iunie 1940 în beneficiul URSS.

PERSONALITATEA LUI MIHAIL MORUZOV

Mihail Moruzov este cel ce a conceput, organizat și condus primele structuri secrete de informații moderne în România. Documentele de arhivă foarte puține care s-au păstrat, deopotrivă cu izvoarele memorialistice ne dezvăluie o personalitate enigmatică, adesea contradictorie, cu reacții imprevizibile și greu de descifrat sub presiunea evenimentelor politico-militare, aspecte întâlnite, de regulă, la cei ce și-au dedicat întreaga viață și activitate profesională frontului secret.

S-a născut la 8 noiembrie 1887 în comuna Zebil din județul Tulcea. Toate sursele îi indică pe Moruzovi drept descendenți ai unor cazaci zaporojeni refugiați în România la o dată greu de stabilit. Tatăl său, Nicolae, fusese preot vreme de 40 de ani, la biserica rusă din Tulcea. Împreună cu prezbitera Maria avusese cinci băieți și două fete, Mihail fiind cel mai mic fiu al acestei familii. Deși provenea dintr-o familie de intelectuali, totuși pregătirea teoretică oficială se pare că a fost destul de sumară. Studiile primare și parte din cele secundare, trei clase de liceu neterminate din cauza limbii latine, le-a făcut la Tulcea. A obținut totuși o diplomă de bacalaureat, dar a cărei autenticitate a fost contestată de unii memorialiști. Stăpânea bine sau suficient câteva limbi străine, învățate din familie și anturaj: rusa, ucraineana, bulgara, turca și tătara.

Pentru activitatea de informații în materie de apărare a siguranței naționale, Mihail Moruzov a fost un autodidact. Cei care l-au cunoscut, au lucrat cu el ori au stat mai mult în preajma lui, i-au recunoscut calitățile de om făcut pentru spionaj și contraspionaj: inteligent, abil, conspirativ, ambițios, energic, cu putere de pătrundere, înțelegere și analiză a evenimentelor; dispunea de nervi de oțel și de capacitatea de a-și disimula intențiile și știa să păstreze cu sfințenie secretele.

A debutat în activitatea secretă de informații din proprie inițiativă, în 1907, când, la biserica Sf. Gheorghe din Tulcea, a descoperit o organizație revizionistă bulgară. A fost folosit ulterior ca agent, apoi primit în Siguranță ca agent clasa a VIII-a, urcând cu rapiditate gradele ierarhice până la cel de inspector de poliție la Constanța.

Din însărcinarea Marelui Cartier General al armatei române, în martie 1917, Mihail Moruzov s-a deplasat împreună cu o echipă de agenți în Delta Dunării, unde a pus bazele Serviciului de Siguranță al Deltei, care, după armistițiul cu Puterile Centrale a căpătat denumirea de Serviciul de Siguranță al Dobrogei. Până la sfârșitul campaniei contra Ungariei, această structură informativă condusă de

Moruzov și-a adus o contribuție importantă în obținerea și furnizarea de informații către Marele Cartier General, în baza cărora s-au fundamentat o serie de măsuri politico-militare în beneficiul intereselor statului român.

La 13 mai 1920, Moruzov a fost arestat, printr-un mandat emis de judecătorul de instrucție al Tribunalului Constanța, fiind învinuit că își însușise sume de bani din fondurile destinate agenturii. În urma cercetărilor efectuate nu s-a putut demonstra vreo ilegalitate de care să poată fi făcut răspunzător Moruzov, fapt pentru care a fost achitat de orice penalitate.

În 1924, Mihail Moruzov a fost numit șef al Serviciului Secret de informații al armatei române, funcție pe care o va onora până la 6 septembrie 1940, ofițerii de la Marele Stat Major recunoscându-i astfel contribuția sa din anii primului război mondial, precum și calitățile deosebite pentru munca de informații.

Lui Moruzov îi plăcea să se compare doar cu „cei mari" și mai ales să învețe din experiența lor pentru a o adapta, atât cât era posibil, la specificul românesc. Așa ne explicăm interesul lui pentru activitatea Biroului Federal de Investigații al SUA (FBI), condus, începând tot cu anul 1924, de celebrul Edgard Hoover. Pe Moruzov l-au interesat tehnicile acestuia în combaterea gangsterismului și a organizațiilor anarhiste.

Ca șef al Serviciului Secret, Moruzov și-a adus un aport remarcabil, în primul rând la conceperea și reorganizarea activității de informații pe baze moderne. Concepția lui Moruzov despre intelligence (adică informații culese, prelucrate și difuzate factorilor de decizie din stat, pe care se fundamentează politica de apărare a siguranței naționale), deși nu a fost sintetizată și expusă într-o formă sistematizată, poate fi reconstituită totuși prin studiul atent al documentelor ce poartă semnătura olografă a lui Moruzov. Astfel, în 1928 i s-a cerut din partea Marelui Stat Major să elaboreze un proiect de reorganizare, care să aducă serviciul la nivelul echivalențelor din SUA, Anglia și Franța. Moruzov a alcătuit un proiect de reorganizare a tuturor serviciilor de informații, concentrându-le sub o singură direcție generală la Președinția Consiliului de Miniștri. Proiectul a fost prea vast și nu s-a putut realiza cu mijloacele, dar mai ales cu mentalitățile de atunci. Oricum, pentru reorganizarea și restructurarea activității de informații, Moruzov a avut în vedere tot ceea ce era mai nou în domeniu pe plan internațional. A studiat organizarea Intelligence Service-ului britanic, 2-éme Bureau-lui francez și a FBI-ului american, neomițând nici cadrul legislativ și tehnico-metodologic al serviciilor de informații ale armatelor din țările vecine, cum ar fi: serviciile bulgare, iugoslave, maghiare, poloneze și cehoslovace. Moruzov a reținut de la fiecare tot ceea ce era aplicabil în strategia de apărare, sub aspect informativ, pentru statul român. De altfel, cu majoritatea acestor servicii, mai puțin cu cel maghiar, dar la care se mai poate adăuga serviciul secret finlandez, italian și japonez, Moruzov a făcut schimb de informații pe probleme de interes reciproc, metodă des utilizată în practica acelor instituții care dispun de fluxuri informaționale de valoare.

Moruzov era adeptul principiului compartimentării muncii de informații și a conspirativității depline a acesteia. În acest sens este interesantă opinia lui Vintilă Ionescu, unul dintre colaboratorii săi, care spunea: „Moruzov era un om foarte conspirativ. Nu puteai afla de la el nimic, mai ales în privința oamenilor de care

se servea... Educația tuturor era făcută să nu se intereseze unul de ce face celălalt, fiindcă imediat ce ar fi căutat să afle sau să întrebe ceva, era îndepărtat".

Sub o strictă secretizare, conspirativitate și compartimentare, Mihail Moruzov a introdus în activitatea Serviciului Secret acele metode, mijloace și procedee pentru obținerea și prelucrarea informațiilor des utilizate în epocă: agentura secretă, ancheta informativă, cenzura corespondenței, interceptările radio-telefonice, supravegherea locurilor, mediilor și anturajelor unde se concentrau sau se vehiculau informații de interes pentru nevoile operative ale armatei. De asemenea, a folosit pe scară largă exploatarea surselor oficiale și deschise (ziare, biblioteci, arhive), în paralel cu trimiterea unor ofițeri de încredere în misiuni speciale de informare și documentare (lt.-col. Constantin Ionescu-Micandru și lt.-col. Gheorghe Petrescu). Moruzov a dispus de un cerc de relații în rândul oamenilor politici, al personalităților vieții cultural-științifice și militare românești, pe care fie că îi antrena în discuții abil întreținute, fie că le cerea în mod sincer colaborarea pentru a le cunoaște opiniile asupra unor probleme de interes pentru Serviciul Secret sau în evaluarea unor informații.

Printre cele mai importante realizări ale Serviciului Secret în perioada Moruzov se numără: descoperirea afacerii de spionaj Vărzaru-Solomon (1929-1930), dejucarea „complotului Precup", prin care se urmărea o lovitură de stat (1934), neutralizarea unei agenturi de spionaj și diversiune revizionistă maghiară formată din 170 de agenți din Transilvania (1939-1940), dejucarea actului de sabotaj pe Dunăre, prin care serviciile secrete britanice urmăreau să blocheze Porțile de Fier pentru a paraliza comerțul cu petrol și cereale dinspre România spre Germania (aprilie 1940), informarea din timp a factorilor politici și militari din statul român asupra acțiunilor de spionaj, diversiune și propagandă antiromânească inițiate de cercurile revizioniste sovietice în perioada premergătoare rapturilor teritoriale din vara anului 1940.

Dar, în activitatea lui Mihail Moruzov, cel puțin pe baza documentației pe care o avem la dispoziție și este accesibilă cercetării, se pot contura cu ușurință o serie de inabilități și nereușite. Rivalitatea sa ireconciliabilă, pornită din orgolii și interese personale, mai întâi cu Romulus Voinescu, șeful Siguranței până în 1927, apoi cu Nicolae Titulescu , ministrul de Externe până în 1936, cu Eugen Cristescu, șeful Siguranței între 1927-1934, cu Constantin Maimuca, un experimentat comisar de Siguranță, și nu în ultimul rând cu generalul Ion Antonescu, a avut consecințe total nefavorabile pentru interesele statului român. Mai mult, avem atestat fenomenul de sustragere treptată a lui Moruzov de la activitățile pur informative și contrainformative și basculare spre domeniul politic prin încălcarea principiului echidistanței. Realizările sale incontestabile pe frontul secret, dublate de încrederea și sprijinul primite din partea vârfurilor politice și militare, l-au făcut pe Moruzov să perceapă în mod eronat că i se poate îngădui orice, inclusiv să se amestece în viața particulară a oamenilor, fie personalități ale clasei politice, fie cetățeni de rând. Așa a ajuns să acumuleze o impresionantă cantitate de informații și documente compromițătoare despre toți cei ce se situau pe o poziție de adversitate față de regele Carol al II-lea. Este și o explicație a gestului său disperat de a distruge aceste documente înainte de a fi arestat. Fire extrem de ambițioasă și

orgolioasă, și cu o încredere nemăsurată în calitățile sale, Moruzov a căutat să profite de ambițiile Palatului regal pentru a-și statisface propriile interese.

Prea îndăgostit de operațiile pur tehnice ale Serviciului Secret (recrutarea, dirijarea și infiltrarea agenților, combinațiile și jocurile operative, dezinformarea serviciilor adverse etc.), Moruzov a neglijat, într-o perioadă de grea cumpănă pentru integritatea statului român, tocmai menirea fundamentală a unui șef al intelligence-ului: preocuparea pentru analiza profundă și obiectivă a situației geostrategice și geopolitice a țării și elaborarea prognozelor pe termen scurt, mediu și îndepărtat pe care să le supună atenției factorilor politici constituționali responsabili de soarta țării. Imputabil îi este lui Moruzov și haosul în care a lăsat Serviciul Secret în momentul arestării sale. Un șef devotat activității de informații, preocupat și grijuliu de soarta instituției, ar fi trebuit s-o pregătească să facă față rapid la orice situație. Or, după Moruzov, multe aspecte fundamentale din activitatea de informații au trebuit regândite și reorganizate pe alte baze. Așa se poate explica sfârșitul său fără glorie, deși pentru tot ceea ce făcuse pozitiv prin activitatea informativă de apărare a statului român ar fi meritat o soartă mai bună.

A fost arestat în ziua de 6 septembrie 1940, o dată cu prăbușirea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea, iar în noaptea de 26/27 noiembrie 1940 a căzut victimă alături de alți 64 de foști demnitari, ofițeri, polițiști și oameni politici, execuțiilor legionare de la închisoarea Jilava.

Pentru contemporani, „moștenirea Moruzov" este instructivă cel puțin din trei puncte de vedere. În primul rând, un serviciu secret de informații nu se improvizează, iar după concepere, organizarea și încadrarea legislativă și metodologică mai are nevoie de timp pentru a „se așeza la teren" — (crearea agenturii secrete) — și a deveni, astfel, eficient. În al doilea rând, pentru a asigura succesiunea firească a generațiilor de profesioniști în domeniu, deci a crea tradiție și continuitate, Serviciul Secret trebuie să păstreze o perfectă echidistanță politică; orice inabilitate sau abatere de la acest principiu poate avea urmări nefaste, atât pentru Serviciul Secret, cât și pentru interesele naționale. În al treilea rând, Serviciul Secret nu poate fi nici mai bun, dar nici mai rău decât regimul politic care l-a creat și în slujba căruia și-a desfășurat activitatea.

BIBLIOGRAFIE

Arhive. Arhiva Ministerului Apărării Naționale — Marele Stat Major, fondurile M.St.M., Secția 2 Informații. Arhiva Serviciului Român de informații, fondurile „d" și „y" (problemele: SSI, Siguranță, Secția a II-a, M. St. M.). Arhivele Naționale București, fond Președinția Consiliului de Miniștri — S.S.I., Politica externă a României, Politica internă și Armata. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71, România, Germania și URSS.

Documente. *Documente privind istoria militară a poporului român*, București, 1985. *Documente privind istoria României între anii 1919-1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995. *23 August 1944. Documente*, vol. I-IV, București, 1984. GHEORGHE, GHEORGHE, *Tratatele internaționale ale României*, București, 1980. *O anchetă stalinistă (1937–1938). Lichidarea lui Marcel Pauker*, documentate, traduse și adnotate de G. Brătescu, postfață de Florin Constantiniu, București, 1995. *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*, Ediție prefațată și îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă, cuvânt înainte de Iosif Constantin Drăgan, Editura Saeculum I. O. și Europa Nova, București, 1995, 2 vol. *Procesul D-lui Bruno Seletzky, reprezentantul uzinelor Skoda în România. La Consiliul de război al Corpului de Armată*, vol. 1. *Actul de acuzare și depozițiile martorilor după note stenografice*, București, 1933. *Relații internaționale în acte și documente*, vol. II, 1939–1945, Ediție realizată de Alexandru Vianu, Constantin Buișe, Zorin Zamfir și Gheorghe Gheorghe, București, 1978. SCURTU, IOAN; TRONCOTĂ, CRISTIAN; TAMPA, NATALIA; ZAMFIRESCU, DRAGOȘ; BUCUR, ION, *Totalitarismul de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluție 1919-1927*, Editura Institutului pentru Studiul Totalitarismului, București, 1996. TITULESCU, NICOLAE, *Documente diplomatice*, București 1967.

Jurnale, amintiri, memorii, corespondență, mărturii, note (edite). BOSSY, RAOUL, *Amintiri din viața diplomatică*, vol. I, București 1993. BEREJKOV, VALENTIN, *În umbra lui Stalin*, București, Editura Lider, 1994. CAROL AL II-LEA, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I (1904–1939), Editura Silex, București, 1995, vol. II (1939–1940), Casa de Editură și Presă „Șansa" STL, București, 1996, vol. III (1941–1942), Editura „Satya" SAI, București, 1996, ediție de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion. CĂLINESCU, ARMAND,

Însemnări politice, București, Humanitas, 1990. GOEBBELS, JOSEPH, *Tagebcher*, vol. 5 (934–1945), Mnchen, 1992. JUKOV, G., K., *Amintiri și reflecții*, București, 1970. MORUZOV, VENIAMIN, *Moruzov despre Moruzov* (text editat de Ion Pavelescu) în „Strict Secret", nr. 45–47/1991. ȘAFRAN, ALEXANDRU, *Un tăciune smuls flăcărilor. Memorii. Comunitatea evreiască din România, 1939–1947*, București, 1996.

Periodice (1940–1945). „L'independence Belgique", 1937. „Timpul", 1939, noiembrie 1940. „Universul", 1933–1940.

Bibliografii–istoriografie, cronologii, enciclopedii, dicționare. *Bibliografia istorică a României*, VIII, 1989–1994, București, Editura Academiei Române, 1996. DUPUY, ERNEST, R. AND DUPUY, TREVER N., *The Encyclopedia of Military History*, London, 1970. *Istoria României în date*, sub conducerea lui Constantin C. Giurescu, Editura Crai Nou, Chișinău, 1992. LONGHIN, LEONIDA, *Al doilea război mondial. Acțiuni militare, politice și diplomatice. Cronologie*, București, 1984. NEAGOE, STELIAN, *Istoria guvernelor României de la începuturi 1859 până în zilele noastre 1995*, Editura Machiavelli, București, 1995.

Lucrări de sinteză. *A History of Romania*, Edited by Kurt W. Treptow, authors: ION AUREL, POP; CRISTIAN, POPA; IOAN, SCURTU; KURT W., TREPTOW; MARCELA, VULTUR AND LARRY L., WATTS, The Center for Romania Studies The Romanian Cultural Foundation, Iași, 1995. ARNĂUTU, NICOLAE, I., *12 invazii rusești în România*, București, 1996. BERDIAEV, NICOLAI, *Originile și sensul comunismului rus*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994. BOGDAN, CORNELIU; PREDA, EUGEN, *Sferele de influență*, București, 1986. BRĂTIANU, GHEORGHE I., *Basarabia. Drepturi naționale și istorice*, Ediție îngrijită de Florin Rotaru, traducere de Ecaterina Holban, București, 1995. BRESTOIU, HORIA, *Impact la paralela 45°*, București 1986; idem, *Memoria frontului secret. Tranșee ale luptei nevăzute din România în anii celui de-al doilea război mondial*, vol. I, București, 1991. BORSTEIN, SERGE; MILZA, PIERRE, *Istoria Europei*, vol. 5, Secolul XX (din 1919 până în zilele noastre), Institutul European, 1998. BUZATU, GH., *O istorie a petrolului românesc*, București, Editura Enciclopedică, 1998; idem, *România și războiul mondial din 1939–1945*, Iași, 1995; idem, *Românii în arhivele Kremlinului*, București, 1996. CALAFETEANU, ION, *Diplomația românească în sud-estul Europei (martie 1938–martie 1940)*, București, 1980; idem, *Revizionismul ungar și România*, București 1995. CAVE, BROWN, ANTHONY, *The Secret Life of Sir Stewart Graham Menzies. Spymaster to Winston Churchill*, Mac-Millan, New York, 1987. CONQUEST, ROBERT, *Marea teroare. O reevaluare*, București, Humanitas, 1998. CONSTANTIN, ION, *România, Marile Puteri și problema Basarabiei*, București, 1995. CONSTANTINIU, FLORIN, *O istorie sinceră a poporului român*, București, 1997. CONSTANTINIU, FLORIN; DUȚU, ALESANDRU; RETEGAN, MIHAI, *România în război 1941–1945. Un destin în istorie*, București, 1995. DANDARA, LIVIA, *România în vâltoarea anului 1939*, București 1985.

DEAC, AUGUSTIN, *Revizionismul ungar — permanent factor destabilizator în Europa (1920–1938)*, vol. I, București, 1996. DIMONT, MAX I., *Evreii, Dumnezeu și istoria*, București, Editura Hasefer, 1997. DOBRINESCU, FL., V., *Bătălia diplomatică pentru Basarabia 1918–1940*, Iași, 1991; idem, *România și Ungaria de la Trianon la Paris, 1920–1947*, Editura Viitorul Românesc, 1996. DURANDIN, CATHERINE, *Istoria românilor*, Institutul European, 1998. GRAD, CORNEL, *Al doilea Arbitraj de la Viena*, Iași, Institutul European, 1998. HILLGRUBER, ANDREAS, *Hitler, Regele și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române 1938–1944*, București, 1994. HITCHINS, KEITH, *România 1866–1947*, București, 1996. HUNNOFF, EDWARD, *The OSS in World War II*, New York Ballantin Books, 1972. IOANID, RADU, *Evreii sub regimul Antonescu*, București, Editura Hasefer, 1997. IONESCU, GHIȚĂ, *Comunismul în România*, București, 1994. IORGA, N., *În luptă cu absurdul revizionism maghiar*, București, Editura Globus, 1991. *Istoria militară a poporului român*, vol. VI, București 1989. KOCH, STEPHEN, *Sfârșitul inocenței. Intelectualii din occident și tentația stalinistă. 30 de ani de război secret*, București, Editura Albatros, 1997. LE BRETON, JEAN-MARIE, *Europa centrală și orientală între 1917 și 1990*, Editura Cavallioti, 1996. LYNCH, MICHAEL, *Stalin și Hrusciov, URSS 1924–1964*, București, Editura All, 1994. MEDVEDEV, ROY, *Oamenii lui Stalin*, București, Editura Meridiane, 1993. MILZA, PIERRE; BERSTEIN, SERGE, *Istoria secolului XX*, vol. 1, 1900–1945. Sfârșitul „lumii europene", București, Editura All, 1998. MOISUC, VIORICA, *Premisele izolării politice a României 1919–1940*, București 1990; idem, *Diplomația României și problema apărării suveranității și independenței naționale în perioada martie 1938-mai 1940*, București, 1971. MUȘAT, MIRCEA (dr.), *1940 Drama României Mari*, București, 1992. MUȘAT, MIRCEA; ARDELEANU, ION, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a, Noiembrie 1933-Septembrie 1940, București, 1988. NAGY-TALAVERA, NICOLAS M., *Fascismul în Ungaria și România*, București, 1996. ONIȘORU, GHEORGHE, *Alianță și confruntări între partidele politice din România (1944-1947)*, Fundația Academia Civică, 1996. PĂTRĂȘCANU, LUCREȚIU, *Sub trei dictaturi*, București, Editura 100+1, Gramar, 1996. POPIȘTEANU, CRISTIAN, *România și Antanta Balcanică. Momente și semnificații de istorie diplomatică*, ediția a II-a, București, 1971. QUINLAN, PAUL, *Clash over Romania Britsh and American Politicies toward Romania 1938–1947*, Los Angeles, 1977. SAIZU, I., TACU AL., *Europa economică interbelică*, Iași, Institutul European, 1997. SARIN, OLEG (gen.); DVORETSKY, LEV (col.), *Război contra speciei umane. Agresiunea Uniunii Sovietice împotriva lumii 1919–1989*, București, 1997. SAVU, AL. GH., *Dictatura regală (1938–1940)*, București 1970. SCURTU, IOAN, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, București, 1994; idem, *Istoria României în anii 1918–1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, București, 1996; idem, *Complot împotriva României 1939–1947, Basarabia, Nordul Bucovinei și ținutul Herța în vâltoarea celui de-al doilea război mondial*, București, 1994. SIMION, AURICĂ, *Dictatul de la Viena*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită de E. Simion, București, 1996; idem, *Agresiunile naziste din Europa în anii 1938–1939*, Editura Eminescu, 1983. SOLACOLU, ION, *Marea farsă a secolului. Fascismul bolșevic*, București, Editura All, 1996. STĂNESCU, MARIN C., *Moscova, Cominternul filiera comunistă balcanică și România (1919–1944)*, București, Slilex, 1994. STRATULAT, MIHAI, *Revizionismul și neorevizionismul ungar*, București 1994. SUDOPLATOV, PAVEL și ANATOLI, JEROLD L. și LEONA P. SCHECTER, *Misiuni speciale. Arhitectura terorii*, București, 1996. ȘIȘCANU, ION, *Raptul Basarabiei 1940*, Chișinău, 1993. ȘUȚA, ION, *Transilvania himera maghiarismului iredentist*, București 1995. TALPEȘ, IOAN, *Diplomație și*

apărare 1933–1939. Coordonate ale politicii externe românești, București, 1988. TAYLOR, A. J. P., *Originile celui de-al doilea război mondial*, Iași, Polirom, 1999. TITULESCU, NICOLAE, *Basarabia pământ românesc*, Ediție îngrijită, studiu introductiv de dr. în drept Ion Grecescu, București, 1992; idem, *Politica externă a României*, București, 1994. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, Editura Evenimentul Românesc, București, 1998. VAKSBERG, ARKADI, *Hotel de lux, Partidele frățești în slujba internaționalei comuniste*, București, Humanitas, 1998. VEIGA, FRANCISCO, *Istoria Gărzii de Fier 1919–1941. Mistica ultranaționalismului*, București 1993. VOLKOFF, VLADIMIR, *Treimea răului. Rechizitoriu în procesul postum al lui Lenin, Troțki și Stalin*, București, Anastasia, 1996. VOLKOGONOV, DIMITRI, *Lenin. O nouă biografie*, București, Editura Orizonturi — Lider, 1994; idem, *Troțki eternul radical*, București, Editura Lider, 1996. VOLOVICI, LEON, *Ideologia naționalistă și „problema evreiască" în România anilor '30*, București, Humanitas, 1995. WATTS, LARRY L., *O casandră a României. Ion Antonescu și lupta pentru reformă 1918–1941*, București, 1993. WOLTRON, THIERRY, *Le grand Recrutement*, Paris, Bernard Grasset, 1993. ZAMFIRESCU, DRAGOȘ, *Legiunea Arhanghelului Mihail de la mit la realitate*, București, Editura Enciclopedică, 1997.

Studii și articole. BUZATU, GH., *Rolul factorului geopolitic în determinarea opțiunii României privind evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord în 1940*, în „Geopolitica", vol. I, Iași, 1994, p. 282–503. CATALAN, SEVER MIRCEA; CONSTANTINIU, FLORIN, *Frontiere în mișcare: Modificări politico-teritoriale în Europa răsăriteană (1938–1947)*, în „Revista istorică", tom III, nr. 7 — 8/1992, p. 691–706. CHIPER, IOAN, CONSTANTINIU, FLORIN, *Din nou despre cauzele înlăturării din guvern a lui Nicolae Titulescu (29 august 1936)*, în „Revista Română de Studii Internaționale", nr. 2/1969, p. 37–53. CIUBĂNCAN, VASILE T., *Sistemul de apărare la frontiera de vest a țării 1937–1940*, în: „Acta Musei Porolisensis", VI, 1982, p. 277–280; idem, *Sistemele de apărare de la frontiera de vest a României între anii 1937–1940*, în: „Acta Musei Porolisensis", X, 1986, p. 363–387. OTU, PETRE, *Situația geopolitică a României în anii 1939–1940: Considerații de ordin militar*, în „Geopolitica", vol. I, Iași, 1994, p. 475–481. TALPEȘ, IOAN, *Măsuri și acțiuni diplomatice și militare în vederea întăririi capacității de apărare a țării în fața pericolului hitlerist și revizionist (1934–1937)*, în: „File de istorie militară a poporului român", vol. 8, București, 1980. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *August 1940: Din culisele marii nedreptăți istorice*, în „Magazin istoric", s.n., ianuarie 1991, p. 18–22; idem, *Din istoria unei colaborări, SSI — Abwehr*, în „Magazin istoric", s.n., iulie 1994, p. 13–17, august 1994, p. 73–77 și septembrie 1994, p. 28–32; idem, *Așa a început SSI*, în „Magazin istoric", s.n., martie 1996, p. 45–50, aprilie 1996, p. 45–50, mai 1996, p. 47–50; idem, *Extremismul de stânga în România interbelică*, în „Conexiuni. Filosofie. Psihologie. Sociologie", Editura I.N.I., București, 1995, p. 335–346; idem, *Arhiva SSI — o perspectivă istorică*, în „Arhivele totalitarismului", an III, nr. 1, 1995, p. 202–205; idem, *Informații secrete, acțiuni diplomatice și măsuri cu caracter militar la granița de est a României în perioada august 1939–iunie 1940*, în „Revista istorică", tom VIII, 1997, nr. 3–4, martie–aprilie, p. 219–253; idem, *Informații secrete, acțiuni diplomatice și măsuri cu caracter militar la granița de vest a României, 6 februarie 1938–august 1940*, în „Studii și cercetări socioumane", nr. 2, 1997, p. 145–157; idem, *Atestări documentare privind colaborarea Serviciului Secret de Informații al armatei române cu*

instituții similare din alte țări (1924–1940), în „Psihosociologia mass-media", an III, nr. 1 (9)/martie 1997, p. 44–46; *Mihail Moruzov (1887–1940)*, în „Arhivele Totalitarismului", an VI, nr. 18 (1/1998), p. 239–243. TUȚU, DUMITRU, *Politica militară externă a României în perioada septembrie 1939–iunie 1941*, în „Acta Mvsei Napocensis", XVII, 1980, p. 359–378.

Partea a III-a

Al doilea război mondial, 1940–1945

OFIȚERII

„Prin concursul neprecupețit al ofițerilor ce ni s-au pus la dispoziție de către Ministerul Apărării Naționale și prin devotamentul funcționarilor civili, am izbutit a face ca Serviciul nostru să apară sub aspectul unei instituții care s-a dovedit a corespunde misiunilor sale, fiind apreciată ca atare de forurile superioare române și aliate."

Eugen Cristescu

REORGANIZAREA SSI ȘI ADAPTAREA ACTIVITĂȚII INFORMATIVE LA CONDIȚIILE DE CAMPANIE

Perioada noiembrie 1940-mai 1945 a reprezentat pentru comunitatea informativă a statului român — în care rolul de coordonare, analiză și sinteză i-a revenit Serviciului Special de Informații, constituit prin reorganizarea și restructurarea Serviciului Secret al armatei române — o etapă importantă în care s-au acumulat noi experiențe în baza cărora se pot formula orientări teoretice de valoare, dar mai ales de reală autenticitate pentru domeniul activității informative.

În perioada premergătoare și imediat după izbucnirea celui de-al doilea război mondial, deasupra teritoriului românesc s-au încrucișat interesele germane, franco-engleze și sovietice, iar rezultatul acestui duel s-a soldat cu prejudicii pentru poporul român, care aveau să-și pună amprenta pentru cel puțin o jumătate de veac.

România a încercat să păstreze ființa națională, tradițiile statale și etno-culturale și să recupereze ceea ce se mai putea din ce-i fusese luat prin forță și dictat în vara anului 1940. În aceste circumstanțe starea de neutralitate față de războiul declanșat în septembrie 1939 prin agresiunea Germaniei național-socialiste și a Rusiei sovietice asupra Poloniei devenise o imposibilitate, iar alianța de conjunctură cu cel mai puternic se impunea cu necesitate, ca unică soluție și fără altă alternativă.

Așa se explică faptul că încă de la desemnarea sa în calitate de conducător al statului român cu puteri depline, generalul Ion Antonescu a trebuit să țină seama de idealul național în fixarea obiectivului strategic: *refacerea tuturor granițelor țării*. S-a declanșat astfel o laborioasă activitate de creare și reformare a acelor instituții statale sau domenii prioritare care să permită îndeplinirea acestui obiectiv. Alături de reorganizarea, înzestrarea și instruirea armatei, modificarea planurilor de campanie, reorientarea politicii externe a statului, elaborarea unor decrete-legi care să pună în concordanță realitățile societății românești cu esența puterii și posibilitățile realizării aspirațiilor naționale, suflul reformator de adaptare la noile realități nu putea evita serviciile secrete de informații. Modernizarea structurală și doctrinară, adaptarea la noua conjunctură și apoi la condițiile de campanie și, nu în ultimul rând, sporirea eficienței activității serviciilor de informații a necesitat însă timp, dar și o confruntare dură cu evenimentele interne și externe care se derulau cu rapiditate și în direcții nu întotdeauna convenabile sau previzibile.

Principiile reorganizării SSI, obiectivele și baza juridică. În viziunea generalului Ion Antonescu realizarea acestui obiectiv strategic era posibil printr-o colaborare strânsă și sinceră cu Germania, iar ca soluție o campanie în est alături

de Wehrmacht pentru readucerea Basarabiei, Bucovinei și ținutului Herța la trupul țării. Succesele la est, printr-o bună comportare a armatei române, ar fi creat în opinia lui Antonescu posibilitatea de a face tatonări pe lângă Hitler, fie pentru a îndulci regimul la care era supusă populația românească din teritoriul cedat al Transilvaniei, fie chiar, într-un moment de conjunctură favorabil, să pună problema anulării clauzelor arbitrajului de la Viena. Ca soluție de rezervă, a menținut relațiile cu Aliații anglo-saxoni prin serviciile de informații, în ipoteza că operațiile militare la est nu ar fi avut succesul scontat. Dar și într-un caz și în celălalt, avea nevoie de un instrument puternic și eficient care să-l țină la curent cu evoluția și perspectivele raporturilor diplomatice și a operațiilor militare. Acest instrument nu putea fi decât Serviciul de Informații al armatei care la acea dată era destul de slăbit în urma evenimentelor din 3-6 septembrie ce duseseră la prăbușirea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea și la preluarea puterii de către generalul Ion Antonescu. Ca urmare, SSI-ul trebuia supus unui amplu proces de reformă structurală care să-i sporească eficiența la nivelul de exigență cerut de înaltul comandament.

Militar cu o bogată experiență, care onorase multe din posturile de comandă ale ierarhiei ostășești, până la momentul 6 septembrie 1940, când a preluat funcția de Conducător al statului român, generalul Ion Antonescu era conștient „că un stat nu poate fi cârmuit fără a avea la dispoziție o orientare informativă cât mai largă și mai precisă". Au fost și ocazii când s-a implicat fie direct în activitatea informativă, fie prin conceperea unor ordine și regulamente. Așa de exemplu, în perioada 1922-1926, generalul Ion Antonescu îndeplinise funcția de atașat militar al României la Paris, Londra și Bruxelles. De asemenea, Regulamentul de organizare a Serviciului Secret de Informații al armatei române din 20 aprilie 1934 a fost elaborat într-o vreme când generalul îndeplinise funcția de șef al Marelui Stat Major, pentru ca Regulamentul de reorganizare a aceleiași instituții — din 31 ianuarie 1938 — să intre în vigoare prin semnătura aceluiași Ion Antonescu, dar în calitate de ministru al Apărării. Toate acestea ne îndreptățesc afirmația că Ion Antonescu se afla printre cei ce știau să aprecieze la justa valoare rolul și locul ce se cuvin unui serviciu de informații atât pentru instituția militară, cât și pe ansamblul unei societăți moderne.

Din această perspectivă se poate explica și faptul că printre primele acte de guvernare se numără și Decretul-lege nr. 3.083 pentru înființarea Serviciului Special de Informații ce a intrat în vigoare cu începere de la 8 septembrie 1940, eveniment ce marchează importanța și urgența pe care generalul Ion Antonescu, în calitate de conducător al statului, le-a pus în organizarea unei astfel de instituții fundamentale. Prin acest Decret-lege s-au pus bazele SSI și a început o nouă etapă în istoria și tradiția informativă din România.

Noul serviciu de informații se înființa pe lânga Președinția Consiliului de Miniștri și se subordona direct conducătorului statului, iar ca înzestrări bugetare, logistice și administrative depindea de Ministerul Apărării Naționale și Secretariatul General. În domeniul culegerii, verificării și valorificării informațiilor ce interesau factorii de decizie politico-militară, art. 2 al Decretului-lege nr. 3 083

stipula că „SSI conlucrează cu celelalte ministere și cu Marele Stat Major al armatei". După cum comenta Eugen Cristescu: „textul fiind destul de larg, pentru interpretarea lui trebuie să ne referim la intențiile legiuitorului [Ion Antonescu — *n.n.*], care a voit ca el să fie șeful superior al acestui serviciu ce urma să acționeze numai conform ordinelor și directivelor sale". Aceeași reglementare juridică mai specifica la art. 3 că SSI era „un corp de specialitate, condus de un director general", iar Serviciul urma să funcționeze pe baza unui statut-regulament propriu. În prima fază s-a conceput ca personalul Serviciului să nu beneficieze de prevederile Codului funcționarilor publici „Regele Mihai I". Ulterior s-a revenit asupra acestui aspect.

În ceea ce privește organizarea Serviciului, fixarea atribuțiilor pentru întregul personal, numirea, înaintarea și sancționarea personalului civil în subordine, precum și mânuirea fondurilor alocate activității informative, Decretul-lege nr. 3 084, publicat tot în Monitorul Oficial din 25 septembrie 1940, acorda directorului general, colonel Ioan Nicolaid, deplină libertate.

Mărturiile făcute după război de Eugen Cristescu sugerează că această nouă bază juridică privind organizarea și funcționarea SSI-ului a fost insuficientă pentru a da dinamism activității informative. Colonelul Ioan Nicolaid, numit director general imediat după arestarea lui Mihail Moruzov, se făcuse remarcat ca un bun profesor la catedra de artă militară de la Școala de Război și ca ofițer de stat major, activase chiar în Secția a II-a informații a Marelui Stat Major, dar se pare că era lipsit de calitățile pe care le impune funcția de șef al unui serviciu de informații. Din alte surse memorialistice rezultă că avea simpatii politice prolegionare. El a încercat să recupereze structurile informative ale Serviciului Secret și în ciuda eforturilor depuse pentru a le adapta noilor cerințe nu a reușit să estompeze impactul produs de instaurarea la 14 septembrie 1940 a regimului național-legionar. Distrugerea unei mari părți din arhiva Serviciului, arestarea unor funcționari care în trecut îi urmăriseră pe legionari, deconspirarea unor agenți și a cazurilor în lucru etc. au dus instituția în pragul falimentului. În paralel, răzbunările și samavolniciile, făcute de poliția legionară sau de grupuri anarhice, se intensificau aproape cu fiecare zi, ceea ce crea pericolul ca generalul Ion Antonescu să piardă frâiele conducerii statului. Depunerea jurământului de credință al legionarilor față de conducătorul statului în fața unei adunări publice din Piața Națiunilor, la 6 octombrie 1940, precum și suita de interminabile ceremonii și parastase dedicate memoriei gardiștilor decedați, la care generalul Ion Antonescu a luat parte, îmbrăcând cămașa verde cu diagonală și chiar îngenunchind spre reculegere la mormintele așa-zișilor martiri legionari au rămas fără efect. Ele au fost în realitate simple ceremonii cu iz propagandistic pe care generalul Ion Antonescu le-a acceptat pentru a avea liniște în țară și a începe efortul de reconstrucție a autorității de stat, atât de mult știrbită în timpul regimului carlist.

În Proclamația către țară din 6 octombrie 1940, generalul Ion Antonescu a ținut să menționeze: „Eu n-am nevoie de discursuri, de aplauze și parade, ci de zidirea neamului ca să poată înfrunta toate primejdiile și să se poată pregăti pentru toate luptele ce vor să vină". Cu ocazia unui Consiliu de Miniștri din 14 octombrie 1940, conducătorul statului român și-a stabilit clar poziția în ceea ce privește

metodele de guvernare: „Îmi trebuie ordine, încrederea tuturor cetățenilor, dar prin lege și prin justiție și prin dreptate, iar nu prin acte arbitrare". În Memorandumul trimis lui Hitler la 14 ianuarie 1941, se menționa că el, Antonescu, „a îmbrăcat în mod oficial cămașa verde pentru a arăta strânsa lui apropiere de legionari". Până la urmă s-a dovedit că legătura între Ion Antonescu și Mișcarea legionară a fost doar o mezalianță de conjunctură, nesinceră din ambele părți.

Intuind iminența unui conflict violent cu Garda de Fier, organizație politică ce avea în frunte elemente aventuriste care nu urmăreau decât să acapareze în totalitate conducerea statului, Ion Antonescu și-a luat din timp o serie de măsuri printre care și reorganizarea structurală a SSI. Ferit de a fi penetrat de cadre posedate de ideologia legionară, dispunând de o conducere energică și devotată generalului, acest Serviciu putea oferi un flux informațional care într-o confruntare directă să se dovedească benefic, chiar decisiv, lucru care până la urmă s-a și întâmplat. Pentru a se realiza toate acestea, în funcția de director general trebuia numit om cu experiență în munca de informații, dar mai ales unul care să știe căile și metodele prin care legionarii să poată fi făcuți inofensivi, dar fără aureolă de martiri. S-a încercat mai întâi cu colonelul Ghiță Ștefănescu, fost rezident al Marelui Stat Major în Basarabia, „funcție în care se făcuse remarcat pentru activitatea ce o defășurase în plan informativ și contrainformativ". Dar nici acesta nu a reușit să se ridice la nivelul de exigență și la cerințele impuse de Ion Antonescu, fapt pentru care a fost și el schimbat după scurt timp. Și-au făcut apariția alți trei pretendenți la șefia SSI: maiorul Tomescu Ștefan (conspirativ Tomșa), inspector și șef al contraspionajului de la birourile statistice ale Marelui Stat Major, Constantin Maimuca, inspector general în Siguranță și generalul Seinescu, fost șef al Secției a II-a informații din Marele Stat Major. Nici unul însă nu a corespuns concepției și intențiilor generalului Ion Antonescu în materie de informații.

La 12 noiembrie 1940 a fost elaborat un nou Decret-lege privind organizarea și funcționarea SSI, ocazie cu care a fost numit în funcția de director general Eugen Cristescu, fost șef al Siguranței și cunoscut ca un temut adversar al mișcărilor politice extremiste de dreapta și de stânga. Într-un document intitulat *„Doi ani de activitate a SSI"*, Eugen Cristescu descrie în felul următor situația în care se afla instituția în momentul investirii sale ca director general: „Primind conducerea acestei instituții am găsit un serviciu vechi, care nu mai corespundea sub nici o formă noilor cerințe ale statului român. *Misiuni* limitate aproape exclusiv la inițiativa proprie, fără verificări și în domenii informative cu totul străine. *Organizare* fără bază legală, rudimentară și excesiv de centralizată. *Încadrarea* arbitrară, cu personal neselecționat și lipsit de specializare, fără stabilitate și fără continuitate în lucru. *Legături* externe rupte sau inexistente și interne foarte reduse. *Fonduri* mânuite arbitrar și fară nici un control serios."

Această stare de lucruri, creată și de confuziile ce s-au produs după arestarea lui Moruzov, l-a determinat pe noul șef să procedeze la o transformare structurală a Serviciului. Dificultatea a constat în faptul că toate aceste schimbări trebuiau să se producă rapid și „fără a întrerupe un singur moment activitatea permanentă în slujba Patriei". Cu alte cuvinte, opera de reconstrucție a Serviciului de informații

a fost inițiată și apoi s-a derulat în condițiile unei puternice presiuni a evenimentelor politice interne și internaționale.

Pe plan intern, fărădelegile au culminat cu asasinatele făcute de legionari la Snagov, Jilava și Streșnic, în zilele de 26-27 noiembrie 1940. Prin dublarea sau chiar triplarea artificială a numărului de membri*, Mișcarea legionară a fost puternic penetrată de elementele comuniste și periferice care îmbrăcau cămașa verde doar pentru a beneficia de avantajele „ajutorului legionar". Intrarea trupelor germane în România, în octombrie 1940, și aderarea la Pactul Tripartit, prin semnătura pusă de Ion Antonescu în timpul vizitei la Hitler, în noiembrie 1940, plasau România în sfera de interese a Germaniei, fapt pentru care orientările strategice de viitor deveneau și mai transparente în sensul că opțiunea războiului alături de Reich nu avea alternativă. „Cu toate acestea — menționa Eugen Cristescu — prin concursul neprecupețit al ofițerilor ce ni s-au pus la dispoziție de către Ministerul Apărării Naționale și prin devotamentul funcționarilor civili, am izbutit a face ca... Serviciul nostru să apară sub aspectul unei instituții care s-a dovedit a corespunde misiunilor sale, fiind apreciată ca atare de forurile superioare române și aliate."

Decretul-lege nr. 3 813 din 12 noiembrie 1940 stipula funcționarea SSI pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri (art. 1) și îl subordona (art. 2) directivelor conducerii statului. În ceea ce privește administrația, SSI se subordona Subsecretariatului de Stat pentru Armata de Uscat și Subsecretariatului General. Spre deosebire de prevederile Decretului-lege nr. 3 083 din 8 septembrie, noua reglementare juridică prevedea la art. 6 că „personalul civil al SSI este supus dispozițiilor care reglementează Partea I din Codul Funcționarilor Publici, «Regele Mihai I»". Gestiunea SSI intra în competența Subsecretariatului de Stat pentru Armata de Uscat. Șefului SSI — care avea gradul de director general — i se încredințează „deplina libertate în ce privește organizarea Serviciului, mânuirea fondurilor afectate și fixarea atribuțiilor pentru întregul personal" (art. 5).

Transformarea SSI într-o instituție încadrată în legile țării, având răspunderea actelor și lucrând în strânsă colaborare cu celelalte autorități ale statului și prin cooperare cu întreaga comunitate informativă (Biroul II din Marele Stat Major, structurile informative ale ministerelor de Interne și Externe etc.), s-a realizat în baza următoarelor principii:1) *Adaptarea* la noua situație internă și internațională a României; 2) *Precizarea* strictă a misiunilor ce reveneau Serviciului, conform dispozițiilor Președinției Consiliului de Miniștri; 3) *Extinderea* în spațiu a căutărilor de informații prin sporirea organelor interne și externe; 4) *Descentralizarea* și fixarea strictă a atribuțiilor fiecărei componente a structurilor informative; 5) *Specializarea* cadrelor după o selecție riguroasă și utilizarea ca element de bază a ofițerilor detașați de la Ministerul Apărării Naționale; 6) *Sporirea rațională* a cadrelor în raport

---

* Cifrele care indică numărul membrilor Mișcării legionare oferite chiar de Horia Sima sunt confuze. În raportul prezentat generalului Ion Antonescu la 6 octombrie 1940, Horia Sima spunea textual că-i pune la dispoziție „un milion de cămăși verzi", iar în lucrarea *„Era libertății I — Statul național-legionar"*, fostul comandant al Mișcării legionare indică cifra de 250 000 pentru luna septembrie 1940, cifră care până la rebeliunea din ianuarie 1941 s-ar fi dublat sau chiar triplat.

cu dezvoltarea acțiunilor informative și cu extinderea în spațiu a căutărilor și verificărilor; 7) *Legalitatea desăvârșită* bazată pe răspunderea personală a ofițerilor și funcționarilor civili în toate acțiunile cu caracter informativ și administrativ.

Prin aplicarea acestor principii, noul director general a urmărit să realizeze trei mari obiective:

1. **Determinarea strictă a subdiviziunilor** prin reorganizarea celor preluate de la Serviciul Secret care „constituiau un complex greoi și lipsit de logică" și crearea unor organe cu totul noi, a căror necesitate s-a făcut simțită în situația de campanie.

2. **Dezvoltarea structurilor de căutare informativă externă** și răspândirea lor rațională în punctele vitale din arena internațională și pe principalele teatre de acțiuni militare „spre a putea face față nevoilor informative în domeniul militar, politic, economic și social".

3. **Sporirea organelor de căutare informativă interne,** prin descentralizarea lor și difuzarea de rezidenturi, agenți și informatori de toate categoriile, pe întreg teritoriul național.

Personalul SSI era militar și civil. Eugen Cristescu menționează că „personalul militar a fost luat ca element de bază, constituind cadrele cele mai de valoare, cele mai de încredere și cele mai bine pregătite" pentru misiunile Serviciului. Ofițerii au primit majoritatea posturilor de conducere ale secțiilor operative și „li s-a încredințat rolul de educatori profesionali și tehnicieni ai personalului civil". La rândul lui, personalul civil a fost selecționat după criteriile întâlnite și la structuri informative similare din alte țări, și anume originea etnică, studii, aptitudini pentru domeniul informativ, discreție desăvârșită, moralitate, corectitudine etc. Un accent deosebit s-a acordat specializării pe profil, în vederea căreia s-au organizat periodic cursuri și chiar o școală de agenți „pentru dobândirea cunoștințelor cât mai temeinice în toate ramurile cu legături directe sau indirecte în materia informațiilor".

Prin ordine de serviciu, noul director general a adus, încă de la început, la cunoștința întregului personal că „îi este interzis să facă parte din vreo formațiune politică sau să participe la vreo activitate politică; că este absolut obligatoriu să păstreze secretele Serviciului și ale chestiunilor de serviciu, că nu are voie să uzeze de numele Președinției Consiliului de Miniștri, nu îi este permis să se amestece în nici un fel de afaceri care ar putea angaja prestigiul Serviciului". În opinia mărturisită a lui Eugen Cristescu, personalul militar și civil al SSI trebuia să se prezinte „ca un corp de elită, total devotat intereselor superioare ale Patriei".

Dovedind elasticitate și mobilitate în concepția privind organizarea Serviciului de informații, noul director general împreună cu factorii de conducere politică și militară din statul român au căutat să adapteze permanent activitatea acestei instituții la nevoile concrete reclamate de evoluția situației interne și internaționale. Așa se explica și elaborarea unui nou Decret-lege cu nr. 2 172 din 4 august 1943, care aducea trei modificări importante. Prin art. 1, SSI era conceput ca „un serviciu public, investit cu informația generală ce interesează Conducerea statului". Articolul următor stipula că SSI „funcționează ca serviciu public *autonom* sub conducerea

directorului general", care era doar din punct de vedere bugetar încadrat în Președinția Consiliului de Miniștri. SSI-ului îi revenea sarcina „de a pregăti din punctul de vedere al tehnicii informative persoanele îndrituite cu misiuni în străinătate, aparținând de Ministerul Afacerilor Străine, Propagandei și altor departamente".

Aceste modificări s-au facut într-o perioadă când marea cotitură a războiului de pe Frontul de Est își arăta din plin efectele, iar autoritățile de la București începuseră să se gândească cu toată responsabilitatea la obținerea unor condiții de armistițiu cu Marile Puteri Aliate și Asociate cât mai puțin dezavantajoase pentru ieșirea României din războiul alături de Axă. Deci implicarea SSI în tratativele pentru armistițiu nu a fost o acțiune spontană, redusă la un grup de inițiativă sau o manevră abilă a directorului general, peste capul mareșalului Ion Antonescu, ci o atribuție izvorâtă dintr-o lege organică. Pentru a-și acoperi acțiunile, SSI-ul a obținut largi posibilități oferite de structurile și practicile diplomatice și ale presei scrise, iar pentru a nu implica autoritățile statului în caz de posibile nereușite, s-a prevăzut *principiul autonomiei*, pe care-l folosise și Serviciul Secret al lui Moruzov încă din 1934. Ca urmare, în ipoteza prăbușirii conducerii statului, SSI-ul rămânea să acționeze ca structură de rezistență a națiunii. Această realitate dedusă din legea organică s-a dovedit utilă, întrucât după actul de la 23 august 1944, în ciuda unor greutăți, atacuri, presiuni și neconcordanțe cu noul guvern, dar beneficiind din plin de protecția Ministerului de Război, SSI-ul a reușit să supraviețuiască în structurile sale de bază și să ducă mai departe tradiția informativă.

Noua structură organizatorică și misiunile încredințate. Multe din noutățile pe care Eugen Cristescu le-a introdus în organizarea și funcționarea SSI-ului au avut ca izvor de documentare serviciile secrete străine, fapt recunoscut într-o declarație din 6 octombrie 1944: „SSI a funcționat multă vreme în organizarea ce am considerat-o mereu potrivită nevoilor naționale. Când nevoile le-au cerut, l-am dezvoltat și l-am organizat, adaptând din toate serviciile străine, inclusiv cel german, tot ce era potrivit și adaptabil specificului românesc. Astfel, am ajuns la o structură cu atribuții clare pentru fiecare secție și cu o organizare care poate echivala cu cele mai bune servicii din străinătate". Reorganizarea din noiembrie 1940, rămasă în vigoare până în ianuarie 1942, a însemnat de fapt, și cum documentele o demonstrează, o adaptare a structurilor Serviciului Secret la noile cerințe politico-diplomatice și militare ale statului român.

SSI era condus de un director general, respectiv Eugen Cristescu, și un prim-adjunct, funcție care pentru o scurtă perioadă a fost ocupată de Radu Korne.

Biroul personal avea misiunea să încadreze Serviciul cu oameni specializați pe fiecare profil de activitate, să țină evidența angajaților și să organizeze cursuri de specialitate pentru pregătirea cadrelor. În urma unei convenții cu C.F.R., acest compartiment obținuse dreptul de a elibera permise de călătorii în interes de serviciu pe căile ferate.

Secretariatul dirija spre compartimente întreaga corespondență, ținea legătura cu diferite departamente și autorități din administrația statului, întocmea

diferite situații pentru conducerea SSI. Dar cea mai importantă misiune a secretariatului era „întreținerea relațiilor cu Ministerul Afacerilor Străine și organizarea în comun a curselor curierilor diplomatici". Aparatul informativ-operativ a rămas structurat pe cele două mari secții.

Sectia I Informații, care din punct de vedere organizatoric a suferit cele mai serioase „operații de chirurgie". I s-au încredințat unele sarcini noi, cum ar fi: întocmirea sintezelor și studiilor ce interesau conducerea SSI, intensificarea activității informative în alte direcții. A fost încadrată cu personal mai numeros și în special cu ofițeri de stat-major, cunoscători ai muncii informative. Tot acestei secții îi revenea și misiunea de a întocmi anual *Planul de căutare a informațiilor*. Această activitate se realiza prin colaborarea cu specialiști de la Marele Stat Major în funcție de necesitățile de informare.

Până la 1 mai 1941, când la conducerea Secției I a fost numit colonelul Ion Lissievici, detașat de la Marele Stat Major, conducerea a fost asigurată de coloneii Gheorghe Petrescu, Gheorghe Ștefănescu și Ion Dumitrescu. Primii doi activaseră în serviciul exterior de informații al Secției a II-a din Marele Stat Major, anterior mutării la SSI. Cu toată experiența lor în materie de informații nici unul nu a sesizat lipsa unui plan de mobilizare a SSI în caz de război. Abia colonelul Ion Lissievici a observat acest lucru, fapt pentru care a procedat de urgență la elaborarea lui.

În realizarea Planului de mobilizare al SSI, colonelul Lissievici a plecat de la principiul că activitatea de informații în caz de pace are un caracter static, spre deosebire de situația de campanie când devine mobilă datorită cerințelor armatei pe câmpul de luptă. De asemenea, în concepția lui Lissievici planul de mobilizare a unui serviciu de informații trebuia să prevadă: „1) mijloace de tot felul (personal, materiale, mijloace tehnice și de transport etc.) necesare completării celor existente, în funcție de nevoi; 2) organizarea, încadrarea, dotarea, instruirea și antrenarea unui nou serviciu de informații mobil, care să ia ființă la mobilizare, capabil să se deplaseze în raport cu situația frontului și să satisfacă la timp și în bune condiții nevoile armatei, reprezentate prin Marele Cartier General al acesteia".

În ceea ce privește mijloacele de căutare și procurare a informațiilor, colonelul Ion Lissievici a apreciat just că în caz de război „nu se mai poate face uz de rezidenții externi și agenții informatori utilizați în timp de pace pe teritoriul statului cu care suntem în conflict". Se gândea probabil la faptul că agenții puteau fi supravegheați de serviciile de informații inamice și astfel la mobilizare puteau fi arestați, așa cum procedaseră englezii cu agenții germani imediat după declanșarea operațiilor militare în primul război mondial. Putea exista și posibilitatea, în cazul în care nu fuseseră depistați, de a fi mobilizați în armata inamică și repartizați în diverse unități. În această ipoteză agenții și rezidenții pierdeau legătura cu centrala Serviciului, iar dacă încercau să o restabilească riscau, întrucât nu fuseseră instruiți pentru această situație. Colonelul Lissievici se mai gândise și la faptul că metodele folosite la trecerea frontierei de agenți, în condiții de pace, nu corespundeau cu cele ale infiltrării în spatele frontului inamic în caz de război.

Concluziile formulate de șeful Secției I prezintă interes și din punctul de vedere al doctrinei activității de informații: „Pentru cazul de război trebuie ca din timp

de pace să se organizeze, încadreze, doteze, instruiască și antreneze agenți informatori parașutați, putând executa misiuni variabile în timp și spațiu, în spatele frontului inamic; personal special instruit pentru interogarea prizonierilor de război; un serviciu pentru strângerea documentelor inamicului rămase pe câmpul de luptă, identificarea și punerea în siguranță a întreprinderilor industriale și depozitelor de tot felul, interesând armata și economia generală a țării; eventual și alte servicii cu caracter special".

Tot în legatură cu căutarea și procurarea informațiilor în caz de război, colonelul Lissievici opina că Serviciul de informații trebuia să dispună încă din timp de pace de „un serviciu de radio-ascultare, unul de goniometrie și altul de decriptare". Acesta din urmă a lipsit complet atât în organica SSI, cât și în cea a Marelui Stat Major — Secția a II-a, tocmai pentru faptul că în planurile de campanie elaborate până în 1941, nu se prevăzuse ipoteza participării armatei române la un război peste fruntariile țării. Cu toate greutățile întâmpinate, Planul de mobilizare a SSI a fost realizat de Sectia I Informații împreună cu specialiști de la Marele Stat Major în perioada 20 mai-21 iunie 1941.

Secția a II-a Contrainformații a suferit și ea masive modificări de personal, atât în funcțiile de comandă cât și în rândurile echipelor și agenților de teren. În activitatea ei s-a pus accent pe latura preventivă. Comentând atribuțiile acestei Secții, Eugen Cristescu sublinia un aspect de interes pentru doctrina activității de informații: „Obligația cea mai importantă a unui serviciu de informații stă în opera de prevenire". Începând cu luna aprilie 1941, la conducerea Secției a fost numit locotenent-colonelul Traian Borcescu, detașat și el de la Biroul II al Marelui Stat Major.

Biroul Juridic avea misiunea de a face verificări directe asupra informațiilor obținute de structurile informative, precum și cercetări judiciare în materie de spionaj, sabotaj sau alte activități ostile intereselor statului român. Magistrații acestui birou primiseră delegații de cercetare ca ofițeri de poliție judiciară de la Direcția Justiției Militare din Ministerul de Război, care exercita și controlul judecătoresc asupra lor. În fruntea acestui birou a fost numit locotenent-colonelul magistrat Emil Velciu.

Biroul tehnic era compus din compartimentul foto și laboratorul chimic. Avea misiunea de a sprijini aparatul informativ și contrainformativ prin efectuarea de fotografii și expertize.

Biroul transmisiuni se ocupa cu asigurarea legăturilor telefonice și radio necesare între compartimentele Serviciului. A fost instalată o nouă centrală telefonică cu aparate în toate birourile. S-au obținut de la Secția din România a Abwehrului câteva stații T.F.F. și mașini de cifrat cu care se putea codifica cu 40 000 chei, ceea ce oferea suficientă garanție și discreție în transmiterea și receptarea operativă și în condiții de siguranță a ordinelor, mesajelor și informațiilor.

Biroul administrativ nu a existat în vremea lui Moruzov, fiind organizat de Eugen Cristescu, prin intermediul unui ofițer superior detașat de la Ministerul de Război, „care a pus bazele contabilității după toate regulile în această materie". Sarcinile biroului erau de a gestiona fondurile bănești, a ține inventarul materialelor, imobilelor și încăperilor, a face aprovizionarea cu rechizite etc.

O altă noutate în structura organizatorică a SSI este reprezentată de „Eșalonul Mobil", care, alături de elaborarea Planului de mobilizare a SSI, dovedește cel mai bine adaptarea activității informative la condițiile de campanie. „Către sfârșitul lunii mai 1941 — spune Eugen Cristescu — Conducerea statului și a Marelui Stat Major, prevăzând o campanie în Est, au dat dispoziții precise SSI să organizeze o grupă care să contribuie la acțiunea informativă a Marelui Cartier General". Colonelul Ion Lissievici susține că el ar fi fost acela care l-a convins pe directorul general de necesitatea organizării acestui Eșalon. Pornind de la iminența intrării în război a României, la jumătatea lunii mai 1941 colonelul Ion Lissievici i-a raportat lui Eugen Cristescu: „Singura posibilitate a SSI ca să procure informații pentru Marele Cartier General constă în a organiza din timp elementele necesare care să se deplaseze o dată cu frontul marilor unitați operative".

Condus de colonelul Ion Lissievici, șeful Secției I Informații din SSI, acest Eșalon, care subordona în organica lui și *Agentura Frontului de Est*, trebuia să procure material informativ pentru nevoile operaționale Înaltului Comandament al armatei române. „Materialul informativ procurat — declara Ion Lissievici — era încredințat Biroului Studii al *Frontului de Est* din cadrul Eșalonului Mobil, care, după ce proceda la studiul și interpretarea lui, îl înainta la Marele Cartier General — Secția a II-a".

„Eșalonul Mobil" avea următoarea structură organizatorică întocmită imediat după decretarea mobilizării:

Șeful Eșalonului, colonel Ion Lissievici, care își menține și funcția de șef al Secției Informații. În situația când directorul general se afla în apropierea frontului, Eșalonul i se subordona direct.

Aparatul de lucru al Frontului de Est, organizat pe două birouri (unul de studii și altul al agenturii).

Agentura, care avea în subordine trei centre informative amplasate în apropierea frontierei (Suceava, Iași și Galați) și două subcentre (Fălciu și Tulcea).

Colonelul Ion Lissievici mărturisea că *Biroul Agenturii Frontului de Est* „trebuia să procure informații de pe câmpul de luptă, acționând în imediata apropiere a frontului marilor unități operative".

„Eșalonul Mobil" mai dispunea și de un aparat auxiliar format din: *o echipă tehnică*, care se ocupa cu asigurarea legăturilor radio și telefonice, precum și cu dotarea agenților cu aparatura necesară activității informative (aparate de fotografiat și de filmat); *o echipă sanitară*, cu misiunea de a asigura asistența medicală a personalului; *o echipă de desenatori*, care pe baza informațiilor obținute, trebuia să întocmească schițe, crochiuri, însemnări pe hărți necesare comandamentelor de unități și mari unități; *o gardă*, formată din jandarmi, care avea misiunea de pază a sediilor Eșalonului; *o popotă* pentru asigurarea hranei personalului.

Pentru culegerea de date și informații din adâncimea frontului inamic, care în proporție de 90% aveau caracter militar, „Eșalonul Mobil" dispunea de o grupă specială numită conspirativ „Vulturul", condusă de locotenent-colonelul Vasile Palius, ajutat de Nicolae Trohani. Fluxul informativ obținut de grupa specială „Vulturul" era dirijat spre Biroul de studii și documentare al Eșalonului,

unde se făcea o primă verificare și evaluare, după care sub formă de sinteze ajungea la Marele Cartier General, în vederea valorificării.

Întreaga structură a Eșalonului Mobil s-a realizat în mare grabă. Cauza ne-o spune colonelul Lissievici: „A fost necesar ca încadrarea Eșalonului să se realizeze cu efectivul personalului din timp de pace. Or, acesta era destul de redus față de nevoi și ca atare, atât încadrarea «Eșalonului Mobil», cât și a Centralei Serviciului rămasă în București au fost sub posibilități".

O altă dificultate de natură organizatorică a constituit-o faptul că majoritatea funcționarilor civili destinați încadrării „Eșalonului Mobil" SSI erau grade inferioare. În consecință, exercitarea activității lor, atât pe front, cât și în legătură cu ofițerii din statele majore ale comandamentelor de mari unități, ar fi avut de suferit. Pentru a remedia această situație s-a intervenit la Președinția Consiliului de Miniștri, care a elaborat un decret de asimilare a gradelor ofițerești. „Astfel — spune colonelul Ion Lissievici — agentul a fost asimilat gradului de sublocotenent, și așa mai departe, ajungându-se ca directorul general să fie asimilat gradului de general de brigadă. Pentru întregul personal civil asimilat gradelor ofițerești, Ministerul de Război, la cererea SSI, a repartizat efecte de îmbrăcăminte de trupă, care au fost ajustate conform nevoilor și completate cu gradele respective".

Crearea „Eșalonului Mobil", inclusiv a grupei speciale „Vulturul", a fost impusă de necesități de ordin strategic — intrarea armatei române în război —, iar organizarea lui a fost întocmită și încadrată de militari, ceea ce constituie o dovadă că SSI-ul a rămas și după 1940 o structură informativă militarizată, adaptată însă la condițiile de campanie ale unui război ofensiv.

Reorganizarea din 1942. Până la sfârșitul anului 1941, SSI-ul își extinsese mult sfera de activitate, crescuse numărul angajaților, iar vechile compartimente se dezvoltaseră și ele, astfel că s-a simțit nevoia unei noi reorganizări. Eugen Cristescu spune că reorganizarea a fost „determinată de motive de ordin general și altele de ordin special", precum și de necesitatea de a realiza un echilibru între sferele de activitate infromativă. Potrivit reglementărilor din ianuarie 1942, SSI-ul era structurat pe 12 secții coordonate de un aparat de conducere central.

Conducerea Serviciului era constituită dintr-un șef cu funcție de director general și un adjunct. În funcția de director general a fost reconfirmat Eugen Cristescu, iar funcția de adjunct a rămas neocupată până în septembrie 1943 când a fost numit colonelul Ion Lissievici, iar după plecarea sa la stagiu pe front, începând cu 1 ianuarie 1944, a fost numit locotenent-colonelul Traian Borcescu. Conducerii Serviciului îi era subordonat un Secretariat general și Oficiul de studii și documentare.

Secretariatul General conducea registratura generală, ținea legătura cu celelalte ministere și instituții și executa curieratul extern. Acest compartiment era compus din: Biroul cifru; Biroul 1 Militar (care ținea evidența ofițerilor detașați la SSI și făcea legătura cu Ministerul de Război); Biroul 2 Civil (care se ocupa cu problemele de secretariat ce priveau instituțiile civile). Pe lângă aceste birouri,

secretariatul mai dispunea și de un compartiment de registratură, arhivă și curieri, și un cabinet medical. În total, secretariatul era încadrat cu 5 ofițeri, 2 subofițeri și 28 funcționari civili. În fruntea acestui compartiment a fost numit locotenent-colonelul Voicescu, detașat tot de la Marele Stat Major.

Oficiul de Studii și Documentare se ocupa de ținerea evidenței lucrărilor de cabinet, întocmirea sintezelor privind informațiile zilnice, iar pe baza materialelor primite de la secții, realiza studii documentare centralizate, precum și sinteze sau prognoze privind tendințele de evoluție a unor evenimente sau fenomene ce puteau aduce atingere capacității de apărare a statului român. Acest compartiment avea la dispoziție un efectiv de 4 funcționari civili.

Secția I Informații Externe era condusă în continuare de colonelul Ion Lissievici. Eugen Cristescu spune că Secția I „avea un caracter specific militar". Era compusă în majoritate de ofițeri de stat-major, ajutați de personal birocratic și câțiva referenți civili. Maniera de lucru era asemănătoare cu cea de la Secția a II-a din Marele Stat Major. Această Secție avea ca sarcini principale procurarea, verificarea și completarea informațiilor externe, conform necesităților semnalate de Președinția Consiliului de Miniștri, Marele Stat Major și celelalte departamente. Întocmea și difuza zilnic două Buletine de informații (unul militar și altul politic), iar săptămânal două sinteze informative (una militară și alta politică). Periodic, sau în funcție de solicitări, întocmea și studii de analiză a situației militare, politice, economice și sociale referitoare la principalele teatre de operațiuni militare sau a forțelor care erau angajate în conflagrație. Tot acestei Secții îi revenea misiunea de a elabora împreună cu Marele Stat Major „Planul general de conducere, orientare, control și îndrumare a întregii activități a Serviciului", care era mereu adaptat situațiilor operative ce interveneau. Sub aspect organizatoric, s-a păstrat structurarea pe cele trei fronturi (de Vest, Sud și Est), în schimb și-a dezvoltat mai mult centrele, subcentrele, rezidențele și rețelele informative.

Frontul de Vest, condus de maiorul Aurelian Andrea, avea un potențial informativ compus din: centre informative în țară (Brașov, Teiuș, Beiuș, Arad și Timișoara); un subcentru informativ la Turda; rezidențe în teritoriul ocupat de Ungaria (prin arbitrajul de la Viena), la Târgul Secuiesc, Reghin, Budești, Dej, Ilva, Oradea și în străinătate în Ungaria (Budapesta), Slovacia (Bratislava), Polonia (Lvov), Germania (Berlin), Italia (Roma și Milano), Franța (Vichy), Spania (Madrid), Portugalia (Lisabona); rețele informative în țară (două la Arad și câte una la Brașov, Mediaș, Lugoj, Caransebeș, Jimbolia, Beba Veche, Ciumești și Vlaha), în teritoriul ocupat de Ungaria (la Sf. Gheorghe, Brețcu, Miercurea Ciuc, Târgu Mureș, Rodna, Vișeul de Sus, Sighet, Carei, Satu Mare) și în străinătate în Ungaria (la Miskolc, Gyöngyös, Retsag, Györ, Szeged și Lokoshaza), Elveția (două la Berna și una la Zürich), Franța (Paris), Portugalia (Lisabona), Protectoratul Militar al Reichului (Praga), Suedia (două la Stockholm).

Potențialul informativ al Frontului de Vest, bine acoperit și infiltrat în mediile de interes, avea ca obiective principale „urmărirea pregătirilor de război ale Ungariei și măsurile luate de acest stat spre a dobândi o superioritate pentru ipoteza unui conflict armat cu România"; „urmărirea acțiunilor revizioniste maghiare pentru

ocuparea întregului Ardeal". De asemenea, desfășura o bogată activitate informativă cu caracter general, referitoare la evoluția planurilor de înarmare ale statelor beligerante din zonă, tendințele și șansele de redresare internă a Franței, precum și a orientării sale externe.

În legătură cu statul slovac, „aparatul informativ al Frontului de Vest era interesat de opera de consolidare internă a statului și orientarea sa în politica externă", precum și de „valoarea armatei slovace și aportului ei în războiul antisovietic".

Deși România era aliata Italiei, prin aderarea la 23 noiembrie 1940 la Pactul Tripartit, din materialele informative difuzate de Frontul de Vest rezultă că se urmăreau cu atenție aspecte ca: adevăratele simțăminte ale oficialităților și poporului italian față de România; aspectele și efectele propagandei maghiare în Italia; atitudinea pe care ar avea-o Italia în cazul când s-ar pune în discuție problema drepturilor românești asupra Transilvaniei (teritoriul pierdut prin arbitrajul de la Viena); raporturile militare dintre Italia și Ungaria; situația din Partidul Fascist și modul cum opinia publică reacționa față de evoluția evenimentelor de pe principalele teatre de operații militare; starea de spirit a armatei italiene și a populației civile și modul în care acestea puteau influența regimul politic al Italiei; atitudinea Italiei față de românii din Balcani; evoluția raporturilor Italiei cu Germania.

În legătură cu interesele politice ale statelor din Peninsula Iberică, potențialul informativ al Frontului de Vest era dirijat spre obținerea de date despre situația internă din Spania și Portugalia și modificările de atitudine în politica externă.

Frontul de Sud condus de locotenent-colonelul Ion Popescu avea un potențial informativ format doar din rezidențe și rețele organizate în străinătate, astfel: rezidențe informative în fostul Regat al Iugoslaviei (trei la Belgrad și câte una la Vârșeț, Bechicerec, Djvidek, Zagreb, Skoplje), Bulgaria (două la Sofia și una la Varna), Grecia (două la Atena și una la Salonic), Albania (Tirana), Turcia (trei la Istanbul și una la Ankara), Egipt (Cairo), Siria (Beirut) și Iran (Teheran); rețele informative în Bulgaria (trei la Sofia și câte una la Vidin, Ruse, Silistra și Bazargic), Turcia (cinci la Istanbul și două la Ankara), Siria (Beirut) și Iran (două la Teheran).

Cu acest potențial informativ, Frontul de Sud urmărea evenimentele în legătură cu războiul din Balcani, semnalând atitudinea Bulgariei față de aliații din Axă, dispozitivul armatei grecești, efectivele trupelor britanice debarcate în Grecia, lovitura de stat din Iugoslavia cu consecințe de ordin politico-militar, și atitudinea de expectativă a Turciei. De asemenea, semnala situația căilor de comunicații prin care trecea ajutorul anglo-american spre sudul URSS-ului, precum și legăturile serviciilor de informații britanice cu Balcanii.

Frontul de Est a fost condus de locotenent-colonelul Grigore Ernescu și dispunea de cel mai puternic potențial informativ, aspect firesc dacă luăm în considerație faptul că pe acest teatru de operații era angajată armata română în luptele de eliberare a teritoriilor răpite de URSS la 27 iunie 1940. Frontul de Est era alcătuit din: centre informative în țară, la Cernăuți și Chișinău și în URSS la Odessa. După 1942 s-au mai organizat încă două centre în URSS la Sevastopol și Rostov; subcentre informative în URSS la Verhiva, Strovopolskaia, Krasnodar, Piatrikovsk,

Ordjonikidze, Sodovoje, Abganierova, Ciskiakova și Vecea-Telsveachi; rețele informative în Peninsula Crimeea la Ialta, Sevastopol, Eupokaria, Kierci și Djankai, la care se adaugă cele de la Nicolov, Krivoirog și Dniepropretorsk. În afară de acest potențial informativ, Frontul de Est a fost sprijinit de „Eșalonul Mobil".

Încă înainte de intrarea armatei române în război (22 iunie 1941), Eugen Cristescu întocmise un plan de acțiune informativă în care potențialul informativ al *Frontului de Est* trebuia să „urmărească exploatarea tuturor posibilităților pentru stabilirea dispozitivului și a potențialului de război sovietic" și „infiltrarea de agenți în linia întâi și în spatele frontului" imediat după începerea operațiilor militare.

Secția a II-a Contrainformații era condusă în continuare de locotenent-colonelul Traian Borcescu. Avea ca principală misiune procurarea, verificarea și completarea informațiilor interne conform necesităților semnalate de Președinția Consiliului de Miniștri, Marele Stat Major și Departamentele ministeriale interesate. Zilnic, întocmea note informative cu caracter politic, economic și social, iar săptămânal, trei Buletine informative interne privind starea de spirit în rândul universităților, păturilor muncitorești și mediilor diplomatice. Lunar, întocmea un Buletin informativ și patru sau cinci Buletine politice în care erau sintetizate principalele informații despre fenomenele cu caracter politic și tendințele de evoluție. Periodic, această Secție mai întocmea studii de sinteză din proprie inițiativă sau la cerere, referitor la curentele politice din țară, activitatea minorităților, mișcările iredentiste, acțiunea partizanilor din Basarabia și Transnistria, acțiuni contra ordinii și intereselor siguranței statului român.

În iunie 1942, Secția Contrainformații a suferit modificări importante în structura sa, agenturile fiind despărțite pe grupe, care lucrau independent, dar sub directa conducere a șefului Secției. Noua organizare se prezenta astfel: *Conducerea Secției* era realizată de un șef de secție cu funcția de director; *Secretariatul și registratura*, care se ocupau cu primirea, înregistrarea și distribuirea corespondenței; *Arhiva și evidența*, care păstrau materialele culese de aparatul contrainformativ și țineau evidența persoanelor suspecte ce fuseseră semnalate cu aspecte de interes operativ; *Biroul presei*, ce avea misiunea să exploateze și să verifice datele și informațiile de interes care vedeau lumina tiparului în coloanele ziarelor și revistelor românești sau străine; *Agentura I Filaj* desfășura activitate de supraveghere a elementelor ce intrau în sfera de interes a SSI-ului. Lucrările speciale (supravegherea etnicilor germani a Grupului Etnic German, a agenților și colaboratorilor serviciilor Gestapoului ce acționau ilegal în România) erau executate doar la solicitarea lui Eugen Cristescu și sub directa coordonare a lui Traian Borcescu.

În afară de acestea, Secția a II-a Contrainformații mai cuprindea și opt grupe informative, fiecare cu un domeniu strict delimitat, astfel: *Grupa politică* avea în atenție persoanele care acționaseră înainte de 10 februarie 1938 în diferite partide politice, urmărind poziția lor față de măsurile întreprinse de guvernul antonescian; *Grupa legionari* se ocupa cu urmărirea activității desfășurate de către foștii membri sau simpatizanți ai Mișcării legionare; *Grupa comunistă* urmărea atât activitatea celulelor și organizațiilor comuniste, cât și a partidelor de stânga;

Grupa minorități supraveghea activitatea potrivnică intereselor statului român desfășurată de persoane din rândul etnicilor maghiari, germani, ruși, ucraineni, bulgari, sârbi, croați etc.; *Grupa militară* avea în preocupări activitatea ofițerilor în afara cazărmilor. Se urmărea cu precădere starea de spirit a acestora față de mersul operațiilor militare și poziția lor față de regimul antonescian; *Grupa economică* culegea date și informații legate de aprovizionarea populației, cantitatea de produse existente pe piață, tendințele de evoluție a diferitelor ramuri economice și domenii productive; *Grupa rezidențială* ținea legătura cu rezidențele teritoriale cărora le transmitea în permanent domeniile de interes operativ asupra cărora trebuia să-și concentreze activitatea informativă; *Grupa diverse* rezolva toate celelalte probleme de interes operativ ce nu intrau în sfera de preocupări a celorlalte grupe.

Prin noua organizare, agentura a fost împărțită după criterii teritoriale, având ca rază de acțiune vechile provincii istorice românești: Muntenia, Oltenia, Dobrogea, Ardeal și Moldova. Centrele informative ale acestor agenturi se aflau în orașele București, Craiova, Constanța, Sibiu și Iași. Fiecare centru avea la rândul lui rezidențe informative amplasate în principalele orașe sau târguri unde se concentrau probleme de interes. De exemplu, Agentura Moldova avea rezidențe în orașele Bacău, Roman, Neamț, Bârlad și Galați.

Secția a II-a Contrainformații dispunea și de trei Centre contrainformative cuprinse în Eșalonul Mobil de pe lângă Marele Cartier General al armatei române. Ea ajunsese la un moment dat — după 1943 — să fie încadrată cu 4 ofițeri și 375 funcționari civili, ceea ce însemna că depășea ca efectiv întregul Serviciu Secret din vremea lui Moruzov.

Secția a III „G" — Relații Externe a fost condusă de locotenent-colonelul Constantin Ionescu-Micandru. Era o Secție nou înființată cu misiunea de a colabora prin schimbul de informații cu Serviciul de Informații al armatei germane (Abwehr). Sesizând că germanii „nu joacă corect", Eugen Cristescu a recurs la o interesantă stratagemă. A grupat în această Secție toate elementele cu vederi filogermane. El a urmărit să „curețe celelalte Secții ale SSI-ului de elementele filogermane pe care le-a grupat la un loc pentru a le supraveghea mai ușor". Documentele elaborate de Agentura I a Secției Contrainformații privind supravegherea elementelor germane și filogermane sunt elocvente în acest sens. Secția a III-a „G" se compunea din trei birouri și două agenturi: *Biroul 1* realiza contactul permanent cu un birou specializat al Abwehrului și efectua traduceri și retroversiuni din limbile germană și română; *Biroul 2* ținea legătura cu serviciile de informații italiene; *Biroul 3* avea un caracter pur administrativ, fiind interesat doar de lucrările de registratură și arhivă. În afară de aceste trei birouri Secția a III-a „G" dispunea și de două agenturi: *Agentura „P"* cu centrul la Ploiești; *Agentura „T-S"* cu centrul la Turnu-Severin. Cadrele celor două agenturi erau dirijate sau asistate de agenți ai Abwehrului.

Secția a IV-a Contraspionaj este, de fapt, transformarea, printr-o nouă organizare a grupei din cadrul Secției Contrainformații care se ocupa cu activitatea de contraspionaj. În cadrul ei au luat ființă trei grupe: *Grupa 1 Contraspionaj*, care urmărea identificarea și supravegherea agenților serviciilor de spionaj străine; *Grupa a II-a Filaj*, care se mai numea și Agentura a II-a, avea în preocupări doar

lucrările de filaj prin posturi fixe sau mobile; *Grupa a III-a Legații* supraveghea personalul legațiilor străine. Misiunea principală a Secției a IV-a consta în „urmărirea acțiunilor de spionaj ale statelor inamice și neutre; supravegherea legațiilor străine; urmărirea activităților străinilor și persoanelor semnalate ca suspecte". Această Secție dispunea și de puternice rețele informative alcătuite din agenți infiltrați în cadrul legațiilor străine, mai ales a celei germane, sau în serviciile de spionaj străine care acționau pe teritoriul României. Ea dispunea de un efectiv de 110 funcționari civili și un ofițer, oameni pregătiți în tainele contraspionajului, cu multă experiență. În perioada ianuarie 1942-august 1944 la conducerea Secției s-au perindat mai mulți șefi (locotenent-colonel Victor Siminel, locotenent-colonel Alexandru Proca, maior Bălteanu, dr. Florin Becescu).

Secția a V-a Contrasabotaj a luat ființă în baza Decretului nr. 687din 16 septembrie 1942. La conducerea ei a fost numit locotenent-colonelul Alexandru Proca. Principalele misiuni ale acestei secții erau: prevenirea actelor de sabotaj; supravegherea întreprinderilor importante în ceea ce privește producția și siguranța; conducerea acțiunilor informative și preventive în fiecare sector industrial important pentru apărare în economia națională; întocmirea de acte doveditoare pentru cei care se făceau vinovați de sabotaj și trimiterea lor în fața justiției militare; colaborarea cu autoritățile și factorii de conducere din întreprinderi la menținerea unei stări de spirit bune în rândurile muncitorilor prin înlăturarea elementelor suspecte sau necorespunzătoare și prin acordarea de avantaje (cauțiune, dispensare, gratificații etc.). Ca structură organizatorică, Secția a V-a Contrasabotaj se compunea din: *Biroul „C" — Comunicații*, care avea în preocupări supravegherea principalelor căi de comunicații (căi ferate, drumuri, poduri etc.) pe unde se transportau produsele destinate frontului sau aprovizionării populației; *Compartimentul „Regiuni"* care ținea legătura cu cele 7 regiuni de contrasabotaj: Brașov, București, Brăila, Iași, Ploiești, Sibiu, Timișoara, corespunzătoare inspectoratelor militare regionale ale Ministerului Înzestrării Armatei. O atenție deosebită se acorda supravegherii zonei petrolifere, transporturilor și porturilor de la Dunăre și Marea Neagră.

Potențialul informativ al acestei Secții era format din așa-numiții „delegați de contrasabotaj" care nu erau angajați ai SSI-ului, ci ai întreprinderilor industriale, portuare etc. Pentru sarcinile informative erau plătiți cu o indemnizație specială. SSI-ul selecta oameni pretabili la această activitate, analiza informațiile furnizate și stabilea pe statul de plată al întreprinderii suma ce li se cuvenea, ceea ce înseamnă că lucrau acoperit. De obicei, erau atrași în activitatea de „delegați" inginerii și tehnicienii cu vechime și, în rare cazuri, muncitori cu experiență. Secția a fost încadrată cu 10 ofițeri specialiști în probleme economice și 38 funcționari civili. În ce privește numărul „delegaților", acesta este imposibil de stabilit datorită faptului că erau bine acoperiți.

Secția a VI-a Filaj și Cenzura corespondenței a luat ființă prin Ordinul nr. 549 din iulie 1941, al Președinției Consiliului de Miniștri și a fost condusă de locotenent-colonelul Constantin Rădulescu (conspirativ Sița). Ea avea ca principale misiuni: a) cercetarea înscrisurilor destinate străinătății, asigurând reținerea celor care prezentau o încălcare a legilor statului român sau care puteau aduce prejudicii din

punct de vedere militar, politic sau social; b) întocmirea de rapoarte către autoritățile de resort pentru cenzurile speciale, importante sau urgente și dări de seamă asupra concluziilor rezultate din cercetarea înscrisurilor. Materialul extras din examinarea înscrisurilor era sintetizat sub forma unor note sau rapoarte pe care le trimitea Președinției Consiliului de Miniștri (probleme importante și cu caracter special sau secret), Marelui Stat Major (probleme de ordin militar), Departamentului Economiei Naționale (tranzacțiile economice, tratativele, opiniile, afacerile), Ministerului Înzestrării Armatei (problemele legate de aprovizionarea și înzestrarea din străinătate a armatei și a industriilor militare), Băncii Naționale a României (trimiteri clandestine de valută, operațiuni de cont cu străinătatea, transferuri etc.). Secția a VI-a își avea sediul camuflat, bine ales și acoperit chiar în Palatul Poștelor și Telecomunicațiilor și era formată din două birouri: *Biroul 1 Cenzură*, încadrat cu personal ce executa operațiile pur tehnice și de desfacere și închidere a corespondenței; *Biroul 2 — Sinteza informațiilor*, care întocmea materialele cu probleme de interes operativ.

Secția a VII-a Personal a fost condusă de Dumitru Lepădatu. Se ocupa de angajări de personal, de verificări, de evidența angajaților și de organizarea cursurilor de specialitate pentru pregătirea personalului. Era încadrată cu 7 funcționari civili care deserveau întregul aparat al SSI-ului și era formată din 4 birouri: *Biroul 1* — angajări, corespondență; *Biroul 2* — cazare și contracte; *Biroul 3* — legitimații și fișe de pensii; *Biroul 4* — organizare-mobilizare.

Secția a VIII-a Juridică, condusă până în 1943 de locotenent-colonelul magistrat Emil Velciu, apoi de colonelul magistrat Radu Ionescu, își avea sediul în clădirea Malmaison din Șoseaua Plevnei. În afară de Biroul central, Secția Juridică mai dispunea de alte 8 birouri, dintre care 5 activau în diferite regiuni ale țării, iar 3 pe front. Ca misiuni, cerceta și întocmea acte de trimitere în judecată sau de clasare a spionilor, teroriștilor, sabotorilor, parașutiștilor și partizanilor descoperiți de secțiile Serviciului sau de organele altor autorități militare și civile. Secția era încadrată cu un efectiv de 15 ofițeri, 47 funcționari civili și 5 subofițeri.

Secția a IX-a Tehnică era condusă de unul dintre cei mai buni specialiști în tehnica criminalistică din acea perioadă, Gheorghe Cristescu, fratele directorului general al SSI-ului. Ea funcționa ca organ de tehnică informativă și contrainformativă și executa cu ajutorul aparaturii speciale de care dispunea, atât pentru nevoile Serviciului, cât și pentru autoritățile militare, lucrări referitoare la fotografii normale și cu raze ultraviolete, cinematografie, planșe speciale pentru expertize grafice sau chimice, expertize de cerneluri secrete și de reactivi; hărți, scheme, planuri și planșe la diferite scări și proiecții; documente, ștampile, sigilii etc.

Această Secție era organizată în 4 birouri și un laborator: *Biroul 1 — Foto* se ocupa cu fotocopii secrete și developări de filme; *Biroul 2 — Desen tehnic*, întocmea pe baza informațiilor primite de la agenturi hărți, schițe și grafice privind dispozitivele de luptă ale armatelor inamice sau structurile informative ale serviciilor de spionaj străine ce acționau în România; *Biroul 3 — Zincografie*; *Biroul 4 — Tipografie*; *Laboratorul-Tehnic*. Secția era încadrată cu un ofițer și 24 funcționari specialiști.

Secția a X-a Radio a fost condusă de maiorul Nicolae Luca, detașat și el de la Marele Stat Major. Principala misiune a Secției era de „a asigura permanent legăturile radio ale întregului Serviciu cu toate organele din țară și străinătate", precum și „descoperirea posturilor de radio clandestine".Tot acestei Secții îi erau încredințate misiuni de „ascultare a emisiunilor radio, a convorbirilor telefonice străine". Colonelul Ion Lissievici menționează în memoriile sale că „prin concursul Serviciului de informații german a organizat serviciul de radio-goniometrie pe teritoriul Bucureștiului, subordonându-l conducerii Secției Radio". Din punct de vedere organizatoric se compunea din: *Biroul Transmisiuni; Laboratorul Radio.* Ea era încadrată cu doi ofițeri, 24 funcționari civili specialiști, 4 subofițeri și 28 trupă (radiotelegrafiști).

Secția a XI-a Auto condusă de căpitanul Ion Gămulea, ulterior de maiorul Marcel Iovian, „asigura procurarea și întreținerea mijloacelor auto necesare legăturilor Serviciului în țară sau în zona de operațiuni și în străinătate". De asemenea, asigura transporturile de materiale necesare organelor serviciului din Transnistria, de pe zona de operații și din interiorul țării. Era compusă din: *Biroul 1* — Secretariat, Gestiune și Evidență personal; *Biroul 2* — atelier de reparație și circulație. Pentru îndeplinirea obligațiilor ce-i reveneau, Secția era încadrată cu un efectiv de 1 ofițer, 5 funcționari, 3 subofițeri și 160 șoferi mecanici. Secția fusese dotată cu mijloace auto din cele mai moderne.

Secția a XII-a Administrativă avea misiunea să verifice, să controleze, să contabilizeze și să ia măsuri de gestionare a materialelor și fondurilor alocate pentru buna funcționare a SSI. Ea se compunea din trei birouri: *Biroul 1* — Casierie, mânuirea fondurilor și materialelor; *Biroul 2* — Contabilitate; *Biroul 3* — Cazarmare. Această Secție administrativă era încadrată cu un ofițer, 5 funcționari și un subofițer.

În anul 1943 a mai survenit o reorganizare a SSI-ului, fără a se aduce însă modificări importante în structură. Această reorganizare se referea la schimbarea criteriilor de verificare a pregătirii profesionale a personalului existent și la înlocuirea celor ce se dovediseră necorespunzători.

Față de anul 1934, efectivul SSI-ului a crescut în 1942-1943 de la 228 cadre la 1 083, ceea ce reprezenta o creștere de aproape cinci ori. Este perioada cea mai de vârf a SSI-ului din punctul de vedere al potențialului informativ. Ion Lissievici menționa că această extindere a fost impusă de cerințele războiului și prezenta următoarele avantaje: uniformizarea elementelor organice ale Serviciului; compartimentarea atribuțiilor, lucrătorilor și menținerea discreției; specializarea și controlul personalului; înlesnea crearea noilor secții impuse de condițiile de campanie în afara granițelor țării.

Colaborarea SSI cu celelalte structuri și instituții ale comunității informative românești. Structurile informative ale unui stat alături de instituțiile civile sau militare subordonate diferitelor ministere, abilitate prin legi organice să culeagă, să stocheze, să verifice sau să manipuleze date și informații secrete cu relevanță

pentru domeniul apărării și siguranței naționale, sunt denumite în literatura de specialitate drept comunitate informativă. În perioada de care ne ocupăm nu exista această sintagmă. Eugen Cristescu folosea expresia: „Servicii Române de Informații". Cooperarea între aceste structuri și instituții în probleme de interes național constituie un procedeu des uzitat în activitatea informativ-operativă. De regulă, pentru eficientizarea și creșterea operativității în domeniul colaborării, unul din serviciile de informații își asumă rolul de „primus inter pares", cu misiunea de a coordona și centraliza schimbul de informații. Pentru perioada 6 septembrie 1940-23 august 1944 acest rol a revenit SSI-ului, după cum rezultă din practica activităților sale — atestate documentar —, dar fără ca legea sa de organizare și funcționare să prevadă acest lucru. Nu este exclus ca subordonarea sa directă Președinției Consiliului de Miniștri să-i fi conferit tacit acest rol în raporturile cu celelalte structuri din comunitatea informativă românească.

SSI a colaborat cel mai strâns și pe multiple planuri cu Marele Stat Major, colaborare care, în opinia lui Eugen Cristescu „s-a făcut în cele mai bune condiții și cu rezultate efective pentru ambele părți". S-ar putea spune că o astfel de colaborare era cât se poate de firească, avându-se în vedere că exista o situație de război în care ponderea informațiilor avea caracter militar. Pe de altă parte, Marele Stat Major a dat un concurs prețios în selecționarea ofițerilor și subofițerilor încadrați în structurile operative și administrative ale SSI. De fapt, aceștia figurau doar ca delegați la SSI pentru perioada de campanie, remunerarea și instruirea lor profesională rămânând în continuare de competența Marelui Stat Major. Nu trebuie omis nici faptul că până la 6 septembrie 1940, SSI-ul fusese o structură informativă în organica Ministerului de Război, ceea ce presupune că vechile practici în munca de informații nu puteau fi abandonate.

O altă fomă de colaborare o constituia schimbul de rapoarte informative zilnice. Secțiile de Informații și Contrainformații din SSI trimiteau Marelui Stat Major buletinele lor zilnice. La rândul lui Marele Stat Major expedia SSI-ului buletinul său de informații ce se întocmea la Secția a II-a. Exista și o colaborare tehnică „la teren", adică între structurile informative ale celor două instituții. De exemplu, atașații militari aveau dispoziții de la Marele Stat Major să orienteze și să ajute în mod discret activitatea informativă a rezidenților externi ai SSI. Cooperarea informativă s-a făcut și pe front. Eugen Cristescu declara că „în Moldova, toate informațiile le comunica Marelui Stat Major, Secția a II-a, iar Secția a II-a dădea diferite cereri de informații pe teritoriu". Colonelul Ion Lissievici își amintea și el că SSI „urmărea continuu satisfacerea nevoilor informative ale Marelui Stat Major — Secția a II-a informații și contrainformații. Aceste nevoi erau concretizate prin Planul special și cereri de informații".

Eugen Cristescu ne mai oferă și alte detalii interesante: „Tot angajamentul stabilit cu Marele Stat Major, Centrele sale de informații de pe frontieră și Birourile statistice trebuiau să coopereze cu Centrele informative SSI, dându-și reciproc concurs în interesul activității informative. Astfel, organele de frontieră ale Marelui Stat Major ajutau trecerile peste graniță a agenților noștri. Aceste organe nu aveau voie să facă schimb de informații, care se făcea numai între Centre. Aceasta, pentru a se putea face la centru verificarea informațiilor venite pe mai multe căi și din surse diferite și a nu cădea în greșeala cercului vicios."

În domeniul contrainformațiilor militare, competențele SSI mergeau doar până la porțile cazărmilor. Supravegherea informativă de către Secția a II-a din SSI a ofițerilor din armată, despre care existau suspiciuni sau se iveau probleme contrainformative, se făcea numai cu aprobarea Marelui Stat Major, căruia trebuia să i se comunice motivele care impuneau măsurile de verificare și rezultatele obținute.

Existau și alte structuri comune ale SSI și Marelui Stat Major, ca de exemplu „Oficiul Central de Cenzură", care funcționa în Capitală sub conducerea locotenent-colonelului Gheorghe Rădulescu. Acest Oficiu se ocupa cu cenzura scrisorilor, imprimantelor și telegramelor interne și externe, iar în cadrul lui funcționau ca mobilizați pe loc specialiști în decriptări și cunoscători de limbi străine. Datele, informațiile și constatările rezultate din activitatea Oficiului erau folosite pentru întocmirea unui Buletin periodic. Eficiența acestei activități în identificarea unor înscrisuri cu conținut operativ pentru apărare și siguranță națională a determinat Marele Stat Major să organizeze oficii de cenzură în întreaga țară.

Tot în cadrul cooperării trebuie socotite și întâlnirile periodice între directorul general al SSI și șeful Secției a II-a din Marele Stat Major. „Probleme mai importante și mai dificile — spune Eugen Cristescu — se discutau între șeful SSI și șeful Secției a II-a din Marele Stat Major și tot astfel se anunțau reciproc evenimentele mai importante".

Pentru completarea și verificarea fluxului informațional precum și în scopul fundamentării măsurilor de contracarare a unor acțiuni ce vizau slăbirea capacității de apărare și siguranță națională, SSI colabora cu diferite structuri din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, în mod constant cu Directia Generală a Poliției, Prefectura Poliției Capitalei și Inspectoratul General al Jandarmeriei. Trebuie precizat că această colaborare s-a putut efectua după înlăturarea legionarilor din guvern și a fost de un real folos pentru SSI, "înlesnindu-i să cunoască evenimentele și stările de fapt din întreaga țară peste care acționau organele acestor instituții". Cooperarea consta în schimbul reciproc de buletine informative, dar se mai realiza și în cadrul Consiliului de Ordine Interioară. Acest Consiliu fusese creat pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, încă din primele zile ale guvernării antonesciene, și la el luau parte ministrul și subsecretarul de stat al Ordinii Publice de la Ministerul de Interne, directorul general al Poliției, prefectul Poliției Capitalei și un reprezentant din conducerea Jandarmeriei. În timpul regimului național-legionar, directorul general al SSI nu a fost invitat, întrucât „o colaborare cu ei ar fi fost o imposibilitate morală". Abia după rebeliunea din ianuarie 1941, directorul general al SSI a fost invitat să ia parte la Consiliul de Ordine Interioară, unde expunea doar „chestiunile curente".

SSI trebuia să colaboreze la fel de strâns și cu Ministerul Afacerilor Străine, întrucât rezidenții externi lucrau sub diverse acoperiri în cadrul oficiilor diplomatice din străinătate. Principial, miniștri plenipotențiari trebuiau să dea același concurs rezidenților SSI ca și atașaților militari. În practică însă între ambasadorii români și rezidenții SSI au existat numeroase asperități, neînțelegeri și controverse datorită persistenței unei mentalități înguste, de castă, potrivit căreia „doar personalul diplomatic era singurul capabil și avea dreptul exclusiv de a face informații

în străinătate". În ciuda acestor greutăți, au fost și momente care au favorizat conlucrarea. Datorită relațiilor foarte bune existente între Mihai Antonescu și Eugen Cristescu, SSI a obținut de la Ministerul Afacerilor Străine rapoarte mai importante ale legațiilor românești din străinătate, care au servit la fundamentarea planurilor generale de căutare a informațiilor, sau au lărgit documentarea în diferite probleme privind stadiul relațiilor politico-diplomatice pe arena internațională, mai ales în zonele de interes pentru România.

SSI a mai colaborat și cu alte instituții civile, ca de exemplu cu Poșta Centrală și Societatea de Telefoane, prin intermediul cărora obținea note extrase din interceptarea trimiterilor poștale sau a convorbirilor telefonice pe momente operative.

Întrucât la Președinția Consiliului de Miniștri se aduna zilnic un număr însemnat de buletine și rapoarte informative provenind de la ministerele de Interne, Externe, Război, Justiție, Parchetele de Judecată, Marele Stat Major, Siguranță, Prefectura Poliției Capitalei, Inspectoratul General al Jandarmeriei, Direcția Justiției Militare, Direcția Închisorilor și nu în ultimul rând de la SSI, devenise la un moment dat imposibil pentru conducătorul statului să le poată consulta. În ședința Consiliului de Miniștri din 10 decembrie 1940, generalul Ion Antonescu și-a exprimat clar nemulțumirea față de sistemul de informare operativă curentă, total dezorganizat, ca urmare a evenimentelor politice interne din septembrie-noiembrie. „Serviciul de informații — spunea Antonescu — înnebunește pe cine îi citește rapoartele. Primesc informații prin Statul Major, Serviciul Secret, Poliție, Siguranță, Jandarmerie, Ministerul de Interne. Cine vrea să înnebunească în mod sigur, să citească toate aceste informații... trebuie să facem ceva armonios în stat, pentru că așa cum este acum, este un adevărat haos, care ne costă bani și ajungem și la efecte contrare celor pe care le urmărim prin aceste informații". Astfel, s-a simțit nevoia creării unui organ specializat în analiza și sinteza informațiilor. Din ordinul mareșalului Ion Antonescu, Eugen Cristescu a organizat *Serviciul de Centralizare a Informațiilor* la Președinția Consiliului de Miniștri. Acest aspect dovedește că SSI a devenit cu timpul — deși legea sa organică nu o prevedea — un organ specializat în domeniul culegerii și prelucrării informațiilor dirijate direct către principalul utilizator, adică, conducătorul statului, ceea ce-i conferea rolul central în ansamblul comunității informative românești.

Poate că din această cauză, anumite sincope manifestate în fluxul informațional i-a determinat pe unii observatori ai scenei politico-diplomatice și militare românești să-i atribuie SSI-ului întreaga responsabilitate, ajungând uneori la critici vehemente potrivit cărora instituția mai mult îl dezinforma pe conducătorul statului. Or, dezvăluind întregul mecanism al cooperării între structurile informative românești, chiar cu neajunsurile sale și imperfecțiunile de detaliu inerente, ne putem da seama de netemeinicia unor astfel de critici. Practic, ne aflăm în fața unui adevărat laborator de culegere, verificare, procesare și utilizare a informațiilor, reprezentat de comunitatea informativă românească, în care rolul de analiză și sinteză i-a revenit SSI. În aceste circumstanțe, trebuie să recunoaștem că era practic imposibil să se producă dezinformarea conducătorului statului. Lipsa de operativitate în transmiterea informațiilor și chiar sincopele înregistrate în activitatea sa, nu pot fi atribuite în exclusivitate unei singure instituții sau celui care a condus-o.

Ele țin de resortul întregului mecanism al comunității informative, de presiunea psihologică și starea emoțională a personalului provocată de conjunctura războiului, și, nu în ultimul rând, de evoluția rapidă a evenimentelor care luau uneori întorsături neașteptate, chiar contradictorii.

Cu toate aceste neajunsuri inerente, mai ales în timp de campanie, existența unei structuri care analiza, tria și sintetiza noianul de informații furnizate organului suprem de decizie a constituit o realizare importantă a SSI, asigurând astfel posibilitatea folosirii oportune de către conducătorul statului a celor mai veridice informații. Aceasta contribuia nemijlocit la elaborarea, mai ales în domeniul militar, a unor hotărâri adecvate situațiilor de pe câmpul de luptă des schimbătoare.

CONTRIBUȚIA INFORMATIVĂ A SSI ȘI A CELORLALTE SERVICII DE INFORMAȚII ȘI SIGURANȚĂ

Forța și prestigiul serviciilor de informații și siguranță națională sunt date de calitatea informațiilor, de operativitatea rezolvării cazurilor și problemelor aflate în competență, de capacitatea de analiză, sinteză și previzionare și, nu în ultimul rând, de eficiența măsurilor de protecție contrainformativă fundamentate pe fluxul informațional difuzat beneficiarilor. Cei care au studiat în arhivă documentele de informare operativă curentă ale SSI sunt unanimi în recunoașterea acestor calități. Bunăoară, scriitorul și istoricul Mihai Pelin spunea despre SSI că a fost unul „dintre cele mai eficiente servicii de informații care au acționat și s-au confruntat în anii celui de-al doilea război mondial". La rândul lui, istoricul ieșean Gh. Buzatu, în baza studierii a numeroase documente SSI identificate în arhivele de la Moscova, a apreciat „eficiența remarcabilă a SSI-ului, profesionalismul în afară de orice discuție al oamenilor săi".

Ne vom referi în continuare la problemele mai importante care au făcut obiectul activității informative a SSI și a celorlalte organe de informații și siguranță românești până la 23 august 1944.

Informații privind „Iadul de peste Prut" (28 iunie 1940–22 iunie 1941). La foarte scurt timp după ce trupele române — participând la ofensiva declanșată de Germania împotriva URSS, la 22 iunie 1941 — au eliberat teritoriile acaparate de Uniunea Sovietică în urma acordurilor secrete realizate tocmai cu Germania, conducătorul statului, Ion Antonescu, a cerut întocmirea unor materiale de sinteză privind regimul de ocupație sovietic.

Astfel de documente, pe care le-am găsit prin diverse arhive, ne dezvăluie tragedia Basarabiei în anul de ocupație sovietică (27 iulie 1940-22 iunie 1941), precum și câteva dintre metodele folosite de regimul sovietic pentru obținerea unei cât mai rapide supuneri a populației din teritoriile ocupate. Parcurgând textele respective, rezultă clar că au fost vizate câteva obiective precise, dinainte stabilite, că a existat un plan pregătit din vreme și o infrastructură introdusă peste Nistru mai dinainte, care a intrat în acțiune la ordin. Ne aflăm în fața înrâuririi acțiunilor concepute și puse în aplicare de serviciile speciale sovietice. O parte dintre membrii coloanei a cincea au fost identificați — după evenimente, este adevărat — de către organele de siguranță. Ei erau recrutați și dintre minoritari — ruși, ucraineni,

bulgari, găgăuzi și evrei, aceștia din urmă fiind des invocați; dar au fost destui și dintre români. Acțiunea lor s-a manifestat prin crearea de panică în rândul populației, sporirea dezorganizării pe un teritoriu și așa afectat de retragerea bruscă a administrației, îndrumarea greșită a trupelor române aflate în retragere, atacarea unor unități militare române, batjocorirea, rănirea și chiar asasinarea ofițerilor, subofițerilor și soldaților români, marcarea obiectivelor ce trebuiau ocupate cu prioritate de trupele sovietice, sprijinirea acestora pentru o mai rapidă orientare și avansare. Cu o promptitudine extraordinară au fost arborate drapele din pânză roșie, s-au scris lozinci, unele injurioase, pe statuile ce cinsteau figuri ale istoriei noastre; uneori, au fost chiar distruse.

Este un lucru cunoscut că trupele sovietice nu au respectat calendarul retragerii administrației și a armatei române, așa cum fusese el convenit anterior prin ultimatumul din 26-28 iunie 1940. Fapt consemnat și de un material de analiză elaborat de SSI la 10 octombrie 1940: „Guvernul sovietic nu a respectat clauzele ultimatumului, considerându-le ca pe niște noțiuni sterile, pentru opinia publică internațională, deoarece cuvântul de ordine dat și executat de armata și autoritățile sovietice a fost... ocuparea armată dintr-o dată a întregului teritoriu basarabean și bucovinean, în cel mai scurt timp și cu toate mijloacele avute la dispoziție". Și se arăta, în continuare: „Dat fiind că unitățile motomecanizate și parașutiștii sovietici s-au infiltrat în spatele trupelor române și au ocupat diferite localități și noduri vitale de comunicație, blocând gările și oprind plecarea trenurilor, transporturile nu au putut fi dirijate la timp conform planurilor de evacuare. Profitând de această situație critică, trupele sovietice motomecanizate sub comandă au înconjurat formațiunile mici române și, sub amenințarea mitralierelor de pe tancuri și autoblindate, le-au dezarmat, le-au luat mijlocele de transport, au arestat și degradat ofițerii și subofițerii, punându-le astfel în imposibilitatea de a-și continua evacuarea. Documentul ne oferă și o primă explicație a unei asemenea atitudini: „agenții comuniști, plasați dinainte în Basarabia și Bucovina de Nord, precum și cei veniți o dată cu primele trupe de infiltrație, au făcut aprecieri jignitoare și de ponegrire a armatei române și Comandamentului său, au criticat vehement și cu ostilitate activitatea desfășurată de autoritățile române, căutând să dovedească incapacitatea și lipsa de gospodărire a conducătorilor și starea de mizerie a populației, în comparație cu situația din URSS".

Într-adevăr, armata și poliția au fost primele instituții ale statului român vizate. Doar aparent paradoxal, chiar dacă ele erau și primele care urmau să dispară din teritoriul cedat. Nu aveau voie să se retragă în ordine, să scape cu prestigiul neștirbit. Imaginea unei armate incapabile să efectueze măcar o retragere în ordine, darămite să mai opună o rezistență cât de cât serioasă, trebuia să se fixeze adânc în minte românilor rămași. Așa puteau căpăta credit zvonurile pe care sovieticii le-au pus imediat în circulație și potrivit cărora, în trei luni, aveau să fie la București. Scădeau și speranțele locuitorilor că situația se mai putea răsturna, scădea și rezistența lor în fața noilor autorități. Raportul SSI din care am citat, ca și alte documente, prezintă numeroase cazuri de ofițeri și subofițeri români arestați, condițiile inumane de detenție la care au fost supuși, interogatoriile barbare care

li s-au luat, cât și cazuri de polițiști și jandarmi omorâți. Este semnificativ faptul că „majoritatea ofițerilor au fost obligați să dea declarație — pe cuvânt de onoare — că vor servi statul sovietic, *dând informațiuni asupra intențiilor probabile ale Germaniei față de URSS* (subl. n.) și că nu vor spune nimănui tratamentul la care au fost supuși în timpul arestării și anchetării".

Despre caracterul organizat al acțiunii de creare a derutei vorbea și o notă redactată de C. Maimuca, comisar de Siguranță, la 13 august 1940: „La orele 11 dimineața 28 iunie și-au făcut apariția deasupra orașului Chișinău întâi două și după cinci minute alte opt avioane sovietice care au aterizat la periferie, debarcând aproximativ 120 persoane, evrei basarabeni fugiți din România în Rusia și angajați în serviciul de spionaj rusesc. La ora 11,40 bande compuse din acești agenți, împreună cu comuniștii locali, au atacat garda slabă a închisorii (întrucât o bună parte din pază se evacuase) și au dat drumul comuniștilor închiși... La orele 17, focuri de arme răzlețe se auzeau în oraș, însoțite de încercările de retragere și manifestare a elementelor comuniste, cărora li se aruncau manifeste, placarde roșii, steaguri roșii, portretele lui Lenin, Stalin, Molotov etc. din avioanele sovietice care survolau deasupra orașului".

O dată cu luarea în stăpânire a teritoriului Basarabiei și al Bucovinei de Nord de către armata sovietică, s-a produs un fenomen care i-a surprins pe locuitori: „Când primele trupe sovietice au intrat în Basarabia și Bucovina — consemna documentul elaborat de Maimuca, la 22 august 1940 —, populația românească se aștepta ca armata — în continuarea ororilor săvârșite de populația civilă comunistă instigată de comisarii politici — să se dedea la acte de agresiune sălbatică, că tineretul comunist crescut fără credință în Dumnezeu va măcelări pe credincioșii creștini și că setoși de sânge nu se vor opri până când nu-și vor termina opera lor nimicitoare. *Nimic din toate acestea nu s-a întâmplat* (subl. n.). Foarte calmi, soldații roșii au ocupat instituțiile de stat și localurile publice, purtându-se politicos cu populația... Pregătirea trupelor de ocupație ruse, din acest punct de vedere, s-a dovedit a fi foarte bine pusă la punct și cu o cunoaștere perfectă a realităților din Basarabia și Bucovina".

S-au instaurat, atât la orașe cât și la sate, „comitete împlinitoare", care aveau puteri nelimitate în toate problemele administrative. Următorul obiectiv, după armată și poliție, îl constituia distrugerea administrației române și înlocuirea ei cu sistemul sovietic. „Desființarea aparatului de stat anterior, burghez, dușman al regimului nou și organizarea administrației sovietice în cadrul constituției și legilor sovietice" — cum se exprimau autorii unei *Dări de seamă* elaborate de Inspectoratul regional de poliție din Chișinău, la 24 octombrie 1941 — a devenit obiectivul prioritar. Așa încât, „trei zile după intrarea trupelor sovietice în Basarabia, prima măsură cu caracter general a fost aceea de a se lua conducerea treburilor publice din mâna comitetelor și a se da în sarcina funcționarilor aduși din URSS. În unele localități, membrii comitetelor au fost arestați, iar în altele numai unii din membrii care n-au avut purtare strict comunistă. De asemenea, s-au înființat „o mulțime de organizațiuni obștești; asociațiuni profesionale, cooperative, uniunea sportivă a tineretului, culturale, comsomolul, MOPR, organizațiuni în aparență

obștești, dar în realitate cu activitate mai ales politică". Și documentul din 24 octombrie 1941 adăuga și un citat din Lenin: „Profsoiuzurile sunt școala comunismului". Aceasta la nivelul administrației locale.

În ceea ce privește integrarea celor două provincii istorice românești, ea s-a făcut într-un mod diabolic, cu consecințe de care ne lovim și astăzi. Astfel, Bucovina de Nord și județul Hotin, împreună cu județele Ismail și Cetatea Albă au fost alipite RSS Ucrainene, iar restul Basarabiei, împreună cu republica moldovenească transnistreană — creație artificială a sovieticilor din 1924 — au format Republica Sovietică Socialistă Moldovenească.

Au urmat măsurile pentru „trecerea bunurilor economice în mâinile întregului popor" prin naționalizarea „băncilor, întreprinderilor bancare și comerciale, transportului pe căi ferate și ape și a mijloacelor de legătură ale Basarabiei" — am citat titlul „Decretului prezidium-ului Sovietului suprem al Uniunii Sovietice", publicat de „Izvestia" din 16 august 1940. De fapt, din cuprinsul lui rezultă că erau naționalizate și „întreprinderile industriale cu un număr mai mare de 20 muncitori sau cu un număr mai mic de 10 oameni — cu o putere motrice efectivă nu mai mică de 10 cai putere", cât și toate întreprinderile poligrafice, de spirtoase, spitalele, farmaciile, sanatoriile, instituțiile școlare de toate gradele, cinematografele, teatrele, stadioanele, muzeele și galeriile, marile restaurante, proprietățile mari de casă, casele celor care „au fugit din Basarabia". Decretul semnat de Kalinin era datat 15 august 1940.

În continuare, în fiecare întreprindere sau ramură de activitate se fixa un plan de producție, o normă de lucru, care trebuia îndeplinită de fiecare muncitor. Norma era stabilită după muncitorii cei mai buni și în funcție de ea erau fixate și salariile.

Aceeași „grijă" au manifestat-o noile autorități și față de problema țărănească. S-a procedat mai întâi la „împroprietărire", prin împărțirea pământului, „proprietatea moșierilor, bisericilor, pământurilor culacilor și vitele lor, celor săraci din sate pentru ca astfel să se facă egalizarea poporului printr-o nivelare forțată... s-a observat cu acest prilej la sate o lipsă completă de judecată matură a păturei rurale. Poporul, zăpăcit în tot felul de politicienii trecutului, era obișnuit să aplaude în orice ocazie. Au aplaudat pe ruși, au ovaționat numele lui Stalin, după ce îndelung aplaudaseră pe toți conducătorii noștri care s-au perindat prin Basarabia și Bucovina. Lipsiți de statornicia unei judecăți drepte, populația săracă și mijlocie a satelor ca și golănimea orașelor au crezut că în sfârșit raiul sovietic mult așteptat este împlinit. Au crezut că sunt liberi și independenți și au maltratat pe notarii comunelor rămâși pe loc și în special pe agenții fiscului, contra cărora se acumulase o ură de neînvins. În primele zile de ocupație, satele Basarabiei au fost lăsate în voia soartei" — scria C. Maimuca în august 1940. Totul era însă gândit. „Culacilor, tot pe același considerent, nu li s-a confiscat tot pământul, ci li s-au lăsat inițial câte 5-6 hectare", nota Sinteza Jandarmeriei, din iulie 1944. Tot la 15 august 1940, sub semnătura aceluiași Kalinin, se dădea un Decret prin care „din ziua de 28 iunie 1940 tot pământul cu subsolul lui, pădurile și apele de pe teritoriul părții de nord a Bucovinei se prezintă ca proprietate de stat, adică de avut al întregului popor". În Basarabia, constituirea sovhozurilor și a colhozurilor a început abia în

februarie-martie 1941, ajungându-se la un număr de 120 de colhozuri și sovhozuri. Încă din iulie 1940, populația din Basarabia era scoasă cu forța la munca câmpului, potrivit unei note a Inspectoratului regional de poliție „Dunărea de Jos", din 24 iulie 1940. La 17 august 1940 s-au fixat norme obligatorii pentru predarea grânelor, cu variații de la județ la județ. Plata era derizorie. După cum consemna documentul din 24 octombrie 1940, „chitanțele pentru cerealele predate de multe ori nu se eliberau sau se pierdeau, astfel că la mulți țărani s-au cerut cereale de câte două ori".

Realizându-se naționalizarea întreprinderilor, băncilor și a pământului, statul putea controla după bunul plac viața cetățenilor, înfometându-i cât vroia. Încă din primele zile ale ocupației sovietice, camioanele armatei au început să care produsele agroalimentare peste Nistru, spre disperarea chiar a celor care le ieșiseră înainte cu flori și steaguri roșii. În declarațiile persoanelor, care au reușit să părăsească teritoriile ocupate în lunile iulie și august, apar constant formulări de genul: „magazinele părăsite de refugiați au fost transformate în cooperative, unde lumea făcea coadă pentru o sută de grame de zahăr și alte alimente în mică cantitate", sau „băncile și magazinele mari sunt închise; orașul este lipsit de alimentele strict necesare ca zahăr, carne, grăsimi etc.". Și pentru a înțelege mai bine ce a adus ocupația sovietică să mai cităm o frază din Darea de seamă elaborată de Inspectoratul regional de poliție Chișinău: „Funcționarii sovietici, veniți o dată cu trupele de ocupație, exprimau deseori o admirație naivă față de abundența ce au găsit în Basarabia".

Dar principalul instrument prin care regimul sovietic s-a impus a fost teroarea, fizică și intelectuală. Ea s-a dezlănțuit la scurt timp după instalarea noilor autorități. Au fost arestați toți cei socotiți suspecți „din punctul de vedere al sentimentelor față de noul regim", în primul rând foștii funcționari, intelectuali și foștii parlamentari români, în special cei care făcuseră parte din Sfatul Țării și Frontul Renașterii Naționale. „Presupușii vinovați erau ridicați de obicei noaptea, cu așa-zisa mașină neagră și după o scurtă cercetare dispăreau fără urme". Cei care doreau să se repatrieze erau șicanați, bunurile mobile și imobile le erau confiscate, erau obligați să semneze declarații că după ce vor ajunge în România vor activa în favoarea serviciului de spionaj sovietic, părinții lor fiind opriți ca ostateci. Documentul din 24 octombrie 1941 stabilea trei valuri de arestări: imediat după ocupație, în septembrie 1940, și în iunie 1941. Cei mai mulți dintre arestați au fost deportați. De asemenea, mulți locuitori au fost ridicați din orașe și sate, individual sau familii întregi. La 15 mai 1941, de exemplu, Comitetul executiv al raionului Bolgrad trimitea președintelui Sfatului sătesc Cubei următoarea adresă: „Alcătuiți un tablou de locuitorii Sfatului sătesc al Dvs., care urmează a fi deportați din acea comună, separat pentru acei care urmează să fie deportați cu toată familia. Comunicați-ne neîntârziat numărul acelora pe care îi hotărâți că-i deportați". Singurul criteriu: bunul plac. Singurul obiectiv: strămutarea românilor. O formulă mascată de deportare a constituit-o „rezolvarea problemei șomajului". Chiar ziarele „Izvestia" și „Pravda" au anunțat în mai multe rânduri deplasarea a câteva mii de români în alte zone ale URSS, sub pretextul asigurării unor locuri de muncă. O deportare masivă s-a produs în noaptea de 13/14 iunie 1941, când 15 000 familii

au pornit în bejenie. Destui nu au mai ajuns vreodată. Au pierit pe drum sau au fost asasinați. După revenirea autorităților române, în 1941, s-au descoperit mai multe gropi comune. În Sinteza Jandarmeriei din iulie 1944, numărul cadavrelor descoperite în gropile comune de pe teritoriul Basarabiei era apreciat la 329. Dar ne-a impresionat un alt caz: „La școala moldovenească din Orhei 40 de elevi au fost executați fiindcă au lipit pe ușa școlii un afiș în care spuneau că s-au săturat de pâine rusească și doresc pâine românească". Execuțiile au căpătat proporții după 22 iunie 1941, moment în care s-a declanșat atacul împotriva URSS. Un raport SSI enumera următoarele cazuri cunoscute: „execuțiile săvârșite la sediul Consulatului italian din Chișinău; execuțiile din celulele de torturi și din beciurile palatului Metropolitan din Cernăuți; executarea a 15 000 ostateci și prizonieri români la Saratov, ca represalii la împușcarea evreilor din Odessa...".

Teroarea a fost nu numai fizică, ci și intelectuală. Principala instituție vizată a fost biserica, stâlpul rezistenței. S-au folosit atât forme de disuasiune, cât și forța brutală, mergând până la distrugerea bisericilor. Declarațiile celor scăpați din iadul de peste Prut vorbeau despre faptul că mai ales bătrânii erau împiedicați, chiar și cu forța, să meargă la biserică. Primele documente, elaborate în iulie 1940, vorbesc despre o închidere generală a bisericilor, multe primind alte destinații (cantine, grajduri sau magazii), în vreme ce odoarele au fost confiscate. Documentul elaborat de SSI, la 10 octombrie 1940, spunea că „numai datorită intervenției populației, bisericile au fost redeschise, însă cei care le frecventau erau suspectați". Dar nu toate, căci unele au rămas în continuare „cantine sau sedii de Înalte comandamente militare". Se pare că opoziția populației a fost considerabilă, căci autoritățile au recurs la alte metode. „Iată un mijloc de exterminația Bisericii — se scria în Darea de seamă a Inspectoratului regilonal de poliție Chișinău. În Chișinău, în cursul anului de ocupație s-au lăsat credincioșilor trei biserici... pe lângă cota de impozabilitate extraordinar de mare, care nu se calculează asupra venitului, ci asupra deverului, adică încasărilor, indiferent dacă întreprinderea are sau nu are venit... impozitul rezultat pentru ocupațiuni ce nu se bucurau de simpatiile puterii comuniste era așa de mare încât nu-l putea suporta nici preotul, nici comunitatea credincioșilor... Biserica din Chișinău, str. Bulgară, a fost impusă la un impozit de 10 000 ruble anual și preotul ei la fel. În asemenea condițiuni, orice biserică cu timpul, inevitabil, trebuia să-și închidă ușile. La aceasta trebuie adăugată conform legii (art. 58 Cod penal) neplata impozitului datorat în termene stabilite, însoțită și de elementele relei credințe (și un popă întotdeauna este de rea credință) se pedepsește cu închisoare și amendă de 10 ori impozitul datorat".

Pentru impunerea voinței autorităților s-a făcut apel și la întreg arsenalul propagandei: filme și broșuri documentare despre mărețele realizări ale URSS sub conducerea înțeleaptă a tovarășului Stalin, piese de teatru cu subiecte din viața oamenilor sovietici, ziare ce publicau articole pe aceeași temă. S-au creat chiar și eroi noi, precum „proclamarea post-portem a faimosului bandit G. I. Kotovski drept paladin spiritual, protector al nou createi republici moldovenești". Școala a fost trecută și ea sub controlul autorităților sovietice, profesorii și învățătorii recalcitranți fiind îndepărtați. Curând, alfabetul latin a fost înlocuit cu cel chirilic.

Statul sovietic a pus așadar în aplicare un plan sistematic și premeditat pentru deznaționalizarea populației românești din Basarabia și Bucovina de Nord. El a fost reluat pe o scară mai amplă, după 1944, când sovieticii au revenit în teritoriul dintre Prut și Nistru. În linii mari, el s-a aflat la baza programului aplicat și în România, după 23 august 1944. Cu același succes final — în ciuda nenorocirilor provocate — ca și planul țarist de deznaționalizare aplicat Basarabiei după 1812.

Această realitate istorică o putem reconstitui astăzi mai în detaliu și datorită documentelor de informare, analiză și sinteză elaborate de serviciile de informații, poliție și siguranță românești, care și-au făcut datoria cu profesionalism.

Ne explicăm acum mai bine de ce împotriva serviciilor noastre de informații, poliție și siguranță s-au dezlănțuit adevărate „vânători de vrăjitoare"; pentru că știau și văzuseră prea multe în legătură cu „prefacerile comunismului sovietic", în realitate „iadul de peste Prut". După instaurarea guvernului procomunist, la 6 martie 1945, foștii ofițeri de informații și jandarmerie, la fel ca și comisarii de siguranță, au fost arestați, unii ținuți în pușcării ani de zile fără sentințe judecătorești. S-a făcut și o curățenie în arhivele „fostelor organe burghezo-moșierești", tocmai pentru a nu se lăsa nici o urmă, nici o mărturie despre ticăloșiile făcute de regimul de ocupație sovietică. Datorită unor funcționari iubitori de țară, tradiție și neam, o parte din documente au fost ascunse cu prețul unor riscuri imense, iar astăzi astfel de documente își așteaptă cercetătorii de bunăcredință pentru a fi puse în valoare. Noi am folosit doar o mică parte din ele, suficiente însă pentru a schița acea istorie adevărată, ascunsă până în 1989.

SSI despre Mișcarea legionară. Documentele informative de analiză, evaluare și sinteză, întocmite de SSI despre Mișcarea legionară înainte, în timpul și după evenimentele din ianuarie 1941, au fost adunate într-un dosar format din 5 volume, fiecare însumând circa 400 de file și care, în arhivă, poartă denumirea de Cartea albă a rebeliunii. Cele mai importante „piese" din acest dosar au fost publicate în volumele *Pe marginea prăpastiei*, lucrare care în epocă a avut un impact asupra opiniei publice, întrucât comentariile vizau o motivație politică precisă: sublinierea meritelor generalului (devenit, în august 1941, mareșal) Ion Antonescu și rolul său decisiv în salvarea patriei, dusă de legionari în haos și război fratricid.

Horia Sima menționa că lucrarea *Pe marginea prăpastiei* ar fi fost scrisă de Ovid Vlădescu, „omul de casă al lui Ion Antonescu". Colonelul Traian Borcescu, fostul șef al Secției a II-a Contrainformații din SSI, adică omul care în epocă a fost informat la fel de bine ca și Eugen Cristescu în problema legionară, a mărturisit că nu Ovid Vlădescu este autorul lucrării *Pe marginea prăpastiei*. Acesta din urmă a făcut mai multe tentative de a da o interpretare politică documentelor SSI, dar au rămas nefinalizate, în sensul că nu au fost pe placul mareșalului. Ofițerii din Marele Stat Major chiar glumeau pe seama acestuia, poreclindu-l cu ironie „Zero" Vlădescu. Adevărații autori sunt colonelul Marin Alexandru și un colectiv de analiști (de la Secția a II-a a Marelui Stat Major și SSI) pe care l-a coordonat. Toți aceștia au realizat forma finală acceptată de Președinția Consiliului de Miniștri.

Implicarea SSI și a Secției a II-a din Marele Stat Major, adică principalele structuri ale comunității informative românești, în acțiuni de propagandă antilegionară poate constitui la prima vedere o imixtiune în viața politică a statului, ceea ce ar justifica în acest caz înverșunarea memorialiștilor legionari. Suntem datori să precizăm însă că în arta informațiilor astfel de acțiuni intră în atribuțiile curente și firești întreprinse de structurile informative ale oricărui stat și poartă numele de *pregătire contrainformativă a populației*. Scopul unor acțiuni speciale de acest gen este de a influența opinia publică spre conștientizarea intereselor supreme ale statului. Ele se întreprind oriunde și oricând în lume, mai ales atunci când rațiunile de stat le impun. Istoria serviciilor secrete de informații ne oferă suficiente exemple, dar evocarea lor în acest spațiu nu își are locul.

Depășind însă acest aspect, va trebui să recunoaștem că documentele publicate în anexa lucrării *Pe marginea prăpastiei* dezvăluie fapte și evenimente care cu greu pot fi contestate. Concepția lucrării reliefează aspecte de modernitate pentru activitatea celor ce au purtat povara misiunilor informative și contrainformative, le-au conceput și realizat. Așa se explică de ce lucrarea a fost și va rămâne — cu limitele de rigoare — un izvor istoric de prima mână, pentru cei ce se apleacă cu bunăcredință și în dorința de a reconstitui adevărul despre evenimentele acelor timpuri.

Decizia finală, obținută de generalul Ion Antonescu în confruntarea violentă cu Mișcarea legionară, se datorează și faptului că a fost bine informat în legătură cu starea de spirit reală a opiniei publice românești și, deopotrivă, a armatei. Este un aspect important, ceea ce impune o tratare a lui în părțile esențiale.

Horia Sima menționa că armata română era împărțită la acea vreme în trei categorii: „O parte din șefii supremi erau necondiționat la dispoziția generalului Antonescu, ca de pildă Pantazi, Șteflea și alții; a doua parte, aparținea vechilor cadre carliste, demoralizate și timorate; a treia parte, fățiș sau în forul interior, manifesta simpatii pentru Mișcare". În relațiile cu armata, Mișcarea legionară dispunea — în opinia celuiași memorialist — și de alte avantaje, de care era lipsit generalul Ion Antonescu: „Trupa, masa soldaților, era formată din legionari sau simpatizanți ai Mișcării, în proporție covârșitoare. Tinerii ofițeri locotenenți și sublocotenenți erau în număr impunător afiliați spiritului Mișcării legionare. Elita liceelor militare și a școlilor militare de toate armele era încadrată în Frățiile de Cruce".

Eugen Cristescu nu contrazice acest aspect, dar oferă următoarea explicație: „Psihoza legionară cuprinsese pe mulți din oportunism, lașitate sau naivitate și găsise simpatizanți chiar și în armată". El se baza pe documentele informative și de analiză ale SSI. De exemplu, în „Referatul privind rebeliunea legionară", document neinserat în lucrarea *Pe marginea prăpastiei*, și nici clasat în copertele *Cărții albe a rebeliunii* — și vom înțelege imediat cauza —, întâlnim următorul comentariu: „Armata încă nu a fost cruțată. Uzând abil de puritatea ideilor naționaliste [legionare, *n.n.*] și-au recrutat simpatizanți, fie prin contact direct, fie indirect (soție, copii, rude). Acțiunea a fost îndreptățită mai ales față de ofițerii tineri și elevii de la școlile de ofițeri. Prezența în rândurile armatei a legionarilor, ofițeri

de rezervă și trupă, a înlesnit convertirea și adeziunea la Mișcarea legionară a numeroși ofițeri activi și subofițeri. Au fost rătăciri și printre ofițerii superiori, care au mers până la a cere eliminarea din oștire a cadrelor, care păstrând linia neutrală a educației militare nu ar simpatiza acțiunea legionară".

Bine informat despre această situație din armată, generalul Ion Antonescu a reacționat prin elaborarea Ordinului nr. 1 936, care a intrat în vigoare la 18 decembrie 1940. Se interzicea orice amestec legionar în armată și orice amestec al armatei în Mișcarea legionară. Greu de evaluat efectul imediat al acestui ordin. Horia Sima nu face referire la el fie că nu l-a cunoscut, fie că nu i-a dat importanță. În schimb, analiștii SSI ajunseseră la concluzia că „propaganda demagogică a legionarilor, prin care se încerca să se ascundă faptele cele mai josnice, a produs un salutar reviriment; cadrele armatei nu au mai putut fi înșelate și au devenit foarte circumspecte". De asemenea, „abuzurile, ilegalitățile și incompetența conducătorilor puși în fruntea treburilor obștești au indispus armata". Mai neted spus, insistența legionarilor de a atrage armata de partea Mișcării prin propagandă și demagogie se întorcea, în opinia analiștilor SSI, ca un bumerang împotriva inițiatorilor.

Horia Sima nu amintește nici de acest aspect, fie că nu l-a sesizat, fie că l-a trecut sub tăcere cu bună știință. În lucrările sale memorialistice, Horia Sima arată însă că asasinarea lui Iorga era contraproductivă pentru legionari. Documentul de analiză al SSI consemna că acest tragic eveniment „a consternat armata", iar Eugen Cristescu, în memoriile sale sublinia: „Moartea lui Nicolae Iorga, această mândrie a culturii românești, profesor la zeci de generații de ofițeri la Școala de Război, a despărțit pe legionari pentru totdeauna de opinia publică cinstită din țară și le-a înstrăinat orice simpatii în armată".

Sunt multe pasaje din scrierile memorialistice ale lui Horia Sima care demonstrează că el confunda opinia publică românească cu Mișcarea legionară și stăruim asupra termenului de confuzie, chiar și în situația în care acceptăm fără rezerve că numărul purtătorilor de cămăși verzi cu diagonală crescuse la un milion, așa cum a raportat și a promis Horia Sima că-i pune la dispozitie conducătorului statului în ziua jurământului de loialitate, la 6 octombrie 1940, în fața unei impresionante mulțimi adunate în Piața Națiunilor Unite. Prin urmare, putem reține că documentele informative și de analiză ale SSI conturează teza, greu de contestat și în discordanță cu afirmațiile lui Horia Sima, că înainte de producerea evenimentelor din ianuarie 1941, „opinia publică cinstită" din România și armata erau de partea generalului Ion Antonescu. Deci, pe străzile Capitalei și în alte orașe mari ale țării, ca Timișoara, Brașov, Constanța, Ploiești etc., de fapt acolo unde legionarii se arătaseră activi și în septembrie 1940, nu poporul român se răsculase împotriva generalului Ion Antonescu, ci Mișcarea legionară, ațâțată la rebeliune. Avem acum și explicația poziției SSI, contrară intereselor legionare, care a ieșit în evidență prin măsurile informative din timpul rebeliunii și care a constituit un sprijin real pentru conducătorul statului. Poziția era fundamentată pe cunoașterea și receptarea

corectă a opiniei publice românești, inclusiv a stării de spirit din armată. De altfel, o instituție de această natură nu poate iniția și desfășura acțiuni contrare majorității populației, întrucât s-ar descalifica. Afirmația făcută în legătură cu profesionalismul SSI a avut în vedere și acest aspect. Pe de altă parte, se poate afirma că și hotărârea Führer-ului de a-l sprijini pe generalul Ion Antonescu prin așa-zisa intervenție decisivă din 23 ianuarie 1941, când a transmis ordinul către Misiunea militară germană din România de a acționa pentru ca legionarii să depună armele, nu putea face abstracție de realitatea românească. E adevărat, prin intervenția sa, Hitler a urmărit să limiteze cât mai mult proporțiile represiunii, iar prin salvarea căpăteniilor legionare și internarea lor într-un lagăr din apropierea Berlinului își consolida un puternic atu, pe care-l putea folosi oricând împotriva generalului Ion Antonescu. Iată de ce acțiunea informativă a SSI de supraveghere a Mișcării legionare și după înăbușirea rebeliunii a căpătat o motivație substanțială.

Prin nota din 13 februarie 1941, intitulată „Activitatea legionară în căminele studențești", document de informare trimis și Ministerului Afacerilor Externe, Ministerului de Interne, Marelui Stat Major și, bineînțeles, Președinției Consiliului de Miniștri — ceea ce demonstrează că structurile vitale ale statului erau conectate și interesate de evoluția Mișcării legionare după rebeliune —, SSI atrăgea atenția asupra unor noi pericole. Bine conspirați se dovedeau studenții legionari organizați în cuiburi și care locuiau în Internatul Teologic din str. Radu Vodă nr. 24, în căminul de pe Șoseaua Kiseleff (al studenților de la Școala Politehnică), precum și în imobilul Societății petroliere „Concordia", din B-dul Domniței nr. 50. Documentul SSI menționa că în aceste locuri „se aflau adăpostite o serie de persoane venite cu prilejul rebeliunii", iar din supravegherea lor rezultă că desfășurau „o intensă propagandă legionară, organizând ședințe de cuib". Cel mai pericolos se dovedea, în opinia SSI, un anume Leonid Lututovici, atentatorul la viața colonelului magistrat Cristescu, din Cernăuți, care făcea parte din gruparea teroristă „Spărgătorii de fronturi". În timpul rebeliunii acesta activase în provincie, „unde organizase insurecții locale". Tatăl lui Leonid Lututovici era cunoscut în evidențele SSI ca „un comunist notoriu", rămas în Basarabia după răpirea acestei provincii românești de către URSS.

Până la 23 august 1944, SSI a reușit să dejoace unele diversiuni inițiate de grupurile din țară și străinătate și chiar să prevină câteva atentate, prin care se urmărea asasinarea mareșalului Ion Antonescu. Documentele SSI demonstrează că astfel de grupuri, formate în special din tineri, ținute sub strictă supraveghere, fuseseră infiltrate cu agenți, fapt pentru care orice inițiativă cu scop politic era imediat neutralizată. Mai interesante sunt documentele de analiză și sinteză ale SSI referitoare la felul în care opinia publică românească, liderii politici din „opoziție", național-țărăniștii și liberalii receptau raporturile dintre acțiunile clandestine ale Mișcării legionare și conducătorul statului.

În contextul în care armata română reușise, la sfârșitul lunii octombrie 1941, să finalizeze cucerirea Odessei, în urma unor operații militare soldate cu numeroase pierderi de vieți omenești — printre care se identificau și unii dintre cei înrolați ca voluntari, pentru a-și ispăși păcatele din timpul rebeliunii —, analiștii SSI au

întreprins un nou demers pentru a testa opinia publică în legătură cu Mișcarea legionară. Documentul de sinteză întocmit la 13 noiembrie 1941 poartă titlul: „Scurtă dare de seamă asupra situației politice interne", care, la capitolul II, „Problema legionară privită de diferite cercuri politice și sociale", expune următoarele: „Maniu și amicii săi consideră că legionarii constituie o primejdie pentru ordinea internă și externă, fiind un factor de imprevizibil și constantă presiune. Dr. Lupu și Mihalache au aceeași opinie, însă declară că tocmai de aceea dl Mareșal Antonescu trebuie sprijinit spre a nu fi silit să facă o politică de concurență cu legionarii.

Liberalii (Dinu și Gheorghe Brătianu) consideră pe legionari ca instrumente inconștiente, gata oricând să se lase agitați contra intereselor României.

Marea burghezie manifestă oroare evidentă față de legionari. Armata se consideră, de la rebeliune, în conflict direct și acut cu legionarii, iar o revenire a acestora ar produce reacții violente din partea ofițerilor.

În rândurile țărănimii așezate există oroarea și disprețul înnăscut al țăranului față de elementele nepregătite puse în fruntea treburilor [publice — *n.n.]*.

În cazul funcționarilor și la toate categoriile de intelectuali și la mica burghezie, legionarii reprezintă instabilitatea, nesiguranța, lipsa de competență (...).

Dacă se recunoaște că doctrina legionară conține multe principii folositoare vieții de stat, opinia publică însă și-a făcut convingerea hotărâtă că legionarii au procedat la fel ca vechile partide politicianiste, căutând, în primul rând, acaparare cu violență a posturilor rentabile, uitând de rolul ideal, pe care generația țării îl avea în noua așezare a statului.

În situația psihologică de astăzi, oricine ar încerca vreo combinație politică cu legionarii riscă să provoace manifestarea violentă a 95% din opinia publică românească".

Un alt sondaj de opinie, în legătură cu felul în care era receptată realitatea politică din România în raport cu Mișcarea legionară, a fost realizat de SSI la 8 iulie 1942. Era perioada când zvonuri tot mai insistente despre agravarea stării de sănătate a conducătorului statului aveau ecou în opinia publică și îngijorau cercurile politice atât din jurul puterii, cât și din rândurile personalităților național-țărăniste și liberale. Documentul reproduce următorul text, pus între ghilimele, ceea ce înseamnă că transcrie cu exactitate comentariile altor personalități. Iată ce spunea Iuliu Maniu: „Cu toată deosebirea fundamentală de vederi între noi și regimul Antonescu, am considerat întotdeauna că este necesar în actuala conjunctură.

Nu i-am făcut opoziție propriu-zisă, iar manifestările noastre au avut ca scop să afirme mai mult un punct de vedere față de lumea internațională, cât și să oprească guvernul de a lua unele măsuri în colaborare cu germanii.

Eventuala dispariție a Mareșalului ar fi o adevărată catastrofă pentru țară, în actuala împrejurare.

După atitudinea despre care am informații că au avut-o față de cercurile germane, în ultimul timp, noi am hotărât să-l sprijinim, bineînțeles, în măsura și sub forma care o putem face. *O soluție legionară nu este posibilă* (subl. n.).

Evitarea unei aventuri, fie legionară, fie de alt caracter, ar merita jertfe".

La rândul lor, național-liberalii manifestau și ei îngrijorare îndreptățită, ceea ce nu-i scutea de luciditate în receptarea informațiilor despre starea sănătății

mareșalului și perspectivele imediate pentru țară, în eventualitatea unei succesiuni la putere. Documentul SSI prezintă următoarele opinii ale cercurilor liberale: „Singura forță politică, care se află pe teren și continuă a fi organizată, este cea legionară. Prezența sa activă și unică oprește în fiecare zi înrolările recrutate din nemulțumiți și păturile sărace, lovite îndeosebi prin dificultățile războiului (...).

Burghezia și clasa de mijloc sunt în derută, lipsite de inițiativă și de curaj; în țărănime se frământă curente incoerente, dar care pot fi mâine canalizate de orice extremă".

Am citat *in extenso* din aceste două documente pentru a se înțelege și mai bine sensul real al declarațiilor făcute de Eugen Cristescu în fața Tribunalului Poporului. Ele nu erau de circumstanță sau cu intenția de a compromite pe cineva la ordinul cuiva, ci se bazau pe cunoașterea profundă a realităților românești. Iată pasajul cu pricina din declarația făcută la 16 mai 1946: „A existat o înțelegere tacită și permanentă ca generalul Antonescu să treacă perioada politică cu germanii, iar cele două partide să sprijine din umbră această acțiune și să constituie rezerva pentru viitor".

Este deci meritul incontestabil al regimului mareșalului Ion Antonescu de a gândi această strategie politică de conservare a unei rezerve pentru viitor, dar și al SSI care a avut capacitatea și inteligența de a susține realizarea ei practică. Din această rezervă politică era exclusă Mișcarea legionară. „Ea a căpătat această poziție nu dintr-un capriciu" al mareșalului sau din „dorința sa nesăbuită de putere" — după cum încerca să explice Horia Sima în memoriile sale —, ci prin propriile fapte, repudiate de opinia publică românească.

Un document secret maghiar despre atrocitățile din Bacica și Voivodina interceptat de SSI. La începutul lunii aprilie 1941, prin hotărârea regentului Horthy, Ungaria a încălcat Tratatul de veșnică prietenie cu Iugoslavia, parafat în 1937, iar primul ministru Teleki Pál, care era un stăruitor partizan al respectării Tratatului, s-a sinucis. Prin gestul său, demn de toată admirația, premierul maghiar a crezut că poate salva onoarea țării sale, care-și renegase propria semnătură. În scrisoarea dresată lui Horthy, prin care explica gestul său, Teleki Pál a avertizat cu amărăciune: „Vom deveni jefuitori de cadavre, cea mai ticăloasă dintre națiuni". Într-adevăr, armata ungară, împreună cu contingente militare italiene și bulgare, a participat alături de Wehrmacht la invadarea Iugoslaviei. După un atac fulger, care a durat doar 11 zile (6-17 aprilie), agresorii au silit armata regală iugoslavă să capituleze fără condiții. A urmat o cumplită perioadă pentru popoarele iugoslave. Germania a anexat Banatul sârbesc și o parte a Sloveniei, în timp ce Serbia, sub ocupație militară germană, era condusă de la Belgrad de un guvern colaboraționist prezidat de generalul Milan Nedici. Croația, fără Dalmația și insule, împreună cu Bosnia, Herțegovina și regiunea Srem, au format un regat independent cu capitala la Zagreb, pe tronul căruia s-a instalat ducele de Spoletto, italian de origine, din dinastia de Savoia. Treburile publice erau însă administrate de un guvern de orientare fascistă, condus de Ante Pavelici. Italia

a anexat Muntenegru, cea mai mare parte a Dalmației și majoritatea insulelor din Marea Adriatică, unele teritorii din Serbia, vestul Macedoniei și jumătate din Slovenia. Ungaria a anexat Bacica și Voivodina, iar Bulgariei i s-a atribuit cea mai mare parte a Macedoniei sârbești și unele porțiuni din estul zonei Kosovo.

Atât ocuparea cât și împărțirea Iugoslaviei s-au petrecut cu mare rapiditate, ceea ce înseamnă că planul fusese gândit cu mult timp în urmă de cei ce se considerau la acea dată atotputernici în Europa. Au urmat pogromuri, deportări pe criterii etnice, internări în lagăre de concentrare, deznaționalizarea populațiilor băștinașe, iar pe deasupra lor era afișată cu tărie ideologia „noii ordini", pe atunci la modă.

Demn de reținut, după cum se știe, este că guvernul român nu a acceptat să ocupe teritoriile unei țări vecine și prietene, chiar dacă la acea vreme cele două state se aflau în tabere diferite. În schimb, autoritățile de la București urmăreau cu atenție aceste scenarii, întrucât semănau cu cele din partea de nord a Transilvaniei cedată prin dictatul de la Viena. Așa se explică de ce *Memoriul* a fost adus și la cunoștința mareșalului Ion Antonescu.

Cu excepția italienilor, care s-au străduit să se comporte mai blând și să câștige simpatia localnicilor, ceilalți ocupanți au practicat de la început o politică teroristă, de cumplite represalii, de deznaționalizare, folosindu-se, ca și în alte țări, de contradicțiile etnice și religioase existente. În unele localități din regiunea Bacica, militarii horthyști au săvârșit crime care au revoltat chiar și populația maghiară.

Ecoul barbariilor l-a determinat pe deputatul ungur Bajczy-Zsilinszky Endre* să facă o călătorie în localitățile respective. Cu multă răbdare și tenacitate, animat de dorința sinceră de a afla adevărul, parlamentarul ungur a adunat numeroase probe, declarații scrise și verbale de la martorii oculari, atât din rândul autorităților militare, cât și al populației civile.

---

* Publicist, editorul gazetei „Fuggetelen Magyarorszag" (Ungaria independentă), membru al Camerei deputaților din partea Partidului micilor proprietari, autor al lucrării publicate în 1944, la Geneva, cu titlul *Transilvania Past and Future* (Transilvania, trecut și viitor), tradusă în maghiară de actualul președinte al Ungariei, dl Göncz Arpad — Bajczy-Zsilinszky Endre a fost un personaj controversat. În tinerețe a înființat o organizație iredentistă, apoi, împreună cu Gömbs Gyula, a pus bazele primului partid fascist din Ungaria. Ulterior, a intrat în conflict cu mișcarea fascistă, fiind executat, în decembrie 1944. Ziarul „Cuvântul", din 21 ianuarie 1940, îl prezenta ca un bun cunoscător al limbii române, apropiat de intelectualii români și reproducea răspunsul pe care Bajczy-Zsilinszky îl dăduse la o anchetă organizată în 1936 privind necesitatea unei mai bune cooperări între popoarele dunărene: „Popoarele dunărene sunt: românii, ungurii, slovacii, croații, sârbii și bulgarii... Cum viața tinde, incontestabil, spre unitățile mari, este de dorit să se înțeleagă, să se realizeze și să se amplifice înrudirea spirituală și culturală a acestor popoare. O colaborare spirituală și culturală între ele este cu atât mai de dorit, cu cât ele se vor convinge, mai curând decât s-ar crede, că trebuie să se apere (cu puteri unite) contra unor primejdii mult mai mari decât pretinsele lor conflicte de interese... În acest sens, potrivit părerii deputatului ungur, primul pas ar fi fost refacerea legăturilor culturale și spirituale, ceea ce ar fi dus, neapărat, la o cooperare economică și politică. Popoarele dunărene, vrând-nevrând, vor trebui să realizeze această cooperare pe care le-o impune însuși destinul".

Memoriul, ce a fost prezentat mai întâi la 19 ianuarie 1942 regentului Miklos Horthy, avea la bază fapte și documente. Memoriul descria pe 25 de pagini masacrele săvârșite de armata ungară de ocupație în regiunea Bacica și cerea să se ia grabnice măsuri pentru oprirea lor și tragerea la răspundere a vinovaților. Documentul a fost sustras din Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri ungar de un patriot sârb, originar din Banatul sârbesc, care avea întinse relații în lumea politică ungară. Un exemplar a fost trimis în secret guvernului iugoslav, aflat în exil la Londra, încă din toamna anului 1942. O copie a parvenit printr-o subtilă combinație și Serviciului Special de Informații, care a prezentat-o, în ziua de 30 septembrie 1943, mareșalului Ion Antonescu, ca material informativ.

Din conținutul *Memoriului* aflăm lucruri pe care autorul le consideră „ilegalități, încălcări flagrante ale legii și șiruri sângeroase de fapte neomenești, care s-au comis de la data de 11 aprilie 1941 pe teritoriul Ungariei de Sud recâștigat... Autoritățile maghiare au săvârșit asasinate în masă contra elementului sârbesc din Bacica, ce nu erau cu nimic justificate, deoarece atitudinea populației localnice era pașnică, în marea majoritate, față de ocupanții maghiari, pe care îi preferau celor germani". În continuare, autorul arăta: „Masacrele au fost făcute cu scopul de a jefui și extermina populația sârbească și s-au produs cu știința și acordul guvernului maghiar". Parlamentarul ungur urmărea să-l informeze pe șeful statului că „trupele maghiare de ocupație au comis în unele locuri vărsări inutile de sânge" și că „în decursul ocupației din Bacica, după calculele unor factori serioși, circa 350 de oameni din rândul slavilor au căzut jertfă nevinovați".

Primele ilegalități s-au produs o dată cu preluarea administrației de către autoritățile militare. Generalul ungur Bayer și-a început activitatea prin afișarea unor pancarte care somau în termeni ultimativi pe sârbi, evrei și țigani — ce se stabiliseră în acele locuri după 1918 — să părăsească țara în timp de trei zile.

După estimările făcute de parlamentarul ungur, numărul acestora se ridica la 24 000 de suflete, „care nu au putut duce nimic din averea lor, ci numai câte 30 de pengö de cap, cu copii cu tot. Aceștia au fost adunați, suiți în camionete și aruncați pe malul celălalt al Dunării în anarhia ce domnea în Croația și Serbia". Dar vexațiunile au continuat și în contra celor rămași la casele lor.

Pentru reprimarea tulburărilor, sabotajelor și mișcărilor comuniste sau naționaliste, guvernul maghiar a instituit „tribunele marțiale volante" ce urmau să judece, după procedură de urgență, orice infracțiuni comise împotriva noilor autorități. „Aceste tribunale și-au desfășurat activitatea timp de câteva luni, spânzurând sârbi, sloveni, evrei și chiar maghiari, cifra execuțiilor ridicându-se la câteva sute".

Interesantă este și următoarea confesiune strecurată de autor în *Memoriu*: „încă din primele zile ale lunii noiembrie 1941 am fost rugat de prietenii mei sârbi să fac ceva pentru încetarea acestor execuții, căci prin acest procedeu răul nu se înlătura, ci creștea și mai mult".

În cadrul acelor „tribunale marțiale volante" inculpații aveau dreptul, după lege, la avocați numiți din oficiu. Aceștia nu scăpau ocazia de a-și rotunji veniturile. Iată un exemplu elocvent prezentat în *Memoriu*: „avocatul Georg Cruber din Budapesta, angajat din oficiu, după informații ce dețin din sursă bună, a negociat eliberări de acuzați cu sume între 10 000 și 20 000 de pengö". Nemaisupor-

tând aceste ilegalități, populația locală a început să se revolte tot mai des împotriva noilor autorități, ceea ce a dus la represiuni și mai sângeroase. Astfel de evenimente s-au produs în noaptea de 4 spre 5 ianuarie 1942 în localitățile Sajkaskemulet, Zsablya, Csurogh și Titel. În *Memoriu* sunt prezentate în felul următor: „Deja în ziua de 4 ianuarie s-au format, cu sprijin militar, așa-zisele formațiuni de gardă națională, compuse din elementele cele mai ordinare și fără scrupule, în frunte cu anchetatori jandarmi, și s-a pornit pogromul. În timpul nopții au fost aduși în comuna Zsablya circa 1 000 până la 1 400 de oameni, cei mai mulți sârbi, o parte mai mică evrei, familii întregi cu femei, fete, copii și sugari. Au fost apoi transportați cu camioanele militare pe malul Tisei, în fața malului dinspre Bandog, în așteptarea bacului. Aici au fost împușcați cu pistoalele automate de jandarmi. Au făcut o gaură în gheața Tisei și au azvârlit toate cadavrele înăuntru. Operațiunea s-a repetat de mai multe ori. Se spune că în comuna Csurogh, numărul morților a fost și mai mare, cam 3 000. În alte câteva comune din districtul Titel, numărul victimelor ar fi fost mai redus. Este posibil ca cifrele indicate să fie exagerate, și să dea Dumnezeu să fie așa, însă aceasta nu schimbă cu nimic esențialul, adică în Ungaria de Sud au avut loc masacre fără sentință judecătorească, pe responsabilitatea jandarmilor și militarilor. Nici o circumstanță atenuantă nu poate scuza această ticăloșie. Nu a fost un interes militar de apărat. Nici o revoltă, oarecum justificată, nu poate explica cele întâmplate, deoarece totul s-a petrecut după lichidarea răscoalei din punct de vedere militar și nu pe teritoriul inamic, ci pe teritoriul maghiar. A tolera timp de două săptămâni aceste masacre barbare este o rătăcire îngrozitoare, o zguduire a întregii orânduieli de drept maghiar, un simptom al prăpădului războiului civil în contra căruia orice maghiar cinstit trebuie să se revolte".

Un alt pogrom a fost săvârșit în zilele de 21-23 ianuarie 1942 în orașul Novi-Sad. Cu acordul guvernului, comandantul militar al orașului a anunțat, printr-o ordonanță, că preia pentru 3 zile administrația orașului, timp în care se vor efectua razii și percheziții în scopul depistării locurilor în care „rebelii" (partizanii) ascundeau muniția și armamentul.

Felul în care s-a pus în aplicare această ordonanță este prezentat în *Memoriu* astfel: „Autoritatea militară a blocat toată lumea în locuințe și a trebuit să se lase obloanele și perdelele pentru ca nimeni să nu poată privi în stradă. Apoi a început percheziția prin cartierele mai bogate ale orașului. Ziarele n-au mai apărut, deoarece și tipografii au fost sechestrați în locuințele lor. În prima zi, 21 ianuarie 1942, soldați conduși de subofițeri au început să cutreiere casele și, pe baza unei liste, să legitimeze pe sârbi și evrei. După aceasta, grupuri întregi au fost încărcate în camioane militare și transportate pe malul Dunării. Acolo, în serii, au debarcat în pielea goală pe bărbați, femei și copii la un loc, i-au împușcat și aruncat pe gheața Dunării. În timpul nopții au tras cu tunurile și au spart gheața ca apa să ia cadavrele. Numărul oamenilor împușcați se poate cifra la mai multe sute. În ziua a doua au simplificat munca. Au omorât oameni chiar în locuințele lor, familii întregi cu copii. Au spart casele de bani, au jefuit locuințele, iar cadavrele le-au transportat apoi cu camioanele și le-au aruncat în Dunăre".

În acest loc textul *Memoriului* face trimitere la o listă anexă cu numele celor împușcați și adresele lor și se face mențiunea că nu reprezintă decât o parte din marele număr de victime, iar în final conchide... „aceasta nu schimbă cu nimic rușinea nemărginită, că, cu bună știință a unei autorități militare superioare și pe răspunderea acesteia, s-a comis această masacrare neomenească, scârboasă și jalnică în numele statului, honvezimii și guvernului maghiar".

În ultimul capitol al *Memoriului*, autorul cere să se oprească alunecarea țării pe marginea prăpastiei, să se stabilească răspunderile politice, să se sancționeze cei vinovați și să se restabilească ordinea de drept. Își exprimă opinia că „pentru prestigiul viitor al națiunii maghiare... ar trebui să se procedeze de urgență la ajutorarea și refacerea familiilor distruse și să li se dea cuvenitele reparații". Mai mult, în termeni foarte clari, cerea „trimiterea la fața locului a unui comisar special, pus sub ordinele directe ale Regentului Horthy, învestit cu puteri depline, pentru a întreprinde toate cercetările necesare și a lua măsuri în toate direcțiile ce va crede de cuviință".

Avertismente asupra imensului potențial militar și economic al URSS. După rapturile teritoriale, URSS a continuat să exercite o presiune deosebită la noua frontieră cu România. Astfel, la 28 septembrie unități sovietice au pus stăpânire pe brațul Chilia, iar la 28 octombrie au debarcat pe ostrovul dintre Musura și Stari-Stambul. Atunci când Antonescu i s-a plâns lui Mussolini, acesta i-a replicat: „știu că Stalin vă mănâncă în fiecare zi câte o insulă". Firesc deci ca Ion Antonescu să ceară lui Eugen Cristescu, să urmărească îndeaproape evoluția relațiilor sovieto-germane, pe de o parte, și pregătirile făcute de sovietici, pe de altă parte

Nu știm prea multe lucuri despre sursele de care dispunea Eugen Cristescu în tabăra sovietică. Probabil că el nu a moștenit mare lucru de la Mihail Moruzov. Chiar în ședința Consiliului de Miniștri, din 10 decembrie 1940, generalul Ion Antonescu i s-a adresat șefului SSI cu următorul ordin: „Va trebui să ne scăpăm de agenții lui Moruzov". Rezidentul SSI la Moscova, locotenent-colonelul Pleșca, acoperit în cadrul Legației române, nu dispunea de prea multă libertate de mișcare. Și Eugen Cristescu și șeful compartimentului de informații externe, colonelul Lissievici, s-au plâns în timpul anchetelor postbelice de la Securitate că nu dispuneau de agentură corespunzătoare pe teritoriul sovietic:

Și totuși, rapoartele înaintate de SSI asupra intențiilor și pregătirilor făcute de sovietici au fost foarte aproape de realitate și oricum mult mai echilibrate decât cele furnizate de alte organisme similare. Probabil că o contribuție au avut legăturile stabilite cu Abwehrul german, dar și cele cu rețeaua britanică din România. Imediat după ce a aflat despre numirea lui Cristescu în fruntea SSI, maiorul Gibson i-a trimis întregul material despre URSS pe care îl avea la Lisabona. De ajutor a fost și ministrul Spaniei la Anakara, prieten cu Mihai Antonescu, și care a oferit informații culese de agentura pe care o conducea. Desigur că Eugen Cristescu și-a creat și propria rețea de agenți.

O atenție deosebită a acordat SSI vizitei lui Molotov la Berlin, din noiembrie 1940. Iată ce notau analiștii serviciului: „Nu este exclus ca în schimbul menținerii

sale în neutralitate, URSS să fi ridicat o serie de pretenții, conform vechiului său principiu de a câștiga fără război în dauna unui stat aflat în situație critică. În ceea ce privește România, desigur că URSS va fi formulat anumite cereri, pe care însă Germania nu le-a putut admite, întrucât satisfacerea Sovietelor în această direcție ar fi însemnat ca Berlinul să piardă bogatele resurse și în special petrolul cât și spațiul strategic și de influență de care dispune astăzi". Chiar dacă autorii raportului nu cunoșteau amănuntele întrevederii Molotov-Hitler, care ne sunt astăzi accesibile, ei sesizaseră cotitura intervenită în raporturile sovieto-germane.

După cum rezultă din documente sovietice publicate recent, Marele Stat Major sovietic finalizase deja elaborarea planului desfășurării strategice pentru etapa imediat următoare. Substanța lui era ofensivă. Se prevedeau două lovituri: una principală, pe direcția Varșovia-Berlin, și o alta secundară, prin România. La rândul său, Hitler emisese, la 19 decembrie, directiva operativă nr. 21 — planul „Barbarossa" — pentru invadarea URSS, în care se prevedea și participarea armatei române, fără consultarea lui Antonescu. Acesta i-a aflat conținutul la 12 iunie 1941, fără să i se spună însă data și ora exactă a declanșării operațiunilor militare.

La sfârșitul lunii decembrie 1940, agentura Frontului de Est împreună cu Secția II din M.St.M. elaborau un amplu document, de 37 de pagini, intitulat *Kominternul, metoda sa de lucru și colaborarea cu Armata Roșie*. Concluzia era că Uniunea Sovietică dispunea, practic, de două armate: una vizibilă și alta invizibilă (serviciile de spionaj și structurile Cominternului), cea din urmă subordonată și ea între timp Marelui Stat Major sovietic.

În cursul vizitei pe care i-a făcut-o lui Hitler, în ianuarie 1941, Antonescu s-a plâns din nou de presiunile exercitate de sovietici la frontiera cu România și mai ales în Delta Dunării. În acea perioadă imediat premergătoare rebeliunii legionare, documentele elaborate de SSI insistau asupra o două aspecte: concentrarea permanentă de trupe sovietice la granițele cu Germania și România și faptul că, în ciuda tensiunilor tot mai evidente, Moscova nu era încă pregătită pentru confruntarea decisivă cu Germania. Iată ce reținea Buletinul informativ al SSI pentru intervalul 20-26 ianuarie 1941 în privința intențiilor URSS: „Uniunea Sovietică duce o politică de strictă neutralitate și expectativă, cu tendința vădită de a nu fi amestecată în actualul conflict armat. Scopul URSS nu este de altfel să ia parte la conflictul dintre statele capitaliste și imperialiste, ci să se întărească cât mai bine din punct de vedere militar, URSS așteaptă momentul favorabil pentru a căpăta o situație teritorială și politică mai bună, realizându-și astfel tendința imperialistă de totdeauna și dându-i o nuanță adecvată regimului comunist".

În perioada rebeliunii legionare SSI a lansat un serios avertisment în privința pregătirilor făcute de Armata Roșie staționată în Basarabia pentru o posibilă intervenție în România. În Buletinul informativ din 16 februarie 1941 se revenea cu o explicație: „Balcanii au constituit totdeauna pentru URSS un bun punct de sprijin pentru realizarea vechiului său program de expansiune spre sud. În acest scop s-a folosit de orice mijloc de propagandă pentru a atrage țările balcanice în sfera sa de influență. De aceea, amestecul oricărei alte puteri în politica acestor țări a fost considerat de Moscova ca un act îndreptat împotriva intereselor sovietice. Cu

toate acestea, Sovietele nu au luat nici o atitudine față de imixtiunea Axei, deoarece — în actuala situație externă — Moscova s-a ferit să facă vreun gest care să fie interpretat de Berlin ca un act contrariu intereselor germane. Dacă însă nu a intervenit direct, Moscova a procedat la intensificarea propagandei comuniste în Balcani pentru ca pe această cale să provoace o eliminare totală a influenței Axei din această parte a Europei".

Este interesant de subliniat că încă la 9 februarie 1941 SSI avertiza că „în curând se va încheia o convenție comercială sovieto-japoneză". La 13 aprilie 1941 se semnala semnarea Pactului de neagresiune sovieto-japonez, insistându-se pe grija celor două părți de a-și asigura spatele. Și Grigore Gafencu atrăgea atenția supra deznodământului senzațional „al negocierilor de la Moscova". În schimb, generalul Antonescu nota pe documentul trimis de șeful Legației române din capitala sovietică: „Trebuie așteptat viitorul. Pactul este, după mine, o mare păcăleală, după cum au fost și pactele de amiciție perpetuă recente și mai de mult încheiate de Serbia, Pactul balcanic etc. Pactomania s-a dovedit neputincioasă și ridicolă. Am spus aceasta din 1934 domnului Titulescu de atunci și i-am arătat că pactele ce încheia erau un mare și șubred castel de cărți, cade una, cad toate. Așa s-a întâmplat cu pactele în trecut, așa se va întâmpla în viitor. Domnul Cretzianu să ceară de la Statul major studiul ce am întocmit eu în 1934, care în mod grafic sintetiza ceea ce susțineam și ceea ce ulterior s-a dovedit exact. Acest studiu trebuie completat cu pactele ulterioare, pentru un istoric ușor de urmărit, ale diplomației foarte puțin savantă și mai puțin practică de după război. Cel mai bun pact este să fii tare". În privința pactului de neagresiune sovieto-japonez (esențial pentru cele două puteri în anii 1941-1944), generalul Antonescu s-a înșelat.

Și totuși, analiștii SSI făcuseră o conexiune foarte clară între situația de pe teatrul european și negocierile sovieto-japoneze. La 23 martie ei scriau: „În URSS a reînceput să domnească iar credința în eventualitatea unui conflict cu Germania; se susține că acest conflict se va produce chiar în primăvară. Dacă această credință este întemeiată sau nu, o va dovedi viitorul, în orice caz este semnificativă grăbirea tratativelor cu Japonia pentru încheierea pactului de neagresiune".

Credem că nu greșim dacă afirmăm că SSI a anticipat atacul Germaniei contra Iugoslaviei și absența unei replici decisive din partea URSS. Ne bazăm în primul rând pe conținutul unei note speciale din 27 martie 1941: „Raporturile sovieto-germane trec acum printr-o fază de accentuată răcire, datorită ciocnirii dintre interesele lor. Ambele state caută însă să ascundă această schimbare, Germania pentru a nu-și crea dificultăți *acum, când este în ajunul unei noi acțiuni militare* (subl. n.), iar URSS pentru că nu este încă suficient de bine consolidată în interior și exterior spre a se putea aventura într-un conflict cu Germania". Istoricul Andreas Hillgruber nota și el că „Antonescu nu a părut surprins de comunicarea lui Neubacher venit să îl anunțe despre iminența atacului german [contra Iugoslaviei — *n.n.*].

În perioada respectivă, generalul Ion Antonescu era tot mai hotărât să riposteze cu armele la violările teritoriului românesc săvârșite de aviația sovietică. Ne-o dovedește și un document ce sintetizează discuțiile avute de un emisar neprecizat al Abwehrului cu Eugen Cristescu și în care se spunea: „Conducătorul

statului român dorește să cunoască în ce măsură ar putea să reacționeze la aceste provocări. Generalul Antonescu intenționează să răspundă acestor provocări cu artileria antiaeriană și cu aviația. Întreabă dacă intențiile sale corespund intereselor Reichului și în ce măsură poate să reacționeze la violările teritoriului român de către aviația sovietică".

Probabil că Antonescu era încurajat în această atitudine de documentele primite din partea armatei. Astfel, într-o sinteză informativă din 12 aprilie 1941, elaborată de Secția a II-a a Statului Major al Armatei a 4-a, cu sediul la Bacău, se enumerau mișcările de trupe sovietice. La capitolul „starea de spirit și valoarea trupelor" se nota: „lasă de dorit; soldatul nu știe de ce luptă; ofițerii foarte slab pregătiți, iar trupa, cu excepția unor trupe speciale, slab instruită". După ce se prezentau două acțiuni de protest ale românilor (la Storojineț se adunaseră în fața miliției, la 31 martie, 5-6 000 oameni, care manifestaseră contra regimului și ceruseră să li se permită să treacă în România, iar în noaptea de 1 spre 2 aprilie, 3-4 000 oameni se apropiaseră de frontieră cu intenția de a o trece, dar se trăsese asupra lor cu mitralierele de pe tancuri), urmau concluziile. Iată cum sunau ele: „Ultimele manifestări ale trupelor sovietice lasă impresia că momentan se gândesc la acțiuni ofensive. Totuși, atât gruparea forțelor pe anumite direcții, aducerea de noi unități, în special mecanizate, ne fac să credem că stau gata a acționa chiar ofensiv, în cazul că se va ivi o ocazie internațională favorabilă. Populația le este ostilă. Valoarea soldatului și ofițerilor foarte slabă. Credem că o acțiune ofensivă contra rușilor va duce sigur la destrămarea unităților și răsturnarea actualului regim comunist, față de care chiar multe elemente din armată nu-l mai pot suporta".

Am reprodus acest lung pasaj din două motive. În primul rând, pentru că el ilustrează faptul că în opinia unor analiști ai armatei române o campanie militară contra URSS avea toate șansele de succes. În al doilea rând, pentru că pasajul se repetă identic (inclusiv informațiile despre represiunile antiromânești) într-un document având aceeași sursă — dar sub o altă semnătură — elaborat la 10 iunie 1941. Ne este greu să găsim vreo explicație, pentru această repetiție, afară poate de nerăbdarea de a trece Prutul.

Cu totul altfel sunau sintezele și analizele elaborate în aceeași perioadă de către SSI. La sfârșitul lunii aprilie 1941, Frontul de Est întocmea un amplu studiu intitulat „URSS 1941. Sinteză asupra pregătirii de război". Pe parcursul a 113 pagini, erau evaluate situația geografică a Uniunii Sovietice, pregătirea teritoriului pentru război, principiile de recrutare în Armata Roșie, mobilizarea în vreme de pace și de război, tipuri de armament și muniții, aeronautica și marina militară. Documentul nu își propunea să evalueze șansele unei confruntări cu sovieticii, dar oferă suficiente date revelatoare pentru potențialul lor militar, ce nu aveau în nici un caz menirea de a crea iluzii în ceea ce privește șansele de victorie. Chiar de la început, documentul atrăgea atenția că „datorită imensului său potențial minier, agricol și militar, URSS joacă un important rol pentru beligeranții actuali, care luptă fiecare să-l atragă în sfera sa de acțiune (subl. n.)". Erau expuse pe larg apoi măsurile luate de sovietici — pe baza învățămintelor desprinse în timpul campaniei din Finlanda — pentru reorganizarea armatei. Concluzia capitolului

respectiv era: „măsurile disciplinare luate tind să pună Armata Roșie în situația de a egala cu armatele occidentale, față de care trebuie să fie gata oricând a apăra independența politică a poporului său".

O parte importantă a documentului se referea la noile metode de pregătire, al căror inițiator era mareșalul Timoșenko. Se sublinia introducerea comandamentului unic, delimitarea atribuțiilor personalului politic și întărirea autorității comandantului. Se analiza și doctrina militară sovietică, atrăgându-se atenția asupra faptului că o idee de bază era strămutarea operațiilor militare pe teritoriul agresorului, unde propaganda făcută din timp de pace trebuia „să atragă masele de muncitori și țărani din armata adversă, precum și populația de partea revoluției".

În luna mai, după cum nota Grigore Gafencu, aflat în post la Moscova, în jurnalul său, tensiunea sovieto-germană a părut că se reduce. La 24 mai și ziarele românești au publicat un comunicat prin care erau dezmințite zvonurile alarmiste despre un atac sovietic asupra României. În schimb, SSI atrăgea atenția, prin Buletinul Informativ din 25 mai 1941, asupra măsurilor speciale ce interziceau accesul diplomaților străini în regiunile Arhanghelsk, Murmansk, Leningrad, Istmul Kareliei, Țările Baltice, Bielorusia de Vest, Ucraina de Vest și Kiev. Concluzia era: „această măsură arată că URSS nu exclude eventualitatea unui conflict".

La 10 iunie, cu două zile înainte de întâlnirea Hitler-Antonescu, SSI informa: „Armata germană este gata oricând să treacă la ofensivă". Totodată, se susținea că în ciuda dezmințirilor oficiale, tratativele sovieto-germane erau o realitate.

La 12 iunie 1941, potrivit lui Andreas Hillgruber, cel care a editat textul stenogramei discuțiilor Hitler-Antonescu, acesta „a oferit de la sine participarea României la războiul împotriva Uniunii Sovietice". Este adevărat, așa cum am văzut deja, Hitler avusese aceeași idee, fără a-l consulta pe Antonescu. Dar de data aceasta șeful statului fusese prevenit despre intențiile germane.

La 18 iunie, Hitler l-a anunțat pe Antonescu despre hotărârea lui definitivă de a ataca URSS. La 21 iunie, în ziua când Hitler a dat ordinul irevocabil de atac pentru zorii zilei de 22 iunie, SSI a elaborat două documente. Primul era intitulat „Relațiile Germaniei cu Uniunea Sovietică și perspectivele unui conflict armat văzute de un englez". Acesta era ziaristul britanic Wickman Steed, care, la 20 iunie, la BBC, nu se arătase prea optimist. Iată cum sintetiza nota SSI opiniile acestuia: „Totuși, se crede că în cazul declanșării unui conflict, rușii vor capitula, cedând pretențiilor germane, fără lupte, cu toate că infanteria rusească este bine pregătită... Cert este că Germania trebuie să obțină resursele naturale ale Ucrainei de care are absolută nevoie pentru a putea învinge la rândul său Anglia".

Al doilea document SSI era intitulat „URSS Raporturile germano-sovietice într-o nouă fază". După ce făcea un scurt istoric al perioadei de după pactul Ribbentrop-Molotov, se arăta: „Cum însă este sigur că Moscova nu va renunța la poziția sa cu toate sforțările ce depune Reichul pentru a se ajunge la o înțelegere prin tratative directe ce au loc actualmente între guvernele german și sovietic, un conflict armat între cele două puteri devine de neînlăturat, dacă se are în vedere și masivele concentrări de forțe germane și sovietice de-a lungul frontierei URSS, de la Marea Albă până la Marea Neagră". După ce se examinau rezultatele pe care

le-ar avea o campanie victorioasă a Reichului, raportul se încheia astfel: „În concluzie, ciocnirea de interese dintre Reich și Uniunea Sovietică a devenit acută și imposibil de soluționat printr-o înțelegere reciprocă, ceea ce va duce inevitabil la un conflict armat".

El a izbucnit a doua zi. La 24 iunie, Molotov, comisarul poporului pentru afaceri externe, îl primea pe Grigore Gafencu cu următoarele cuvinte: „Vă gândiți la teritorii și nu vă dați seama că sunt în joc independența și însăși ființa dv. de stat... V-ați alăturat atacului lor banditesc. Vă veți căi... sunteți pierduți. România e în primejdie de a nu mai fi". O frază asemănătoare îi scrisese și Hitler lui Carol II la 15 iulie 1940. Iată tragedia României strivită între cele două puteri totalitare.

Eșalonul mobil „Vulturul". Îndată după numirea sa ca șef al Secției I Informații, colonelul Lissievici a trecut la elaborarea unui plan de organizare și mobilizare. Principalul obiectiv îl constituia realizarea unui eșalon mobil, care să cuprindă un duplicat al principalelor secții ale Serviciului și care să însoțească Marele Cartier General pe front. Șeful Secției I a realizat și faptul că în caz de război nu s-ar mai fi putut apela, la fel ca în timp de pace, la rezidenții externi și agenții informatori din Europa, mai ales din statele cu care urma să ne aflăm în conflict. De asemenea, „pentru cazul de război trebuie ca din timp de pace să se organizeze, încadreze, doteze, instruiască și antreneze agenți informatori, parașutiști, putând executa misiuni variabile în timp și spațiu, în spatele frontului inamic; personal special instruit pentru interogarea prizonierilor de război; un serviciu pentru strângerea documentelor inamicului rămase pe câmpul de luptă, identificarea și punerea în siguranță a întreprinderilor industriale și depozitelor de tot felul, interesând armata și economia generală a țării; eventual și alte servicii cu caracter special". Împreună cu specialiștii din Marele Stat Major, planul de mobilizare a fost realizat în intervalul 20 mai-21 iunie 1941. Pentru culegerea de date și informații din adâncimea frontului inamic, care în proporție de 90% aveau caracter militar, Eșalonul Mobil dispunea de o grupă specială numită conspirativ „Vulturul", condusă de locotenent-colonelul Vasile Palius, ajutat de Nicolae Trohani.

Potrivit celor afirmate de Lissievici, tentativelor de a lansa spioni în spatele liniilor sovietice li s-au opus forurile superioare sau, pur și simplu, lipsa condițiilor tehnice. Astfel, în perioada în care Armata patru întâmpina dificultăți în înaintarea spre Odessa, șefii centrelor informative de la Chișinău au încercat să infiltreze agenți peste linia frontului. Conducerea SSI le-a cerut însă să se limiteze la anchetarea prizonierilor „față cu posibilitățile noastre", explicându-li-se că se riscă prea mult interesele românești în cazul în care agenții erau capturați.

„Tot pentru a face față nevoilor de procurare a informațiilor pe Frontul de Est, în urma aprobării șefului SSI — povestește colonelul Lissievici — m-am prezentat generalului Ioanițiu, șeful Marelui Stat Major, solicitându-i să-mi facă cunoscut care sunt posibilitățile forțelor noastre armate să utilizeze parașutiști care, acționând în spatele frontului inamic, să execute misiunile încredințate de către SSI, primind un răspuns total negativ în legătură cu aceste posibilități prezente

și viitoare". Cu toate acestea, nu a renunțat, luând legătura cu o unitate de aviație dislocată în zona Iași. Centrul informativ Iași a primit aprobarea ca la începerea operațiunilor militare să parașuteze doi agenți în regiunea Râbnița. „În acest scop — spunea Ion Lissievici — Centrul informativ Iași s-a ocupat intens cu instruirea și antrenarea agenților respectivi și deplasarea în teren pe timpul nopții, radiotransmisie, utilizarea armamentului cu care erau dotați, modul de comportare pe teritoriul URSS-ului, obținând rezultate satisfăcătoare". Asemenea acțiuni au rămas cu totul izolate.

La jumătatea lunii noiembrie 1941, o dată cu demobilizarea Armatei a 4-a și chemarea în țară a unor unități din Armata a 3-a, Eșalonul Mobil a revenit la București. Acest episod întărește ideea că în acel moment Antonescu nu intenționa să meargă mai departe. Peste două luni, în ianuarie 1942, Marele Stat Major a solicitat SSI să organizeze un nou Eșalon Mobil. Din cauza lipsei de efective, conducerea Serviciului a trebuit să recurgă la noi recrutări. Ulterior, în urma dispozițiilor date de generalul von Schobert, comandantul Armatei 11 germane, ofițerii Eșalonului Mobil urmau să se ocupe în exclusivitate de interogarea prizonierilor sovietici aflați în lagărele germane din Crimeea. Restul personalului a fost redistribuit în centre informative pe lângă fiecare divizie.

Nu dispunem de prea multe documente despre activitatea concretă desfășurată de SSI pe Frontul de Est. Foarte multe documente de sinteză au fost preluate de autoritățile sovietice după 23 august 1944, după cum ne arată cercetările întreprinse de istoricul Gheorghe Buzatu în arhivele de la Moscova. În cursul anchetelor, cei ce au lucrat în acest domeniu au susținut că SSI nu a dispus de o agentură prea puternică, principala sursă de informare fiind anchetarea prizonierilor. Ni s-au păstrat însă o serie de aprecieri și mulțumiri venite pe adresa Serviciului din partea beneficiarilor de atunci ai informațiilor puse la dispoziție. Astfel, Subsecretariatul de stat al Aerului, prin adresa nr. 147, din 15 iulie 1941, mulțumea pentru că „i s-a pus la dispoziție material informativ militar de o reală valoare". La sfârșitul lunii iunie și la începutul lui iulie, datorită înrăutățirii condițiilor atmosferice, nu s-au mai putut efectua zboruri normale de recunoaștere, singura sursă de informare rămânând agentura SSI. La 19 februarie 1942, prin adresa nr. 3 540, Subsecretariatul de stat al Marinei mulțumea și el pentru informațiile primite.

Să amintim și alte reușite ale Eșalonului Mobil. Astfel, la sfârșitul lunii februarie 1942, structura contrainformativă dislocată în Peninsula Kerci a reușit să captureze mai multe formațiuni de cercetare-diversiune ale sovieticilor. La anchetă s-au obținut informații care au permis trupelor române și germane să cunoască intențiile de debarcare în peninsulă ale sovieticilor, reușind să le respingă în final.

Un succes, pe plan informativ, a obținut SSI și la Cotul Donului. Potrivit generalului Jukov, Înaltul Comandament sovietic luase decizia declanșării contraofensivei încă de la 12 septembrie. La 20 septembrie SSI înainta Marelui Cartier General un document în care se spunea: „Armata sovietică se pregătește pentru o puternică ofensivă în Cotul Donului. În acest scop, sunt în curs de concentrare mari unități cu efective proaspete, aduse din Siberia, bine echipate și instruite. Ofensiva va dispune de o masă de circa 600-700 tancuri. Ea urmează să înceapă

la data de 25 octombrie 1943, cu efort probabil pe direcția Kleţkaia-Rostov". După cum își amintea colonelul Lissievici, Comandamentul german al Grupului de Armate „Sud" a apreciat primele informații obținute de SSI drept „netemeinice" și „alarmiste". Ulterior, germanii au acceptat ca „posibile" datele furnizate de români. La 7 octombrie, Eșalonul Mobil întocmea o notă informativă intitulată *Considerațiuni asupra potențialului industriei militare a URSS*, ale cărui concluzii sunau astfel: „industria de război sovietică nu este atât de profund zdruncinată cât se crede, nu i s-a dat lovitura decisivă și dispune de suficiente materii prime, combustibil, instalațiuni de prelucrare, iar greutățile ce le întâmpină în prezent și care au fost enumerate mai sus sunt în măsură a fi remediate în spatele îndepărtat al frontului".

În tre 25 și 30 noiembrie 1942, Eșalonul Mobil informa Marele Cartier General că ofensiva sovietică în Cotul Donului a fost amânată pentru prima decadă a lunii noiembrie. La 2 noiembrie, Eșalonul revenea cu o nouă notă informativă: „din declarațiile prizonierilor de război rezultă că trupele ce sunt trecute la vest de Volga ar fi destinate ofensivei sovietice ce ar începe la 7 noiembrie, ziua aniversării revoluției". Arătând că și această dată a fost amânată, nota din 15 noiembrie sublinia că „rolul principal îl vor avea aviația și unitățile blindate care au și fost pregătite în vederea ofensivei... dispozitivul ofensiv sovietic este aproape realizat, declanșarea acțiunii fiind în funcție de: condițiile atmosferice favorabile...; completarea informațiilor asupra dispozitivelor forțelor române și a posibilităților de reacție".

În vreme ce Eșalonul Mobil informa despre puternicele concentrări de trupe sovietice, serviciul de informații al armatei germane afirma că în Stepa Calmucă era cu neputință să se adune rezerve într-o măsură importantă.

Rapoartele informative ale Eșalonului Mobil făceau referiri și la starea de spirit a trupelor române din Cotul Donului, care prin conținutul lor, veneau în contradicție cu rapoartele comandamentelor militare. Eugen Cristescu spunea că „astfel de rapoarte nu au fost luate în considerație". Se repeta astfel o situație din primul război mondial, când factorii de comandă ai armatei române, deși au beneficiat de informații veridice și deosebit de valoroase, pentru a-și fundamenta deciziile totuși le-au neglijat. Atunci a fost vorba despre pregătirile ofensivei armatei bulgare în 1916, acum despre intențiile Armatei Roșii la Cotul Donului.

După declanșarea ofensivei sovietice, Eșalonul Mobil făcea o evaluare a consecințelor, la 18 decembrie 1942. De data aceasta s-a ținut cont de ele, dar era tardiv. „O primă concluzie ce se impune este aceea că operațiunile de pe Frontul de Est din cursul anului 1942 constituie în fond un eșec al planului strategic german". În dreptul acestei fraze, pe marginea documentului SSI mareșalul Ion Antonescu a notat cu creionul roșu: „Mai mult". O altă concluzie era: „rezervele rusești nu sunt epuizate și trebuie să ne așteptăm la atacuri noi din partea lor și la o prelungire a eforturilor ruse pe tot timpul iernii". Și aici Antonescu a notat: „Da".

La începutul anului 1943 s-au luat măsuri deosebite de conspirare a activității Eșalonului Mobil, care nu mai vizau doar inamicul, ci și pe aliatul german. S-a schimbat denumirea unității în Detașamentul „Vulturul".

Rapoartele informative erau trimise în plicuri sigilate direct la centrală. Tot în ianuarie, după retragerea Marelui Cartier General la București, efectivele au fost reduse. Deja colonelul Vasile Palius, șeful Agenturii Frontului de Est, începuse, din proprie inițiativă, să întocmească rapoarte despre mișcările trupelor germane, moralul ostașilor germani, dezacordurile dintre elementele operative ale Wehrmachtului și cele ale Partidului Național Socialist. Colonelul Palius luase „măsuri pentru trimiterea unor organe ale SSI și în alte regiuni decât în acelea în care se aflau dislocate trupe române. S-a recurs în acest scop la diferite mijloace de acoperire și la o adevărată echilibristică pentru derularea organelor germane, care supravegheau de aproape activitatea SSI. Astfel, s-au trimis agenți deghizați în jandarmi care ar fi urmărit dezertori, dar aveau sarcina de a culege date din zona controlată de germani".

După bătălia de la Kursk, într-o analiză elaborată de SSI se arăta: „În caz dacă forțarea Niprului în regiunea Kiev nu va fi oprită și înaintarea trupelor sovietice către Nistru va fi realizată, atunci trupele româno-germane din Crimeea, din spațiul între Nipru și Marea de Azov, cum și cele din regiunea între Nipru și Nistru vor fi presate de către ofensiva sovietică din direcția nord-sud, nu vor putea face față acestei presiuni și deci vor fi silite să execute o retragere spre Nistru, de-a lungul frontului sovietic, cu urmări catastrofice".

Este greu să tragem o concluzie definitivă privind eficiența activității Eșalonului Mobil — sau cu atât mai puțin a Secției I informații externe — ținând cont de baza documentară precară care este accesibilă în clipa de față cercetătorului. Arhiva Frontului de Est a fost arsă imediat după 23 august 1944. Cei implicați au susținut că nu au dispus de surse importante în URSS. Și totuși, maiorul american Bishop, șeful contrainformațiilor în cadrul misiunii OSS sosite după 23 august 1944 la București, afirma că după serviciul german de informații, SSI dispunea de cele mai bune date despre URSS, pe care le-a oferit americanilor și britanicilor. De aici însă cel puțin deocamdată, pătrundem în teritoriul umbrelor.

Informații despre mișcarea de partizani. Sunt o serie de documente care ne prezintă unele dintre acțiunile întreprinse de Eșalonul Mobil pe Frontul de Est. Cele mai multe se referă la mișcarea de partizani. Cazul cel mai cunoscut îl reprezintă Odessa.

Începând din a treia decadă a lunii decembrie 1941, Centrul informativ Odessa a raportat despre arestarea primilor partizani în zona catacombelor. Prin anchetarea lor s-a stabilit că în catacombe se aflau mai multe grupe de partizani, aflate sub comanda colonelului Kuznețov, șeful Secției a III-a din centrala NKVD de la Moscova. Ofițerii SSI au reușit să identifice 82 guri de acces în catacombe și să obțină numeroase planuri ale păienjenișului de galerii. Detașamente militare ale Comandamentului Militar, beneficiind de asemenea informații, au angajat lupte cu grupele de partizani în interiorul catacombelor. Totuși, datorită numărului mare de trasee, adâncimii și întortocherii galeriilor, a numeroaselor ieșiri în cele mai diverse locuri (clădiri publice și private, canalizarea orașului, în centrul

sau periferia acestuia), catacombele rămâneau un excelent adăpost pentru partizani, implicit, o permanentă amenințare. Locotenent-colonelul Schnidel, șeful Abwehr-ului din Odessa, a intervenit în repetatea rânduri pentru a convinge autoritățile militare să arunce în catacombe gaze. Pe baza unui raport al SSI și a altuia alcătuit de Secția Operații a Marelui Stat Major, care recomandau să nu se folosească gaze de luptă, procedeu contrar legilor războiului, mareșalul Ion Antonescu a pus rezoluția: „Nu se întrebuințează gaze toxice. Sunt destule catacombe".

Cea mai eficientă metodă s-a dovedit recrutarea unor agenți din rândul partizanilor. Prin telegrama nr. 727, din 15 ianuarie 1942, directorul general al SSI, Eugen Cristescu, îl informa pe mareșal că sursa principală a fost Dimitrie Alekseevici, fost ofițer NKVD, „care a ajutat la descoperirea unor partizani dintre cei aproximativ 300 existenți. Partizanii sovietici identificați au fost judecați și executați".

Într-o sinteză realizată de Biroul contrainformații din Secția a II-a a Marelui Cartier General, la 24 iulie 1941, se arăta că deși Armata Roșie se aflase printre primele din lume care căutase să valorifice posibilitățile militare ale saltului cu parașuta, „unitățile de parașutiști n-au fost deloc întrebuințate". „În schimb — se arăta în document — URSS a hotărât să întrebuințeze posibilitățile parașutiștilor pentru lansarea în spatele liniilor a unor mici grupuri de agenți diversioniști cu misiunea de spionaj, sabotaj și terorism și de care s-a făcut uz mai ales în ultimul timp". Până în acel moment — deci într-o lună de război — autoritățile române capturaseră cinci echipe cu un total de 36 oameni. Concluziile documentului subliniau că „în ultimul timp s-au semnalat frecvent asemenea lansări de agenți cu parașuta, nu numai pe teritoriul nostru, ci și în Bulgaria, Ungaria și la nord, în Galiția" și că „acești agenți nu au nimic comun cu unitățile de parașutiști".

Din documentele informative ale SSI rezultă că recrutarea, organizarea, dotarea, instruirea și conducerea mișcării de partizani fuseseră încredințate „conducerii superioare a propagandei politice în Armata Roșie", luând ființă „Administrația politică a armatei, Diviziunea a X-a, denumită și Secția Superioară nr. 10". NKVD-ul pregătise și „batalioane de curățire", care aveau ca principală misiune neutralizarea unităților inamice de parașutiști, dar se puteau transforma, în anumite condiții, în unități de partizani.

Un document SSI atrăgea atenția asupra unui aspect important: „Fără o înțelegere a realităților și o transpunere din partea noastră în mentalitatea populațiilor sovietice, acțiunile noastre operative precum și acțiunea noastră constructivă de organizare a teritoriului în spatele frontului va întâmpina mari greutăți și va pretinde timp îndelungat". Soluția propusă prevedea ca măsurile de contracarare a mișcării de partizani să fie gândite nu numai prin latura represivă, ci și prin cea constructivă, vizând organizarea unei vieți normale în spatele frontului.

Documentele informative ale SSI arată că în primăvara anului 1943 mișcarea de partizani evoluase rapid pe Frontul de Est spre forme instituționalizate. Fuseseră identificate două școli pentru pregătirea partizanilor. Una se afla la Moscova, și pregătea cadrele care urmau să încadreze unitățile, alta la Saratov, unde erau instruiți cei lansați în zona de responsabilitate a trupelor române.

În noaptea de 28-29 iulie 1943 de pe aerodromul Storobelsk a decolat un avion cu 8 parașutiști din „Grupul Basarabia". „Fiind înștiințați la timp — se spunea într-un document al SSI, ceea ce ne arată totuși eficiența activității Eșalonului Mobil și nivelul până la care acesta reușise să își infiltreze proprii agenți — bateriile românești din sistemul de apărare antiaeriană au reacționat cu foc, fapt pentru care Grupul Basarabia nu și-a îndeplinit misiunea, fiind lansat undeva în Ucraina, departe de obiectiv".

O evaluare făcută de SSI arăta: „Pe cât de reușită a fost mișcarea partizanilor în Ucraina și Bielorusia, pe atât de nereușită este în prezent în România, exceptând teritoriul Basarabiei, unde o parte a populației acordă sprijin partizanilor, mai ales în regiunea Chișinău și în regiunea Cernăuți. În celelalte județe ocupate temporar (Moldova și Bucovina), mișcarea are un alt aspect. Aici partizanii sunt prinși foarte ușor de către organele de urmărire pentru că nu cunosc limba română, iar populația îi trădează imediat. Comandamentul sovietic este convins că după trei săptămâni de la lansare nici un partizan nu mai rămâne liber... Cu toate acestea, Comandamentul partizanilor va continua să trimită grupe considerate de sacrificiu pentru comiterea actelor de diversiune".

La 12 iulie 1944, SSI realizase o captură importantă, în persoana colonelului Kotlearov, arestat în ținută militară, cu grade și centură. La anchetă, el a confirmat că până în luna iulie 1944, activitatea partizanilor pe teritoriul românesc „era ca și inexistentă". Ofițerul sovietic a mai destăinuit că după vizita mareșalului Timoșenko la Cernăuți, cu scopul de a pregăti viitoarele operații militare în sectorul românesc, Comandamentul partizanilor din Kiev a hotărât să trimită grupe de partizani cu misiuni de diversiune contra căii ferate Câmpulung-Bistrița, obiectivul principal fiind distrugerea tunelului de la Valea Putnei. Prin urmare, comandamentul sovietic planificase deja acțiunea de ocupare a teritoriului românesc dincolo de Prut.

Informațiile obținute de SSI erau veridice, ulterior fiind confirmate și de alte documente românești și străine, dar configurația frontului — total defavorabilă trupelor germane și române — sugera că o soluție militară nu mai putea salva situația. Era nevoie de o soluție politică, de data aceasta radicală și energică, adică o reorientare politico-militară de valoare strategică, ceea ce s-a și întâmplat prin actul de la 23 august 1944.

JOCUL PE MAI MULTE TABLOURI

Colaborarea între SSI și Abwehr a fost reconfirmată oficial și prin urmare autorizată, începând cu data de 7 septembrie 1940, cu ocazia întrevederii de la București între generalul Ion Antonescu, conducătorul statului român, și amiralul Wilhelm Frantz Canaris, șeful Serviciului de informații al armatei germane.

Această colaborare era normală, atâta timp cât noul regim politic al României înțelegea să-și fundamenteze politica externă prin alianța cu Germania. Colaborarea informativă între SSI și Abwehr a funcționat cu rezultate bune, dar în momentul în care s-a produs marea cotitură a Frontului de Est, iar românii au început să fie criticați de germani că nu și-au apărat corect șansele în bătălia de la Stalingrad și Cotul Donului, s-au luat măsuri contrainformative de ambele părți. Germanii, în afară de Abwehr și-au făcut simțită prezența pe frontul secret din România, cu numeroase alte structuri informative; Eugen Cristescu vorbește de 11 servicii germane, din care doar 3 erau autorizate de statul român. SSI și-a creat în structura sa Agentura I — integrată Secției II Contrainformații —, al cărui șef era lt.-col. Traian Borcescu, pentru a-i supraveghea pe germanii care desfășurau acțiuni informative pe teritoriul României neautorizate de statul român.

Mai trebuie menționat că măsurile contrainformative față de germani nu au fost totuși de conjunctură ori izolate, ci — așa cum atestă fără dubii documentele de arhivă — au constituit un adevărat program pe care Eugen Cristescu l-a pus în aplicare evident cu aprobarea lui Ion Antonescu. „Teoria mea — spunea Eugen Cristescu — era că guvernul a luat această linie cu nemții, dar țara nu trebuie să se înece, trebuie lăsată o rezervă națională, care să continue statul mai departe". Și adăuga: „La un moment dat, văzând că germanii fac o acțiune subversivă foarte puternică, Antonescu mi-a spus: Fă un serviciu special pe această latură. Eu am gândit și am hotărât că serviciul acesta trebuie să apară ca un serviciu independent. Dacă simt germanii ceva, să spunem că l-au făcut evreii și democrații și l-am însărcinat pe Soreanu*, care a făcut acest serviciu cu o serie de gazetari

* Într-o notă, din 30 septembrie 1944, a Prefecturii Poliției Capitalei, se menționa: „Cu ajutorul evreului Soreanu (Haim Schaer), care era în foarte bune legături cu anturajul lui Iuliu Maniu, Eugen Cristescu era informat în cele mai bune condițiuni de tot ce se punea la cale acolo. Informatorul era plătit pentru aceste servicii cu cca 350 000 lei lunar, afară de premii date pentru lucrări speciale, iar în ultimele 6 luni a avut la dispoziție și un automobil al Serviciului, cu șofer și întreținere".

evrei din București și din Ardeal, între care Munteanu, și cu o serie de tineri național-țărăniști ardeleni, oameni care au adunat o serie întreagă de date, urmăreau pe sași, aveau legătură cu ei și mi-au adunat un material foarte serios și important în această direcție". De asemenea, Soreanu avea strânse legături și cu dr. Filderman, șeful comunităților evreiești din România.

Deci, jocul dublu a fost impus de „înalte rațiuni de stat". România era un stat mic, iar interesele sale naționale trebuiau apărate și în situația în care alianța cu Germania se prăbușea. Vom explica în cele ce urmează riscurile foarte mari la care s-a expus SSI-ul pentru a realiza jocul pe mai multe tablouri.

Rețeaua „inginer Popovici–Rică Georgescu" și impacientarea germanilor. În luna iulie 1941, Abwehr-ul a primit, din Istanbul, o informație potrivit căreia proprietarul restaurantului Taxim, Mișu Iorgulescu, urma să vină la București, aducând și 20 000 lire sterline, bani destinați agenților englezi din România. Abwehr-ul a transmis această informație SSI-ului conform convenției de colaborare. Germanii nu aveau dreptul să desfășoare acțiuni de reținere pe teritoriul României. Prin urmare, Mișu Iorgulescu a fost așteptat pe aeroportul Băneasa de agenți SSI, care l-au reținut și transportat direct la sediul Secției Juridice. Percheziția amănunțită asupra bagajelor nu a dus la descoperirea vreunei sume de bani. La ancheta informativă a declarat că el cunoaște mai mulți englezi din Istanbul care îi vizitează restaurantul, numindu-i și pe frații de Chastelain. Aprofundându-se cercetarea informativă, Mișu Iorgulescu a oferit indicii suficiente care au condus la descoperirea rețelei de spionaj „inginer Popovici-Rică Georgescu". Ea fusese organizată de Gardyne de Chastelain, care timp de 14 ani îndeplinise funcția de director comercial al Societății petrolifere „Unirea". Chastelain i-l recomandase în mod special pe Valeriu (Rică) Georgescu lui Popovici. Rețeaua informativă mai cuprindea pe maistrul Bălan, specialist în radio-transmisiuni, plus alte 10 persoane care îndeplineau oficiul de informatori și curieri. Inginerul Popovici primise 80 000 000, iar Rică Georgescu 18 000 000 lei. La percheziția domiciliară s-au mai găsit 56 000 000.

Rică Georgescu era ginerele lui Sever Bocu, șeful organizației național-țărăniste din Banat. De altfel, era în relații foarte apropiate cu Iuliu Maniu, care îl cunoștea și pe Chastelain și știa despre organizarea grupei (rețelei) informative. La anchetă, primul a cedat inginerul Popovici care a avut și nesansa să îi moară un frate pe front. Scopul mărturisit al organizației a fost de a menține legătura între englezi și Maniu. În plus, Rică Georgescu „căuta să speculeze problema revendicării Ardealului de Nord". El afirma că o bună parte din cei 18 000 000 lei pe care i-a luat personal de la organizație au fost întrebuințați pentru propagandă în Ardealul de Nord și că de acest lucru ar fi știut și doctorul Nicolae Lupu și Ion Mihalache, alți doi fruntași de seamă ai PNA. Numai că, Eugen Cristescu menționa, într-una din declarațiile sale pe această temă, că cei doi oameni politici — Lupu și Mihalache —, fiind întrebați de mareșalul Ion Antonescu, dacă știu ceva, au răspuns că nici nu-l cunoșteau pe Rică Georgescu și nici nu aveau cunoștință de faptele sale.

Pus într-o astfel de situație delicată, șeful SSI, Eugen Cristescu, a acționat cu prudență. El ne spune textual: „Constatând astfel manoperile și diversiunile încercate de Rică Georgescu, pe baza aprobării mareșalului Antonescu, am luat măsuri ca declarațiile lui Rică Georgescu, care urmau a figura în dosarul cercetărilor și al procesului, să fie înlocuite cu declarații care să trateze numai latura pur juridică, iar declarațiile cu corelațiuni politice au constituit un dosar special, ce a fost predat mareșalului Antonescu. Această operațiune mai urmărea și scopul ca germanii să nu afle acest lucru sau cel puțin să nu aibe dovezi ca să motiveze un proces diplomatic pe tema legăturilor oamenilor politici români cu Aliații, chit că aveau bănuieli în acest sens".

Până la urmă, procesul nu s-a mai judecat — în ciuda presiunilor făcute de germani — datorită intervenției lui Iuliu Maniu, care a amenințat că va depune ca martor. De altfel, Rică Georgescu a beneficiat de un asemenea regim de detenție încât avea la un moment dat o garsonieră în care locuia cu soția și un servitor. Rică Georgescu a făcut parte din primul guvern instaurat la 24 august 1944, după arestarea mareșalului Ion Antonescu, iar în 1947 a plecat împreună cu soția sa în Statele Unite.

Din a doua jumătate a anului 1942 au apărut și primele semnale despre neîncrederea cu care începea să fie privit Eugen Cristescu de către germani. Un raport al Agenturii I, din 30 noiembrie 1942, menționa: „În cercurile apropiate atașatului de presă german a început să circule zvonul că dl director general, Eugen Cristescu, va fi schimbat de la conducerea SSI deoarece urmărește activitatea germanilor și în mod intenționat neglijează urmărirea activității agenților anglo-saxoni care mișună în Capitală, făcând spionaj pe o scară întinsă și lansând tot felul de zvonuri menite să producă panică și răcirea relațiilor germano-române. În același timp se afirmă că Serviciul condus de dl director general Eugen Cristescu nu vrea să urmărească atent acțiunea evreilor care au devenit foarte obraznici și tendențioși, bazându-se pe unele succese fără importanță ale statelor democratice". Iar la 29 aprilie 1943, aceeași Agentură I din Secția Contrainformații a SSI revenea cu un alt raport pe această temă: „Toți aceștia, era vorba despre o serie de persoane identificate ca transmițând informații germanilor despre Eugen Cristescu — *n.n.*, fac afirmații că dl Eugen Cristescu a început să joace pe două tablouri și în același timp n-are destulă autoritate spre a pune la punct, sau nu vrea acest lucru, elementele anglofile din cadrul SSI. Unul dintre cei învinovățiți că are o activitate alături de anglofili, pe care se sprijină, este dl lt.-col. Traian Borcescu".

Trebuie menționat că astfel de informații pe care le dețineau germanii despre șeful SSI erau cât se poate de exacte. Eugen Cristescu depășise faza supravegherii și izolării agenturii germane din România, cât și pe cea a protejării opoziției politice și asigura prin canalele Serviciului său, legăturile și ale opoziției și ale lui Ion Antonescu cu Aliații.

Contactele informative cu americanii. Un prim contact, atestat documentar, între SSI și serviciile secrete americane, a fost stabilit de Eugen Cristescu în primăvara anului 1943. Nu este foarte clar din inițiativa cărei părți s-a realizat respectiva întâlnire. Știm doar că ea a fost mijlocită de George Littman, un vechi

prieten și informator al lui Eugen Cristescu, fost înainte de război antreprenor al Cazinoului din Sinaia. În acel moment era membru al misiunii engleze din Turcia. La cererea părții americane, mesagerul a fost Gheorghe Cristescu, fratele lui Eugen Cristescu, trimis sub acoperire de curier diplomatic. La întoarcere, acesta a întocmit un raport, datat 10 martie 1943 și păstrat sub formă de manuscris între hârtiile personale ale lui Eugen Cristescu. De regulă, astfel de documente nu se păstrează. Ele se distrug imediat ce beneficiarul a luat la cunoștință informațiile și datele transmise. Documentul are o valoare istorică deosebită, fapt pentru care nu poate fi înțeles dacă nu este reprodus în întregime. Iată textul:

„Întrebând persoanele cu care am luat contact la Istanbul de ce s-a insistat ca legătura să se facă printr-un intim al lui Eugen Cristescu, rudă, frate, mi s-a răspuns:

— Pentru că am găsit că aceasta este cea mai directă și bună legătură; pentru că în afară de latura oficială, comunicările aveau și o parte ce-l priveau direct și personal pe Eugen Cristescu. Noi americanii cunoaștem mai precis și apreciem mai exact decât alții și chiar decât voi rolul important ca factor de ordine al lui Eugen Cristescu în viața statului român. Știm și avem bune informații că Germania va cere României sacrificii cu mult mai grele decât cele făcute până acum, sarcini de nesuportat, pe care mareșalul Antonescu nu le va putea accepta și satisface. Germanii envisajează o asemenea situație și în consecință pregătesc terenul pentru orice eventualitate. Avem informații că s-au înțeles cu Horia Sima, impunându-i o totală supunere în cazul când eventual îl vor aduce la conducerea statului român, în fruntea unui regim legionar. În acea ipoteză, mareșalului i se va aranja o dispariție cu ajutorul teroriștilor ocrotiți atât în Germania, cât și în țară. O formulă similară, dar mai simplă, se va utiliza și pentru vicepreședinte. Horia Sima a cerut ca Eugen Cristescu să-i fie predat lui, fie că s-ar afla în țară, fie că ar fi în Germania, deoarece are cu el o crâncenă răfuială. Pe de altă parte, organele speciale sovietice (NKVD-ul și Kominternul) socotesc pe Eugen Cristescu ca pe inamicul nr. 1 al comunismului în România. Aceste organe socotesc că bolșevizarea României nu s-a putut efectua grație în mare parte dârzei lupte a lui Eugen Cristescu, atât ca director al Siguranței în trecut, cât și ca șef al SSI-ului român, acum. Considerând că evenimentele s-ar putea precipita, am înțeles a-l avertiza pe Eugen Cristescu de aceste lucruri pe calea cea mai directă și sigură ce am găsit: dumneata.

— Nu înțeleg această îngrijorare pentru soarta unor adversari — am obiectat.

— Noi, americanii — mi s-a răspuns —, înțelegem a trece peste baricadele în domeniul informativ. Deși pe baricade opuse, am socotit totuși a face acest avertisment spre a nu fi surprinși de evenimente. Noi prevedem că România va trece poate prin perioade de crize generale. Crize pasagere. Vedem pentru atunci în Eugen Cristescu unul din factorii chibzuiți și cu tact, care ar înțelege mai bine ca orice alt om de stat român situația țării sale (a dat dovadă și în Comisia româno-bulgară). Oare de ce Germania n-a intervenit în favoarea altui factor informativ, deși în acel timp politica română era situată pe baricada opusă? Noi, americanii, considerăm că dezvoltarea democrațiilor are la bază ordinea socială, iar ordinea

socială are la bază cunoașterea cât mai profundă a realităților, adică informația. Iată explicația întrevederii și a canalului ales, a încheiat convorbitorul meu.

Din cele discutate, am tras în general următoarele concluzii: a) Serviciul de informații american nu dorește dezordini în România; b) nu ar dori deocamdată, cel puțin, amestecul și al Intelligence Service-ului englez. Deci, divergențele între Serviciul de informații american și cel englez; c) se situează pe baricada opusă tendințelor serviciilor speciale sovietice. Pentru aceasta și alte considerente, dorește a menține legătura cu România prin organele SSI, într-un cadru cât mai restrâns, cu garanția celei mai desăvârșite discrețiuni. G[heorghe] C[ristescu]".

Nu am găsit în arhivă și alte documente care să ateste cum au evoluat în continuare raporturile dintre SSI și serviciile secrete americane. Dar documentul acesta ne arată limpede preocuparea fiecăruia dintre serviciile secrete aliate de a-și asigura o poziție cât mai bună în Europa Centrală, de Est și Sud-Est, pentru perioada ce avea să urmeze după terminarea războiului. Deosebit de interesant este și faptul că americanii îl apreciau pe șeful SSI — Eugen Cristescu — punându-și în el mari speranțe pentru viitorul democratic al României. După cum știm, evenimentele s-au derulat într-o direcție care n-a favorizat materializarea viziunilor strategice americane. Dimpotrivă, am putea spune că pentru noi, sfârșitul războiului și mai ales urmările sale (ocupația militară sovietică timp de 14 ani) au însemnat o cumplită dezamăgire. Americanii nu au fost în stare să se opună sovieticilor în procesul de sovietizare a României. Ei n-au fost în stare nici măcar să-l salveze pe Eugen Cristescu de la aberantele acuzații — aduse de guvernul marionetă instaurat la 6 martie 1945 —, de „crime de război și dezastrul țării".

Echipa „Autonomous" și contactele cu Serviciul Secret britanic. Echipa „Autonomous", formată din trei ofițeri de informații britanici (locotenent-colonelul de Chastelain, căpitanul Mețianu și căpitanul Ivor Porter) a fost parașutată pe teritoriul României în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1943, la 8 km de Alexandria, în apropiere de comuna Plosca. Întrucât cei trei ofițeri au aterizat mult mai departe de locul fixat, n-au reușit să intre în contact cu omul lor de legătură — un anume „Silviu" — care trebuia să-i transporte cu o mașină în București. Comandamentul Militar Aliat de la Cairo fixase, pentru echipa „Autonomous", o misiune politică, și anume, de a lua contact cu fruntașii vieții politice românești, în scopul de a pune la punct o lovitură de stat în urma căreia România să fie scoasă din alianța cu Germania.

Despre sosirea ofițerilor britanici, SSI aflase dintr-o informație primită de la Abwehr, la 20 decembrie 1943. Eugen Cristescu ne spune că informația primită de la germani făcea referire la faptul că în decurs de trei zile urma să sosească în România un colonel englez de la Cairo, care urma să ia legătura cu Iuliu Maniu, la Băile Herculane. Informația s-a confirmat, organele de siguranță și mai ales Jandarmeria rurală fuseseră prevenite în acest sens. Misiunea lor a eșuat din capul locului, fiind repede prinși, imediat după aterizare, și duși la sediul Inspectoratului General al Jandarmeriei. Au fost „cazați" la ultimul etaj al clădirii, într-un

apartament de trei camere. Din ordinul mareșalului Ion Antonescu, de cei trei ofițeri britanici s-a ocupat personal Eugen Cristescu și SSI-ul. Pe timpul cât au fost deținuți li s-a plătit solda gradelor echivalente din armata română. Sumele de bani aduse cu ei, cât și lefurile au fost suficiente pentru hrană. În schimb, pentru tratamentele medicale — mai ales cele dentare solicitate de Chastelain — neajungându-le banii „toate diferențele au fost achitate de SSI". În zilele de sărbători sau onomastice, au fost serviți cu tort și șampanie.

Întrucât veștile privind lansarea și arestarea lor s-au răspândit cu rapiditate, Eugen Cristescu a luat măsuri pentru protecție și împiedicarea germanilor de a-i duce la Berlin. S-a alcătuit legenda că veniseră pentru a culege informații în România. Aparatul de emisie-recepție, șase din cele opt cuarțuri — care dădeau frecvențele de lucru — și un rând din cele trei cifruri au fost predate germanilor. Eugen Cristescu a păstrat însă două cuarțuri — pretextând în fața germanilor că s-au pierdut la aterizare — și două rânduri de cifru. După o lună de zile germanii au înapoiat aparatul, dar au cerut să-i ancheteze ei pe ofițerii britanici. Șeful SSI s-a opus, pretextând că mai întâi organele românești competente ar trebui să se lămurească despre misiunea lor. În preziua întâlnirii cu anchetatorii germani, Eugen Cristescu a avut mai multe discuții prealabile cu cei trei parașutiști, ocazii cu care au perfectat și răspunsurile pe care aceștia să le dea anchetatorilor germani. Răspunsurile trebuiau formulate de așa natură încât germanii să nu-și dea seama că misiunea lor avea un caracter politic, ci doar un scop pur informativ, adică „să culeagă informații cu caracter general și în special privind zona petroliferă". Cum în cercurile politice din România se discuta aprins despre eventualele propuneri de pace pe care le-ar fi adus englezii, germanii, în mod firesc, știind cu cine au de-a face, s-au arătat foarte suspicioși. Eugen Cristescu susține că „măsurile noastre au fost luate de așa manieră ca germanii să nu aibă nici o dovadă și nici o documentare pe care și-ar fi putut sprijini o intervenție diplomatică".

Adevărul e că la succesul acțiunii de protecție a ofițerilor britanici, întreprinsă de SSI, a contribuit și un alt factor. „Abwehrul de la București — spune Eugen Cristescu — era compus din austrieci de origine, oameni cu o concepție mult mai elastică și mai înțelegătoare decât a germanilor propriu-ziși". Pentru anchetarea prizonierilor englezi, Abwehrul a delegat pe căpitanul Petterman, șeful Secției de Contrainformații „care nu era un om prea inteligent (ofițer de rezervă, de profesie conducător de grădiniță de copii)", și s-a mulțumit cu datele obținute. Probabil că pe aceste aspecte a mizat și șeful SSI, atunci când s-a angajat la acțiunea de protecție a ofițerilor britanici, ceea ce era o misiune extrem de riscantă și deloc la îndemâna oricui.

După bombardamentul din 4 aprilie 1944, Berlinul a solicitat trimiterea echipei de parașutiști britanici în Germania, dar s-a izbit din nou de refuzul ferm al lui Eugen Cristescu, sprijinit și de Mihai și Ion Antonescu. Așa cum recunoaște și Ivor Porter în lucrarea sa memorialistică *Operațiunea Autonomous*, „nemții știau că ascundem o groază de lucruri, dar, mulțumită protecției românești, n-au avut niciodată ocazia să ne strângă cu ușa".

Dar SSI nu numai că a făcut protecție celor trei ofițeri parașutiști britanici, ci a și acționat pentru a-i pune în legătură directă cu Iuliu Maniu, sprijinindu-i astfel

să-și ducă la capăt misiunea încredințată de Comandamentul Militar Aliat de la Cairo. Destăinuirile lui Eugen Cristescu ne oferă câteva detalii extrem de interesante în acest sens. „Când aprehensiunile germane s-au mai potolit, mareșalul Antonescu a autorizat această întrevedere. Motivele care l-au condus la această aprobare au fost ca acest om politic [Iuliu Maniu — *n.n.]* să nu pretindă mai târziu că i s-a luat posibilitatea de a aranja o soartă mai bună pentru țară prin contactul cu misionarul englez. Întâlnirea între Maniu și Chastelain a fost organizată de șeful SSI, în după-amiaza de duminică — la începutul lunii martie 1944. Iuliu Maniu a fost luat în mașina generalului Picky Vasiliu, condusă de acesta, de la un loc stabilit, și dus în pădurea Andronache. Aici a sosit și locotenent-colonelul de Chastelain, scos din Inspectoratul General al Jandarmeriei, cu toate măsurile de siguranță necesare, în mașina generalului Constantin Tobescu care șofa, și trecut în mașina în care se găsea Maniu. Cei doi generali au stat în preajma automobilelor circa trei ore, cât a durat întrevederea, în fundul pădurii și fără ca operațiunea să fi fost văzută de cineva. După întrevedere, ofițerul britanic i-a spus lui Eugen Cristescu, în linii generale, ce a vorbit cu Maniu, afirmând că i-a detaliat scopul venirii echipei „Autonomous" în România și modalitățile ce puteau fi adoptate pentru ieșirea României din alianța cu Reich-ul. La 23 august 1944 cei trei „autonomi" au fost puși în libertate, iar în seara zilei următoare, noul guvern al României, prezidat de generalul Sănătescu — adăpostit în subsolul Băncii Naționale —, a comunicat cu Aliații prin Ivor Porter, radiotelegrafistul grupului de ofițeri britanici. Evident că toate acestea nu s-ar fi putut realiza fără protecția și implicarea cu discreție a SSI-ului.

SSI-ul îl salvează pe profesorul Alexandru Eck. Contactul și combinațiile SSI cu Intelligence Service nu s-au limitat doar la echipa „Autonomous", ci au cunoscut și alte forme. O serie de documente de arhivă și destăinuirile locotenent-colonelului Traian Borcescu și Dan Brătianu aduc în circuitul istoriografic o serie de elemente noi, rămase necunoscute până în 1989.

Cu binecuvântarea lui Eugen Cristescu, Traian Borcescu — șeful Secției a II-a Contrainformații din SSI — a intrat în contact cu o rețea de informații britanică ce activa în România. Omul de legătură a fost Dan Brătianu, funcționar la Societatea de Telefoane, Direcția comercială. El a mărturisit că a început să furnizeze informații lui Georges Dourant*, încă din 1942, dar a aflat că lucra pentru englezi abia un an mai târziu. Dourant îi cerea lui Dan Brătianu numerele de telefon și indicativele unităților germane, date despre importanța instalațiilor telefonice utilizate de acestea. Aceleași informații i le solicita și Traian Borcescu, mai ales după ce în fruntea Societății de telefoane a venit locotenent-colonelul Octav Rădulescu,

* Venise în România, cu gradul de căpitan, în cadrul misiunii militare franceze conduse de generalul Berthelot. După 1918 rămăsese aici și se împrietenise cu tatăl lui Dan Brătianu. În anii 1942-1943 era, oficial, reprezentant al unor societăți franceze care achiziționau material petrolier, iar neoficial agent englez.

cu care fusese 18 ani coleg de carieră militară. Toți trei au pus la punct un tabel adus mereu la zi, cu toate legăturile telefonice ale unităților germane, păstrat de Borcescu în fișetul lui de la SSI. Deseori, Traian Borcescu discuta cu Dan Brătianu situația politică din România, evoluția tratativelor cu Aliații, ultimul exprimând speranța că anglo-americanii nu ne vor ceda complet rușilor. În luna iulie 1944, Traian Borcescu l-a întrebat cum crede că vor acționa partidele istorice la ora „H". Dan Brătianu i-a răspuns că nu știe, dar că era convins că tratativele de la Cairo vor duce la încheierea armistițiului.

De fapt, de o colaborare directă a SSI — Intelligence Service se poate vorbi abia din momentul în care Georges Dourant i-a cerut lui Dan Brătianu să intervină pe lângă Traian Borcescu pentru a obține eliberarea profesorului Alexandru Eck și a secretarei acestuia, Margareta Haller, arestați în primăvara lui 1944. Eck era belgian de origine, naturalizat francez, profesor la Sorbona. Din 1938 fusese invitat în România de Nicolae Iorga să țină cursuri la Universitate. După începerea războiului primise, în plus, și gradul de căpitan în armata engleză. Unele documente fac mențiunea că rețeaua lui Eck lucrase în Moldova și pentru sovietici.

Despre rețeaua Eck s-a scris mult și i s-au acordat spații largi în cărțile dlui Horia Brestoiu, fapt pentru care nu vom insista în continuare decât asupra aspectelor legate de implicarea SSI în salvarea profesorului Eck și a secretarei sale de a cădea în mâinile germanilor. Totul a pornit de la o notă informativă trimisă de un soldat direct șefului Biroului statistic militar (compartimentul de contraspionaj al Secției a II-a a Marelui Stat Major) Odobești. Pe baza ei au fost arestați un sublocotenent și doi soldați, apoi alte persoane, între care Gheorghe Tomaziu, nepot al lui George Enescu, prin intermediul căruia îl și cunoscuse Eck, și profesorul Pierre Guiraud, de la Institutul francez din București. Profesorul belgian și secretara sa au fost arestați la Ciorogârla și transportați la Odobești. La jumătatea lunii iulie, când cercetările erau definitivate și persoanele implicate urmau să fie deferite unui tribunal militar, a sosit un ordin de la Președinția Consiliului de Miniștri să fie predați SSI-ului. George Dourand l-a vizitat imediat pe Dan Brătianu, pentru a-l informa că „Nicolas" — adică Eck, pe care Dan Brătianu îl avusese profesor pe când își făcuse studiile la Bruxelles — fusese arestat. Au făcut apel și la Traian Borcescu, pentru că acesta îi mai ajutase în mai 1944, când i-a obținut un pașaport pentru Istanbul, unde mergea trimis de PNL pentru tratativele de armistițiu. Traian Borcescu i-a transmis lui Dan Brătianu, după aproximativ o oră, să se prezinte la o adresă din cartierul Cotroceni, în aceeași zi. La ora fixată, Dan Brătianu a avut surpriza să constate că i-a deschis ușa chiar Eugen Cristescu. Peste câteva zile, Eck și secretara sa erau mutați la arestul SSI de la Malmaison, unde își avea sediul Secția a VIII-a Juridică, și englezii puteau respira ușurați că rezidentul lor „nu mai era în mâna nemților". Ulterior, tot Traian Borcescu avea să-i conducă pe Alexandru Eck și Margareta Haller acasă la Mihai Antonescu, în str. Batiștei. Imediat după actul de la 23 august 1944, Eck și Margareta Haller au fost puși în libertate, iar acest lucru nu a fost posibil fără complicitatea — sub formă de protecție — a SSI-ului.

IMPACTUL PRODUS ASUPRA SSI DE IEȘIREA ROMÂNIEI DIN AXĂ ȘI ALĂTURAREA ARMATEI ROMÂNE LA COALIȚIA NAȚIUNILOR UNITE

Primele instrucțiuni metodologice privind modul de acțiune al SSI în noile condiții au fost elaborate începând cu luna septembrie 1944, imediat după semnarea Convenției de Armistițiu. Prin urmare, cei care s-au numărat printre autori cunoșteau clauzele Armistițiului și au căutat să le interpreteze cât mai favorabil pentru necesitățile informative ale armatei. Prin modul în care au realizat cadrul tehnico-metodologic pentru activitatea Serviciului de Informații, în paralel cu restructurarea și reorganizarea sa, demonstrează că cei aflați în funcțiile de comandă ale armatei au dovedit pricepere, luciditate, dar mai înainte de toate au reușit să asigure continuitatea bazată pe tradiții în acest domeniu.

Impactul produs de actul de la 23 august 1944 și prevederile Convenției de Armistițiu. Anchetatorul Zelea, cel care studiase documentele SSI în legătură cu activitatea Blocului Național Democrat — pentru a instrumenta Actul de acuzare în cadrul „procesului marii trădări naționale" din mai 1946 —, a afirmat la un moment dat în fața lui Eugen Cristescu că „Serviciul Special [de Informații — *n.n.*] a fost foarte bine informat în privința lui 23 august de acțiunea comuniștilor", la care interlocutorul său a răspuns, după ce a încercat de câteva ori să se eschiveze: „Am avut un buletin politic, o concentrare de informații din mai multe surse. A avut N.D. Stănescu o serie de informatori care ne-au dat toată chestiunea Sănătescu. Mareșalul nu credea".

Un alt document de anchetă, de data aceasta din 1949, ce instrumenta activitatea ofițerilor aflați în posturile de comandă ale principalelor secții din SSI dezvăluie printre altele: „În preajma lui 23 august 1944, locotenent-colonelul Traian Borcescu a fost chemat la Marele Stat Major unde câțiva ofițeri l-au întrebat dacă avea vreo cunoștință despre ce se pregătește și de partea cui este. Borcescu a răspuns că este de partea Armatei".

Imediat după actul de la 23 august 1944, Gheorghe Cristescu, fratele fostului director general al SSI, ce conducea Secția de criminalistică, a convocat la o conferință întregul personal din zona de dizlocare. „Cu acea ocazie — spunea Gheorghe Cristescu — am explicat personalului că SSI este o instituție de stat în serviciul patriei. Patria este acolo unde se află Majestatea Sa Regele, Guvernul, Armata și Drapelul. Ca funcționari de stat, în slujba patriei, datoria noastră este

de a ne continua menirea cu o intensitate cât mai mare, cu o corectitudine cât mai desăvârșită și cu o conștiinciozitate perfectă".

Veridicitatea acestor documente nu poate fi pusă la îndoială întrucât provin de la organe de anchetă, deci de la instituții cu posibilități largi de verificare și probare a declarațiilor celor interogați. Am alăturat aceste fragmente de documente pentru că ele relevă trei aspecte esențiale: 1) SSI-ul a fost bine informat în legătură cu pregătirea actului de la 23 august 1944; 2) conducătorul statului, mareșalul Ion Antonescu, ca principal utilizator al fluxului informativ obținut de SSI nu a luat măsuri, probabil datorită neîncrederii; 3) SSI-ul a reacționat ca o instituție de stat și nu ca o structură a unui regim politic. Acest ultim aspect este demonstrat și de felul cum au evoluat evenimentele cu implicarea directă a unor cadre SSI.

După plecarea lui Eugen Cristescu din sediul central al SSI în după-amiaza zilei de 23 august 1944, locotenet-colonelul Traian Borcescu, șeful Secției a II-a Contrainformații, a preluat temporar până la 28 august conducerea Serviciului. El a furnizat Comandamentului Militar al Capitalei lista cu numerele de telefon ale germanilor, care au fost imediat decuplate din centrală. A mers și la Marele Stat Major unde i s-a ordonat să treacă la arestarea fruntașilor Grupului Etnic German și a revizioniștilor maghiari.

Încă înainte de actul de la 23 august 1944, ofițeri din SSI stabiliseră că imediat după încetarea operațiilor militare ale armatei române pe Frontul de Est, trebuiau reorganizate structurile informative pentru a face față noilor condiții. Ruperea frontului de la Iași de către trupele sovietice și pătrunderea lor rapidă în adâncimea teritoriului României dislocaseră și dezorganizaseră toate legăturile informative ale Secției a II-a din zonă, fapt pentru care în perioada 23–28 august 1944 SSI-ul a fost singurul organ informativ în funcțiune care a transmis informații Președinției Consiliului de Miniștri și Marelui Stat Major al armatei române privind înaintarea trupelor sovietice și dispozitivelor armatelor germane. Aceasta a fost și motivul pentru care la 25 august, primul ministru, generalul Constantin Sănătescu, i-a ordonat ofițerului aflat la comanda SSI, locotenent-colonelului Traian Borcescu, să stabilească prin măsuri informative „ce legături există între Comandamentul sovietic și Partidul comunist, atât în Capitală cât și în restul țării, pe măsură ce trupele sovietice vor înainta". Pentru reușita acestei misiuni SSI-ul urma să coopereze cu Secția a II-a din Marele Stat Major prin colonelul Aurel Runceanu. După două zile, T. Borcescu și A. Runceanu s-au pus de acord în ce privește misiunile fiecăruia și modul de cooperare. SSI-ului îi revenea misiunea de a supraveghea înaintarea trupelor sovietice, localitățile prin care treceau, caracteristicile armamentului din dotare, efectivele și direcțiile de înaintare. În același timp, structurile contrainformative din SSI trebuiau să verifice dacă sovieticii lasă trupe în localități, precum și legăturile între comandanții sovietici cu organizațiile comuniste. În ultimele zile ale lunii august au revenit în București efectivele SSI care fuseseră dislocate la Arcuda pe timpul bombardamentelor.

Între 29 august și 19 septembrie, la conducerea SSI a fost numit colonelul Victor Siminel. Noul director nu a făcut altceva decât să conducă activitatea

informativă și contrainformativă a SSI-ului în formula convenită în august 1944. La jumătatea lunii septembrie, din ordinul Comandamentului sovietic s-au sigilat aparatele de radio din dotare. În consecință, activitatea externă, precum și legăturile între centrele Serviciului și rezidenturile interne au fost paralizate. Este primul amestec brutal al sovieticilor în activitatea SSI-ului. Asemenea practici se vor repeta prin arestarea abuzivă a unor cadre și agenți care făcuseră parte din structurile informative ale *Frontului de Est*.

Trebuia să se treacă astfel la o reorganizare care să corespundă acestor condiții. Sarcina de a reorganiza SSI-ul i-a revenit Ministerului de Război care luase inițiativa unui proiect de lege înaintat la 10 septembrie 1944 suveranului. Peste 4 zile regele Mihai a semnat Decretul-lege 158 în baza căruia Serviciul Special de Informații trecea de la Președinția Consiliului de Miniștri la Ministerul de Război. În ce privește organizarea, funcționarea și stabilirea atribuțiilor Serviciului, acestea urmau să fie determinate prin decizie ministerială.

Colonelul Ion Lissievici povestește în lucrarea sa memorialistică faptul că la 12 septembrie 1944, chiar în ziua când la Moscova se parafa Convenția de Armistițiu între România și Națiunile Unite, a fost chemat de generalul Mihail Racoviță — ministrul de Război. Cu acea ocazie i s-a adus la cunoștință că Ministerul de Război urmează să-i încredințeze funcția de director general al SSI, fapt pentru care îi lăsa la dispoziție 10 zile pentru a se documenta în vederea reorganizării instituției în conformitate cu noile condiții social-politice interne. „Începând de a doua zi — menționează colonelul Ion Lissievici — am discutat cu fiecare șef de secție în parte propunerile făcute și am căzut de acord asupra unei organizări a secției respective cum și a activității ce urma să desfășoare în viitor. Rezultatul acestor discuții a fost concretizat într-o serie de scheme și grafice, însoțite de detaliile scrise strict necesare". Conducerea Ministerului de Război a fost de acord cu noua schemă organizatorică și cu misiunile informative fixate fiecărei secții, fapt pentru care a elaborat decizia de numire a colonelului Ion Lissievici la conducerea SSI, începând cu data de 20 septembrie 1944.

Restructurarea SSI, începută de colonelul Ion Lissievici imediat după numirea sa în funcția de director general, a durat aproape o lună și s-a realizat în paralel cu ancheta făcută de o comisie condusă de generalul Păiș și colonelul magistrat Rudeanu. La această anchetă, care a avut drept consecință deconspirarea multor cadre și agenți, timorarea personalului și în consecință o slabă eficiență în activitatea informativă, s-a ajuns în felul următor. Una din clauzele Convenției de Armistițiu (Art. 15) prevedea ca guvernul român „să dizolve toate organizațiile prohitleriste de tip fascist aflate pe teritoriul românesc, atât cele politice, militare sau paramilitare, cât și orice alte organizații care duceau propagandă ostilă Națiunilor Unite și în special Uniunii Sovietice, nepermițând în viitor existența unor astfel de organizații". Textul era cât se poate de clar, nu făcea referire la nici un fel de epurare a aparatului de stat. Cu toate acestea, Grigore Niculescu Buzești — ministrul Afacerilor Externe —, în ședința Consiliului de Miniștri din 16 septembrie 1944, a interpretat cu obstinație articolul 15 din Convenția de Armistițiu, propunând „epurarea aparatului de stat" pe motiv că din ceea ce auzise de la ruși,

englezi și americani „rezulta că această chestiune este foarte importantă și că ei cer măsuri de epurație, cărora le acordă un foarte mare preț".

Ministrul Afacerilor Interne, generalul Aurel Aldea, a mers și mai departe. Influențat probabil și de atacurile din presă la adresa SSI a semnat la 19 septembrie 1944 un ordin circular pentru toate inspectoratele de poliție în care sublinia necesitatea „arestării preventive a tuturor funcționarilor SSI în scopul de a se preciza întreaga legătură cu Gestapo-ul, conservarea documentelor și identificarea întregii rețele române și germane care colaborase cu naziștii".

În această situație locotenent-colonelul Traian Borcescu, șeful Secției a II-a Contrainformații, a întocmit la 27 septembrie un amplu raport adresat Ministerului de Război în care arăta cu argumente convingătoare că „SSI-ul n-a fost niciodată o sucursală a Gestapo-ului". Prin același document mai afirma că „SSI-ul nu a participat sub nici o formă la atrocitățile, crimele de război sau crimele politice, la măsuri de constrângere etc., ci din contră, a denunțat conducerii statului fapte, ori de câte ori a avut posibilitatea s-o facă".

La începutul lunii octombrie 1944, Prefectura Poliției Capitalei a intervenit pe lângă Ministerul de Război cu propunerea de a desființa SSI-ul. Secțiile de contraspionaj și contrainformații urmând să treacă la Marele Stat Major — Secția a II-a, iar secțiile de informații, siguranță și politică să fie incluse în structurile similare din Ministerul Afacerilor Interne. La acest demers, Ministerul de Război a răspuns, așa cum rezultă din Raportul întocmit la 14 octombrie 1944 de locotenent-colonelul magistrat A. Nicolau, că „nu este de părere ca Serviciul Special de Informații să fie desființat în forma în care se găsește astăzi, în alte cuvinte să fie menținut la acel departament". Protecția făcută SSI-ului de Ministerul de Război nu era întâmplătoare, bazată pe capricii de moment sau pe oportunismul unor generali, ci avea în vedere o concepție și o doctrină bine articulată teoretic și ancorată în tradiție. Totuși, pentru a pondera atacurile din presă și a preveni orice controversă cu departamentele de interne și externe — ce nu puteau avea în acel moment decât aspecte negative asupra prestigiului instituțiilor statului —, Ministerul de Război a decis să licențieze din Serviciu o parte din personalul civil, prevalându-se și de micșorarea sumelor alocate din buget. În legătură cu acest aspect, colonelul Ion Lissievici consemna: „În ultimele zile ale lunii octombrie 1944, generalul Mihail Racoviță mi-a pus în vedere să licențiez din Serviciu 30% din efectivul personalului civil, pentru economii bugetare. Pentru executarea acestei măsuri am obținut aprobarea Ministerului de Război să plătesc salariul pe trei luni funcționarilor ce urmau să fie licențiați din serviciu. După obținerea acestei aprobări și ținând seama de propunerile șefilor de secții, am procedat la executarea ordinului primit".

Pentru a reliefa și mai bine impactul produs asupra SSI de actul de la 23 august 1944 va trebui să ne referim și la raporturile dintre cadrele de comandă ale instituției cu membrii de frunte ai Partidului comunist.

După 23 august 1944, în contextul angajării din ce în ce mai impetuoase a Partidului comunist în lupta politică, s-a resimțit nevoia unor informații cu caracter politic dar și militar. La începutul lunii septembrie în cadrul Comandamentului

General al Formațiunilor de luptă patriotice a luat ființă Secția a II-a informații și contrainformații ca structură informativă a P.C.R. Documentele de arhivă atestă că era ținută la zi situația efectivelor armatei române din garnizoana București și împrejurimi. Aceste informații interesau deopotrivă și Comandamentul sovietic, unde se trimiteau regulat traduse în limba rusă, împreună cu buletinele informative ale Formațiunilor de luptă patriotice. La 6 septembrie 1944 a avut loc o ședință a Comitetului Central al P.C.R. și Formațiunilor de luptă patriotice unde s-a stabilit să se colaboreze intens cu organele de informații sovietice. Pe lângă paza sediilor și a liderilor organizațiilor proprii se indica „sprijinirea activă a Armatei Roșii". Cu aceeași ocazie s-au fixat și alte două obiective, și anume: 1) de a organiza munca de propagandă politică în armată pentru a atrage cât mai multe elemente militare active de partea comuniștilor și 2) exploatarea la maximum a legăturilor cu elementele apropiate din aparatul de stat pentru consolidarea popularității Formațiunilor de luptă patriotice și îndeplinirea sarcinilor trasate.

Printre cadrele Serviciului Special de Informații pe care comuniștii au reușit să-i „atragă la colaborare" se numără N.D. Stănescu, șeful Grupei politice. În documentele informative aflate în Arhiva Ministerului Apărării Naționale, acesta apare sub numele conspirativ „C. Petrescu". Cum a ajuns N.D. Stănescu, înalt funcționar analist, încă de pe vremea lui Mihail Moruzov, să colaboreze cu comuniștii aflăm chiar din scrierile sale memorialistice: „Imediat după 23 august 1944, încă din primele zile, conștient de direcția în care în mod natural se îndrepta mersul istoriei noastre, am luat contact cu tov. Maurer pe care până atunci nu-l cunoscusem, dar cu care în timpul bombardamentelor germane stătusem în același adăpost, fiind întâmplător vecin de stradă". Ion Gheorghe Maurer l-a prezentat pe N.D. Stănescu lui Emil Bodnăraș cu care a lucrat nemijlocit. După cum singur a mărturisit, N.D. Stănescu a furnizat comuniștilor în primul rând informații politice, utilizând întregul aparat informativ de care dispunea Serviciul. De asemenea, a urmărit „intrigile și mașinațiunile politice care se urzeau de guvernele Sănătescu și Rădescu, unele în colaborare cu SSI, ținând la curent și avertizând din timp conducerea P.C.R.". Astfel de „voluntari" s-au găsit și la Secția a II-a a Marelui Stat Major în persoana maiorului N.I. Popescu, precum și în cadrul Siguranței, comisarul șef Constantin Mihalca și probabil că n-au fost singurii. Ei țineau legătura direct cu Emil Bodnăraș.

Prin aceste divulgări de secrete unor forțe politice, care se aflau în contact direct cu ocupantul militar sovietic, s-a realizat cea mai spectaculoasă deturnare a fluxului informativ obținut de serviciile de informații românești. Se pare însă că nu a fost singurul canal de scurgere a informațiilor, întrucât sovieticii apelau și la mijloace tehnice. Structurile specializate românești au făcut sesizări pe linie contrainformativă, dar lucrurile nu s-au schimbat. Așa de exemplu, Centrul „M", prin Raportul nr. 1 169 din 30 ianuarie 1945, informa Centrala Serviciului de Informații că „prin procedeul de a informa prin telefon forurile superioare, privind persoanele supravegheate sau care urmează a fi arestate pentru spionaj, se divulgă secretul deoarece telefonul poate fi și este chiar interceptat". „De asemenea — se mai menționa în Raport —, organele sovietice, care interceptează toate convorbirile

telefonice, se sesizează de aceste indiscreții, cerându-se predarea imediată a indivizilor, a căror cercetare este în curs".

Se pune problema de ce au renunțat ulterior comuniștii la serviciile acestor funcționari ai SSI -ului, de pe urma cărora beneficiaseră atât înainte de 23 august 1944, cât și după, în sensul că le furnizase informații politico-militare necesare fundamentării planului de preluare a puterii la 6 martie 1945. Răspunsul presupune desigur o analiză bazată pe o documentație mult mai amplă, dar, referindu-ne strict la documentele memorialistice publicate recent, se prefigurează următoarea explicație. Pe Eugen Cristescu nu-l putea salva nimeni de a compare în fața Tribunalului Poporului. El fusese ridicat de sovietici la 24 octombrie 1944 și dus la Moscova pentru anchetă. Alături de mareșalul Ion Antonescu, Eugen Cristescu era considerat unul din „peștii cei mari ai regimului", ce trebuiau făcuți responsabili pentru crimele de război și dezastrul țării. De altfel, nici anglo-americanii nu au întreprins nimic pentru a-l recupera pe fostul director general. Documentele atestă venirea în România a unui colonel Ross — de la Serviciul de Informații britanic — care se interesa de arhiva personală a lui Eugen Cristescu, deci pentru a încerca să șteargă urmele contactelor cu SSI-ul din perioada 1941–august 1944, și ne referim aici în primul rând la documentele de anchetă privind pe inginerul Rică Georgescu și echipa „Autonomous". Nu trebuie uitat faptul că misiunea OSS (Serviciul de Operații Strategice al SUA) condusă de Frank Wisner a venit în România între 28 august și 2 septembrie 1944, a luat legătura cu „Grupa Specială" a SSI-ului dar nu s-a interesat de salvarea lui Eugen Cristescu, deși în aprilie 1943 serviciile de informații americane din Istanbul afirmaseră că-și puneau mari speranțe pentru viitor în Eugen Cristescu. Acesta din urmă, deși a stat ascuns până la 24 septembrie 1944, găsise mijloace de a comunica cu Iuliu Maniu și Ion Mihalache, de la care primea mesaje să stea liniștit că situația lui se va rezolva, totuși americanii n-au întreprins nimic pentru a-l salva. Deci, atât anglo-americanii cât și sovieticii țineau mult la judecarea „criminalilor de război" din rândul foștilor adversari, pentru că erau învingători și trebuiau să-și acopere unele acțiuni. Ca urmare, orice demers întreprins de forțele politice românești de a încerca o recuperare era de prisos. Singurul lucru pe care comuniștii — respectiv prin Lucrețiu Pătrășcanu în calitate de ministru de Justiție — l-au putut face pentru Eugen Cristescu a fost să-i comute pedeapsa la detenție grea pe viață.

Lui N.D. Stănescu autoritățile comuniste i-au acordat la început toată încrederea, numindu-l, la 4 martie 1945, în funcția de șef al Serviciului Special de Informații. Dar, imediat ce documentele SSI au încăput pe mâinile Comisiei de anchetă au fost dezvăluite acțiunile informative desfășurate de acesta în anturajul comuniștilor, prin care s-a ajuns la cunoașterea planului de realizare a actului de la 23 august 1944, despre care mareșalul Ion Antonescu fusese informat dar a refuzat să ia măsuri, considerându-l neveridic. Se explică astfel de ce comuniștii au renunțat ulterior la serviciile lui N.D. Stănescu, procedând chiar la arestarea și condamnarea lui.

În cazul locotenent-colonelului Traian Borcescu lucrurile sunt și mai clare. El încercase, și a reușit atât cât i-a stat în competență, să-i salveze pe anumiți fruntași

comuniști de a suporta acțiuni represive pe considerentul că puteau fi folositori Serviciului în viitor, dar după 23 august 1944, prin organizarea „Grupei Speciale" cu misiunea de a supraveghea relațiile PCR cu autoritățile sovietice din România, s-a compromis, fapt pentru care a plătit și el ulterior cu ani grei de temniță.

Toate acestea vin să demonstreze că teza potrivit căreia Partidul comunist reușise prin structurile sale informative de sub conducerea lui Emil Bodnăraș să penetreze Serviciul Special de Informații, pare forțată. Prin penetrare informativă se înțelege în arta informațiilor o acțiune bine gândită pentru plasarea sau recrutarea unor agenți de valoare în locuri și medii de interes, de unde se pot obține informații pe timp îndelungat sau pe momente operative, de care un centru de putere politică, militară ori economică are nevoie pentru a-și promova interesele. Or, raporturile dintre SSI și membrii de frunte ai Partidului comunist înainte de 23 august 1944 au avut caracterul mai degrabă a unor măsuri de protecție prin care s-a urmărit perspectiva. De exemplu, SSI-ul i-a făcut o protecție discretă și deloc întâmplătoare lui Emil Bodnăraș. Oficialitățile germane de la București ceruseră arestarea și internarea în lagăr a lui Bodnăraș „ce avea domiciliu obligatoriu la Brăila, dar care umbla prin țară sub numele de inginer Ceaușu". Întrucât Ion Antonescu conta numai pe Lucrețiu Pătrășcanu pentru a-l trimite la Moscova ca negociator al condițiilor de armistițiu, era dispus să-l sacrifice pe Bodnăraș. În acel moment a intervenit Traian Borcescu, șeful Secției a II-a din SSI — care știa bine ce știa despre Bodnăraș, și a susținut în fața lui Antonescu „teza că poate fi folositor la ieșirea României din război". Apoi în vara anului 1944, cu ocazia aducerii lui Lucrețiu Pătrășcanu în strada Armenească nr. 14, la avocatul Torasian — până atunci avusese domiciliu obligatoriu —, s-a pus din nou problema arestării lui Bodnăraș cu care avea contact. Traian Borcescu s-a opus, și de data aceasta, arestării, pe motiv că „ne putea fi folositor", „cu atât mai mult cu cât ne apropiam de deznodământul culminant de la 23 august". Astăzi se cunoaște prea bine rolul jucat de Emil Bodnăraș în actul de la 23 august, așa încât pentru o reconstituire corectă a istoriei va trebui să consemnăm o anumită complicitate — sub acoperirea de protecție — a SSI-ului. Adevărul demonstrat de documentele de arhivă păstrate și publicate după 1990 relevă incontestabil că SSI a făcut protecție „rezervei politice a statului", adică nu numai fruntașilor național-țărăniști, liberali, social-democrați, ci și unor personalități din mișcarea de stânga (comunistă), ca de exemplu Petre Constantinescu-Iași, dr. Petru Groza, Ion Gheorghe Maurer și Mihai Beniuc. Pe acesta din urmă, tânăr poet la acea dată, SSI-ul l-a salvat de la o arestare și o condamnare iminente, întrucât fusese implicat în activitatea unei organizații comuniste la Universitatea din Sibiu. Mihai Beniuc a fost mobilizat pe loc, la intervenția SSI, fiind încadrat ca translator la Secția a VI-a, filaj și cenzura corespondenței din cadrul SSI, unde și-a satisfăcut stagiul militar până la 23 august 1944.

Raporturile între SSI și comuniști s-au păstrat și după înlocuirea guvernului prezidat de mareșalul Ion Antonescu și schimbarea orientării politice și militare a statului român, menținându-se până la 6 martie 1945. În contextul în care stipulațiile Convenției de Armistițiu „aveau un parfum sovietic" după cum se exprimase pe bună dreptate generalul Schuyler — care a condus Misiunea militară americană

din România —, unii funcționari și ofițeri de frunte ai SSI au acționat așa cum au crezut ei că e bine să procedeze. Unii, din oportunism sau pentru a încerca să se reabiliteze în fața comuniștilor — cazul lui N.D. Stănescu —, s-au oferit **din proprie inițiativă** să le furnizeze informații de care aveau nevoie în lupta politică, ceea ce desigur îi descalifică pentru calitatea de funcționari ai informațiilor. Alții, printre care locotenent-colonelul Traian Borcescu, au rămas consecvenți vechilor practici. Acesta repetase procedeul din perioada 1941-august 1944, adică a continuat relațiile cu fruntașii comuniști (cum făcuse odinioară cu germanii) dar a organizat și „Grupa Specială" (similară într-un fel cu Agentura I) prin care urmărea să informeze conducerea statului cu tot ceea ce era de interes pentru activitatea Partidului comunist și legăturile cu autoritățile militare sovietice. Toți au plătit cu ani mulți de temniță pentru modul cum au acționat, fiind condamnați pentru „activitate intensă contra clasei muncitoare". Or, în cazul unor „penetrări", agenții folosiți nu sunt sacrificați, ci dimpotrivă, **retrași** acoperit, cu măsuri de protecție până la sfârșitul vieții. Este de fapt rezultatul unui angajament și al garanțiilor pe care centrul de putere le realizează ca o recompensă pentru riscurile misiunilor îndeplinite de agenții de penetrare. Angajamentul și măsurile de protecție constituie în același timp și tentația pentru agenții care au acceptat riscurile misiunii. Dar despre aceste aspecte des uzitate în activitatea de **intelligence** nu poate fi vorba în relația dintre Partidul comunist și Serviciul Special de Informații.

După instaurarea guvernului prezidat de dr. Petru Groza, în care comuniștii au avut preponderență, au reînceput epurările în cadrul Serviciului de Informații și înlocuirea vechilor funcționari și ofițeri cu oameni selecționați pe criterii politice, care în termen de specialitate înseamnă preluarea controlului asupra instituției și nicidecum penetrare.

Din această perspectivă procesul de sovietizare a României nu poate fi receptat ca produs al oportunismului sau conservatorismului manifestat de cadre de conducere ale Serviciului de Informații ori ca impact al actului de la 23 august 1944. Procesul de sovietizare s-a datorat recunoașterii URSS-ului ca partener de alianță și ca o mare putere, ceea ce a însemnat și o recunoaștere concomitentă sau în consecință a doctrinei politice și militare sovietice, a practicilor și compromisurilor ce decurgeau de aici: zone de influență, impunerea regimului comunist în aceste zone. Documentele de arhivă dovedesc că atunci când s-a produs actul de la 23 august 1944, în limbajul diplomatic al Marilor Puteri intrase deja sintagma „zone de influență", România fiind atribuită celei sovietice. O dovadă este scrisoarea adresată de Winston Churchill lui Roosevelt la 23 iunie 1944, în care primul ministru britanic afirma: „Rușii sunt singura putere care pot face ceva în România și-am crezut că era stabilit între dumneavoastră și mine ca pe baza unor termeni rezonabili de armistițiu, exceptând compensațiile, ei să dirijeze situația în România".

Structurile de rezistență națională ale unui stat ca România, printre care și serviciile de informații, atât cele instituționalizate cât și cele constituite ad-hoc, erau prea slabe pentru a se opune cu șanse de reușită în fața unui asemenea proces istoric. Valul de epurări, arestări și anchete în rândul funcționarilor și ofițerilor Serviciului de Informații s-a datorat unor cauze obiective, respectiv aranjamentelor

Marilor Puteri, iar singura șansă în care se mai putea spera, în condițiile în care nimeni nu era dispus să le facă protecție, în afară de propria competență profesională, era supraviețuirea.

Noile structuri organizatorice și cadrul tehnico-metodologic. Față de structura organizatorică a SSI din timpul lui Eugen Cristescu, și avem în vedere ultima reorganizare din 1943, s-au propus unele modificări importante. În primul rând a fost desființată întreaga structură informativă a Frontului de Est (birourile agenturilor, „Eșalonul Mobil", centrele și subcentrele informative), iar ofițerii și subofițerii rămași disponibili au fost comunicați Ministerului de Război, Secretariatului General, pentru a se dispune încadrarea lor în unitățile armatei. O parte din funcționarii civili au fost repartizați la alte secții, iar ceilalți angajați, după primirea drepturilor bănești, au fost lăsați liberi.

Secția a III-a legături cu serviciile de informații străine a fost desființată, personalul ei fiind repartizat, de asemenea, celorlalte secții ale Serviciului. În locul acestei secții a fost înființat un birou, subordonat direct șefului Serviciului, încadrat cu câte un translator de limbă rusă și engleză pentru legătura cu structurile informative similare din compunerea Comisiei Aliate de Control. A mai fost desființată și Grupa comunistă din Secția a II-a contrainformații, iar personalul militar și civil încadrat la alte compartimente ale Serviciului, cu preponderență în „Grupa Specială", structură informativă acoperită care nu intra în organigrama oficială.

Întrucât trupele române erau angajate în acțiuni militare alături de Aliați până la capitularea Germaniei și Ungariei — conform art. 1 din Convenția de Armistițiu, în cadrul SSI a fost creată o nouă structură informativă numită „Eșalonul Operativ", care avea în subordine câte un „centru de informații" pe lângă Armata I română (Centrul 1) și Armata a IV-a română (Centrul 2). Ambele centre aveau la rândul lor în subordine subunități denumite „subcentre informative".

Prin reorganizarea începută în septembrie 1944 și consfințită printr-o Decizie ministerială din 20 octombrie 1944, SSI a rămas până la 14 martie 1945 subordonat direct Ministerului de Război în structura pe care o vom prezenta sintetic în continuare.

Secția informații cu misiunea de a culege date și informații de pe frontul antihitlerist și de a difuza comandamentelor trupelor române și Aliate (sovietice) orice știre despre amplasarea și dislocarea trupelor inamice germano-maghiare. La conducerea secției a fost numit inițial locotenent-colonelul Grigore Ernescu, ulterior locotenent-colonelul Constantin M. Rădulescu, nou venit în cadrele SSI. Secția a fost restructurată pe două fronturi.

Frontul de Vest se compunea din două birouri, trei centre informative și „Eșalonul Operativ".

Biroul 1 — căutare a informațiilor (sau al agenturii) — avea misiunea să organizeze și să trimită pe lângă fiecare armată română ce opera pe front câte un centru

de informații, bine încadrat și dotat, având posibilitatea să detașeze la rândul lor unul sau două subcentre. Informațiile procurate trebuiau dirijate și transmise cu operativitate comandamentelor de mari unități interesate. Acest Birou avea în subordine Centrul informativ mixt (informativ și contrainformativ) care se mai numea și „Eșalonul Operativ" cu baza la Arad, ce avea în subordine Centrul nr. 1 de pe lângă Armata I cu subcentrele 1 și 2, Centrul nr. 2 de pe lângă Armata a IV-a cu subcentrul nr. 3. De asemenea, Biroul 1 al Frontului de Vest mai avea în subordine și Centrul informativ nr. 3 Banat.

Conform dispozițiilor primite din partea Comisiei Aliate de Control, agenturile Frontului de Vest trebuiau să întrerupă, până la noi ordine, orice comunicare și prin orice mijloace cu rezidenții din străinătate (Budapesta, Viena, Berlin, Roma, Stockholm, Madrid și Lisabona).

Biroul 2 Studii avea misiunea de a aduna informațiile de la Biroul 1, a le sintetiza și apoi a le difuza la utilizator. Colonelul Ion Lissievici menționa că informațiile cu caracter politic, economic și social erau dirijate la Ministerul de Război — Cabinet —, iar cele venite de pe front cu caracter strict militar operativ erau difuzate la Marele Stat Major — Secția a II-a.

Frontul de Sud era al doilea compartiment important al Secției I informații și se compunea tot din două birouri. Biroul 1 căutare și Biroul 2 studii-analiză-sinteză cu sarcini specifice zonei de interes din sudul Dunării și întreaga Peninsulă Balcanică. În subordinea Biroului 1 se aflau 3 centre informative, câte unul la Turnu-Severin, Giurgiu și Constanța. La fel ca și în cazul Frontului de Vest, până la noi ordine a fost interzisă obținerea informațiilor provenite de la rezidenturile din exterior (Ankara, Sofia, Cairo) care până la 23 august 1944 funcționaseră cu rezultate bune.

Secția a II-a contrainformații a fost condusă în continuare de locotenent-colonelul Traian Borcesu până la sfârșitul lunii octombrie 1944, și cu excepția Grupei comuniste a rămas în aceeași structură organizatorică, ca și înainte de 23 august 1944. În ceea ce privește noile misiuni încredințate, colonelul Ion Lissievici menționa: „Activitatea relativă la partidele politice, secte religioase etc. să fie limitată numai la cunoașterea modului de manifestare a acestora; să intensifice supravegherea legionarilor și a tuturor elementelor de dreapta, semnalând orice activitate dăunătoare statului și noii sale orientări politice".

Secția contraspionaj, condusă de subdirectorul Horia Butucescu, a rămas în structura fixată la înființarea ei în 1942. Ca misiuni, trebuia să intensifice acțiunea de identificare și arestare a agenților lăsați pe teritoriul României de către serviciile de informații germane și maghiare. De asemenea, trebuia să întreprindă măsuri de verificare discretă asupra activității funcționarilor diferitelor societăți cu capital german și maghiar, atât din Capitală cât și din întreg teritoriul țării. În cazul în care se constatau activități contrare intereselor statului român, supușii străini, cu precădere cei de origine germană și maghiară, urmau să fie semnalați organelor în drept pentru arestare, internare și cercetare.

Secția contrasabotaj, condusă și în continuare de locotenent-colonelul Alexandru Proca, își păstra vechea organizare din 1943, dar a primit ca misiuni să intensifice

măsurile de siguranță a întreprinderilor industriale și depozitelor de materiale ce interesau armata și în general economia națională concentrată la efortul de război, pentru a le feri de distrugere sau de acte de sabotaj din partea agenților inamici. O atenție deosebită trebuia să se acorde rafinăriilor petrolifere, depozitelor de muniții și carburanți.

Celelalte secții, *Tehnică* (condusă de directorul Gheorghe Cristescu), *Personal* (director Dumitru I. Lepădatu), *Auto* (locotenent Amariei) și *Administrativă* (locotenent-colonel Dumitru Diaconescu) au rămas în continuare cu aceeași organizare și activitate din trecut. Excepție făcea *Secția radio* (condusă de maior inginer Nicolae Luca) care, conform celor stabilite de Comisia Aliată de Control (sovietică), trebuia să sisteze orice transmisie radio internă sau externă. Practic, această secție se transformase într-un atelier de întreținere și reparații, lipsindu-i misiunile cu caracter operativ (filajul gonio). Aliații se temeau probabil ca SSI-ul să nu le intercepteze comunicațiile și să ajungă astfel la informații pe care factorii de decizie de la București nu trebuiau să le cunoască.

În afară de aceste secții SSI-ul mai dispunea de 3 birouri: *Biroul „L"* (legături cu serviciile de informații aliate, condus personal de directorul general), *Biroul secretariat* (director Nicolae Tomescu) și *Biroul cifru* (locotenet-colonel Constantinescu Louis).

Am lăsat la o parte *Secția Juridică* întrucât din documentele cercetate rezultă că ea fusese scoasă din structura SSI după reorganizarea din 20 septembrie 1944 și trecută în subordinea directă a conducerii Ministerului de Război. La SSI a rămas doar un birou juridic condus de maiorul magistrat Luca Popescu. Acest birou avea atribuții limitate, doar de a consilia problemele de legalitate implicate de activitatea Serviciului. Deoarece ponderea misiunilor încredințate SSI-ului o formau „descoperirea acțiunilor de spionaj, terorism și sabotaj", s-a simțit imediat nevoia unor „verificări prin cercetări directe, percheziții, arestări etc. efectuate de personal competent". Acestea au fost și motivele ce au stat la baza Referatului nr. 1 700 din 30 octombrie 1944 întocmit de șeful SSI, colonel Ion Lissievici și înaintat Ministerului de Război, prin care se solicita înființarea unui *Birou juridic* format din 4-5 magistrați cu calitatea de procurori militari. „Astfel — se preciza în documentul citat — s-ar îndeplini o perfectă legalitate, s-ar asigura rapiditatea și secretul cercetărilor". După cum atestă Ordinul circular nr. 2 060 din 23 noiembrie 1944, Ministerul de Război a aprobat înființarea Poliției Militare a Serviciului de Informații sub conducerea maiorului magistrat Paul Dumitriu și având ca ajutori pe căpitanul magistrat Constantin Georgescu, Nicolae Ghica și Ioan Vlăduță.

Insistența cu care colonelul Ion Lissievici a intervenit și stăruit pe lângă conducerea Ministerului de Război pentru a readuce Secția juridică cu rol de Poliție Judiciară Militară în structura SSI demonstrează opțiunea pentru menținerea acțiunilor informative într-un cadru de legalitate și profesionalism așa cum fusese și înainte de 23 august 1944.

Ca o apreciere de ansamblu se poate spune că reorganizarea SSI din septembrie-octombrie 1944, la care se adaugă revenirea în structura Serviciului în noiembrie a Biroului juridic, a fost realizată în primul rând ca urmare a presiunii exercitate

de presa interesată politic deopotrivă cu interpretarea forțată a articolului 15 din Convenția de Armistițiu. În această situație factorii de conducere din Ministerul de Război și Marele Stat Major s-au străduit să adapteze activitatea informativă la noile obiective politico-militare ale statului român. Epurările de personal și interzicerea legăturilor cu rezidențele externe a însemnat practic o reducere substanțială a activității informative a SSI cu consecințe în planul eficienței. Dar ceea ce este important, s-a reușit prevenirea desființării acestui serviciu și menținerea activității sale într-un cadru deși limitat totuși strict încadrat la necesitățile fundamentării actelor de comandă.

A doua restructurare de proporții s-a produs în martie 1945, imediat și ca o consecință a instaurării guvernului condus de dr. Petru Groza. Este perioada în care comuniștii și aliații acestora au procedat la o nouă epurare de cadre, arestarea și anchetarea majorității șefilor de secții, directorilor și subdirectorilor, fiind promovați în locul acestora cadre civile pe criterii politice. Conducerea SSI — care trece din nou la Președinția Consiliului de Miniștri — a fost încredințată lui N. D. Stănescu, ajutat de colonelul Alexandru Hristescu și de Gheorghe Kintescu.

S-au păstrat doar cele două secții principale, Secția I informații și Secția a II-a contrainformații, aceasta din urmă fiind condusă de locotenent-colonelul Anton Popovici, ajutat de maiorul Victor Păcurariu. Celelalte secții au fost transformate în birouri. Secțiile contraspionaj și contrasabotaj au fost mutate în structura Secției a II-a contrainformații ca birouri. De fapt, acestei secții i s-a acodat cea mai mare atenție, aspect demonstrat atât de efectivul încadrat cât și de noile structuri create.

Secția I informații a rămas doar cu 84 de angajați, din care 23 erau ofițeri și 61 civili, în timp ce Secția a II-a contrainformații dispunea de un efectiv de 354 salariați. Ca noutate, în cadrul Secției a II-a s-au creat câteva centre contrainformative speciale: *Ardealul de Nord* cu sediul la Cluj, care avea în subordine subcentrele situate în localitățile Târgu-Mureș, Satu-Mare, Sighet, Oradea, Sfântu Gheorghe și Târgu Secuiesc; *Ardealul de Sud* cu sediul la Sibiu, care dirija activitatea contrainformativă a subcentrelor ce funcționau la Alba Iulia, Turda, Brașov, Sighișoara și Făgăraș; *Banat* cu sediul la Timișoara, care dispunea de subcentrele Oravița, Reșița și Arad.

Crearea acestor centre speciale trebuie pusă în legătură cu problemele de apărare și siguranță națională ivite în Transilvania o dată cu preluarea administrației de către autoritățile românești, la 7 martie 1945, iar centrul din Banat era destinat supravegherii acțiunilor antiromânești ale sârbilor ce începuseră să se facă simțite tot mai zgomotos, agitate de cercurile comuniste din rândurile partizanilor lui Tito.

În restul țării, Secția a II-a contrainformații și-a organizat noi agenturi ce urmau să-și desfășoare activitatea informativă pe teritoriul provinciilor istorice românești de la care au împrumutat și denumirile: Agentura Muntenia, Agentura Oltenia și Agentura Dobrogea. După cum se poate observa, în Moldova nu s-au putut organiza structuri informative nici măcar la nivelul unei agenturi datorită opoziției autorităților locale (prefecți, subprefecți, primari) instalate cu sprijinul militarilor sovietici.

În urma restructurării din martie 1945 SSI-ul rămâne cu un efectiv de 706 salariați, deci cu aproape 30% mai puțin față de anul 1943. Dintre aceștia aproximativ

50% acționau în cadrul Secției a II-a contrainformații. Dar cel mai important aspect este că după această reorganizare, SSI-ului îi este interzis în continuare contactul cu rezidențele externe, ceea ce a însemnat nu numai o grea lovitură pentru potențialul informativ, ci și o pierdere a agenților care activaseră până la 23 august în aceste structuri, și care, văzând evoluția spre comunizare a României, s-au retras de la posturi.

Cadrul tehnico-metodologic, adică totalitatea ordinelor, instrucțiunilor, directivelor și altor documente operative elaborate sau aprobate de forurile în drept, respectiv de conducerea Ministerului de Război sau Marele Stat Major, care au stat la baza reglementării activității informative a SSI în materie de organizare, metode și mijloace întrebuințate, arată și mai limpede că rațiunea acestei instituții era de a obține și difuza un flux informativ necesar fundamentării actelor de comandă.

„Instrucțiunile pentru organele informative ce lucrează în folosul armatelor de operațiuni", elaborate în octombrie 1944, precizau la capitolul „Organizare" că „pentru a se ajuta acțiunea de comandament a armatelor de operații s-au organizat Centre și Subcentre informative ale Serviciului de Informații*, care vor lucra în profitul Marilor Unități unde sunt repartizate".

Centrelor și subcentrelor de informații le fuseseră stabilite următoarele misiuni: „căutarea și procurarea informațiilor în zona de acțiune a Marilor Unități, cât mai înaintea primelor linii; activitatea contrainformativă în zona din imediata apropiere a cartierului marilor unități pe lângă care funcționează; colaborarea informativă cu organele similare ale Secției a II-a din Marele Stat Major — *n.n.*; documentarea teritorială; recrutarea rețelei permanente de informatori pentru viitor, cu propuneri la Centrală pentru recrutare".

Toate informațiile ce comportau o exploatare imediată, atât în domeniul informativ cât și contrainformativ, urmau să fie comunicate cu operativitate comandamentelor marilor unități din zona în care activau. Se urmărea astfel o valorificare imediată a informațiilor despre armatele inamice din zona de contact a frontului. Informațiile „de cel mai mare interes" urmau să fie raportate, după cum stabileau „Instrucțiunile", prin „scurte radiograme și la Centrala S.I.". La fel urma să se procedeze și cu informațiile „a căror exploatare nu este de natură imediată".

Pentru realizarea misiunilor încredințate „Instrucțiunile" stabileau următoarele metode și mijloace preponderente: informatori trimiși peste liniile inamice; capturarea documentelor din punctele de comandă inamice, recuperarea celor găsite asupra prizonierilor, la autoritățile publice și instituții particulare; cercetarea părților întregi sau elementelor de echipament, armamente și orice material utilizat și aflat pe câmpul de luptă, în special în zonele efortului inamic; exploatarea informativă a prizonierilor, refugiaților, a populației și funcționarilor din zonă; evaluarea rezultatelor observației terestre și aeriene; interceptările radio; documentări asupra istoricului oricărei probleme de interes operativ; studiul terenului și

* Începând cu 24 octombrie 1944 când a intrat în vigoare Decizia ministerială nr. 2 075, pe documentele informative ale Serviciului apare sigla S.I.M.R., adică Serviciul de Informații al Ministerului de Război, noua denumire care va rămâne până la reorganizarea din martie 1945, când se revine la vechea denumire S.S.I.

al echipării teritoriului inamic în zona de acțiune a marilor unități și adiacente. Un accent deosebit trebuia pus pe identificarea, cercetarea și evaluarea informațiilor despre căile de comunicații, resursele economice ale inamicului, configurația terenului în zonele ce puteau fi folosite ca acoperiri, aglomerările de populație din centrele urbane și rurale ale frontului.

La fel ca și în perioada anterioară activitatea de informații ce interesa frontul nu a fost lăsată pe seama măiestriei și experienței agenților, ci a fost riguros organizată în baza unor criterii științifice stabilite prin planuri generale de informații și planuri de căutare pe probleme elaborate de șefii secțiilor din Serviciul de Informații împreună cu cei ai Birourilor 2 de la comandamentele marilor unități. Edificator în acest sens este următorul pasaj din „Instrucțiuni": „Întrucât centrele și subcentrele de informații organizate de acest Serviciu lucrează și în folosul direct al marilor unități din zonă, șefii de centre și subcentre vor lucra cu șefii Secțiilor și Birourilor 2, de la care vor cere **planul de informații** *(subl. n.)*, care va servi pentru lucrări, ca orientare particulară în cadrul orientării generale dată prin planul de informații al S.I. După conexarea acestor două dispoziții, șeful de centru își va întocmi planul de căutare pentru a-și asigura un lucru metodic prin utilizarea mijloacelor celor mai nimerite scopurilor ce-și propune a atinge."

Modernă era și concepția privind cea de a doua latură a activității informativ-operative și anume analiza, sinteza și evaluarea informațiilor înainte de a fi difuzate utilizatorului. Această activitate era realizată de șefii centrelor și probabil de șefii secțiilor, care erau considerați după terminologia de astăzi principalii analiști. „Rezultatele obținute — se precizează în «Instrucțiuni» — în afară de probe materiale originale trebuie trecute prin judecata șefului de centru, care pe baza instrucției și experienței sale **va discerne posibilul de probabil, realitatea de invenţiune** *(subl. n.)*. Actelor care se inserează unor realități tangibile li se pot da drumul fără a se mai face alte verificări. Dar asupra actelor unde există oarecare îndoială se vor face numai preveniri către autoritățile spre care merg rezultatele; concomitent se va dispune verificarea".

Verificările se făceau numai în situația unor informații de excepțională importanță. Datorită mijloacelor materiale restrânse, în cazul în care nu se puteau efectua verificări pentru confirmare, informațiile trebuiau clasate în dosare cu caracter documentar, „cu credința că orice informație conține ceva util". Recomandarea pe care „Instrucțiunile" o făceau în astfel de cazuri era să se întocmească o strictă evidență a acestor informații clasate „spre a fi folosite ulterior".

Cadrele de comandă din Ministerul de Război care au conceput aceste „Instrucțiuni" considerau eficiența Serviciului de Informații în sensul că „nu volumul informațiilor reprezintă valoarea lucrativă a centrului, ci realitatea și oportunitatea informațiilor". Cu alte cuvinte, forța Serviciului de Informații era dată de valoarea și oportunitatea fluxului informativ cules și difuzat. În ce privește interpretarea, adică valorificarea acestui flux informativ pentru orientarea și fundamentarea deciziilor de comandament, „Instrucțiunile" atribuiau sarcini exprese Birourilor 2 din comandamente și serviciilor de centralizare a informațiilor.

Faptul că aceste „Instrucțiuni" aveau în vedere în exclusivitate activitatea informativă din zona frontului rezultă și din recomandările făcute pentru misiunile

contrainformative care trebuiau să țină cont că operațiile militare se desfășurau „pe un teritoriu unde populația ne este ostilă până la paroxism de peste un mileniu".

Un alt document operativ ce poate fi integrat cadrului tehnico-metodologic a fost elaborat la 28 septembrie 1944 sub semnătura olografă a lui Traian Borcescu, ce face referiri la rațiunile pentru care fusese pregătită organizarea unei „Grupe Speciale", „ca o structură acoperită pentru supravegherea activității desfășurate de organele informative sovietice pe teritoriul României". „Prin investigații directe — menționa documentul — am căutat să organizăm posibilitățile de activitate informativă a persoanelor ce vor lucra în această direcție, fără a le expune unor eventuale măsuri pe care le vor lua la un moment dat organele NKVD -ului sovietic". Și în acest domeniu experiența și tradiția informativă își puseseră serios amprenta. „Grupa Specială", neînscrisă în organigrama Serviciului de Informații după reorganizarea din septembrie-octombrie, era identică din punct de vedere conceptual cu fosta Agentură I din perioada iunie 1941-august 1944. Atunci, deși oficial se colabora prin schimb de informații cu serviciile specializate ale armatei germane (Abwehr-ul), Agentura I fusese înființată cu aprobarea conducătorului statului să supravegheze discret orice activitate desfășurată de germani care încălca atributele de suveranitate ale României. După cum vom arăta în capitolul următor, autoritățile sovietice au solicitat și ele un schimb de informații între structurile specializate ale celor două armate (română și sovietică) pe probleme de interes comun. Se crease și un Birou „L" subordonat direct șefului Serviciului de Informații pentru realizarea schimbului de informații cu serviciile specializate sovietice. Prin urmare, crearea „Grupei Speciale" însemna o structură bine acoperită cu misiunea de a informa despre acțiunile sovieticilor contra intereselor românești. Principiul doctrinar ce rezultă de aici este că factorii de comandă ai armatei române doreau să cunoască situația operativă în întregul ei, adică atât acțiunile inamicului cât și ale aliatului pentru a-și fundamenta actele de decizie.

Din alte documente consultate mai rezultă că „Grupa Specială" era formată din aproximativ 50 de agenți experimentați și foarte bine legendați, marea majoritate dintre ei proveneau din fosta agentură a Frontului de Est. Erau buni cunoscători ai limbii ruse, dispuneau de relații în mediul în care urmau să acționeze și, ceea ce este remarcabil, reușiseră să se infiltreze chiar și în structurile NKVD-ului. Oficial, „Grupa Specială" era condusă de locotenent-colonelul Vasile Palius (conspirativ Ionescu), fost ofițer în armata țaristă, și preluat de Mihail Moruzov în Serviciul Secret după reorganizarea din 1927.

Din documentul intitulat *„Proiect de organizare și funcționare al Grupei Speciale"*, aprobat de generalul Mihail Racoviță la 22 octombrie 1944, rezultă și alte detalii interesante. În primul rând, legătura între această structură informativă bine acoperită și conducerea Serviciului de Informații urma să se realizeze prin metode și mijloace cât mai conspirative, doar prin șeful grupei. Scopul era de a supraveghea activitatea politică pe care o desfășoară URSS în legătură cu România și Bulgaria; activitatea cadrelor trimise special de la Centrala din Moscova; acțiunile întreprinse de NKVD prin agenții dirijați și rezidența din Moscova; dispozițiile și ordinele operative ale Comandamentului fronturilor 1 și 2 ucrainene în legătură cu misiunile operative ale serviciilor speciale sovietice din armată.

Informațiile pe care „Grupa Specială" urma să le pună la dispoziția Ministerului de Război trebuiau să mai facă referiri în detaliu și la alte aspecte, cum ar fi: 1) dislocarea forțelor armate sovietice pe teritoriul României și modul lor de comportare față de autoritățile românești și populația civilă; 2) intențiile sovieticilor cu privire la viitorul țării; 3) dacă se urmărește comunizarea statului român și înglobarea lui în Republica Sovietelor; 4) intențiile față de statele din Balcani și Europa Centrală; 5) identificarea metodelor și mijloacelor prin care se acționa pentru comunizarea statului român; 6) dacă se urmărea dezmembrarea armatei române rămasă pe teritoriul național și a trupelor care luptau pe Frontul de Vest după terminarea campaniei; 7) dacă se intenționa introducerea unor reforme sociale printr-un guvern sprijinit de sovietici sau prin aparatul administrativ al statului, infiltrând principii comuniste dirijate prin agenți de influență ai Partidului comunist care erau în legătură cu centrala de la Moscova; 8) etapele prin care și-au propus comunizarea României.

Totodată, documentul demonstrează că Ministerul de Război mai era interesat să cunoască date și informații despre misiunile operative ale organelor specializate sovietice, printre care: a) infiltrarea elementelor comuniste în toate structurile sociale, aparatul administrației de stat și departamentele ministeriale; b) atragerea tineretului intelectual universitar și școlar, inclusiv din școlile militare; c) cooperarea intelectualilor, profesorilor, avocaților, inginerilor și diferitelor asociații centrale și profesionale; d) cooperarea muncitorimii prin sindicate; e) atragerea țărănimii din comitetele comunale etc.

Ceea ce este demn de reținut, acest proiect a fost întocmit de cadrele de conducere ale Serviciului de Informații în baza informațiilor și a documentației de care dispuneau în acel moment, ceea ce demonstrează că Serviciul era bine informat cu privire la intențiile și practicile sovieticilor.

Noile structuri organizatorice s-au constituit în condiții grele, cu implicații deosebite în luarea deciziilor la nivel politic și militar. Se poate vorbi, practic, de o perioadă destul de lungă de timp, cel puțin trei luni de zile, în care comandamentele militare din țară și de pe front nu au mai fost beneficiarele fluxului de informații, vitale pentru luarea unor decizii în acord cu situația reală.

În această perioadă, serviciile române de informații erau datoare să pună la dispoziția conducerii politice și militare a țării datele care să le permită contracararea unor exagerări a părții sovietice în privința aplicării prevederilor Convenției de Armistițiu, să limiteze cât mai mult amestecul autorităților de la Moscova în treburile interne ale țării.

În ceea ce privește locul și rolul SSI în fundamentarea deciziilor militare legate de participarea armatei române la războiul dus alături de Națiunile Unite, putem aprecia că acesta a fost benefic până la 7 septembrie 1944, dată până la care Marele Stat Major a condus operațiile armatei române. După această dată, la nivel strategic, deciziile erau luate de comandamentele sovietice care puteau să exploateze anumite informații furnizate de partea română. Nici la nivel operativ armata română nu a putut valorifica în folos propriu informațiile, neavând drept la inițiativă în planificarea acțiunilor militare.

Colaborarea cu serviciile de informații militare sovietice. În timp ce se desfășura procesul de reorganizare și epurare a Serviciului de Informații, autoritățile de resort sovietice au solicitat o colaborare informativă atât la teren cât și la vârf cu structurile specializate ale Ministerului de Război. Colonelul Ion Lissievici povestește acest episod în felul următor: „Către sfârșitul lunii noiembrie 1944, am primit, pe când mă găseam la Serviciu, doi ofițeri sovietici. Cu ajutorul translatorului, căpitan Rusu Victor, am aflat că noii sosiți se prezintă sub numele de locotenent-colonel Alexandrov și maior Karandașev, ofițeri de legătură ai Serviciului de informații din Legația sovietică pe lângă Comisia Aliată de Control. Am fost rugat ca săptămânal să le predau materialul informativ referitor la situația internă, material ce ar putea interesa serviciul din care fac parte. În acest scop au propus să ia contact cu mine în fiecare miercuri, începând de la ora 17. Am fost de acord cu propunerea lor și le-am promis că le voi satisface cererea".

Desigur că stabilirea relațiilor de colaborare între serviciile de informații român și sovietic nu era în exclusivitate de resortul colonelului Ion Lissievici. Am putea spune că ținea mai degrabă de domeniul faptului firesc, atâta vreme cât armata română colabora cu armatele sovietice la operațiile de eliberare a Transilvaniei, iar în perspectivă acțiunile militare trebuiau duse — conform stipulațiilor Convenției de Armistițiu — până la capitularea Germaniei și Ungariei. Oricum, relatările memorialistice ale fostului șef al Serviciului de Informații sunt veridice, având în vedere că se atestă și prin documente de arhivă.

La 26 octombrie 1944, deci imediat după eliberarea întregii Transilvanii, a avut loc în București o conferință româno-sovietică legată de problemele antrenării structurilor informative ale celor două armate în beneficiul operațiilor militare în curs de desfășurare. La conferință au participat din partea Frontului 2 ucrainean, locotenent-colonelul Zglobin, locotenent-colonelul Leonov și căpitanul Vasiliev (translator), iar de la Secția a II-a a Marelui Stat Major al armatei române, locotenenți-coloneii Toneanu și Căpușe și maiorul Manini. Din partea Serviciului de Informații al Ministerului de Război au fost prezenți locotenent-colonelul Constantin Rădulescu (șeful Secției de informații și căpitanul Victor Rusu — translator). Discuțiile s-au axat asupra a trei probleme: colaborarea unităților informative ruse și române; modalitatea de lucru a centrelor informative detașate pe lângă armatele de operații; funcționarea centrelor informative.

În legătură cu modalitatea concretă de lucru la teren a centrelor informative, dislocate pe lângă armatele româno-sovietice de pe front, s-a stabilit ca ele să-și intensifice activitatea procurând informații din anchetarea prizonierilor și dezertorilor inamici; exploatarea informativă a locuitorilor și refugiaților din zona frontului; capturarea documentelor de la inamic; infiltrarea de agenți pe adâncimea tactică a fâșiilor de ofensivă ale marilor unitați operative. Datele obținute erau transmise eșaloanelor superioare și vecinilor (stânga, dreapta), indiferent de subordonare. Aveau deci un sistem de lucru identic cu cel înscris în documentele tehnico-metodologice ale Serviciului de Informații român.

Colaborarea Serviciului de Informații din Ministerul de Război cu Serviciul de Informații sovietic a cunoscut și alte aspecte. Este vorba despre crearea unui

Centru Mixt informativ româno-sovietic, cu sediul la Arad, care, chiar dacă s-a limitat doar la faza pregătitoare, după aproximativ o lună a fost abandonat și practic a rămas fără eficiență, în planul obținerii de informații despre inamic, merită totuși atenție, întrucât permite formularea unor concluzii interesante.

„Instrucțiunile speciale pentru funcționarea centrului Mixt" au fost elaborate în cadrul reuniunilor operative ale celor două delegații române și sovietice în zilele de 30 și 31 octombrie 1944. Scopul Centrului Mixt era de a recruta, pregăti și trimite pe teritoriul inamic agenți, în mod individual sau în echipe, pentru a obține informații de mare adâncime folositoare Frontului 2 ucrainean comandat de mareșalul Rodion Malinovski. Misiunea echipelor și agenților era de a culege informații despre organizarea armatelor ungare și germane; obiectivele industriale cu producție pentru război din Ungaria; locul, traseul, natura și stadiul lucrărilor de fortificații, transporturile de trupe, mișcările de populație, depozitele de muniții, materiale și carburanți; terenurile minate, armele chimice etc. Fluxul informativ obținut trebuia transmis cu operativitate Marelui Stat Major, precum și comandamentelor armatelor operative române și sovietice în părțile ce le interesau.

Pregătirea agenților ce compuneau echipele care urmau a fi lansate în spatele liniilor inamice se realiza prin cursuri comune coordonate de specialiști sovietici și români. Ofițerii care au reprezentat partea română în calitate de instructori au fost locotenent-colonelul Eftimie Căpușă de la Secția a II-a a Marelui Stat Major și locotenent-colonelul Constantin Ruse de la Serviciul de Informații al Ministerului de Război. Despre cursanți, colonelul Ion Lissievici menționează în memoriile sale că „printre cei recrutați erau în special tineri ofițeri, buni cunoscători al limbilor germană și maghiară". Lor li s-au pregătit acte de identitate cu nume conspirative, iar instruirea s-a executat atât în timpul zilei cât și noaptea.

Cursurile au început propriu-zis la 14 noiembrie 1944, fiind conduse, de regulă, de un instructor sovietic și unul român. Componența echipelor și zonelor de acțiune au fost stabilite de ofițerii sovietici. Comandamentul sovietic a pus la dispoziție aparatele de radio, parașutele și avioanele pentru lansarea echipelor, iar partea română, localurile de instrucție, fondurile și toate documentele necesare pregătirii. În ceea ce privește lucrul informativ, el s-a desfășurat exclusiv prin radio, telegrafiștii fiind pregătiți de sovietici. Bugetul a fost fixat la suma de 20 613 000 lei pe trimestru, urmând a fi asigurat de partea română în proporție de două treimi, iar restul de Comandamentul sovietic.

Orașul Arad întrunea condițiile pentru buna desfășurare a acțiunilor atât pentru lansarea echipelor, cât și pentru traficul radio. Așa cum a fost conceput inițial, Centrul Mixt răspundea nevoilor operative ale trupelor române și sovietice, fiind nemijlocit legat de evoluția oprațiilor militare. Ne aflăm în perioada în care Frontul 2 ucrainean finalizase cu succes operația „Debrețin", ce avusese ca rezultat alungarea trupelor germano-ungare din nord-vestul României și din teritoriul ungar de la est de Tisa. Fără pauză operativă se declanșase operația „Budapesta", care avea ca obiectiv cucerirea capitalei Ungariei și scoaterea acestei țări din război. Pentru atingerea acestui obiectiv, comandamentele române și sovietice aveau nevoie stringentă de informații cât mai detaliate despre inamic pe toată adâncimea

frontului. Așa se și explică faptul că cele 7 echipe (formate din 1-3 oameni fiecare) la care se adaugă un radiotelegrafist, urmau să acționeze în regiunile Budapesta, Viena, Komarom-Gyor, Sopron, în Germania de Sud și la vest de Dunăre. De asemenea, instrucția avusese un caracter diferențiat în funcție de componență, misiuni, obiective de realizat și zona de responsabilitate.

La 7 noiembrie 1944 au fost elaborate „Instrucțiuni pentru colaborarea organelor exterioare ale Serviciului de Informații cu armatele aliate", în care se punea accent pe verificarea informațiilor și furnizarea doar a datelor certe și pe recunoașterea că acest gen de relații să „fie treptat extinse, creându-se relații de prietenie". Raporturile de colaborare trebuiau să se bazeze „pe cea mai perfectă camaraderie, loialitate și corectitudine". Se avea în vedere că prestigiul Serviciului este dat de „randamentul activității informative și contrainformative, care interesează deopotrivă, atât nevoile armatei URSS cât și ale armatei noastre".

De interes este și faptul că „Instrucțiunile" stabileau colaborarea informativă și contrainformativă directă, adică la teren, fără a se mai cere avizul Centralei Serviciului de Informații. Centrala de la București urma să fie consultată numai în ce privește problemele de personal și eventuale organizări structurale, ceea ce înseamnă că se dădea o totală libertate tactică de acțiune. În același timp se punea accent pe operativitatea transmiterii și valorificării informațiilor, aspect normal dacă e să ținem cont că structurile informative respective erau puse în situația de a-și dovedi utilitatea pentru o campanie în plină ofensivă cu modificări rapide de acțiune pe fâșii de front. În sens contrar, adică trimiterea informațiilor pentru avizare la Centrală și apoi redistribuirea lor la comandamentele de pe front nu făceau decât să întârzie posibilitățile de valorificare maximă în legătură cu înaintarea frontului, pozițiile și dislocările armatelor inamice. Ca principiu de lucru se poate constata că nu se deosebea de ceea ce practicase Eșalonul I Operativ pe Frontul de Est în perioada 22 iunie 1941-23 august 1944, numai că de data aceasta principalul utilizator îl reprezenta comandamentele sovietice alături de cele românești.

Instrucțiunile de colaborare informativă cu structurile militare sovietice mai prevedeau în partea finală că „în dările de seamă lunare să se introducă un capitol special (...) în care să se arate în ce a constat această colaborare și datele furnizate". În stadiul actual al cercetării nu am întâlnit documente de acest fel, care, mai mult ca sigur ne-ar fi putut ajuta în analiza contribuției reale a Serviciului de Informații, fapt pentru care va trebui să ne mulțumim cu afirmațiile colonelului Ion Lissievici potrivit cărora „după primele săptămâni de funcționare a legăturii, delegații sovietici s-au arătat mulțumiți de informațiile primite".

Colaborarea cu Serviciul de Informații sovietic se făcea și la vârf — dar fără să fie reglementată în documente operative tehnico-metodologice —, între directorul general și doi ofițeri ai Armatei Roșii din structurile specializate, ceea ce presupune un flux informativ în ambele sensuri cu caracter general despre situația din România. Și de data aceasta avem de-a face cu o constantă în practica informativă pe care am întâlnit-o atât în vremea lui Mihail Moruzov cât și a lui Eugen Cristescu. În memoriile sale, colonelul Ion Lissievici ne oferă următoarele detalii:

„Cu ocazia acestor întâlniri (care aveau loc de două ori pe săptămână, de regulă miercurea și vinerea, începând cu ora 17 — *n.n.)* i-am pus la curent cu măsurile pe care le-am luat pentru siguranța întreprinderilor industriale, rafinăriilor de petrol și depozitelor de tot felul, interesând armata și economia generală a țării".

La 30 noiembrie, când primele echipe erau deja gata de lansare a avut loc o ședință a reprezentanților români și sovietici în cadrul căreia s-au adus la cunoștință hotărârile luate de Comandamentul Frontului 2 ucrainean. Ofițerii sovietici specialiști în problemele de informații au expus opiniile Comandamentului Frontului 2 ucrainean, potrivit cărora, prioritate trebuia acordată intensificării culegerii de informații pe o adâncime de 50-60 km față de limita dinaintea apărării și renunțarea la procurarea informațiilor de mare adâncime. Ca argumente, s-a invocat faptul că informațiile de mare adâncime presupuneau un instructaj îndelungat, timp favorabil pentru lansare, legături cu rezidenții externi etc., probleme greu de rezolvat față de dinamica luptei, care reclamau îndeosebi informații numeroase difuzate cu operativitate pentru fiecare armată. Ca urmare, hotărârea reprezentanților sovietici a fost de a se desființa Centrul Mixt de la Arad ca fiind inadecvat noilor condiții în care luptau armatele române și sovietice. Mai utile se dovedeau în acele condiții structurile informative de la comandamentele de armată, care trebuiau însă întărite.

Punctul de vedere al specialiștilor români a fost că centrul de instruire trebuia totuși menținut, avându-se în vedere că pregătirea echipelor se desfășurase în bune condiții, existând premise reale pentru îndeplinirea misiunilor. Șeful Serviciului de Informații, colonelul Ion Lissievici, a adresat un raport Marelui Stat Major în care arăta că rezolvarea problemelor dificile privind crearea echipelor și fondurilor bănești impunea continuarea activității de pregătire a centrului. Propunea ca Marele Stat Major român să preia acele activități ce trebuiau realizate de sovietici — lansarea agenților, pregătirea radiotelegrafiștilor, dotarea cu aparate radio etc. —, urmând ca instructajele și prelucrarea datelor obținute să cadă în sarcina Serviciului de Informații. Aceste demersuri n-au căpătat concretețe deoarece sovieticii nu și-au dat consimțământul. O parte din agenți, după ce au fost triați, au încadrat structurile informative ale celor două armate care luptau pe front.

În lipsa altor documente referitoare la această problemă este greu de precizat motivele reale care au stat la baza hotărârii Comandamentului sovietic de a renunța la misiunile echipelor pregătite la Centrul Mixt Arad. Și aceasta pentru că motivul invocat de Comandamentul sovietic era doar în parte justificat. Într-adevăr, operația „Budapesta" se desfășura cu succes în luna decembrie, luptele derulându-se pe căile de acces spre capitala ungară, ceea ce însemna că informațiile procurate pe o adâncime de 50-60 km — cum solicitau comandamentele sovietice ca fiind prioritare — se puteau dovedi de un real folos. Numai că la fel de adevărat este și faptul că operația „Budapesta" a durat până la 15 februarie 1945 ceea ce duce la presupunerea că aportul informativ al echipelor de parașutiști lansate în adâncimea operativă și strategică a dispozitivului inamic putea fi tot atât de valoros.

Oricum, decizia comandamentelor sovietice de a renunța la echipele de parașutiști nu poate fi desprinsă de contextul în care a fost luată. În acea perioadă

începuseră primele parașutări în cadrul operațiunii „Gemsbrock" inițiată de germani pentru a contacta vârfurile armatei române în scopul realizării unui plan de lovitură de stat, acel „23 august invers", adică împotriva sovieticilor. Colonelul Ion Lissievici spune în memoriile sale că la sfârșitul lunii noiembrie 1944 a semnalat sovieticilor spre știință „cazurile descoperite de agenți ai Serviciului de Informații german parașutați în zona Deva, Alba Iulia și Băneasa". Într-un alt pasaj, același memorialist revine și subliniază că majoritatea grupurilor de parașutiști „în urma semnalărilor de către Serviciul de Informații au fost arestate de organele teritoriale respective ale Inspectoratului General al Jandarmeriei". E greu de crezut că acești parașutiști capturați nu au fost predați și sovieticilor spre a fi anchetați. Cel puțin datele și informațiile obținute din ancheta lor, conform instrucțiunilor privind schimbul de informații cu serviciile similare sovietice, trebuiau aduse la cunoștința comandamentelor sovietice. Prin urmare, din informațiile rezultate în urma anchetelor informative a primelor grupuri parașutate de germani, precum și din jocul operativ cu sursa dr. Țăranu (fost radiotelegrafist al Abwehr-ului și recrutat apoi de sovietici) începuseră să se contureze mai clar intențiile planului pucist al germanilor împreună cu Horia Sima și colaboratorii săi din guvernul de la Viena.

Ne putem gândi și la ipoteza că sovieticii s-au arătat temători ca nu cumva agenții pregătiți la Centrul Mixt de la Arad, o dată lansați în adâncimea frontului inamic, să defecteze, sau în cel mai posibil caz să fie prinși și „întorși", adică folosiți în acțiuni de dezinformare sau interpunere, așa cum procedau chiar ei cu sursa dr. Țăranu. De asemenea, având în vedere mersul operațiilor militare care se desfășurau cu succes și rapiditate pentru armatele sovietice și române făcea ca riscurile misiunilor informative în spatele frontului inamic să nu-și mai aibă rațiune.

S-a emis și ipoteza potrivit căreia sovieticii nu au urmărit prin Centrul Mixt de la Arad decât să testeze posibilitățile informative ale serviciilor de informații românești în vestul Europei. Ca argument se aduce faptul că la întrunirile preliminare, partea sovietică avansase și soluția ca structura informativă de la Arad să utilizeze rețeaua de pe Frontul de Vest, creată înaintea și în timpul războiului. Cele două servicii de informații românești (Serviciul de Informații și Secția a II-a din Marele Stat Major) au refuzat însă acest lucru, preferând să recruteze și să instruiască o agentură creată ad-hoc. Prin urmare, ofițerii sovietici s-au dezinteresat de Centrul Mixt de la Arad. Argumentația este corectă, ea venind să întregească motivația sovieticilor de a renunța la echipele de parașutiști.

Ipoteza privind testarea capacității informative a serviciilor românești este deosebit de interesantă și poate fi susținută și pe baza altor documente. Astfel, temerile Comandamentului sovietic se întemeiau probabil și pe faptul că orașul Arad și împrejurimile constituiau un obiectiv important aflat în vizorul serviciilor de informații germano-maghiare, iar potențialul informativ românesc era slab. De exemplu, într-o notă întocmită la 11 noiembrie 1944 de Inspectoratul General al Jandarmeriei și trimisă spre informare Secției a II-a și Serviciului de Informații se menționa: „în județul Arad ar fi unii unguri și germani care activează în serviciul

de spionaj, ținând strânse legături cu personalul căilor ferate maghiare, transmițând peste frontieră informații în legătură cu trupele militare, așezarea aeroporturilor și depozitelor de muniții". Un alt aspect pe care documentul citat îl aduce la cunoștința organelor informative românești se referă la faptul că în zilele de 5-8 noiembrie avioane inamice pătrunseseră în spațiul aerian al orașului Arad „fără a fi stingherite și mai înainte de darea alarmei". Deși ordinul rezolutiv al șefului Marelui Stat Major era de a se verifica și clarifica de urgență această situație, primul care răspunde este Serviciul de Informații cu Adresa nr. 6 281 132 din 12 decembrie, deci după aproape o lună, ceea ce denotă în primul rând lipsa de operativitate în rezolvarea unor probleme de maximă gravitate. Dacă este să avem în vedere și răspunsul Serviciului de Informații potrivit căruia „nu s-au putut identifica persoanele care ar semnala inamicului deplasările de trupe si depozitele militare", atunci va trebui să recunoaștem că într-adevăr era vorba și de o lipsă de posibilități informative. Cum se ajunsese la această situație ne sugerează Raportul nr. 29 din 27 noiembrie 1944 adresat de colonelul Ion Lissievici ministrului subsecretar de stat al Armatei de uscat, ce evidențiază că datorită arestărilor făcute de organele sovietice în rândul funcționarilor și informatorilor Serviciului care acționaseră pe Frontul de Est, întregul personal este timorat. „Față de această situație — specifica raportul — atât funcționarii care au activat pe Frontul de Est, cât și cei cărora li se încredințează misiuni în legătură cu anumite probleme ce interesează apărarea națională sunt într-o continuă teamă, fapt ce micșorează în mare masură randamentul activității lor". Într-un alt pasaj, același document conturează și consecințele: „majoritatea funcționarilor sunt timorați prin măsurile privative de libertate ce s-au luat de către organele sovietice față de unii dintre camarazii lor".

Ne aflăm deci în perioada când de frica represaliilor, sau de a nu împărtăși soarta celor din structura informativă a fostului *Front de Est*, agenții Serviciului de Informații de pe celelalte fronturi intraseră singuri în conservare ori s-au retras, așa încât nu mai răspundeau la solicitările Centralei. De aici și poziția părții române în cadrul tratativelor cu sovieticii, din octombrie 1944, de a crea noi agenturi pentru Frontul din Vest.

În fața atestărilor documentare de mai sus va trebui să ne punem problema din ce punct de vedere privim intenția sovieticilor de a testa posibilitățile informative ale serviciilor specializate românești. Îi interesau oare să descopere agenturile organizate înainte și în timpul războiului, sau nu cumva urmăreau reacția în planul eficienței informative a măsurilor punitive întreprinse în rândurile cadrelor și agenților Serviciului de Informații? Desigur că nu se poate exclude nici varianta că sovieticii puteau fi la fel de bine interesați de ambele scopuri. Indiferent din ce unghi am privi această problemă, dacă acceptăm că într-adevăr sovieticii au urmărit să facă un test prin crearea Centrului Mixt de la Arad, atunci rezultatele nu puteau fi decât convingătoare nu numai pentru inițiatori, dar și pentru istoriografie care consemnează că impactul produs de aflarea trupelor sovietice în România în condițiile create de actul de la 23 august 1944 a fost puternic resimțit și de Serviciul de Informații, mai ales în planul potențialului informativ.

Colaborarea cu OSS-ul american. În toamna anului 1944, Oficiul de Operații Strategice (OSS) american și-a trimis echipe operative în majoritatea țărilor europene care au fost ocupate de trupele sovietice sau fuseseră cedate zonei de influență a URSS. Principala lor misiune a fost de a obține date și informații de la fața locului și de a întocmi rapoarte pentru Centrala de la Washington în scopul fundamentării de către guvernul SUA a actelor de decizie politico-militară. Cu excepția Iugoslaviei, Misiunea OSS condusă de Frank Wisner a stat cel mai mult în România față de celelalte țări din estul și sud-estul Europei. Această întârziere s-a datorat — după cum a demonstrat istoricul american Eduard Mark — faptului că România a fost scena uneia dintre cele mai timpurii crize ale războiului rece, oferind americanilor șansa de a observa mai bine schema sovietizării. Un alt autor, Anthony Cave Brown, în biografia dedicată lui Donovan, confirmă din plin aceste afirmații, dar merge și mai departe. El susține că maiorul Robert Bishop — șeful Secției „X-2" (contraspionaj) a echipei OSS din România — a reușit să adune informații de cea mai mare importanță față de intențiile sovietice și comuniste atât pentru România cât și țările din centrul și sud-estul european.

Misiunea OSS venită în România la sfârșitul lunii august 1944 și retrasă după un an prezintă interes pentru tema cercetată întrucât a cooperat de la început cu serviciile de informații militare românești. În lucrarea sa memorialistică, Robert Bishop subliniază cu claritate acest aspect: „Serviciul de Informații al armatei române a fost foarte cooperant și a devenit și mai cooperant pe măsură ce sovieticii își sporeau presiunile, oferind americanilor toate dosarele despre Rusia". Misiunea OSS din România ne va reține atenția asupra aspectelor legate de sursele de obținere a informațiilor, colaborarea cu Grupa Specială din Serviciul de Informații și părțile esențiale din fluxul informativ obținut și difuzat spre Washington.

Primul eșalon al OSS a venit în România la 29 august și și-a instalat sediul într-o clădire din Popești în imediata apropiere a Capitalei. La 2 septembrie, Wisner a venit pe calea aerului și s-a instalat în apartamentele puse la dispoziție de Bragadiru, marele magnat al berii din România.

Misiunea OSS din România fusese planificată de maiorul Walter M. Ross prin „Instrucțiunile" elaborate chiar în ziua de 23 august 1944. Ele indicau ca legendă de acoperire — prin care să justifice prezența OSS în România — salvarea piloților americani căzuți prizonieri în urma raidurilor aeriene din august 1943 și iulie 1944. În realitate misiunea avea un scop politico-militar, în sensul de a culege informații politice care interesau Departamentul de Stat american. Prioritate aveau informațiile privind stabilirea intențiilor Uniunii Sovietice în România. Un alt document operativ ce fixa în detaliu obiectivele echipei OSS în România a fost elaborat la 14 octombrie 1944. Cele 6 paragrafe ale noilor „Instrucțiuni" concentrau obiectivele informative la: 1) informații cu caracter militar; 2) natura și extinderea controlului sovietic asupra României; 3) Comisia Aliată de Control; 4) geografia militară, cu precădere a teritoriului controlat de sovietici; 5) probleme politice și economice locale; 6) activitatea germanilor. Această concentrare a informațiilor asupra sovieticilor l-a șocat pe unul din oficialii americani din Comisia Aliată de Control, încât l-a întrebat pe generalul W. Donovan dacă nu cumva SUA nu mai

are Germania ca principal inamic, ci URSS-ul. Poziția oficialului american nu trebuie interpretată ca o simplă ironie. Ea se baza pe un lucru serios. În 1943, președintele Roosevelt interzisese serviciilor speciale americane de a culege date despre sovietici tocmai pentru a nu crea suspiciuni din partea marelui aliat al SUA.

După ce americanii au predat ofițerilor sovietici lista cu membrii OSS din România, legenda de acoperire folosită, respectiv recuperarea prizonierilor americani, a început să fie serios pusă sub semnul întrebării. Sovieticii, la fel de buni profesioniști în arta informațiilor ca și americanii, au simulat că acceptă această motivație, dar au acționat în consecință. Au reușit să recruteze un personaj important din anturajul echipei OSS. Este vorba de soția lui Bragadiru, care între timp devenise o intimă a lui Frank Wisner. În paralel au testat sinceritatea echipei OSS solicitând acesteia, din motive operative strategice, să devină un canal de comunicare cu Comandamentul american. Astfel, neputând fi refuzat, Comandamentul local sovietic a solicitat și obținut prin echipa OSS intervenția Armatei 15 americane a Aerului să efectueze bombardamente pentru a ușura înaintarea Frontului II ucrainean în Ungaria. Fiind satisfăcut de rezultatele obținute, șeful Statului Major al Frontului 2 ucrainean i-a spus lui Frank Wisner că a apărat în fața ministrului Molotov prezența echipei OSS pe motiv că-i ajută în rezolvarea cu operativitate a bombardamentelor în zonele de interes ale frontului. La începutul lunii noiembrie 1944, maiorul Robert Bishop nota că legendele de acoperire nu mai erau valabile în fața sovieticilor, fapt pentru care a încercat rezolvarea problemei prin atașarea echipei OSS la delegația americană ce făcea parte din Comisia Aliată de Control. Acest aranjament a continuat până la plecarea echipei OSS din România (septembrie 1945), ceea ce nu i-a scutit pe americani de întrebări suspicioase și tot mai insistente din partea sovieticilor despre rațiunea prezenței oficiale a serviciilor de informații ale SUA în România.

În ce privește sursele de informare folosite de echipa OSS, din documentele păstrate rezultă că acestea au fost de maximă eficiență, întrucât se aflau plasate în structurile serviciilor de informații românești. Serviciul de Informații (Grupa Specială) și Secția a II-a a M.St.M. Acest lucru a fost posibil din două motive. În primul rând americanii dispuneau de suficiente fonduri pentru a-și plăti informatorii, iar pe de altă parte, factorii politici și militari din România — cu excepția comuniștilor — „se temeau în asemenea măsură de sovietici încât s-au oferit în mare măsură și din proprie inițiativă să ajute misiunea americană". Maiorul Robert Bishop a pus la dispoziția Grupei Speciale din Serviciul de Informații 35 de legitimații pe care le putea folosi în cazuri deosebite. Tot americanii au consimțit să contribuie cu o sumă de bani pentru a completa cele 4 milioane lei aprobate Serviciului de Informații de Ministerul de Război pentru cheltuielile operative.

O altă sursă de valoare pentru echipa OSS din România se afla plasată la Secția a II-a a Marelui Stat Major. Era vorba de sergentul Teodor Manicatide (nume de cod Tonsillitis) pe care documentele americane introduse recent în circuitul cercetării istoriografice îl atestă că lucra în departamentul informativ al Marelui Stat Major. Inițial această sursă se oferise din proprie inițiativă să furnizeze OSS-ului date despre manevrele armatei române, ulterior a devenit și mai interesant pentru

americani prin informațiile privind armatele sovietice. Până în decembrie 1944, Manicatide își crease la rândul lui surse de informare în cadrul biroului mareșalului Rodion Malinovski, comandant al Frontului 2 ucrainean și avea posibilitatea de a obține informații referitoare la ordinele de bătaie din semnalările zilnice trimise de Comandamentul sovietic la Moscova, precum și din mesajele similare trimise reprezentantului sovietic în Comisia Aliată de Control. Erau deci informații provenite de la cel mai înalt eșalon sovietic din România în legătură cu operațiile armatei sovietice. O informație pe care sovieticii nu voiau s-o împartă cu aliații lor anglo-saxoni, dar și un supliment binevenit la datele oferite de „Ultra" și o asigurare împotriva posibilității ca germanii să-și schimbe strategia, în sensul da a muta grosul forțelor de pe Frontul de Est pe cel de Vest.

Robert Bishop l-a folosit ca sursă și pe locotenentul Teodor Negroponte, detașat oficial pe lângă unitatea militară americană. În documentele din arhivele americane el purta numele de cod „A.D.-201", iar după unele estimări ar fi oferit cu aproximație cam 60% din fluxul informativ al echipei OSS din România, constând în rapoarte, sinteze, note de la Serviciul de Informații și Secția a II-a din Marele Stat Major.

După instaurarea guvernului condus de dr. Petru Groza la 6 martie 1945 și declanșarea celei de a doua etape a epurării vechilor cadre din serviciile secrete românești, americanii au indicat fostelor surse să se retragă, dar au căutat în paralel noi posibilități de informare chiar în rândurile fruntașilor comuniști. Este vorba de Lucrețiu Pătrășcanu și Bellu Zilber, ce fuseseră contactați încă din luna ianuarie 1945 și de la care echipa OSS a avut confirmarea zvonului că F.N.D. va începe asaltul asupra preluării puterii politice în România.

Să mai consemnăm că documentele americane indică și alte surse prolifice folosite de OSS: Rică Georgescu, ministru și om de afaceri bogat, un avocat susținător al lui Maniu, un mason, un funcționar de prim rang de la Palatul Regal, precum și sursa cu indicativul „A.D.-120" plasată în structura informativă a Siguranței.

Dacă e să comparăm sursele informative create de serviciile speciale sovietice în rândul românilor cu cele utilizate de OSS-ul american, atunci putem spune că și într-un caz și în celălalt erau surse de primă mână și ca urmare fluxul informativ obținut și dirijat spre Washington și Moscova nu putea fi decât veridic. Avem însă și dimensiunea confruntării între Marii Aliați, care a divizat din punct de vedere politic societatea românească, producând serioase fisuri în unitatea de opțiuni ce se cristalizase în jurul actului de la 23 august 1944. Este vorba despre acea confruntare pe frontul secret al informațiilor cu caracter politico-militar, care s-a desfășurat în paralel cu cooperarea militară și care, după capitularea Germaniei, va continua, generând ceea ce politicienii numesc „războiul rece".

FRONTUL SECRET SUB PRESIUNEA POLITICII

În perioada cuprinsă între 23 august 1944 și 9 mai 1945, SSI-ul s-a confruntat cu o situație operativă de neinvidiat pentru orice instituție cu responsabilități în domeniul apărării și promovării interesului național: legături externe rupte și interzise; timorarea cadrelor și agenților de informații prin amenințări — din partea autorităților — cu epurarea și/sau judecarea pentru imaginare crime de război la care ar fi participat în timpul campaniei pe Frontul de Est; obligativitatea de a coopera cu structurile similare ale Aliaților, care în realitate se spionau reciproc, conturând deja primele simptome ale războiului rece; viața economică și social-politică ajunsă în pragul anarhiei datorită eforturilor de război, dar și a luptei pentru putere între partidele Blocului Național Democratic, care constituise suportul politic al actului de la 23 august 1944; abuzuri și crime făcute de militarii sovietici atât asupra locuitorilor români, cât și a etnicilor germani deportați la munca de reconstrucție în URSS; ingerințe tot mai pregnante ale autorităților sovietice de ocupație în treburile publice ale statului român. În ciuda acestor condiții vitrege, SSI-ul a demonstrat, și de data aceasta, un profesionalism incontestabil, reflectat în documente de informare operativă curentă.

Grupa Specială și criteriile de evaluare a fluxului informațional. Problema ce ne reține atenția în continuare este fluxul informativ obținut de „Grupa Specială" a Serviciului de Informații și care ajungea la Oficiul de Operații Strategice american cu care colabora. Majoritatea documentelor identificate în timpul cercetării datează din perioada ianuarie-februarie 1945. Unul dintre ele informa că la sediile Partidului comunist existau depozite de arme și grenade și că majoritatea vizitatorilor ce fuseseră identificați în evidențele Serviciului sau prin investigații discrete erau evrei și ruși, iar conducătorii în majoritate evrei și o mică parte români. Aceștia țineau o permanentă legătură cu cadrele și agenții NKDV-ului. Un agent al „Grupei Speciale" atrăgea atenția că planurile pentru asaltul asupra puterii erau deja finalizate și chiar începuseră pregătirile pentru viitoarele alegeri care trebuiau câștigate cu orice preț de comuniști și formațiunile politice de stânga.

Un alt raport provenit de la un agent al „Grupei Speciale", devenit între timp ofițer în structura NKVD-ului ce acționa în România, menționa că misiunea

organelor speciale sovietice era de a face ordine în țară și că începuse deja să lucreze la un plan de debarcare a regelui Mihai, întrucât „un regim sovietic nu are ce face cu un monarh". Același agent mai aflase că o parte din ofițerii sovietici se arătau neliniștiți întrucât culegeau informații din care rezulta că starea de spirit în România era favorabilă anglo-americanilor și că majoritatea românilor așteptau venirea lor. Prin Centrala de la Moscova ofițerii NKVD erau instruiți în sensul că trebuiau să acționeze în continuare liniștiți pentru că „acest lucru (adică venirea trupelor anglo-americane în România — *n.n.)* nu se va întâmpla niciodată".

Nota din 11 ianuarie 1945 informa Președinția Consiliului de Miniștri, Marele Stat Major, Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul de Război că „autoritățile sovietice din România întocmesc liste de toate elementele legionare, filo-germane, anti-comuniste și în genere de toate persoanele indezirabile, care la un moment dat vor fi ridicate și transportate în Uniunea Sovietică, unde în cea mai favorabilă ipoteză vor fi puși la muncă". O altă notă întocmită pe bază de „informații verificate", aducea la cunoștința factorilor de comandă că „în dimineața zilei de 24 februarie 1945 au fost împărțite în București 45 000 de arme automate de provenienţă rusă, fiecare având o rezervă de 200 de cartușe". În aceeași zi se mai obținuse informația că „la fabrica de pâine Sănătatea au fost distribuite arme lucrătorilor de către organele NKVD cu recomandația de a fi păstrate în bună stare și a nu face uz de ele, decât în cazul când se vor primi ordine".

Se pare că „Grupa Specială" primea anumite informații și prin filiera americană. În acest fel ne putem explica și conținutul următoarei note informative: „În cercurile Misiunii militare americane se știe că din ziua de 24 februarie 1945 este sosit în România, fixându-și sediul în strada N. Filipescu, cunoscutul terorist Bogdenco. Numitul este însoțit de 80 teroriști ruși, care au misiunea ca prin asasinate și dispariții de personalități române sau ruse să creeze o atmosferă de incertitudine care să conducă la intervenția directă a poliției și armatei ruse în aparatul de stat român. Această grupă primește indicații de la Comitetul compus din Ana Pauker, Lia Orstein, maior Doncea, Vasile Luca, Agiu și Horvat. Scopul lor este de a asasina nu numai pe unii dintre membrii marcanți ai partidelor liberal și național-țărănesc, ci și pe cei din Frontul Național Democrat spre a crea o agravare și mai mare a dușmăniei dintre partide". Chiar dacă astfel de informații nu s-au confirmat ulterior, în sensul de producere a unor atentate asupra oamenilor politici români, cert rămâne faptul că sovieticii aveau pregătite planuri și mai dure cu caracter diversionist pentru a-și impune voința politică în România.

Un alt set de informații oferit de „Grupa Specială" făcea referire la situația din Moldova. Din studiul documentelor informative rezultă că astfel de informații fuseseră obținute de la agenții infiltrați în apropierea zonelor de cantonament ale trupelor sovietice de ocupație, prin interogarea militarilor români ce reușiseră să fugă din lagărul de la Iași precum și de la populația civilă refugiată în Muntenia, Oltenia, Dobrogea și Banat. Nota informativă din 14 decembrie 1944 menționa că „în Moldova domnește o stare de spirit de nesiguranță, aceasta provenind din cauza lipsei de autoritate românească și amestecului rușilor în viața internă". Documentul informa și despre continuarea deportărilor efectuate de trupele sovietice, dându-se exemplul comunei Ungheni „unde nu au mai rămas decât șase

bărbați", iar țăranii fugeau în locuri ferite pentru a-și pune în siguranță familiile și bunurile. Perfidia trupelor sovietice începuse să atingă cote paroxistice. Un exemplu edificator îl constituie evenimentul petrecut la jumătatea lunii noiembrie 1944 la Iași „unde cu prilejul unei adunări, din ordinul Comandamentului Sovietic în vederea unei conferințe, ce s-a ținut în Piața Unirii și de la care nu trebuia să lipsească nimeni, lumea din oraș a venit în număr mare". „Nu mică le-a fost surprinderea — după cum informa documentul — când la semnalul unor rachete piața a fost înconjurată și toți bărbații arestați și transportați la gară pentru a fi deportați". Doar intervenția promptă a generalului Manoliu, comandantul Corpului IV Armată român, a făcut ca deportarea să nu se mai producă. Sovieticii întrebuințau și alte procedee pentru deportare. Nota Serviciului de Informații preciza că „prizonierii fugiți din lagăre sunt deîndată înlocuiți cu oameni de pe stradă, pe ruși neinteresându-i atât numele cât numărul".

Sergentul major Mărguță, fugit din lagărul de la Iași în ziua de 16 noiembrie 1944, se destăinuia unui agent al Serviciului de Informații în legătură cu condițiile îndurate de prizonierii români: „Viața în lagăr este foarte mizerabilă. Șase persoane mănâncă dintr-o pâine de ostaș obișnuită. Pâinea nu este sărată și foarte prost făcută. Borșul care li se dă este aproape apă sau conține un amestec de mazăre, uneori paste de care românii nu se ating. Prizonierii lucrează tot timpul la șosele și căi ferate". Despre felul în care era difuzată presa în Moldova, militarul român informa că „la Iași se citește îndeosebi ziarul Moldova Liberă, ziar comunist foarte răspândit printre evreimea locală și căruia i se face multă propagandă. Toți evreii de la Iași fac jocul rușilor, colaborând cu ei în dauna românilor. Ziarele Universul, Curierul și Timpul sosesc neregulat la Iași. Cetățenii ar dori să le aibă în fiecare zi".

La 23 ianuarie 1945, sursa „V.1" trimitea la Centrala Serviciului de Informații o notă informativă — pe care se afla ordinul rezolutiv de a fi exploatată la Buletin — ce vine să completeze dramatismul situației cu care se confruntau locuitorii români din Moldova. Documentul informa că „în urma verificărilor recente se observă o propagandă activă a evreilor pentru anexarea Moldovei dintre Siret și Prut la Rusia Sovietică". Scăpați de regimul antonescian, minoritarii evrei din Moldova protejați de trupele sovietice de ocupație căutau să iasă în evidență. În acest sens documentul informativ al Serviciului de Informații menționa: „Se poate vedea la fiecare pas evrei nelocalnici veniți din Rusia, care cunosc limba rusă, veniți numai cu scopul de a fi cei mai acerbi propagandiști. La Iași nu se vorbește decât limba evreiască — idiș — și cea rusă, și impresia călătorului care vine pentru prima dată în Iași este că se găsește într-o țară străină. De altfel, chiar de la trecerea Siretului există aceeași impresie".

Situația politică din Moldova era caracterizată de agentul „V.1", ca fiind dominată de Partidul comunist prin intermediul organizațiilor Uniunea Patriotică și Frontul Național Democrat, în vreme ce activitatea partidelor național-țărănesc și național-liberal era ca și inexistentă. Concluzia formulată în documentul informativ al Serviciului de Informații era că „în Moldova situația politică este dominată de curentul evreiesc prin masiva importațiune de evrei ruși ca și de organizațiile

Partidului comunist". Nota sinteză a „Grupei Speciale" din 3 februarie 1945 informa în plus că fără voia lor țăranii din Moldova erau forțați să se înscrie în Frontul Plugarilor, în sens contrar nu li se eliberau la primării actele de care aveau nevoie sau nu li se soluționau favorabil doleanțele. Același document menționa că „mijloacele de comunicație sunt extrem de anevoioase și pe rutele C.F.R. se observă un acces fără limită al elementelor evreiești, care în afară că se ocupă cu comerțul, dar în toate drumurile lor preocuparea de căpetenie este aceea de a face propagandă intensă pentru Partidul comunist. La Tecuci starea de spirit a locuitorilor români devenise din ce în ce mai alarmantă „deoarece elementele Armatei Roșii provoacă dese scandaluri". Cei care nu împărtășeau ideologia comunistă „erau șicanați și terorizați cu ajutorul elementelor evreiești". Starea de teroare la care era supusă populația civilă românească din Moldova se datora și faptului, după cum informa același document că „autoritatea nu poate interveni, în majoritatea ei fiind în mâinile elementelor comuniste". Armata Roșie ridica masiv populația satelor sub pretextul că în vechiul regim acționase intens, eliberarea lor putându-se totuși efectua doar în condițiile în care „adunau câte 250 de semnături cu care să dovedească că nu au avut nici o activitate care să-i încadreze între criminalii de război".

Nota informativă întocmită la 6 februarie 1945 și trimisă de Centrala Serviciului de Informații din București primului ministru, generalul Nicolae Rădescu, atrăgea atenția că „în rândurile populației evreiești din acea provincie (Moldova — *n.n.)* se observă o propagandă activă în sensul anexării Moldovei dintre Prut și Siret la URSS". Despre situația din Moldova făcea referire și nota din 12 februarie 1945 trimisă de Centrala Serviciului de Informații spre informare generalului Nicolae Rădescu, în care se sublinia printre altele: „Starea de spirit a populației inspiră serioase îngrijorări din cauza confuziei generale și a nesiguranței totale ce domnește în această provincie. Administrația este dezorganizată, atât din cauza lipsei de funcționari, cât și din cauza acoperirii posturilor de elemente lipsite de pregătire specială, instalate cu titlul provizoriu după data de 23 august 1944". O altă notă trimisă spre informarea primului ministru în legătură cu situația din Moldova, dar și din alte zone ale țării a fost întocmită de „Grupa Specială" la 19 februarie 1945. Documentul atrăgea atenția asupra faptului că știrile venite din nordul Moldovei, Oltenia și Dobrogea arătau că locuitorii satelor, incitați de comuniști și elementele evreiești, începuseră deja să împartă pământurile proprietarilor, ceea ce crea o stare de anarhie. Concluzia formulată era că „populația conștientă din Moldova cere insistent ca guvernul să trimită acolo trupe de garnizoană puternice pentru a se salva suveranitatea Statului Român și a se opri cu un ceas mai devreme anarhizarea acestei provincii".

La sfârșitul lunii februarie 1945 „Grupa Specială" din Serviciul de Informații a întocmit o consistentă *„Dare de seamă asupra situației din Iași și Nordul Moldovei"*. Prin acest document se încerca să se analizeze cauzele care concurau la adâncirea anarhiei din Moldova. Demnă de reținut este următoarea explicație: „Dificultățile pleacă din partea Comandamentului Sovietic în înțelegere cu autoritățile locale instituite în mod nelegal, operă patronată de Moscova, deși nici un interes militar

strategic nu poate fi invocat ca necesar mersului operațiunilor din Ungaria". Comandamentul sovietic avea în responsabilitate zona Moldovei și conducea din umbră autoritățile comuniste, dirijându-le spre acțiuni ce vizau „sabotarea intereselor țării". Din datele deținute de Serviciul de Informații rezultă că în fruntea acestui comandament se afla un anume căpitan NKVD Cotceatcov, unul dintre membrii Partidului comunist sovietic, „persoană foarte capabilă însă cu o misiune specială politică în această parte a țării". Comisia locală interaliată avea componență pur sovietică, deși reprezenta interesele celor trei Puteri Aliate (URSS, SUA și Marea Britanie). Ea se ocupa numai de chestiunea repatriaților și veghea la schimbul de ruble, iar din informațiile obținute rezulta că „pare mai accesibilă și moderată în actele ce săvârșește". Și acest document sublinia că „autoritățile locale românești sunt numite de către Armata Roșie dintre persoanele lipsite de orice pregătire, însă oameni de încredere ai regimului comunist". Moldova ajunsese un fel de „stat în stat". Darea de seamă întocmită de „Grupa Specială" explica acest lucru prin faptul că după 23 august 1944 trupele sovietice de ocupație înființaseră funcția de „prefect de gubernie", un fel de ministru de interne cu puteri discreționare peste orașul Iași și toate județele din Moldova. Funcția fusese încredințată doctorului Mârza, conferențiar la Universitatea ieșeană și șeful Partidului comunist din Moldova și Iași. Faptul că acesta ducea o politică prosovietică ieșise la iveală cu pregnanță în ziua de 7 noiembrie 1944, când, cu ocazia sărbătoririi revoluției bolșevice, a ținut un discurs în fața unui numeros auditoriu în care s-a exprimat, printre alte, că „dacă va continua sabotarea Centrului față de Iași și Moldova" era pus în situația de a întinde mâinile spre răsărit. De asemenea, evita orice contact cu generalul Manoliu, Comandantul Corpului IV armată dislocat în Moldova cu misiunea de a asigura paza și ordinea provinciei. Același prefect, doctor Mârza, emisese o ordonanță prin care „impunea ca toți cei născuți în anul 1917 în Basarabia și Bucovina să plece imediat în URSS". Cu un astfel de prefect era și firesc ca starea de spirit din Moldova să fie dominată de anarhie „sub toate formele periculoase ordinei de stat". Nimeni nu lucra în spiritul guvernului de la București și al legalității și nu exista autoritatea necesară și capabilă să asigure viața și avutul cetățenilor. Buna credință a țărănimii era exploatată de către comitetele cetățenești, formate din elementele periferice ale satelor „care în numele țăranilor se dedau la acte ilegale și samavolnice". Se continua transportarea la est de Prut a turmelor de oi, vaci, boi și cai, ceea ce constituia o spoliere economică a Moldovei de către armata sovietică de ocupație în complicitate cu autoritățile comuniste. Pe acest fond de ilegalități s-au înregistrat și crime. Documentul „Grupei Speciale" preciza în acest sens: „Doi jandarmi au fost împușcați mortal iar unul rănit. Trei membri ai organizației Apărării Patriotice au împușcat fără motiv un ofițer din Regimentul 8 grăniceri".

Pentru a se pune capăt anarhiei și a se dejuca planurile ce vizau o eventuală alipire a Moldovei dintre Prut și Siret la URSS, documentul de analiză al „Grupei Speciale" formula un set de măsuri dintre care mai interesante amintim: deplasarea la Iași a patru reprezentanți ai ministerelor de Interne, Comunicații, Economie Națională și Justiție împreună cu reprezentanții autorizați ai F.N.D. și

partidelor liberal și țărănesc care să instaleze noi demnitari și instituții locale; coordonarea administrației civile și a ordinii printr-un comandant militar; crearea la Iași a unui ziar moderat prin care să se realizeze o propagandă sănătoasă în spirit național; revenirea la Iași a tuturor instituțiilor de stat, în primul rând a magistraturii, judecătoriei și tribunalului; revenirea în Moldova a populației refugiate din calea trupelor sovietice pentru a-și relua bunurile în proprietate; dezarmarea civililor; militarizarea unor instituții de stat cu rol de a asigura ordinea și discilina în sectoarele productive; întoarcerea preoților și învățătorilor în sate pentru a redeveni sprijinitorii și sfătuitorii țărănimii; închiderea frontierei pe Prut, fixându-se puncte obligatorii de trecere sub control militar; aducerea la Iași a Comisiei reduse anglo-americane etc.

Privit în ansamblu, fluxul informativ obținut de „Grupa Specială" a Serviciului de Informații despre situația din Moldova în intervalul noiembrie 1944-februarie 1945 dezvăluie înainte de toate bunacredință în care s-a lucrat și stăruința de a contribui la apărarea și promovarea intereselor naționale prin informarea factorilor de comandă cu aspecte reale și temeinic fundamentate. Cu toate acestea va trebui să formulăm o întrebare inevitabilă ce vizează eficiența concretă a unei astfel de structuri informative. Puteau factorii de decizie politică și militară din statul român în acel moment să rezolve situația în direcția tradițiilor, intereselor și aspirațiilor naționale? Un răspuns pozitiv la o astfel de punere a problemei devine total neproductiv pentru istoriografie și aceasta cu atât mai mult cu cât va trebui să ținem cont de criza politică cu care se confrunta în acel moment guvernul prezidat de generalul Nicolae Rădescu. Faptul că autoritățile românești nu au putut să pună în aplicare acel set de măsuri propus de Serviciul de Informații pe baza informațiilor furnizate de „Grupa Specială" — un plan minimal și în spiritul prevederilor Armistițiului din 12 septembrie 1944 — dovedește că în întreaga țară nu guvernul de la București avea autoritate, ci trupele de ocupație sovietică în complicitate cu forțele politice de stânga între care Partidul comunist ocupa locul de frunte și preferențial. Că aceștia din urmă „făceau legea" rezultă și din alte documente ale Serviciului de Informații.

Astfel, în preajma instaurării guvernului prezidat de doctor Petru Groza, documentele informative semnalau că la 28 februarie 1945 comandamentul dăduse ordin ca în toate aeroporturile din România, începând cu ora 18,00, să se interzică decolarea oricărui avion românesc, iar patrulele românești de apărare antiaeriană de pe aeroporturi urmau să fie înlocuite cu militari sovietici.

O notă a Serviciului de Informații, provenită probabil tot de la „Grupa Specială", informa că mareșalul Rodion Malinovski — sosit în București la 28 februarie — s-a întâlnit cu generalul Iosif Teodorescu, cu care a discutat probleme legate de dislocarea trupelor române în Capitală. În acea perioadă fuseseră aduse în București mai multe unități NKVD, ridicând în total numărul acestora la 6 batalioane ce se aflau organizate în regimentele 2 și 6 vânători și repartizate în diferite clădiri din oraș. În ziua de 4 martie, conform altor note informative, rezultă că sovieticii instalaseră posturi de control pe șoseaua Ploiești-București pentru a interzice accesul militarilor români în Capitală.

Începând cu noaptea de 5/6 martie 1945, unitățile române, care asigurau paza principalelor instituții de stat, guvernamentale, au fost introduse în post fără armament și muniție, în timp ce forțele paramilitare controlate de comuniști (Formațiunile de Luptă Patriotice) numărau aproximativ 70 000 de membri. Un Raport al Serviciului de Informații din 5 martie informa că opinia publică din România era extrem de îngrijorată și vedea în acțiunea comuniștilor o demonstrație de forță și o aprobare a Frontului Național Democrat din partea trupelor sovietice.

Putem reconstitui acum, pe bază documentară, și circuitul fluxului informațional obținut de „Grupa Specială". Informațiile erau sintetizate de șeful Serviciului de Informații după care se distribuiau sub forma unor rapoarte. Un exemplar se trimitea conducerii Ministerului de Război, iar al doilea exemplar ajungea la maiorul Robert Bishop din Serviciul de Informații american. Acesta din urmă le dădea spre verificare și completare căpitanului Louis E. Madison și (locotenentului) j.g. Henry L. Roberts. După această operație se întocmeau rapoarte de evaluare care erau trimise centralei. Generalul W. Donovan, la rândul lui, după ce le supunea unui proces de evaluare le distribuia unui cerc larg: președintelui Roosevelt, Comitetului reunit al șefilor de stat-major, Departamentului de Stat, Marinei, Ministerului de Război, iar unele dintre ele ajungeau chiar la ambasada americană din Moscova. De menționat că la Departamentul de Stat american exista un oficiu pentru corelarea activităților externe, care primea și sintetiza rapoartele informative obținute de OSS, F.B.I. și Secția de Informații Secrete a Serviciului militar, cunoscut sub numele de „Organizația Grombach". Și acest Departament intervenea cu propriile evaluări. Am făcut aceste precizări întrucât dirijarea fluxului informațional spre factorii de decizie, în concepția anglo-americană despre *intelligence*, se baza pe principiul că „acolo unde rapoartele nu sunt absolut definitive, impactul lor va fi direct proporțional cu gradul în care el confirmă politica prestabilită și presupoziția". Fluxul informațional pe drumul de la sursa inițială la utilizator trecea prin mai multe verigi și niveluri de verificare, analiză și evaluare ceea ce făcea ca la factorul de decizie să ajungă într-o formă **care să confirme politica prestabilită**. Ceea ce nu corespundea acestei politici era considerat ca o presupoziție, deci ca un raport provizoriu, nefinalizat. Normal că informațiile din această categorie, a „presupoziției", erau privite cu rezervă și suspiciune de utilizator. Ar fi și aceasta o explicație ce ține de resortul tehnicii în metodologia și doctrina muncii de informații americane care vine să confirme că ceea ce se obținea de la București, privind intențiile sovieticilor de a bolșeviza România, ajungea la utilizatorul de la Washington nu ca o surpriză (presupoziție), ci ca o confirmare a ceea ce urma să se întâmple în zona de influență a URSS (deci politica prestabilită).

Fluxul informativ obținut de serviciile specializate românești în legătură cu intențiile sovieticilor se regăsește evaluat în rapoartele întocmite de OSS și trimise Centralei din Washington. Un astfel de raport a fost întocmit la 9 noiembrie 1944 și semnat de locotenentul Henry. L. Roberts. Potrivit acestui document „Rusia este în mod activ, dar acoperit, interesată în comunizarea României și eventual anexarea unei părți a acesteia ori în întregime, sau prin atașarea ei însăși, la Uniunea Sovietică". Aceasta era considerată ca o analiză radicală a informațiilor

procurate din sursele românești. Opinia autorului era însă mult mai moderată: „Rușii sunt încă preocupați în principal de război și că interesul lor în România este de a avea un grup guvernamental în care să se poată avea încredere și care va îndeplini condițiile Armistițiului. Este clar că cea mai mare parte a claselor mijlocii și înalte, care constituie guvernul român, sunt adânc ostile Rusiei și se tem de ea".

Un alt raport sinteză al Misiunii militare americane, întocmit la 21 decembrie 1944 (care utiliza informațiile echipei Wisner), aprecia în legătură cu atitudinea forțelor de ocupație sovietice faptul că „sunt mult mai neutre sau, cel puțin, mai discrete decât fuseseră înaintea instalării guvernului Rădescu". Despre soarta guvernului Rădescu, ori a oricărui cabinet ce-i putea urma, documentul aprecia că „va depinde de calitatea de a ajunge la o înțelegere loială cu Rusia și de a stăpâni haosul existent în economia, transporturile și finanțele țării. Orice criză politică din România amenință să se transforme într-o criză a statului, implicând problema dacă sau nu România va rămâne o națiune independentă". După 6 martie 1945 analizele întocmite de oficiile de informații americane devin și mai tranșante. La 7 martie 1945 echipa Wisner a interceptat un document important, prin sursa „A.D.-201", din care rezulta că 4 agenți sovietici (generalul Fedor Zurcov, din Statul Major politic al lui Malinovski, Ilia Zurcov de la secția de educație comunistă a comandamentului sosit la București la 6 martie, Nicolae Afcev, atașat special pe lângă Ana Pauker, și Sulam Berezinsky, trimis special al lui Stalin ca observator pentru problemele românești) s-au întâlnit la București cu patru demnitari comuniști (Ana Pauker, Constantin Doncea, Constantin Pârvulescu și Vasile Prosenko, primii trei agenți ai Cominternului) pentru a discuta un plan de comunizare a României pe trei ani. Acest plan prevedea: abdicarea și exilul regelui Mihai; înlocuirea armatei prin trupe române pregătite de sovietici din prizonieri români; înlocuirea poliției printr-o miliție cetățenească și o forță NKVD; pauperizarea maselor rurale pentru a deschide drum colectivizării agriculturii; distrugerea partidelor țărănesc și liberal prin mijloace violente însoțite de lichidarea băncilor în care predominau liberalii; lichidarea treptată a firmelor care făceau afaceri cu anglo-americanii și eliminarea tuturor străinilor cu excepția cetățenilor din URSS și statele din orbita sa. Deși sursa care a transmis aceste informații era considerată *„untried"* (netestată), ea nu a produs un impact deosebit asupra forurilor superioare americane, tocmai datorită faptului că politica despre România fusese „prestabilită". Acest aspect rezultă și din telegrama președintelui Roosevelt adresată premierului W. Churchill la 11 martie 1945, în care se menționează printre altele: „Este evident că rușii au instalat un guvern minoritar pe propriul lor gust, dar în afară de motivele menționate în mesajul dvs., România nu este un loc bun pentru o testare. Rușii au avut de la început controlul indiscutabil, și cu România de-a curmezișul căilor de comunicație rusești, este, de altfel dificil să se conteste pretextul necesității militare și al securității folosit de ei pentru a justifica acțiunea lor. Vom face cu siguranță tot ce putem și vom conta desigur pe prijinul dvs...".

Se poate pune întrebarea ce puteau face anglo-americanii pentru a se opune procesului de sovietizare a României? Un răspuns ni-l poate oferi un document de sinteză asupra situației din Europa elaborat la 1 mai 1945 de structurile informative americane: „Dacă rușii folosesc succesul lor pentru a-și asigura controlul asupra României și Bulgariei și încearcă să instituie un regim similar în Ungaria, Austria și Germania răsăriteană s-ar crea o situație care ar putea cere o sporire a forțelor noastre în Europa peste cele luate acum în considerare. Un astfel de spor, oricare ar fi rezultatul final al situației, s-ar repercuta negativ asupra efortului împotriva Japoniei". Cu alte cuvinte, nici după capitularea Germaniei, eveniment care urma să se petreacă peste câteva zile — la 9 mai 1945 —, anglo-americanii nu puteau face nimic pentru a stăvili procesul de comunizare a țărilor ocupate de armata sovietică, întrucât își concentrau forțele pentru a obține decizia și față de Japonia. Acest lucru a încurajat tendința Moscovei de a-și asigura un spațiu imperial în Europa de Est prin comunizarea statelor din această regiune.

În legătură cu SUA, care în fond preluaseră conducerea în tabăra vestică a problemelor României, s-a apreciat pe bună dreptate că nu a avut elaborată dinainte o politică de răspuns la această tendință a URSS-ului, echivalentă cu contracararea expansiunii sovietice și a comunismului, și că o astfel de politică de răspuns a fost fundamentată de la bun început pe arme morale (declarația de la Yalta) și economice (ceea ce va deveni planul Marshall), excluzându-se o confruntare în forță. Ulterior, în funcție de evoluția evenimentelor, americanii au înăsprit tonul, ajungându-se la „războiul rece". Acesta a fost în realitate o consecință a politicii „prestabilite" a anglo-americanilor față de URSS, pe care fluxul informațional al serviciilor speciale americane, ce au folosit surse de primă mână din România, nu au putut-o modifica.

Rolul informațiilor despre inamic în timpul operațiilor pentru eliberarea Transilvaniei și a Ungariei. Documentele informative (note, rapoarte, sinteze etc.), întocmite și difuzare de agenturile din apropierea frontierei de vest a României, cu începere chiar din ziua de 24 august 1944, fac referiri la: dispozitivul unităților de grăniceri unguri, întărirea efectivelor militare maghiare cu patrule de grăniceri și dublarea lor cu soldați germani, retragerea unităților de jandarmi unguri de pe frontieră, transporturile trupelor germano-ungare, survolarea spațiului aerian românesc de formațiuni (escadrile) de avioane germane etc. Informații valoroase despre inamic au mai fost obținute și de la sursele ocazionale. Spre exemplu, în timpul acțiunii ofensive executate de unitățile Corpului de munte, la 30 august 1944 locuitorii români din Vâlcele au dat informații dataliate despre fortificațiile permanente, forța combativă și dislocarea unităților inamicului. Acțiunea de informare a trupelor române a comportat însă mari riscuri din partea agenților români recrutați dintre localnici, întrucât, un comunicat emis de autoritățile maghiare de la Cluj — la 26 august — avertiza: „Toți aceia care transmit informații nereale, cei care incită contra ordinii interne sunt împotriva politicii externe a Ungariei, împotriva armatei și vor fi arestați". Toate aceste informații și documente, difuzate

cu operativitate comandamentelor trupelor române de către agenții special recrutați sau ocazionali din apropierea frontierei cu Ungaria, au avut semnificația lor la reușita operației strategice de acoperire a frontierelor de vest și păstrarea cu fermitate a pozițiilor pe întreaga fâșie de front. Până la începutul lunii septembrie, armatele române realizaseră la nord de Carpații Meridionali și la vest de cei Occidentali, acel cap de pod strategic, care în fond a reprezentat un nou front deschis contra Wehrmacht-ului. Prin această manevră de importanță strategică s-a asigurat deplasarea fără rezistență din partea inamicului germano-maghiar a marilor unități române și sovietice în vederea eliberării părții de nord-vest a României.

La sfârșitul lunii septembrie s-a inaugurat o nouă etapă a efortului militar pentru deplina eliberare a Transilvaniei prin alungarea trupelor germano-maghiare. Această etapă s-a încheiat la 25 octombrie o dată cu eliberarea localității Carei și cu ieșirea forțelor principale ale armatei române de operații la frontiera de stat cu Ungaria. Operațiile militare s-au desfășurat atât în Podișul Transilvaniei, cât și în Banat, Crișana și Maramureș, la ele participând Armatele 1 și 4 române în cooperare cu forțele aliate sovietice din compunerea Frontului II ucrainean. La nivelul strategiei aliate, în partea răsăriteană a Europei, operațiile armatelor române s-au corelat cu ofensiva pe direcția Debrețin-Nyiegyhza, denumită în lucrările de specialitate „operațiunea Debrețin".

Pentru această perioadă aportul informativ al Serviciilor de informații ale armatei a constat în notele de informare zilnice referitoare la trei aspecte principale: 1) situația frontului în zona de operații a armatelor române; 2) starea de spirit a populației din teritoriul de purtare a războiului și a trupelor inamice; 3) dislocările armatelor germano-maghiare. De asemenea, la sfârșitul lunii septembrie a fost întocmită „Sinteza informativă asupra Ungariei", cu referire detaliată la următoarele probleme: orientarea politică și economică a Ungariei; activitatea iredentistă antiromânească; starea de spirit a populației; tratamentul populației românești din partea autorităților maghiare; principalele acțiuni ale trupelor maghiare ce se aflau în contact cu trupele române.

Un rol deosebit de important în activitatea informativă l-au avut și de data aceasta sursele ocazionale sau „voluntarii", cum mai sunt denumite în documentele timpului. Erau surse din rândul populației locale ce au furnizat unităților românești și sovietice informații despre pozițiile și forțele trupelor inamice. În perioada august 1940-august 1944 funcționase la Târgu-Mureș o rezidență a SSI foarte bine acoperită, fapt pentru care nu este exclus ca o parte din sursele ocazionale să fi fost în realitate recrutate din timp și instruite special pentru ipoteza — care era în conștiința tuturor românilor — desfășurării acțiunilor militare de eliberare a nord-estului Transilvaniei.

Atestări documentare de surse din categoria „voluntarilor" sunt destul de numeroase. De exemplu, câțiva cetățeni din fostul județ Ciuc au însoțit trupele sovietice și române pe potecile și înălțimile Carpaților Orientali, ajutându-le să scurteze drumurile, să ocolească ambuscadele inamicului și să asigure surprinderea în acțiuni. Un bătrân pe nume Nicolae Borșa din Ceahlău a călăuzit o unitate sovietică,

ajutând-o să iasă la Tulgheș și să cadă în spatele pozițiilor germano-maghiare. La fel au procedat și unii locuitori din Valea Trotușului. Un prețios ajutor a fost acordat unităților militare române de către Irina Kertesz, educatoare din comuna Ilieni, prin descrierea pozițiilor inamice, a porțiunilor de drumuri și terenuri minate, precum și a celor mai accesibile locuri pentru urmărirea trupelor inamice. În comuna Cristești (județul Mureș), documentele atestă existența altui grup de patrioți din rândurile căruia făcea parte și protopopul ortodox David Lazăr. Acest grup a întocmit o schiță a liniei de apărare a trupelor germano-maghiare pe Mureș, punând-o la dispoziția armatei române. Valorificarea acestor informații s-a realizat cu operativitate, artileria română reușind să lichideze punctele de foc ale trupelor maghiare alungându-le din pozițiile ocupate. Spre sfârșitul lunii septembrie 1944, când Divizia 103 munte română și Divizia 72 infanterie sovietică se aflau în ofensivă pe direcția Eremitul și Periș (județul Mureș), tragerile executate de Regimentul 7 artilerie grea român asupra bateriilor de artilerie inamice, după indicațiile unui alt grup de patrioți, care trecuse linia frontului, au redus la tăcere aceste baterii ce provocaseră până atunci mari pierderi.

Tot la sfârșitul lunii septembrie, când trupele române forțau Mureșul între Ogrea și Oarba de Mureș, locul de trecere a fost stabilit după informațiile unui locuitor din satul Ogra, care s-a oferit voluntar să-l conducă pe comandantul Diviziei 11 infanterie la fața locului. Un important sprijin informativ au dat și locuitorii din satele județului Turda. Într-o noapte, în localitatea Copăceni s-a strecurat o grupă de cercetași sovietici, care s-a îndreptat spre casa țăranului Ion Crișan. Acesta le-a furnizat informații valoroase despre dispozitivul inamicului. Locuitorii din satele Jucul de Jos și Jucul de Mijloc au dat la rândul lor un prețios ajutor subunităților românești, indicându-le vadurile favorabile pentru forțarea Someșului Mic. Un grup de patrioți din județul Oradea, satul Leș, l-a informat pe comandantul Batalionului 11 Vânători de munte asupra pozițiilor inamicului. Pe baza informațiilor primite a trecut imediat la atac, alungând trupele inamice din sat, luând 150 de prizonieri și o mare cantitate de materiale de război. Și exemplele de acest fel pot continua. Ne interesează însă aportul activității informative la fundamentarea unor elemente ce țin de domeniul artei militare în timpul operațiunii „Debrețin".

Fluxul informativ referitor la dislocarea trupelor germano-maghiare a înlesnit comandamentelor române, ca pe baza evaluării corecte a raportului de forțe, să asigure densitatea corespunzătoare pe fâșiile de front, să realizeze grupările principale ale forțelor românești pentru a rupe apărările inamicului. Cunoașterea în detaliu a dispozitivului inamic a jucat de asemenea un rol important la executarea cu eficiență și operativitate de către unitățile române a acțiunilor pe timp de noapte, prin care s-a realizat, de regulă, surprinderea inamicului, în sensul că l-a pus în imposibilitatea de a folosi cu eficiență focul armamentului automat. La fel, putem considera că informațiile despre inamic au sprijinit, la nivel de comandament, rezolvarea în timp oportun a problemelor de bază de care depindea succesul strategic al operațiilor militare de eliberare a teritoriului românesc, și anume: regruparea și reorientarea forțelor în vederea trecerii la ofensivă, conducerea neîntreruptă a acțiunilor armatelor române, atragerea în luptă împotriva inamicului a voluntarilor români,

completarea efectivelor, asigurarea materială și tehnică. Sunt elemente importante ale artei militare, la fundamentarea cărora se poate spune că și-au adus contribuția, alături de unitățile de artilerie, motomecanizate, căi ferate, geniu, transmisiuni, aviație, și structurile informative specializate românești.

În timpul operațiilor pentru eliberarea nord-estului Transilvaniei s-au înregistrat însă și aspecte negative în ce privește valorificarea informațiilor despre inamic, ceea ce a dus la pierderi însemnate în efective și tehnică de luptă. De exemplu, în sectorul Oarba de Mureș, comandamentele românești deținеau informații potrivit cărora inamicul realizase un dispozitiv puternic fortificat pe Dealul Sângiorgiu, apărat de forțe terestre importante, susținute de aviația tactică. Acest sistem nu favoriza atacurile frontale ale infanteriei — lipsită și de un sprijin suficient de artilerie grea și aviație —, fapt pentru care comandamentele Diviziei 9 infanterie și Armatei a 4-a române au propus, în mod realist și cu șanse de reușită fără prea mari pierderi, efectuarea unei manevre de învăluire. Dar, statul major al Grupului de armate „general Troficenko" a decis, în ciuda evidențelor, continuarea asalturilor frontale soldate până la urmă cu grele pierderi umane. Deci aspectele negative în domeniul valorificării informațiilor despre inamic se datorau în exclusivitate sincopelor apărute în cooperarea comandamentelor româno-sovietice. Cooperarea fusese reglementată încă de la sfârșitul lunii septembrie 1944, când Marele Stat Major român a trimis marilor unități operative directive privind organizarea relațiilor de comandament și a cooperării cu trupele sovietice. Se indica comandanților români să facă schimb de informații cu cei sovietici, să trimită misiuni de legătură și să colaboreze cu partea sovietică, inclusiv pe linie de propagandă. Un alt document operativ în această direcție a fost elaborat în octombrie 1944. Bazându-se pe rapoartele și informările privitoare la situația armatelor române, Marele Stat Major a înaintat Frontului II ucrainean un proiect de rezolvare riguroasă a cooperării forțelor române cu cele sovietice. Partea română propunea ca: în întrebuințarea marilor unități române să se pornească de la situația reală a tehnicii de luptă și a efectivelor lor; între marile unități române și sovietice să se facă schimb de detașamente de legătură. Dar, nici acestui demers nu i s-a dat curs din partea Comandamentului sovietic.

După alungarea trupelor germano-maghiare de pe teritoriul românesc, armatele române au continuat fără pauză operativă operațiile pentru eliberarea Ungariei. De fapt, aceste operații începuseră cu data de 24 septembrie 1944 când primele unități ale Corpului de cavalerie au depășit frontiera româno-ungară. Ele au durat până la 15 ianuarie 1945, când Corpul 7 armată a ajuns în centrul Budapestei, la aproximativ 2 km de fluviul Dunărea. Acțiunile duse de armatele române pentru eliberarea Ungariei s-au înscris într-un context politico-strategic caracterizat prin ofensiva generală a forțelor Națiunilor Unite împotriva Germaniei și Japoniei pe toate teatrele de acțiuni militare.

În această perioadă Secția I informații din SSI și structurile specializate ale Secției a II-a din M.St.M. au elaborat sinteze informative săptămânale privind evoluția frontului. Astfel de documente erau însoțite de hărți, crochiuri cu reprezentarea dislocărilor unităților germane și maghiare. Documentele informative din

aceeași categorie prezentau și anexe mai detaliate despre organizarea, încadrarea și dotarea unor formațiuni de luptă ungare, ca de exemplu Batalionul 2 vânători de munte ungar și Regimentul 10 infanterie.

Fluxul informativ era întregit prin note și rapoarte zilnice rezultate din interogarea prizonierilor germani și unguri. De exemplu, la 13 decembrie 1944, Centrul informativ „Veronica" (Centrul 2 care funcționa pe lângă Armata 4 română) raporta la Centrala SSI din București necesitatea de a se lua măsuri de către comandamente, întrucât pe front „trupele germane în retragere jefuiesc satele, alarmează populația că vine inamicul, iar după retragerea civililor încarcă în camioane toate bunurile rămase".

Alte documente operative făceau referire la situația economică a Ungariei. Astfel, Nota nr. 69 din 16 decembrie 1944 a Secției Juridice din SSI, ce sintetiza informațiile rezultate din ancheta informativă a plutonierului ungur Szabo Istvan din divizionul 24 artilerie căzut prizonier, menționa: „Situația economică a Ungariei este catastrofală. Majoritatea cerealelor și vitelor din Transilvania, de pe șesul Tisei, precum și din teritoriul dintre Dunăre și Tisa au fost rechiziționate cu forța de armatele germane. În retragere, germanii au devastat toate depozitele și fermele ungurești, fără vreun ban. În regiunea de nord a țării, devastările trupelor germane au luat proporții atât de mari, încât locuitorii nu mai au ce mânca, iar dacă încercau să se opună erau împușcați pe loc".

În ce privește opiniile cu caracter politic exprimate de populația maghiară, aceeași sursă aprecia că „despre o Republică Sovietică Ungară nu se vorbește în armată. Evreii sunt în majoritate suprimați. În Budapesta, cu toate ordinele de evacuare, populația a rămas pe loc.

Nota informativă nr. 76 din 17 decembrie 1944 făcea referire la starea de spirit în rândul trupelor germano-maghiare, pe care o descrie astfel: „Ofițerii și soldații unguri sunt convinși de zădărnicia luptei, însă nu pot lua nici o măsură și nici nu se pot preda, deoarece simt pretutindeni supravegherea agenților germani și partizanilor lui Sllasy". Starea de nemulțumire a trupelor maghiare se datora și faptului că „Germanii transportă tot ce se poate demonta din uzine și întreprinderi industriale din Budapesta și alte localități".

Din ancheta informativă a plutonierului ungur T. R. Magyasy Istvan, din Batalionul 2, Regimentul 6 infanterie, de profesie învățător, căzut prizonier la 14 decembrie 1944, rezultau date și informații interesante despre completările în efective ale unor unități maghiare, dotarea cu armament, aprovizionarea cu muniții și fortificațiile construite. În legătură cu moralul trupelor se menționa: „Acesta scade pe zi ce trece. Armata întreagă acuza pe Sllasy de continuarea inutilă a războiului. Generalii sabotează ordinele lui Sllasy, oprind transferarea diferitelor materiale în Germania. Zilnic se aude că în diverse localități au fost exploatate depozite și parcuri de materiale. Se comentează printre ofițeri că armata ungară în curând va fi înlocuită cu cea germană".

La fel de interesante și utile pentru orice comandament în timp de campanie se dovedeau informațiile în legătură cu starea de spirit a populației din teritoriile eliberate. Nota nr. 30 din 18 decembrie 1944 a Centrului 1 informa: „Despre orientarea politică nu se poate vorbi. Populația se abține de la orice manifestare. Un lucru

e cert, toată populația este contra vechiului regim din Ungaria și condamnă pe foștii conducători. În ceea ce privește politica externă, există convingerea unanimă că au fost vânduți germanilor din care cauză îndură mizeria".

Agenții SSI au realizat și o sondare a opiniei locuitorilor din teritoriile ungurești eliberate, referitoare la actul de la 23 august 1944 realizat în România. Documentul citat constată că majoritatea populației din Ungaria „condamnă pe foștii conducători că n-au fost atât de abili în politică să schimbe și ei orientarea la timpul oportun". Trupele române erau tot mai des privite cu încredere de populația maghiară, întrucât mulți dintre ostași înțelegeau sau vorbeau ungurește. În comentariile lor, ungurii făceau referire la faptul că „Românii au dus o politică înțeleaptă și că urmările favorabile se vor vedea la sfârșitul războiului, deoarece România a contribuit mult la înfrângerea Germaniei. Când spun acest lucru, toți lasă să se înțeleagă că se gândesc la pierderea din nou a Ardealului, după o stăpânire de numai patru ani".

Din cercetarea informativă efectuată asupra unor prizonieri unguri din Divizionul 40 artilerie ușoară, șeful subcentrului 1 al Frontului de Vest ajungea la concluzia, prezentată în Nota nr. 78 din 19 decembrie 1944, că „trupa maghiară trăiește numai cu gândul la dezertări. Ofițerii cunosc această situație, însă nu pot face nimic și nici nu iau măsuri de îndreptare". Informații asemănătoare transmitea și Centrul 2, care la 20 decembrie 1944, în Sinteza informativă nr. 53, sublinia: „Toată populația așteaptă cu încredere intrarea trupelor aliate în Ungaria neocupată, cu atât mai mult cu cât toți consideră războiul pierdut de Germania". Documentul surprinde și raporturile între militarii germani și cei unguri: „Germanii văzând că în regiunea Kassa nu vor putea opune multă vreme rezistență trupelor româno-ruse au început retragerea grosului de forțe spre interior. Cu această ocazie ei au îmbarcat și trupe ungare cu intenția de a le aduce în Germania și a le întrebuința pe frontul de acolo. Trupe ungare au fost îmbarcate în vagoane în Kassa. Cu această ocazie s-au produs incidente care au mers până la schimburi de focuri între soldații maghiari și germani. Soldații unguri nu vor să plece să lupte în Germania".

Alte documente informative subliniau că majoritatea soldaților unguri originari din Ardealul de Nord refuzau să mai lupte, preferând să se reîntoarcă la casele lor, convinși fiind că „Germania a pierdut războiul" și că orice rezistență este inutilă.

La sfârșitul lunii decembrie 1944, s-au produs dezertări masive în rândul trupelor maghiare. Documentele informative ale SSI făceau referire la „coloane întregi de dezertori" care refuzau lupta și se predau unităților românești ale Armatei a 4-a.

În schimb, starea de spirit a germanilor era total diferită, comandanții lor fiind preocupați să le insufle unele speranțe. Sinteza informativă cu nr. 85 din 24 decembrie 1944 face referire la acest aspect în felul următor: „Cu toate greutățile prin care trece armata germană, atât trupa cât și ofițerii cred că vor ieși onorabil din război. Moralul este ridicat și se speră într-o înțelegere dintre Germania și inamicul ei din Vest. I se insuflă trupei că trebuie să lupte pentru patria lor Germania și pentru familiile lor, deoarce rușii sunt inamici neiertători față de cei dezarmați".

Agenții SSI transmiteau și informații referitoare la comportarea militarilor și autorităților sovietice în teritoriile ungare despresurate de trupele germane. Nota din 25 ianuarie 1945 informa: „În teritoriul ungar ocupat de ruși au loc în prezent alegeri comunale de primari, notari și prim-pretori. Sunt aleși indivizi certați cu legile țării, pușcăriași și excroci internaționali". Deci, un tablou asemănător cu ceea ce se întâmplase în teritoriul românesc dintre Prut și Carpați în toamna anului 1944, ceea ce dovedește că sovieticii erau consecvenți în aplicarea doctrinei lor militare și politice, adică distrugerea inamicului însemna impunerea unor autorități locale cu vederi politice de stânga sau care puteau fi ușor manevrați spre o asemenea politică. Așa se explică și cerințele unor locuitori unguri din teritoriile eliberate de armatele române ca aceasta să rămână în continuare pentru a menține ordinea.

Și în timpul acțiunilor militare pentru eliberarea Ungariei au fost de un real interes informațiile obținute prin exploatarea informativă a populației din teritoriul de purtare a războiului. Expunându-se unor mari riscuri, unii cetățeni unguri au venit în întâmpinarea unităților românești, furnizându-le informații utile despre inamic și călăuzindu-le pe drumuri secundare, spre pozițiile acestuia, contribuind nemijlocit la succesul unor acțiuni de luptă. La 12 decembrie 1944, spre pildă, locuitorii din zona localității Isaszeg au oferit ostașilor Regimentului 94 infanterie date exacte despre câmpurile de mine organizate de unitățile inamice, ceea ce le-a permis ca să folosească aceste terenuri pentru ca, după deminarea unor porțiuni, să cadă în spatele inamicului și să realizeze o surprindere a acestuia. Bazându-se pe informațiile primite de la cetățenii unguri, Regimentul 5 roșiori românesc a eliberat, fără pierderi mari, localitatea Bodrogkerestur. Într-un fel asemănător au procedat și locuitorii orașului Solgtorjan, care i-au condus pe ostașii români spre locurile unde s-au ascuns soldații germani, dând totodată informații cu privire la efectivele militare germane aflate în retragere. Asemenea acte de colaborare informativă au mai fost probabil multe pe parcursul operațiilor militare, ele datorându-se nu numai moralului populației maghiare convinsă de inutilitatea rezistenței, ci în egală măsură comportamentului ostașilor români în concordanță cu regulile de purtare a războiului. Exista și un document operativ în acest sens. Bunăoară, Ordinul circular nr. 261 264 din 4 noiembrie 1944 al Comandamentului Armatei 4 române, prin care generalul Gheorghe Avramescu atrăgea atenția soldaților români asupra tratamentului populației ungare ce „trebuia să fie din partea tuturor omenesc și corect".

Aportul armei informațiilor la fundamentarea elementelor de artă militară se regăsește și în timpul operațiilor pentru eliberarea Ungariei în: rezolvarea în timp operativ a situațiilor complexe; elaborarea de către instanțele operative a planurilor de acțiuni militare; executarea de focuri precise asupra forțelor inamicului în cazurile de contraatac; executarea manevrelor de învăluire a rezistențelor inamicului; alegerea judicioasă a manevrelor și formelor ei în funcție de dispozitivul inamic; realizarea surprinderilor; proporționarea în mod riguros a scopului cu mijloacele la dispoziție.

SSI despre deportarea etnicilor germani din România. La recensământul din 1941, numărul populației germane din România (fără Basarabia și Bucovina) era de 587 075.

După 23 august 1944, situația etnicilor germani din România a cunoscut o continuă înrăutățire. În perioada până la 6 martie 1945, împotriva lor s-au luat următoarele măsuri: cei care au sprijinit armata germană au fost arestați și condamnați; membrilor Grupului Etnic German (GEG) li s-a ridicat dreptul de vot; întreprinderile care au produs pentru armata germană au fost închise; s-au suspendat cursurile școlilor germane în care s-a făcut propagandă nazistă; au fost trimiși în URSS, la munca de reconstrucție, zeci de mii de etnici germani.

În această ultimă privință, guvernul român a trebuit să pună în aplicație măsurile stabilite de Comisia Aliată de Control. În toate județele țării s-au constituit echipe mixte, formate din militari sovietici și cadre ale armatei, jandarmeriei și poliției românești, care au selecționat bărbați de origine etnică germană între 17-45 ani și femei în vârstă de 18-30 ani. Comisiile și-au desfășurat activitatea în baza Ordinului A/192 din 19 februarie 1945 al generalului Vinogradov, locțiitor al președintelui Comisiei Aliate de Control din România, în baza căruia urmau să fie deportați în URSS circa 300 etnici germani.

De fapt, deportările au început încă din ianuarie 1945 și s-au intensificat în următoarele două luni. Primele loturi de deportați au fost formate din etnici germani care au sprijinit moral și material armata germană, au participat nemijlocit la operațiile militare ale acesteia sau au desfășurat activități cu caracter nazist în cadrul PNSG și al GEG.

Ca urmare a demersurilor guvernului român pe lângă cel sovietic, Ministerul Afacerilor Interne a emis ordine prin care erau scutite de la deportare următoarele categorii de etnici germani: muncitorii, în raport cu necesitățile fabricilor; specialiștii din fabrici care nu puteau fi înlocuiți cu cetățeni români; membrii familiilor constituite prin căsătorii mixte; preoții, călugării și călugărițele care oficiau în biserici evanghelice; germanii apatrizi din Vechiul regat stabiliți în România înainte de 1916 și care aveau legături de rudenie cu marile familii românești sau care au investit în România capitaluri importante în industrie și case de comerț; femeile care aveau copii sub un an; ofițerii, subofițerii, maiștrii militari și rezerviștii din armata română; copii rezultați din căsătorii mixte; infirmii și toți cei care dovedeau că sunt inapți pentru munca fizică.

Ulterior, prin Ordinul telefonic nr. 16 931 din 18 februarie 1945 al Inspectoratului General al Jandarmeriei au fost exceptați de la munca de reconstrucție și etnicii germani care lucrau la Regionala CFR Brașov.

Deportarea etnicilor germani a urmat, în linii mari, aceeași schemă. Pe baza listelor întocmite de autoritățile române, la cererea celor sovietice, s-a trecut la ridicarea celor ce trebuiau să plece în Germania. Măsura nu i-a luat prin surprindere pe cei vizați, pentru că zvonuri în acest sens circulau deja în rândul populației germane. Într-o notă a SSI din 16 ianuarie 1945 se arăta: „Anterior începerii arestărilor s-au colportat în rândurile populației germane numeroase și variate zvonuri și versiuni, care conchideau toate în convingerea că se urmărește deportarea în

URSS a tuturor germanilor, primele anticipări în acest sens fiind determinate de faptul că pe alocurea, organele sovietice au întocmit tabele de locuitorii minoritari germani din ambele sexe încă câtva timp înainte de a fi transpirat ştirea sigură despre măsurile proiectate împotriva lor. De la înregistrarea primelor versiuni, populaţia minoritară germană a fost dominată de o accentuată îngrijorare, fără însă să fi abandonat, în general, speranţele că până la urmă va fi scutită de deportare. Aceste speranţe au fost nutrite de populaţia minoritară germană şi după aflarea ştirii despre măsurile proiectate şi chiar până în preajma arestărilor, datorită faptului că ştiau că se fac intervenţii din partea anumitor fruntaşi ai lor (dr. Hans Otto Roth, dr. Rudolf Brandsch, dr. Victor Glondys) şi că, după unele versiuni, chiar guvernul român s-ar opune cererilor formulate de sovietici. Minoritarii germani sperau până şi într-o intervenţie anglo-americană în favoarea lor".

Arestările au început în Capitală în noaptea de 10 spre 11 ianuarie 1945. Cei ridicaţi erau transportaţi în camioane la gara Băneasa, unde aşteptau vagoane de marfă care să-i ducă în URSS. Până la 11 ianuarie, seara, au fost arestate 8 500 persoane, care au umplut 65 de vagoane. În final, din Capitală au fost ridicate 15 000 persoane. Un număr foarte mic dintre acestea au fost ulterior eliberate, dovedindu-se că erau români. Aşa cum recunoştea însă documentul SSI din care am citat, „au fost arestaţi şi români cu nume germane, precum şi câţiva evrei, care sub regimul trecut s-au declarat germani pentru a se pune la adăpost".

La Braşov acţiunea a început tot în seara zilei de 10 ianuarie 1945, după cum aflăm din nota SSI nr. 1 026 din 17 ianuarie 1945: „patrule mixte româno-sovietice cu căruţe rechiziţionate din satele din împrejurimi au început să staţioneze în principalele străzi şi cartiere cu populaţie în majoritate săsească... În timpul ridicării lor, care după cum s-a spus şi mai sus s-a făcut în zorii zilei, nu s-a permis circulaţia pe stradă şi ieşirea din casă". În ziua de 12 ianuarie, celor strânşi în barăcile de pe şoseaua Sf. Petru, lângă Flotila de aviaţie, le-a vorbit un colonel rus, care le-a spus: „Să fie liniştiţi căci în Rusia vor duce o viaţă bună şi vor ocupa aceleaşi funcţii, în aceeaşi branşă, pe care le-au avut la noi. Plugarul la munca câmpului, dându-i-se şi unelte agricole. Funcţionarul la birou după ce va învăţa limba rusă. Medicii, inginerii etc. vor fi daţi fiecare la specialitatea sa. Studenţii şi elevii vor putea să-şi continue studiile întrerupte la noi în Rusia, în mod absolut gratuit.

De asemenea, li sa va da voie să scrie la cei rămaşi în ţară, putând prin aceasta să comunice bunul tratament. Saşii la rândul lor au pus următoarele întrebări:

— Ce se va face cu copiii mici rămaşi în ţară? S-a răspuns că vor fi îngrijiţi în mod special de către statul român.

— Unde o să fie duşi când o să se înapoieze? S-a răspuns că merg în Rusia, iar în ceea ce priveşte când o să se înapoieze, să nu mai întrebe că nu poate să le răspundă. Ca încheiere, colonelul rus le-a urat drum bun şi înmulţire cât mai mare prin procreere de copii, care o să trăiască foarte bine în Rusia".

Acelaşi document consemna şi „manifestaţiunile ostile exercitate de saşi, astfel: în timpul când erau transportaţi atât la centrele de triere, cât şi la lagăr, au făcut dovadă de îngâmfarea specifică germană, cântând cântece germane şi manifestând pentru Hitler şi victoria germană...

Toate aceste manifestațiuni ostile ale saților erau privite cu mult calm de către sovietici. Un militar sovietic s-a exprimat chiar că toți acești sași care pleacă hitleriști, vor deveni cât de curând comuniști convinși".

Populația Brașovului și-a manifestat compătimirea cu soarta etnicilor germani, comentând nefavorabil faptul că au fost ridicate și fete sub 10 ani. O puternică impresie au produs și sașii care s-au sinucis, uneori cu întrega familie, mai bine decât să plece în URSS. La fel, ridicarea soțiilor funcționarilor publici și a mai multor ofițeri români care erau de origine etnică germană. Documentul se încheia astfel: „Inginerul Mâzgăreanu, ajutor de prefect al jud. Brașov, numit în această calitate în ziua de 23 noiembrie 1944, cu ocazia manifestației muncitorești, cunoscut ca agitator al maselor muncitorești, s-a exprimat într-un cerc de prieteni că nu a crezut că comuniștii să fie atât de barbari. Numărul sașilor care au plecat până în prezent din orașul Brașov în ziua de 12 ianuarie 1945 se ridică la cca 2 600, urmând ca să mai plece încă un număr de cca 1 400 care sunt în curs de ridicare, întrucât figurează în tabelele întocmite, iar în prezent sunt căutați, fiind dispăruți de la domiciliu".

La 18 ianuarie pleca din Brașov, cu nr. 1 027, o altă notă în care se spunea: „Cu ocazia ridicării sașilor din localitate au fost ridicați și un număr de 15 membri ai partidului comunist, toți de origine germană, dar cotați ca membri activi și de încredere. Toți acești membri ai partidului comunist au fost infiltrați în rândurile sașilor ridicați cu scopul de a se putea cunoaște de către sovietici actuala stare de spirit din rândurile lor, cât și atitudinea pe care sunt hotărâți să o aibă în viitor. Identificarea celor semnalați mai sus urmează a se face de noi, întrucât până în prezent s-a putut constata că într-adevăr la ultima triere care s-a făcut la îmbarcarea în trenuri au fost puși în libertate cca 20 de sași".

La Sibiu, dispoziția dată a fost că în cazul în care cei căutați nu erau acasă, să fie ridicat proprietarul imobilului sau, în lipsa acestuia, capul familiei. Urmau să fie luați și toți cei care nu puteau face dovada imediată, cu acte, că nu sunt sași; o comisie de triere avea să îi elibereze apoi pe cei ridicați din greșeală. În nota SSI nr. 465, din 15 ianuarie 1945, se preciza: „Ca să nu se dea loc la suspiciuni din partea sovieticilor, reprezentanții români din echipele de ridicare bazate pe faptul că va avea loc trierea amintită au permis să se ridice și au ridicat foarte multe persoane care nu ar fi trebuit să fie ridicate... Trierea promisă că va avea loc în ziua de 14 ianuarie a.c. nu s-a mai făcut".

După cum aflăm din documentul deja citat, din 16 ianuarie 1945, arestările la Sibiu au început în noaptea de 12 spre 13 ianuarie. La 10 ianuarie, în localitate sosise un batalion de NKVD-iști. O altă notă, din 5 februarie 1945, informa: „Jandarmii rurali au fost puși în imposibilitate de a-și executa întocmai instrucțiunile primite în legătură cu aceste ridicări, fiind obligați chiar a se refugia la oraș sau în alte centre sătești, întrucât rușii, sub amenințarea pistolului, au nesocotit complet criteriile de ridicarea germanilor, cetățeni români".

În sfârșit, dintr-o notă din 26 ianuarie 1945 aflăm: „Câțiva ofițeri englezi au sosit la Sibiu pentru a participa ca observatori, întovărășiți de ofițeri sovietici, la desfășurarea operațiunilor de ridicare a minoritarilor germani... Cu prilejul anunțării persoanelor care urmau să fie ridicate și apoi a ridicării lor efective s-au petrecut

scene tragice, care au impresionat până și pe unii din sovietici. Familii întregi au fost sfâșiate după hazardul vârstei: părinții au fost despărțiți de copiii lor, soții au fost despărțiți de soții și copii, mame de soți și copii. Copiii de 2-5 ani au rămas fără părinți, fiind lăsați rudelor sau vecinilor. Se pare că observatorii englezi ar fi fost neplăcut impresionați de cele văzute și de neefectuarea trierii din 14 ianuarie și ar fi intervenit, dar fără succes, pentru întoarcerea la Sibiu a trenurilor cu deportați, în vederea efectuării trierii. Și în județul Sibiu s-au înregistrat numeroase cazuri de sinucideri, mulți alți etnici germani fugind în munți, unde au fost însă ușor capturați".

Alertați deja de deportarea conaționalilor lor din Banatul sârbesc, germanii din Timișoara și județul Timiș-Torontal au cunoscut și ei același tratament începând cu noaptea de 13 spre 14 ianuarie. La început, acțiunea a fost condusă de autoritățile militare și civile române, secondate de cele militare sovietice. Și aici s-au repetat scenele tragice descrise mai sus. Din nota SSI cu nr. 1 279 din 16 ianuarie 1945, aflăm: „Au fost cazuri când fete de origine etnică germană, între 17-18 ani, eleve de liceu, care fugind disperate noaptea pe stradă, s-au aruncat în brațele ofițerilor români spunând: «Sunteți români, sunteți mai cu suflet, mai manierați, vă stăm la dispoziția Dvs., nu ne lăsați, salvați-ne». Întrucât în primele zile operația efectuată și care a fost condusă de autoritățile românești nu a dat rezultatul scontat, Comandamentul Suprem sovietic din București față de această situație a dat ordin imediat ca prelungirea operațiunilor de ridicare a elementului german să se facă direct de către poliția militară sovietică, iar autoritățile românești civile și militare să secondeze și să indice acestora, pentru facilitarea cât mai rapidă a operațiunilor, locurile unde aceștia sunt".

Dintr-o sinteză redactată la 3 februarie 1945 aflăm că au fost ridicați cetățeni români de origine etnică germană din Brăila, Ploiești, județele Dâmbovița, Vlașca, Slatina, Teleormán, Severin, din Reșița. La Oltenița arestările s-au făcut pe baza propunerilor partidului comunist, fiind ridicat, printre alți români, și mecanicul uzinei de apă, al cărui tată murise la Mărășești, în primul război mondial; drept urmare, orașul nu mai beneficia de apă decât dimineața și seara.

Documentele menționate ne vorbesc și despre atitudinea populației românești față de deportarea etnicilor germani. Iată ce se spunea într-o notă din 9 ianuarie 1945: „Cercurile românești necomuniste dezaprobă această măsură proiectată, afirmând că trimiterea în URSS a sașilor este o pierdere mare pentru potențialul uman și economic al țării. În unele din aceste cercuri se mai spune că, oricum, sașii sunt de 800 de ani în România, că ei ar trebui protejați, mai ales că civilizația din Ardeal le datorează mult și că Germania, indiferent de regimul ei politic, nu va ierta niciodată României că a lăsat să fie rupți de la pământul și gospodăriile lor acești sași". Despre consecințele economice dezastruoase vorbea și nota SSI din 16 ianuarie 1945: „În special în Ardeal arestările minoritarilor germani au repercusiuni evidente asupra randamentului muncii, stânjenind activitatea în toate sectoarele vieții economice", iar în nota nr. 154 din 18 ianuarie 1945, privitoare la deportarea etnicilor germani din Brașov se arăta: „Adevărul este că au fost ridicați mulți foarte mulți meseriași de la fabricile săsești (de la Fabrica Scherg au fost

ridicați 70% dintre muncitori; chiar și acei înscriși în partidul comunist fapt care influențează foarte mult asupra situației economice...". Mai mult, la Sibiu, „exponenții Uniunii Patrioților, Frontului plugarilor și Partidului comunist au ținut consfătuiri, în cadrul cărora, după unele informațiuni, au discutat asupra atitudinii de luat în eventualitatea că s-ar proceda și la ridicarea unor români". Tot acolo „se manifestă temerea că viața economică, care a suferit o serioasă perturbație, va intra într-un declin dezastruos. Se remarcă o slăbire a încrederii în posibilitățile de reacțiune ale guvernului român față de exigențele Sovietelor și ale Comisiunii Interaliate de Control, precum și în posibilitățile de protecție ale românilor de către guvern".

Statisticile păstrate oferă date diferite în privința numărului de etnici germani deportați, în funcție de instituție și de data la care au fost întocmite. Astfel, ancheta demografică efectuată la 15 august 1949 de Institutul Național de Statistică evidențiază cifra de 70 148. În raportul Inspectoratului General al Jandarmeriei, Direcția Siguranței și Ordinii Publice, din 14 februarie 1945, numărul celor înscriși pe liste în vederea deportării era de 64 419. La data întocmirii raportului erau deportați deja 46 540; li se adăugau etnicii germani exceptați (11 924), dispăruți (3 604), decedați (12) sau care și-au schimbat domiciliul (2 339). Aceeași cifră — 46 540 — rezultă și dintr-un alt raport întocmit de aceeași Direcție, la 12 noiembrie 1945.

Între anii 1948-1949 s-au întros din URSS, de la munca de reconstrucție, aproximativ 40 000 etnici germani, cifră dată și de recensământul din 1948 și de un raport al Ministerului Afacerilor Interne, din 1951. Diferența dintre cei plecați și cei întorși se explică prin faptul că mulți etnici germani, după punerea lor în libertate de către autoritățile sovietice, au plecat direct în Germania, s-au stabilit în URSS sau au decedat (circa 1 200) în timpul deportării. Trebuie să mai spunem că unii dintre cei întorși în vara anului 1948 și-au găsit gospodăriile distruse în urma reformei agrare din 1945.

Din documentele pe care le-am putut consulta a rezultat faptul că, în vara anului 1945, o parte din etnicii germani care au scăpat de deportare în URSS au fost internați în lagăre de muncă în România. Primii internați au fost bărbații care au deținut funcții în PNSG și GEG, s-au înrolat în trupele SS, în armata germană ori s-au opus reformei agrare din 1945. Ulterior, măsura s-a extins și asupra altor categorii de persoane. Pentru îndeplinirea prevederilor Hotărârii Președinției Consiliului de Miniștri, emisă pe baza cererilor formulate de Comisia Aliată de Control, Ministerul Afacerilor Interne a difuzat Ordinul nr. 32 132 din 1 decembrie 1944, prin care s-au fixat modalitățile de punere în aplicare. Același minister fixa prin Ordinul 34 376/1945, criteriile de vârstă — bărbații între 17-45 ani și femeile între 18-30 ani — și prioritățile la internare în lagăre — cei ce s-au sustras de la deportarea în URSS, locuiau în România fără forme legale sau au împlinit vârsta de 17, respectiv 18 ani după luna mai 1945. Principalele lagăre în care au fost internați cei peste 10 000 etnici germani au fost înființate la Târgu Jiu (5 246), Slobozia Veche (1 188), Oradea Mare (761), Văcărești (544), Mehedinți (444) și Sighet (242). Restul de 1 743 erau împărțiți în lagărele Budinți (jud. Timiș), Dranț (jud. Arad), Crângași (jud. Ilfov), Ciurel, Apărătorii Patriei, Ghencea și Sanatoriul Brâncovenesc

(București), Turnu Măgurele. Etnicii germani care au fost supuși acestui tratament reprezentau un procent de 2% din populația de naționalitate germană apreciată de un raport al Institutului Național de Statistică, la 15 august 1945, ca fiind de 469 967 etnici germani.

Dacă este să comparăm numărul etnicilor germani din România înregistrați la recensământul din 1941 (587 075) cu cel oferit de Institutul Național de Statistică în august 1945 (469 967), rezultă o diferență de 117 108 etnici germani ce nu poate fi explicată decât în directă legătură cu pierderile de război, dar și cu masivele deportări efectuate de sovietici.

Timp de aproape o jumătate de veac după cel de-al doilea război mondial, propaganda sovietică, la unison cu cea a celorlalte țări victorioase, a mediatizat cu lux de amănunte, chiar până la saturație, prin presă, istoriografie, memorialistică, muzee și o uriașă industrie de filme artistice și documentare deportarea evreilor în lagărele naziste; dar nu s-a suflat o vorbă despre deportarea etnicilor germani din România la munca de reconstrucție în URSS. Iată că, datorită unor profesioniști de bună calitate ai SSI-ului, cunoaștem astăzi istoria mult mai complet, fără pete albe și fără falsuri prim omitere. Dacă astăzi documentele de informare ale SSI ne ajută să scriem istoria, în epocă însă fluxul informațional pe tema deportaților și-a dovedit utilitatea în măsurile luate de autoritățile românești și Comisia Aliată de Control pentru a reduce cât mai mult din numărul victimelor, ceea ce nu poate fi trecut decât în contul pozitiv al acestei instituții, dar și a artei informațiilor.

Diversiunea de la Viena și capturarea parașutiștilor. După reorganizarea din martie 1945 SSI-ului îi este interzis în continuare contacul cu rezidențele externe, ceea ce a însemnat nu numai o grea lovitură pentru potențialul informativ, ci și o pierdere a agenților care activaseră până la 23 august 1944 în aceste structuri și care, văzând evoluția spre comunizare a României, s-au retras de la posturi. Cu toate acestea, SSI a reușit să difuzeze principalilor utilizatori (Președinția Consiliului de Miniștri, Ministerul de Război, Marele Stat Major, Ministerul Afacerilor Externe și Ministerul de Interne) buletine de analiză închegate, în care erau sintetizate informațiile obținute din exploatarea surselor deschise (presă, radio, comunicate oficiale), precum și informații culese prin agentură și prin cercetarea informativă a prizonierilor de război și a agenților parașutați care au fost capturați.

Cea mai importantă contribuție a SSI în domeniul contraspionajului s-a realizat prin Biroul Juridic de Poliție Militară care a participat la anchetarea grupelor de parașutiști trimise de germani pe frontul României și capturate în perioada decembrie 1944-mai 1945.

Centrul de recrutare, organizare și dirijare a grupelor de diversiune, care urmau a fi lansate pe teritoriul României, fusese amplasat la Viena. S-a ales acest centru, deoarece ofițerii de informații germani se aflau în raporturi de colaborare activă cu membrii „grupului" condus de Horia Sima, care începuse să organizeze așa-numita „Armată de Eliberare Națională".

Viena prezenta, de asemenea, avantajul existenței postului de radio „Donau" ale cărui emisiuni în limba română acopereau o bună parte teritoriul României.

Emisiunile în limba română ale acestui post de radio erau folosite atât pentru „războiul psihologic", cât și în vederea transmiterii de mesaje codificate destinate grupelor ce urmau să opereze în România.

Din documentele de anchetă mai rezultă că pentru conducerea și organizarea activității grupelor de diversiune ce urmau a fi lansate pe teritoriul României se constituie un comandament cu sediul tot la Viena, compus din Andreas Schmidt și Mathias Leibhart, foști conducători ai Grupului Etnic German, precum și din Nicolae Petrașcu și Constantin Stoicănescu, comandanți legionari. Activitatea comandamentului era coordonată de ofițerul de informații german Roland Gune, sas de origine, „specialist în probleme românești", care fusese recomandat de Fremde Heere Ost (Armate Străine din Est — Serviciul de Informații al Trupelor Germane de Uscat).

Concomitent cu organizarea centrului de la Viena luase ființă și pe teritoriul României, în zona orașelor Brașov și Timișoara, un așa-numit „front de rezistență" format din foști membri ai Mișcării legionare și ai Grupului Etnic German.

Instruirea grupurilor de parașutiști care urmau să fie lansate pe teritoriul României s-a făcut în școlile speciale de la Breitenfurt, Alkonen, Pechtolsdorf și în castelul de la Todt. Din aceleași documente de anchetă mai rezultă că astfel de școli au funcționat și în jurul Berlinului, toate fiind întreținute din fondurile autorităților germane și conduse de ofițeri germani.

Înainte de începerea cursurilor, celor recrutați li s-au întocmit acte false de către autoritățile germane, stabilindu-li-se nume conspirative. Pe toată durata cursurilor atât profesorii instructori, cât și cursanții se foloseau de aceste nume conspirative. De asemenea, prestau jurământ că după terminarea cursurilor vor defășura activitate de informații și de diversiune în favoarea statului german. În cadrul acestor cursuri se predau noțiuni de radiotelegrafie, goniometrie, topografie și cifru, multe cursuri având caracter aplicativ, iar cursanții erau deprinși cu modul de manipulare, trimitere și primire a informațiilor cu ajutorul aparatelor TFF. Învățau, totodată, alfabetul Morse, codul internațional de exploatare pentru legăturile radio-telefonice, cifrarea și decriptarea telegramelor care cuprindeau informațiile culese ce urmau să fie transmise prin aparatele de radioemisie. După albume cu fotografii, cursanții memorau caracteristicile diferitelor tipuri de vase maritime, avioane și autovehicule ale armatelor beligerante, noțiuni de radiodepanare, construcția și instalarea antenei. Au fost deprinși cu activitățile caracteristice în domeniul informativ și contrainformativ. În cadrul unor cursuri practice li s-au predat diferite metode de recrutare a agenților, obiectivele strategice importante din domeniul economic și militar de unde trebuiau să culeagă informații. Nu au lipsit din programul de pregătire nici exercițiile de lansare cu parașuta, mânuirea explozivilor și exercițiile de tragere cu pistolul. Programul de instrucție a durat 5-6 săptămâni, iar cursurile teoretice și practice au fost realizate de ofițeri germani care cunoșteau bine limba română.

După finalizarea ciclului de instruire, cursanții au fost organizați în grupe de 6-8 persoane și pregătite pentru a fi parașutate în România. Obiectivul principal al misiunii era de a culege date și informații atât despre trupele române și sovietice staționate în România, cât și despre cele aflate în zona de operații. Pe lângă

aceste misiuni informative cu caracter militar, agenții parașutați au primit și misiuni cu caracter politic. Ei trebuiau să ia legătura cu fruntașii legionari rămași în țară în vederea regrupării și reorganizării la scară națională a Mișcării legionare.

Din documentele germane aflăm că cei lansați în cadrul misiunii „Parașutiștii" urmau să contacteze și diferiți generali aflați în posturile de comandă. Din raportul informativ, prezentat lui Stalin, la 22 martie 1945, rezulta implicarea alături de generalul Gh. Avramescu — comandantul Armatei a 4-a române pe Frontul de Vest — a generalilor Coroamă, E. Borcescu, Mitrea, Dragalina și a amiralului Gheorghiu, deci a unor personalități de prim rang ale armatei. Avem astfel mai clar conturat acel plan prin care Berlinul intenționa să realizeze la București un „23 august invers", adică împotriva sovieticilor.

După terminarea cursurilor, începând cu luna decembrie 1944, mai multe echipe pregătite în centrele din apropierea Vienei au început să fie parașutate pe teritoriul românesc. Astfel, la 24 decembrie 1944, a fost lansat, dintr-un avion cu însemne ale aviației militare engleze, un grup condus de legionarul Tocoianu. În același avion mai erau 14 ucraineni care urmau să fie lansați pe teritoriul Ucrainei. După lansare, fiecare grup urma să acționeze pe cont propriu și numai asupra trenurilor sovietice care transportau trupe și muniții pentru front. Tot la sfârșitul lunii decembrie 1944, a fost parașutată în împrejurimile orașului Orăștie o altă grupă, condusă de legionarul Mândrescu, iar la începutul anului 1945 a fost parașutat în Dobrogea un alt legionar, pe nume Toma Vasile, zis Lică. A urmat, la scurte intervale, parașutarea a noi echipe formate din legionari ca Afilon Verca, Vică Negulescu, Viorel Gligor, Vasile Zottu, precum și câțiva sași, printre care W. Depner, G. Albruch, H. Wittyng, K. Hubert, W. May și alții.

La 8 mai 1945, datorită înaintării vertiginoase a trupelor aliate, 18 cursanți ai școlii centrului de instrucție de la Alkonen au fost îmbarcați, fără a termina instruirea, în două avioane „Junkers 52", pentru a fi parașutați în România. Unul dintre avioane s-a prăbușit în Ungaria, lângă lacul Balaton, iar al doilea, care urma să aterizeze în zona Ciucaș-Buzău, a suferit de asemenea un accident, prăbușindu-se pe un platou din Munții Făgăraș, în apropierea izvoarelor Topologului. Au murit 6 dintre pasageri și echipajul avionului, scăpând cu viață 12 persoane, dintre care 3 grav rănite. Cei rămași în viață, împreună cu Spiridon Obreja, comandantul grupului, au reușit să se îndepărteze de locul accidentului, s-au despărțit în grupuri de 2-3 inși și au plecat în direcții diferite. Aveau asupra lor stații de radioemisie, armament, acte pe nume fictive și sume de bani între două și patru milioane lei, cifruri și coduri pentru transmisii radio. În luna octombrie 1945 au fost arestați, trimiși în justiție și condamnați la moarte.

Tot din dosarul de anchetă rezultă că, la sfârșitul lunii aprilie 1945, a fost parașutat pe teritoriul românesc un anume Paruch, care avea misiunea de a-i preda lui Victor Strummel, conducătorul unui grup de diversiune ce opera în Transilvania, suma de 76 000 de dolari, pentru „activitatea viitoare".

În ultimele zile ale existenței sale, postul de radio „Donau" a transmis pentru grupele lansate în România consemnul de a înceta activitatea și de a se „orienta". Concomitent, au fost transmise șefilor de grupe, prin aparatele portabile de emisie-recepție, radiograme cifrate în care se preciza că „orientarea de viitor" se referea la „continuarea activității în favoarea șefilor frontului de rezistență".

E adevărat că în declarațiile lor, cei arestați au menționat că se înscriseseră ca voluntari la cursurile de pregătire pentru grupurile ce urmau a fi parașutate în România pe motiv că era singura șansă de a reveni acasă și că în realitate n-au avut intenția de a-și îndeplini până la capăt misiunea sau de a acționa în defavoarea intereselor românești. Cei care nu au fost prinși în 1945 au fost ulterior identificați în rândurile grupurilor de rezistență din munți. Acest lucru ne poate duce cu gândul că acțiunea „Parașutiștii" a avut în realitate un dublu scop. În primul rând, misiuni legate de așa-zisa lovitură de stat în defavoarea sovietelor, și, în al doilea rând (varianta de rezervă în care primul obiectiv ar fi eșuat), sprijinirea mișcării naționale de rezistență, care începând cu decembrie 1944 — după desființarea gărzilor „Iuliu Maniu" — începuse să se cristalizeze în zonele din Transilvania. Este momentul în care Gavrilă Olteanu, urmărit atât de autoritățile românești, cât și de cele militare sovietice pentru abuzurile făcute contra populației maghiare, pusese bazele organizației „Haiducii lui Avram Iancu" — Divizia „Sumanelor Negre". Acesteia i s-au adăugat „Grupul Înarmat Sinaia", „Grupul Vlad Țepeș II" și, ulterior, „Graiul Sângelui" și „Mișcarea Națională de Rezistență".

Informații pentru contraspionaj și contrainformații militare. Începând cu luna martie 1945, după masive arestări și epurări din rândul personalului de comandă, și a restructurării, SSI este orientat de noul guvern să culeagă cu prioritate date și informații în legătură cu situația minorităților etnice din România. În „Sinteza contrainformativă pe luna martie 1945", se menționa că: „Ungurii se mențin șoviniști și iredentiști ca totdeauna. Sub masca democrației, pentru a eluda orice suspiciune de iredentism, deservesc interesele egoiste, continuând acțiunea nefastă și potrivnică intereselor statului". „Sub firma legală a Uniunii Populare Maghiare — menționa în continuare documentul — urmăresc cu perseverență cele mai diabolice idei pentru compromiterea a tot ce este românesc. Decepționați în urma alipirii Ardealului de Nord (la România — *n.n.)* duc o vie campanie de denigrare și subminare a bunelor raporturi dintre România și Aliați".

Informațiile SSI făceau referire și la modul în care acționau organizațiile naționaliste maghiare. Se îndemna populația minoritară la rezistență contra autorității legale românești, ceea ce împiedica executarea obligațiilor ce decurgeau din Convenția de Armistițiu. Erau relatate și situații în care fruntașii maghiari insinuau față de Aliați (sovietici) că „românii nu sunt sinceri și capabili să mențină ordinea și siguranța în spatele frontului". De asemenea, îi provocau pe români la acțiuni agresive contra populației maghiare, pentru ca apoi să adreseze reclamații și să ceară comandamentelor aliate sovietice efectuarea de anchete, cu toate că în regiune se găseau organe ale administrației de stat românești, instaurate începând cu 7 martie 1945, în competența cărora cădea rezolvarea unor astfel de incidente. Informații de acest fel furnizate de SSI factorilor de comandă ai armatei prezentau interes. De exemplu, generalul Ilie Crețulescu a pus următoarea rezoluție pe documentul citat: „Problema ungară este de o deosebită importanță și ea va fi urmărită în mod special pentru o cât mai completă documentare. Se vor aduna cât mai multe date concrete pentru demascarea șovinismului maghiar".

La fel de interesante sunt și informațiile despre acțiunile întreprinse de comunitățile evreiești din România. „Dispunând de capital — menționează documentul SSI — (evreii — *n.n.)* dețin în mâinile lor comerțul și în special pe cel clandestin, pe care-l practică pe scară întinsă. În Moldova, au ocupat majoritatea funcțiilor administrative, erijându-se cu aroganță în elementul care duce greul luptei contra hitlerismului și fascismului. Caută să apară ca factori determinanți în acțiunea de redresare a țării și în opera de înviorare a vieții economice".

Dar informațiile SSI făceau referire și la faptul că elementele conducătoare din rândul comunităților evreiești îndemnau tinerii, utilizând toate procedeele, în a se sustrage îndeplinirii obligațiilor militare: „Până la expirarea ultimului termen de prezentare la unități, au răspuns la chemare un procent aproximativ de 10%. În ultimul timp, au lansat zvonul că au obținut o nouă amânare a concentrării, producând nemulțumirea și chiar indignarea populației românești, care se întreabă de ce la drepturi egale nu înțeleg să aibă obligații egale".

Datorită masivelor ridicări ale persoanelor de origine etnică germană — de către trupele sovietice pentru a fi trimise la munca de reconstrucție din URSS —, moralul celor rămași era în general scăzut. Documentele informative ale SSI menționau că germanii „nu sunt mulțumiți pentru motivul că nu li se aplică un tratament similar cu al ungurilor". Fruntașii acestei minorități depuneau eforturi pentru a organiza un partid politic asemănător Uniunii Populare Maghiare, care să adere la Platforma Program a partidelor social-democratice, dar acțiunea nu a avut succes. SSI deținea informații potrivit cărora germanii din România „urmăresc pe toate căile să-și procure acte prin care să facă dovada că au o altă origine etnică decât cea germană".

Informații alarmante se obținuseră în legătură cu acțiunile desfășurate de minoritarii sârbi din România. Documentele SSI informau: „Unii au trecut în Iugoslavia, înscriindu-se voluntari în armata sârbă. Alții s-au constituit în bande de partizani care terorizează și jefuiesc populația românească din Banat, speculând simpatia de care se bucură din partea ostașilor sovietici, care, de multe ori, intervin pentru a împiedica urmărirea și prinderea acestor bande". Dar cel mai îngrijorător aspect era faptul că lansau și întrețineau zvonuri „cu privire la încorporarea unor localități românești din Banat la Iugoslavia".

La fel ca și în cazul informațiilor despre acțiunile subversive cu caracter antiromânesc întreprinse de unii minoritari unguri, și fluxul informativ despre germani, evrei și sârbi a stârnit interesul factorilor de comandă din armată, generalul Ilie Crețulescu punând pe documente rezoluția „Idem", adică să se urmărească „în mod special". Cu toate acestea, documentele contrainformative din luna aprilie 1945 nu mai aveau aceeași valoare. Apar primele semnale ale dezintegrării agenturilor de teren, atât ale SSI, cât și ale Secției a II-a Informații din Marele Stat Major al armatei române, datorită arestărilor abuzive ale personalului făcute de autoritățile militare sovietice de ocupație, precum și a reducerii drastice a fondurilor și mijloacelor materiale. Mai mult, politica epurării cadrelor SSI „compromise" în fața comuniștilor — pentru că le documentase acțiunile subversive, atât înainte, cât și după 23 august 1944 — își punea și ea o serioasă amprentă. În raportul informativ din 11 aprilie 1945, deși se menționa că se urmărea, în continuare, pe teren

activitatea desfășurată de agenturile de spionaj maghiare și germane, totuși se întâmpinau mari greutăți în efectuarea unor acțiuni eficiente de contracarare. Iată și cauza subliniată de document: „Lipsa de personal și mijloace semnalată în dările de seamă precedente a sporit prin ridicările de personal sau dispariițiile de agenți ocazionate de cercetările făcute de tribunalul Poporului (...). De asemenea, repetatele chemări de personal pentru depoziții și publicitatea făcută în presă lasă descoperit acest organ (...)".

În luna aprilie 1945, nu au fost înregistrate sabotaje sau acte de terorism în fabricile, uzinele ori asupra depozitelor destinate armatei. Documentele informative explicau situația prin următoarele cauze: ridicarea germanilor din teritoriu, controlul riguros al lucrătorilor prin intermediul sindicatelor și comitetelor de fabrică, depărtării frontului și începutului dezintegrării armatei și aviației germane. Cu toate acestea, factorii de risc ce se conturau în legătură cu actele de spionaj rămâneau și în continuare destul de amenințători, mai ales datorită felului în care autoritățile militare sovietice de ocupație se manifestau față de cei arestați. Un raport informativ, de la sfârșitul lunii aprilie 1945, menționa în acest sens: „Atenția noastră deosebită ne-a determinat ca să raportăm și să sesizăm că elemente care au aparținut organizațiilor de spionaj maghiare fasciste, judecate și condamnate, unora li s-a dat libertate, iar alții sunt slab păziți, încât aproape nici nu simt că se află în pușcărie". Din punctul de vedere al SSI, un pericol la fel de mare îl reprezenta și exodul populațiilor minoritare, cu precădere sârbe și maghiare, întrucât „făcea posibilă organizarea unor rețele de spionaj, pregătindu-se rezidenți care să înceapă lucrul atunci când vor primi ordin". La vremea respectivă, SSI n-a putut acționa eficient pentru contracararea activității rețelelor de spionaj sârbe întrucât nu mai dispunea de fonduri suficiente. Următorul pasaj al raportului informativ întocmit în primele zile ale lunii mai 1945 este elocvent: „Datorită lipsei mijloacelor de transport, nu se pot organiza mișcările de la un loc la altul, totul făcându-se prin poștă sau, în cel mai bun caz, prin curier transportat cu trenul, căruța sau bicicleta. Din această cauză au fost verificări făcute cu întârzieri mari (3-4 zile), încât informațiile ajungeau la destinație perimate". Toate acestea erau consecințele măsurilor de demilitarizare a României, impuse prin Convenția de Armistițiu, dar și prin ingerințele abuzive ale autorităților militare sovietice în problemele interne românești.

Sfârșitul războiului pe teatrul de operații din Europa, la 9 mai 1945 — prin capitularea Germaniei — nu însemna însă și încetarea confruntărilor pe frontul secret al informațiilor. Pentru România, începea o nouă perioadă de confruntări politice în care Partidul Comunist din România, susținut de autoritățile militare sovietice de ocupație, a început asaltul pentru preluarea tuturor pârghiilor administrației statului, lichidarea partidelor politice tradițional democratice și impunerea unui regim totalitarist de inspirație și substanță stalinistă. Pentru realizarea acestor obiective, principalele servicii de informații românești, SSI și Secția a II-a de Informații a Marelui Stat Major, trebuiau deturnate de la misiunile lor specifice și transformate în instrumente de represiune politică. Ceea ce s-a și întâmplat.

PERSONALITATEA LUI EUGEN CRISTESCU

Dacă Serviciul Secret de Informații al Armatei române a fost creația exclusivă a lui Mihail Moruzov, Serviciul Special de Informații creat în toamna anului 1940 a purtat din toate punctele de vedere (structural, concepțional, tehnico-metodologic) amprenta personalității lui Eugen Cristescu. Iată de ce personalitatea lui trebuie cunoscută, în primul rând de cei tineri care au nevoie de puncte de reper și modele pentru o eventuală carieră în arta informațiilor.

Omul de taină al mareșalului Ion Antonescu, adică cel care a îndeplinit una dintre cele mai controversate, misterioase și deloc invidiate funcții din administrația statului — aceea de director general al Serviciului Special de Informații —, a văzut lumina zilei la 3 aprilie 1895, în comuna Grozăvești, județul Bacău.

Copilul Eugen Cristescu a urmat cursurile școlii primare din comuna Târgu Ocna, dovedind sârguință la învățătură și bucurându-se de rezultate dintre cele mai bune. În 1916 a absolvit Seminarul Teologic „Veniamin Costache" din Iași. Atras de științele juridice, s-a înscris la Facultatea de Drept din capitala Moldovei, dar ca urmare a războiului, studentul Eugen Cristescu s-a înrolat ca sergent T.R. în serviciul sanitar și a participat cu tot aplombul la campaniile armatei române până la încheierea păcii.

După terminarea războiului și crearea fruntariilor naționale ale României Mari, tânărul Eugen Cristescu își reia studiile universitare, iar la 6 ani după absolvire obține doctoratul în științele juridice la Universitatea ieșeană.

În orientarea sa profesională trebuie să avem în vedere și contextul situației României în perioada imediat postbelică, atunci când țara avea nevoie, mai mult ca oricând, de o infuzie de tineret în funcțiile administrației de stat. Poliția de Siguranță a constituit pentru el o atracție deosebită, nu numai că-i oferea șansa unei situații materiale sigure dar și prin faptul că, în calitate de funcționar public avea șansa să-și pună la încercare ambițiile și profesionalismul în lupta împotriva a tot ceea ce se profila ca amenințări la adresa edificiului național, realizat cu atâtea jertfe în anii războiului.

La 1 octombrie 1920, a fost încadrat în funcția de subșef birou clasa I în Serviciul Special de Siguranță. Prin calități și pasiunea depusă în activitatea profesională a reușit să avanseze cu ușurință treptele ierarhiei: șef de serviciu clasa I (de la 1 martie 1921), director clasa a III-a (la 1 ianuarie 1927) și director clasa I (la 1 octombrie 1929).

Printre preocupărilă de căpătâi în domeniul apărării siguranței statului a stat combaterea activității organizațiilor politice extremiste (de dreapta și de stânga), a căror eficiență i-a făcut mai târziu pe unii cunoscători ai domeniului să afirme cu admirație că, prin străduințele sale în calitate de director al Siguranței și apoi de șef al SSI-ului, bolșevizarea și fascizarea țării nu s-au putut produce. Nu este o afirmație gratuită, întrucât documentele demonstrează din plin acest aspect.

Dacă în opinia fruntașilor mișcărilor extremiste Eugen Cristescu era conceput ca o figură odioasă, în cercurile politice consecvent democratice, din țară și străinătate, se bucura de aprecieri favorabile și mult mai obiective. Toate acestea făceau referire la profesionalismul său în materie de apărare a siguranței statului. Numai așa ne explicăm cum a putut deveni membru al Comisiei Internaționale de Poliție — ce se întrunea periodic la Haga. Multe documente de arhivă păstrate, dar și o serie de lucrări memorialistice, ni-l prezintă ca pe un polițist bine informat, cu întinse legături și relații de specialitate cu șefii serviciilor de siguranță din multe state europene cu tradiție democratică.

Cu toate acestea, poziția sa a fost puternic zdruncinată în 1934, ca urmare a transferului din funcția de director general al Siguranței într-o funcție de conducere în Administrația Ministerului de Interne. Motivul acestei „promovări" se pare că l-a constituit refuzul de a se preta la amestecul în combinațiile politice ale partidelor, acțiune sugerată de cercurile Palatului regal. În această situație, doar cunoașterea exactă a menirii sale de justițiar și necesitatea de a se situa permanent deasupra oricăror intrigi politice l-au determinat să ia o astfel de poziție.

Marginalizarea generalului Ion Antonescu, survenită în perioada martie 1938-august 1940, a fost dezavuată de Eugen Cristescu, întrucât și el se simțea într-un fel în aceeași postură, fără să existe motive întemeiate, care să țină strict de resortul competențelor profesionale. Prin relațiile create în armată nu i-a fost greu să înțeleagă faptul că în spatele acestor marginalizări se aflau mașinațiile lui Mihail Moruzov, șeful Serviciului Secret, pornite în primul rând din invidie.

Devenit conducător al statului și neavând rezultate concrete în domeniul informațiilor, după două luni de guvernare, generalul Ion Antonescu și-a adus aminte de Eugen Cristescu. La 15 noiembrie 1940 îl numește director general al Serviciului Special de Informații.

Eugen Cristescu s-a străduit să satisfacă exigențele în domeniul informațiilor impuse de necesitățile de război. A reorganizat Serviciul Secret, luând ca model structurile serviciilor similare ale timpului, de la care a adaptat, la condițiile și posibilitățile românești, tot ce s-a putut. Dintre realizările mai importante ale serviciului pe care l-a condus timp de patru ani, orice analiză obiectivă nu poate omite următoarele aspecte: sprijinul substanțial acordat generalului Ion Antonescu în combaterea legionarismului, mai ales în răfuiala din timpul rebeliunii; asigurarea unui flux zilnic de informații, în care ponderea o dețineau informațiile de valoare operativă pentru fundamentarea politicii și strategiei militare românești; neutralizarea unor rețele de spionaj ce acționau pe teritoriul țării și în defavoarea intereselor românești; asigurarea protecției oamenilor politici români cu alte orientări decât cele ale conducătorului statului, reușind să facă față presiunii exercitate

de germani, care cereau insistent internarea lor în lagăre; implicarea directă în tratativele cu Aliații (sovieto-anglo-americani) în vederea obținerii unor condiții cât mai raționale de armistițiu pentru România. Dar, pe lângă toate acestea, trebuie să recunoaștem că a ratat tocmai sfârșitul, căci, în ciuda faptului că dispunea de informații suficiente despre acțiunea concretă din ziua de 23 august 1944, acest eveniment l-a luat prin surprindere, ceea ce în cazul unui șef de serviciu de informații poate fi cu greu înțeles, chiar dacă regele, camarila de la palat și colaboratorii ocazionali s-au „precipitat" în fața presiunii momentului, așa cum a rămas convins Eugen Cristescu până la sfârșitul vieții.

S-a căsătorit la 48 de ani cu Maria Teodora, văduva generalului Golici și nepoată a savantului Henri Coandă, femeie de o rară frumusețe și suficient de bogată. Dar nu s-a putut bucura prea mult de această căsătorie. La 24 septembrie 1944 a fost arestat, iar la mijlocul lunii octombrie preluat de armata sovietică și dus la Moscova pentru anchetă.

Readus în țară la începutul lunii aprilie 1946, a fost supus unui necruțător interogatoriu în cadrul procesului de tristă amintire, al așa-zisei „mari trădări naționale". Era acuzat, fără să se poată dovedi prin probe concludente, pentru crime de război și dezastrul țării. Completul de judecată, din care lipseau magistrații de carieră, a refuzat cu obstinație audierea martorilor propuși de apărare și consultarea documentelor din arhiva SSI care-i demonstrau nevinovăția.

Eugen Cristescu și-a dat seama că se află în fața unei judecăți politice, fapt pentru care nu-i mai rămânea altceva de făcut, decât să joace cartea supraviețuirii. Tot din interese politice, camuflate sub acoperirea unor rațiuni de stat, i s-a comutat pedeapsa, care inițial fusese condamnare la moarte în detenție grea pe viață.

Anii de penitență și i-a petrecut în închisorile Aiud, Dumbrăveni și Văcărești. Începând cu 1949, a fost pus la dispoziția organelor de anchetă ale Securității pentru a fi exploatat ca bază de date. Este perioada când elaborează lucrarea „Organizarea și activitatea Serviciului Special de Informații", ce poate fi apreciată pe drept cuvânt prima lucrare despre istoria serviciilor secrete românești. La ea se mai adaugă alte numeroase mărturii și declarații în care descrie cu lux de amănunte multe din intimitățile vieții de stat românești.

După aproximativ 15 zile de grevă a foamei, uitat și părăsit pare-se de toți — cu excepția subofițerului care-i supraveghea permanent celula —, Eugen Cristescu a sucombat la 12 iunie 1950 în penitenciarul de la Văcărești.

În ciuda tuturor calomniilor care s-au spus despre activitatea sa, personal nu s-a considerat niciodată mai mult decât un simplu funcționar public, care și-a dedicat întreaga viață, slujind cu credință interesele naționale. Cu toate neîmplinirile și unele inabilități conjuncturale specifice de altfel riscurilor meseriei, Eugen Cristescu a reușit să smulgă chiar și adversarilor aprecierea de „maestru al combinațiilor de culise" și „un excelent ofițer de contrainformații".

ARHIVA SSI — O PERSPECTIVĂ ISTORICĂ

În majoritatea țărilor lumii, arhivele naționale sunt proclamate parte componentă a cercetării științifice, iar documentele pe care le păstrează, „patrimoniu cultural al națiunii". Cât privește fondurile arhivistice constituite de serviciile de informații, la fel ca și cele ale ministerelor apărării, de interne sau de externe, sunt „de jure" componente ale arhivelor naționale. „De facto" însă sunt depozitate, conservate, gestionate și exploatate separat de restul fondurilor din arhiva națională. Aceasta și datorită faptului că se află sub protecția unor legi organice speciale ce prevăd în mod expres perioada de timp în care trebuie să rămână clasificate, pe grupe și categorii de documente, accesul cercetătorilor fiind permis abia după expirarea termenelor de clasificare și numai la o anumită categorie de documente.

Mai mult, acest gen de arhive au o structură organizatorică specifică, fără să încalce însă principiile de bază ale arhivisticii, dintre care amintim: proveniența, teritorialitatea, istorismul, valoarea, cronologia și nu în ultimul rând integritatea unității arhivistice (adică a dosarului).

Un alt factor care determină păstrarea separată, cel puțin o perioadă de timp, a documentelor ce pot fi puse în circuitul cercetării științifice, o constituie valoarea lor operativă. Exemplul cel mai concludent ni-l oferă Marea Britanie unde — după cum susțin specialiștii lor în domeniu — cel puțin 50% din problematica ce face obiectivul activităților operative și-a găsit rezolvarea pornindu-se de la exploatarea informațiilor stocate în fondurile de arhivă. Numai că arhivele, așa cum ne informează Anthony Cave Brown, sunt menținute permanent în secret, accesul nefiind permis decât specialiștilor acestor servicii.

Desigur, pe lângă importanța lor informativ-operativă, acest gen de arhive constituie un izvor pentru cercetarea științifică în domeniul istoriei. Credem deci că nu greșim spunând că evidențele și arhivele structurilor, cu atribuții în domeniul siguranței naționale, constituie „centrul nervos" nu numai al instituțiilor respective, ci, în egală măsură, al statului în ansamblul său. Datorită acestui ultim aspect, arhivele care depozitează documente cu caracter secret de stat constituie, în situații de criză, ținta unor interese, uneori concertate, atât din interior, cât și din exterior.

Ca și serviciile similare ale timpului, SSI a lăsat în urmă o bogată arhivă: fondurile ei conțineau multe documente ce puteau dezvălui o serie de intimități ale guvernării regimurilor totalitare din România, cel puțin pentru perioada februarie

1938-martie 1945. Așa după cum s-a exprimat Ștefan Enescu, cel care, între anii 1936-1938, a îndeplinit funcția de secretar și consilier la cabinetul lui Mihail Moruzov, arhiva Serviciului Secret „constituia nu un depozit mort de acte și documente, ci un instrument viu de lucru, a cărui organizare condiționează uneori calitatea lucrărilor de actualitate". La rândul lui, Veniamin Moruzov, nepotul directorului general al Serviciului Secret, menționa că „SSI și-a burdușit seifurile cu documente. Erau atât de multe și atât de compromițătoare încât puteai umple cu ele un hangar întreg". Din păcate, arhiva SSI nu mai există la ora actuală și nici nu mai poate fi reconstituită.

Paraziții Arhivei SSI. În interogatoriul preliminar, din 14 aprilie 1946, fostul șef al SSI — Eugen Cristescu — a făcut câteva afirmații interesante: „La un serviciu de informații sunt două feluri de arhive: arhivele oficiale și arhivele neoficiale. „Acestea [din urmă — *n.n.*] se compun dintr-o serie de note de informații ce stau în casa de fier a șefului serviciului, unele verificate și comunicate, altele neverificate, așteptând verificarea prin trecerea timpului și mersul evenimentelor. Tot aici se adună chestiunile mai delicate privind informațiile asupra tuturor instituțiilor de stat, care nu trebuie să intre în mâna personalului obișnuit al serviciului". La 9 mai 1946, același Eugen Cristescu mai dezvăluia în fața Tribunalului Poporului și faptul că în dosarele SSI se afla „tot putregaiul vieții politice românești", fapt pentru care „a trebuit să dispară".

Cauzele care au produs această situație pot fi grupate în trei categorii:

1. distrugerile și/sau sustragerile de documente și cataloage arhivistice provocate de momentele conjuncturale, când regimurile politice respective, de esență totalitară, s-au prăbușit;

2. inexistența unor legi organice care să le asigure protecția;

3. prelucrarea repetată a fondurilor rămase, după norme și reguli care nu întotdeauna au respectat principiile arhivistice fundamentale. Prelucrările s-au orientat de regulă după prioritățile politico-ideologice ale regimului din perioada 1948-1989.

Desigur, documente ale SSI-ului există, numai că ele se află răspândite prin diverse dosare din depozitele Arhivei Ministerului Apărării Naționale, Arhivei Ministerului de Externe, Direcției Generale a Arhivelor Statului, Arhivei Serviciului Român de Informații și fondul arhivistic al fostului CC al PCR. Această situație îngreunează cercetarea istorică și impune multă prudență în eforturile de evaluare, întrucât te poți aștepta practic oricând la surprize documentare ce pot face inoperante unele construcții teoretice realizate la un anumit moment sau într-o anumită fază a cercetării. Cum s-a ajuns la o asemenea situație vom încerca să explicăm în cele ce urmează, fie și printr-o sumară trecere în revistă a unor momente esențiale. Reconstituirea am realizat-o în baza coroborării unor informații lapidare și reprezintă stadiul actual al cercetării.

Astfel, la începutul lunii septembrie 1940 — o dată cu prăbușirea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea —, pe fondul unor puternice demonstrații

stradale inspirate și susținute de Mișcarea legionară („revoluția legionară" cum mai e denumită într-o serie de lucrări memorialistice), dar și ca urmare a unor interese străine, o bună parte din documentele arhivei Serviciului Secret de Informații al armatei române — condus până atunci de Mihail Moruzov — au fost distruse, arse sau sustrase. S-au cerut și atunci listele cu sursele de informare și s-au oferit recompense pentru documentele sustrase. Constantin Maimuca, directorul adjunct al Siguranței, însărcinat la 10 septembrie 1940 să facă o percheziție la sediile Serviciului Secret pentru a recupera documentele lui Moruzov, descrie acest episod în felul următor: „În strada Romei nu am găsit nimic. Casa era goală, chiar și mobilierul fusese ridicat. S-au găsit coperți de dosare (...). Vecinii ne-au declarat că o noapte întreagă coșul de la calorifer a ars continuu, azvârlind afară scrum de hârtie și hârtii în flăcări. Acel care făcuse operația de curățire a fost Niki Ștefănescu, care, conform indicațiilor ce primise, a distrus arhiva personală și actele pe care le-a socotit mai importante."

Ce fel de documente au fost distruse nu s-a putut stabili, având în vedere că principalii protagoniști — Mihail Moruzov și Niki Ștefănescu — și-au găsit tragicul sfârșit în noaptea de 26/27 noiembrie 1940, în cadrul asasinatelor făcute de o echipă de legionari la închisoarea Jilava. Unele indicii le întâlnim în amintirile lui Veniamin Moruzov, care ne descrie operațiunea de „lichidare a trecutului" — la care se pare că a luat parte — în felul următor: „Ore în șir am ars documente secrete, hârtii conținând nume de agenți, rețele, adrese de case conspirative, cu un cuvânt tot ce se clădise — cu câtă muncă! — o viață întreagă".

Au fost și încercări de sustragere care până la urmă s-au soldat tot cu distrugerea documentelor. Așa de exemplu, Gheorghe Șerbu — dactilograf în Serviciul Secret și un fel de secretar particular al lui Moruzov în perioada 1939-1940 — menționa că în ziua de 6 septembrie, la aflarea veștii că șeful său fusese arestat, a deschis casa de fier a Serviciului și a pus într-o valiză mică, printre altele, și „dosarele mai importante" cu conținut compromițător ce priveau pe generalul Ion Antonescu și Mișcarea legionară. Valiza a îngropat-o în grădina casei unui prieten al său — un anume Vasile Roșca — din cartierul Vatra Luminoasă, str. D, nr. 27. „De teamă de a nu fi descoperit de Eugen Cristescu — mărturisea Gheorghe Șerbu — am tot amânat scoaterea valizei din pământ, până în anul 1943. Când am scos-o, cea mai mare parte din dosare (...) erau putrezite."

Din alte surse documentare — este vorba de dosarul de anchetă a lui Moruzov — aflăm că multe documente din Arhiva Serviciului Secret au fost puse la dispoziția comisiei numită și împuternicită de generalul Ion Antonescu a cerceta abuzurile și ilegalitățile făcute de fostul șef al Serviciului Secret. Unele din aceste documente au fost publicate ulterior în presa vremii — ca de exemplu lista cu cei 12 membri de frunte ai Mișcării legionare, care fuseseră recrutați în Serviciul Secret, ceea ce a adus prejudicii grave instituției ce se afla practic în pragul falimentului. Dar consecințele se pare că au fost mult mai grave. Eugen Cristescu, succesorul lui Moruzov la conducerea SSI, făcea următoarea declarație confidențială — la 14 octombrie 1944 — cu câteva zile înainte de a fi trimis la Moscova pentru anchetă: „Serviciile de informații serioase au tradiția lor informativă și legile lor sfinte pe care le respectă cu orice sacrificii. Cercetările care prin natura lor au drept

consecință decamuflarea mijloacelor de acțiune a unui serviciu secret, răspândesc groaza și discreditul și ani de zile nimeni nu se mai oferă, sau nu mai primește oferta vreunui serviciu de informații al statului și astfel drumul surprizelor nefaste este deschis, iar acțiunea de prevenire anihilată. Așa s-a întâmplat și după afacerea Moruzov, de au trebuit ani de zile ca să o luăm de la început și să refacem ceea ce s-a distrus și prevăd că tot așa se va întâmpla și de astă dată".

Ca unul care cunoștea bine consecințele pe care le poate avea distrugerea sau sustragerea de documente secrete, Eugen Cristescu luase măsuri, încă din primele zile ale lunii mai 1944, pentru a pune arhiva SSI în siguranță. Astfel, arhiva Secției a IV-a Contrasabotaj a fost evacuată la 6 mai 1944 în comuna Afumați-Ilfov, iar restul lucrărilor curente și alte servicii în comuna Joița. Atât unele, cât și celelalte s-au păstrat intacte, fiind readuse în București la 20 septembrie 1944 și puse sub paza unor unități militare românești. În schimb, arhiva Secției a III-a „G", (care se ocupa cu schimbul de informații cu serviciile similare germane), ce fusese dislocată în apropiere de orașul Turnu-Severin, nu a mai putut fi salvată, fiind capturată de unități ale armatei sovietice.

Dar cea mai mare pierdere a fost distrugerea arhivei Frontului de Est (una din structurile informative externe ale SSI). Amănunte în legătură cu împrejurările în care s-a produs acest eveniment se află într-o declarație dată la 16 februarie 1955 de colonelul Ion Lissievici — fostul șef al Secției I informații externe din SSI: „Cam în a doua jumătate a lunii octombrie 1944, locotenent-colonelul Ernescu Grigore, fostul șef al Frontului de Est, mi-a cerut să-i dau dispoziții referitoare la măsurile ce trebuia să ia cu privire la arhiva acestui front; informându-mă totodată că potrivit unui ordin al ministrului de Război — dat în urma evenimentelor de la 23 august 1944, întreaga arhivă păstrată la Comandamentul trupe și servicii urmează să fie distrusă prin ardere. În urma discuțiilor avute cu Ernescu Grigore, Secția I informații externe a întocmit un referat prin care se propunea ca întreaga arhivă să fie vărsată la Marele Stat Major — Serviciul istoric. Acest referat a fost prezentat de mine subsecretarului de stat pentru Armata de uscat — generalul Ilie Crețulescu, care înlocuia la comanda Ministerului de Război pe generalul Sănătescu, pentru a hotărî. Generalul Crețulescu, pe acest referat, a pus următoarea rezoluție: «Să se execute ordinul dat».

În urma acestui referat, pe care l-am predat locotenent-colonelului Constantin Rădulescu, fostul șef al Secției I în acel timp, s-a procedat la distrugerea arhivei Frontului de Est, potrivit dispozițiilor, cu ordinul rezolutiv menționat, operație care s-a executat către jumătatea lunii noiembrie 1944".

Ceea ce mai merită consemnat este că declarația lui Lissievici era însoțită și de documente probatorii concludente, fapt ce înlătură orice dubii. Distrugerea acestui fond arhivistic deosebit de important împiedică și diminuează astăzi cercetarea științifică, în special în domeniul istoriografiei militare, precum și în cel consacrat studiului totalitarismului. Sigur, concluzia aceasta o putem formula azi. Atunci însă distrugerea arhivei Frontului de Est se justifica prin pericolul (inclusiv umanitar) pe care l-ar fi reprezentat capturarea ei de către sovietici.

În ceea ce privește documentele ce formau arhiva păstrată de Eugen Cristescu, au fost și ele în parte distruse. Mai întâi au fost încărcate în 4 valize cu care Cristescu

a plecat în după-amiaza zilei de 23 august 1944, imediat ce i s-a raportat că mareșalul Ion Antonescu fusese reținut la palat. Ulterior, după cum singur a mărturisit, a triat întregul material documentar, redând Serviciului doar acele documente de strictă specialitate profesională. Rapoartele și notele de informații, despre activitatea unor oameni politici, cu alte vederi decât cele ale mareșalului Antonescu, precum și o serie de aspecte ale derulării contactelor cu Aliații pentru obținerea unor condiții de armistițiu favorabile României, se pare că au fost distruse.

Informații despre distrugerea unor documente ale SSI-ului au pătruns și în presa vremii. Sub titlul „La Serviciul Secret au fost arse dosarele criminalilor de război", ziarul „România Viitoare", de orientare comunistă, din 28 martie 1945, își informa cititorii că: „În jurul orei 13, când acuzatorii publici, domnișoara Alexandra Sidorovici și domnul Emil Angheloiu s-au prezentat la Serviciul Secret pentru consultarea dosarelor, distrugerea documentelor era în toi. Opriți în stradă, au reușit, numai în urma insistențelor repetate, să pătrundă înăuntru. Domnul general Săvoiu — șeful Serviciului Secret — a refuzat să dea orice lămurire, pretextând că au fost arse doar acte care nu mai aveau nici o importanță."

Scurgeri de documente către americani și sovietici. „Întotdeauna cel mare și puternic a vizat, și în multe cazuri și-a însușit, valorile culturale ale celui slab și învins. Orice armată cotropitoare avea în spatele său indivizi sau grupuri special pregătite pentru astfel de misiuni" — observa pe bună dreptate istoricul Marian Ștefan într-un pertinent comentariu introductiv privind soarta arhivelor militare române în război. Arhiva SSI a constituit și ea obiectivul unor misiuni speciale pregătite din timp de serviciile secrete străine interesate.

La 13 ianuarie 1944, diplomația americană elaborase un document intitulat: „Prevederi pentru a fi impuse României în momentul capitulării", care, la punctul 27, prevedea: „României i se va cere să păstreze și să pună la dispoziția autorităților de ocupație toate arhivele publice și particulare, materiale pe care acele autorități le-ar putea cere". Se pare că în baza acestei prevederi, Comisia interaliată de control, venită în România pentru a supraveghea punerea în aplicare a armistițiului din 12 septembrie 1944, a procedat la sustragerea a numeroase documente, nu numai din arhivele publice și particulare, ci și din arhivele serviciilor secrete românești. În opinia domnului Haralamb Zincă, a fost în realitate un „jaf și nicidecum confiscare, căci actul confiscării presupunea încheierea unui protocol, inventarierea fondurilor documentelor vizate, semnarea unor procese-verbale de predare-preluare". Motivul acestui jaf s-ar fi datorat faptului că „în arhivele publice și particulare ale României (ca să nu mai vorbim de cele ale serviciilor secrete — *n.n.)* se găseau dosare și documente ultrasecrete, care vizau direct și nemijlocit statele constituite în Comisia interaliată de control". Dar, au fost și situații când s-au întocmit procese-verbale în vederea predării arhivelor, care astăzi sunt „singurele documente care ne orientează în legătură cu importanța deosebită a pieselor preluate din arhiva Cabinetului militar al Conducătorului Statului (mareșal Ion Antonescu — *n.n.)*".

După cum rezultă din cercetările efectuate de dl dr. Eugen Preda — pe baza unor materiale aflate la Arhivele Statului — documente românești din arhiva

SSI au fost luate mai întâi de misiunea americană a OSS-ului condusă de Frank Wistner, care a fost prezentă în România în perioada septembrie 1944-martie 1945. „Misiunea Wistner — ne spune dl Eugen Preda — a transmis un mare număr de documente germane și românești la OSS din Caserta și de acolo la Washington. Reiese, de asemenea, că încă de la 10 octombrie 1944, generalul Donovan, șeful OSS, a comunicat la Moscova generalului Fitin (șeful Serviciului Informații Externe al NKVD) că-i trimite o serie de documente obținute de misiunea OSS din București. La 30 octombrie 1944, îi scria lui Fitin: «Sunt foarte fericit să vă pun la dispoziție primele șase role de microfilm, echivalând cu aproximativ 1 500 de pagini de material care a fost obținut la București și adus la Caserta și, ulterior, în Statele Unite»".

O nouă perioadă la fel de dramatică din istoria arhivei SSI s-a consumat în intervalul cuprins între 6 martie 1945 — instaurarea guvernului condus de dr. Petru Groza — și 2 aprilie 1951, data desființării SSI-ului și trecerea lui în structurile informative ale Securității (înființată la 30 august 1948). În această perioadă, de activitatea SSI a răspuns, din partea CC al PCR, Emil Bodnăraș care l-a instalat în funcția de director general pe N.D. Stănescu. (În treacăt fie spus, N.D. Stănescu lucrase în secția de Contrainformații a Serviciului Secret încă de pe vremea lui Moruzov și se pare că știa multe lucruri despre demnitarul comunist, inclusiv împrejurările reale în care se produsese „dezertarea" acestuia la sovietici.)

Din alte surse documentare aflăm că încă de la începutul anului 1945 își făcuseră apariția în România câțiva ofițeri sovietici, specialiști în arhivistică, cu misiunea de a cerceta documentele din arhivele secrete. Rezultatul nu a întârziat să apară. În luna aprilie 1945 — după cum atestă un document din Arhiva Marelui Stat Major al armatei române — un număr de 87 640 de file documente din arhivele SSI, Siguranței, Jandarmeriei și Ministerului de Război, cu referire directă la activitatea acestor instituții în Basarabia și Bucovina de Nord, au fost împachetate în 129 de lăzi și transportate în URSS de armata sovietică.

Istoria se repetă. Documentele ce s-au păstrat, și pe care le-am putut identifica în diferite depozite de arhivă din țară, demonstrează însă că specialiștii Comisiei Aliate de Control nu au reușit la vremea respectivă să identifice chiar toate dosarele ce i-ar fi interesat. Singura explicație ce se poate da este că unii funcționari ai SSI și Marelui Stat Major izbutiseră să rătăcească din timp o parte din aceste documente, prin fonduri și depozite numai de ei știute, aducându-le la lumină abia după plecarea consilierilor sovietici, deci după anul 1958. În actuala fază a cercetării este greu să ne pronunțăm asupra substratului unei astfel de acțiuni. A fost o acțiune pornită din inițiativa personală a funcționarilor respectivi — deși se expuneau la riscuri foarte mari — sau a fost vorba de un ordin dat de un demnitar care cunoștea problemele în amănunt și se temea de o eventuală deconspirare? Poate că cercetările viitoare vor face lumină și în această problemă.

Cert rămâne faptul că începând cu anul 1964, fosta arhivă a SSI a fost triată din nou, de data aceasta de lucrătorii fostei Securități. Prelucrarea s-a efectuat

după o metodologie care încălca unul din principiile fundamentale ale arhivisticii, și anume păstrarea unității și integrității dosarelor. Au fost selecționate și scoase din dosare, într-o primă etapă, documentele referitoare la activitatea mișcării comuniste și muncitorești precum și a Cominternului pe teritoriul României. Într-o altă etapă au fost selecționate documentele ce atestau momente mai importante ale mișcării sindicale și grupărilor politice de orientare social-democratică. Toate acestea au fost predate eșalonat arhivei fostului CC al PCR, împărtășind după decembrie 1989 soarta acesteia. Alte documente din arhiva SSI cu valoare pur istorică — în original sau copii pe microfilme — au fost predate Direcției Generale a Arhivelor Statului, fiind clasate în Fondul Președinției Consiliului de Miniștri.

Față de aspectele prezentate, concluzia ce se impune de la sine este că arhiva serviciilor secrete românești — care tăinuia multe din intimitățile vieții politice, mecanismele de exercitare a puterii dar și reacțiile celor guvernați — a avut ca principal dușman propriul său conținut. Pe fondul unor tensiuni social-politice, create de răsturnările spectaculoase de regim politic, și în lipsa unor legi organice de protecție, acest dușman al arhivelor secrete a acționat parcă implacabil și cu o promptitudine dezarmantă. El a incitat imaginația multora, a trezit ambiții, veleitarisme dar și tendințe de răzbunare. El s-a aflat în spatele multor acțiuni necugetate ale conaționalilor, combinate cu cele interesate ale agenților serviciilor de informații străine, care — de ce să n-o recunoaștem — au știut să folosească cu abilitate rivalitățile dintre oamenii politici și funcționarii de stat. Toate acestea împreună s-au manifestat prin lupte permanente cu eforturile de a pune fondurile arhivistice respective în deplină siguranță, sau de a proteja oamenii, în ciuda faptului că cei implicați s-au expus la riscuri imense.

Din nefericire, în decembrie 1989 istoria s-a repetat. Pe fondul confuziei abil întreținute, au fost atacate sedii și depozite de arhivă, iar pagubele produse se ridică la peste 150 000 de dosare distruse, sustrase și dispărute. Pe întreaga țară cifra este desigur impresionantă sub aspect cantitativ, numai că o evaluare calitativă încă nu s-a făcut și este departe de a se putea realiza momentan. Oricum, rolul istoricului este ca, în paralel cu evocarea unor momente semnificative din trecut, să tragă și un semnal de alarmă pentru contemporaneitate, dar mai ales în perspectiva viitorului.

BIBLIOGRAFIE

Arhive (documente inedite). Arhiva Ministerului Apărării Naționale — Marele Stat Major, fond 948, dosar nr. 1066, 347; fond 949, dosar 3; 457/47; fond Microfilme, rolele P II 1663, 1702 și 1704. Arhiva Serviciului Român de Informații, fondul „y", dosarele nr. 17474, vol. 1; 18470, vol. 1–4; 25374, vol. 1–4 și 13; 40010, vol. 33; 48340; 88438; fond „d", dosarele nr. 4293; 4703; 6218; 6232; 6233; 6393; 6531; 6568; 6665; 7243; 7311; 7313; 7331; 7332; 7963; 8092, vol. 2; 9211, vol. 4; 9221; 10518; 10563, vol. 5; 10577, vol. 2; 10623, vol. 4. Arhiva Națională Istorică Centrală, fond Președinția Consiliului de Miniștri — S.S.I., dosar 131/1940; Politica externă a României, dosar 14/41, 52/1942; Politica internă, dosar 16/1942, 8/1943; Armata, dosar 3/1941, 5/1942, 19/1943. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71, România, vol. 66, 67, 69, 72.

Documente (edite). *Antonescu — Hitler. Corespondență și întâlniri inedite 1940–1944,* Ediție întocmită de Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, Editura Cozia, București, 1991, 2 vol. *23 August 1944. Documente 1939–1943,* vol. I, Colectiv de coordonare: Ion Ardeleanu, Vasile, Arimia, Mircea Mușat, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984. ANTONESCU, ION (Mareșal), *Către Români. Chemări — Cuvântări — Documente. La o răscruce a istoriei,* București, 1941. ANTONESCU, ION (General), *Temelia statului național-legionar. 6 septembrie 1940–6 octombrie 1940,* Imprimeria Centrală, București, 1940. ANTONESCU, ION (General), *Către țară. 6 septembrie 1940–22 iunie 1941,* București, 1941. ANTONESCU, ION (Mareșal), *Istoria mă va judeca. Scrieri inedite,* Studiu introductiv de general-maior Mircea Agapie. Documente selectate și pregătite pentru tipar de maior Constantin Hllihor, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1993. Arhivele Naționale ale României, *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu, (septembrie–decembrie 1940),* vol. I, ediție de documente întocmită de Marcel-Dumitru Ciucă, Aurelian Teodorescu, Bogdan Popovici, București, 1997. *Armata Roșie în România. Documente (I),* ediție alcătuită de Constantin Hlihor, Ilie Manole, Aurel Pentelescu, Gheorghe Vartic, Mihai Macuc, Constantin Aioanei, Aurel Martin, Mircea Dănuț Chiriac și Gavril Preda, București, 1995. CALAFETEANU ION, *Români la Hitler,* București, Univers enciclopedic, 1999. CHIPER, IOAN; CONSTANTINIU, FLORIN; ADRIAN, POP, *Sovietizarea României. Percepții anglo-americane,* București, 1993. *Corespondența președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu președinții SUA și cu primii miniștri ai Marii Britanii din timpul marelui război pentru apărarea patriei, 1941–1945,* vol. II, București, 1958. *Cuvânt și faptă. Cuvântări rostite de general Ion Antonescu. Înfăptuirile guvernului 6 septembrie–31 decembrie 1940,* București, 1941. *Din Moscova, Grigore Gafencu raportează,* Texte comentate și pregătite

pentru tipar de Marian Ștefan, în „Magazin istoric", s.n., iulie–septembrie, 1995. GAFENCU, GRIGORE, *Misiune la Moscova 1940–1941. Culegere de documente.* Ediție îngrijită de Ion Calafeteanu, Nicole Dinu, Nicolae Nicolescu, București, Univers Enciclopedic, 1995. LĂCUSTĂ, IOAN, *12 februarie 1945. Transilvania de Nord. „Viața românească s-a refugiat la sate"*, în „Magazin istoric", s.n., februarie,1995, p. 23-27. MOCANU, MARIN RADU, *România — marele sacrificat al celui de al doilea război mondial. Documente*, vol. I, București, 1994. PANDEA, ADRIAN; PAVELESCU, ION; ARDELEANU, EFTIMIE, *Viziunea românească asupra tragediei din Cotul Donului și Stepa Calmucă*, Editura Militară, București, 1992. PANDEA, ADRIAN; ARDELEANU, EFTIMIE, *Românii în Crimeea 1941–1944*, București, 1993. *Pe marginea prăpastiei. 21–23 ianuarie 1941*, Editura Scripta, București, 1992, 2 vol. *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*, ediție prefațată și îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă, cuvânt înainte de Iosif Constantin Drăgan, Editura Soeculum I.O. și Europa Nova, București, 1995, 2 vol. *România. Viața politică în documente 1945*, coordonator Ioan Scurtu, București, 1994. STÂNGACIU, STAN; BURCIN, OCTAVIAN; MIRON, OVIDIU; BĂLAN, ADRIAN, *Ordinea internă și apărarea României în anii 1939–1941*, București, Editura All, 1999. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *1940–1941: Deportați și asasinați*, în „Magazin istoric", s.n., mai 1992, p. 26–27; idem, *Schimb de scrisori între generalul (r) Vasilescu Petre și Mareșalul Ion Antonescu*, în „Magazin istoric", s.n., septembrie 1993, p. 10–16; idem, *„Ultimul cuvânt" al lui Eugen Cristescu în fața Tribunalului Poporului*, în „Timpul — 7 zile în România", s.n., an V, nr. 12–15/1994; idem, *Octombrie 1941. Primarul Odessei povestește*, în „Magazin istoric", s.n., martie 1995, p. 44–50; idem, *Uniunea Sovietică și rebeliunea legionară. Documente din arhiva S.S.I.*, în „Arhivele totalitarismului", an II, nr. 1–2, p. 173–195.

Jurnale, amintiri, memorii, corespondență, mărturii, note (edite). BARBU, GHEORGHE, *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei.* Ediție pregătită pentru tipar de V. F. Dobrinescu și Mihail Constantin Ardeleanu, Institutul European, Iași, 1992. BISHOP, ROBERT and CRAGFIELD, E.S., *Russian astrid the Balkans*, London 1949. BRĂTIANU, DAN M., *Martor într-o țară încătușată*, Fundația Academia Civilă, 1996. DUCA, GEORGE I., *Cronica unui român în veacul XX*, München, 1984, 2 vol. EISENHOWER, DWIGHT D., *Cruciadă în Europa*, București, 1975. GAFENCU, GRIGORE, *Jurnal 1940–1942*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și indici de Ion Ardeleanu și Vasile Arimia, Editura Globus, București, 1994. *Din memoriile lui Gerhard Stelzer, prim consilier al Legației Germaniei din București* (traducere Ileana Sturdza) în: „Arhiva" (supliment de istorie al ziarului „Cotidianul"), an II 6 (18), 24 septembrie 1993. LISSIEVICI, IOAN (colonel r.) *Amintirile unui fost lucrător în Serviciul de informații al statului*, manuscris, olograf, 126 p. (Xerocopie după original în posesia autorului). LECCA, RADU, *Eu i-am salvat pe evreii din România*, Editura Roza Vânturilor, București, 1994. PORTER, IVOR, *Operațiunea „Autonomous"*, București, 1991. RĂDESCU, NICOLAE, *Începutul ocupației*, în „Memoria", nr. 6/1990. SĂNĂTESCU, CONSTANTIN, *Jurnal*, cu o prefață de Simona Ghițulescu Sănătescu, Editura Humanitas, București, 1993. SIMA, HORIA, *Era libertății. Statul național legionar*, vol. II, Madrid 1986; idem, *Guvernul Național Român de la Viena*, Madrid, 1933. STURDZA, MIHAIL, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, Editura Fronde Alba-Iulia Paris, 1944.

Periodice (1940-1945). „Dreptatea" (București), octombrie-noiembrie 1944. „Libertatea" (București), octombrie 1944. „Monitorul Oficial", 1940–1945. „România liberă",

octombrie 1944–aprilie 1945. „Scânteia", ianuarie–aprilie 1945. „Viitorul", septembrie-octombrie 1944. „Universul", octombrie 1940.

Cronologii, enciclopedii, dicționare. DUȚU, ALESANDRU; RETEGAN, MIHAI, *România în război. 1421 zile de încleștare. Eliberarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord (22 iunie–26 iulie 1941)*, Editura Globus, București, 1993. LONGHIN, LEONIDA, *Al doilea război mondial. Acțiuni militare, politice și diplomatice. Cronologie*, București, 1984. NEDELEA, MARIN, *Istoria României în date 1940–1995*, București, 1997.

Lucrări de sinteză. ANDRONESCU, ȘERBAN, C., *Glorie, adversitate, infamie*, American Institute for Writing Research, New York, 1995. *Armata română în al doilea război mondial*, vol. I, *Eliberarea Basarabiei și a părții de Nord a Bucovinei*, coordonatori: Colonel dr. Alesandru Duțu, conf. univ. dr. Mihai Retegan, București, 1996. BACIU, NICOLAE, *Agonia României 1944–1948*, București, 1990; idem, *Yalta și crucificarea României*, Roma, 1990. CHIRNOAGĂ, PLATON (general), *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice 22 Iunie 1941–23 August 1944*, Madrid, 1964. CIOBANU, MIRCEA, *Convorbiri cu Regele Mihai I al României*, București, 1991. CHURCHILL, WINSTON, *Al doilea război mondial*, 2 vol., București, 1996. CONSTANTINIU, FLORIN; DUȚU, ALESANDRU; RETEGAN, MIHAI, *România în război 1941–1945. Un destin în istorie*, București, 1995. COMTE, ARTHUR, *Yalta au la partage du monde*, Paris, 1968. DOBRINESCU, VALERIU FLORIN, *România și organizarea postbelică a lumii, 1945–1947*, București, 1988. DOBRINESCU, FL. V.; CONSTANTIN, ION, *Basarabia în anii celui de al doilea război mondial 1939–1947*, Iași, 1995. DOBRINESCU, VALERIU FLORIN; PĂTROIU, ION, *Anglia și România între anii 1939–1946*, București, 1992. ENESCU, ION, *Politica externă a României în perioada 1944–1947*, București, 1979. FONTAINE, ANDRÉ, *Istoria Războiului Rece*, vol. I, București, 1992. FRANCK, NICOLETTE, *O înfrângere în victorie. Cum a devenit România din Regat, Republică Populară, 1944-1947*, București, 1992. FRUNZĂ, VICTOR, *Istoria stalinismului în România*, București, 1990. GHEORGHE, ION (generalul), *Un dictator nefericit Mareșalul Antonescu (Calea României spre statul satelit)*, Ediție și studiu introductiv de Stelian Neagoe, București, 1996. GEORGESCU, TITUS, *România în istoria Europei secolului XX. 1945-1990*, București, 1992; idem, *România între Yalta și Malta*, București, 1993. GIURESCU, DINU C., *Guvernarea Nicolae Rădescu*, București, 1996. HATCHET, D. F.; SPINGFIELD, G. G., *Yalta. Înțelegeri pentru 50 de ani*, București, 1991. HEYDECKER, JOE I.; LEEB, JOHANNES, *Procesul de la Nürnberg*, București, 1996. HUNNOFF, EDWARD, *The O. S. S. in World War II*, New York Ballantin Books, 1972. IOANID, RADU, *Evreii sub regimul Antonescu*, București, Editura Hasefer, 1997. IONESCU, GHIȚĂ, *Comunismul în România*, București, 1994. LAUNAY, JACQUES DE, *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial 1942-1945*, vol. II, București, 1988; idem, *Marea Prăbușire 1944-1945*, Polirom, 1996. LIDDELL-HART, B. H., *Istoria celui de-al doilea război mondial*, 2 vol., București, Editura Orizonturi, Editura Lider, 1998. LONGHIN, LEONIDA (colonel) și PETRICEANU ALEX. (colonel), *Gărzile patriotice din România*, București, 1974. *Marea conflagrație a secolului XX. Al doilea război mondial*, București, 1971. MAURIN, MAXIME, *Le drame des Etats satelite de l'Axe, de 1939-1945. Reddition sans condition*, Paris, 1957. ONIȘORU, GHEORGHE, *Alianță și confurntări între partidele politice din România (1944-1947)*, Fundația Academia Civică, 1996. PELIN, MIHAI, *Legendă și adevăr*, București, Edert, 1994. *România în anii celui de-al doilea război mondial*, vol. I–III, București,

Editura Militară, 1989. *România în războiul antihitlerist 23 august 1944-9 mai 1945*, București, 1966. ROTARU, JIPA (comandor dr.), lt.-colonel BURCIN, OCTAVIAN, maior ZODIAN VLADIMIR, *Mareșalul Ion Antonescu. Am făcut războiul sfânt împotriva bolșevismului*, Oradea, 1994. SIMION, AURICĂ, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Cluj-Napoca, 1979; idem, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, 1976. SAULET, JEAN-FRANÇOIS, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Polirom, 1998. STOENESCU, ALEX MIHAI, *Armata, Mareșalul și evreii, Cazurile Dorohoi, București, Iași și Odessa*, Debrecen, RAO International Publishing Company, 1998. STOKESBURY, JAMES L., *Scurtă istorie a celui de-al doilea război mondial*, București, 1993. SUVOROV, VICTOR (agent GRU), *Spărgătorul de gheață. Cine a declanșat al doilea război mondial? Mărturia unui spion condamnat la moarte*, Polirom, 1995; idem, *Ziua „M". Când a început al doilea război mondial?*, Polirom, 1998. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Eugen Cristescu asul serviciilor secrete românești*, București, Editura Roza Vânturilor, 1994; idem, *Rolul Serviciului Special de Informații în fundamentarea politicii și artei militare românești în perioada 1937-1945* (teză de doctorat), Academia de Înalte Studii Militare, București, 1997. VERONA, SERGIU, *Military Occupation and Diplomacy. Soviet Troops in Romania 1944-1958*, Durham-London, 1992.

Studii și articole. AIOANEI, CONSTANȚIN; TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Minoritatea germană din România*, în „Magazin istoric", s.n., ianuarie 1995, p. 55-60. CIOBANU, NICOLAE; TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Din istoria serviciilor secrete românești. Eugen Cristescu contra Gărzii de Fier*, în „Armata României", nr. 16 (175) din 21-27 aprilie 1993, p. 3; nr. 17 (176) din 28 aprilie-4 mai 1993, p. 2; nr. 9 (178) din 12-18 nov. 1993, p. 2; nr. 22 (181) din 2-8 iunie 1993, p. 2. CIUCEANU, RADU, *Kominternul și Armata Roșie. Un raport al Biroului 2 din M.St.M. 1940*, în „Arhivele Totalitarismului", an II, nr. 3/1994, p. 149-164. CONSTANTINIU, FLORIN, *6 martie 1945. Există o legătură între instalarea guvernului Groza și ofensiva germană din Ungaria?*, în „Revista istorică", t. 4 (1993), nr. 7-8, p. 779-789. CONSTANTINIU, FLORIN; CHIPER, IOAN, *Modelul stalinist de sovietizare a României*, în „Arhivele totalitarismului", an III, nr. 2 / 1995, p. 8-28 și nr. 3 / 1995, p. 28-42. DELETANT, DENNIS (dr.), *Care a fost rolul Partidului Comunist Român în lovitura de la 23 august 1944?*, în „Magazin istoric", s.n., august 1995, p. 5-11. DOLGHIN, FLORENTINA, *Planul sovietic de atac, mai 1941*, în „Magazin istoric", s.n., ianuarie 1998, p. 66-67. DUȚU, ALESANDRU, *Protocolul militar româno-sovietic din 26 octombrie 1944. De la cooperare la dictat*, în „Revista de istorie militară", nr. 4/1990, p. 20-21; idem, *Comisia Aliată de Control destructurează armata română*, în „Revista de istorie militară", nr. 2(13)/1992, p. 16-19; idem, *Relațiile de comandament de la camaraderia germană la tovărășia sovietică*, în „Revista de istorie militară" 2(30)/1995, p. 2-6. GIURESCU, DINU C., *28 februarie-martie 1945. Comisia Aliată (sovietică) de Control discută, dar nu hotărăște*, în „Magazin istoric", s.n., martie, 1995, p. 16-20. HLIHOR, CONSTANTIN, *Ocuparea României de către armata roșie. Premise, etape, consecințe*, în „Revista istorică", nr. 9-10/1994, p. 855-875. MARK, EDUARD, *The O. S. S. in Romania 1944-1945. An Intelligence Operation of the Early Cold War*, în „Intelligence and National Security", vol. 9, aprilie 1994, numărul 2, p. 320-334. OTU, PETRE, *Aspecte ale activității Serviciului de Informații al Armatei în primul an al celui de-al doilea război mondial*, în „*Istoriografia în tranziție*", Editura I. N. I., București, 1996, p. 113-121; idem, *Din activitatea serviciilor secrete românești în cel de-al doilea război mondial*, în „*Societate și armată în Europa secolului XX*", București, 1994, p. 125-127. PANDEA, ADRIAN; ARDELEANU, EFTIMIE, *Un produs sută la sută al armatei române. Mareșalul Ion Antonescu*, în „Viața Armatei", nr. 1-6/1993. PELIN, MIHAI, *Atitudinea Rusiei Sovietice față de România de la*

Dictatul de la Viena la 12 iunie 1941, în *„Antonescu, mareșalul României și războaiele de reîntregire"*, vol. II, Ediție I. C. Drăgan, Veneția, 1986, p. 365-382; idem, *Dosarul Avramescu*, în *„Antonescu, mareșalul României și războaiele de reîntregire"*, vol. IV, Ediție I. C. Drăgan, vol. II, Veneția, 1988, p. 488-492. POPESCU, DUMITRU, *1943 S. S. I. informează: Apele înșelătoare ale încrederii de sine*, în „Magazin istoric", s.n., august-septembrie, 1995. PUȘCAȘ, VASILE, *Al doilea război mondial. Transilvania și aranjamentele europene (1940-1944)*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, 1995. RESIS, ALBERT, *The Churchill — Stalin Secret „Percentages" Agrement on the Balkans Moscow, October 1944*, în „The American Historical Review", vol. 83 (1978), nr. 2, p. 368-387. SECAȘIU, CLAUDIU, *Serviciul de informații al PCR Secția a II-a informații și contrainformații din cadrul Comandamentului Formațiunilor de Luptă Patriotice (F. L. P.) — penetrarea serviciilor oficiale de informații (23 August 1944-6 martie 1945)*, în *„6 martie 1945. Începuturile comunizării României"*, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 147. ȘANDRU, D., *Jandarmeria din Moldova în anii 1944-1945*, în „Anuarul Institutului de istorie «A.D. Xenopol»", Iași, 1994. TRAȘCĂ, OTTMAR, *Aspecte ale relațiilor dintre generalul Antonescu și Mișcarea Legionară în perioada guvernării național-legionare (septembrie 1940-februarie 1941)*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca", XXXVI, 1997, p. 197-221. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Din istoria Serviciului Special de Informații: Eugen Cristescu despre Eugen Cirstescu*, în „Magazin istoric", iunie 1992, p. 33-37; iulie, p. 38-43; august, p. 21-27; septembrie, p. 53-58; idem, *Din istoria SSI: Traian Borcescu — Riscurile jocului dublu*, în „Magazin istoric", s.n., iulie 1993, p. 25-31; august, p. 25-31; idem, *28 iunie 1940-22 iunie 1941: Iadul de peste Prut*, în „Magazin istoric", s.n., martie 1994, p. 16-20; idem, *De ce nu mai există o arhivă SSI*, în „Magazin istoric", s.n., aprilie 1995, p. 62-64; idem, *Aprilie 1941: SSI avertizează asupra imensului potențial al URSS*, în „Magazin istoric", s.n., iunie 1996, p. 3-7; idem, *Bolșevizarea României văzută de „Grupa Specială" a SSI*, în „Dosarele istoriei", nr. 3, 1996, p. 33-38; idem, *Pagini neștiute din istoria SSI (martie-mai 1945). Frontul secret sub presiunea politicii*, în „Dosarele istoriei", nr. 5/1996, p. 7-12; idem, *Serviciile secrete românești despre iminența răzoiului*, în „Dosarele istoriei", nr. 5 (10), 1997, p. 25-30; idem, *Aspecte ale bătăliei desfășurate pe frontul secret al informațiilor înainte de instaurarea guvernului dr. Petru Groza*, în *„6 martie 1945 începuturile comunizării României"*, Editura Enciclopedică, București, 1995, p. 279-287; idem, *SSI despre percepția Mișcării legionare în opinia publică românească*, în „Studii și cercetări socioumane", nr. 1, București, Editura I. N. I., 1996, p. 125-129; idem, *„Pentru pretigiul viitor al națiunii maghiare"*, în „Magazin istoric", s.n., octombrie 1991, p. 44-47; idem, *Contribuția informativă a SSI pe Frontul de Est (decembrie 1940-iunie 1941)*, în „Revista istorică", (I), tom III, nr. 11-12, 1997, p. 763-778, (II), tom IX, nr. 1-2, 1998, p. 43-54.

Partea a IV-a

Perioada Republicii Populare (1948–1965)

TORȚIONARII

**„...Securitatea era și este un instrument al partidului.
Este obligată să respecte legalitatea,
dar legalitatea o întoarcem
cum ne convine".**

Alexandru Drăghici

O INSTITUȚIE CU ROL PREPONDERENT REPRESIV

Printr-o serie de lucrări memorialistice semnate de foști ofițeri de informații și securitate, protagoniști ai frontului secret din perioada războiului rece, deopotrivă cu studiile și lucrările științifice cu caracter istoric care au valorificat documente din arhivele românești și străine, au fost mediatizate în ultimii ani numeroase date și informații despre rolul agenților sovietici în perioada de început a regimurilor comuniste din țările central-răsăritene ale continentului european. O sinteză a acestora, la care am adăugat propria investigație arhivistică — atât cât a fost posibil și permisibil — reconstituie o imagine de ansamblu, deși incompletă, totuși sugestivă despre instituția Securității regimului comunist din România în perioada 1948-1965.

Cel puțin în primii ani, regimurile politice autointitulate de „democrație populară" din țările Blocului estic european, printre care și România, au fost statornicite și controlate în cvasitotalitate de sovietici prin „menghina stalinismului matur", ceea ce a însemnat, printre altele, în opinia istoricului Joseph Rotschild: imitarea forțată a instituțiilor politice, administrative și culturale sovietice; supervizarea oricăror decizii de către personalul politic; arbitrariul birocratic; teroarea exercitată de poliția politică; lipsa de control a organelor de represiune, chiar și de către partid etc.

Regimul comunist din România, la fel ca toate celelalte din Europa de Est, s-a bazat în totalitate pe teroare ca instrument al puterii politice, iar instituția Securității, ca principal mijloc al represiunii, a jucat rolul de „braț înarmat" și „sabie ascuțită", care la ordinele partidului comunist — partid definit de I.V. Stalin, probabil nu întâmplător, ca „formațiune de șoc" —, a lovit din plin oriunde, oricând și în orice opozant potențial, imaginar sau declarat ca atare. Fără teroare, până și cel mai neînsemnat punct din „vastul" program de „transformări revoluționare", în sens comunist al instituțiilor statale și a societății, ar fi rămas probabil sortit eșecului. Pe bună dreptate s-a subliniat în istoriografia română recentă că „șocul contactului cu organele de represiune comuniste a fost de obicei extrem de dur, lăsând urme adânci, uneori ireparabile în sufletul și trupul victimelor, fie că privațiunea de libertate reprezenta o anchetă de numai câteva zile, fie că însemna ani grei de temniță".

Întregul mecanism al terorii comuniste din România, la fel ca și pentru fiecare țară din Est, a fost organizată în conformitate cu directivele venite din partea

Kremlinului stalinist prin oameni desemnați de serviciile secrete sovietice. Așa a luat naștere „arhipelagul românesc al ororii", trinom ce poate defini sintetic crimele și atrocitățile făcute în societatea românească de către organele de represiune ale regimului comunist. Acest aspect a fost recunoscut cu obiectivitate de unii foști ofițeri ai Securității. De pildă, generalul (r) Neagu Cosma a ținut să sublinieze, încă de la început, în lucrarea sa memorialistică: „Instituția securității a săvârșit multe și abominabile crime, din care cauză și-a atras aprobiul general, ea constituind, indiscutabil, unul din pilonii pe care s-a spijinit regimul dictatorial al lui Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu. Mai mult, în faza de început a jucat rolul de deschizător de drum, de buldozer care a dat totul la o parte, netezind terenul celor care o dirijau".

De la fondarea ei, Securitatea a dispus de un vast plan de activități minuțios întocmit: „mai întâi, exterminarea spionilor și dușmanilor, apoi câte un dosar pentru fiecare locuitor, la urmă reeducarea întregii populații". Prin urmare, Securitatea regimului comunist din România nu a fost un serviciu de spionaj și contraspionaj, în adevăratul înțeles al noțiunilor — așa cum, din nefericire, au rămas convinși unii foști ofițeri ai instituției —, „ci a fost în primul rând și preponderent un aparat de poliție politică represivă". Privind dintr-o asemenea perspectivă va trebui să recunoaștem că ne aflăm în fața unei realități mult mai complexe, față de înțelesul actual al noțiunilor de „intelligence"(informații) și „cunterintelligence" (contrainformații). Așa cum regimul comunist nu-și putea găsi nici un fel de comparație în lumea civilizată, nici sistemul de spionaj și contraspionaj pe care l-a practicat Securitatea nu seamănă decât infim cu ceea ce ne oferă bogata literatură de specialitate din țările cu regim politic tradițional democratic — chiar și SSI-ul român din perioada interbelică și din timpul celui de-al doilea războiul mondial — asupra acestui aspect delicat și special.

Fără îndoială că și alte servicii secrete de informații cu competențe în domeniul apărării securității național-statale au folosit în epocă, și nu numai, mijloace și tehnici represive, cum ar fi: reținerile, arestările, anchetele informative, cenzura corespondenței, tehnica operativă, supravegherile și percheziițiile secrete. Cu certitudine că prin astfel de procedee specifice activității de informații se încălcau grosolan drepturile cetățenilor, se pătrundea în intimitatea vieții lor particulare pentru a se obține date și informații compromițătoare spre a fi folosite în scop de șantaj atunci când situația ori interesele superioare de stat o impuneau. Binecunoscutul ziarist american Ronald Kessler, autor al unor lucrări documentate despre serviciile secrete americane, făcea următoarea remarcă: „În același timp, FBI-ul lui Hoover călca în picioare drepturile americanilor în aceeași măsură ca și analogul Biroului din Uniunea Sovietică, KGB-ul. Sub Hoover, Biroul pătrundea în mod ilegal în case și afaceri, se implica în interceptări telefonice fără autorizație în acest sens, strângea din rațiuni politice informații și dădea drumul către presă unor informații dăunătoare despre oameni, precum Martin Lutter King". Cu astfel de ilegalități s-a remarcat FBI-ul și în cazul celebrului compozitor și interpret John Lennon, fostul lider al formației Beatles. Militantismul pacifist al artistului a deranjat atât de mult Casa Albă — în timpul războiului din Vietnam —, încât

președintele Nixon nu a urmărit altceva decât să găsească orice pretext pentru a-l expulza pe Lennon din SUA. Și exemplele pot continua.

La prima vedere există tentația de a crede că „nimic nu-i nou sub soare". Numai că FBI-ul, temutul serviciu de contraspionaj, antiterorism și anticorupție din SUA, subordonat Ministerului de Justiție, în ciuda tuturor abuzurilor și-a căpătat totuși o bună reputație în rândul americanilor datorită preponderenței succeselor obținute în confruntarea cu marile familii mafiote, gangsteri, traficanți de arme și narcotice, teroriști de toate neamurile și orientările politico-religioase. În schimb, Securitatea română, aidoma părintelui fondator de la Kremlin, KGB-ul, a folosit întregul arsenal de metode, mijloace și tehnici nu în scop preventiv — de altfel, această noțiune va intra mult mai târziu în vocabularul și practica activității de securitate —, ci aproape exclusiv în scop represiv cu substrat politic pentru a pune în funcțiune „brațul înarmat al proletariatului" și „sabia ascuțită a revoluției", fapt pentru care a devenit încă de la constituire și a rămas în percepția cetățenilor „un organ de stat odios al regimului comunist".

Grandioasa operă de „transformări revoluționare" inițiată de regimul comunist din România s-a realizat, așadar, prin teroare*, iar Securitatea a jucat un rol important. Comportamentul brutal al liderilor comuniști de la centru și al tovarășilor lor apropiați din teritoriu a inculcat în rândurile aparatului de securitate, supravegheat și îndrumat de consilierii sovietici, o cultură a violenței, care a generat la rândul ei frică, nu numai printre opozanții regimului, ci chiar și printre activiștii de partid. S-a format și s-a cimentat astfel acel respingător mecanism, specific regimurilor totalitare: solidaritatea prin teroare, crimă, abuzuri și tăcere. O dată asasinatul și alte fărădelegi dezlănțuite, de conducerea comunistă, s-au extins în valuri până la ultima verigă a sistemului. Frica de restul umanității sau de răspunderea istorică a făcut din marii ucigași și mărunții lor complici un bloc unitar, care în cele din urmă a putut fi spulberat de o revoltă populară sângeroasă, dar nu și sancționat juridic. Un proces al comunismului în sens juridic este practic imposibil. Doar istoria mai poate depune mărturie pentru un proces penal.

Sunt toate acestea suficiente argumente pentru a amenda, din capul locului, teza potrivit căreia Securitatea „mimând încadrarea în contextul general al epocii... și-a făcut totuși datoria față de patrie și popor". Judecând cu obiectivitate, pe baza faptelor atestate documentar, se poate afirma fără teama de a greși că Securitatea nu și-a făcut datoria față de poporul român. Prin însăși denumirea ei, această instituție trebuia să vegheze, în primul rând, la menținerea echilibrului în societate, să aducă sentimentul de liniște și încredere în rândurile conaționalilor. Or, prin modul în care au acționat organele de Securitate ale regimului comunist din România au creat o permanentă stare de frică, suspiciune și neliniște în rândurile românilor, atât din interiorul cât și din exteriorul țării. Practic, Securitatea a terorizat națiunea română pe ansamblul ei — inclusiv grupul restrâns al elitelor

* Este vorba despre „Teroarea roșie" (*Krasnîi Terror*) definită și pusă în aplicare de Felix Dzerjinski, primul șef al CEKA, în concepția căruia „teroarea era singura cale prin care comuniștii își puteau înspăimânta adversarii".

comuniste pentru că s-a lăsat nu o dată atrasă în jocul periculos al lichidatorismului fracționist —, oricum, mult mai mult decât „reacționarii", „dușmanii de clasă", „bandiții din munți" și „spionii imperialismului capitalist". La ce altă concluzie se poate ajunge atâta vreme cât, în 1957, Securitatea se lăuda cu deținuții politici, al căror număr trecea de ordinul zecilor de mii, în vreme ce ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, critica instituția pentru că „de multă vreme n-a reușit să prindă vreun agent al spionajului imperialist, american sau englez"? Pe scurt, Securitatea a fost principalul factor care a creat insecuritate, o instituție oripilantă, cel puțin pentru perioada 1948-1965.

Desigur că nu trebuie omisă o firească întrebare: cât de suveran și independent a fost statul român, cel puțin în primele două decenii de regim comunist, dacă este să avem în vedere implantarea agenților sovietici în toate organismele statului, inclusiv în Securitate, precum și în anturajul celor ce dețineau funcțiile de decizie? Poate că întrebarea își găsește răspunsul în următoarea interogație: se putea altfel? Istoricul trebuie să evite reconstituirea contrafactuală a evenimentelor. Prin urmare, ne mărginim să spunem că la această situație s-a ajuns ca o consecință a celui de-al doilea război mondial. Și s-a ajuns aici pentru că România a pierdut campania pe Frontul de Est, iar la negocierile Marilor Puteri Învingătoare, atunci când la Moscova (9-11 octombrie 1944) și Yalta (5 februarie 1949) s-au împărțit sferele de influență, România a fost trecută în zona geostrategică și politică ce ținea de resortul Kremlinului. Bolșevizarea României, în sens de colonizare a teritoriului, deci impunerea cu forța a unui regim identic cu cel al URSS-ului și exploatarea ei nemiloasă din punct de vedere economic de către metropolă, a fost o consecință a înțelegerilor între Marile Puteri Învingătoare pe toate fronturile.

Am găsit necesare aceste precizări pentru a sublinia tranșant că istoria de aproape o jumătate de veac a uneia dintre cele mai tenebroase eșaloane ale Ministerului de Interne, în speță a Securității, este în realitate o oglindă în care se regăsesc toate indigențele vieții politice din epoca regimului comunist din România. Amplificate până la irațional și delir, tocmai pentru că se petreceau departe de privirile unui supraveghetor imparțial (separarea puterilor în regimul comunist a fost un principiu enunțat, dar lipsit de conținut), acțiunile oculte și represive ale Securității au rămas în penumbra epocii, în care nici un sistem ori procedeu nu a fost operant.

PRIMELE STRUCTURI ALE ORGANELOR DE SECURITATE, MILIȚIE ȘI INFORMAȚII MILITARE

Potrivit concepției bolșevice, revoluția proletară era amenințată permanent de „dușmanul poporului" din interior, sprijinit de cel din exterior. În raportul secret prezentat de Nikita Sergheevici Hrușciov la cel de-al XX-lea Congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice se dădea următoarea explicație sintagmei „dușman al poporului": „Stalin a fost la originea conceptului de «dușman al poporului». Acest termen a făcut automat inutilă stabilirea dovezii erorilor ideologice ale persoanei sau persoanelor angajate într-o controversă; termenul a făcut posibilă utilizarea celei mai sălbatice represiuni, ce viola toate normele legalității revoluționare împotriva oricărei persoane ce nu era în vreun fel sau altul de acord cu el; împotriva celor care aveau o proastă reputație. Acest concept de «dușman al poporului» elimina de fapt posibilitatea oricărei lupte ideologice, posibilitatea de a-ți exprima punctul de vedere asupra unei probleme sau a alteia, chiar asupra celei care avea un caracter practic. În general și, de fapt, singura dovadă de vinovăție la care se făcea apel, împotriva tuturor normelor științei juridice actuale, era «mărturisirea» acuzatului însuși; și, așa cum au dovedit-o anchetele făcute ulterior, «mărturisirile» erau obținute pe calea unor constrângeri fizice asupra acuzatului".

La Plenara CC al PMR din 23-25 martie 1956, care a dezbătut lucrările Congresului XX al PCUS, Gh.Gheorghiu-Dej spunea: „atâta vreme cât la noi în țară există rămășițe ale claselor exploatatoare, atâta vreme cât cercurile imperialiste agresive uneltesc împotriva păcii și independenței popoarelor, dușmanul de clasă va căuta și pe viitor să lovească în regimul democrat-popular și în interesele oamenilor muncii. Aceasta cere o neslăbită vigilență organizațiilor noastre de partid și organelor de stat". Revoluția comunistă trebuia să își creeze brațul înarmat, scutul care să o apere. Creierul revoluției era conștient însă că brațul acesta nu se putea naște peste noapte. Așa se face că în România, între 23 august 1944 și 30 august 1948, aparatul de siguranță și serviciile speciale nu au suferit modificări organizatorice spectaculoase, cu excepția plasării unor oameni de încredere în funcțiile de comandă, selecționați din rândul comuniștilor cu vechi state în activitatea conspirativă. „Înainte de a se face un partid și un stat — comentează Belu Zilber, inițial militant comunist, apoi victimă a regimului — s-a făcut o poliție, compusă din mai multe polițiii. Fosta Siguranță Generală aresta, Prefectura Poliției Capitalei aresta, diversele servicii ale NKVD-ului arestau, Serviciul Secret de Informații

aresta. Pretutindeni, organizatorii erau NKVD-iști... Activiștii vechi și noi găseau în poliție expresia cea mai directă a puterii prin care-și puteau compensa toate complexele de inferioritate. Brutalitatea era lege și prea multă știință de carte nocivă".

Direcția Generală a Securității Poporului. Un moment important l-a constituit anul 1948, când autoritățile sovietice de ocupație împreună cu conducătorii comuniști au apreciat că regimul din România devenise suficient de puternic pentru a lichida vechile organe de ordine și informații — Siguranța, Poliția, Jandarmeria, Secția a II-a de informații din Marele Stat Major, Serviciul Special de Informații — și a le înlocui cu noile organe, după modelul sovietic: Securitatea, Miliția și Direcția de Informații Militare.

Prin Decretul nr. 221, din 30 august 1948, al Președintelui Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române a fost creată Direcția Generală a Securității Poporului (DGSP), în structura Ministerului de Interne, menținându-se în paralel, până la 2 aprilie 1951, Serviciul Special de Informații, aflat în subordinea Președinției Consiliului de Miniștri, cu sarcini de informații externe și contraspionaj, treburi mult prea delicate ca să fie date de la început pe mâna noului organ.

Generalul-locotenent Gheorghe Pintilie (Pantelei Bodnarenco, „Pantiușa") a fost numit director general al DGSP cu rang de ministru, iar la 1 septembrie 1948 au fost numiți doi subdirectori generali, cu rangul de secretari de stat: general-maior Alexandru Nicolschi (Boris Grümberg), evreu basarabean, fost spion sovietic prins de SSI în primăvara anului 1941, și generalul-maior Vladimir Mazuru (Mazurov), ucrainean din nordul Bucovinei (ulterior a devenit ambasador al României în Polonia). Toți trei erau cadre sovietice ale MGB, după cum vom vedea într-un subcapitol separat.

DGSP a fost organizată în 10 direcții centrale: Direcția I (informații interne), Direcția a II-a (contrasabotaj), Direcția a III-a (contrainformații în penitenciare), Direcția a IV-a (contrainformații militare), Direcția a V-a (cercetări penale), Direcția a VI-a (protecția ministerelor), Direcția a VII-a (tehnică), Direcția a VIII-a (cadre), Direcția a IX-a (Secția politică a PMR), Direcția a X-a (administrativă). Departamentele auxiliare erau de două categorii: cele cu sarcini operative, care se ocupau cu cenzura corespondenței, supravegherea și interceptarea convorbirilor; cele neoperative cu sarcini de secretariat, cifru, evidență și arhive.

Unitățile teritoriale erau structurate respectând organizarea administrativ-teritorială a țării din acea perioadă, adică împărțirea pe regiuni. În structura unităților teritoriale se regăsesc corespondenții unităților centrale sub formă de servicii, secții, birouri (informații interne, contrainformații, anchete penale etc.). Acestea se subordonau conducerii locale, dar unitățile centrale, fiecare pe profilul său, aveau drept de dispoziție și control, coordonând și răspunzând de activitatea specifică pe întreg teritoriul țării. Ca unități teritoriale funcționau Direcțiile Regionale Brașov, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Iași, Oradea, Pitești, Sibiu, Suceava și Timișoara. Tot ca structură teritorială a fost organizată și Securitatea Capitalei și

birourile de securitate ale raioanelor, potrivit organizării administrative. Șeful acestei structuri, în perioada 1948-1953, a fost colonelul Aurel Stancu, ilegalist și fost luptător în Spania în timpul războiului civil. În 1958, pe motiv că „Securitatea nu mai avea o bază de lucru numeroasă", Regionala Ilfov a fost desființată.

Din iunie 1950, birourile de securitate aveau obligația de a întocmi zilnic buletine informative detaliate, cuprinzând fapte și stări de spirit din zona de acțiune, transmise, între orele 5-5,30, telefonic, serviciilor centrale cărora le erau subordonate. În situația declanșării unor evenimente importante, raportarea se executa în maxim 30 de minute de la sesizarea acestora. Fiecare informație conținută în buletin trebuia să cuprindă și măsurile întreprinse sau cele de perspectivă.

Prin DGSP a fost practic înlocuită Direcția Generală a Poliției de Siguranță. Oficial, noua instituție rămânea o direcție a Ministerului Afacerilor Interne. Rolul său, definit în baza Decretului 221, era acela „de a apăra cuceririle democratice și de a asigura securitatea Republicii Populare Române împotriva uneltirilor dușmanilor interni și externi". În vederea îndeplinirii acestui rol, organele de securitate erau singurele abilitate „a instrumenta infracțiunile ce primejduiesc regimul democratic și securitatea poporului", iar competențele acestora în materie se exercitau pe întreg teritoriul țării.

Decretul nr. 221 nu preciza detaliile de organizare, încadrare, dotare și funcționare a DGSP și nici atribuțiile sau competențele specifice, toate acestea urmând a fi stabilite prin „deciziile" și „instrucțiunile" de ordin intern ale Ministerului Afacerilor Interne. Astfel de „decizii" și „instrucțiuni" nu putau fi date publicității, ele neavând nici măcar aprobarea de principiu a unui organ legislativ. Totuși deveneau executive o dată cu înscrierea lor într-un registru special și comunicate celor interesați. La fel erau exceptate de la publicare în Monitorul Oficial „normele de numire, tratare și ieșire din serviciu, precum și drepturile și îndatoririle personalului", bugetul DGSP, iar „angajarea, efectuarea, justificarea și verificarea cheltuielilor" urmau să se facă „prin derogare de la legea contabilității publice, conform dispozițiunilor din legea fondului pentru cheltuieli în interese superioare de stat". Se transferau astfel, în sarcina conducerii MAI, competențe practic nelimitate, cu riscul de a fi pierdute oricând de sub control; se deschidea, în același timp, calea spre abuzuri și ilegalități de tot felul. Poate că aceasta este și cauza pentru care, încă din primii ani de existență ai DGSP, organizarea, funcționarea și atribuțiile acesteia au suferit numeroase schimbări și reorientări.

La 30 martie 1951, prin Decretul nr. 50, DGSP și-a schimbat numele în Direcția Generală a Securității Statului, iar prin Decretul 264 din 2 aprilie 1951, SSI a intrat în compunerea DGSS. Noua configurație a DGSS era următoarea: Direcția A (informații externe); Direcția B (contraspionaj) — aceste două noi structuri erau în fond cele preluate de la SSI, adică Secția I informații externe și Secția a II-a contrainformații —, Direcția C (contrasabotaj), Direcția E (contrainformații în Miliție), Direcția F (filaj), Direcția G (cercetări penale), Direcția H (contrainformații în forțele armate), Direcția I (protecția conducerii PMR și a persoanelor care se bucurau de imunitate diplomatică), Direcția J (cadre și școli), Direcția K (administrație), Direcția L (conducerea organizațiilor de partid). Mai existau și departamente

pentru contabilitate, arhivă, interceptarea corespondenței, transportul documentelor secrete și secretariat. Pentru a reflecta reorganizarea administrației locale, din septembrie 1950, când județele au fost împărțite astfel încât să formeze 28 regiuni, numărul direcțiilor regionale a sporit pentru a corespunde acestei cifre.

Modificări s-au produs și în vârful ierarhiei. Astfel, ședința plenară a PMR, din 26-27 mai 1952, a hotărât îndepărtarea lui Teohari Georgescu din funcția de ministru de Interne pe care o deținuse încă din noiembrie 1944. Ca succesor, a fost numit Alexandru Drăghici, care va ocupa funcția între 28 mai-27 septembrie 1952 și 20 martie 1957-17 martie 1965. În intervalul 28 septembrie 1952-19 martie 1957 funcția de ministru al Afacerilor Interne a fost deținută de Pavel Ștefan, iar Alexandru Drăghici a îndeplinit funcția de ministru al Securității Statului. Acesta din urmă fusese adjunctul lui Gheorghe Pintilie la Secția politică și administrativă a Comitetului Central al PMR, printre sarcinile sale numărându-se supravegherea contrainformativă a membrilor nomenclaturii, iar când Pintilie a plecat să preia conducerea DGSP, în august 1948, Drăghici i-a urmat în funcție.

La 20 septembrie 1952, DGSS s-a separat de Ministerul Afacerilor Interne, potrivit Decretului nr. 324, și a fost încorporat într-un organism nou, distinct — Ministerul Securității Statului (MSS). Structura a rămas neschimbată, cu excepția înființării unui inspectorat general și a unei Secții K pentru contrainformații în cadrul închisorilor. Această reorganizare a fost de scurtă durată. Foarte posibil, conflictul dintre noua conducere de la Kremlin — după moartea lui Stalin — și Beria, soldat cu arestarea și împușcarea celui din urmă, în iunie 1953, să-l fi avertizat pe Hrușciov despre pericolele pe care le implică acordarea unei libertăți prea mari serviciului de securitate, motiv pentru care s-au dat instrucțiuni consilierilor sovietici de la București să recomande fuziunea MSS cu MAI, fapt realizat la 7 septembrie 1955. Câteva luni mai târziu, la 11 iunie 1956, prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1361, Ministerul Afacerilor Interne a fost reorganizat și împărțit în două departamente: Departamentul Securității și Departamentul Internelor. Cel din urmă răspundea de Miliție și închisori, în timp ce primul a moștenit structura DGSS, cu următoarele modificări: Direcția I (informații interne), Direcția a IV-a (contrasabotaj), Direcția a V-a (contrainformații în forțele armate), Direcția a VI-a (transport), Direcția a VII-a (filaj), Direcția a VIII-a (cercetări penale), Direcția a IX-a (protecția conducerii PMR). Mai existau Direcția Cadre și Învățământ și Direcția Administrativă și un Secretariat General. Structurile tehnice aveau următoarele denumiri: Departamentul B (contrainformații radio), Departamentul C (arhive), Departamentul D (transport deținuți), Departamentul F (interceptarea corespondenței), Departamentul H (cifru), Departamentul T (tehnic). O școală pentru pregătirea ofițerilor și alta pentru învățarea limbilor străine au fost și ele plasate sub controlul Departamentului Securității.

Pe baza structurii organizatorice se poate sesiza cu ușurință că Securitatea nu a avut până în anul 1956 atribuții și organe specializate pentru deținuții politici din penitenciare și coloniile de muncă, excepție făcând supravegherea contrainformativă a ofițerilor, subofițerilor și trupei, care îndeplineau serviciul acolo. Asta nu înseamnă că Securitatea este absolvită de crimele și atrocitățile care s-au

petrecut în sistemul penitenciar ca urmare a aplicării măsurilor de „reeducare" a deținuților politici. Dimpotrivă, nu numai că ofițerii de securitate nu au intervenit pentru a curma abuzurile în cele câteva cazuri când au sesizat asemenea fapte — fie că nu s-a întreprins nimic, fie că au fost dați afară —, dar au fost nenumărate situații în care s-au implicat în acțiunea de exterminare a „dușmanilor poporului". Trebuie precizat că Securitatea a fost principalul furnizor al informațiilor privind internarea persoanelor în pușcării și colonii de muncă.

Miliția și trupele de securitate. La începutul anului 1949 au fost constituite alte două organe de securitate internă. Mai întâi, la 23 ianuarie a fost înființată Direcția Generală a Miliției (DGM), pentru a înlocui Poliția, iar la 7 februarie, prin Decretul nr. 110 s-au constituit Trupele de Securitate, care au înlocuit Jandarmeria. Ambele organe au fost plasate sub autoritatea Ministerului Afacerilor Interne. Generalul-locotenent Pavel Cristescu, se pare că de origine rusă, a fost numit comandant al DGM. Printre sarcinile Miliției se numărau: emiterea vizelor de domiciliu, ceea ce facilita sarcina de urmărire a deplasărilor populației, de supraveghere a suspecților și infractorilor, precum și de a pregăti deportările. Desigur, DGM avea în responsabilitate și sarcini specifice de poliție, criminalitate, infracțiuni de drept comun, traficul rutier etc. În comune, șefii posturilor de Miliție aveau și sarcini specifice organelor de securitate: identificarea și supravegherea persoanelor care înainte de 23 august 1944 făcuseră parte sau simpatizaseră cu partidele „burghezo-moșierești", activaseră în organizațiile politice extremiste de dreapta, mai ales în Mișcarea legionară. Potrivit datelor estimative, Miliția avea în 1953 un efectiv de 40 000 de cadre (ofițeri, subofițeri și angajați civili).

În cadrul schimbărilor organizatorice, din 1951, a luat ființă Comandamentul Trupelor de Securitate, având un efectiv total de 30 600, din care 1 956 ofițeri, 2 213 subofițeri, 98 angajați civili și 26 333 militari în termen (trupă). La mijlocul anilor '50, trupele de securitate numărau 165 000 de cadre, organizate în brigăzi și echipate cu artilerie, tancuri și aviație. Principalele lor atribuții au fost: menținerea ordinii publice în majoritatea centrelor industriale și înăbușirea oricărei rezistențe împotriva unor măsuri guvernamentale, cum ar fi colectivizarea agriculturii sau naționalizarea proprietăților. Pe parcursul anilor '50, trupele de securitate au fost chemate să lichideze rezistența partizanilor anticomuniști în zonele muntoase și, într-un rol pasiv, au fost folosite pentru paza coloniilor de muncă, care în 1950 au fost plasate sub autoritatea unui departament special din Ministerul Afacerilor Interne, cunoscut sub numele de Direcția Unităților de Muncă.

Ca urmare a trecerii trupelor de grăniceri în subordinea Ministerului Forțelor Armate, în 1960, prin reorganizarea Comandamentului Trupelor Ministerului Afacerilor Interne, s-au desființat unitățile de securitate, menținându-se numai două batalioane în București, cu un efectiv total de 722 posturi, din care: 50 ofițeri, 8 subofițeri și 644 militari în termen, reprezentând efectivul cel mai scăzut de la înființarea trupelor de securitate.

La 30 mai 1963, controlul trupelor de securitate a fost luat Departamentului Securității și atribuit unui departament separat din cadrul Ministerului de Interne.

Direcția de Informații Externe (Serviciul de spionaj al Securității). Arhitectul Direcției de Informații Externe (DIE), adică al serviciului de spionaj al Securității a fost Alexandr Mihailovici Saharovski, șeful consilierilor sovietici din România în perioada 1949-1953. Acest serviciu, considerat de „părintele" său ca un organ de spionaj sovietic din România, a constituit contribuția sa cea mai importantă la sovietizarea României. De altfel, lui Saharovski îi plăcea să se laude, spunând că „acest serviciu este diamantul cel mai de preț în coroana [sa] profesională". Într-adevăr, realizările lui Saharovski în România au fost atât de bine apreciate la Kremlin, încât după ce el s-a întors la Moscova, în 1953, a fost numit mai întâi adjunct și apoi șef al atotputernicului serviciu de spionaj sovietic (PGU — Pervoe Glavnoe Upravlenie — Prima Direcție Generală).

Pe prima pagină a manualului „Istoria spionajului sovietic, (Istoria Sovetskoi Razvedki), primit de Direcția de Informații Externe la înființarea sa, era tipărit cu majuscule: „Spionajul capitalist raportează istoria, noi o creăm". Am făcut această mențiune pentru a se reține că nu este vorba de o simplă nepotrivire de termeni, ci de o deosebire fundamentală din punct de vedere conceptual între doctrina occidentală și cea sovietică în ceea ce privește rolul și locul serviciului de spionaj în suprastructura instituțiilor statale. Pe de altă parte, organizarea DIE după concepția spionajului sovietic a însemnat renunțarea deliberată, chiar anunțată, la ceea ce fusese valoros în tradiția activității informative a fostului SSI. Poate că și datorită acestui aspect, ziaristul, scriitorul și istoricul Mihai Pelin, de altfel un neobosit truditor al cercetării arhivelor secrete românești și străine, considera că DIE a fost „una dintre creațiile cele mai nefericite ale regimului comunist din România".

Creată prin Decretul nr. 50, din 30 martie 1951, DIE a fost organizată pe țări și spații geografice, cu tendința de a cuprinde întreaga Europă — mai puțin țările socialiste, America, Japonia, Orientul Îndepărtat și unele țări asiatice. La început, structura DIE a fost identică cu cea a PGU, fiind împărțită în compartimente asemănătoare: direcții pentru informații politice, militare și economice; compartiment specializat în activități împotriva emigrației românești din Occident; compartiment pentru spionaj industrial; unitate de contrainformații externe; serviciu pentru operații sub steag străin și ofițeri ilegali sub acoperire; serviciu pentru supravegherea electronică a ambasadelor și a altor reprezentanțe oficiale ale României; centru de comunicații cifrate; un serviciu pentru transportarea curierului diplomatic. La începutul anului 1960 s-a format în DIE un serviciu special, orientat exclusiv spre problemele militare ale lumii occidentale, sub titulatura codificată „NAM". Prin urmare, DIE a fost construită de ofițeri de informații sovietici, pe o concepție sovietică și a fost ghidată pe o mentalitate sovietică. De aici și concluzia indubitabilă că DIE a servit cu prioritate interesele sovietice și în prea mică măsură pe cele ale României.

La început DIE a fost încadrată cu 700 de cadre și avea mai mulți ofițeri sovietici decât toată Securitatea internă. Întreaga conducere a DIE era formată din comuniști ruși, bulgari, unguri, evrei, ucraineni sau germani care lucraseră în perioada interbelică și în timpul celui de-al doilea război mondial pentru Komintern. Pe parcurs deveniseră cetățeni sovietici și ofițeri acoperiți în serviciile de spionaj ale Kremlinului. Nici unul dintre ei nu a încercat să-și ascundă legăturile cu spionajul sovietic. Dimpotrivă, își făceau un titlu de glorie din activitatea lor pentru sovietici.

În afara cadrelor de comandă, DIE a fost împânzită cu nenumărați alți ofițeri sovietici care lucrau exclusiv pentru PGU. Unii erau trimiși la București doar pentru câteva zile, cu scopul de a instrui agenții PGU din Occident cu tehnica fotografierii, a cifrului, radioului și alte mijloace de legătură specifice activității de informații externe. Era mai sigur, în sens de protecție contrainformativă, pentru acești agenți ai PGU din Occident să vină în România decât să meargă în URSS. Alți ofițeri ai PGU, care aveau ca misiune recrutarea cetățenilor occidentali atrași temporar în România, stăteau în țara noastră luni în șir. România devenise în anii '50 un fel de placă turnantă pentru spionajul și contraspionajul sovietic.

O altă categorie de ofițeri ai PGU, care aveau ca sarcini să recruteze oameni de afaceri și turiști occidentali ce vizitau România, locuiau permanent în București și lucrau atât în sediile DIE cât și în casele conspirative, întreținute special și puse la dispoziția lor. Evident că toate cheltuielile erau suportate din fondurile alocate de statul român prin intermediul Securității.

Rezidențele externe ale DIE se aflau și mai mult sub controlul PGU decât serviciile din Centrală. De exemplu, Philip Ernest, un vechi membru al Partidului Comunist Maghiar — care în timpul celui de-al doilea război mondial lucrase pentru INU în Franța —, în DIE figura ca șef al „Misiunii Comerciale Române din Germania de Vest" (rezidență acoperită de spionaj a DIE).

Ca și PGU, întregul personal al DIE avea grad militar și era considerat parte integrantă a forțelor de securitate. După modelul spionajului sovietic, ofițerii DIE nu aveau voie să poarte uniforma militară în sediul unităților, toți ofițerii operativi foloseau nume conspirative stabilite de ofițerii cadriști în momentul angajării. Le era interzis să cunoască identitatea reală a colegilor lor. Conform regulamentelor NKVD introduse și în DIE, ofițerii aveau ordine stricte să nu-și divulge numele adevărate, adică numele menționate în certificatele de naștere și actele de botez. O altă interdicție se referea la secretizarea gradelor militare ale celor care lucrau în DIE, nefiind permis să se facă referire la grad în apelurile și răspunsurile la acestea, în dialogurile dintre ofițeri. La fel erau interzise formulele militare folosite în armată în cazul ieșirii la raport, precum și salutul între grade diferite. În această lume a Securității externe se dorea ca totul să fie anonim. Ofițerii trimiși la post în străinătate aveau acoperire de diplomați, de atașați comerciali, de salariați (funcționari) ai ONU sau ai altor organizații internaționale. În realitate, „serviciul de spionaj din România" nu era decât o secție condusă de ofițeri sovietici, ale căror „indicații" erau lege pentru activitatea ofițerilor români.

Interesante dezvăluirii privind regulile severe ale secretizării le datorăm și memorialistului Gheorghe Ionescu Olbojan: „În sediile DIE, toți erau consilieri, economiști, ingineri etc., după cum cereau normele de conspirare a sediilor DIE: unele erau cunoscute ca institute de cercetări, altele ca reprezentanțe economice ale unor state sau concerne industriale occidentale. Interdicțiile și conspirativitatea legată de activitatea sediilor aveau o singură motivație: dezinformarea agenturilor străine, care ar fi fost interesate să afle date și informații din interiorul DIE, prin interceptarea convorbirilor telefonice sau prin plantarea de microfoane ascunse în birourile mai importante".

Va trebui să recunoaștem că sistemul de păstrare a secretului, al compartimentării și conspirativității activității de informații era bine pus la punct. El era insuflat tinerilor ofițeri români recrutați pentru munca de informații, atât pe timpul cursului de inițiere, cât și pe toată durata activității lor, sub formula: „Toate secretele strânse între aceste ziduri și aici să rămână. Nimic nu e mai grav în munca noastră decât a lăsa secretele să zboare în voie. Să fim vigilenți! Și vigilența înseamnă să nu spui altuia ceea ce crezi că se poate spune, ci numai ceea ce trebuie spus". Fără îndoială că intenția sovieticilor era de a crea în rândul ofițerilor români „cadre de nădejde", care prin profesionalism și mentalitate să nu se deosebească cu nimic de agenții veritabili ai spionajului sovietic. Așa se face că după rechemarea lui Alexandr Saharovski la Moscova, ofițerii sovietici au continuat să racoleze numeroase surse ale direcțiilor de informații externe și de contraspionaj de la București, astfel încât mulți ofițeri români lucrau mai mult pentru serviciile de spionaj sovietice decât pentru regimul comunist al lui Gheorghiu-Dej, asemenea practici generând nu o dată situații penibile.

Așa stând lucrurile, iar atestările documentare din varii surse, fiind indubitabile, putem considera că sarcinile DIE au fost de la început variante românizate ale misiunilor spionajului sovietic: activitate de poliție politică în emigrație și în rândul personalului român din Occident; furtul de tehnologie modernă și a altor valori occidentale pe care sistemul comunist nu era capabil să le producă; acțiuni informative contra NATO ce vizau sistemele de apărare în scopul facilității expansionismului sovietic; obținerea de informații politice necesare extinderii în Occident a cultului Kremlinului și a acoliților săi din București; dezinformarea Occidentului asupra situației reale din URSS, România și alte țări ale sistemului socialist. În afara acestor obiective fundamentale impuse de agenții Moscovei, DIE și-a axat, de asemenea, activitatea pe crearea tehnocrației necesare pentru preluarea sub control a bisericilor și a altor instituții ale emigrației române în Occident, în scopul transformării acesteia într-o veritabilă coloana a V-a a regimului comunist de la București.

În 1955 conducerea DIE a fost schimbată, probabil ca o consecință a atentatului asupra Legației române de la Berna, eveniment asupra căruia vom stărui la locul potrivit. În funcția de șef al DIE a fost numit, în octombrie același an, Mihai Gavriliuc, activist de partid, care până atunci îndeplinise funcția de președinte al Comisiei Controlului de Stat. Acesta devine rapid un personaj important al regimului de la Bucuresti. La Congresul al II-lea al PMR, care s-a desfășurat între 23-28 decembrie 1955, Mihai Gavriliuc a fost ales membru în CC al PMR, ceea ce

relevă interesul conducerii partidului pentru activitatea de spionaj. Ca adjuncți ai șefului DIE au fost numiți doi ofițeri de carieră: colonelul Nicolae Doicaru și colonelul Aurel Moiș. Doicaru fusese șef al Direcției Regionalei de Securitate Constanța și se făcuse cunoscut și apreciat prin rolul jucat la înscenarea așa-zisului proces al sabotorilor de la Canalul Dunăre–Marea Neagră. Colonelul Aurel Moiș avea și el un trecut „glorios", remarcându-se prin zelul depus în distrugerea grupurilor armate din rezistența anticomunistă din Munții Banatului. La scurt timp, începutul anului 1956, Aurel Moiș a fost numit în funcția de șef al rezidenței de spionaj din Berlinul răsăritean, cu misiunea de a acționa informativ în partea occidentală a orașului, dar a fost retras după un an, reluându-și activitatea în funcția de adjunct al șefului DIE. În 1957 li s-au stabilit și „spațiile" de competență ale celor doi adjuncți ai șefului DIE. Colonelul Nicolae Doicaru răspundea cu prioritate de spațiul Austriei și R.F.Germania, iar colonelul Moiș de spațiile Angliei, Canadei și SUA.

Direcția de Informații Militare (Serviciul de spionaj militar din Ministerul Forțelor Armate). Structura informativă de la Marele Stat Major al Armatei române, în fond cel mai vechi organ de stat specializat în domeniul informațiilor militare, a dăinuit reformelor „revoluționare ale regimului" comunist. Dar, la fel ca și Securitatea, Miliția și Trupele de Securitate, Serviciul de informații al M.St.M. a fost garnisit cu cadre de conducere fidele regimului comunist și ale intereselor sovietice. După evaluările istoricilor militari și ale specialiștilor în domeniu „în condițiile în care România se afla în sfera de influență a Uniunii Sovietice s-a reușit, totuși, ca în privința organului de informații militare român să se realizeze o oarecare convergență a intereselor sovietice cu interesele statului român". Asta nu înseamnă desigur, că serviciul de spionaj militar sovietic, GRU, nu a fost interesat să-și sporească posibilitățile informative pe anumite direcții și zone strategice de interes prin folosirea și dezvoltarea unei structuri asemănătoare în România. Dimpotrivă, la fel ca în celelalte țări, intrate în sfera de influență sovietică, GRU a căutat să antreneze serviciile de informații militare autohtone, asigurându-și în acest fel și un grad sporit de protecție a propriilor forțe informativ-operative, precum și noi posibilități de verificare a informațiilor procurate pe alte căi și din alte surse.

Organul de informații de la Marele Stat Major al Armatei române a cunoscut și unele modificări de structură. În perioada 1947-1949, Secția a II-a de la M.St.M. a funcționat sub denumirea de *Secția a II-a instrucție informativă de luptă și legături externe*, și s-a aflat structurată pe trei birouri: Biroul studii informative externe, Biroul instrucție informativă de luptă, Biroul legături externe și atașați militari străini. Prin Ordinul nr. 00 316 204 din 15 februarie 1951, Secția a II-a a fost transformată în *Direcția Informații a Marelui Stat Major.* O dată cu acestă modificare, birourile existente până atunci au fost transformate în secții și organizate la rândul lor pe birouri.

Funcția de șef al Direcției Informații a M.St.M. a fost ocupată de generalul-maior Stan Minea (26 februarie 1951-22 ianuarie 1954), urmat de generalul-locotenent Serghei Nikonov (până la 26 noiembrie 1960), colonelul Constantin Popa (până la 10 decembrie 1963) și generalul Dumitru I. Dumitru (până la 16 octombrie 1978). După cum se poate constata generalul Dumitru I. Dumitru a fost șef al Direcției de informații timp de 15 ani, cea mai lungă perioadă de conducere, onorată de același ofițer al acestui Serviciu, din întreaga sa istorie. În momentul în care a preluat conducerea Direcției de Informații, generalul Dumitru nu împlinise încă 32 de ani, ceea ce este de presupus că a fost cel mai tânăr ofițer numit în această funcție, față de toți ceilalți care au ocupat funcția în decursul timpului. Cu puțin timp înainte de decesul său, survenit la 10 mai 1994, generalul Dumitru a întocmit câteva consemnări memorialistice, în care a dezvăluit, printre altele, că la numirea sa în funcția organului informativ al armatei, i s-a cerut, personal de către Gheorghiu-Dej „să crească preponderența elementului românesc în toate compartimentele Serviciului...".

Din documentele de arhivă — accesibile cercetării istoriografice — rezulta că în 1952 Direcția de Informații din M.St.M. a încheiat Protocoale de cooperare, prin schimb de informații, cu structuri similare sovietice, bulgare și ungare. Aceste protocoale pot fi puse în legătură cu evenimentele derulate pe plan internațional: înrăutățirea relațiilor dintre Iugoslavia și celelalte țări socialiste; intensificarea acțiunilor de spionaj din partea țărilor occidentale prin lansarea de agenți parașutați pe teritoriul României, Bulgariei și Ungariei. Mai mult, la 27 mai 1952 s-a semnat la Paris Tratatul cu privire la crearea „Comunității Defensive Europene" (C.D.E.) cu participarea Franței, Belgiei, R.F. Germania, Italiei, Olandei și Luxemburgului, ca organizație de apărare cu tendințe suprastatale. Acest eveniment a îngrijorat țările aflate în orbita sovietică, întrucât Tratatul stipula obligația C.D.E. de a susține Pactul Atlantic și extinderea garanțiilor de securitate ale NATO asupra organizației militare vest-europene. De asemenea, pronunțarea sentinței de condamnare la moarte a lui Nikos Beloianis și a altor oameni politici de stânga, la Atena, sub acuzația de a fi desfășurat „activități de spionaj comuniste" (sentința fiind executată la 30 martie 1952) a tras un serios semnal de alarmă pentru structurile informative militare din statele socialiste limitrofe sau din imediata apropiere a Greciei.

Pe lângă cooperarea cu structurile informative militare din țările „frățești", Direcția de Informații din M.St.M. a beneficiat de norme și protocoale de colaborare în probleme de interes reciproc la nivelul Ministerului Forțelor Armate, cu Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Comerțului Exterior și cu alte instituții centrale de stat.

POLITICA DE CADRE ÎN SECURITATE

Pentru a ne edifica mai bine pe mâinile cui a încăput aparatul de securitate și cât de profesionist s-a lucrat în domeniul apărării regimului comunist din România, va trebui să stăruim asupra: câtorva date biografice ale celor care s-au aflat în funcțiile de comandă ale ierarhiei de vârf; evoluției efectivelor; sistemului de pregătire a cadrelor; rolului concret al consilierilor sovietici în coordonarea activității de securitate.

Spioni sovietici în fruntea Securității. Generalul Gheorghe Pintilie, după numele real Pantelei Bodnarenko (conspirativ „Pantiușa"), a fost acel „maestru în arta camuflajului și a conspirațiilor tenebroase", care „a lucrat direct cu Gheorghiu-Dej și cu consilierii sovietici, adeseori prin totala ignorare a Ministerului (de Interne — *n.n.)*", și căruia, în ciuda crimelor și abuzurilor de care s-a făcut vinovat — crime „demascate" la Plenara din aprilie 1968, ceea ce a dus la excluderea sa din partid —, Nicolae Ceaușescu i-a acordat ordinul „Tudor Vladimirescu" clasa a doua, în 1971, cu ocazia „semicentenarului" PCR. Pintilie era originar din Transnistria, de naționalitate evreu ucrainean și cu cetățenie rusă. Adolescența sa a coincis cu anii sângeroși ai revoluției bolșevice din Rusia. Belu Zilber știa despre Pintilie că luptase ca soldat în trupele de cavalerie ale vestitului general, devenit apoi mareșal, Budionîi și că „zeci de ani ucisese cu mâna lui mulți dușmani" de clasă. În anii '20 a fost recrutat de Serviciile secrete sovietice (NKVD), și folosit în acțiuni de spionaj în țările vecine cu URSS. Organizația de spionaj din care făcea parte Pintilie avea centrul la Tiraspol, iar în 1928 șefii săi l-au trimis în România pentru a organiza o agentură pentru informații și diversiune în favoarea Rusiei sovietice.

Din datele introduse în circuitul istoriografic rezultă că Pintilie nu a ajuns niciodată să stăpânească limba română, nu a avut nici cea mai mică legătură cu stilul de viață, cu interesele și aspirațiile poporului român. Întreaga sa activitate și-a dedicat-o servirii intereselor sovietice în România, adică subminării vieții economice, politice și militare românești, motiv pentru care a și fost arestat și condamnat în 1937 la 20 de ani temniță grea. Detenția și-a petrecut-o la închisorile Doftana, Văcărești și Caransebeș unde a făcut cunoștință cu o serie de comuniști români,

printre care Gheorghiu-Dej, Teohari Georgescu și Chișinevski de care s-a legat printr-o strânsă prietenie și de la care a primit misiunea „specială" de a se ocupa cu munca informativă și contrainformativă în scopul identificării agenților serviciilor secrete românești strecurați printre ei. Se pare că n-a fost o treabă ușoară sau la îndemâna oricui, dacă avem în vedere afirmația lui Eugen Cristescu confirmată și de documentele sovietice potrivit căreia Partidul Comunist din România nu a avut mai mult de 1 150 de membri, din care jumătate erau agenții lui Sava Dumitrescu, specialistul Siguranței în problema comunistă.

După lovitura de Palat de la 23 august 1944, Pintilie a fost pus în libertate și a devenit șeful Departamentului Special al Comitetului Central al PCR, în realitate adjunct pentru probleme de securitate al șefului rezidenței INU din București, postură în care avea să joace rolul de „autentică eminență cenușie" a conflictelor și intrigilor din anii de început ai regimului comunist din România. Până să ocupe funcția de șef al Direcției Generale a Securității Poporului, Pintilie s-a remarcat prin săvârșirea, din ordinul lui Gheorghiu-Dej, a unor asasinate, dintre care uciderea mișelească a lui Ștefan Foriș, fost secretar general al partidului (1940-1944), a fost cea mai oneroasă. Pintilie l-a omorât pe Foriș, zdrobindu-i țeasta cu o bară de fier. Apoi a dat instrucțiuni pentru uciderea mamei lui Foriș; aceasta fiind înecată, în râul Criș, cu pietre de moară legate în jurul gâtului. După cum rezultă dintr-o declarație a lui Pintilie, din 30 august 1968, multe lucruri (e vorba despre crime) le-a făcut „din convingere", iar altele din respectul față de „disciplina de partid". Mai mult, lichidarea unor membri de rând ai partidului, care se dovediseră într-adevăr că îndepliniseră misiuni informative pentru Siguranță, se făcea doar în urma unui ordin sau a unei „indicații" din partea secretarului general, de genul „să fie curățat".

La 20 februarie 1948 Pintilie împreună cu Alexandr Saharovski, mai marele consilierilor sovietici din România, au trimis Moscovei un raport secret în care pretindeau că Lucrețiu Pătrășcanu ar fi fost informator al Siguranței în timpul războiului. Se punea în aplicare planul de discreditare, apoi de arestare, judecare și condamnare a lui Pătrășcanu.*

La 28 martie 1948, în alegerile pentru Marea Adunare Națională, Pintilie a fost ales deputat de Ialomița, făcându-și, astfel, intrarea „legal" în viața politică a României. O lună mai târziu Pintilie personal l-a arestat pe Pătrășcanu și a condus apoi operația menită să „probeze" că a fost spion în slujba „imperialiștilor anglo-americani".

---

* Din documentele publicate privind „Procesul Pătrășcanu" nu rezultă probe care să dovedească faptul că Lucrețiu Pătrășcanu ar fi fost agent al Siguranței românești sau al serviciilor de spionaj anglo-americane. Ion Mihai Pacepa susține în „Cartea neagră a Securității", că liderii de la Kremlin și conducerea PCR de la București au înscenat un asemenea proces pentru că Pătrășcanu se opusese, la 20 februarie 1948, în calitate de ministru al Justiției, la anularea cetățeniei regelui Mihai. Pătrășcanu ar fi susținut în fața lui Gheorghiu-Dej că se face „o greșeală istorică", întrucât regele Mihai fusese decorat cu înalte distincții atât de sovietici cât și de americani pentru „curajul dovedit la 23 august 1944".

Prin Decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale a RPR din 28 august 1948, Gheorghe Pintilie a fost ridicat în gradul de general-locotenent de securitate și numit în funcția de director general, însărcinat cu conducerea DGSP. Într-un document de sinteză provenit din prestigioasele Arhive Diplomatice ale Ministerului de Externe francez, elaborat la 20 martie 1950, privind principalii lideri politici de la București, Gheorghe Pintilie era caracterizat ca „foarte dotat și inteligent", omul „de încredere al Anei Pauker și al MGB" (Ministerul Sovietic al Securității Statului creat în martie 1946, devenit în martie 1954 KGB — *n.n.).*

În calitate de adjunct al ministrului Afacerilor Interne, Pintilie a cunoscut și aprobat metodele barbare de „demascare" și „reeducare" aplicate asupra deținuților politici de la penitenciarele Pitești și Gherla, în anii 1949-1951, în care sens a indicat „să nu se aleagă metodele, ci numai scopul să fie realizat". Prin așa-zisa acțiune de „demascare", în care s-a folosit bătaia și cele mai cumplite torturi, s-a urmărit obținerea de informații de la deținuții legionari. Informațiile erau apoi folosite de Pintilie pentru a semna noi ordine de arestare, anchete și condamnări.

Un important memorialist din rândurile foștilor ofițeri de securitate, colonelul (r) Gheorghe Crăciun, cel care în perioada 1958-1964 a condus reeducarea deținuților legionari de la Aiud, ne-a lăsat câteva consemnări interesante despre primul șef al Securității. „Eu îl consideram pe Pintilie — spune colonelul (r) Gheorghe Crăciun — un om simpatic, care bea multă vodcă, fumează multe țigări Plugar, care au fost confiscate de organele noastre și că se închide în birou ceasuri și zile întregi, unde lucrează, el știe ce, fumând țigară de la țigară și golind sticle de vodcă. Era simpatic ca un clovn de circ, vorbea stricat și vulgar românește, cu rezerve întotdeauna în ceea ce spune, adică vorbele și instrucțiunile lui lăsau loc la interpretări, având posibilitatea să retracteze ceea ce a spus dacă nu era favorabil, și să mintă ca orice precupeață, vânzătoare de castraveți sau găini, fără să roșească, privind în față cu rânjet și greață pe cel pe care îl instruia sau îl mințea". Același memorialist a mai mărturisit că Pintilie era un „tip șmecher, mincinos, superficial și destul de dușmănos față de oamenii care nu-i erau lui pe plac"; „un om slab pregătit dar avea spate puternic: NKVD"; „pentru Pintilie libertatea sau viața unui om nu contau mai mult ca a unei viețuitoare oarecare".

Despre trăsăturile de caracter, abuzurile și fărădelegile lui Pintilie ne vorbesc și alte documente memorialistice. Pavel Ștefan, fost ministru al Afacerilor Interne, în perioada 27 iunie 1953-19 martie 1957, își amintea: „În vara anului 1951, au fost aduși la Rahova un număr de 300-500 de tineri studenți și studente, găsiți vinovați că au frecventat bibliotecile străine — franceză și engleză —, căutând manuale pentru studiu. Bănuindu-se că la aceste biblioteci ar fi focare de spionaj, au fost arestați toți studenții care au trecut prin aceste biblioteci, ba ceva mai mult, au fost arestați și cei care se opreau la poartă și se uitau înăuntru! [...]. În nenumărate rânduri am raportat tovarășului Pintilie, ministrul adjunct, aspecte diferite, în sensul că erau aduși oameni, unii în locul altora, prin confuzie sau asemănare de nume. De fiecare dată îmi răspundea că nu e treaba noastră și că e bine să nu ne amestecăm". Colonelul Bădică Ilie își amintea și el: „Dacă se pregătea masa mai bună pentru deținuți, tovarășul Pintilie era informat și trăgea la răspundere

comandantul penitenciarului sau coloniei de muncă, spunându-i că dacă dă mâncare mai bună la deținuți pactizează cu dușmanul de clasă".

Din cercetarea unor documente din fosta Arhivă a Securității, preluată de Serviciul Român de Informații, rezulta că Pintilie era foarte bine informat despre tot ceea ce se întâmpla în penitenciare și coloniile de muncă forțată de la Canalul Dunăre-Marea Neagră, întrucât își organizase o structură informativă, așa-numitul „Serviciu D" pe care-l coordona direct și în mod secret și prin intermediul căruia impunea metodele de „reeducare prin muncă". Așa se explică faptul că Pintilie era capabil să dea explicații pentru orice caz în parte. Iată câteva pasaje din destăinuirea fostului ministru de Interne, despre Pintilie, așa cum au fost consemnate într-o stenogramă din 1968:„A fost un avocat pe nume Calotă, care ne-a ajutat mult în 1945. L-au arestat pentru că era național-țărănist și i-au luat casa. L-am întrebat de ce a fost arestat, poate că a spus ceva. Mi-a răspuns că nu. Atunci l-am luat la telefon pe Pintilie și l-am întrebat, pentru că îl cunoștea foarte bine. Pintilie mi-a răspuns: «câți nu am arestat noi că am avut nevoie de case»". Un alt caz asemănător povestit tot de Pavel Ștefan: „Procurorul Georgescu Alexandru în procesul lui Maniu, după judecare, vine la mine în audiență cu rugămintea să-i dăm o mână de ajutor: «Știți, eu am servit partidul, am executat toate ordinele primite, iar soția mea este acum arestată pentru că în timpul procesului a dat unuia dintre ei 25 de lei pentru a-l ajuta. A fost arestată fără să fie condamnată». I-am raportat acest caz lui Pantiușa și l-am întrebat cum se poate așa ceva? El mi-a răspuns: «Acum a venit și rândul ei»".

Cu îndreptățire, sociologul și politologul Vladimir Tismăneanu aprecia că „poziția extraordinară a lui Pantiușa în fruntea Securității românești vorbește despre nemiloasa înfeudare a țării față de Uniunea Sovietică, despre servilismul nemărginit al comuniștilor români și în primul rând al lui Gheorghiu-Dej, în raport cu «marea vecină de la Răsărit»".

Istoricul britanic, Dennis Deletant, face și el referire la acest aspect, dar aduce în discuție situația soției lui Gheorghe Pintilie, Ana Toma. Aceasta era o versată agentă a Direcției de Informații Externe a NKVD, ceea ce demonstrează „controlul absolut pe care-l instituise Securitatea sovietică asupra conducerii statului român". Ana Toma (Grossman) era agentă sovietică tipică pentru rolul rezervat femeilor de către NKGB/INU (Directoratul I care se ocupa de spionaj), supranumite în cercurile activiștilor de partid „amazoane".

Un alt personaj important din conducerea Securității de la București a fost Grümberg Boris, alias Alexandr Sergheievici Nicolschi. Printr-o fericită întâmplare, dosarul de la SSI a lui Nicolschi — „rătăcit" printre documente lipsite de importanță — s-a păstrat, mai precis nu a fost găsit de cei care au făcut curățenie în arhivele fostelor servicii secrete românești. S-a păstrat, de asemenea, și dosarul lui de membru al partidului comunist, ceea ce se dovedește benefic pentru istoriografie. Din actele acestor dosare decurge că s-a născut la 2 iunie 1915 în Chișinău. În documentele mai vechi (declarațiile din 1941) apare anul nașterii 1914, iar ca oraș natal Tiraspol. Din autobiografia redactată în limba rusă — document păstrat în dosarul de partid — rezultă că era de naționalitate evreu, de profesie

mecanic și avea ca studii 8 clase. În 1931 a intrat ca mecanic la un atelier de gravură în metale și giuvaiergie, unde a lucrat până în 1937. Intrarea sa în Uniunea Tineretului Comunist datează din 1923, iar în anul următor a fost arestat și reținut timp de două săptămâni la Siguranță. Armata a făcut-o la Regimentul 2 Transmisiuni Iași, în perioada 1937-1939, unde a obținut gradul de caporal. La ieșirea din armată s-a angajat ca mecanic transmisiuni la centrala telefonică din Chișinău. Interesant este că pe timpul stagiului militar, Nicolschi a desfășurat activitate informativă „individuală". După cum singur a mărturisit — într-un document din dosarul de partid —, „sporadic" lua legătura cu un tovarăș, Kasenberg, cunoscut în activitatea de la Chișinău sub numele conspirativ „Blondul". Nicolschi avea la rândul lui numele conspirativ „Vasea". A devenit membru PCR în 1937, deși își declarase apartenența politică din 1932.

Cât de atașat a fost Alexandr Nicolschi față de România, a mărturisit-o într-o autobiografie pentru dosarul de partid: „În iunie 1940, când Basarabia *a fost eliberată de U.R.S.S. am rămas la Chișinău, în adevărata mea patrie* pe care o servisem și până atunci prin acțiunile mele revoluționare".

La ancheta efectuată în perioada 6-12 iunie 1941 de locotenent-colonelul magistrat Emil Velciu, șeful Secției a VIII-a Juridică a SSI, Nicolschi a recunoscut că fusese recrutat de Serviciul de spionaj sovietic (NKVD) — de către căpitanul Andreev — și trimis în România cu misiunea de a culege informații despre starea de spirit a populației, poziția strategică și dotarea trupelor române din orașele București, Buzău și Botoșani. Pentru realizarea acestei misiuni a urmat un curs de pregătire, unde a învățat orientarea în teren cu ajutorul compasului și al busolei, citirea hărții, instrucțiuni cu privire la dispozitivul pazei la frontieră, date asupra semnelor distinctive în armata română, norme de conduită pentru a nu fi suspectat ș.a. I s-au înmânat și acte false, printre care: un ordin de lăsare la vatră al Regimentului 2 Transmisiuni, pe numele caporal Ștefănescu Vasile, un livret militar pe același nume, un ordin de rămânere la vatră în caz de mobilizare, un certificat de bună purtare, precum și un buletin de înscriere la biroul populației. Totodată, primise și suma de 13 450 lei pentru întreținere. În noaptea de 16 mai 1941 a trecut clandestin frontiera în România, iar în dimineața zilei următoare a fost găsit ascuns de către grănicerii români, aproape de cărarea de patrulare. Prin sentința nr. 481 din 7 august 1941, Curtea Marțială a Comandamentului IV Teritorial l-a condamnat la muncă silnică pe viață pentru „tentativă de crimă și spionaj". Anii de detenție și i-a petrecut mai întâi la închisoarea Ploiești, după care a fost transferat la Aiud, unde se mai aflau internați, în aceeași perioadă, și alți spioni sovietici, între care Vladimir Gribici, Simion Zeiger și Afanasie Șișman.

La 24 august 1944, Nicolschi a fost pus în libertate, beneficiind de Înaltul Decret regal nr. 1624 prin care se amnistiau toate pedepsele deținuților politici, și a fost numit imediat șef al Corpului Detectivilor din Direcția Generală a Polițiilor de Siguranță (la acea dată singura structură cu rol de poliție politică din România) și apoi inspector în SSI. După constituirea Brigăzii Mobile în cadrul Siguranței Generale, Nicolschi a fost numit șeful acestei structuri, care a pornit o represiune cruntă împotriva opozanților sovietizării țării.

În calitate de șef al Corpului Detectivilor, inspectorul Alexandr Nicolschi a încheiat, la 9 aprilie 1946 la București, un proces-verbal cu locotenent-colonelul Rodin, prin care „deținuții" Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Constantin Pantazi și Constantin (Piky) Vasiliu, veniți de la Moscova — unde fuseseră anchetați —, au fost predați părții române. O dată cu „deținuții" au fost predate și obiectele personale ale mareșalului Ion Antonescu, ceea ce dovedește că la acea dată Nicolschi ajunsese deja un personaj important în Serviciile de siguranță ale regimului politic dominat de forțele procomuniste.

O dată cu înființarea Securității și până în 1953 Nicolschi a îndeplinit funcția de locțiitor al directorului general al DGSP (DGSS din 1951, cu gradul de general-maior), iar de la această dată și până în 1961, secretar general în Ministerul Afacerilor Interne.

Ca pensionar a locuit într-un apartament din strada Olga Bancic (redevenită Alexandru Philipide) nr. 7 și înainte de decembrie 1989 a avut o pensie de 4 200 lei. După 1990, Nicolschi a devenit, alături de Alexandru Drăghici, principalul acuzat de săvârșirea represiunii comuniste din anii '50. I s-a luat și un interviu TV în cadrul „Memorialului durerii". Iscodit asupra crimelor pe care le-a inițiat, Nicolschi a răspuns: „Au fost legionari și fasciști". Este exact teza care a otrăvit conștiințele atâtor generații de ofițeri de securitate, potrivit căreia în România doar legionarii și fasciștii și-au făcut de cap și nimeni altcineva. De asemenea, ziaristul Lucian Popescu i-a luat un consistent interviu, publicat în săptămânalul „NU", în care Nicolschi apare ca un bătrânel senil și neprihănit, cu „incontestabile merite revoluționare", iar despre atrocitățile și crimele regimului comunist din anii '50, parcă nici n-ar fi existat. Comunicatele de presă i-au anunțat decesul în ziua de 17 aprilie 1992. A fost incinerat la crematoriul „Cenușa" din București.

La fel ca și Securitatea internă, Direcția de Informații Externe (DIE) a avut în funcțiile de comandă oameni de aceeași factură cu Pintilie și Nicolschi. Astfel, primul șef al DIE a fost generalul Vasile Vâlcu, un comunist bulgar care, în realitate, era ofițer acoperit al INU/PGU (Directoratul I — serviciul de spionaj sovietic). Era poreclit „Bulgarul" și vorbea stricat românește. Succesorul său, Mihai Gavriliuc, ucrainean, era total analfabet și vorbea românește mai prost decât „Bulgarul". Adjunctul șefului DIE a fost la început colonelul Wilhelm Einhorn. Era de origine evreu maghiar și abia vorbea românește. Îndeplinise funcția de comisar politic al unei brigăzi internaționale în timpul Războiului Civil din Spania (1936-1937), iar după victoria forțelor naționaliste conduse de Franco s-a refugiat la Moscova. Acolo, Einhorn a devenit ofițer INU și a fost trimis să lucreze pentru Comintern. În timpul celui de-al doilea război mondial a avut misiunea să recruteze prizonieri români și maghiari pentru spionajul sovietic. În 1944, Einhorn a venit în România, a fost infiltrat în Siguranță, iar la crearea DGSP a fost numit șef al Direcției Regionale de Securitate Cluj, de unde a fost transferat în 1951 la DIE.

Colonelul Adalbert Ijac (Iszaek), al doilea adjunct al șefului DIE, fusese și el membru al unei rețele de spionaj sovietic în Budapesta, în timpul celui de-al doilea război mondial. Tot în acea perioadă se pare că ar fi lucrat ca ofițer INU

în Franța, acolo unde se afla cea mai puternică rețea de spionaj și agenți de influență ai URSS din Occident. Soția sa Magdalena se număra și ea printre „amazoane", acel corp de agente sovietice cu rol de a-și supraveghea soții, la rândul lor agenți infiltrați în structuri de putere sau de securitate din afara spațiului URSS. După 23 august 1944, Adalbert Ijac a venit în România, cu grupul de consilieri sovietici, iar la înființarea Securității a devenit adjunct al unui directorat regional din Transilvania, transferat în 1951 la DIE.

Chiar și această succintă parcurgere a datelor biografice atât de misterioase și contradictorii, ținute până nu demult — și probabil că nu întâmplător — la strict secret, despre viața și activitatea spionilor sovietici din fruntea Securității, este elocventă pentru mesajul istoric. Fără îndoială că memoria istorică trebuie să păstreze vie, în primul rând imaginea eroilor și martirilor neamului. Dar aceeași memorie va trebui să facă efortul de a nu-i uita nici pe călăii și torționarii neamului, indiferent de epocă, timpuri și mentalități, pentru că uitarea sau omiterea lor, cu sau fără bună știință, în orice demers analitic, nu poate decât să creeze un tărâm fertil pentru reapariția lor. Lecția istoriei — singura credibilă pe lumea asta — este uneori extrem de dureroasă. Va trebui să ne obișnuim cu percepția ei corectă, fără cosmetizări și fără falsuri prin omitere.

Evoluția efectivelor și profesionalismul cadrelor. Momentul înființării Securității a fost apreciat de-a lungul întregii perioade a regimului comunist din România ca „o mare realizare a partidului", fără de care „nu s-ar fi putut desfășura cu succes activitatea de făurire a noii orânduiri". La ședința de bilanț, din 14 noiembrie 1952, cu directorii regiunilor de securitate și miliție, Alexandru Drăghici spunea: „Trebuie să fie clar organelor de Securitate că ele se bazează pe principii centrale, că au de dat socoteală numai în fața ministrului Securității Statului, răspund de munca operativă, de toate ordinele numai în fața ministrului Securității Statului, nu răspund în fața organelor de Partid din regiune sau raion, ci numai în fața ministrului Securității Statului".

Cine era acest Alexandru Drăghici, care-și instruia subordonații să nu dea socoteală pentru activitatea lor, nimănui, nici măcar organelor de partid? Alexandru Drăghici a fost unul din „peștii cei mari" ai nomenclaturii regimului comunist din România. Ședința plenară a PMR, din 26-27 mai 1952, hotărâse îndepărtarea lui Teohari Georgescu din funcția de ministru al Afacerilor Interne pe care o deținuse încă din noiembrie 1944. Ca succesor, a fost numit Alexandru Drăghici, un vechi activist al partidului, om de încredere al lui Dej, care va menține funcția între 28 mai 1952-27 ianuarie 1953 și 20 martie 1957-17 martie 1965. În intervalul 28 ianuarie 1953-19 martie 1957 Alexandru Drăghici a îndeplinit funcția de ministru al Securității Statului. Drăghici fusese adjunctul lui Gheorghe Pintilie la Secția politică și administrativă a Comitetului Central al PMR, printre sarcinile sale numărându-se supravegherea contrainformativă a comuniștilor nomenclaturiști. Întrucât de numele lui Drăghici se leagă multe din afacerile tenebroase ale Ministerului Afacerilor Interne și ale organelor de securitate, mai trebuie consemnat că în perioada

21 martie 1961-17 martie 1965, în paralel cu portofoliul Internelor a mai deținut și funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Numele lui Alexandru Drăghici întregește deci lista persoanelor responsabile de atrocitățile produse în societatea românească cu complicitatea instituției Securității și a Ministerului de Interne. Nu întâmplător a fost caracterizat ca „un maniac al disciplinei fanatice și un furibund adversar al oricărei manifestări de independență a spiritului"; „omul care a simbolizat teroarea stalinistă în faza ei cea mai absurdă, cea mai atroce"; faptele personale ale lui Drăghici au avut un caracter criminal, el nu a evitat nici un moment să promoveze cel mai cumplit arbitrariu, să încurajeze „elementele cele mai abjecte din aparatul Securității și pseudo-Justiției comuniste". Elocventă în acest sens este și trufia cu care Drăghici a răspuns în fața organelor de partid, la 3 iunie 1968, când a trebuit să dea socoteală pentru faptele sale: „Securitatea era și este un instrument al partidului. Este obligată să respecte legalitatea, dar *legalitatea o întoarcem cum ne convine*" *(subl. n.n.)*. Dacă aceasta a fost concepția celui din vârful ierarhiei, să vedem în continuare cine, câți și ce pregătire au avut cei pe care i-a condus, adică personalul de rând, ce executa ordinele.

Birocrația, maladie recurentă a regimului comunist, precum și practica păguboasă de „a umfla schema" cu posturi inutile, dar bine remunerate, pentru a satisface nepotismele și aspirațiile carieriste, și-au făcut din plin simțită prezența încă de la începuturile Securității. Elocvente în acest sens sunt datele atestate de documentele oficiale păstrate în arhivele românești și ex-sovietice publicate recent, care concordă și/sau întregesc pe cele oferite de memorialistica foștilor ofițeri de securitate.

Bugetul primei organigrame a DGSP din 1948 prevedea un efectiv de 4 641 posturi, dintre care, la 11 februarie 1949, erau ocupate 3 549. Dintre posturile neocupate, cele mai multe erau de ofițeri superiori, lipsind din schemă un general-maior, 23 de colonei, 20 locotenent-colonei, 131 maiori și 330 căpitani. Nu la fel de mare era deficitul de cadre la subofițeri, existând chiar un excedent de 181 de subofițeri. La scurt timp după înființare, cele 10 direcții centrale dispuneau de 1 148 de ofițeri, dintre care 848 erau înregistrați ca personal de secretariat sau muncitori manuali. Deci raportul era de aproximativ 1 la 3 în defavoarea ofițerilor din sectoarele operative. Cele două treimi din angajați erau pe posturi de secretari și de personal auxiliar, dar toți aveau grade militare chiar dacă funcționau ca dactilografe, chelneri sau instalatori. În teritoriu situația era identică. Cele 13 direcții regionale de securitate foloseau 2 822 ofițeri, aproximativ două treimi dintre aceștia îndeplinind munci normate sau lucrau ca personal auxiliar.

Din punctul de vedere al liderilor comuniști, DGSP a avut la înființare și o bună „compoziție socială": 64% fuseseră muncitori, 4% țărani, 28% funcționari, două procente din personal nu și-a precizat originea, iar alți 2% dintre cei încadrați erau intelectuali. Pentru a ne da seama cât de mari erau deosebirile sub aspect calitativ față de principalul „dușman din exterior", să consemnăm că în aceeași perioadă, CIA (Agenția Centrală de Informații, principalul serviciu de spionaj al SUA care a condus pe frontul secret războiul rece împotriva URSS și a aliaților est-europeni ai sovieticilor) dispunea de un personal de aproximativ 18 000 de

agenți, din care 68% erau absolvenți de cursuri universitare și de doctorat, iar 78% din totalul cadrelor cunoșteau limbi străine de circulație internațională și aveau experiență în activitatea din afara granițelor SUA. În 1951, o dată cu escaladarea „luptei de clasă", luptă în care aparatul de Securitate din România era definit ca „sabie ascuțită a partidului", organigrama DGSP a crescut de aproape 5 ori, ajungând la 15 280 posturi. Nivelul maxim al efectivelor instituției a fost înregistrat la sfârșitul anului 1955 și în prima jumătate a anului 1956, totalizând 25 468 posturi, din care 14 841 ofițeri, 4 455 subofițeri și 6 112 angajați civili.

Sub aspect etnic personalul Securității, în februarie 1949, era structurat astfel: 83% români, 10% evrei, 6% maghiari, iar restul de 1% alte naționalități. Primele statistici întocmite de ofițerii cadriști ai Securității relevă că din 60 de ofițeri superiori, aflați în structurile de comandă, 38 erau români, 15 evrei, 3 unguri, 2 ucraineni, un ceh și un armean. În Raportul din 11 februarie 1949, semnat de generalul Gheorghe Pintilie, se atestă și componența națională a personalului pe întreaga Securitate (aparat central și teritorial): la Direcția Generală (Aparatul Central) 890 români, 127 evrei, 7 maghiari, 5 ruși, 6 greci, 2 armeni, câte un iugoslav, ceh, bulgar, polonez, german și italian; la Direcția de Securitate a Municipiului București erau 260 români, 22 evrei, 2 maghiari, un rus, un armean și un polonez; la Direcțiile Regionale de Securitate erau 1 781 români, 192 evrei, 205 maghiari, 15 ruși, 12 iugoslavi, 5 cehi, 4 germani și câte 3 bulgari, greci și armeni.

În funcțiile ierarhiilor de vârf la nivel central și teritorial au fost preferate la început persoane alogene, de origine evreiască, maghiară sau de alte naționalități. Raportul români/neromâni aflați în funcții de decizie reflectă raportul existent în componența Biroului Politic al PMR. Pentru a ascunde faptul că sovieticii se aflau în realitate la conducerea Securității, numele ofițerilor cu funcții de comandă din principalele structuri au fost românizate. În fond „munca de mare răspundere" — cea de organizare a represiunii — trebuia dată în sarcina unor veterani ai mișcării comuniste și a unor foști agenți acoperiți ai NKVD, dintre care mulți nu erau români. „Semnificativ în acest sens — menționa un fost ofițeri de securitate — este și faptul că la majoritatea fostelor regiuni, absolut nici un evreu nu era încadrat pe post de ofițer simplu, toți aveau funcții de conducere, indiferent de pregătire, aptitudini, profesionalism etc., în timp ce ofițerii de naționalitate română erau, în cvasitotalitate, doar simpli lucrători executanți. Și poate că nu întâmplător, pentru a fi numit într-o funcție de comandă era absolut obligatorie calitatea de membru de partid și absolvirea unui curs de specializare la Institutul „Felix Derjinski" din Moscova.

Comandanții din Securitate, Miliție, Armată, alături de activiștii cu funcții importante în aparatul de partid și administrație formau „elita socială" a regimului comunist. Silviu Brucan este de părere că „toți cei ce dețineau poziții de conducere în sistemul de stat socialist (guvern, administrativ, comandanți militari, de miliție sau de securitate) erau recrutați de regulă din aparatul de partid". „Acest aparat — continuă autorul citat — constituia un grup social observabil, identificabil și, ca atare, distinct de restul societății. Membrii săi participau regulat la adunări de partid și la cursuri de îndoctrinare ideologică, fiind în acest fel, modelați și formați

într-un anumit spirit și cu o anumită comportare în societate. Coeziunea acestui grup social izvora din statutul membrilor săi și din relațiile speciale dintre aceștia, din poziția lor în structura puterii, din salariile mari și, în special, din accesul lor la o gamă largă de beneficii și privilegii, toate la un loc, situând această elită socială, într-o categorie superioară aflată deasupra societății". O evaluare asemănătoare este atestată și de un document de analiză politică întocmit în anul 1965 de Grupa de Studii Sud-Est Europene din Ministerul de Externe al R.F. Germaniei. Bazat în cvasitotalitate pe informații furnizate de un fost activist al partidului comunist refugiat în Occident, documentul făcea referire la existența în România, în anii '50, a unei „clase privilegiate" de aproximativ 10 000 persoane. O astfel de clasă „era formată din cadrele de conducere din industrie, agricultură, instituții culturale, asociații de masă, armată și *Securitate*" *(subl. n.n.)*. Despre configurația etnică a privilegiaților regimului comunist din România, documentul sus-citat sublinia că „era extrem de puternic iudaizat, cu referire, mai ales la cadrele de conducere din ministerele de Interne și Externe, din Comerțul Exterior, întreprinderi, universități și mass-media.

Serviciile de spionaj sovietice au „donat" Securității numeroase alte cadre de conducere, care au îngroșat rândurile „elitei sociale". „În fapt — preciza fostul general de securitate Ioan Mihai Pacepa, care în 1978 a cerut azil politic în SUA —, la cererea ei (a Securității — *n.n.)* nu a existat nici o singură direcție centrală sau regională de securitate care să nu fi avut ofițeri acoperiți ai INU, în conducerea ei. Moscova a donat acești ofițeri cu acte de identitate contrafăcute, prezentându-i ca români, dar nu a izbutit să-i facă să vorbească corect românește. În acea perioadă însă cu cât accentul cuiva era mai slav, cu atât poziția lui în ierarhia Securității era mai înaltă". Pe aceleași coordonate se înscriu și dezvăluirile generalului (r) Neagu Cosma, fost șef al contraspionajului din Securitate: „...sub Pantiușa și Nicolschi se aflau sute de alți NKVD-iști, care ocupau toate funcțiile de decizie și foarte multe din cele de execuție, ale organelor represive din acel timp".

În ceea ce privește profesionalismul ofițerilor de securitate, același Neagu Cosma menționa că alături de „oameni de o inteligență și cultură remarcabile", au activat o mulțime de lucrători „limitați și chiar brute, care, prin modul de a se comporta și acționa au atras oprobiul public asupra instituției".

În noua instituție au fost recrutați oameni cât mai devotați, pe care creierul revoluției proletare i-a îndoctrinat metodic, asmuțându-i asupra „dușmanului de clasă". Colonelul (r) Gheorghe Rațiu, care a activat peste trei decenii în structurile importante ale Securității, până în 30 decembrie 1989, recunoaște, la rându-i că „Securitatea avea pe atunci (la începuturile ei — *n.n.)* ofițeri foarte slab pregătiți", fapt pentru care „cădeau ușor pradă mincinoșilor și provocatorilor de tot felul", delațiunea fiind practic la ea acasă. Atât în Ministerul Afacerilor Interne cât și în organele de securitate au fost încadrați și oameni cunoscuți cu cazier judiciar, sau cu fapte care, încadrate juridic, constituiau infracțiuni grave, prevăzute și pedepsite de Codul Penal. Colonelul (r) Gheorghe Crăciun ne oferă următoarele amănunte: „Nu puțini dintre cei care au fost ofițeri și subofițeri în Ministerul de Interne și au făcut delapidări, furturi, abuzuri, au fost greșit încadrați în Ministerul

de Interne; ei trebuiau să fie direct încadrați în pușcărie". Memorialistul citat argumentează prin cazul maiorului Keskemety Francisc — fost șef al Serviciului de contraspionaj la Regiunea de Securitate Brașov, „care înainte de a fi încadrat în Securitate, de către Demeter Alexandru [Șandor — *n.n.*], cu care era prieten, avea deja fapte ca cele pentru care acum era condamnat". Nu fără temei, Alexandr Mihailovici Saharovski, șeful consilierilor sovietici din România în perioada 1949-1953, scria în raportul său din ianuarie 1952 pentru a-și informa superiorii din Centrala de la Moscova: „Cadrele Ministerului Afacerilor Interne (ministru T. Georgescu) sunt năpădite de persoane străine și dubioase, măsurile de îndepărtare a lor din aparatul ministerului sunt luate extrem de încet și fără tragere de inimă". Trei ani mai târziu, Gheorghe Apostol, referindu-se la unii ofițeri de securitate recrutați din rândul muncitorilor, recunoștea față de Gheorghiu-Dej că „au fost elemente care nici în fabrică nu s-au ținut de treabă", iar la ședința de bilanț, din 2-3 decembrie 1957, Alexandru Drăghici atrăgea atenția activului de comandă din Securitate că „adesea alegerea și repartizarea cadrelor se face numai pe baza dosarelor personale, fără să se țină seama de calitățile profesionale și politice ale tovarășilor respectivi". În urma controalelor efectuate de organele de partid din Ministerul Afacerilor Interne, în primăvara anului 1956, se constatase că „în posturi de conducere" erau ofițeri cu „un trecut necorespunzător". De asemenea, se critica faptul că nu se lua „atitudine hotărâtă de către unele organizații de bază împotriva manifestărilor de mahalagism și pălăvrăgeală, care au dus la deconspirări și chiar la ratarea unor acțiuni". Ofițerii de securitate erau superficiali la capitolul „studiul documentelor Congresului al II-lea al PMR și Congresului al XX-lea al PCUS", fiind aspru criticați că nu luau parte „la învățământul de partid", „nu învățau"și „nu erau trași la răspundere pentru atitudinea lor față de învățământ".

Din punctul de vedere al liderilor regimului comunist din România, existau desigur și aspecte pozitive în activitatea ofițerilor de securitate, ceea ce explică faptul că în 1957 fuseseră decorați cu diferite ordine și medalii, de către guvernul RPR — chiar dacă „nu prinseseră de mult vreun spion imperialist!" — un număr de 2 847 cadre „pentru îndeplinirea exemplară a misiunilor încredințate". Alte 2 126 cadre fuseseră citate prin ordinele ministrului „pentru activitatea rodnică depusă", iar alți 10 ofițeri înaintați în grad „la excepțional". Cine are răbdare să parcurgă în întregime documentele prezentate la ședințele de analiză și bilanț ale Ministerului Afacerilor Interne din perioada 1948-1964, poate constata fără prea mare osteneală că atât criticile cât și laudele la adresa organelor de securitate au fost mai tot timpul cam aceleași, formulate prin stereotipii și într-un limbaj de lemn inconfundabil, singura deosebire fiind doar cifrele raportate, ceea ce dezvăluie că formalismul, dogmatismul, demagogia și iraționalul au fost principalele caracteristici nu numai ale „muncii de securitate" propriu-zise, ci mai ales ale modului de a o concepe, analiza și conduce.

O altă bizarerie a politicii de cadre o constituie faptul că în timpul verificărilor dosarelor de personal, efectuate de o comisie a PMR special împuternicită la începutul anilor '60 în vederea epurării aparatului de securitate, a rezultat că un

număr de aproximativ 300 de angajați (ofițeri și subofițeri) avuseseră, în perioada de dinainte de 23 august 1944, afinitați cu ideologia legionară. E greu de înțeles cum a fost posibil ca toți aceștia să fie încadrați, având în vedere vigilența ofițerilor cadriști și stricta lor supraveghere de către consilierii sovietici. Doar o singură explicație își poate găsi logica și poate chiar credibilitatea, și anume trecerea sub tăcere a trecutului lor legionar nu s-a produs întâmplător, din lipsă de „discernământ politic" sau inabilități. Premeditarea devine străvezie dacă este să avem în vedere că spiritul revoluționar foarte „tăios" al celor care cochetează cu legionarismul a fost apreciat probabil ca deosebit de util în acțiunile de „curățire" a „putregaiului politicianismului" și „burghezo-moșierimii" românești. Înțelegerea dintre Teohari Georgescu, ministrul de Interne comunist și Nicolae Petrașcu, șeful legionarilor din țară, în 1945, ar putea fi un argument dar și un precedent. Din cât am reușit să ne documentăm, rezultă că există și în această situație similitudini cu vecinii de la vest, acolo unde formațiunea „Crucea cu săgeți", care condusese Ungaria în ultimele zile ale celui de-al doilea război mondial și jucase un rol important în atacul asupra evreilor, în condițiile ocupației sovietice mulți dintre membrii acestei organizații s-au alăturat și apoi au fost încadrați în ÁVH (Állami Vdelem Hivatal, Serviciul de Securitate al Ungariei), noua poliție politică secretă controlată de comuniști. Ungaria la fel ca și România, aflată în sfera de interese sovietice a cunoscut din plin fenomenul de bolșevizare, fapt pentru care prezența elementelor fasciste în Serviciul de Securitate ne duce inerent cu gândul la existența unei strategii moscovite în acest sens. Poate că cercetări viitoare, bazate pe alte documente declasificate din arhivele serviciilor secrete sovietice, vor putea face lumină în această problemă.

Ceea ce putem afirma cu certitudine este că epurarea de la începutul anilor '60, dar și celelalte care au urmat, nu i-a atins cu nimic pe ofițerii de securitate români cu trecut legionar. Singura măsură care s-a luat a fost întocmirea unui cuprinzător dosar cu datele personale ale fiecăruia însoțite de documentele compromițătoare, adică cele care atestau trecutul lor legionar. Până în decembrie 1989 acest „dosar compromițător" s-a păstrat în casa de fier a șefului Serviciului arhivă, și nu era dat la consultare decât cu aprobarea șefului Securității ori a ministrului de Interne. Într-o serie de documente, deja publicate, au apărut numele unor foști ofițeri de securitate și interne cu trecut legionar, ca de exemplu: Nicolae Doicaru, Nicolae Andruța Ceaușescu, Sepi Năstase, Nicolae Cîndea etc.

Despre generalul Nicolae Doicaru, cel care la 1 ianuarie 1960 a ajuns în funcția de șef al DIE, funcție pe care a deținut-o timp de 18 ani, documentele studiate de Mihai Pelin atestă fără dubii că „între 1940-1941 a făcut parte din Frățiile de Cruce legionare și a participat la rebeliune...". În legătură cu generalul Nicolae Andruța Ceaușescu, fratele fostului secretar general al PCR, pe care evenimentele din decembrie 1989 l-au prins în funcția de comandant al Școlii de ofițeri de securitate de la Băneasa, un document ce provine din fosta Arhivă a CC al PCR, Secția organizatorică, atestă că și el a fost „simpatizant legionar". Alte documente, din dosarul de partid al generalului de securitate Nicolae Andruța Ceaușescu, relevă că acesta a participat la rebeliunea legionară din ianuarie 1941, în orașul Slatina;

datorită unor excrocherii făcute la începutul anilor '50, în timpul cooperativizării, a fost exclus din partid, dar reprimit în 1955 la intervenția unor tovarăși „din conducerea superioară".

Referatul întocmit la 6 iulie 1956, despre felul în care organele și organizațiile de partid din MAI aplicau hotărârile Biroului Politic al CC al PMR, atrăgea atenția că maiorul Sepi Năstase, șeful Regionalei MAI Constanța „în perioada legionară a participat la unele ședințe", iar locotenent-colonelul Nicolae Cîndea, șeful Miliției Regionalei Stalin, era „bănuit că ar fi fost legionar". Alți ofițeri, precum locotenent-colonelul Gheorghe Crăciun, șeful Regionalei MAI Stalin și locotenent-colonelul Francis Tagher, șeful Regionalei de Miliție Cluj, erau cunoscuți cu „trecut dubios" și „necorespunzător".

În esență se poate afirma că politica de cadre promovată în aparatul de securitate la începuturile sale a avut drept consecință seria neagră a ilegalităților, nesăbuințelor și oportunismelor. Este și o explicație posibilă, printre altele, că tocmai în acea perioadă s-au întreprins cele mai crunte măsuri de represiune și teroare etatizată.

Sistemul de pregătire a cadrelor. Învățământul în școlile de securitate s-a desfășurat după principiul: „Îți trebuie ani ca să pregătești un ofițer de informații!" Dar nu acest principiu ne interesează aici — care la drept vorbind este valabil și astăzi — ci modul cum conducerea Securității a înțeles să-l pună în practică.

Slaba pregătire a cadrelor Securității, cel puțin în primii ani de la formarea instituției, poate fi explicată, pe de o parte, prin faptul că în ochii sovieticilor românii cu studii superioare fuseseră compromiși datorită alianței româno-germane din timpul celui de-al doilea război mondial, neoferind astfel o sursă de încredere pentru recrutare în serviciile secrete de securitate. Pe de altă parte, avându-se în vedere starea de spirit generalizată în rândul românilor, net anticomunistă, foarte puțini titrați manifestau entuziasm față de regim, ca să nu mai vorbim și față de instituția Securității. Majoritatea foștilor ofițeri de securitate, care au activat în acea perioadă de început, sunt unanimi în recunoașterea „primitivismului gândirii" și „precaritatea pregătirii profesionale" a cadrelor. „Deliberat sau nu — se exprima un memorialist — li se exploatau [ofițerilor — *n.n.]* mai mult instinctele decât rațiunea, fiind, astfel, mai degrabă dresați decât educați în spiritul devotamentului față de... [orânduirea socialistă, partidul comunist și conducătorul iubit — *n.n.]*". Mai mult de 80% din personalul DGSP, în primii ani, fusese angajat pe baza purității dosarului. Ajutorul profesional al ofițerilor sovietici, selecționați probabil pe temeiul unor criterii identice, nu putea acoperi deficiențele cronice și nici pregătirea generală și de specialitate a ofițerilor români. Pentru „remedierea acestor neajunsuri", conducerea Securității, împreună cu Ministerul Învățământului, a organizat o serie de cursuri, la toate nivelurile de pregătire, astfel încât, până la sfârșitul anului 1953, întregul personal trebuia să fi absolvit cel puțin 7 clase. Prin Școala de ofițeri de securitate de la Băneasa, înființată în 1948, precum și prin școlile similare de la Oradea și Câmpina, adevărate „fabrici de comuniști", au trecut —

după cum rezultă din afirmațiile memorialiștilor — „mii de tineri muncitori și mulți țărani, cu o pregătire culturală de nivel elementar (școala profesională și câteva procente de absolvenți de liceu)".

Între anii 1953-1954, deci după moartea lui Stalin, în Securitate s-ar fi dus în mod susținut „o politică de instruire a oamenilor în sensul ca fiecare să-și completeze studiile la cursurile serale", iar „mulți dintre muncitorii și țăranii școliți la Băneasa erau inteligenți și dornici de a învăța mai multă carte". De-a lungul anilor, unii dintre ofițeri au reușit să-și ia doctoratul, obținând și titluri universitare, numai că aceștia au fost în număr foarte mic. Când se constata că ofițerii nu obțineau rezultate satisfăcătoare, erau trimiși la „cursuri de reciclare". În 1957, Direcția de cadre din Ministerul Afacerilor Interne raporta că „la toate nivelele de învățământ s-a realizat recalificarea profesională a 500 de ofițeri". S-au făcut însă și multe excrocherii din partea ofițerilor pentru a-și completa studiile și a obține diplome. Elocvente sunt concluziile formulate de generalul-colonel Alexandru Drăghici, la 7 decembrie 1964, cu ocazia unei ședințe cu activul de comandă: „Există într-adevăr în Trupele MAI, ofițeri care au avut la încadrare numai 4-6 clase. Unii au depus eforturi și au luat examenul de maturitate; unii pe drept; alții și pe nedrept. Pe unii i-am prins, am luat măsuri, pe alții însă nu am reușit să-i prindem".

Educarea și formarea viitorilor ofițeri de securitate se realiza de către ofițeri-instructori proveniți în mare număr din rândul alogenilor. De exemplu, Școala de ofițeri de securitate de la Băneasa a fost condusă la început de Voiculescu Ervin, secondat de șefii catedrelor de specialitate și de alte cadre plasate în posturi cheie „pe linie de învățământ", printre care căpitanii Frost, Rigman, List, Hollinger etc. Memorialiștii dezvăluie că sloganul folosit până la tocire, menit a mobiliza, dar mai ales a speria, era: „Aprecierea ofițerului român se face în raport cu gradul de devoțiune față de Marea Uniune Sovietică". Această precizare este esențială, întrucât, din punctul nostru de vedere, conta mai puțin originea etnică a celor care-i învățau pe ofițeri, decisiv fiind ceea *ce* și *cum* îi învăța, adică programul de pregătire și „obiectivele didactice".

La școala militară de securitate din Oradea, la fel ca și la cea de la Băneasa, programul zilnic arăta astfel: deșteptarea cu muzică populară la difuzoare (ora 6,00); înviorare, spălare, echipare (6,00-6,30); curățatul sectoarelor (interior și exterior), 6,30-7,00; micul dejun (7,00-7,30); instrucție de front, fără armă (7,30-8,00); cursuri comune (expuneri făcute de profesori ofițeri și civili), 8,00-13,00; gustare, de regulă pâine cu marmeladă (10,00-10,10); masa de prânz (13,00-14,00); somn obligatoriu (14,00-15,00); curățatul sectoarelor (15,00-16,00); cursuri (sau seminarii (16,00-20,00); cina (20,00-20,30); program de voie (la club), 20,30-21,00; consultații organizate (21,00-22,00); stingerea (22,00). Miercurea, între orele 8,00-13,00, cursanții, în număr de circa 480, participau la instrucție tactică pe terenul special amenajat. Se făcea instrucție de trageri cu armamentul din dotare, ori pentru alte acțiuni cu caracter militar. De regulă, sâmbăta, între orele 16,00-20,00, erau programate activități cu caracter sportiv ori cultural. Duminica, programul era mai lejer: meditații organizate (8,00-10,00); activități sportive (10,00-13,00); învoiri în oraș, aprobate doar pentru 50% din efectivul de cursanți (13,00-20,00).

Programa de învățământ cuprindea două mari module: unul cu tematică militară de specialitate și altul cu caracter politic și de cultură generală. La specialitate se predau următoarele materii: tactica armelor întrunite — în sală și teren; tactica trupelor de grăniceri, securitate și pompieri; tactica miliției; tactica tragerilor și trageri de luptă în teren; instrucția de front, instrucția tactică de noapte; educație fizică. La acestea se adăugau temele cursului „Bazele muncii de securitate", doar pentru acei cursanți special pregătiți pentru Securitate.

Tematica învățământului politic și de cultură generală cuprindea următoarele discipline: Istoria PCUS — curs scurt; Istoria RPR (comuna primitivă, sclavagismul, feudalismul și capitalismul); Economie politică (modul de producție socialist și economia politică socialistă); Socialismul științific (materialismul dialectic și istoric); Geografie universală și a României; Matematică; Fizică; Chimie; Bazele darwinismului; Limba și literatura română.

Predarea acestor cursuri se făcea de regulă în săli spațioase, unde un ofițer-instructor la tribună își citea expunerea. Ofițerii, comandanți de batalion, se plimbau printre cursanți pentru a observa dacă și cum se luau notițe. De fiecare dată, înainte de începerea expunerii, care dura două ore, la comandă se strigau lozinci, precum: „URSS, bastionul păcii e!", „Stalin și poporul rus libertate ne-au adus!"; astfel de lozinci scandate în cor de toți participanții făceau să trepideze întreaga sală.

Cursurile școlilor militare superioare pentru ofițerii Ministerului de Interne de la București, Oradea și Câmpina aveau o durată de doi ani și șase luni, după care absolvenții erau ridicați la gradul de sublocotenenți sau locotenenți, în funcție de media de absolvire, adică „rezultatele la învățătură și disciplină militară", după care erau repartizați în unități. Atât la repartiție, cât și la promovările ulterioare în funcție și grad, funcționa un sistem complicat, în care nepotismul și sistemul de relații juca un rol important.

Cu ocazia ședinței de analiză și bilanț, din 2-3 decembrie 1957, generalul-locotenent Gheorghe Pintilie, referindu-se la activitatea informativ-operativă a aparatului de securitate, s-a exprimat ritos: „Trebuie să ne debarasăm de munca slabă pe care o facem și am făcut-o până acum". Din punctul lui de vedere, trebuiau analizate cu mai multă responsabilitate „metodele proprii" în comparație cu „tactica dușmanului". La rândul lui, ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, susținea că în activitatea muncii informativ-operative se constatau „lipsuri" și „defecțiuni serioase", iar principala cauză o constituia *„slaba pregătire profesională și culturală"*, dar mai ales *„lipsa de maturitate politică"*. I se imputa astfel Securității, la 9 ani de la înființare, *„lipsa de profesionalism"* și *„imaturitatea politică a cadrelor sale"*, deci critici, care nu erau formulate „de propaganda imperialistă" sau de „elementele reacționare, înrăite și declasate din interior", ci de oamenii cei mai autorizați și responsabili de activitatea instituției. Alexandru Drăghici se considera îndreptățit să atragă atenția asupra faptului că „lucrătorul care nu se îngrijește de pregătirea sa, va bate în cel mai bun caz pasul pe loc", iar în condițiile creșterii continue a exigențelor „un astfel de lucrător nu va putea asigura îndeplinirea corespunzătoare a sarcinii de apărare a securității de stat a patriei". În context și pe același

ton, Drăghici trasa ca principală sarcină pentru toți lucrătorii din Ministerul Afacerilor Interne: „educarea sistematică și minuțioasă a personalului ce încadrează organele MAI în domeniul politico-ideologic, în ridicarea vigilenței și a spiritului partinic în muncă".

Consilierii sovietici. Instituția consilierilor sovietici a jucat un rol important în sovietizarea României, ceea ce a însemnat: instaurarea prin forță a guvernului procomunist prezidat de dr. Petru Groza, la 6 martie 1945, trucarea alegerilor din noiembrie 1946, desființarea partidelor democratice, îndepărtarea brutală a monarhiei, la 30 decembrie 1947, impunerea programului de reformă după modelul sovietic, de la sfârșitul anilor '40 și începutul deceniului următor, cu consecințe directe în represiunea „dușmanilor de clasă". Specialiștii sovietici au fost secondați de cadre selectate din rândul autohtonilor care absolviseră școli politice și militare în URSS.

Cu toate acestea nu trebuie ignorat nici o clipă că instituția consilierilor (specialiștilor) străini, sub diferite forme și denumiri, nu este o invenție sovietică sau comunistă. Se pare că are o istorie îndelungată, ține de sfera relațiilor bilaterale și privește domenii dintre cele mai variate, de la armată la finanțe, de la servicii secrete la cultură și de la monarhi la biserică. Iată și câteva exemple: domnitorul Unirii, Alexandru Ioan Cuza, a avut instructori francezi pentru organizarea armatei moderne a României și sfetnici politici tot francezi; domnitorul și apoi regele Carol I i-a schimbat pe francezi, se pare ineficienți, cu germanii; unul din primele acte ale cabinetului Ion Antonescu a fost chemarea instructorilor germani; Nicolae Ceaușescu a trimis instructori și consilieri politici în țări africane și a permis ca tineri din aceste țări să urmeze cursurile institutelor de învățământ superior, civile și militare din România.

Dar România nu este un exemplu singular, el reproducându-se la multe alte state. Suficiente exemple se pot găsi și în politica Statelor Unite. Bunăoară, la începutul anilor '50, SUA a oferit cu generozitate prin intermediul „specialiștilor" asistență grupărilor anticomuniste din America Latină și s-a implicat direct în schimbările de guvern, adevărate lovituri de stat, în Orientul Apropiat. De pildă, în august 1953, CIA a reușit prin „Operațiunea Ajax" readucerea la putere în Iran a Șahului Mohamed Reza Pahlavi, răsturnându-l pe președintele Mossadegh susținut de Stalin și serviciile secrete sovietice. În perioada 1952-1953 specialiști ai CIA, secondați de celebrul Otto Skorzeny, fostul specialist al lui Hitler în acțiuni de tip „comando", îl ajutaseră pe Gamal Abdel Naser și loja masonică a „Tinerilor ofițeri" să preia puterea la Cairo, în Egipt. În Guatemala, CIA a fost implicată direct, prin „specialiști" în răsturnarea, în 1954, a guvernului format de președintele Jacobo Arbenz Guzman și înlocuirea acestuia cu un regim de dictatură militară. Apoi, timp de 40 de ani, Statele Unite au ajutat armata guatemaleză să pună în practică unul dintre cele mai sângeroase programe de represiune din America Centrală. Se estimează că peste 100 000 de civili au fost uciși, de-a lungul timpului, de către forțele de securitate guvernamentale, asistate de „specialiștii" SUA. La fel ca în Guatemala,

și în Honduras agenții „specialiști" ai CIA s-au implicat în asasinări, răpiri, torturi și execuții sumare. Peste 60 000 de militari latino-americani s-au perfecționat în cadrul Centrului de pregătire de la Fort Benning, statul Georgia, majoritatea dintre ei participând la acțiunile dirijate și inspirate de „specialiștii" SUA. Toate acestea sunt prezentate pe larg într-un raport din 1996 al Consiliului pe Probleme de Informații (Intelligence Observing Board) al președintelui Clinton.

Revenind, instituția consilierilor sovietici din România nu se poate disocia de politica de cadre, datorită în primul rând semnificației legate de dominația directă pe care URSS o stabilise asupra sferei sale de influență și pe care o exercita și pe această cale. Veniți în calitate de „specialiști", consilierii sovietici, care au activat în România, constituiau o structură de informații stabilă și eficientă, alcătuită — dacă nu în totalitate, în mod sigur în cea mai mare parte — din cadre și agenți ai serviciilor secrete sovietice. Persoanele din această categorie s-au aflat în toate domeniile de activitate și la toate nivelurile importante, cum ar fi în structurile de comandă ale apărării și securității statului, în învățământul superior, în întreprinderile mari. Importanța care li s-a acordat constă în faptul că nu exista o ședință a conducerii unei instituții la care să nu participe consilierul și la care să nu i se solicite părerea.

Organele de securitate ale regimului comunist din România, la fel ca și toate celelalte instituții ale administrației de stat, au fost supravegheate încă de la formare și până în decembrie 1964 de consilieri sovietici. Aceștia proveneau din rândurile ofițerilor MGB (KGB)-ului și au jucat un rol fundamental atât ca organizatori cât și ca instructori, iar semnificația lor a depășit cu mult nivelul administrativ. Și din această perspectivă se poate spune că aparatul de securitate din acei ani a fost „mai mult al Moscovei decât al țării", o poliție politică preponderent antiromânească și un instrument al regimului comunist de la Moscova pentru promovarea intereselor URSS în această parte a Europei. La o asemenea situație s-a ajuns nu numai prin presiunile sovieticilor, ci și în virtutea veleitarismului manifestat de mulți ofițeri autohtoni cu funcții de comandă, mai mult sau mai puțin importante din Securitate. Pe ansamblu este greu să se facă o distincție netă între efectele amestecului sovietic și dorințele de parvenire și afirmare ca „activiști de partid într-un domeniu special", ce au animat pe mulți dintre conaționali. Este vorba desigur despre cei care s-au încadrat în structurile organelor de securitate, deopotrivă cu cei care au acceptat benevol colaborara cu ele în calitate de informatori-delatori.

Belu Zilber își amintea că „în toate serviciile Securității existau consilieri sovietici, aduși cu mari rugăminți și sacrificii de Gheorghiu-Dej". Consilierii sovietici au ocupat toate posturile importante din direcțiile centrale și regionale, lucrând la toate nivelurile, inclusiv în birourile de securitate din orașele mici. În stadiul actual al cercetării nu se cunoaște încă numărul lor. Un singur document dat publicității până acum — este vorba despre Nota Secretariatului Consiliului de Miniștri al URSS din octombrie 1949 — atestă că în Bulgaria, Ungaria, România și Cehoslovacia lucrau la acea dată 61 de consilieri militari și 9 civili. Dintre aceștia, 29 de

consilieri militari se aflau în Bulgaria și toți consilierii civili în România. Evident că în anii următori numărul acestora a sporit.

Deși erau cetățeni sovietici, consilierii au fost înregistrați ca ofițeri ai Securității române. Generalul (r) Neagu Cosma precizează că acești consilieri „se aflau în toate structurile Securității, inclusiv în contraspionaj", orientând în folosul lor întreaga activitate. „Se înțelege că ei nu au apărut clandestin — mai adaugă memorialistul citat —, ci în urma unei înțelegeri interstatale, cu păstrarea aparențelor de parteneri egali, România pe de o parte, Uniunea Sovietică pe de altă parte. Bineînțeles că ei au fost ceruți de partea română, iar Kremlinul, în generozitatea sa, a făcut marele efort de a-și subția propriul aparat de liniște și siguranță pentru a-l îngroșa pe al României".

Afirmațiile memorialiștilor sunt confirmate și completate de documentele de arhivă. Astfel, la 3 noiembrie 1949, Gheorghiu-Dej menționa într-o scrisoare adresată lui Stalin: „Studiind materialele legate de procesul bandei lui Ryk [în Ungaria — *n.n.*], conducerea partidului nostru a hotărât să treacă la analizarea situației unor membri ai partidului care au o activitate confuză, suspectă. Întrucât nu avem suficientă experiență pentru a întreprinde cu succes o asemenea analiză, vă rugăm să ne trimiteți unul sau doi specialiști în aceste probleme pentru a acorda sprijin conducerii partidului nostru în demascarea și neutralizarea agenților spionajului imperialist". Zece zile mai târziu, Stalin a răspuns pozitiv. Instituția consilierilor a căpătat rapid și o bază normativă. Printr-o Hotărâre specială a Consiliului de Miniștri, condițiile de muncă și școlarizare ale consilierilor militari și civili au fost aduse la nivelul celor ale specialiștilor locali analogi lor. A existat și un Acord încheiat între guvernul României și guvernul URSS în ziua de 5 februarie 1950, pentru detașarea de specialiști sovietici, nedat atunci publicității, din care cităm: „Guvernul Republicii Populare Române va pune gratuit la dispoziția specialiștilor sovietici detașați locuințe mobilate, serviciile comunale (lumină, telefon, apă, gunoi etc.) și ajutorul medical și, de asemenea, va plăti cheltuielile legate de venirea în RPR și întoarcerea în URSS, adică cheltuielile de deplasare egale cu un salariu lunar, costul drumului specialistului și a familiei sale, de la domiciliul permanent, până în RPR și din RPR până la domiciliul permanent, transportul bagajelor și a indemnizației de concediu egală cu un salariu lunar, într-un an de serviciu. Sumele cuvenite fiecărui specialist sovietic se vor vărsa de către Ministerul Finanțelor RPR în lei, la 10 și 25 ale fiecărei luni în contul curent al Reprezentanței Comerciale a URSS din RPR la Sovrombank".

Principala misiunea a consilierilor („specialiștilor") sovietici în Securitate a fost de a supraveghea mobilizarea recruților români și de a urmări felul în care se desfășoară „munca de informații și securitate". De regulă, se comunica prin interpreți, aceștia fiind în mare parte tot ruși din Basarabia. Pentru asigurarea condițiilor de cazare a consilierilor sovietici, după cum atestă o notă-raport întocmită de Corpul de Consilieri și Inspectori ai Securității, în anii 1948-1949 au fost evacuate circa 35-40 de apartamente din unele vile situate în Parcul Herăstrău. Pentru întreținerea, amenajarea și dotarea lor cu mobilier și celelalte obiecte necesare a fost constituită o comisie sub conducerea lui Dumitru Ghișe — secretar general și consilier

MAI — și a generalului Ion Niculescu. Cei doi și-au exercitat atribuțiile până la schimbarea lui Teohari Georgescu din funcția de ministru de Interne și numirea lui Alexandru Drăghici, fiind înlocuiți de colonelul Ghiță, locțiitor șef al Serviciului exploatări imobile și maiorul Roman Lupu, subsecretar la Direcția administrativ-gospodărească.

Mobilarea vilelor în care au stat consilierii sovietici s-a efectuat cu bunurile existente în depozitele MAI, provenite de la casele regale și foștii demnitari „ai regimului burghezo-moșieresc", iar cea mai mare parte s-a cumpărat de la particulari și Consignație, fiind plătite din fondurile speciale la dispoziția Ministerului de Interne. Ordinul a fost ca vilele consilierilor sovietici să fie înzestrate „cu lucruri de cea mai bună calitate". Majoritatea mobilierului a fost din lemn de nuc, mahon și trandafir în stiluri renumite (florentin, bizantin etc.). Covoarele erau persane originale (Buhara, Tebriz, Afgane), vesela din cristal Rosenthal și Bavaria, serviciile de masă din porțelan și ceramică, tacâmurile din argint și alpaca. Nu lipseau candelabrele din fier forjat și cristal de Murano, tablourile unor pictori români, precum Tonitza, Băncilă, Luchian, Grigorescu ș.a. După cum atestă documentele de arhivă, în decembrie 1952, când se finalizase în linii mari, dotarea vilelor respective, s-au cheltuit 500 000 lei. În opinia lui Ștefan Georgescu, fost șef al Serviciului fonduri speciale, rezultă că în anii 1949-1952, pentru cumpărarea bunurilor cu care s-au dotat locuințele consilierilor s-au cheltuit peste 40 000 000 lei, în bani dinainte de reforma monetară.

În realitate, România a suportat pentru fiecare consilier sovietic un salariu dublu: unul în lei, plătit respectivului consilier, și altul în ruble achitat statului sovietic. Potrivit Acordului, guvernul român se angaja să plătească guvernului sovietic, pentru fiecare specialist trimis, în raport cu calificarea lui, între 2 000 și 4 000 ruble lunar, drept „compensare a pierderilor pe care le suportă întreprinderile sau instituțiile sovietice respective în urma trimiterii colaboratorilor lor în străinătate".

Efortul realizat de statul român pentru a crea asemenea condiții de trai consilierilor sovietici, identice dacă nu chiar mai bune decât ale demnitarilor nomenclaturiști ai PMR, s-a realizat în concordanță probabil cu „sacrificiile" pe care aceștia le făceau pentru a-și realiza misiunile încredințate de Kremlin. Fostul general de securitate Ioan Mihai Pacepa enumera următoarele atribuții despre care știa că erau prioritare pentru consilierii sovietici: testarea liniei de activitate a fiecărei unități de securitate; fixarea sarcinilor și misiunilor operative; definirea metodologiilor de lucru; introducerea tehnicii operative sovietice în activitatea de informații și operare a Securității; dirijarea acțiunilor informativ-operative mai importante. „În mod practic — își amintea Pacepa — consilierii sovietici conduceau activitatea Securității și domneau peste direcțiile ei operative ca niște țari neîncoronați. Consilierul șef avea aceleași drepturi (control nelimitat al activității operative și administrative) și avantaje (vilă în București, la Snagov și pe litoral), două mașini și doi șoferi, doctor personal ca și șeful Securității". Pentru aprovizionarea lor s-au înființat magazine speciale „cu circuit închis", la care românii nu aveau acces.

Oficial, sosirea consilierilor sovietici a fost bine întâmpinată la eșaloanele superioare. „La unități însă — își amintea generalul (r) de securitate Grigore Răduică —

venirea consilierilor a fost primită de cele mai multe ori, pe față, cu răceală. Ofițerii de la aceste eșaloane, fiind mai tineri, nu aveau aceeași reținere să își manifeste deschis nemulțumirea. La rândul lor, și ofițerii sovietici repartizați la eșaloanele inferioare erau tineri și înfumurați și se manifestau în mod arogant, considerându-se superiori și vrând să își impună fără menajamente punctul de vedere". Pentru relevarea raporturilor dintre șeful statului român, șeful Securității, consilierii sovietici și Centrala de la Moscova, sugestive sunt și documentele din arhivele secrete sovietice. Raportul întocmit de Alexandr Mihailovici Saharovski, la 13 mai 1950, și adresat lui Vsevolod Semionovici Abakumov, ministrul Securității Statului URSS, atestă că planificarea unor acțiuni represive mai ample ale Securității românești — în speță „arestarea foștilor miniștri, înalților funcționari de stat în guvernele burgheze ale României și activiștii importanți ai partidelor reacționare" — era aprobată de primul ministru, dr. Petru Groza, în prezența lui Gheorghiu-Dej, secretarul general al PMR, și Gheorghe Pintilie, șeful Securității. Acesta din urmă îi raporta lui Saharovski, care la rândul lui își informa șeful ierarhic de la Kremlin. La ancheta din 1968, privind abuzurile organelor de securitate, Alexandru Drăghici a dezvăluit și alte aspecte interesante. „Eu mergeam la Gheorghiu-Dej nu oricând — spunea Drăghici —, îi dădeam telefon, mă duceam când eram chemat sau aveam ceva de raportat. Îi spuneam despre ce este vorba și primeam îndrumările respective. De asemenea, mă consfătuiam și eu cu consilierii sovietici asupra anumitor dispoziții. Nu asupra acestora, pentru că ele constituiau ordin, ci asupra felului de punere în practică a diverselor dispoziții ce le primeam".

Dintre toate structurile aparatului de securitate, cea mai bine înțesată cu consilieri sovietici a fost Direcția de Informații Externe. Pe lângă ofițerii sovietici legendați ca români, DIE a avut la început, în 1951, o mulțime de alți ofițeri PGU, ce acționau descoperiți, în calitate de consilieri. Ca și colegii lor din celelalte direcții interne, consilierii DIE trebuiau să traseze „linia de muncă", ceea ce însemna: stabilirea țărilor în care urma să acționeze; stabilirea obiectivelor operative din fiecare țară vizată; introducerea metodelor și mijloacelor tehnico-operative ale spionajului sovietic în activitatea structurilor din România. Exista, se pare și o mică diferență între consilierii sovietici din DIE și cei din direcțiile interne. De regulă, în structurile Securității interne existau doi consilieri pentru fiecare direcție operativă, pe când DIE avea cel puțin un consilier pentru fiecare serviciu. Numiți „razvedka sovetnik" (consilier de informații externe), ei conduceau de fapt întreaga activitate a DIE. Consilierul șef primea zilnic o copie a fiecărei telegrame transmisă de rezidențe, pe film, prin intermediul curierului diplomatic. El avea dreptul, și probabil că era principala lui misiune, să transmită la Moscova copii ale dosarelor DIE, ale agenților recrutați de DIE în Occident, a persoanelor luate în studiu de rezidențele DIE, cât și a oricărui alt document primit sau eliberat de DIE. Pentru toate aceste activități, consilierul avea la dispoziție un curier diplomatic special, deservit exclusiv de PGU și „secțiile" sale din țările Europei Răsăritene, care venea la București de două ori pe săptămână. Se iveau și situații, probabil nu puține, când consilierii sovietici transmiteau ordinele în scris, în limba rusă, după care erau traduse în românește. Relațiile dintre cadrele de conducere ale DIE și consilierii sovietici au

fost percepute diferit, probabil în funcție de oportunismul și ambițiile fiecăruia. Numai astfel se poate înțelege sensul destăinuirilor lui Constantin Horobeț, fost ofițer DIE care și-a desfășurat activitatea pe spațiul SUA și Marea Britanie: „Mihai Gavriliuc nu ne lăsa să raportăm totul consilierilor sovietici. Dimpotrivă, Nicolae Doicaru [adjunctul șefului DIE — *n.n.*] nu făcea nimic fără să-i consulte".

Conform înțelegerilor oficiale, consilierii sovietici trebuiau să aștepte să li se prezinte cazurile asupra cărora conducerile Direcțiilor centrale din Securitate aveau nevoie de asistență sau de consiliere. În realitate, aceștia, pe lângă supravegherea agenților propii, informau asupra situației din România. Consilierii aveau grijă ca directivele și ordinele emise de organele de Securitate românești să fie realizate în „spiritul" celor care guvernau de la Moscova activitatea MGB. Pe baza informațiilor obținute de consilieri și a directivelor primite apoi de la Moscova, ei influențau numirea, promovarea sau schimbarea din funcții a persoanelor din structurile românești și inspirau programele de activitate după modelul sovietic. Consilierii raportau la Moscova și asupra abuzurilor făcute de „tovarășii din conducerea superioară de partid și de stat". De pildă, Alexandr Mihailovici Saharovski raporta în ianuarie 1952 că „secretarii CC al PMR, Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu nu acordă sprijinul necesar tovarășului Gheorghiu-Dej și îi creează greutăți în muncă". Șeful consilierilor mai atrăgea atenția asupra „performanțelor" la care ajunseseră unii tovarăși din conducerea regimului de la București, numai în câțiva ani de guvernare: „Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu duc o viață lipsită de modestie și se înconjoară de persoane dubioase. Acești trei conducători ai guvernului român au la dispoziție un fond personal special, care depășește 11 milioane de lei..."*. După cum se poate constata, raportul lui Saharovski a fost întocmit chiar în perioada în care Gheorghiu-Dej a declanșat campania „de demascare" a deviatorilor, urmată de anchete, proces și condamnare, ceea ce înseamnă că prin informațiile trimise la Moscova, consilierii sovietici au jucat un rol important în consolidarea poziției secretarului general al partidului de la București.

Și Ministerul Afacerilor Interne a fost ajutat permanent de un grup de consilieri sovietici, având în frunte pe Ivan Sergheevici Matușenco. Acesta comanda consilierii sovietici de la direcțiile operative din Direcția Generală a Miliției și de la comandamentele de arme, Grăniceri, Pompieri, Trupe de intervenții, Trupe de pază, Direcția Generală a instanțelor, Direcția Generală a Penitenciarelor și Coloniilor de muncă, Direcția Generală a Arhivelor Statului, precum și în Direcțiile logistice. Și aici, avizul consilierilor sovietici era obligatoriu în toate problemele mai importante. Până în anul 1958 nu au existat cazuri în care MAI să transmită ordine eșaloanelor inferioare fără avizul unui consilier sovietic. De asemenea, consilierii participau la bilanțurile anuale la nivelul unităților centrale teritoriale, documentele supuse dezbaterilor fiind traduse în limba rusă, în prealabil, iar consilierii prezentau sugestiile și propunerile lor care corespundeau directivelor primite de la Moscova.

---

* Pentru comparație menționăm că suma generală a încasărilor impozitelor de la țărănime, prevăzută de Marea Adunare Națională pentru anul 1951, a fost de 12 milioane de lei.

Consilierii sovietici și-au făcut simțită prezența, la fel de substanțial și în activitatea Direcției de Informații Militare de la Marele Stat Major. Supravegherea și controlul s-au realizat sub forma „îndrumării", prin consilieri militari — majoritatea proveniți din structurile GRU — aflați în legătură permanentă cu Biroul atașatului militar sovietic acreditat în București. Aceștia se amestecau în toate problemele informativ-operative, de cadre și acreditări pentru atașaturile militare în străinătate, supervizau orice document de informare etc., ceea ce crea multe greutăți ofițerilor români. Așa se face că unele documente de comandament păstrate atestă ingerințe din partea consilierilor militari sovietici ce „nu pot fi și nici nu sunt compatibile cu situația unui organ de informații", situația fiind dăunătoare „nu numai muncii Direcției Informații Militare, ci și muncii altor organe". Același raport din care am citat, întocmit de un ofițer român, mai făcea referire cu toată claritatea că „s-au făcut încercări de amestec în treburile interne ale Direcției Informații și de substituire a conducerii acesteia".

Raportul citit de Emil Bodnăraș în ședința Secretariatului CC al PMR, din 9 ianuarie 1950, care se referea la situația armatei și a problemelor de apărare națională, menționa expres că la întocmirea documentului asistase „tov. Kolganov, consilier militar principal". „Apreciind rolul deosebit de important și valoarea sprijinului primit din partea consilierilor militari sovietici", Secretariatul CC al PMR a socotit necesar „de a interveni la guvernul URSS pentru detașarea pe lângă armata RPR a încă unui număr de consilieri militari". Documentul atestă că s-au solicitat încă 9 consilieri, din care unul pe lângă Serviciul de Contrainformații al armatei.

Consilierii sovietici din structurile informative și contrainformative din Ministerul Afacerilor Interne, Securitate și Ministerul Apărării Naționale asigurau și schimbul de informații cu structurile similare din URSS. De regulă, consilierii se rezumau la a solicita date despre cetățenii români „suspecți", pe care îi reținеau, anchetau și, fie îi expediau peste graniță, fie îi recrutau.

Serviciile de securitate sovietice au exercitat astfel o influență și supraveghere covârșitoare, prin intermediul consilierilor, nu numai asupra organelor de informații și securitate românești, ci și asupra conducerii PMR. Exemplul ilustrativ este componența anturajului tehnic al secretarului general, Gheorghiu-Dej. În 1948, secretara sa personală era Nina Nikonova, soția lui Serghei Nikonov, șeful SSI până în 1951, fost agent OGPU. Șeful de cabinet al lui Dej a fost Mihail Gavrilovici, agent MGB/KGB, iar colonelul Valerian Bucikov, consilier MGB pe lângă cea de a șasea Direcție a Securității care răspundea de paza personală a liderului comunist de la București.

METODE, MIJLOACE, TEHNICI ȘI MENTALITĂȚI DIN ACTIVITATEA ORGANELOR DE SECURITATE

Regimurile comuniste au însemnat, dincolo de lupta de clasă care justifica în ochii lor represiunea, controlul tuturor domeniilor: social-economic, politic, cultural, militar și, nu în cele din urmă, al securității statului. Unui astfel de control nu trebuia să-i scape nimic, nici măcar viața intimă a individului. Istoria regimului comunist din România, cel puțin în primii 10-15 ani — atunci când represiunea a cunoscut formele cele mai grotești —, poate fi reconstituită nu numai pe baza unor analize pe verticală, ci și prin cercetarea proceselor și fenomenelor pe orizontală. Sub acest din urmă aspect este interesant de urmărit intimitatea mentalităților, tiparul comportamental al funcționarilor de stat, al oamenilor, al grupurilor socio-profesionale, și aceasta pentru că este important nu numai *ce* s-a făcut, ci și *cum* s-a făcut.

Metodele, mijloacele, tehnicile și mentalitățile represiunii politice instituționalizate au fost caracteristice tuturor serviciilor de securitate din statele unde s-au impus regimuri totalitarist-comuniste. În țările devenite după al doilea război mondial sateliți ai Moscovei, serviciile de securitate și-au creat sisteme capabile să asigure supravegherea populației în baza legilor care apărau puterea comunistă și respectând criteriile ideologiei intolerante a așa-zisei „lupte de clasă" pe care le-au ridicat la rangul de politică de stat. După cum spunea Erich Mielke — fost șef al STASI (Serviciul de Securitate din Republica Democrată Germania) în perioada 1957-1989 —, astfel de instituții au reprezentat „suprastructura de observare globală a societății". Pentru realizarea unui asemenea obiectiv strategic, imensele resurse materiale și umane au fost irosite în vederea obținerii unor informații despre opiniile oamenilor.

Și în România principalul obiectiv al activității organelor de securitate în perioada 1948-1964 a fost represiunea, iar mijloacele, metodele și tehnicile folosite au căpătat caracteristici specifice. Documentele de arhivă atestă fără dubii aspectele preponderent represive în folosirea: rețelei informative (agentura secretă), reținerilor și arestărilor, anchetelor informative, cenzurii corespondenței, tehnicii operative, supravegherilor și percheziţiilor secrete. Alte practici des uzitate în activitatea informativ-operativă — chiar de serviciile de informații din țările cu o lungă tradiție democratică —, cum ar fi combinațiile informative, jocurile operative, dezinformarea agenților străini sau recrutarea sub steag străin, se dovedeau mult prea rafinate pentru a fi la îndemâna unor ofițeri lipsiți de cultură generală

și chiar profesională. Cel puțin pentru perioada de început a aparatului de Securitate, asemenea metode trebuie trecute mai degrabă la capitolul „excepții" sau „deziderate". Întâlnim și practici inspirate din activitatea ilegală a partidului comunist care, suprapuse peste cele clasice, ne oferă un tablou pitoresc prin expresivitate, ceea ce dă o notă caracteristică muncii de securitate, adică a acelei activități concepute să facă ordine „definitivă", să „curețe" societatea de dușmani și să contribuie decisiv la „construirea socialismului".

Rețeaua informativă. Există o gamă variată de noțiuni tehnice pentru activitatea de informații, aici fiind valabil dictonul „câte case atâtea obiceiuri". În practica serviciilor de informații occidentale, pentru a se desemna o sursă umană secretă, se folosea, de regulă, noțiunea de „informator". În glosarul limbajului de specialitate întocmit de Ernest Volkman, informatorul este definit ca „o persoană înrolată de un serviciu de informații — fie pentru bani, fie din cauza convingerilor politice — pentru a servi ca sursă de informații sau pentru a duce la îndeplinire alte sarcini colaterale în țara natală". În situația în care un informator, de obicei situat într-o importantă poziție guvernamentală, politică sau de afaceri, al cărui rol primar consta în influențarea politicii și nu colectarea de informații, intra în categoria „agenților de influență". Când un informator, aflat sub controlul unei agenții (serviciu) de contrainformații (contraspionaj) sau poliție, cu sarcina de a infiltra o organizație politică ori de a instiga la acte ilegale sau acțiuni violente, menite să discrediteze acea organizație și să justifice contramăsuri externe, era considerat „agent provocator". „Căsuța poștală" sau „cutia cu scrisori" era informatorul utilizat ca mesager pentru a primi și transmite mesaje. Un astfel de informator mai era cunoscut și sub denumirea de „scurtătură". Când informatorul plantat într-o țară străină, cu ordin de a duce o viață normală și de a nu efectua operațiuni de spionaj până când nu i se comanda să o facă — de regulă, în cazul unor ostilități —, atunci era considerat „agent adormit" sau „în rezervă". Mai exista și o altă categorie, și anume, aceea de „agent aruncat", pentru cazurile în care un informator era sacrificat în intenția de a se distrage atenția de la alți informatori mai importanți. Toate aceste categorii de agenți-informatori formau împreună „agentura secretă", ce se afla în legătura și sub comanda unui agent — ofițer, salariat al serviciului de informații al unei națiuni, cu statut de funcționar guvernamental. În terminologia informațiilor occidentale, se mai întâlnește și noțiunea de „agent de control" sau „ofițer de caz", desemnat a superviza activitatea altor agenți sau informatori, sau a unei rețele — „cerc" — de agenți-informatori și alte detalii. Se mai întâlnesc și alte denumiri pentru cazuri speciale. De pildă, „cârtița" era denumirea informatorului sau agentului (ofițer al serviciului) infiltrat în structura politică, de informații sau militară a unei națiuni-țintă, care avea ca obiectiv specific ascensiunea într-o poziție cheie, moment în care persoana respectivă putea fi activată pentru a furniza informații importante ce nu se puteau obține pe altă cale. În situația în care agentul sau informatorul era descoperit, identificat ori planau asupra lui suspiciuni bine fondate de către contraspionajul advers, în jargoul informațional american

i se spunea „agent expus" (sau ars). În activitatea serviciilor de securitate sovietice, un agent care opera într-o țară străină, sub identitate falsă, se numea „ilegal", iar când opera sub acoperire diplomatică, ceea ce-i acorda imunitate împotriva arestării și cercetării informative, se numea „legal". Serviciile secrete germane mai foloseau noțiunea de „agent indicator" pentru informatorii cu sarcini de a identifica și puncta persoanele disponibile, cu posibilități și calități specifice activității informativ-operative. „Agenții recrutori" erau ofițerii specializați în a iniția întâlnirile și dialogurile cu persoanele indicate, pentru a le atrage treptat la colaborare cu serviciul. Aceștia își studiau foarte bine persoana, după care întocmeau un plan de recrutare în care se consemna și baza recrutării, adică motivul (ideologic, pecuniar sau alte avantaje etc.).

Agentura secretă sau rețeaua informativă, după terminologia proprie, a constituit principalul mijloc al activității de securitate pentru culegerea și verificarea informațiilor de interes. Rețeaua informativă — *„arma de bază a instituțiilor informativ-operative"*, cum o denumește generalul Neagu Cosma — era formată din: informatori (calificați și necalificați), colaboratori, gazde, case de întâlniri și rezidenți.

„Munca cu agentura", adică recrutarea, instruirea, organizarea și dirijarea rețelelor de informatori de către ofițerii de securitate, a fost reglementată periodic printr-o serie de ordine și instrucțiuni emise de ministrul Afacerilor Interne. Printre cele mai importante se numără: Directiva despre munca cu agentura din 1950; Ordinul nr. 15 din martie 1956 privind eliminarea din rețea a informatorilor ineficienți; Ordinul nr. 54 din 1956 privind intensificarea recrutărilor de informatori în instituțiile de învățământ; Ordinul nr. 95 din 1957 privind creșterea numărului de informatori în mediul rural ș.a.

Informatorii calificați erau persoane recrutate special pentru un anumit caz sau o anume problemă și care beneficiau de o instruire mai detaliată și concretă din partea ofițerului de securitate recrutor. Contactele între informatorii calificați și ofițerii de legătură erau mai dese. În funcție de informațiile obținute, persoana era dirijată și primea instrucțiuni referitoare la modul în care trebuie să acționeze sau să se comporte pe lângă obiectivele aflate în atenție. Instructajul viza, de obicei, modul de purtare a dialogului cu persoana sau persoanele de la care urma să se obțină nota informativă. Atât ofițerul recrutor, cât și ofițerul de legătură se recomandau cu nume conspirative. La recrutare, informatorii calificați primeau și ei un nume conspirativ, li se fixau parolele de intrare în contact cu ofițerii de legătură; erau instruiți în privința legendelor folosite pentru casele și locurile de întâlnire. De asemenea, semnau un angajament privind necesitatea păstrării secretului și conspirativității depline asupra activității de informații, loialitatea față de regimul politic și interesele de securitate. Conținutul angajamentului varia în funcție de calitățile, personalitatea și poziția socială a informatorului.

În funcție de caz sau momente operative, informatorii calificați puteau fi predați în legătură temporară altor ofițeri din unitățile și structurile informative, aplicându-se principiul utilității.

În conformitate cu ordinele, directivele și instrucțiunile MAI referitoare la „munca cu agentura", un informator ideal ar fi trebuit să aibă următoarele caracteristici:

„adept convins al noii orânduiri, cu un spirit patriotic dezvoltat, cel puțin absolvent de liceu, cu o cultură generală bogată care să-i dea posibilitatea să înțeleagă dezideratele muncii de securitate, bine pregătit profesional, cu largi posibilități informative pe lângă obiectivul urmărit, sincer, discret etc."

Informatorii necalificați erau persoane atrase la munca de securitate, temporar, „fără să li se ia un angajament scris", iar instruirea era mult mai sumară. La această categorie intrau de regulă persoanele care se ofereau din proprie inițiativă să dea informații organelor de securitate. Cei care dovedeau calități și/sau obțineau rezultate bune, în sensul că difuzau informații de interes, erau trecuți ulterior în categoria informatorilor calificați, urmând procedura de rigoare. Majoritatea informatorilor necalificați erau însă delatori și tot felul de oportuniști care, prin furnizarea de informații către Securitate, urmăreau un anumit scop sau chiar să plătească polițe.

Colaboratorii erau persoanele folosite ocazional, de către ofițerii de securitate, de obicei pentru verificarea unor date și informații dintr-un anumit mediu, loc sau despre o problemă de interes. Contactele cu ofițerii de legătură erau sporadice, în funcție de cazurile aflate în lucru.

Tot în calitate de colaboratori erau recrutați funcționarii din instituții care puteau ajuta cu date, informații și activități pur tehnice organele de securitate. Așa ne explicăm prezența masivă a funcționarilor de la oficiile poștale și telefonice, de la serviciile de cadre din întreprinderi, recepționerii de la hoteluri. Uneori și chelnerii erau folosiți pentru plasarea tehnicii operative la mesele din localurile unde se desfășurau momentele operative mai importante ale unui caz. Ofițerii de securitate școliți și trecuți prin cursurile de specialitate moscovite foloseau, în calitate de colaboratori, și pe vânzătorii ambulanți, sau pe cei de la chioșcurile de ziare, librării, florării etc., alteori bibliotecarii sau custozii sălilor de lectură de la arhive. Rolul lor era de a primi plicuri sigilate de la anumite persoane indicate de ofițer (de regulă rezidenți) și de a le preda ofițerului de caz. Prin urmare, acești colaboratori jucau rolul de „căsuțe poștale", care asigurau legătura impersonală între agentură și ofițer. Desigur că pentru o bună colaborare erau recompensați în bani sau obiecte în funcție de contribuția fiecăruia. Li se făcea și o instruire specială pentru a folosi „semafoarele", adică semnale optice sau acustice pentru a-și atenționa ofițerul sau agentul de legătură. De exemplu, un ghiveci cu flori sau un aparat radio expus la vedere lângă căsuța poștală putea indica situația de pericol, în sensul că întâlnirea nu putea avea loc pentru că în preajmă se aflau persoane „nepoftite", ceea ce ar fi putut duce la deconspirarea legăturii; lipsa acelor obiecte putea să indice că erau asigurate condițiile de contact. Astfel de practici au fost aduse de activiștii partidului, care acumulaseră experiență în perioada ilegalității, și au început să fie tot mai des uzitate de ofițerii români pentru a-și acoperi acțiunile față de privirile indiscrete ale consilierilor sovietici. Pe măsură ce rolul consilierilor sovietici a fost diminuat, s-a renunțat treptat la astfel de practici, cel puțin pe plan intern adică în activitatea de contraspionaj și contrainformații militare, dar a continuat să fie folosită pe plan extern.

Gazdele caselor de întâlnire erau persoanele care puneau la dispoziție din proprie inițiativă sau la solicitarea ofițerilor de securitate anumite spații, încăperi,

chiar locuințe ce erau folosite la întâlnirile cu informatorii și colaboratorii. În această categorie se regăsesc persoanele care nu aveau familie, sau care lipseau perioade mai lungi de la domiciliu, fie din interese profesionale, fie de altă natură cum ar fi: șoferii de cursă lungă, mecanicii de tren, aviatorii, marinarii etc.

La recrutare, gazdele semnau un angajament prin care se obligau să păstreze confidențialitatea folosirii locuinței de către ofițerii de securitate, în perioada când lipseau de la domiciliu, și erau recompensați cu sume de bani sau cadouri. Pentru cei care lipseau perioade mai lungi de la domiciliu, ofițerii de securitate se ofereau să plătească chiriile și luau măsuri pentru întreținerea locuinței. Era absolut obligatoriu ca prezența ofițerilor la domiciliile respective să fie bine acoperită pentru a nu atrage atenția vecinilor.

Rezidenții erau persoane din rândul informatorilor calificați cu rezultate și calități deosebite pentru munca informativ-operativă, cărora ofițerul de securitate le încredința legătura cu 4-5, maximum 8, informatori și colaboratori. Rezidenții erau recrutați și din rândul celor care aveau o anumită experiență în activitatea conspirativă: foști ofițeri de informații de la Secția a II-a a M.St.M., Siguranță, Jandarmerie, Corpul Detectivilor și chiar SSI.

Sisteme de legătură, recrutare și evidență. Legătura între ofițerul de securitate și informatori, colaboratori, gazdele caselor de întâlniri ori rezidenți se făcea direct (prin contact personal) și/sau indirect (prin relație impersonală). Cele mai des uzitate erau contactele directe (personale), când ofițerul se întâlnea cu sursa secretă (indiferent de categorie), de la care primea informația verbală sau scrisă sub forma unei note informative. Când informatorul refuza ori nu avea timp sau nu dispunea de un spațiu și mediu adecvat pentru conspirativitate de a întocmi note informative scrise, la întâlnire, ofițerul își nota în caiet ceea ce-l interesa, după care întocmea un raport informativ. Legătura impersonală se utiliza mai rar în activitatea de securitate internă. În situații speciale se foloseau „căsuțele poștale" și „locurile secrete pentru mesaje". În jargonul informațional sovietic, locurile secrete pentru mesaje de numeau „budok". De obicei, acestea erau locuri situate într-o zonă publică, unde persoanele din rețea puteau lăsa materialele informative sau schimba mesaje cu ofițerul sau rezidentul, fără a fi nevoiți să suporte riscul unei întâlniri personale. Tipic, aceste locuri erau cotloane sau fisuri a căror utilizare de către public era imposibilă. Se mai foloseau în același scop și diverse alte locuri bine adăpostite și ferite de umezeală, din parcuri, păduri, grădini etc. Containerele cu mesaje puteau fi depuse și în locuri scobite în ziduri, garduri, grilaje, balustrade etc., totul depinzând de ingeniozitatea celor implicați în activitatea informativ-operativă.

Indiferent de categoria din care făceau parte în rețeaua informativă a Securității, fiecare persoană era instruită, atât la recrutare cât și după, să nu ocolească nici o faptă care ar fi putut aduce atingere legilor țării. „Datorită acestei orientări — scrie generalul (r) Neagu Cosma —, rețeaua informativă a Securității a furnizat în decursul anilor, organelor de Miliție, o cantitate importantă de informații care

vizau infracțiuni de drept comun cum, de altfel, și rețeaua Miliției a dat informații de mare folos pentru Securitate".

Pentru toate aceste categorii de agenți din rețeaua informativă a Securității, recrutarea se făcea: pe baza sentimentelor patriotice; din interes (de obicei material, sau promisiuni cu privire la promovarea în funcție); ori prin constrângere — șantaj (existența unui material compromițător aflat în posesia organelor de securitate sau miliție). Dacă e să facem o comparație, din acest punct de vedere, cu informatorii folosiți de Special Branch (Serviciul Special, secție a Scotland-Yard-ului, principala instituție cu rol de poliție politică în Marea Britanie), se poate constata cu ușurință similitudini. În funcție de baza recrutării, Special Branch-ul folosea patru categorii de informatori: *inocenți* (persoane care erau active la locul de muncă, fapt pentru care comunicau ofițerului ceea ce li se părea lor că știe toată lumea și era de interes pentru organele statului); *reacționari* (persoane animate de răutate, invidie și care apreciau că unul sau altul dintre colegi sau prieteni este periculos pentru interesul lui personal sau al societății); *plătiți* (persoanele care recunoșteau că furnizează informații pentru bani, deși sumele erau mici și la intervale neregulate, sau pentru sprijin în diferite situații); *șantajați* (cei care colaborau cu ofițerii pentru că aceștia din urmă îi aveau la mână cu date care le puteau aduce prejudicii sau puteau atrage condamnări).

Se pare că încă de la început, ofițerii de securitate au avut unele restricții în ceea ce privește recrutarea agenților, indiferent de categorie, din rândul membrilor de partid. Secretarul general al partidului, Gheorghiu-Dej, s-a pronunțat cu claritate în acest sens: „Dacă este nevoie de agentură într-un punct sau altul, asta se face numai cu încuviințarea primului secretar". La rândul lui, Alexandru Drăghici confirma, la 22 ianuarie 1955, că organele de securitate aveau obligația să meargă la primul secretar regional și să arate că „vor să recruteze un membru de partid pentru munca de informare". Probabil că acest regim special pentru folosirea membrilor de partid în activitatea informativ-operativă se datora suspiciunilor ce persistau în rândul cadrelor de conducere a PMR, temători ca nu cumva să se scurgă informații care să-i compromită sau să-i pună în situații incomode; aceleași temeri, probabil, ca nu cumva agenții Securității să fie dirijați spre a influența deciziile partidului. Deci totul trebuia ținut sub control, inclusiv informațiile care circulau de la partid către Securitate, precum și acțiunile informative speciale în care erau folosiți membrii partidului. Numai că acest control, exercitat de organele de conducere ale partidului asupra muncii de securitate, era doar o expresie teoretică. În practică însă ofițerii nu permiteau nici un amestec din partea partidului, aspect sesizat și precizat cu claritate de secretarul comitetului de partid Caransebeș, la 22 ianuarie 1955, în fața lui Gheorghiu-Dej și a lui Alexandru Drăghici: „La adunările organizațiilor de bază ale organelor de Securitate, avem dreptul să dăm îndrumări, însă în munca lor profesională nu putem să avem nici un control".

Copiind sistemul sovietic, pentru toate categoriile de persoane din rețeaua informativă, ofițerii de securitate întocmeau dosare personale și fișe de evidență. Asemenea practică nu o întâlnim în activitatea serviciilor și structurilor informative românești din perioada interbelică. Ea a avut ca principale consecințe:

amplificarea birocrației și complicarea activității informativ-operative; instrucțiuni speciale privind întocmirea dosarelor, a fiecărui document în parte; măsuri suplimentare de protecție contrainformativă.

Dosarele personale erau păstrate în fișetele ofițerilor operativi pentru perioada în care legătura era activă, iar după încetarea legăturii informative, dosarul se clasa în arhivă. Un astfel de dosar conținea, conform instrucțiunilor, câteva acte obligatorii. În primul rând raportul cu propunerea de recrutare aprobat de șeful ierarhic, în care trebuiau făcute mențiuni referitoare la: datele de identificare ale persoanei recrutate și numele conspirativ stabilit, calitățile pentru munca informativă, problema sau obiectivul spre care era dirijat, garanțiile de loialitate și baza de recrutare. Urma apoi raportul privind modul cum a decurs recrutarea în care se făceau mențiuni și despre sistemul de legătură stabilit, și parolele de rezervă pentru situațiile în care întâlnirile nu puteau avea loc la data, ora și locul convenite. O altă piesă obligatorie era tabelul cu ofițerii care au avut persoana în legătură și au participat la instruire. În dosarele personale se mai întâlnesc și alte documente cum ar fi: angajamentele, chitanțele cu sumele de bani oferite de ofițerii de securitate ca recompense pentru informațiile furnizate; rapoarte de analiză periodică privind aportul informativ al persoanei respective, dar în care se consemnau metodele și mijloacele folosite pentru verificarea loialității persoanei aflate în contact. În situația în care se constatau deconspirări se întocmea de către ofițer un raport cu propuneri de abandonare și luarea în lucru activ, adică din colaborator al organelor de securitate, persoana respectivă devenea obiectiv al muncii de securitate, fiind supravegheată până când se clarificau împrejurările și mobilul producerii „trădării".

Pentru ca un dosar personal să poată fi clasat în arhivă, ultima piesă trebuia să fie raportul, aprobat de șeful ierarhic superior celui care aprobase includerea în rețea, cu propuneri de abandonare și motivul încetării legăturii informativ-operative. Un astfel de raport se întocmea atunci când persoana nu mai prezenta interes prin informațiile pe care le furniza sau când înceta din viață.

Documentele informative originale, adică notele cu scrierea olografă a informatorului sau colaboratorului, erau organizate separat de dosarul personal într-o mapă anexă, care după clasarea în arhivă aveau un regim special, în sensul că nu se dădeau la consultat, iar după 5 ani de la clasare erau distruse pe bază de proces-verbal. Rațiunea unei asemenea măsuri se justifica prin faptul că astfel de documente nu mai prezentau valoare operativă, întrucât, conform altor instrucțiuni, extrase din notele informative originale sau chiar copii, erau exploatate de ofițeri în dosarele de caz.

Imediat după recrutare, ofițerii de securitate erau obligați, conform instrucțiunilor, să întocmească o fișă de evidență Model 1 în dublu exemplar: unul pentru biroul de evidență al unității din care făceau parte, iar al doilea pentru sistemul manual de evidență centralizată, care se mai numea cartoteca evidenței generale, aflată la unitatea centrală de linie (în acea perioadă se numea Serviciul „C"). Pe fișă erau trecute următoarele date: numele și prenumele persoanei, părinții, data și locul nașterii, naționalitatea, cetățenia, apartenența politică, studiile, profesia,

limbile străine cunoscute, locul de muncă și funcția, data și denumirea organului care l-a recrutat, numărul din registrul de evidență și indicativul ofițerului care a avut persoana în legătură, numele conspirativ și categoria. De exemplu, dacă indicativul ofițerului era 312, însemna că făcea parte din Direcția a III-a, serviciul 1 și biroul 2. Dacă pe fișă nu era trecută data abandonării, însemna că persoana respectivă era în legătură activă, și orice relații nu se puteau obține decât de la ofițerul în cauză.

Interesant este și faptul că dosare personale și fișe de evidență se întocmeau chiar și pentru persoanele care fuseseră solicitate de ofițerii de securitate să devină informatori sau colaboratori, dar refuzaseră oferta, din diverse motive.

Când dosarul personal era trimis la arhivă spre clasare, în fișa de evidență se completau următoarele date: numărul din registrul de arhivă de la fondul rețea și data abandonării, adică a încetării legăturii operative.

Periodic, organele de miliție — evidența populației — trimiteau la Serviciul „C" al Securității liste cu persoanele decedate. Se făceau verificări în evidența centralizată, iar în situațiile când se constata că în arhivă persoanele respective aveau dosare personale, atunci fișele de evidență erau scoase din cartotecă și distruse pe bază de proces-verbal împreună cu documentele dosarelor. Practic, prin acestă procedură se urmărea ștergerea oricăror urme privind colaborarea unei persoane decedate cu organele de securitate.

Toate aceste aspecte tehnice la care am făcut referire erau valabile doar pentru unitățile centrale și teritoriale de securitate interne. Din rațiuni de protecție contrainformativă, Direcția de Informații Externe, precum și celelalte unități centrale și compartimentele similare din teritoriu, cu sarcini contrainformative pe linie de miliție și securitate, aveau sisteme de evidențe și arhive proprii.

Dacă o persoană care avea fișă de evidență la Serviciul „C" intern și documente clasate în arhivă, dar prezenta interes, din varii motive, pentru DIE sau celelalte structuri contrainformative speciale (din Miliție și Securitate), instrucțiunile recomandau ca fișa persoanei respective să fie scoasă din evidența generală și toate materialele trebuiau trimise solicitanților, dar niciodată invers.

Munca cu agentura. Ceea ce a fost specific „muncii de securitate" și în special „muncii cu agentura", adică punctarea, recrutarea, instruirea, verificarea loialității și legătura cu rețeaua informativă, plus instrumentarea cazurilor în lucru, intrau în competența și sarcina fiecărui ofițer, fără să existe o specializare sau o repartizare echilibrată a sarcinilor. Dacă este să mai adăugăm și faptul că din „indicațiile conducerii superioare" se inițiase încă de la început o adevărată „întrecere socialistă" între ofițeri, în sensul că „munca de securitate" devenise normată — aprecierile făcându-se în funcție de numărul informatorilor aflați în legătură și cazurile deschise, și nicidecum după criterii calitative —, atunci ne putem imagina cauzele care au determinat întronarea superficialității și a lipsei de substanță în problemele mai delicate pentru activitatea Securității în ansamblul ei. Evident că au existat și alți factori care au condus la o asemenea situație.

La început, munca cu agentura a fost de slabă calitate, aceasta și datorită nivelului scăzut de cultură generală și profesională al ofițerilor de securitate. Ulterior s-a adăugat acel viciu de fond, specific polițiilor politice represive, pe care-l vom explica în continuare. În ciuda faptului că instructorii erau consilieri sovietici, deci cadre cu experiență în munca conspirativă, recrutările se făceau „cu toptanul", pe bază de constrângere, contând în primul rând numărul și mai puțin calitatea informatorilor și colaboratorilor, ca să nu mai amintim despre posibilitățile lor de a obține informații. Așa s-ar explica cifrele foarte mari ce erau comunicate Serviciului „C" de către direcțiile centrale și regionale de securitate. De exemplu, la sfârșitul anului 1951, Direcția de contrasabotaj raporta un efectiv de 30 585 informatori, iar Direcția de Informații interne 10 698 informatori. La o analiză asupra acestei probleme, Alexandru Drăghici aprecia că nu se poate conta pe numărul informatorilor, recomandând ofițerilor operativi „să renunțe la elementele fără perspectivă, care constituie un balast în munca informativă".

Nici metodele de recrutare utilizate nu erau cele mai potrivite, practicându-se în special șantajul pe baza dosarului penal al celui vizat, combinat cu amenințări și intimidări de tot felul. Erau și, probabil, nu puține cazuri, când la recrutare, informatorul semna un angajament în care ofițerii de securitate menționau că „pentru divulgarea secretului se dau 1-5 ani închisoare".

Inabilitățile, compromiterea onoarei militare și a celor mai elementare norme de conduită ostășească se manifestau frecvent în comportamentul infatuat al ofițerilor de securitate din structurile de contrainformații militare față de ofițerii Ministerului Apărării Naționale. La recrutare, nu se ținea cont de diferența de grad și funcție. Memorialistul George Mârzanca, ofițer în Ministerul Apărării Naționale, încununat cu laurii victoriei în luptele din Ungaria și Cehoslovacia (noiembrie 1944-martie 1945) ne-a lăsat câteva destăinuiri tulburătoare. Datorită lipsei totale de profesionalism a organelor de contrainformații, viața sa, la o vârstă fragedă, a cunoscut un adevărat calvar. Memorialistul povestește că în martie 1952, când era căpitan, comandant al Batalionului 21 vânători de munte, un anume locotenent Popa Nicolae de la contrainformații a încercat să-l recruteze după formula „lucrezi cu mine sau vei regreta". Neînțelegând advertismentul, George Mârzanca a refuzat propunerea sub motivul că nu are timp să se ocupe de așa ceva. În consecință a fost trecut pe „lista neagră" a contrainformațiilor. La 28 aprilie 1952 a fost arestat, apoi anchetat câteva luni la așezământul din Uranus, unde a îndurat umilințe, teroare fizică și morală. În cele din urmă, căpitanul de vânători de munte, erou al Frontului de Vest, a fost condamnat la 4 ani închisoare și degradare militară pentru infracțiuni pe care nu le comisese. Chiar și atunci când un alt ofițer de la contrainformații, un anume căpitan Sârbu, și-a dat seama de situație, a recunoscut cu resemnare că este prea mic să îndrepte o greșeală atât de mare. „Ai avut nesansa — i-a spus Sârbu lui Mârzanca — să fii trecut pe lista neagră de către contrainformatorul unității voastre, ca un element periculos, sau poate el a greșit, dar asta nu schimbă cu nimic datele problemei". Desigur că nu întâmplător am ales acest exemplu. El ne dezvăluie, una din numeroasele enormități ale Securității în „lucrul cu agentura" și anume, când ofițerii își dădeau seama de greșeli, repercusiunile

deveniseră atât de grave încât îi puneau în imposibilitatea de a mai putea îndrepta ceva.

După cum rezultă din stenograma discuției purtate la CC al PMR, în 1955, de Gheorghiu-Dej cu doi ceferiști din regiunea Timișoara, membri de partid, ce suportaseră pe pielea lor metodele folosite de organele de securitate locale, existau la acea vreme „instrucțiuni precise și clare" din partea conducerii partidului privind recrutarea agenturii. Conform acestor instrucțiuni, recrutarea trebuia să se facă în primul rând dintre „elementele dușmănoase, acelor elemente care au acces în diferite categorii sociale, în rândurile elementelor nemulțumite și dintre aceștia nu pe oricine". Probabil că secretarul general al partidului se gândea doar la acele „elemente dușmănoase" care puteau fi recrutate (sau „atrase treptat la colaborare") pe baza unui „material despre viața intimă a persoanelor vizate" (informații compromițătoare de securitate). Instrucțiunile mai prevedeau și obligativitatea controlului de către organele de partid ale muncii cu agentura, prevedere care probabil nu prea se respecta datorită sustragerii disimulate a ofițerilor de securitate. Grație acestui aspect, Gheorghiu-Dej s-a exprimat, cu aceeași ocazie, în 1955: „Cred că va trebui extins și la raion și la oraș dreptul primului secretar să cunoască agentura. Organele MAI trebuie să raporteze primului secretar ce intenții au în privința agenturii. Altfel, ce fel de control are partidul asupra acestor organe?" Avem astfel atestat documentar, faptul că organele de conducere ale PMR trebuiau încă din anii '50 să aprobe (sau să cunoască) agenții (informatorii) folosiți de organele de securitate din rândul membrilor fără funcție ai partidului, ceea ce înseamnă că aceasta nu a fost o invenție a lui Emil Bobu în anii '70, ci era o practică cu rădăcini mai vechi în munca „de partid", deopotrivă cu ce-a de securitate.

Nu de puține ori, ofițerii recrutori făceau promisiuni neacoperite privind obținerea de avantaje materiale foarte tentante sau intervenții pentru ca persoanele atrase la colaborare să fie avansate sau promovate la locul de muncă. Memorialistul Cezar Zugravu, fost deținut politic, a dezvăluit aspecte interesante în legătură cu cele patru tentative de racolare a sa de către Securitate în calitate de informator. Un anume colonel Alexoaie de la Biroul de Securitate din Bârlad i-ar fi făcut în 1960 următoarele promisiuni: „Treaba asta [activitatea de informator — *n.n.*] va fi foarte avantajoasă pentru dumneata și întreaga familie. Noi nu-ți cerem nimic pe gratis, te vom răsplăti. Mai întâi vom pune cruce dosarului dumitale de fost deținut politic. Te vom înainta în funcție, la fabrică, unde ai să poți ocupa și postul de director general. Soția dumitale, care acum nu are post, va putea intra în învățământ. Copiii, când vor crește, vor putea fi dați la facultăți. Vei putea călători în străinătate și dumneata și familia. Vei avea bani, o leafă în plus, ce îți strică? Și alte multe avantaje. O să ai în Securitate prieteni, nu adversari. Și dacă lucrurile vor merge bine și partidul va fi mulțumit de dumneata, vei putea fi primit și în partid". Documente de analiză dezvăluie că lucrătorii operativi se purtau urât cu informatorii, numindu-i bandiți, „cu scopul de a-i intimida, de a le ști de frică". La direcțiile regionale de securitate Cluj și Constanța, sub pretextul că persoanele vizate pentru recrutare nu trebuiau să cunoască sau să poată recunoaște locul de întâlnire cu ofițerii, erau „aduși cu ochelari de tablă" și „trântiți într-o canapea".

În alte situații, ofițerii de securitate recurgeau chiar la constrângerea fizică atât pentru recrutare cât și în obținerea de informații de la agenți. Prezentându-i-se astfel de abuzuri, Gheorghiu-Dej se întreba cu îndreptățire: „Ce valoare poate să aibă informațiile pregătite de niște oameni care au fost luați și schingiuiți?" Un raport întocmit de corpul de control al ministrului Afacerilor Interne dezvăluie și alte anomalii: „Agenții care au fost recrutați pe sentimente patriotice au fost aduși la sediul Securității unde li s-au luat proces-verbal de interogatoriu. Se cunoaște că acest procedeu nu este aplicabil pentru o astfel de categorie, ci pentru elemente care au material compromițător..." De asemenea, se făceau recrutări pe bază de constrângere și asupra membrilor PMR.

Deci ofițerii nu respectau instrucțiunile, întrucât directiva despre activitatea cu agentura prevedea că imediat după recrutare „informatorul trebuie să fie supravegheat cu mare atenție". După primul contact cu ofițerul, candidatul la recrutare trecea printr-o criză psihică generată de faptul că „se ivește la el acea cinste micburgheză, deoarece, venind din mediul respectiv și fiind legat de bandiți, el are impresia că face un act de trădare față de ei". După recrutare, instrucțiunile recomandau ca informatorii și colaboratorii să nu mai fie priviți „ca niște bandiți", ci „ca oameni, cu frământările lor, cu năzuințele lor, cu felul lor de a vedea, și pe care noi, ca organe de securitate, trebuie nu numai să-i întrebuințăm pentru scopurile noastre în descoperirea dușmanului, dar, în același timp, să le facem și educație...". Se atestă astfel că încă de la început, Securitatea română a avut mania ca în paralel cu activitatea informativ-operativă să facă și educație. Nu este greu să ne imaginăm cum era posibil să se facă educație de către ofițeri (oameni cu câteva clase primare) unor persoane (informatori) pe care instrucțiunile „de muncă" îi recomandau din rândul celor cu studii cel puțin liceale. Și pentru a avea o imagine cât mai veridică să consemnăm că ofițerii de securitate erau la rândul lor educați, prin participarea la învățământul politico-ideologic ce se organiza lunar de către organizația de partid din care făceau parte. Anual, cu ocazia verificării cunoștințelor și stabilirea calificativelor pentru pregătirea politico-ideologică, ofițerii se luau la întrecere care învață mecanic mai multe citate din documentele de partid sau lucrările clasicilor marxismului. Prin urmare, a face educație informatorilor „recrutați din rândul bandiților" însemna a transmite sloganuri politice, sau testimonii din experiența luptei în ilegalitate a partidului care, scoase din context și spuse unor oameni de obicei mult mai instruiți, sunau mai degrabă a ciudățenii sinistre, decât ca o treabă temeinică și serioasă. Acesta este și motivul pentru care ofițerii de securitate recurgeau de regulă la metoda constrângerii și intimidării, ceea ce a făcut ca activitatea informativ-operativă să fie lipsită practic de aportul substanțial al celui mai important mijloc de obținere a informațiilor, și anume, agentura secretă. Despre aportul foarte slab al agenturii organelor de securitate face referire și Saharovski — consilierul ministrului Securității de Stat din URSS pe lângă Securitatea din România — într-un raport întocmit în ianuarie 1952: „Se constată o slabă organizare în măsurile luate în domeniul activității de agentură și operative în vederea descoperirii elementelor dușmănoase care desfășoară activități de sabotaj în economia națională și aparatul de stat". Parcă în completarea

acestor estimări făcute de șeful consilierilor sovietici, analiza întreprinsă de conducerea Securității de la București, la 15 februarie 1952, privind situația operativă în problema „bandelor din munți" (grupurile înarmate din rezistența anticomunistă), atrăgea atenția că „rețeaua informativă a fost slabă, mai mult de suprafață și în anumite perioade chiar inexistentă".

Consecința imediată a acestei situații a constat în emiterea, în 1952, a unui ordin de epurare din rețeaua informativă a persoanelor care nu prezentau interes. Măsuri similare au fost aplicate periodic cu rezultate funeste pentru cunoașterea și stăpânirea situației operative. De exemplu, grupul operativ format din patru ofițeri de securitate, care aveau în responsabilitate depistarea și lichidarea grupurilor înarmate din Munții Banatului, raporta că în perioada 1 februarie-1 mai 1953, deci pe parcursul a doar trei luni, în urma revizuirii agenturii informative au fost scoși 34 informatori (24 abandonați pentru activitate informativă ca și inexistenți, 4 repartizați altor probleme, 4 arestați pentru că din verificări rezultase că erau informatori dubli). Mai mult, prin Ordinul nr. 15 din martie 1956 au fost îndepărtați din rețeaua informativă aproximativ 70% din informatorii și colaboratorii aparatului de securitate, iar numărul celor rămași s-a dovedit insuficient pentru a face față acțiunilor operative aflate în atenția direcțiilor centrale și regionale. Din datele pe care le deținea Servicul „C" (evidență centralizată și arhivă) rezulta că în august 1958, 45% din totalul acțiunilor pe țară nu erau deloc acoperite cu informatori, iar pentru numeroase alte cazuri și probleme agentura era cu mult sub necesitățile informativ-operative. De pildă, Direcția Regionalei MAI Pitești, în problema „foști exploatatori", avea doar 7 informatori pentru 1 100 persoane urmărite; Direcția Regională Suceava nu avea, în aceeași problemă, nici un informator deși în baza de lucru se înregistrau 600 de persoane suspecte, adică urmărite; Direcția Regiunii Autonomă-Maghiară, în problema „naționaliști burghezi", din 240 acțiuni de urmărire și supraveghere informativă deschise, doar 104 erau încadrate cu informatori.

În fața unor asemenea situații Alexandru Drăghici se încăpățâna să recomande aceleași sloganuri — „agentura nu trebuie să fie numeroasă", ci doar „capabilă de muncă obiectivă și devotată patriei" —, iar criticile și acuzațiile făceau referire la relațiile dintre ofițeri și informatori. Cel mai adesea se reproșa că ofițerii mergeau la întâlnire total nepregătiți, nu se preocupau de educarea informatorilor, întreținеau relații neprincipiale cu colaboratorii, nu verificau informațiile primite. Cele mai severe critici erau îndreptate împotriva acelor ofițeri, unii „cu funcții de răspundere", care manevrau necorespunzător fondul CSI (cont informativ secret), folosit de regulă pentru recompensarea informatorilor și colaboratorilor. Ordinul circular nr. 53, semant de către șeful DGSS la 4 februarie 1952, făcea cunoscut că: „Un grup de ofițeri — unii cu munci de răspundere — au sustras sume de bani din fondul CIS, întrebuințându-le pentru chefuri și interese personale. Astfel și-au creat un al doilea venit, frustrând instituția și compromițând gradul de ofițeri și funcția pe care o aveau... În loc ca banii să fie întrebuințați în interesul muncii, pentru lărgirea și îmbunătățirea agenturii noastre, ei au fost delapidați..." Și exemplele pot continua, documentele de analiză la nivelul conducerii MAI și a

aparatului de securitate sunt pline de astfel de anomalii. Deși nu ducea lipsă de spațiu și timp pentru analize, privind eficacitatea muncii cu agentura, conducerea MAI confirma un mare cusur, în sensul că se lăsa impresionată de probleme mărunte și nu aborda niciodată problema de fond. Ea era evitată cu bună știință, întrucât ținea de domeniul politicului. Cazurile și problemele deschise, adică „dușmanii de clasă interni și externi" supravegheați, se aflau într-o asemenea postură mai mult pentru fapte imaginare decât reale sau pentru suspiciuni mărunte; informatorii nu aveau practic despre ce să informaze — decât delațiuni atunci când erau constrânși; fondurile CIS erau mari și trebuiau cheltuite, ceea ce constituia o tentație pentru ofițerii operativi; ca într-o veritabilă întrecere socialistă se cereau cât mai multe cazuri finalizate, adică „dușmani ai poporului" arestați și anchetați, judecați și condamnați; rapoartele de analiză-sinteză asupra evoluției situației operative erau receptate mai degrabă ca tendințe de justificare, produs al birocrației, și niciodată ca un aspect în care se concentra întreaga activitate informativ-operativă cu rol preventiv. Este vorba despre acel cerc vicios în care s-a învârtit Securitatea ca poliție politică represivă, și de care nu s-a putut debarasa practic niciodată, cu unele mici excepții, dar care întăresc mai degrabă învățămintele.

Comandanții Securității, la fel ca și ofițerii mărunți care lucrau cazurile, nu aveau capacitatea de a realiza, sau refuzau pur și simplu să înțeleagă faptul că lipsa de eficiență a agenturii dirijate în problema grupurilor înarmate din Munții României care opuneau o înverșunată, chiar fanatică, rezistență regimului comunist se datora unei firești solidarități umane între luptătorii propriu-ziși și populația satelor din imediata apropiere. Cu mici diferențe, de altfel total nesemnificative, situația era asemănătoare, atât din punct de vedere cantitativ cât și calitativ în celelalte probleme operative interne aflate în preocupările Securității. În acea perioadă securiștii erau priviți de populația de rând ca exponenți ai intereselor unei puteri străine (URSS), și, în consecință, solidaritatea celor constrânși să devină informatori față de cei care erau ori puteau fi ținte ale represiunii a fost o reacție firească de autoapărare. Este și o posibilă explicație a existenței unor agenți dubli, deopotrivă cu situația celor care divulgau imediat legăturile cu Securitatea. Memorialistul Cezar Zugravu a făcut o destăinuire interesantă în acest sens. El ne descrie reacția sa față de propunerea organelor de securitate, de a deveni agent, în felul următor: „Îi știam pe securiști capabili de toate relele. Și chiar în noaptea aceea de insomnie mi-am formulat tactica: să spun pe unde pot propunerea Securității, așa fel ca să ajungă și la urechile lor. Să mă fac eu singur inutilizabil pentru ei."

Datorită incapacității intelectuale și profesionale, ofițerii din serviciile operative ale Securității întâmpinau mari probleme în recrutarea de agenți-informatori din rândurile tineretului studios, intelectualității și clerului ortodox. Documentele de analiză și bilanțurile anuale sunt necruțătoare la acest capitol. În decembrie 1957 colectivul de inspectori ai Ministerului Afacerilor Interne constatase următoarele: „În 7 dintre cele 10 institute de învățământ superior, deservite de Direcția Securității București în timpul controlului, n-a existat nici un agent din rândul corpului didactic, iar agentura din rândul studenților este cu totul ineficientă. Peste 40%

din agenții Direcției Regionale Cluj, din rândul intelectualității și tineretului, sunt incapabili, iar din această cauză acțiunile informative se duc într-un mod nesatisfăcător. În cadrul corpului didactic al institutelor de învățământ superior din Cluj există numai doi agenți".

În legătură cu recrutarea de informatori din rândul clerului ortodox, Alexandru Drăghici se declara, în decembrie 1957, total nesatisfăcut: „Agentura existentă pe această linie este slabă, iar acțiuni cu perspective aproape că nu există". „Într-o serie de direcții regionale — mai spunea Drăghici — nu s-au luat măsuri pentru recrutarea de agenți din rândul călugărilor și călugărițelor din mănăstiri, unde, conform semnalărilor existente, se ascund fugari și alte elemente dușmănoase. Din cele 27 de mănăstiri și schituri aflate în regiunea Bacău, numai în 8 există câte un agent. În regiunea Pitești există 33 de mănăstiri, dar agentură există numai în 13, iar în cele 7 mănăstiri din Regiunea Constanța agentura lipsește cu desăvârșire".

O situație aparte o reprezenta sistemul de lucru cu informatorii („turnătorii") de cameră, folosiți „ca principal mijloc" în penitenciarele și coloniile de muncă unde erau internați deținuții politici. Cele mai ample și veridice detalii, sub acest aspect, în sensul că sunt pe deplin confirmate de documentele păstrate în Arhiva fostei Securități, i le datorăm memorialistului George Mârzanca, fapt pentru care merită să le reproducem subsidiar:

„Individul cu asemenea atribuție [„turnător de cameră" — *n.n.*], fie că era de-al lor [cadru al Securității — *n.n.*], fie chiar deținut era introdus în celulă, și ca să capete încrederea celorlalți, poza în victimă că era închis pe nedrept sau se situa la altă extremă și afirma că este închis pentru spionaj în favoarea americanilor.

Tot timpul zilei, respectivul cu pricina asculta atent la tot ce se discuta de către fiecare, iar când liniștea se așternea, el convorbea cu câte unul ce i se părea mai deosebit, îi iscodea și câteodată le mai și promitea că are pe cineva ce poate să le ușureze situația, eventual și elibera, dar el trebuia să afle totul ca să poată ști cum să pună problema la persoana influentă care este chiar din Securitate.

Unii creduli cădeau în cursă și spuneau vrute și nevrute, alții mai prudenți și mai perspicace, îi răspundeau cu multă atenție și cât mai puțin.

Turnătorul încărcat ca o albină cu polenul de informații suplimentare era chipurile chemat la anchetă și acolo își descărca sacul. Asemenea salariați erau răsplătiți foarte bine, și în raport cu realitățile relatate confruntate cu cel vinovat căruia i se puneau în față, niște lucruri noi, mirat fiind că Securitatea prin anchetatori știa în avans lucruri pe care ei nu le spuseseră niciodată".

Reținerile și arestările. Dacă „munca cu agentura" nu a dat la început rezultate, atunci s-a sperat că deficitul de informații poate fi suplinit prin rețineri și arestări. Într-adevăr, printre cele mai importante atribuții în sarcina organelor de securitate se aflau reținerea și arestarea persoanelor despre care existau suspiciuni că acționează împotriva regimului „democrat popular". Inexistența unui ordin specific care să reglementeze cu rigurozitate întocmirea formalităților și stabilirea procedurilor de reținere și arestare a dus, cum era și firesc, la încălcări frecvente

ale „legalității socialiste". În practică se întocmeau referate pentru arestare, întemeiate doar pe simple note informative, unele neverificate, în cele mai multe cazuri delațiuni neînsoțite de materiale probatorii ale investigațiilor prealabile. Au fost și cazuri când ofițerii de securitate redactau un singur referat pentru arestarea mai multor persoane, dar fără a se preciza infracțiunea săvârșită de fiecare în parte. De asemenea, s-au înregistrat numeroase cazuri de rețineri prelungite ani de zile fără nici o dovadă scrisă.

Formal, ofițerii de securitate nu acționau întotdeauna pe baza unui mandat de arestare, emis după cum era normal de procurori, ci după simple ordine telefonice sau în temeiul unor adrese venite de la București pentru secțiile regionale, ce conțineau numai numele persoanelor care urmau să fie reținute și/sau arestate, fără date minime de identificare. Acest procedeu genera, evident, grave abuzuri, mai ales din dorința cadrelor de a se evidenția în fața șefilor prin rezolvarea promptă a ordinelor primite. A analiza un ordin înainte de a-l executa, pentru a constata dacă este legal, se pare că era o practică ce nu intra în spiritul și deontologia ofițerilor de securitate. Astfel de practici le-au creat mentalitatea care astăzi îi inhibă atât de mult încât îi reduce la tăcere și îi înspăimântă de moarte ideea că istoria se poate repeta, dar de data aceasta cu ei în postura de victime.

Ofițerii operativi — adică cei care lucrau cu agentura și aveau cazuri în lucru — erau ajutați la arestări de ofițeri din direcțiile și serviciile neoperative. De exemplu, la Serviciul „C", erau încadrați în acel timp aproximativ 200 de ofițeri și subofițeri, care se ocupau în timpul programului (orele 7-15) de trierea arhivei preluate de la Siguranță, SSI și Secția a II-a din M.St.M., iar seara se prezentau la direcțiile operative unde formau echipe speciale pentru arestări. De regulă nu li se spunea pe cine arestează, ci doar că persoana respectivă este „un element înrăit", „periculos" și „e posibil să opună rezistență". Alteori, erau instruiți în sensul că persoana cochetase cu legionarismul, și prin urmare, trebuia să aibă armă la domiciliu și chiar s-o folosească. Nu mică le era mirarea când constatau — după o descindere în forță și efectuată conform regulilor surprinderii — că persoana era în realitate un om pașnic, amabil și dovedea solicitudine. Cam așa povestesc veteranii anilor '50 arestarea a mii de persoane din rândul medicilor, profesorilor universitari, inginerilor și alte somități cultural-științifice ale „regimului burghezo-moșieresc".

Conducerea Ministerului Afacerilor Interne reproșa, deseori, direcțiilor centrale și regionale de securitate că încalcă ordinul privind reținerile pentru 48 de ore și că operau arestări pentru 3 și 10 zile în scopul verificării suspiciunilor fundamentate pe materiale informative neverificate. Cu toate acestea abuzurile au continuat. Documentele de arhivă dezvăluie că la nivelul conducerii MAI se critica faptul că „unii dintre lucrătorii operativi și de anchetă mai comit și în prezent falsificări ale materialelor în baza cărora, uneori, se arestează cetățeni cu totul nevinovați", ceea ce ducea evident la „compromiterea organelor Securității Statului". Ipocrizia conducerii MAI ajunsese într-un asemenea hal, încât manifestarea „spiritului revoluționar al criticii și autocriticii" a lăsat în urmă concluzii ce merită a fi trecute într-un dicționar de mostre ale retoricii comuniste ce dezvăluie la rândul

ei goliciunea și mizeria umană. De exemplu Alexandru Drăghici atrăgea atenția, la o ședință cu șefii direcțiilor centrale și regionale, din august 1955 asupra „practicii nejuste, când unii comandanți, înainte de a lua hotărârea de arestare a persoanelor urmărite, recurg la reținerea preventivă ilegală, de lungă durată a acestora, în scopul interogării lor". Este probabil dovada cea mai clară a înlocuirii activității informative cu ancheta, încercându-se compensarea lipsei de probe prin obținerea de mărturii pe calea exercitării de presiuni morale și fizice asupra celor interogați prin arestări ilegale. Simpla chemare a martorilor la sediul Secției de Securitate se transforma de regulă în reținere dacă declarația dată nu corespundea cu interesele ofițerului de securitate. Astfel de practici duceau — în concepția lui Alexandru Drăghici — la sustragerea cetățenilor pașnici „de la munca productivă", iar ofițerii de securitate și conducerea MAI erau deturnați „de la lupta cu adevărații dușmani".

Potrivit dispozițiilor conducerii Ministerului Afacerilor Interne fiecare arestare trebuia raportată organelor superioare în termen de 24 de ore. Cu toate acestea, se depășea frecvent termenul, fără a se lua măsuri de pedepsire a cadrelor vinovate. La o ședință de analiză a muncii, desfășurată cu cadrele de conducere din direcțiile centrale și teritoriale de securitate, în septembrie 1958, Alexandru Drăghici sublinia că „în practica muncii operative mai sunt cazuri când arestările se fac în mod neîntemeiat și prematur". În ciuda acestor analize, critici și formularea unor recomandări și ordine precise, din inerție, dar și datorită unor mari carențe în pregătirea profesională, sistemul reținerilor și al arestărilor fără mandat a continuat să funcționeze în întreaga perioadă a deceniului șase, urmând, e adevărat, o curbă descrescătoare, provocată de schimbarea metodelor de lucru ale Securității după anul 1965.

Întrucât documentele oficiale de arhivă, provenite de la Cabinetul ministrului Afacerilor Interne, nu pot dezvălui adevărata imagine a abuzurilor, adică a arestărilor neîntemeiate și premature, va trebui să facem apel la memorialistică, la cei care au simțit pe pielea lor duritatea comportamentului ofițerilor de securitate. De exemplu, la 22 ianuarie 1955, Gheorghiu-Dej împreună cu Gheorghe Apostol, Alexandru Drăghici și un anume Magda (secretarul comitetului orășănesc de partid din Caransebeș) au primit în audiență doi muncitori ceferiști — Ion Boiță și Leșanu — din Regiunea Timișoara pentru a le asculta necazurile provocate de abuzurile organelor de securitate. Așa cum rezultă din stenograma convorbirii, Ion Boiță a povestit la un moment dat despre un șef de tren, pe nume Șandru, care fusese reținut la Securitate timp de 3 zile pe motiv că refuzase să transporte unui locotenent niște saci cu ovăz fără documente oficiale. „L-au bătut la Securitate 3 zile și 3 nopți — preciza Ion Boiță —, iar doctorul l-a care s-a dus să ia certificat medical a spus că dacă Securitatea l-a bătut el nu-i poate da certificat".

Un fragment din declarația lui Cezar Grigoriu dată în 1968 în fața comisiei de cercetare a abuzurilor este și ea elocventă. Să precizăm mai întâi, că din „înalte rațiuni de stat", respectiv din dispoziția lui Gheorghiu-Dej, ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, a implicat organele de securitate — Direcția de Contraspionaj — în modul cel mai aberant în urmărirea, arestarea și cercetarea

interpretului de muzică ușoară Cezar Grigoriu, component al trioului omonim (în care activa alături de frații săi George și Angel), cu scopul de a-l determina să renunțe la relațiile sale amoroase și la intențiile sale de a se căsători cu Tanți (Constantina) Gheorghiu, fiica cea mică a liderului comunist român. Iată ce povestea Cezar Grigoriu: „În toamna anului 1960 ori în primăvara anului 1961, întorcându-mă acasă după un spectacol, în jurul orei 12 noaptea, am fost luat din plină stradă în preajma Restaurantului «Izvorul Rece», în cartierul în care locuiam, de trei indivizi civili însoțiți de o mașină de culoare neagră, care, punându-mi ochelari de tablă pe ochi, m-au împins în mașină și m-au transportat. (...) Am întrebat ce se întâmplă cu mine. Drept răspuns, am primit câțiva pumni și mi-au adresat câteva înjurături, spunându-mi că nu am voie să vorbesc. (...) Am fost introdus într-o cameră, am fost așezat pe un scaun și mi-au luat ochelarii. Atunci, am văzut că eram înconjurat de doi civili, de un sublocotenent (...) și de o femeie cu grad de plutonier. Mi s-a ordonat să mă dezbrac la piele. Am fost condus iar pe niște trepte, până am ajuns într-o celulă. (...) Am fost lăsat singur; din acest moment, la fiecare 10 minute sublocotenentul deschidea ușa celulei, îmi dădea un pumn în coaste, ordonându-mi să mă întorc cu fața spre ușă și invers, asta cu regularitate, până dimineața. Dimineața, mi s-au pus din nou ochelarii și am fost condus într-un birou. (...) În spatele unei mese era un civil de 45-50 de ani, ciupit parcă de vărsat de vânt pe față, păr negru, chelie proeminentă, adus de spate și ținând capul puțin într-o parte. Era vorba de colonelul Izidor Holingher, [la acea dată șeful Direcției de contraspionaj a Securității — *n.n.*]. Am fost întrebat pentru cine lucrez, pentru americani sau pentru englezi. (...) În acel moment, m-a lovit și m-a înjurat, ordonând unui alt civil să mă ia și să mă ducă acolo unde am timp să mă gândesc. Din nou am fost dus în celulă. Seara am fost scos și condus până la mașină. La un anumit punct din oraș, mi s-au scos ochelarii (pe strada Olari). Ajunși aici individul care m-a întrebat pentru cine lucrez, m-a lovit și m-a înjurat din nou, ordonându-mi să nu povestesc nimănui ce mi s-a întâmplat (...)".

Anchetele informative. Cercetarea sau ancheta informativă asupra prizonierilor de război, a spionilor sau a infractorilor reținuți ori arestați a constituit de-a lungul timpului o metodă eficientă pentru organele specializate în obținerea de date și informații de interes pentru politica de apărare și securitate națională. Fiecare informație obținută în acest fel era analizată amănunțit și reluată într-o altă ședință de interogatoriu în scopul adâncirii și dezvoltării aspectelor ce făceau obiectul cercetării. Frecvent, când cei anchetați nu colaborau de bunăvoie, anchetatorii obțineau informațiile dorite prin aplicarea unor presiuni psihice (amenințări, șantaje). Nici constrângerea fizică nu lipsea din recuzită. Într-o serie de lucrări recent apărute, memorialiștii, care au cunoscut „arhipelagul românesc al ororii", fac deseori referire la folosirea bătăii și a altor metode de constrângere fizică și psihică întrebuințate de anchetatorii organelor Securității. Desigur că astfel de practici nu constituie o invenție a Securității din România. Le-au folosit din plin atât organele de siguranță din perioada interbelică, cât și serviciile de intelligence și

cunterintelligence cu mai vechi state și cu o mai mare reputație. John Le Carré, maestrul inconfundabil al creațiilor literare pe teme de spionaj și contraspionaj, folosește expresia, și probabil că nu întâmplător, „parlagii de la Secția anchetatorilor" pentru a-i numi pe agenții Serviciului Secret britanic specializați în anchete informative. În paginile sale, atât de savuroase, despre lumea secretă a informațiilor în timpul războiului rece, același autor strecoară cu subtilitate: „de la război încoace, metodele noastre — ca și metodele adversarilor noștri — au devenit cam aceleași". Se pare că nici celebra agenție de spionaj a SUA nu a fost străină de asemenea practici, cel puțin în vremea războiului rece. Elocvent în acest sens este documentul dat publicității în ianuarie 1997. Intitulat „Interogatoriul în contraspionajul KUBARK" (KUBARK reprezenta numele conspirativ al CIA), documentul era un manual conceput în anul 1963, menit să-i inițieze pe agenți în tehnicile de „extragere a informațiilor de la sursele necooperante", în realitate un ansamblu de reguli, principii și practici folosite de cadrele specializate ale Agenției în timpul interogatoriilor. Astfel de metode nelegale și extrem de dure, cu preponderență tortura, au produs numeroase victime. Dar în vreme ce alte servicii și structuri secrete informative cu reputație au renunțat treptat la metodele brutale — o dată cu progresele tehnicii, de exemplu inventarea poligrafului (detectorul de minciuni) —, organele de securitate românești au continuat să folosească bătaia până târziu, deși în ordinele și instrucțiunile de profil se recomanda evitarea constrângerilor fizice, până la interzicerea lor. Când s-a început suprimarea ultimelor resturi ale „reacțiunii", „uzinele de arestat și anchetat oameni", adică organele Ministerului Afacerilor Interne, au fost puse să funcționeze la întreaga lor capacitate. În locurile de arest, disciplina era aspră. Belu Zilber consemna că „în 1958 până în 1962 s-a bătut conform planului", „cu drugul, cu pumnii, cu vâna de cauciuc".

Inițial, unitatea specializată în cercetări penale a fost Direcția a V-a, transformată ulterior — în baza H.C.M. nr. 1361 din 11 iulie 1956 — în Direcția a VIII-a de anchete. Primul șef al acestei direcții a fost colonelul Mișu Dulgheru, arestat în 1952 pentru „abuzuri nepermise în anchetă", și înlocuit prin colonelul Francisc Butyka, fost activist al CC al PMR. În paralel cu Direcția de anchete a mai funcționat, în cadrul unităților centrale, alte două servicii de anchetă independente, pe lângă Direcția de contrainformații militare, și Direcția securității transporturilor. Această suprapunere de competențe, susținută de primul adjunct al ministrului Gheorghe Pintilie și de consilierii sovietici, a luat sfârșit la 1 februarie 1956, când Direcția a VIII-a a rămas singurul organism specializat în anchete informative.

Cadrele care își defășurau activitatea la Direcția anchete „aveau un grad de pregătire și cunoștințe generale destul de reduse", dar se considera că lipsurile erau compensate de „puternicul lor entuziasm revoluționar, de fondul sănătos și de puterea de muncă pusă în slujba revoluției proletare".

La început, pregătirea juridică a ofițerilor anchetatori era ca și inexistentă sau extrem de precară. Deseori erau puși în situația de a interoga arestați cu o bogată cultură generală, oameni titrați sau cu experiență în activitatea conspirativă sau în manipularea secretelor de stat, cum erau de pildă ofițerii din Ministerul Apărării Naționale. Există în arhivă documente de analiză, provenite de la Cabinetul

ministrului Afacerilor Interne, ce ne dezvăluie situații de-a dreptul șocante. Ca paradigmă, locotenentul de securitate Brânzei Gheorghe, în timp ce îl ancheta pe locotenent-colonelul Cristea Antonescu, „fost ofițer în armata burgheză", i-a adresat întrebarea: „Când ai cunoscut pe Cowels din Uruguay, Statele Unite?", la care arestatul a răspuns evident cu ironie, iar ofițerul anchetator a consemnat în procesul-verbal: „În primul rând, Uruguay nu este în Statele Unite, și în al doilea rând, nu-l cunosc pe acest Cowels". S-au înregistrat și cazuri, în care ofițerii anchetatori ai Securității, realmente semianalfabeți, au consemnat în proceselevverbale alte date decât cele declarate de persoana anchetată. De exemplu, un arestat a declarat că din trei mii de vagoane, cartofii s-au alterat în 309 vagoane. După ce a citit procesul-verbal, anchetatul a refuzat să-l semneze pe motiv că cele consemnate nu corespundeau cu ceea ce declarase. Drept consecință, ofițerul anchetator a reluat complicatul său travaliu, scriind în procesul-verbal, fie 30 009, fie 300 009. Enervat, arestatul s-a ridicat de pe scaun și a spus tăios: „Domnule anchetator, te rog scrie 309 cu un singur zero și nu cu patru zerouri", la care anchetatorul a ripostat pe un ton amenințător: „Semnează bă, nu mai umbla cu jumătăți de măsură".

Pentru prevenirea unor astfel de situații penibile, consilierii sovietici au întocmit un model de chestionar cu întrebările care urmau a fi formulate, dar în mod de-a dreptul hilar au formulat și răspunsurile ce urmau a fi obținute. Prin urmare, ofițerilor anchetatori nu le rămânea decât să apeleze la constrângeri de tot felul pentru a obține răspunsurile dorite. Mai întâi apelau la promisiuni, ulterior la constrângeri. Li se interziceau arestaților, care trebuiau anchetați să stea pe pat, să fumeze, li se reducea rația de mâncare. În situația în care nici după aceste „măsuri" nu se obținea rezultatul dorit, intrau în funcțiune torturile „psihologice", descrise pe larg de majoritatea foștilor deținuți politici. E greu de crezut că anchetatorii Securității fuseseră special instruiți pentru a aplica astfel de metode „științifice". Mai degrabă le foloseau, empiric, pur și simplu din sadism, apoi învățau unii de la alții. Relevant este următorul pasaj desprins din lucrarea unui memorialist:

„Toate ședințele de anchetă, în care uneori mă țineau în picioare, alteori pe un scaun fără spătar, ore în șir și obligat să vorbesc neîncetat.

Uneori cu lampa de birou în ochi, cu un bec orbitor, alteori silindu-mă să-l urmăresc ca să-i pot auzi întrebările, plimbarea lui odihnită de-a lungul și de-a latul biroului.

Îi priveam pe acești băieți, care cei mai mulți erau de vârsta mea, și mă întrebam de unde au învățat tortura rafinată cu ajutorul interogatoriului. Simțeau o plăcere deosebită, când mă chinuiau cu întrebările lor însoțite de surâsuri superioare când, la fiecare acuzație, eu încercam să protestez".

Se recurgea adesea la mijloacele de constrângere fizică datorită faptului că ofițerii care anchetau cazurile în lucru erau slabi pregătiți, necunoscând sau neavând suficientă experiență în folosirea metodelor mai subtile de investigație. Asupra acestui aspect a atras atenția și consilierul sovietic, Alexandr Saharovski, în raportul său către centrala de la Moscova, în ianuarie 1952. „Investigarea numeroaselor cazuri de avarii, rebuturi, gâtuiri ale aprovizionării ș.a. — raporta Saharovski —

se face cu superficialitate și, în majoritatea cazurilor, nu dă nici un rezultat. Anchetele în privința cazurilor descoperite și în curs de rezolvare sunt adesea încetinite și nu sunt desfășurate corespunzător". Șeful consilierilor sovietici din România dădea exemplu cu cazul lui Lucrețiu Pătrășcanu, a cărui anchetă se efectua cu mari întreruperi „de o echipă slabă de anchetatori, astfel că activitatea criminală a lui Pătrășcanu nu a fost demascată până la capăt". O situație asemănătoare se înregistra și în cazul anchetei grupului de conducători ai organizațiilor sioniste din România, care, în opinia aceluiași raportor, „desfășurau în țară o activitate subversivă și de spionaj". Cazul era cercetat de organele Securității române din 1950, dar, scria Saharovski, „numeroase fapte ale activității lor dușmănoase, precum și legăturile lor criminale nu au căpătat dezvoltarea necesară în cursul anchetei".

În iulie 1952, CC al PMR a emis o hotărâre prin care se interzicea tratarea abuzivă a arestaților. Aplicarea acestei hotărâri s-a făcut însă parțial și cu multă greutate în ciuda îndemnurilor conducerii MAI de a se înceta „schingiuirile și bătăile" în timpul anchetelor. Posibil că din această cauză, în toamna anului 1954, conducerea MAI a revenit cu un ordin, semnat de Alexandru Drăghici, prin care s-a interzis aplicarea constrângerilor din inițiativa anchetatorilor. Dar și de această dată răul nu a fost tăiat de la rădăcină, posibil că nici nu era în intenția regimului, lăsându-se o mică portiță deschisă pentru inițiative, suficientă însă pentru a se continua abuzurile. Astfel, în ordinul semnat de ministrul Afacerilor Interne, se permitea „în anumite cazuri" din dispoziția sau cu aprobarea sa, și la „solicitarea Direcției de anchete", folosirea metodelor de constrângere în cercetarea arestaților. Exemplul cel mai edificator al utilizării unor metode nepermise în anchete îl constituie chiar fostul șef al Direcției cercetări penale, Mișu Dulgheru, din ordinul căruia bătaia, amenințările, falsificarea documentelor, prelungirea interogatoriilor peste limitele rezistenței fizice ale celui arestat, timorarea martorilor ș.a. deveniseră o practică obișnuită în activitatea ofițerilor anchatatori ai Securității. La Inspectoratul de Securitate din Regiunea Autonomă Maghiară se obțineau informații prin lovirea arestaților „cu picioarele și cu pumnii în cap", sau „turnând apă pe betonul din carceră pentru ca acesta să înghețe". Se mai practica și zdrobirea picioarelor arestaților cu călcâiul cizmelor. Fără să se sinchisească de normele și instrucțiunile de muncă ori de recomandările „venite de sus", o echipă de control a ministrului a constatat că ofițerii anchetatori din Craiova băteau persoanele cercetate din 1950 și până în martie 1954 „când a fost descoperit", în timp ce în alte orașe ca Arad, Bârlad și Pitești arestații erau „forțați să stea în picioare până cădeau în nesimțire".

Metodele de tortură folosite de anchetatorii Securității au fost multe și diferite, memorialiștii s-au referit doar la câteva dintre ele. O metodă de-a dreptul diabolică era așa-zisa „bombă atomică", despre care fostul căpitan de vânători de munte, George Mârzanca, erou al Frontului de Vest, transformat ulterior în deținut politic, ne oferă următoarele detalii:

„Se foloseau două scânduri, lungi de circa 2 metri și late de 40 centimetri. Între scânduri și lungimea lor era așezat individul ce la anchetă li se păruseră [anchetatorilor — *n.n.*] prea puțin sincer, legat apoi cu niște frânghii de mâini și de picioare și în același timp și de cele două plăci lemnoase, astfel semăna cu un sandwich.

Așa legat fedeleș, fără posibilitatea de a se mișca era ridicat pe verticală, lăsat să cadă pe spate, apoi pe față, și-și zdruncina la contactul cu betonul toate mădularele și în special capul.

În cădere liberă de la oarecare înălțime, fără nici o posibilitate de sprijin, ca un corp inert. Când se terminau aceste căderi, respectivul era complet amețit și de cele mai multe ori plin de sânge și inconștient, transportat cu targa în celula unde te arunca, ca pe un sac, ca să fie și un exemplu pentru cei ce-l priveau și care eventual urmau să treacă prin același supliciu".

O altă metodă, nu mai puțin demonică, și care afecta sănătatea celor anchetați era „lovirea cu săculețul de nisip pe toate părțile corpului, și în special pe piept și pe spate". Urmările erau grave, ajungându-se adesea la deces datorită hemoragiei pulmonare provocate. Puțini dintre cei anchetați, care au intrat în „fabrica" profesioniștilor de la Securitate — ce-și făceau „datoria" cu patimă, cu dușmănie inumană și bestială —, nu au scăpat și de o altă metodă, la fel de malefică. Este vorba despre „legatul testiculelor cu o sfoară, foarte strâns și lovirea repetată cu ajutorul unui bețișor de dimensiunea unui creion, până ce organul se îngroșa, se congestiona și se umfla până plesnea și începea hemoragia".

Și în această activitate munca era planificată cu rigurozitate. Anchetatorii aveau o normă de efectuat, ce eventual putea fi depășită. Cu cât foile de hârtie ce conțineau declarații „senzaționale" erau mai multe, cu atât ofițerul era mai bine văzut și eventual decorat și înaintat în grad. Fiecare ofițer anchetator era obligat ca, din cele 215 ore de muncă lunare, cel puțin 150 de ore, adică 70%, să le aloce anchetelor propriu-zise, iar în restul timpului să facă pregătirea și documentarea cercetărilor. În practică însă situația era departe de aceste instrucțiuni. Abia în cadrul unei ședințe de analiză, desfășurată la sediul Direcției de anchete, în octombrie 1954, Alexandru Drăghici a ordonat abandonarea „arestărilor nejuste, a falsurilor, metodelor teroriste și a interogatoriilor nesfârșite". Cadrele de comandă ale Direcției, începând cu șefii de servicii, primiseră „indicația" să se implice demonstrativ în anchete pentru a da exemplu subordonaților, iar în cazul în care se constata că persoana anchetată este nevinovată trebuiau luate măsuri pentru a fi pusă imediat în libertate. Cu același cinism, se aprecia că una din cauzele care au determinat perpetuarea ilegalităților a fost și aceea că „de aproape doi ani Direcția a VIII-a nu a organizat o ședință cu toți șefii de servicii din țară, unde să se facă un schimb de experiență și să se dea instrucțiuni precise de acțiune". La 22 ianuarie 1955, Alexandru Drăghici afirma în fața lui Gheorghiu-Dej că „în problema bătăilor, s-a luat hotărârea de mai de mult, de vreo doi ani, că organele noastre n-au voie să bată".

Atunci când lui Gheorghiu-Dej i s-a raportat despre abuzurile săvârșite de ofițeri ai Securității Regionale Timiș — adică folosirea bătăii în timpul anchetei —, secretarul general al partidului a oferit celor de față o mostră de ceea ce înseamnă retorica demagogică a politicianismului comunist. Pasajul este ilustrativ din acest punct de vedere, fapt pentru care merită a fi reprodus în continuare, așa cum este transcris în stenograma din 22 ianuarie 1955. „Cei care au procedat acolo așa cum au procedat — spune Gheorghiu-Dej — au încălcat nu numai hotărârea

partidului și linia partidului nostru, dar au călcat și dispozițiile și ordinele Ministerului de Interne, care interzice categoric bătaia chiar față de cei care au fost prinși cu activitate criminală. Chiar față de aceștia metodele de constrângere fizică sunt interzise, pentru că s-a dovedit că aplicarea unor astfel de metode nu sunt caracteristice mijloacelor noastre de luptă și n-au dat niciodată rezultate. Constrângând pe cineva îl silești să declare lucruri inventate, să recunoască lucruri sugerate de către autorități. Numai în timpul burgheziei se folosea această metodă. Aparatul de stat al burgheziei schingiuia, făcea ce au făcut oamenii aceia cu dumneavoastră. Acestea nu sunt metode ale unui stat de democrație populară care construiește socialismul. Sunt metode străine, metode folosite de dușmanii regimului democrației populare. Și este cu atât mai grav că au încălcat hotărârea partidului, care preciza că bătaia fizică este interzisă. După aceste hotărâri se orientează MAI. Au încălcat și dispozițiile și ordinele MAI. Dar, se vede că o parte din aparat ori nu este de acord, ori săvârșește aceste abuzuri fără teamă, ori nu știe că s-au luat asemenea măsuri și că au fost pedepsite drastic numeroasele elemente din aparatul de stat pentru asemenea abuzuri".

Numai cineva posedat de naivitate, sau fundamentaliștii notorii ar putea da crezare acestor vorbe, întrucât esența spuselor lui Gheorghiu-Dej ar dezvălui că la acea vreme, aparatul de Securitate nu mai era „sabia ascuțită a partidului folosită în lupta de clasă", ci o instituție disidentă care urmărea compromiterea partidului, ceea ce ar fi, să recunoaștem, o mare enormitate. În realitate, conducerea partidului era supărată pentru că anchetatorii Securității făceau o treabă de mântuială, total neprofesionistă. Mai degrabă se poate deduce de aici, că erau permise orice fel de mijloace și metode în anchetă, important era să nu se facă „valuri", adică cei anchetați să rămână intimidați în așa fel încât să nu mai miște în front sau să-și poată ridica glasul ori capul. Avem în vedere și răspunsul oferit secretarului general al partidului de către Alexandru Drăghici: „Tovarășii vorbesc în reclamație despre metodele de torturi folosite, despre greutățile de plumb etc. și am trimis o echipă la Caransebeș ca să pună mâna pe porcăriile acelea. Până acum n-au găsit nimic. În schimb, au aflat acolo că sunt și alți oameni care au fost bătuți".

Un an mai târziu, analiza efectuată de conducerea MAI a constatat abuzuri și mai grave, de vreme ce s-a formulat concluzia potrivit căreia „metodele de anchetă folosite slăbesc munca de demascare a criminalilor împotriva securității statului". În consecință se recomanda: „De la primul interogatoriu, anchetatorul să studieze și psihologia arestatului, întrucât tactica interogării presupune, înainte de toate, «intuirea» particularităților proprii caracterului celui anchetat. Anchetatorul trebuie să se priceapă nu numai a-l înțelege pe arestat, dar și să asculte, în același timp, în mod obiectiv și atent, răspunsurile la întrebări". Reținem deci, că se recomanda unor oameni prea puțin instruiți, brute, mai mult dresați decât educați, unii semianalfabeți, să fie buni psihologi!

În urma altor controale efectuate de inspectorii Serviciului IV al Direcției de anchete, s-au depistat cazuri în care ofițerii anchetatori nu încheiaseră procese-verbale de interogatoriu, sau când se întocmise astfel de documente ele nu erau semnate de cel anchetat, ceea ce demonstra că fuseseră „aranjate" după dorințele

ofițerilor dar în nici un caz pe baza declarațiilor obținute. Din alte documente transpare interesul scăzut al ofițerilor anchetatori „pentru lămurirea relațiilor dintre arestați și persoanele ce figurau în declarații", ceea ce ducea la arestarea unor oameni nevinovați sau „scăparea unor infractori periculoși". Se reluau recomandările făcute din partea conducerii MAI de a se pune capăt deschiderii dosarelor de anchetă în mod ilegal, adică fără un material probator bine fundamentat și cu aprobările celor îndrituiți să decidă în astfel de situații.

Critica cea mai virulentă era adresată acelor anchetatori care continuau să folosească măsurile de constrângere fizică. Ziua bătеu unii, noaptea alții. Persistau cazurile de interogatoriu „în tură", uneori zile și nopți la rând, fără a li se da posibilitatea celor anchetați să se odihnească, la care se adăuga pălmuirea și încătușarea ori avansarea unor promisiuni fără acoperire, ceea ce ducea la obținerea unor declarații fanteziste și inculparea unui număr din ce în ce mai mare de persoane, practic, nevinovate. Nici martorii nu aveau o soartă mai ușoară, mulți dintre ei fiind siliți să semneze declarații false, sub amenințarea că puteau fi arestați și acuzați de complicitate.

Pentru curmarea abuzurilor, ofițerii de securitate anchetatori erau avertizați, punându-li-se în vedere că pentru cele mai mici abateri urma să se procedeze la înlăturarea din posturi a celor vinovați, „indiferent de funcția ocupată sau meritele profesionale". Nu lipseau nici amenințările că urmau să fie trimiși în justiție. Șefii direcțiilor regionale au fost și ei atenționați de a nu mai repartiza pentru „munca de anchete oameni cu un nivel politic, ideologic și cultural scăzut", ori pe cei care manifestau „indisciplină și dezinteres față de muncă". Li se recomanda să se orienteze spre ofițerii „pătrunși de un devotament fără margini față de partid, necruțători față de dușmani, cu un nivel politic ridicat, având o pregătire suficientă, atât culturală, cât și profesională, și experiență în viață, principiali, și energici, care pun interesele clasei muncitoare mai presus de toate celelalte considerații și sentimente". În consecință, delirul ideologic făcea ca „intelighenția" Securității românești din acele timpuri să perceapă abuzurile și fărădelegile doar de partea celor nepătrunși de interesele clasei muncitoare.

Pentru conducerea MAI, speranța de îndreptare a lucrurilor stătea în competența șefilor de unități. Conform recomandărilor, aceștia trebuiau să se implice direct în anchetarea „principalilor criminali", să-i îndrume pe ofițerii tineri și să controleze sistematic activitatea structurilor de anchete penale din subordine. Declarațiile acuzaților trebuiau privite în spirit critic și obiectiv, coroborate și comparate cu alte informații obținute în caz ori problemă și difuzate de ofițerii din direcțiile operative.

În ciuda acestor critici „mobilizatoare" și îndrumări „luminate" — de care n-au dus lipsă, se pare, niciodată organele de securitate —, schimbarea mentalității și ivirea unor semne de îndreptare nu se produceau. Totul părea bătut în cuie, o dată pentru totdeauna. Șefii de unități, deopotrivă cu ofițerii anchetatori rămâneau cu deprinderile, fixismele și năravurile lor. Fără îndoială că lucrurile se puteau îndrepta, dacă n-ar fi existat acele ordine „venite de sus", de la cel mai înalt nivel de conducere a statului și partidului. Este vorba despre acele ordine strict secrete

pornite din așa-zisele „rațiuni de stat", care în fond demonstrează goliciunea sufletească, nimicnicia și lipsa totală de moralitate. În astfel de situații, până și cel mai cuminte anchetator „bătea pintenii", „mânca jăratic", uita de norme, instrucțiuni, recomandări și deontologie profesională (dacă a existat vreodată așa ceva în practica Securității acelor ani) și pornea la atac. Așa s-a creat oportunismul pentru executanți, deopotrivă cu invidia celor neintroduși în joc — dar care trăgeau cu ochiul — și pentru toți laolaltă trufia, adică falsa impresie că sunt de neînlocuit. Știau și văzuseră prea multe pentru a se mai teme de cineva ori de ceva. Chiar și la faimoasa anchetă a partidului din anii 1967-1969, ordonată de Nicolae Ceaușescu pentru demascarea abuzurilor, li s-a promis ofițerilor anchetatori că nu li se va întâmpla nimic dacă declară cu sinceritate abuzurile despre care știau sau în care fuseseră implicați. Și au făcut-o temeinic, fiind probabil animați de principiul marxist al „criticii constructive".

Tot cu ocazia acelei anchete de partid — după cum rezultă din stenograma discuției din 3 iunie 1968 —, atunci când i s-au cerut explicații asupra schingiuirilor practicate de Securitate, Alexandru Drăghici a oferit următoarele explicații: „... eu n-am dat dispoziții să se schingiuiască oamenii. Asta nu înseamnă că eu credeam că oamenii vin ca oile și dau declarații... am moștenit un aparat obișnuit cu așa ceva, nărăvit în așa ceva, oameni care căutau să-și facă munca cât mai comodă, cât mai simplă".

O relevantă mărturie despre duritatea metodelor folosite în anchete de organele Securității aparține Anei Pauker, membră de frunte a partidului comunist, arestată în 18 februarie 1952 și eliberată la 20 aprilie 1953, fiind acuzată de împăciuitorism, deviaționism, antipartidism și că ar fi fost trădătoare și agentă a Siguranței. „...La Securitate noapte de noapte interogatoriu — spunea Ana Pauker la 21 iunie 1956 — cu puține excepții pentru a mări presiunea. În fiecare noapte la 3, nu mai știu, pentru că mi s-a luat ceasul, nemaivorbind de alte lucruri personale, cărțile care le aveam din 1918-1920, fotografiile copiilor, care sunt bun luate. Care lege din țară permite lucrul acesta?"

Dar cel mai edificator exemplu ni-l oferă tot cazul lui Cezar Grigoriu. Acesta era urmărit pas cu pas și hărțuit de Securitate pentru simplul motiv că Gheorghiu-Dej nu agrea relația cântărețului cu fiica sa Tanți (Constantina). Iată ce povestește Cezar Grigoriu că i s-a întâmplat în anii 1959-1960:

„Din această perioadă, am început să fiu sunat la telefon de respectivul IONEL. Am avut prima întâlnire cu el în Grădina Icoanei. Spre surprinderea mea, IONEL nu era altul decât cel care mă anchetase când am fost închis [colonelul Izidor Holingher — la acea dată șeful Direcției de contraspionaj — *n.n.*], care locuia chiar lângă Grădina Icoanei. De aici eram condus în diferite garsoniere (str. Batiștei, bloc Creditul Minier, etaj 6-7; blocul Patria, etaj 6-7) unde eram anchetat în continuare, sub următoarea formă: scotea pistolul din buzunar, băga un glonte pe țeavă, trăgea piedica, explicându-mi că, dacă nu spun pentru cine lucrez, va apăsa pe trăgaci. Mi se dădea o coală de hârtie pe care trebuia să scriu acest lucru (...). Altădată, sub impulsul aceluiași pistol și maltratări fizice, am scris numele femeilor cu care am trăit. Prin diferite căi erau aduse la cunoștință lui

Tanți, pentru a o putea îndepărta. Un lucru care mi se pare deosebit s-a întâmplat atunci, când, sub aceleași amenințări, IONEL mi-a spus că dacă voi iscăli că nu mă voi mai vedea cu Tanți mi se va da un pașaport și bani pentru a pleca definitiv, în orice țară doresc. Refuzând și acest lucru, răspunsul lui era același: bătaie, amenințări, înjurături..."

Cenzura corespondenței. La fel de răspândită în activitatea organelor de securitate românești a fost și metoda obținerii de informații prin cenzura corespondenței. Deși ar fi interesant, nu avem nici spațiul și nu este nici locul, să coborâm prea mult în timp pentru a reconstitui tradiția pe plaiurile românești sau în alte țări a acestei practici. Să consemnăm doar că în Anglia, după cum ne informează foarte documentat autorul Tony Bunyan, „deschiderea corespondenței era o practică cu îndelungată tradiție". În secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, interceptarea corespondenței străine era considerată de monarhie și guvernele burgheze „un joc cât se poate de onest". Ministerul de Interne britanic elibera două feluri de mandate: pentru cazurile de infracțiune și pentru cele care amenințau securitatea internă. Spre deosebire de cele de astăzi, astfel de mandate cuprindeau șase sau mai multe nume de persoane date în urmărire. „Opinia publică se obișnuise cu faptul că era interceptată corespondența politicienilor de stânga", mai precizează același autor.

Cu certitudine, un prim embrion instituționalizat în secret — cu atribuții specifice unui serviciu de informații modern — datează la noi din vremea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, inspirat probabil după modelul francez al Cabinetului negru. În 1860 domnul Unirii îl numise pe Cezar Librecht, belgian de origine, ca șef al telegrafului și poștelor. Prin consultarea telegramelor și a scrisorilor — activitate realizată în secret prin rețeaua sa de subalterni și prin legăturile personale —, Librecht reușea să-l informeze zilnic pe domnitor asupra prefecților, șefilor de instituții, miniștrilor și chiar asupra primului ministru. Deseori el formula aprecieri și sugera soluții. Mai târziu, în 1915 luase ființă Serviciul Supravegherii Știrilor, format din funcționari selecționați de la Palatul Poștei Centrale pentru cenzura scrisorilor în timp de război. Sistemul a funcționat și în perioada interbelică, cu multe perfecționări desigur, așa încât nici la acest capitol organele de securitate nu se pot mândri cu inițiative și practici originale. În realitate n-au făcut altceva decât să îmbrace instrucțiunile cenzurii într-un înveliș ideologic inconfundabil, în care ținta era „dușmanul de clasă" din interior și exterior.

Primele instrucțiuni au fost elaborate în 1950, iar patru ani mai târziu a fost emisă Directiva MAI nr. 80 privind cenzura secretă a corespondenței în scopul „zădărnicirii activității serviciilor de informații imperialiste și agenților lor din țară, care utilizau corespondența pentru transmiterea de informații și instrucțiuni, difuzarea propagandei dușmănoase, manifeste, scrisori anonime cu conținut injurios sau de amenințare la adresa unor instituții sau persoane". Lunar, trimestrial sau ori de câte ori se impunea, conducerea MAI era informată prin note, rapoarte și alte documente de analiză și sinteză cu tot ce rezulta din cenzura corespondenței.

Nici în acest sector de activitate al Securității treburile nu au mers prea bine, cel puțin în perioada 1950-1964. Dimpotrivă, Serviciul „F" central, cu birouri corespondente în teritoriu, care avea în sarcină cenzura corespondenței, a constituit unul din punctele fierbinți ale muncii de securitate. Problemele tehnice depășeau de cele mai multe ori posibilitățile profesionale ale ofițerilor și aceasta datorită în primul rând ambițiilor politico-ideologice care pretindeau să nu se scape nimic și să se controleze totul. Utopia mergea atât de departe încât se aprecia, de către conducerea MAI, că o simplă scrisoare, scăpată nedeschisă, însemna un succes al dușmanului, o agresiune a lui și o breșă în sistemul de securitate a regimului.

Ofițerii Serviciului „F", atât de la centru cât și din teritoriu, țineau legătura cu personalul din conducerea oficiilor poștale, iar funcționarii PTTR care manipulau corespondența erau, de regulă, recrutați în calitate de colaboratori. Corespondența era ridicată, de fapt deturnată, de la oficiile poștale de două ori pe zi: la 6 și la 10 dimineața. Până la orele 17, conform instrucțiunilor, scrisorile trebuiau returnate și repuse în circuitul poștal normal. Din nefericire pentru organele de securitate, termenele nu puteau fi respectate, mai ales în lunile de vârf — decembrie, ianuarie, februarie, martie ori iulie și august — când, datorită marelui număr de scrisori, cenzura se făcea prin sondaje, adică plicurile erau deschise, iar scrisorile din interior nu se citeau cuvânt cu cuvânt „ci selectiv".

În sectorul de interceptare, munca de cenzură „necesita o îndemânare și o pricepere deosebită". Norma de scrisori cenzurate (desfacerea plicurilor, citirea scrisorilor, consemnarea aspectelor de interes și lipirea la loc a plicurilor), considerată acceptabilă, era de aproximativ 1 200 pe lună pentru un ofițer. Cei care nu puteau depăși 700 de scrisori pe lună erau apreciați de regulă ca lucrători fără randament și propuși pentru transfer în alte sectoare. În lunile de vârf se luau măsuri speciale pentru mobilizarea tuturor ofițerilor din Serviciul „F", iar ziua de lucru se prelungea cu 3-4 ore peste program. Evident, erau interceptate doar scrisorile care veneau din țările capitaliste (în jur de 16-17 000 în lunile aglomerate), iar între anii 1963-1964 se ajunsese la un spor consistent, aproximativ 28-30 000 pe lună. Din România plecau spre țările occidentale cam 4-5 000 scrisori.

Colonelul Nicolae Panaitescu, șeful Serviciului „F", se mândrea în 1964 cu încadrarea a 70 de noi ofițeri și subofițeri, precum și cu faptul că dispunea de „tineri ingineri chimiști specializați în materie de dezlipire a scrisorilor". Cu toate acestea, ofițerii specialiști continuau să se confrunte cu probleme deosebite: „Scrisorile care sunt lipite cu cauciuc nu le putem dezlipi. Sunt unele care le supunem la căldură uscată și se întărește lipiciul mai tare, iar la altele se întărește la aburi. Acestea sunt din India, Japonia și R.F. Germania, pe care suntem nevoiți să le deschidem, însă se deteriorează".

Atotștiutoare, conducerea MAI dădea dispoziții clare: „Principalul este să ne facem treaba noastră, dar să o facem așa ca să nu rămână urme. Dacă rămân urme, orice prost poate să facă această treabă, nu numai Securitatea". Dar ofițerii cenzori, unii dintre ei chiar foarte buni specialiști în sensul că deprinseseră la perfecție subtilitățile „nobilei arte" —, reclamau adesea și pe bună dreptate că nu pot realiza o muncă de calitate datorită cantității copleșitoare a scrisorilor ce trebuiau

deschise și studiate, așa încât rezultatele, pe ansamblu, erau catastrofale față de pretențiile de a nu se scăpa nimic. Se produceau numeroase greșeli tehnice, inabilități în depistarea semnelor, lăsarea de amprente pe documente ceea ce făcea ca destinatarul, dinainte prevenit de către expeditor, să sesizeze cu ușurință că scrisoarea fusese desfăcută. Și toate acestea pentru că ordinele erau clare: „nu trebuie să existe scrisori care să nu treacă prin mâna cenzorilor".

Dar cea mai gravă problemă cu care se confruntau specialiștii Securității în ale cenzurii erau situațiile când scrisorile trebuiau scoase din circuit datorită conținutului lor subversiv, provocator, nepartinic, dușmănos etc. etc. Din acest punct de vedere existau serioase circumstanțe, întrucât nici ordinele și nici instrucțiunile nu erau prea clare. Totul era lăsat la libera interpretare și discernământul ofițerilor cenzori. Se scoteau din circuit, adică se confiscau pur și simplu, scrisori pe motiv că prin conținutul lor se făcea propagandă anticomunistă, în special scrisorile venite din Israel și R.F. Germania. De pildă se înregistrau cazuri de reținere a unor scrisori pe motiv că în plicuri se aflau fotografii ale unor persoane plecate din România imortalizate lângă mașini elegante sau case luxoase. Învățământul politico-ideologic își făcea din plin efectul, atâta vreme cât o astfel de fotografie ajunsese să fie considerată de cenzori ca „propagandă dușmănoasă". Orice încercare de a face prozelitism în rândul poporului muncitor prin inocularea vieții de „huzur" a „putregaiului imperialist" trebuia curmată fără cruțare ș.a.m.d. În realitate, ofițerilor le era frică să nu fie trași la răspundere în situația că dădeau drumul la scrisori care „îndemnau la emigrare". Directivele și instrucțiunile venite din partea conducerii MAI se doreau clare și mobilizatoare: „Acolo unde e vorba de instigare, de acțiuni dușmănoase, se confiscă scrisorile".

În sfârșit, o altă problemă, care dădea serioase bătăi de cap și punea deseori în încurcătură „vigilența revoluționară" a ofițerilor cenzori, era conferită de textele convenționale, adică cele care necesitau studii amănunțite de criptanaliză. De regulă, astfel de texte erau redactate în limbi străine și ele urmau să facă obiectul unor investigații complexe din partea ofițerilor din direcțiile operative de profil. „Vigilența revoluționară" alimentată din plin de frica de a nu greși a făcut posibil să se ajungă la confiscarea a 500-530 de scrisori „dubioase" pe lună. Șeful Serviciului „F" se lăuda într-o ședință de analiză că „după perfecționarea muncii" numărul scrisorilor scoase din circuit a scăzut la 120-130. Dar și pentru aceste cazuri, studiul atent al documentelor păstrate în arhiva fostei Securități ne dezvăluie alte nărozii și stupizenii. De exemplu, erau reținute scrisorile expediate de cetățenii români rudelor din străinătate prin care solicitau „medicamente ce nu se găsesc în țară". Ce se făcea cu această corespondență scoasă din circuit? Întrucât Serviciul „F" nu dispunea de spații și capacități de conservare, cea mai mare parte era tocată și apoi trimisă la topit. Operațiunea se încheia la Fabrica de hârtie și cartoane de la Scăieni, unde ofițerii care însoțeau transportul erau obligați, conform altor instrucțiuni, să asiste până ce totul se transforma într-o pastă. O mică parte dintre scrisorile scoase din circuit era trimisă în original la Direcțiile operative de profil pentru a constitui material probatoriu care de regulă stătea la baza deschiderii unui dosar de urmărire sau supraveghere informativă. Iar dacă

suspiciunile se confirmau, întregul material informativ era rezumat într-un raport ce era trimis la Direcția de anchete pentru deschiderea unui dosar de urmărire penală.

Tehnica operativă și percheziții secrete. O impresionantă cantitate de date și informații se obține prin folosirea tehnicii operative. În lumea serviciilor secrete cu rol de apărare a securității naționale, prin tehnică operativă se înțelege ansamblul de metode și mijloace (aparatura) destinate interceptării discuțiilor purtate de persoanele urmărite, precum și cele necesare transmiterii informațiilor atât pe cale electronică (emițătoare de diferite tipuri) cât și pe cale fotochimică (micropunct, scriere simpatică). Tehnica operativă s-a folosit și se folosește de către toate serviciile secrete, din toate țările, indiferent de regimul politic pe care-l apără. Cu îndreptățire generalul Neagu Cosma menționa: „Mijlocul tehnic, ca atare, face parte din panoplia armelor specifice serviciilor informative și contrainformative, indiferent de regimul politic de care aparține. Și americanii și rușii au folosit în proporții aproximativ egale, întreaga gamă a mijloacelor tehnice de observare și ascultare, de la banalul telefon interceptat ori «țintarul» (microfonul) ascuns într-o scrumieră, până la avioane-spion, satelit-spion". În Marea Britanie, unde este înrădăcinat principiul potrivit căruia „un gentelman nu ascultă conversațiile altuia", funcționează totuși o lege — „Interceptions Comunications Act" — care, deși teoretic interzice ascultările, permite folosirea unor dispozitive speciale (microfoane secrete) pentru realizarea intereselor de securitate națională: lupta împotriva terorismului și a traficului de droguri. În Franța unde fostul președinte Georges Pompidou declarase tendențios că „un stat nu se dirijează ascultând pe la uși", tehnica operativă s-a folosit de către serviciile specializate într-o „perfectă ilegalitate oficială" pe baza unei circulare secrete, emisă în 1965.

Confruntările pe frontul secret din perioada războiului rece a dat naștere, printre altele, și la adevărate scandaluri de presă datorate identificării folosirii tehnicii operative. De exemplu, în anii '50 serviciile de contrainformații americane au descoperit în stema SUA, care fusese oferită ambasadorului american de către statul sovietic, dispozitive de ascultare cu care au fost interceptate convorbirile purtate de acesta în biroul său de la Moscova. De asemenea, structurile specializate americane au descoperit în 1964, 40 de microfoane instalate de KGB și care au funcționat mulți ani în ambasada SUA de la Moscova. Multă publicitate s-a făcut și asupra încercărilor de supraveghere și fotografiere din anii 1955-1956 cu ajutorul baloanelor de spionaj, pe care SUA le lansa din nordul Europei. Acestea străbăteau vestul și centrul Uniunii Sovietice, la 10 mii de metri înălțime, și apoi aterizau în Turcia, nordul Africii sau amerizau în Marea Mediterană ori Marea Neagră. Câteva zeci dintre ele au căzut și în România în sudul Moldovei, în Deltą Dunării și nordul Dobrogei.

La fel și despre practica interceptării convorbirilor telefonice. „Una din cele mai insidioase forme de pătrundere în viața oamenilor — scrie Tony Bunyan — este interceptarea telefonului. Statul a fost foarte grijuliu în păstrarea discreției

acestei tehnici de supraveghere, astfel încât, până în 1957, nu s-a făcut public nici un indiciu privind telefoanele puse în urmărire. Procedeul prezintă totuși două limite pentru munca de informații: poate fi descoperit cu destulă ușurință prin mijloace tehnice specializate în acest scop; scandalurile politice provocate de astfel de deconspirări sunt deosebit de penibile pentru serviciile de informații".

În România, folosirea tehnicii operative în activitatea serviciilor secrete și de siguranță datează din perioada primului război mondial. Datele și documentele de arhivă publicate atestă fără dubii că încă de la primele construcții de centrale telefonice s-au prevăzut, instalat și adaptat dispozitive de interceptare a convorbirilor telefonice. În 1934 s-au purtat discuții aprinse în Adunarea Deputaților privind interceptările ce se făceau la Palatul Telefoanelor din Calea Victoriei și în Centrala din Bulevardul Dacia, în mod organizat, sistematic și cu aparatură modernă pentru acele timpuri. Armand Călinescu se referă, în lucrarea sa memorialistică, la interceptările care se făceau în acea perioadă ca despre ceva obișnuit. S-au păstrat în arhive și stenogramele unor interceptări telefonice din anii 1938-1940 în care întâlnim numele unor personalități politice ale timpului: Iuliu Maniu, Virgil Madgearu, Nicolae Titulescu, generalul Ion Antonescu etc., iar în perioada celui de-al doilea război mondial serviciile de informații și siguranță supravegheau cu atenție nu numai convorbirile diplomaților și ofițerilor germani din România, ci chiar și pe cele ale Palatului Regal.

Majoritatea specialiștilor, care au analizat interceptările telefonice și ale comunicațiilor de orice fel, au căzut de acord că atât în țările cu regim totalitar, cât și în cele cu regim de tradiție democratică serviciile secrete organizează din rațiuni de stat activități de acest gen, încălcând grav uneori drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor. Deci nu mijloacele și procedeele tehnice folosite în activitatea de informații și contraspionaj sunt contestate de către opinia publică și societatea civilă, ci modul și scopul în care au fost folosite prin abuz, încălcări de norme juridice și metodologice.

În practica organelor de securitate procedeul era folosit irațional, încercându-se suplinirea aportului informațional al surselor umane numai prin mijloace tehnice. Și de data aceasta documentele provenite de la Cabinetul ministrului Afacerilor Interne sunt deosebit de interesante. Ni se dezvăluie că în repetate rânduri conducerea MAI a atras atenția că „tehnica operativă nu poate înlocui agentura", iar producerea și instalarea ei este „legată de mari greutăți și de cheltuirea unor fonduri însemnate".

Cu toate acestea, interceptarea fără autorizație a convorbirilor telefonice, ori plasarea de microreceptoare în spațiile de locuit sau încăperile de la serviciu — în cazul persoanelor urmărite — deveniseră practici la ordinea zilei. Tehnica operativă era plasată în momentul în care persoana nu se afla la domiciliu, sau prin diferite combinații era ținută departe pentru ca echipa de „spărgători" să pătrundă și să aleagă locul cel mai potrivit. Cu ocazia pătrunderilor secrete, ofițerii de securitate efectuau și o percheziție sumară, uneori chiar amănunțită, în funcție de caz, cu intenția de a depista alte probe compromițătoare pentru persoana „lucrată". Astfel de sarcini delicate intrau în atribuțiile Serviciului „T" (tehnic), departament

central cu birouri în teritoriu, la fiecare secție regională. La centru își desfășura activitatea un corp de ofițeri ingineri și maiștri militari, special calificați pentru producerea și folosirea tehnicii operative. Atât amplasarea cât și recuperarea tehnicii operative se făceau de către echipe de „spărgători", formate din ofițeri sau subofițeri cu îndemânare și experiență câștigate în toiul „luptei de clasă". Unii erau selecționați — după cum povestesc veteranii — din rândul „artiștilor", adică șmenarilor și hoților de profesie prinși de organele de miliție, și care, în loc să îndure rigorile legii, au preferat să își pună îndemânarea în slujba unei „cauze nobile". Desigur că și alte servicii au folosit asemenea practici. Bunăoară, în timpul celui de-al doilea război mondial, serviciile secrete ale armatei britanice au apelat la spărgătorii de profesie — unii aflați în penitenciare —, cărora le-au oferit libertatea și chiar reabilitarea în cazul în care misiunile speciale în care erau angrenați se finalizau cu succes. Înainte de îndeplinirea misiunii erau supuși unui program de instruire și antrenament aidoma ofițerilor profesioniști din unitățile de comando. La rândul lor, serviciile secrete americane au apelat chiar la structurile mafiote pentru a-și asigura succesul unor operații speciale. Din această perspectivă, practica organelor de securitate românești, în perioada de început, poate fi pardonabilă, doar în măsura în care se acceptă utilitatea sau rațiunea războiului pe care-l purtau împotriva „dușmanului de clasă din interior și exterior".

Concepția și elaborarea formelor de pătrundere, percheziție, plasarea și recuperarea tehnicii operative intrau în atribuțiile ofițerilor de caz, iar aprobările însoțite mai tot timpul de indicații și recomandări intrau în competența ofițerilor cu funcții de comandă. În situații mai delicate, astfel de aprobări erau date de conducerea Securității ori chiar a Ministerului Afacerilor Interne, pe baza unui „plan de misiuni" special întocmit.

În terminologia altor servicii de informații și de securitate occidentale, în special acele secțiuni cu responsabilități în domeniul informațiilor externe, contraspionajului, contrainformațiilor militare, antiterorismului, contrasabotajului sau combaterii crimei organizate, traficului ilegal de arme și narcotice, pătrunderile secrete se mai numeau „muncă de noapte". Acestea intrau în categoria operațiilor speciale de „spargere" pentru a se obține accesul la documentele secrete care urmau să fie fotografiate sau copiate în scopul obținerii de probe și repuse la locul lor, de obicei în cadrul aceleiași acțiuni speciale. Astfel de operațiuni erau executate de echipe foarte bine antrenate, care trebuiau să camufleze orice indiciu că sistemele secrete de pază și măsurile de protecție contrainformativă fuseseră compromise.

Ca poliție politică represivă, Securitatea din România a folosit, în anii '50, pătrunderile secrete, de regulă, în cazurile disidenților, ori a persoanelor cu „concepții dușmănoase regimului comunist", pentru a verifica dacă posedă la domiciliu ori la serviciu (sau în alte locuri) „materiale compromițătoare", adică manuscrise, memorii, jurnale, corespondență, cărți interzise etc. Dacă informațiile sau suspiciunile se confirmau urma „percheziția oficială" — cu mandat aprobat de Parchet — făcută de ofițeri de securitate acoperiți (deghizați) sub uniforma sau identitatea milițienilor.

Foștii securiști, acum septuagenari, se mai destăinuie uneori, poate cu nostalgie, că în privința „spărgătorilor", aparatul de securitate a avut parte de adevărați „artiști", care au făcut o frumoasă carieră. Riscurile producerii unor incidente neprevăzute, în special cele care puteau crea complicații, erau însă minore, putându-se mușamaliza, adică acoperi, cu ușurință. În astfel de situații, responsabilitatea revenea în exclusivitate ofițerilor de caz, a căror documentare nu fusese făcută temeinic în cele mai mici detalii. Surprizele au constat în curiozitatea unor vecini mai vigilenți, sosirea inopinată la domiciliu a unei rude îndepărtate fără ca gazda să fi fost anunțată în prealabil; la fel și pentru amanții și amantele de taină. În astfel de situații ofițerii de caz, și spărgătorii mai ales, improvizau o legendă de retragere. Se pare că cele mai mari probleme le creau persoanele ale căror locuințe erau dezordonate, cu lucruri și obiecte aruncate sau lăsate în încăperi la voia întâmplării. Într-o atare situație obiectele trebuiau ocolite cu grijă sau lăsate la locul lor și în aceeași poziție. Obsesia „semnelor de control" inițiate de către persoanele vizate îi făceau pe „spărgători" să acționeze cu maximă prudență.

De multe ori, tehnica operativă era instalată și la domiciliul informatorilor și colaboratorilor pentru a li se verifica loialitatea față de organele de securitate. Înregistrările erau transcrise, apoi studiate cu atenție pentru a se constata calitățile agenților pentru munca de securitate și dacă respectă instructajul făcut de ofițerii de legătură. De asemenea, în penitenciarele cu deținuți politici, celulele erau special pregătite cu microreceptoare („pițigoi" în vocabularul ofițerilor), urechile vigilente ale organelor de securitate fiind astfel la curent cu tot ceea ce se discuta, ori se punea la cale de către „elementele contrarevoluționare". Metoda folosea și la verificarea informatorilor de cameră. După studiul documentelor de tehnică-operativă, se întocmea un raport de către ofițerul de caz în care se menționau aspectele de interes operativ și informațiile de noutate. Raportul se introducea în dosarul de urmărire sau de supraveghere informativă, iar materialul documentar obținut în urma transcrierii înregistrărilor se păstra într-o mapă anexă separată. La cinci ani după clasarea în arhivă, volumele anexă cu tehnica operativă erau scoase din evidență și trebuiau distruse pe bază de proces-verbal, considerându-se că nu mai reprezintă interes operativ pentru organele de securitate.

Fiecare pătrundere secretă se finaliza cu un raport în care se consemnau detaliile întregii operații. Iată cum arăta un astfel de raport întocmit la 25 august 1959 „despre felul în care a decurs instalarea tehnicului în locuința numitului [...] și rezultatele obținute cu ocazia efectuării percheziției secrete":

„După efectuarea pătrunderii în obiectiv, echipa Serviciului «T» a început lucrul pentru instalarea tehnicului, iar în tot acest timp au fost examinate încăperile, ale căror schițe cu mobilierul existent se anexează. Cu ocazia aceasta a fost efectuată și o percheziție secretă, în urma căreia s-a stabilit că obiectivul posedă o corespondență numeroasă pe care o păstrează în biroul său în niște saci închiși cu nasture. În partea stângă a biroului se află circa 3 pachete cu hârtie velină, neîntrebuințată și un portofel, cu buletinul de identitate al fiicei sale și cu carnetul său de partid, din care rezultă că este membru PMR din anul 1945. Pe birou așezate în dezordine sunt trei scrumiere, o mapă de lucru pe care se află o scrisoare, fără

numele expeditorului și trimisă din orașul Stalin la data de 14 august 1959, și niște hârtie de scris. Pe studiourile copiilor a fost găsită o scrisoare fără plic, conținând în rezumat rugămintea lui când va ajunge la Sinaia, să comunice imediat.[...] Într-un geamantan din cameră, care avea dimensiunile de 45/20 cm, de culoare maron s-au găsit 3 ștampile pe role cu dată și altă ștampilă, mai mare tot cu dată, dar demontabilă. În geamantan se mai găsea o tușieră, o călimară goală și o cutie de metal în care se aflau tușuri și o pensuliță (o pensulă era încă cu tușul neuscat pe ea). S-a luat ca model pentru expertiză un eșantion din acest tuș. S-au luat modele pentru expertiză și după ștampilele găsite.

În restul camerelor, nimic deosebit. În general locuința era neîngrijită, dând un aspect, ca și cum ar fi fost părăsită. Covorul din fața ușii dormitorului era strâns și pus într-un colț, studiourile aveau lenjeria șifonată, cheile de la birouri erau în broaște, cu excepția șifonierului din dormitor, care avea închisă ușa de două ori și cheia luată. Fotoliile, de asemenea, aranjate dezordonat, iar husa din pânză era șifonată. În șifonierul închis erau două costume de haine bărbătești și câteva rochii și bluze de femeie. Fiecare ușă de la camere era închisă cu cheia de câte două ori. La ieșire, am verificat personal mobilierul pentru a fi lăsat cum a fost, de a nu lăsa urme și fiecare clanță a ușilor a fost ștearsă cu batista, pentru a nu lăsa amprente. Toată instalația a decurs în bune condițiuni, verificând buna funcționare cu aparatele speciale".

Arhiva și evidențele de securitate. În România atât arhiva cât și evidențele centrale și locale de securitate au început să fie constituite în primii ani ai deceniului '50 o dată cu clasarea primelor dosare. Arhiva a fost organizată de la început pe sistemul fondurilor: operativ, rețea, anchetă, corespondență, neoperativ și documentar. Fiecărui fond îi corespundea un anumit tip de dosare. La fondul operativ se clasau dosarele de urmărire și supraveghere informativă, precum și mapele de prelucrare, adică cele întocmite prin trierea documentelor preluate de la fostele organe de informații și siguranță (Serviciul Secret de Informații al Armatei Române, Serviciul Special de Informații de la Consiliul de Miniștri, Secția a II-a a Marelui Stat Major, Jandarmerie, Serviciul Special al CFR și serviciile operative din Direcția Generală a Poliției de Siguranță, în special Corpul Detectivilor).

Fondul neoperativ s-a constituit puțin mai târziu. Aici se clasau dosarele de cadre ale ofițerilor, subofițerilor, maiștrilor militari și personalului civil după ce erau trecuți în rezervă sau ieșeau la pensie. Tot la acest fond se clasau și documentele care deși aveau caracter secret, nu prezentau interes operativ (corespondența între unitățile de securitate, sau între acestea și alte instituții din afara Ministerului de Interne), statele de plată, documentele întocmite de serviciile administrative și secretariat etc. La fondul rețea se clasau dosarele personale ale foștilor agenți (informatori, colaboratori, gazde case de întâlniri, rezidenți și cei care au refuzat colaborarea cu organele de securitate). Fondul anchetă era constituit din dosarele de urmărire și cercetare penală, dosarele tribunalelor militare, mapele de penitenciar, colonii de muncă, dislocare și domiciliu obligatoriu. La fondul documentar

se clasau materialele obținute din prelucrarea arhivelor preluate de la fostele organe de informații și poliție de siguranță care nu prezentau interes operativ, dar aveau valoare documentar-istorică pentru munca de securitate. Unitățile arhivistice, adică dosarele acestui fond, erau organizate pe probleme a căror listă este prea voluminoasă pentru a fi reprodusă. Practic se poate spune că avem de-a face cu întreaga problematică cu care s-au confruntat serviciile secrete de informații și siguranță românești în perioada interbelică și în timpul celui de-al doilea război mondial, cu o singură excepție. Lipsesc documentele despre mișcarea muncitorească socialistă și comunistă internă și internațională. În anii '50-'60, când s-a făcut prelucrarea arhivelor preluate de la „fostele organe de represiune burghezo-moșierești" (termen frecvent folosit în documentele Securității pentru a desemna vechile servicii secrete), documentele despre mișcarea comunistă au fost selectate și apoi predate Arhivei Comitetului Central al PCR. Prelucrarea nu s-a realizat după criterii științifice, ci în funcție de interesele operative ale momentului. Erau „vânate" documentele despre Mișcarea legionară, PNȚ, PNL, PSD, partidele și organizațiile extremiste de dreapta, sectele religioase interzise, spionii și agenții „puterilor imperialiste", evident cu excepția celor din „lagărul socialist" și ai URSS.

Persoanelor identificate cu probleme ce interesau Securitatea în aceste documente li se întocmeau mape de prelucrare și fișe de evidență, iar materialele se clasau la fondul operativ. Dacă din verificări rezulta că persoanele respective erau în viață, se înștiințau ofițerii din direcțiile operative care aveau problema în lucru. În cele mai multe cazuri, acestor persoane, cetățeni români cu domiciliul în țară, li se deschidea un dosar de urmărire informativă sau de supraveghere generală. Documentele de prelucrare, care aveau importanță pur istorică, au fost, de regulă, predate la Arhivele Statului. La fondul documentar s-au păstrat doar acele documente cu relevanță pentru activitatea de informații.

În realitate, multe din regulile de prelucrare nu au fost respectate. Activitatea de prelucrare s-a realizat cu oameni necalificați, în anumite momente s-a apelat chiar la soldați din trupele de securitate. De menționat că întreaga masă de documente, care a fost supusă procesului de prelucrare, era formată din fondurile de arhivă rămase după trierea lor de către specialiștii serviciilor secrete sovietice care veniseră în România după 23 august 1944 o dată cu trupele de ocupație ale Armatei Roșii. Am făcut această precizare pentru a se înțelege că ceea ce a rămas astăzi în fondul documentar nu constituie decât o infimă parte din ce fuseseră, să-i spunem, arhivele serviciilor secrete românești dinainte de instaurarea regimului comunist în România. Ulterior, prin anii '60 s-a făcut o nouă prelucrare a fondului documentar. S-a elaborat un ordin circular prin care secțiile regionale de securitate trebuiau să predea la Serviciul „C" toate documentele emise până la nivelul datei de 30 august 1948, deci tot ceea ce atesta activitatea informativă dinainte de înființarea Securității.

Pentru a facilita înțelegerea noțiunii de valoare operativă pentru documentele care se clasau la aceste fonduri, va trebui să stăruim puțin asupra modului de constituire a dosarelor. Principalele forme ale activității de securitate erau urmărirea

informativă, supravegherea generală și ancheta. Fiecărei forme de activitate informativ-operativă îi corespundea un anumit tip de dosar.

Dosarele de urmărire informativă se deschideau de către ofițerii din structurile operative pentru cazurile mai deosebite, dar a căror finalizare nu putea depăși mai mult de un an. Doar cu aprobarea specială a șefului direcției centrale de profil, care avea cazul în lucru, termenul putea fi prelungit. Dosarele de problemă și supraveghere informativă generală se deschideau numai cu aprobarea șefului Securității pe întreaga țară, iar decizia operativă de închidere a lor se lua în situația când aspectele rezultate nu mai erau de interes pentru organele de securitate. Persoanelor urmărite în această formă de lucru li se întocmeau mape de verificare informativă care se finalizau și se clasau în arhivă în momentul în care se aprecia că activitatea desfășurată nu mai putea prejudicia interesele de securitate ale statului și regimului comunist. De exemplu, un ziarist străin care ne-a vizitat țara făcea obiectul supravegherii informative, în problema „ziariști străini", pe toată durata șederii în România. Informațiile rezultate erau strânse în mapa persoanei respective din dosarul de problemă. Mapa se clasa în arhivă imediat după ce ziaristul părăsea țara. Dacă din informații rezulta că persoana avusese „manifestări dușmănoase" față de regimul „de democrație populară", sau fusese preocupată cu activități de spionaj, era imediat trecută într-o „formă superioară de lucru", adică urmărire informativă. În această situație se luau măsuri de supraveghere calificate: dirijarea unor informatori cu experiență, recrutarea și folosirea unor informatori sau colaboratori din anturaj, filajul pe momente operative, interceptarea comunicațiilor etc.

Mape de supraveghere informativă în problemă se întocmeau de regulă și foștilor deținuți politici, care după eliberarea din închisori erau „încadrați informativ", pentru a li se urmări comportamentul. Ele se clasau în arhivă la fondul operativ atunci când persoana deceda sau când se constata, din informațiile obținute, că „a renunțat la orice formă de manifestare dușmănoasă". La fel și pentru persoanele care făcuseră parte din rețeaua informativă și care fuseseră abandonate, adică se încetase legătura, cu organele de securitate, pe motiv că deconspiraseră consemnul sau nu mai aveau randamentul scontat la recrutare din motive personale. Pentru această situație, supravegherea informativă avea ca scop de a clarifica motivele pentru care persoana nu mai dădea informațiile solicitate.

O altă categorie, o formau dosarele de anchetă, întocmite pe plan central de Direcția a VIII-a a Securității, iar în teritoriu de către compartimentele (serviciile) corespondente, pentru cazurile în care se săvârșeau infracțiuni la adresa securității statului, prevăzute ca atare și pedepsite de Codul Penal. Existau norme și instrucțiuni foarte stricte care stabileau modul de întocmire a acestor dosare, documentele obligatorii, sistemul de ordonare și competențele celor îndrituiți să aprobe închiderea și clasarea la fondul anchetă.

Esențial este faptul că pentru întocmirea acestor dosare nu se respecta principiul cronologic, așa cum este firesc pentru orice unitate arhivistică, ci se pleca de la premisa că arhivele de securitate, constituind un mijloc al muncii informativ-operative, trebuiau să răspundă în primul rând rațiunilor unei astfel de activități.

De exemplu, în dosarele de urmărire informativă, primul document nu era materialul informativ care a declanșat deschiderea acțiunii de urmărire, ci raportul cu propunerea ofițerului de caz de a se inița o asemenea formă de lucru, aprobat de șeful ierarhic. Între nota sau notele informative și raportul de deschidere era o diferență de câteva săptămâni, uneori chiar luni, întrucât informațiile de primă sesizare trebuiau bine verificate. Conform instrucțiunilor, aceste materiale informative erau aranjate în dosar după raportul de deschidere. Urma apoi planul de măsuri, în care se stabileau mijloacele și metodele ce urmau a fi folosite pentru rezolvarea cazului, cu termene precise de execuție și ofițerii care aveau responsabilități. Fiecare dosar de urmărire informativă aflat în lucru trebuia analizat periodic de către ofițerii de caz împreună cu șefii ierarhici. Cu ocazia analizelor trimestriale, se întocmeau rapoarte cu concluziile rezultate în care se inserau și măsurile ce urmau a fi luate în continuare pentru elucidarea cazului. De obicei, la analize se aduceau corecții planului de măsuri inițial. În dosarele clasate în arhivă, atât planurile de măsuri cât și rapoartele de analiză se aflau grupate la un loc în ciuda faptului că între ele existau perioade de câteva luni. După acest grupaj, urmau documentele obținute în urma aplicării metodelor și mijloacelor muncii de securitate, de la începutul și până la sfârșitul acțiunii. Conform instrucțiunilor, aceste documente trebuiau aranjate cronologic, dar în realitate, în majoritatea dosarelor, documentele se aflau grupate pe criteriul apartenenței: note informative, rapoarte de investigație, de filaj, buletine radio, rapoarte rezultate din cercetarea informativă, percheziții secrete, tehnica-operativă, interceptarea corespondenței etc. Datorită acestor aspecte, cercetarea unui astfel de dosar este foarte greoaie, și deloc la îndemâna celor neinițiați, întrucât nu oferă posibilitatea de a urmări firul derulării unei acțiuni informative de la început și până la sfârșit. Se pare că sistemul facilita munca ofițerilor operativi care veneau la arhivă să studieze un astfel de dosar. Pe ofițerul operativ nu-l interesa — și probabil că nici nu avea timp — să citească tot dosarul. El era preocupat fie de notele de investigații, de materialele rezultate din interceptarea comunicărilor, fie de rapoartele de filaj etc., pe care le găsea grupate — deci nu mai era nevoit să caute în tot dosarul —, din care își putea extrage datele de care avea nevoie.

Ultima filă din dosar trebuia să fie obligatoriu raportul cu propunerea de închidere a acțiunii de urmărire informativă aprobat de șeful ierarhic superior celui ce aprobase deschiderea. Raportul de închidere trebuia să facă referire în rezumat la motivele care au stat la baza deschiderii dosarului, măsurile aplicate și rezultatele obținute. Ultima frază a raportului trebuia să formuleze expres dacă persoana, sau persoanele care fuseseră „lucrate" prin acea acțiune de urmărire informativă rămâneau sau nu în evidențele de securitate. În situația în care se propunea scoaterea din evidențe, lucrătorii de la Serviciul „C" operau modificările în cartoteca generală documentară, adică scoteau fișa „în atenție", iar dosarul urma să fie distrus pe bază de proces-verbal. Mai târziu, s-a renunțat la distrugerea acestor dosare, constituindu-se un fond de corespondență operativă, unde se păstrau aceste dosare, dar persoanele nu aveau fișe de evidență în cartoteca. Decizia operativă de scoatere din evidență era luată atunci când se constata că

faptele nu aveau relevanță pentru securitatea statului sau când persoanele fuseseră greșit „luate în lucru". Din rapoartele anuale întocmite de lucrătorii Serviciului „C" rezultă că decizia de scoatere din evidență se lua și în situația în care persoanele „în atenție" decedau, iar ofițerii de caz nu reușiseră să clarifice suspiciunile.

Atunci când decizia operativă era de menținere a persoanei, sau a persoanelor, în evidență — ceea ce se întâmpla în peste 90% din cazuri —, lucrătorii Serviciului „C" operau mai întâi pe fișa de cartotecă Model 1 care avea înscrise următoarele date: numele și prenumele persoanei urmărite, părinții, profesiunea și locul de muncă, apartenența politică, data la care a fost „luat în lucru", data închiderii dosarului, indicativul unității și al ofițerului, esența informațiilor rezultate. De regulă, la închidere, lucrătorul de evidență actualiza fișa, în sensul că trecea numărul fondului operativ de la arhivă unde putea fi regăsit dosarul, sau opera alte modificări: schimbarea locului de muncă al persoanei, a indicativului ofițerului sau al unității, mai rar numele persoanei.

După operațiile de actualizare în evidențe, își intrau în atribuții lucrătorii compartimentelor de arhivă. La primirea dosarelor de la unitățile operative se verifica mai întâi dacă documentele din dosare erau ordonate conform instrucțiunilor, apoi se numerotau și se certificau pe ultima filă după care se puneau coperte de carton legate cu sfoară pentru a putea fi sigilate. Numărul de file al unui volum nu depășea 300-400. Dacă dosarul era mai voluminos se întocmeau mai multe volume. Ultima operație însemna aranjarea dosarelor în depozitele de arhivă la fondurile corespunzătoare. Spre a fi ferite de praf, ori din alte rațiuni de protecție, dosarele se păstrau în cutii de carton, aranjate pe rafturi metalice. Nici unul dintre localurile în care s-a păstrat arhiva centrală de securitate din București, până în 1989, nu a dispus de spații corespunzătoare și instalații tehnice care să asigure o conservare optimă. Încăperile nefiind izolate după norme științifice, fluctuațiile de temperatură și umiditate au provocat cu timpul distrugerea multor documente. Abia la începutul anilor '70 s-au luat măsuri mai serioase de conservare, dar pentru o serie de documente ele s-au dovedit tardive. La secțiile regionale, lucrătorii de arhivă s-au confruntat de-a lungul anilor cu probleme asemănătoare: spații insalubre ori improprii depozitării și conservării arhivei. Datorită prafului și mucegaiului unii lucrători s-au ales cu boli incurabile. La Pitești, Ploiești, Timișoara și alte secții regionale de securitate arhivele au fost depozitate în celulele în care fuseseră deținute persoanele arestate pe timpul anchetelor.

Contrastul este izbitor dacă este să comparăm din punct de vedere tehnic, al dotărilor, arhiva Securității românești cu depozitele arhivelor secrete ale Kremlinului. După cum relevă datele publicate, cele 75 de milioane de documente secrete lăsate moștenire Federației Ruse de diferite instituții sovietice se păstrează în mii de casete metalice, protejate printr-un sofisticat sistem de securitate. Vorbind despre sistemul de protecție, Kiril Andersson, directorul ex-Arhivelor centrale secrete sovietice, făcea referire la sistemul de gaz axfixiant a cărui declanșare lăsa personalului numai 15 secunde pentru a se pune la adăpost.

În arhiva centrală de la Serviciul „C" se clasau dosarele întocmite de unitățile și direcțiile centrale de securitate, cu excepția Direcției de Informații Externe, serviciilor de contrainformații pentru miliție, securitate, penitenciare care aveau arhive și sisteme de evidență proprii. La fel și în teritoriu, secțiile regionale, devenite ulterior județene, aveau arhive proprii după sistemul de fonduri și evidențe ale Serviciului „C". Fiecare fond arhivistic avea un registru de inventar, un fel de catalog numeric în care erau consemnate următoarele rubrici: numărul dosarului de arhivă, numele și prenumele persoanei la care făceau referire documentele, unitatea care întocmise dosarul, data clasării. În ultima rubrică, „observații", se puteau face consemnări referitoare la numărul de volume și eventual actualizările curente. Dacă o persoană care avea dosar la fondul operativ sau rețea intra în atenția Direcției de Informații Externe, atunci dosarul cu toate volumele era scos din arhivă, se scotea fișa de evidență a persoanei din cartotecă și se opera în registru la rubrica „observații" numărul adresei prin care fusese solicitat. Acest gen de corespondențe — adrese de solicitare — erau clasate la fondul neoperativ care se actualiza la intervale de aproximativ 5-10 ani, în sensul că documentele se distrugeau, prin simpla întocmire a unui proces-verbal în care se consemna numărul, data și emitentul adresei dar nu și conținutul ei. De asemenea, volumele registrelor de inventar arhivistic, care aveau dosare „actualizate", se rescriau, iar la numerele rămase libere se înregistrau dosarele care se clasau curent. Prin toate aceste operații, care necesitau un mare volum de muncă, se urmărea practic ștergerea oricăror urme ale documentelor referitoare la persoanele care interesau dintr-un motiv sau altul Direcția de Informații Externe.

Tot în responsabilitatea Serviciului „C" se afla și cartoteca generală documentară, care era în fond un sistem de evidență centralizat pe întreaga țară. Fiecare persoană care avea dosar în arhivă, indiferent de fond, sau era cunoscută cu orice alte probleme de interes operativ pentru organele de securitate, avea cel puțin o fișă de evidență ori o mapă cu fișe în cartotecă. Fișele Model 1, cu o dungă verde pe verticală, erau pentru persoanele aflate în rețeaua informativă sau cu dosare personale la fondul rețea; fișele Model 2 indicau persoanele aflate în supraveghere informativă generală și în urmărire informativă specială, ori cu dosare în fondul operativ; fișele Model 3, cu o dungă albastră pe verticală, erau pentru persoanele care se aflau în urmărire penală sau cu dosare la fondul anchetă. La secțiile regionale se aflau cartoteci organizate după același sistem, conținând evidențele de securitate pe plan local. Lucrătorii de evidență de la aceste secții întocmeau o fișă, indiferent de model, în dublu exemplar: una pentru cartoteca locală și alta pentru cartoteca generală documentară de la Serviciul „C". Mai existau și fișe de pașapoarte, cu o dungă roșie, pentru persoanele care solicitaseră și obținuseră aprobarea pentru a putea pleca definitiv din țară și a se stabili în străinătate. Numeroase alte categorii de persoane aveau fișe în cartoteca generală, deși nu aveau dosare în arhivă, ca de exemplu: elevii liceelor și școlilor profesionale, militarii în termen și studenții folosiți ca surse de informare de către birourile de contrainformații.

Fișele de evidență erau ordonate alfabetic în cutii de tablă, iar acestea la rândul lor în clasoare (fișiere) de fier. Se păstrau în încăperi cu sisteme speciale de

securitate și protecție contrainformativă. Atât la cartoteca centrală cât și la cele regionale își desfășurau activitatea colective de lucrători, formate din ofițeri și subofițeri care cu timpul deprinseseră o deosebită îndemânare în verificarea persoanelor, intercalarea și actualizarea fișelor, completarea cererilor de verificare etc. Volumul de muncă era uneori impresionant. Nici un ofițer de securitate nu iniția vreo acțiune informativă fără să solicite verificarea în cartoteca generală a persoanelor despre care deținea informații de primă sesizare. De regulă, nu se solicitau verificări doar pentru persoanele suspecte, ci și pentru rudele apropiate ale acestora, uneori chiar și pentru legăturile lor, adică prietenii sau alte persoane cu care intrau mai des în contact. Verificări se făceau și pentru cetățenii români care solicitau plecarea temporară în străinătate, fie în interes de serviciu, fie în interes personal (excursii sau vizite la rude, participări la simpozioane, sesiuni științifice etc.). Pentru această categorie, verificarea în cartoteca generală era necesară documentării în vederea avizului de securitate. „Vigilența revoluționară", sau, altfel spus, delirul la care ajunseseră ofițerii de securitate cu funcții de comandă, a făcut ca și rudele de gradul unu ale pionierilor care „dădeau flori" tovarășilor din conducerea superioară de partid și de stat cu ocazia unor aniversări, să fie verificate în cartoteca generală. Dacă fișa de cartotecă indica unele „probleme de securitate", bietul pionier era imediat înlocuit. Corvoada cea mare pentru lucrătorii de evidență se producea cu ocazia congreselor. De exemplu, în 1962, cu ocazia congresului țărănimii, când Gheorghiu-Dej a anunțat încheierea procesului de colectivizare a agriculturii, miile de participanți din rândul țăranilor au fost verificați în prealabil, atât ei cât și rudele lor apropiate. Cei identificați cu „probleme" nu au mai primit invitații.

În paralel cu criteriul alfabetic, sistemul de evidență al cartotecilor folosea și un așa numit principiu al familiilor de cuvinte (nume de persoane) apropiate, precum și fișele de trimitere. De pildă, pentru o persoană cu numele Mureșan, se întocmeau automat fișe de trimitere la combinațiile: Mureșeanu, Mirișan, Mirișeanu, Mureș, Miriș, Mariș, Marișu, Mureșu etc. În acest caz, fișa de bază cu datele de identificare rămânea la Mureșan, iar fișele de trimitere se intercalau atât la familia de nume cât și în ordinea lor alfabetică. Rațiunea unei asemenea practici a fost recomandată de ofițerii operativi, mai ales de cei care lucraseră și prin miliție. Ei susțineau că se confruntau deseori cu situații în care informatorii nu reușeau exact numele persoanei despre care obțineau informații de interes pentru Securitate, astfel încât pentru a putea depăși acest neajuns erau necesare în evidență familiile de nume și fișele de combinație și trimitere. Cu timpul s-a creat un sistem atât de sofisticat încât nici o instrucțiune nu mai putea fi operantă, doar simpla experiență a lucrătorilor mai putea descurca lucrurile. Cei tineri aveau nevoie de câțiva ani buni de practică pentru a putea deprinde sistemul. Pozitiv era faptul că prin acest sistem, dacă o fișă de bază era „împușcată", adică intercalată din neatenție în alt loc, sau rătăcită la altă literă, persoana putea fi identificată — la fel și dosarul din arhivă —, pe baza fișelor de combinații ori a familiilor de nume. Ceea ce este interesant, din motive de protecție contrainformativă, nici unui lucrător,

chiar și celor mai experimentați, nu i se permitea să caute în toată cartoteca, ci avea în responsabilitate doar clasoare cu una, două, maximum trei litere.

Acest sistem manual de evidență centralizată a fost folosit de toate serviciile secrete de informații sau de poliție și s-a menținut încă mulți ani după apariția sistemelor computerizate, ca, de exemplu, în cazul celebrului FBI, întrucât ofereau garanții sporite de secretizare. Securitatea română a folosit sistemul manual până la desființarea ei în decembrie 1989. S-a dat atunci un ordin din partea conducerii DSS, pe 22 decembrie la ora 11,30, de a se sigila fiecare cutie și clasor din cartoteca generală documentară. Ce s-a întâmplat după 1990 este un alt capitol de istorie.

POLIȚIA POLITICĂ REPRESIVĂ ÎN ACȚIUNE

Caracterul neromânesc al Securității, în primii ani de activitate, nu este dat de ponderea cetățenilor români de altă naționalitate încadrați în această instituție (17%), ci mai degrabă de „importul" modelului sovietic, certificat prin crime, abuzuri și atrocități și alte fărădelegi care au însângerat țara. „Kremlinul adusese în România — menționează generalul Neagu Cosma — nu numai modelul unei noi orânduiri, orânduirea sovietică, ci și o metodă specifică și eficientă: teroarea".

Cele trei ramuri ale Ministerului Afacerilor Interne (Miliția, Securitatea și Trupele de securitate) au fost instrumentele folosite de Stalin și oamenii săi de la Kremlin și București pentru a impune românilor dictatura proletariatului. „Teroarea roșie", sau după denumirea fixată codificat de Stalin „Operațiunea Gayaneh"*, a fost concepută în două etape. Sarcina prioritară a primei etape a fost neutralizarea opoziției autohtone. Șeful Securității, generalul Gheorghe Pintilie, a formulat-o și mai direct: „Trebuie să exterminăm burghezia!" Este exact ceea ce Securitatea a făcut în primii ani de la apariție în eșichierul instituțiilor regimului comunist din România.

„Revoluționarea" societății românești a fost realizată prin eradicarea vestigiilor vechii orânduiri „burghezo-capitaliste": politicienii democrați, avocații, ziariștii, preoții, proprietarii de pământ și industriașii au fost arestați și acuzați de conspirație cu puterile occidentale, îndeosebi cu SUA și Marea Britanie, în vederea răsturnării noului regim. Caracterul coercitiv al „revoluției" a reieșit în mod evident din metodele folosite pentru naționalizarea instituțiilor economice ale țării

---

* I.M. Pacepa susține că „Gayaneh" a fost denumirea de cod a operației de bolșevizare a țărilor din Europa ce urmau a fi ocupate de Armata Roșie. Prin intermediul organelor represive ale polițiilor politice create din timp de Beria în țările intrate în sfera de influență a Kremlinului, trebuiau distruse partidele și organizațiile politice, precum și „aparatul de stat burghez" din zonele respective spre a permite URSS să umple vidul creat cu propriile sale instituții și cadre. Același memorialist destăinuie în lucrările sale că a aflat de la Saharovski — șeful consilierilor sovietici din România — că ideea operațiunii „Gayaneh" i-ar fi venit lui Stalin în timp ce asista în 1943 la premiera baletului lui Aram Haceaturian, fiind profund impresionat de ritmul drăcesc al allegro-ului din „Dansul Săbiilor". Ca să dea și mai multă autoritate noii sale operațiuni, el a decernat Premiul Stalin pentru muzică pe anul 1943 lui Haceaturian, pentru Gayaneh.

și colectivizarea agriculturii. Nerespectarea contractelor colective atrăgea după sine internarea în lagărele de muncă, așa cum era prevăzut în Codul Penal din 1948. S-a introdus munca forțată, în conformitate cu Codul Muncii, din 8 iunie 1950. „Prestarea temporară de muncă", eufemism care ascundea trista realitate prin care Consiliul de Miniștri avea dreptul să ceară cetățenilor acest serviciu, a fost folosită ca instrument de pedeapsă pentru mii de oameni acuzați de sabotaj economic și absenteism, printre care zeci de mii de țărani care se împotriviseră colectivizării forțate a agriculturii. Numărul deținuților a fost îngroșat de victimele deportărilor în masă, de regulă, efectuate de Miliție și Trupele de Securitate, începute din 1952, în principalele orașe ale țării cu scopul de a face loc muncitorilor aduși aici din mediul sătesc pentru a asigura forța de muncă în marile fabrici urbane înființate în virtutea politicii de industrializare. La începutul anului 1955 s-a votat legea care impunea condamnarea la pedeapsa capitală a acelor cetățeni care săvârșeau „crime contra securității statului" și „sabotaje", adică acțiuni ce împiedicau dezvoltarea economiei naționale. Pentru a pune în practică o astfel de politică „revoluționară", organele Ministerului Afacerilor Interne s-au implicat cu „simț de răspundere" și practic fără nici o limită.

Legislația internărilor și „abuzurile". Începând din anul 1950, harta „arhipelagului ororii" s-a îmbogățit cu noi insule, unde crima și teroarea au înlocuit legea și cele mai elementare simțăminte umane. Este vorba despre înființarea unităților și coloniilor de muncă în care au fost internați, în baza unor decrete și ordine, zeci de mii de oameni a căror singură vină a fost aceea de a nu fi fost pe placul puterii autointitulate „democrat-populare". Este suficient să evocăm acele acte normative (decrete, hotărâri) sau ordine, prin care s-au făcut internările în coloniile de muncă, precum și unele documente privind „abuzurile" săvârșite de organele Securității în aplicarea lor pentru a ne da seama, pe de o parte, de mecanismul puterii „democrat-populare", iar pe de alta, de unicul ei scop: exterminarea și nicidecum „reeducarea prin muncă".

La 13 ianuarie 1950, din inițiativa ministrului Afacerilor Interne, Teohari Georgescu, și a ministrului Justiției, Stelian Nițulescu, Prezidiul Marii Adunări Naționale a promulgat Decretul nr. 6, care stipula în articolul 1 că, pentru „reeducarea elementelor dușmănoase R.P. Române și în vederea pregătirii și încadrării lor în viața socială, în condițiile democrației populare și construirii socialismului, se înființează unități de muncă". La articolul 2, decretul făcea referiri vagi la categoriile de persoane care urmau a fi internate. Cităm: „Acei care prin faptele lor, sau indirect, primejduiesc sau încearcă să primejduiască regimul de democrație populară, îngreunează construirea socialismului în R.P. Română, precum și cei care în același mod, defăimează puterea de stat sau organele sale, dacă aceste fapte nu constituie sau nu pot constitui prin analogie, infracțiuni". La punctul „b" al aceluiași decret, se menționa și o altă categorie de persoane pretabilă a fi internată: „Condamnații pentru infracțiuni împotriva securității R.P. Române, care la expirarea executării pedepsei nu se dovedesc a fi reeducați".

În baza acestui decret, la 3 aprilie 1950, Gheorghe Pintilie, șeful Securității și ministru adjunct al MAI, a semnat ordinul nr. 100 care dezvolta art. 2, în sensul că aducea noi precizări privind categoriile socio-profesionale, pretabile a fi internate:

„1. Toți cei care lansează sau răspândesc zvonuri alarmiste, tendențioase, dușmănoase, ascultă și difuzează propaganda deșănțată a posturilor de radio imperialiste;

2. Toți cei care aduc injurii Partidului Muncitoresc Român, conducătorilor săi, Guvernului, Uniunii Sovietice și conducătorilor săi și țărilor de democrație populară;

3. Toți acei cetățeni români care întrețin legături de prietenie cu legațiile imperialiste, care au frecventat sau frecventează bibliotecile și consulatele puterilor capitaliste din România, precum și toți cei ce sunt în relații cu familiile funcționarilor ambasadelor imperialiste;

4. Toți cei ce ațâță la manifestări rasiale și șovine;

5. Instigatorii la nesupunere sau neexecutare — cei ce duc acțiuni dușmănoase, atât la sat cât și la oraș — în contra măsurilor guvernului, în special cu privire la: colectivizări, colectări, planuri de cultură, comasări etc., sau elemente cu un trecut reacționar cunoscut sau foști exploatatori care ocupă încă în producție posturi de răspundere și care dovedesc continuu, prin activitatea lor, delăsare gravă, nejustificată prin incapacitatea lor profesională, atitudine care atrage după sine defecțiuni vizibile la frânarea producției;

6. Toți cei care sub masca religioasă fac prozelitism (diferite religii sau secte), adică speculează sentimentele religioase ale cetățenilor pentru a-i determina la atitudini ostile, dușmănoase regimului (minciuni, prelegeri cu dedesubturi dușmănoase, șovine etc.);

7. Acei care prin corespondență internă sau internațională iau atitudine dușmănoasă, transmit știri tendențioase, alarmiste, dușmănoase, reacționare, instigă".

În partea finală, Ordinul nr. 100 nu omitea să precizeze că internarea în unitățile de muncă era o sarcină exclusivă a Ministerului Afacerilor Interne.

La 22 august 1952, Consiliul de Miniștri al RPR a elaborat sub semnătura lui Gheorghiu-Dej, Hotărârea nr. 1 554, care la capitolul II — intitulat „colonii de muncă" — a preluat cele 7 categorii socio-profesionale prevăzute în Ordinul 100, la care a adăugat încă 10 categorii de persoane pretabile a fi internate:

„• cadre active ale fostelor grupări, partide fasciste și burghezo-moșierești, cum sunt: fostele cadre legionare, cuziste, iredentiste, nylasiste, sioniste, partide hitleriste, național-țărăniste (maniste), liberale (brătieniste), titeliste, tătărăsciene, bejeniste;

• vechea agentură a fostului Serviciu Special de Informații (SSI), vechea agentură a Marelui Stat Major, a Siguranței, Poliției, agenturile de spionaj și contraspionaj germane și maghiare;

• foștii condamnați pentru trecere frauduloasă a frontierei, începând cu 1945;

• chiaburii care sabotează măsurile luate de guvern;

• foștii condamnați pentru sabotaj, începând din 1945;

• foștii condamnați pentru speculă, începând din 1945, care au avut o condamnare de la trei ani în sus;

• rudele trădătorilor de patrie și spioni, care au fugit peste graniță după anul 1945 (tată și copii majori, bărbați);

• rudele elementelor dușmănoase regimului nostru, care au fugit peste graniță înainte de 1944 (ale fostelor cadre legionare, membri de vază ai fostelor partide burghezo-moșierești, care duc activitate de defăimare a regimului nostru), tată și copii majori, bărbați;

• condamnații pentru infracțiuni împotriva securității R.P. Române care la expirarea executării pedepsei prin comportarea lor nu prezintă încrederea de a fi folosiți;

• recidiviștii de drept comun care au mai mult de 3 condamnări și care prezintă un pericol pentru liniștea și asigurarea avutului oamenilor muncii".

La 25 august 1952, ministrul Afacerilor Interne încă în exercițiu, Alexandru Drăghici, a semnat Decizia cu nr. 744, prin care se înființa „Comisia MAI cu sarcina de a lua hotărâri pentru internarea în colonii de muncă". Articolul 2 al Deciziei specifica nominal componența acestei comisii: ministrul adjunct al Afacerilor Interne — generalul-locotenent de securitate Pintilie Gheorghe —, președinte și 6 membri (general-maior de securitate Nicolschi Alexandr, colonel de securitate Corin Aurel, locotenent-colonel de miliție Erdei Iosif; maior de securitate Butica Francisc; maior de securitate Marin Vintilă și maior de securitate Einhorn Wilhelm. Articolul 4 din această Decizie menționa că: „Biroul unităților de muncă din cadrul Direcției a VIII-a Cercetări penale — *n.n.)* din Direcția Generală a Securității Statului, va fi scos din această direcție și va fi atașat cu întregul personal existent pe lângă această comisie, pentru pregătirea și prezentarea materialului și a ținerii evidenței necesare.

La 11 martie 1954 a intrat în vigoare Hotărârea Consiliului de Miniștri cu nr. 337 care abroga HCM nr. 1 554/1953, dar împuternicea Ministerul Afacerilor Interne să fixeze domiciliul obligatoriu pe o perioadă de la 6 luni la 5 ani persoanelor eliberate din închisori sau lagăre de muncă care „dovedeau că nu s-au reeducat și prezentau pericol pentru securitatea statului".

În sfârșit, la data de 17 februarie 1958, Prezidiul Marii Adunări Naționale a emis, sub semnătura lui Ion Gheorghe Maurer și Chivu Stoica, Decretul nr. 89 care prevedea că „pot fi stabilite în locuri de muncă anume destinate persoanele care prin faptele sau manifestările lor primejduiesc sau încearcă să primejduiască ordinea de stat, dacă acestea nu constituie infracțiuni". Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 282/1958 emisă pentru aplicarea Decretului nr. 89/1958 stabilea că se poate fixa loc de muncă obligatoriu, următoarelor categorii de persoane: „foști legionari ce au avut funcții de la șef de garnizoană în sus, care după expirarea pedepsei privative de libertate nu s-au reeducat sau care prin faptele și manifestările lor primejduiesc ordinea în stat, dacă acestea nu constituie infracțiuni; alte elemente care prin faptele sau manifestările lor primejduiesc ordinea în stat, dacă acestea nu constituie infracțiuni".

Stabilirea locurilor de muncă obligatorie pentru categoriile de persoane menționate se hotărî pe o durată de 2 până la 6 ani de către o Comisie a Ministerului Afacerilor Interne formată din doi adjuncți ai ministrului și un locțiitor al procurorului general (general-maior Bucșan Gheorghe sau colonel Dragoș Cojocaru).

Ce consecințe a avut aplicarea acestor acte normative cu putere de lege — care de altfel n-au fost publicate în „Monitorul oficial" — rezultă din conținutul altor documente arhivistice. Se cuvine precizarea că ne aflăm în fața unor documente oficiale emise sau acceptate de instituțiile puterii comuniste și, ca urmare, trebuie interpretate ca atare. În ceea ce ne privește, le considerăm veridice și suficiente pentru dezvăluirea unor „aspecte de teroare și schingiuire — cităm dintr-un astfel de document — care nu pot fi concepute de mintea unui om sănătos și conștient de urmările lor".

Astfel, un raport întocmit la 14 decembrie 1967, de unitatea care răspundea de evidențele operative ale Securității, atestă că în perioada 1950-1954 au fost internate în coloniile de muncă 22 077 persoane (5 154 în 1950, 2 519 în 1951, 11 913 în 1952 și 2 491 în 1953-1954).

În baza Hotărârii Consiliului de Miniștri nr. 282/1958 au mai fost internate în locuri de muncă obligatorii, până în anul 1963, alte 3 658 persoane care se făcuseră vinovate de „instigare și participare la răzmerițe" (adică țăranii care se opuseseră colectivizării); 545 persoane care la eliberarea din detenție nu dovediseră că se reeducaseră și 417 foști membri ai Mișcării legionare aflați cu domiciliul obligatoriu în comunele noi din Bărăgan și care „prezentau pericol pentru securitatea statului". Deci, în perioada 1950-1963 au fost internate în total, după statisticile oficiale ale organelor de Securitate, 25 735 persoane, în colonii de muncă sau locuri de muncă oblgiatorii. Această cifră reprezintă doar numărul internaților pe motive politice, care intrau în sfera de competență a Securității. Alături de aceste persoane au fost internați și recidiviști de drept comun, dar al căror număr nu-l știm întrucât erau înregistrați separat, în evidențele de miliție. Știm însă, cu certitudine, că din rândul recidiviștilor de drept comun se recrutau brigadierii, adică „elementele" cele mai înrăite și care, alături de ofițerii și subofițerii însărcinați cu paza penitenciarelor și coloniilor de muncă, au jucat rolul de torționari și călăi ai deținuților politici. Oricum, aceste cifre trebuie reținute cu rezervă. Ele reflectă suma reconstituirilor în urma investigațiilor în evidențe și arhive, deci acele persoane cărora li se întocmiseră acte. Dar așa cum rezultă din conținutul altor documente — cu precădere cele întocmite de ancheta Procuraturii, din anii 1953-1955 și mai ales de comisia de partid, din anul 1968 —, au fost internate în colonii de muncă zeci de mii de persoane fără să se întocmească acte de evidență.

Iată ce declara în acest sens, la 16 martie 1968, colonelul (r) Bădică Ilie, fost director adjunct în Direcția Unităților și Coloniilor de muncă: „Conducerea lagărului nu avea de undă să cunoască faptele săvârșite de fiecare deținut, întrucât nu aveau nici mandat de arestare și nici vreo altă formă de reținere... Foarte mulți dintre deținuți nu știau pentru ce au fost arestați, la unii li s-a dat drumul după o perioadă de 1 sau 2 ani, fără ca să fi știut vreodată cauza arestării... La Canal se găseau deținuți necondamnați, ținuți numai pe bază de decizie a MAI,

împotriva Constituției și a oricăror legi". La rândul său, Pavel Ștefan, fost ministru de Interne, în perioada 1952-1957, considera că samavolniciile produse cu ocazia internărilor în colonii de muncă se datorau abuzurilor organelor de securitate. Cităm dintr-o declarație a sa consemnată într-o stenogramă din martie 1968: „În relațiile dintre noi și Securitate au fost discuții serioase pentru faptul că făceau arestări fără o bază legală și ni-i trimitea nouă. Așa a fost posibil ca numai într-o singură seară, fără o bază legală, să fie arestați 700 de oameni pentru simplul motiv că în urmă cu 15 ani, unii dintre ei furaseră un lucru de nimic, sau că unele femei fuseseră, tot cu 15 ani în urmă, prostituate... Am găsit foarte mulți deținuți arestați de ani de zile fără să fie judecați, uitați că mai sunt închiși". Același Pavel Ștefan, a cărui sinceritate în fața comisiei de anchetă din 1968 nu i se poate pune la îndoială, mai preciza: „Am cerut să se formeze o comisie care să treacă la eliberarea celor nevinovați. S-a constatat că au stat în închisoare ani de zile oameni nevinovați, doar pentru simplul motiv că au spus că pâinea este rece. I-am spus lui Gheorghiu-Dej că, într-o zi, o să dăm socoteală pentru că nu respectăm legile. Așa am eliberat în trei luni peste 25 000 de oameni. Printre aceștia am găsit un cetățean care, pentru faptul că a spus comuniștii ăștia..., a stat trei ani de zile închis". Punerea în libertate a 25 000 de oameni printr-o singură decizie, fără să se desființeze coloniile de muncă și alte locuri de detenție, constituie dovada cea mai clară că numărul real al celor internați pe motive politice era mult mai mare decât cifra reconstituită din documentele de evidență oficiale. Dar nu numai lipsa unor evidențe clare face aproape imposibilă stabilirea cu exactitate a duratei și numărului celor internați în colonii de muncă, ci și acțiunea premeditată a factorilor de conducere din Securitate. „Când i-am spus lui Pintilie — declara Pavel Ștefan — că sunt oameni care au fost condamnați la 3 ani închisoare și ei sunt acum de 5 ani, îmi spunea că așa este ordinul".

Chiar și actele normative evocate anterior, aberante în esența lor, fapt ce ne scutește de alte comentarii, nu erau luate în seamă. Arestările se făceau în baza a cu totul altor criterii. Amănunte în acest sens oferă colonelul (r) Bădică Ilie, în ampla sa declarație din 18 martie 1968: „Arestările acestor deținuți se făceau după nevoi și în special pentru nevoile necesare construcției Canalului Dunăre Marea-Neagră. Dacă la Canal trebuiau 5 000 de oameni, tovarășul Hosu, director general al Canalului, dădea telefon tovarășului Teohari Georgescu și apoi intra în funcțiune aparatul colonelului Dulgheru [de la Direcția Anchete a Securității — *n.n.*] care împărțea sarcinile, stabilind ce număr de deținuți să aducă fiecare regiune. Știm aceasta pentru că lagărul de la Rahova era anunțat dinainte să trimită dubele la gară, să aștepte trenul X din regiunea Y, adică arestările se făceau după nevoile Canalului și nu după vina anumitor elemente dușmănoase regimului".

„Fenomenul Pitești" — reeducarea prin tortura fizică și „spălarea creierului".

„Toată lumea cunoaște azi Arhipelagul Gulag. Toată lumea mai știe că, sub denumirea posibilă de Arhipelag MAI, el s-a întins și asupra României. Ceea ce n-a ajuns însă — și încă — la cunoștința tuturor este că în Arhipelagul românesc a

existat o insulă a ororii absolute, cum alta n-a mai fost în întreaga geografie penitenciară comunistă: închisoarea de la Pitești". Am desprins acest pasaj din cartea lui Virgil Ierunca, „Fenomenul Pitești", publicată în 1990, întrucât este primul autor care a sesizat că reeducarea prin bătaie, care s-a practicat în sistemul penitenciar din România, la începutul anilor '50, ocupă un loc aparte printre metodele folosite de regimurile comuniste de inspirație sovietică. Despre „fenomenul Pitești" au mai publicat lucrări în străinătate, Dumitru Bacu și G. Dumitrescu, iar după 1989 I. Ioanid a întocmit volume memorialistice, sub titlul „Închisoarea noastră cea de toate zilele". Toate aceste lucrări se bazează pe relatările unor martori și pe propria experiență a autorilor. În 1995, Editura Vremea a publicat o voluminoasă culegere de documente ale procesului reeducării din închisorile Pitești și Gherla care-i confirmă din plin pe memorialiști, dar aduce și numeorase detalii semnificative. Prin urmare, fenomenul Pitești a fost o realitate a regimului comunist din România, bine documentat în istoriografie, ce nu mai poate fi contestat.

Conducătorul experimentului „reeducării și demascării" de la Pitești, extins apoi și în alte închisori din țară, a fost Eugen Țurcanu. Din datele publicate i se poate schița și un portret. S-a născut la 8 iulie 1925. Se pare că era dotat cu o inteligență ieșită din comun, dublată de o dorință fără margini de parvenire. Elev la Liceul „Dragoș Vodă" din Câmpulung Moldovenesc, i s-a părut că drumul cel mai sigur îl reprezenta Mișcarea legionară, fapt pentru care s-a înscris în Frățiile de Cruce. După 23 august 1944, s-a înscris în Uniunea Tineretului Comunist, pe fondul acordului încheiat de Nicolae Petrașcu — reprezentantul lui Horia Sima în România — cu autoritățile regimului comunist, privind „nestânjenirea" reciprocă. Intrat în PCR, în mai 1947, Țurcanu a avansat foarte repede pe linie de partid, ajungând chiar membru în biroul județean Iași. Urma să plece la un post diplomatic în străinătate. A intervenit însă razia din 15 mai 1948, când au fost ridicați membrii organizației legionare din Centrul Studențesc Iași. Unul dintre arestați a pomenit, în cursul anchetei la Securitate, numele lui Eugen Țurcanu în legătură cu șeful lor, Bogdanovici, ceea ce a dus la arestare. În închisoare, grupul legionar a sperat că Nicolae Petrașcu — șeful legionarilor din țară — se va înțelege cu conducerea MAI din nou, iar cei arestați vor fi puși în libertate. Dar au fost judecați și condamnați la ani grei de temniță.

Documentele anchetei oficiale atestă că începând cu anul 1952, operațiunea de reeducare prin bătaie a fost pusă în scenă la indicația conducerii legionare din afara închisorii — Alexandru Bogdanovici, Eugen Țurcanu, Aurel Gherase, Remus Daneș, Popescu Tudor și Alexandru Martinuș. Aceștia au trimis un memoriu către CC al PMR în care arătau că „se desolidarizează atât de șefii lor, cât și de Mișcarea legionară în general", cerând să fie puși în libertate. Se ofereau totodată să furnizeze informații în legătură cu ceea ce se petrecea în penitenciar, prin crearea unei rețele proprii de informatori.

Virgil Ierunca menționează o întâlnire care ar fi avut loc la București — în vreme ce lotul Bogdanovici se afla în tranzit de la Suceava la Pitești — între Nicholschi și Țurcanu, când s-ar fi pus la punct detaliile acțiunii. În documentele oficiale se atestă doar o mențiune făcută de Țurcanu la un interogatoriu luat la

Pitești, la 30 martie 1953. Întrebat de ce s-a gândit la acțiunea de reeducare, Țurcanu a răspuns: „Propunerea de începere a reeducării a fost determinată de faptul că reeducarea era în vederile regimului și o socoteam necesară în penitenciar. De asemenea, când eram la Siguranța Iași, am citit o notă în ziar unde se spunea că Teohari Georgescu a declarat că în RPR penitenciarele trebuie să devină institute de reeducare".

S-a înființat și „Organizația deținuților cu convingeri comuniste" condusă de Țurcanu și Bogdanovici*. Aceleași documente oficiale arată că autorităților li s-ar fi părut suspectă o asemenea organizație, fapt pentru care a fost interzisă. Totuși grupul de legionari și-ar fi continuat activitatea, cu complicitatea unor funcționari din administrația penitenciarelor și profitând de neglijența unor factori de conducere. În aprilie 1949, Țurcanu și alți aliați au ajuns la penitenciarul Pitești, unde au pus în aplicare programul de „demascare" și „reeducare".

Actul de acuzare pe baza căruia li s-a intentat ulterior proces enumeră următoarele metode de „reeducare": „bătaia cu ciomege, vâna de bou, curele, frânghii, picioare sau scânduri de la paturi, ori cozi de mătură; ținerea în poziții chinuitoare timp îndelungat și cu ochii la bec; statul într-un picior cu greutăți de 20-40 kg pe spate și cu fața la perete; statul timp îndelungat pe șezut și cu mâinile întinse la picioare; smulgerea părului din cap și a mustăților, cu mâna sau cu ajutorul unui dispozitiv confecționat dintr-un nasture prins cu ață; strivirea degetelor de la mâini și picioare, prin folosirea unui instrument special, sub forma unui clește confecționat din lemn; adăugarea unei cantități mari de sare în mâncare, cu interdicția de a bea apă; obligarea deținuților să mănânce în poziții incomode și fără să folosească mâinile; obligarea deținuților să mănânce mâncare fierbinte și fără să mestece, lucru care se solda cu opărirea limbii și a esofagului, dezlipirea pielii de pe buze și limbă; obligația, sub tortură, de a mânca propriile materii fecale, ori ale altor deținuți; obligația, sub tortură, de a bea urină; punerea deținuților să se bată cap în cap până cădeau în nesimțire; dezbrăcarea deținuților complet, după care erau trecuți printr-un cerc de bătăuși, care-i loveau până cădeau în nesimțire, după care erau călcați în picioare și bătuți cu diferite corpuri contondente, până le rupeau coastele; lovirea cu bocancii ori cărămizi peste piept și față sau peste alte părți sensibile ale corpului; spânzurarea de picioare, cu capul în closet; introducerea în gură, înainte de a se da stingerea, a unui pămătuf mânjit cu materii fecale și legarea deținutului, până a doua zi, peste gură și mâini.

Exista, de asemenea, și „ora de râs": mai mulți deținuți erau legați la ochi și cu mâinile la spate, după care erau împărțiți în mai multe grupe și repeziți unii în alții, din colțurile opuse ale camerei.

Ceea ce atestă indubitabil documentele oficiale, este că activitatea criminală de mare anvergură în timp și spațiu — căci ea s-a extins apoi la Gherla, Tg. Ocna,

---

* Ulterior, Bogdanovici a fost omorât chiar de către Țurcanu, în cursul acțiunii de „reeducare". Motivul pentru care a făcut-o reiese din declarația dată de Țurcanu la 4 aprilie 1953: „Bogdanovici Alexandru a făcut parte din Serviciul Special de Informații (SSI) de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, în timpul războiului antisovietic".

Târgușor, coloniile de muncă, urmând să fie aplicată în toate penitenciarele — *a fost posibilă cu complicitatea autorităților*. Reiese clar faptul că administrația penitenciarelor a pus la dispoziție torționarilor camere speciale de tortură, camere destinate „anchetelor", unde s-au luat declarații la sute de deținuți, zile și nopți la rând, timp de ani de zile. Pe lângă uneltele de schingiuire, în camerele de „demascare" torționarii dispuneau de hârtie, cerneală, tocuri de scris absolut tot ce era nevoie pentru consemnarea declarațiilor. La penitenciarul Gherla „anchetatorilor" li se puseseră la dispoziție un registru și tuș pentru luarea amprentelor; pe baza registrului respectiv se acordau numerele de înregistrare sub care executau detenția noii veniți. Tot la Gherla, camera de izolare unde se desfășura acțiunea de „demascare" (nr. 101 la etajul III) era încuiată în fiecare seară de supraveghetori. Atunci când deținuții Alexandru Piticaru, Constantin Teja și Teodor Socaci au raportat supraveghetorilor Tămăioagă, Vașcanu și Niki despre tratamentul la care erau supuși, aceștia au rămas indiferenți, iar cei care au raportat au fost bătuți crunt de „anchetatori". Urmarea firească a fost că nici un deținut nu a mai avut curajul să raporteze administrației.

Deținuților maltratați li se cerea să declare organizațiile subversive, depozitele de armament și muniție de care aveau cunoștință, persoanele care dețineau valută, care desfășurau acțiuni de spionaj sau care posedau obiecte aduse în timpul războiului din Uniunea Sovietică. Torționarii le spuneau deținuților că băteau în numele Securității și că aveau permisiunea să întrebuințeze orice metodă pentru ca să-i determine să mărturisească. Celor care „mărturiseau" li se permitea un regim de detenție mai omenos.

Documentele de arhivă dezvăluie numeroase cazuri ce vin să explice cum funcționa mecanismul așa-zisei „reeducări" și complicitatea dintre deținuții torționari și ofițerii de Securitate. Următorul exemplu este cât se poate de elocvent.

În primăvara anului 1951, deținutul Vintilă Weiss a fost luat în primire de echipa formată din Vasile Pușcașu, Vichentie Morărescu, Grigore Romanescu și Ioan Stoian. Acțiunea s-a desfășurat în camera 99 a penitenciarului Gherla. Zilnic, a fost bătut cu cozi de mătură, vână de bou, i s-au aprins bucăți de hârtie la picioare, a fost ținut în poziții chinuitoare, a fost forțat să mănânce materii fecale, i-au fost strivite degetele de la mâini și picioare cu un dispozitiv special. Într-o discuție, pe care a avut-o ulterior cu un alt deținut, Weiss s-a confesat că pentru a scăpa de chinuri inventa în fiecare zi noi organizații subversive sau persoane care făceau spionaj. Îl și sfătuia pe deținutul Gheorghe Paraschiv să procedeze la fel, dacă s-ar afla într-o situație similară. Și nu după mult timp — la 12 iunie 1951 — a început acțiunea de „demascare" a lui Paraschiv, care a durat până la 28 august. Pentru a consemna în scris cele cerute de torționari — cărora li se adăugaseră Gheorghe Popescu și Vasile Păvăloaie — a fost bătut peste fluierele picioarelor, i s-a dat să mănânce foarte sărat fără să i se permită să bea apă, nu a fost lăsat să doarmă șase nopți la rând. Și ce îi cereau să „mărturisească"? Doar că trei sferturi dintre angajații întreprinderii T.P.E.I.L. Gugești erau înscriși în „Organizația de rezistență națională". Până la urmă, Paraschiv a cedat și a semnat declarația cerută. Drept urmare, a fost transferat la Securitate pentru „adâncirea cercetărilor". Deținutul însă i-a

declarat sublocotenentului Avădanei că cele afirmate în penitenciar i-au fost smulse sub tortură. Care a fost reacția lui Avădanei? L-a bătut până a retractat și a „confirmat" cele spuse în cursul acțiunii de „demascare".

În august 1952, acțiunea „demascărilor" a fost stopată brusc, iar echipele de torționari retrase. Stalin a murit abia în martie 1953, ceea ce înseamnă că fenomenul „reeducării" prin demascare nu poate fi pus pe seama destinderii ce i-a urmat. În actuala fază a cercetării nu se dețin suficiente date în baza cărora să se poată explica adevăratele motive ale stopării „reeducării" prin folosirea metodelor inchizitoriale. Știm doar că prin rechizitoriul nr. 2 214, din 20 septembrie 1954, al Procuraturii Militare Teritoriale București au fost trimiși în judecată 22 deținuți torționari, în frunte cu Eugen Țurcanu. În seama lor se reținea „uciderea a peste 30 deținuți, maltratarea și schingiuirea a peste 780 deținuți, dintre care 100 au rămas cu infirmități, iar alții au înnebunit datorită presiunilor psihice și fizice la care au fost supuși".

La 10 noiembrie 1954, Tribunalul Militar București, prin sentința numărul 32, i-a condamnat la moarte și confiscarea averii pe 21 de torționari în frunte cu Eugen Țurcanu, găsiți vinovați de „crimă de teroare în grup și crimă de motive contra securității interne a RPR".

În esență se poate reține că „reeducarea" prin metode psihiatrice de terorizare și lichidare a personalității deținuților politici, adică a celor care se opuneau scopului comunist, aplicat la penitenciarele Pitești, Gherla și în mai mică măsură în coloniile de muncă, la începutul anilor '50 — program efectuat sub conducerea lui Alexandr Nicolschi —, a depășit, în amploare și cruzime, crimele comuniste din alte țări ale Europei Răsăritene. Nici unul dintre autorii care s-au ocupat de studiul acestui „fenomen" nu a reușit să identifice inițiatorul real al programului de „reeducare". În opinia istoricului britanic Dennis Deletant, acest program pare să indice prin natura sa „un model sovietic", gândit de Beria sau conceput de Stalin însuși. Cert este că se baza pe teoriile pedagogului Anton Makarenko (1888-1939) cu privire la tratamentul ce trebuia aplicat deținuților de drept comun. Infractorilor li se inocula ideea că sunt elemente declasate, iar unica lor salvare nu putea veni decât prin sprijinul și grija partidului comunist. Condiția reabilitării era să-i aducă și pe alți infractori pe drumul cinstei, ceea ce se putea realiza prin „reeducare" și munca în colectiv. În România, teoria lui Makarenko s-a aplicat „creator", adică prin combinația dintre tortura fizică permanentă și metoda „spălării creierului".

„Sabotorii" de la Canal. Primele inițiative privind construcția unui canal navigabil între Cernavodă și litoralul Mării Negre, având la bază rațiuni pur economice — respectiv, dublarea căii navigabile a Dunării —, s-au manifestat încă din secolul al XIX-lea. Dar, atât înainte cât și după 1900, dificultățile ori riscurile menținerii portului liber Sulina au determinat interesul inginerilor români și al autorităților de la București față de o asemenea soluție arhitectonică, ceea ce s-a concretizat într-o serie de studii și proiecte, rămase însă fără o materializare palpabilă. Ideea

a revenit în actualitate în toamna anului 1940, atunci când generalul Ion Antonescu căuta să evite paralizarea traficului fluvial prin ocuparea Gurilor Dunării de către armata sovietică. Proiectul de atunci putea fi realizabil, conform estimărilor făcute de specialiști, abia în cinci ani, și în condițiile în care partea română urma să beneficieze de un sprijin financiar substanțial din partea Germaniei. În cele din urmă s-a renunțat și la acest proiect, întrucât declanșarea campaniei pe Frontul de Est, la care a luat parte și armata română alături de cea germană, începând cu 22 iunie 1941, a trezit speranța îndreptățită că pericolul sovietic putea fi îndepărtat.

La sfârșitul anilor '40, conducătorul Uniunii Sovietice, generalisimul I. V. Stalin, a reactualizat proiectul construirii unui Canal Dunăre-Marea Neagră în Dobrogea. Inițiativa viza desigur realizarea unui obiectiv strategic important pentru URSS și anume, posibilitatea de transport ieftin — calea maritimă și fluvială — pentru minereurile de fier destinate țărilor din bazinul dunărean, care cu timpul puteau deveni dependente industrial, prin obținerea de materii prime. În această percepție Canalul dobrogean reprezenta doar o parte a unui proiect mai larg de creare a unui „Ruhr răsăritean", eficiența sa fiind legată de realizarea altui proiect și anume construirea canalului Dunăre-Oder-Rhin. Avându-se în vedere că tocmai în acea perioadă se deterioraseră relațiile sovieto-iugoslave, este foarte posibil ca Stalin să fi urmărit prin realizarea canalului Dunăre-Marea Neagră și un obiectiv militar, adică posibilitatea de a trimite rapid flota sovietică fluvială în sudul Dunării. În opinia istoricului britanic Dennis Deletant, existența unor asemenea obiective ar fi confirmate de „hotărârea sovietică de a acorda suport financiar acestui proiect care, altfel, nu ar fi fost asigurat altor planuri economice românești". Desigur că nu poate fi scăpat din vedere și un alt obiectiv politic al acestei construcții. Prin arestarea celor care se opuneau într-un fel sau altul regimului comunist și internarea lor în colonii de muncă la canal, se dădea o „lovitură decisivă reacțiunii".

Din acest punct de vedere, „modelul sovietic", adică experiența în construirea canalului Bielomar din anii '30 a jucat un rol important. Asemănările sunt izbitoare. De pildă, Stalin dăduse ordinul de a se construi un canal lung de 200 kilometri, cu 20 de ecluze, lucrările urmând să se finalizeze în timp de 20 de luni, cu începere din septembrie 1931. La acest canal din URSS au fost puși să lucreze aproximativ 200 000-300 000 de deținuți și „ingineri sabotori". Majoritatea acestei „forțe de lucru ieftine" o formau condamnații pentru „activitate contrarevoluționară", dintre care țăranii, victimele colectivizării, reprezentau cea mai mare parte. Aceștia au lucrat alături de criminali de drept comun. Responsabilii cu paza și ordinea au fost agenții GPU și ai administrației „gulag"-ului, instruiți să forțeze ritmul de muncă, să urmărească întrecerile între echipe, să organizeze strângerea și debarasarea cadavrelor deținuților decedați, și nu în ultimul rând să alimenteze permanent, cu noi forțe — adică noi deținuți — coloniile de muncă forțată. La construirea canalului sovietic, rata mortalității a fost de 2 500 persoane pe lună, și aceasta nu numai datorită condițiilor inumane de lucru, cât mai ales aberantelor norme impuse. Deținuții trebuiau să concaseze și să transporte doi metri cubi de pământ pe zi (normă obligatorie). Ordinul lui Stalin a fost executat, canalul fiind terminat în aprilie 1933. „Drumul pe apă" care leagă cele două mări — Baltica și Albă —

trece de la Sankt-Petersburg prin Lacul Ladoga, fluviul Svir, lacul Omega, orașul Pavieneț, canalul Bielomar și se termină la Bielomarsk. Lung de 227 kilometri, din care 37 kilometri canale artificiale, legând 190 kilometri de lacuri și râuri prevăzute cu 19 ecluze, 49 diguri, 15 barje și 12 batardonuri pentru reglarea nivelului apei. Canalul Bielomar permite scurtarea cu 4 000 de kilometri a drumului dintre Sankt-Petersburg și Marea Albă.

Prin construirea canalului dobrogean, conducerea sovietică de la Kremlin a urmărit și un scop economic imediat, acela „de a jefui suplimentar România, determinând autoritățile românești să achiziționeze masiv și la prețuri exorbitante utilajele folosite în propriile lor lucrări similare, pe canalul dintre Volga și Don și pe rețeaua de canale dintre Marea Albă și Marea Caspică". Pentru susținerea unui asemenea punct de vedere se aduce ca argument faptul că utilajele provenite de la sovietici și plătite de statul român prin mărfuri, care se achiziționau de regulă cu valută forte și aur, au fost în realitate descompletate și lipsite de piese de schimb, „simple grămezi de fier vechi". Atât proiectul tehnic cât și proiectul de execuție al canalului dobrogean au fost întocmite sub îndrumarea directă a specialiștilor sovietici, printre care și savantul geolog N. N. Muslov. Primele șantiere ale canalului au fost inaugurate cu angajați civili și militari, dar pentru a se intensifica ritmul lucrărilor s-a apelat din plin la deținuți. Proiectul a fost lansat la inițiativa Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER), fiind aprobat prin Hotărârea Biroului Politic al CC al PMR și Guvernului la 25 mai 1949. În ciuda eforturilor depuse de autoritățile românești, precum și a concentrării de forță de muncă — pentru construirea canalului au fost organizate 8 lagăre, populate cu 40 000 de deținuți politici, alături de alți 20 000 de „lucrători voluntari" — lucrările nu au putut respecta nici pe departe ritmul impus de grafic, fapt pentru care s-a hotărât, numai după doi ani, încetarea oricăror activități în domeniu. Stenograma ședinței CC al PMR din 21 iulie 1953, precum și Hotărârea Consiliului de Miniștri al RPR reprezintă documente prin care se recunoaște, de către autoritățile regimului comunist de la București, eșecul de proporții înregistrat în legătură cu proiectul economic al Canalului Dunăre-Marea Neagră. Parcurgând aceste documente, istoricul și publicistul Mircea Suciu a atras pe bună dreptate atenția că trei fapte rămân incontestabile, fiecare cu o semnificație aparte, și anume: „1) hotărârea de închidere a șantierului Canalului Dunăre-Marea Neagră (eufemistic desemnată de Alexandru Moghioroș ca «amânare») a survenit la patru luni și ceva după moartea lui Stalin (5 martie 1953); 2) falimentul strivitoarei investiții a fost, propagandistic, deghizat sub forma preocupării partidului pentru satisfacerea nevoilor materiale ale oamenilor muncii; altfel spus, acest veritabil dezastru economic a devenit peste noapte o ajustare a politicii economice pusă, chipurile, în slujba ridicării continue a condițiilor de muncă și viață ale întregului popor; 3) pentru a nu se da apă la moară dușmanului de clasă — de fapt, pentru a nu-și recunoaște eșecul în fața celor pe care pretindea că îi reprezintă —, partidul comunist a acționat, ca de obicei, după regula celui mai strict secret intern. Fără tobă (cum tot Moghiroș da indicația)". Mai mult, probabil că astfel de justificări nefiind îndeajuns, conducerea partidului s-a arătat mânioasă, și a ordonat Ministerului de Interne efectuarea unei

anchete, prin care să se depisteze „vinovații". Prin urmare, înscenarea așa-ziselor procese ale sabotorilor de la Canal a constituit o altă pagină neagră din istoria Securității.

Urmând indicațiile lui Gheorghiu-Dej, care dorea astfel să iasă cu fața curată din această acțiune megalomanică de cea mai pură inspirație stalinistă, ce înghițiseră 5,5 miliarde de lei și mii de vieți omenești, Alexandru Drăghici, sprijinit de colonelul Nicolae Doicaru, șef, la acea dată, al Direcției Regionale de Securitate Constanța, a înscenat „procesele sabotorilor" (1952-1953).

Regimul inuman și fixarea unor norme de muncă imposibil de realizat, chiar de către persoane valide au făcut ca lucrările să nu poată fi executate la termenele fixate. Adevăratele cauze ale eșecului construirii canalului navigabil dobrogean de la începutul anilor '50 n-au fost făcute niciodată publice, în timpul regimului comunist din România. Din cercetarea documentelor păstrate în Arhiva fostei Securități, principalele cauze ale nereușitei au constat în: declanșarea organizării de șantier cu mult înainte de finalizarea proiectului, ceea ce a dus la eforturi considerabile în amenajări inutile; proiectul tehnic de execuție, în raport cu proiectul tehnic general, amplificase cu 50% volumul total al lucrărilor și al construcțiilor; studiile geologilor sovietici, realizate anterior pe traseul viitorului canal navigabil, erau aproximative și/sau eronate; utilajul importat din URSS și alte țări socialiste nu a funcționat la parametrii scontați. Deși a cunoscut foarte bine aceste cauze reale, Alexandru Drăghici a stabilit, conform indicațiilor, că de vină au fost sabotajele. În consecință și uluitor a cerut întreprinderea de noi cercetări din partea organelor de securitate care să dezvăluie „mâinile criminale".

S-a constituit o comisie condusă de maiorul Maximilian Vardan, șeful Serviciului de contrasabotaj pentru canal. Rezultatul anchetei a fost cât se poate de clar: nu era vorba de sabotaj ci de cauze de altă natură (organizatorică, de proiecte, slabă pregătire profesională a factorilor de conducere). Alexandru Drăghici, mânios, a calificat comisia de anchetă ca „dușmănoasă", a dispus trecerea în rezervă a maiorului Vardan, rearestarea celor anchetați — care fuseseră cercetați în stare de arest, dar eliberați în urma concluziilor Comisiei — și trimiterea lor în judecată sub acuzația de sabotaj.

Într-o ședință la care au participat ministrul adjunct Gheorghe Pintilie, secretarii generali Nicolschi și Mazuru, șefii de direcții Mișu Dulgheru, Gogu Popescu și Carabetian, precum și Iosif Chișinevschi, Alexandru Drăghici a ordonat organizarea unui proces, cerând expres ca întreaga acțiune să se încheie în trei săptămâni. Se stabiliseră, totodată, vinovații, capetele de acuzare și condamnările. Nu este de mirare că noua comisie de anchetă, condusă de colonelul de securitate Mișu Dulgheru, șeful Direcției Anchete, nu s-a sfiit să aplice bătaia în timpul interogatoriilor, amenințarea cu moartea, drogarea persoanelor anchetate, supunerea la interogatorii non-stop, ceea ce a dus la epuizarea lor fizică, în condițiile în care li se refuza hrana. Unul dintre anchetatori, Nicolae Dumitrescu, recunoștea că „pregătirea celor arestați în vederea procesului s-a făcut în parte de către anchetatori, iar în final de către Dulgheru, Mazuru și consilierul sovietic".

În urma procesului, inculpații au fost găsiți vinovați de sabotaj și condamnați la moarte: Dumitru Nichita, Nicolae Vasilescu și Aurel Rozei. Alți șapte inculpați

au fost condamnați la închisoare pe viață sau pe diferite termene. După doi ani de temniță, aceștia din urmă au fost grațiați și repuși în drepturi.

Eșecul din anii 1949-1953 al construcției Canalului Dunăre-Marea Neagră a avut și o importantă consecință în plan politic. Liderul comunist de la București, Gh. Gheorghiu-Dej, alături de alte personaje din conducerea statului român au realizat — este adevărat, după moartea lui Stalin — că „sprijinul frățesc" al Uniunii Sovietice provoacă pagube serioase României și interesului național, ceea ce a determinat ulterior baza ideologică a mutațiilor în relațiile dintre București și Moscova. Securitatea, la rândul ei, chiar dacă în prima fază a anchetat cu obiectivitate și a stabilit cauzele reale ale eșecului, prin faptul că în a doua fază a cedat — ofițerii anchetatori lăsându-se cu prea multă ușurință și din oportunism atrași în acțiuni brutale și în falsificarea probelor —, nu a dovedit altceva decât că este o instituție docilă, a cărei menire nu putea fi alta decât să execute ordinele iraționale ale conducerii partidului.

„Practici fasciste" în munca de securitate. O dată ajunse în coloniile de muncă sau în alte locuri de detenție, persoanele erau supuse procesului „reeducării prin muncă". Ce metode se foloseau aflăm din Rechizitoriul nr. 7/27 februarie 1954 întocmit de Procuratura Militară pentru unitățile MAI:

„Fără nici o justificare mulți deținuți au fost bătuți cu ranga de fier, cazmaua, lopata, cravașa, unii dintre ei murind în urma traumatismelor, iar alții rămânând schilozi pentru toată viața: asasinarea prin împușcare; interzicerea tratamentului medical deținuților bolnavi și scoaterea lor la muncă în mod forțat, contrar prescripțiilor medicale, fapt ce a dus la moartea unora; introducerea deținuților în carcere descoperite iarna, îmbrăcați sumar sau chiar în pielea goală; obligarea deținuților de a intra în apă până la brâu, în anotimpurile friguroase, ca să taie stuf și papură; alergarea deținuților de către supraveghetori călare și călcarea lor în copitele cailor; scoaterea deținuților la lucru dezbrăcați în timp de iarnă pe digul în construcție și pedepsirea unora de a sta până la brâu în apa înghețată; legarea unor deținuți de mâini și ținerea lor... în pielea goală vara, ziua și noaptea, pentru a fi mușcați de țânțari; profanarea cadavrelor deținuților; îngroparea unor deținuți de vii".

Să vedem cine erau acești actori, adică torționarii din coloniile de muncă, care din ordinele superiorilor, dar și din proprie inițiativă, aplicau deținuților tratamentul mai sus-menționat. Șeful organelor de securitate cu sarcini speciale la șantierele Canalului a fost colonel Albon. La colonia Salcia, locotenenții Popa Ion, Pavel Ioan, Manciulea Petre, sublocotenentul Ilinca Tudor, plutonierii Bojoacă Aurel, Bucoveanu Gheorghe și Scripcaru Vasile sunt numele cel mai frecvent întâlnite în documentele de anchetă. Lor li se adaugă numele locotenentului-major Borcea Liviu de la colonia Capul Midia și ale altor zeci de brigadieri torționari din celelalte colonii. Documentele consultate amintesc alături de colonelul Albon și pe colonelul Cosmici, directori ai Centrului de coordonare a coloniilor de muncă cu sediul la Constanța „care împreună cu ajutoarele lor au permis și cultivat

atitudinile de menținere a disciplinei prin bătaie sau împușcare și nu au tras la răspundere pe comandanții care au permis și au practicat astfel de lucruri".

Despre colonelul Albon, colonelul (r) Bădică Ilie își amintea: „Acest Albon a fost condamnat pentru unele crime de război. Înainte de 1944 el și-a însușit de la evrei o serie de bunuri și mai târziu a ajuns anchetat la Securitate, dar i s-a dat drumul și a fost apoi numit comandant la o colonie de muncă unde și-a făcut de cap: bătea și schingiuia oamenii".

Întrucât comentariile ar putea fi bănuite de subiectivism, ne vom mărgini în continuare a spicui alte câteva fragmente din declarațiile martorilor, ce reflectă atrocitățile produse în coloniile de muncă asupra persoanelor internate. Medicul deținut Rizescu Nicolae a făcut următoarea declarație: „Venea în infirmerie locotenentul Popa și întreba pe fiecare bolnav ce are și atunci îi scotea pe toți afară, bătându-i cu ce avea la îndemână, cu palmele, cu pumnii, cu picioarele, cu cizmele, cu cozile de mătură etc. Aproape întotdeauna locotenentul Popa venea în stare de ebrietate. Acești bolnavi nu puteau efectua nici o muncă fizică și ei făceau parte din inapții care trebuiau evacuați. Este de remarcat faptul că deținuții blonavi erau scoși afară pe zăpadă, dezbrăcați, desculți, cu ce apucau să se îmbrace în fugă... Am văzut personal un deținut adus de la Băndoiu la Salcia, fără nas și urechi. Mi-a spus că a fost introdus în carceră de către locotenentul Popa chiar un mort, pe considerentul că atât cât a trăit nu a stat în carceră".

Deținutul Nicolae Ion declara la 17 mai 1956, în fața Tribunalului Regiunii a II-a Militare: „Deținutul Ene era bolnav de ulcer și nu a ieșit la muncă. Acest deținut era lângă patul meu. În dormitor a intrat locotenentul-major Borcea Liviu înarmat cu un ciomag și după ce Ene a raportat că nu a ieșit la muncă deoarece era bolnav de ulcer, i-a dat mai multe lovituri cu ciomagul. Din greșeală Borcea m-a lovit și pe mine cu ciomagul în genunchiul stâng și nu am putut pune piciorul în pământ două săptămâni. Cu aceeași forță l-a lovit și pe Ene". Deținutul Leoveanu Vasile declara la 14 mai 1953 în fața organelor de cercetare ale Procuraturii: „În ziua de 7 ianuarie 1953 am fost de față când subofițerul Bucoveanu Gheorghe a trântit din vagon pe deținutul Ciufu N. Ioan care avea vârsta de 50 ani [și era bolnav — *n.n.*], lovindu-l cu capul de o bară de fier. După jumătate de oră, Ciufu a decedat în dormitor".

Metodele folosite de brigadierul Olaru Constantin sunt arătate în declarația lui Rizescu Nicolae: „Deținuții, la vizita medicală, mi se plângeau că au fost bătuți de Olaru și într-adevăr prezentau echimoze. Am văzut pe Olaru cum făcea instrucție cu deținuții noaptea prin colonie, sculându-i pe motivul că visase urât. Într-o zi mi-a venit un deținut rom, cu nasul rupt. Personal și cu oficiantul sanitar, sergentul Baltag Toader, l-am admonestat chiar în fața celor bătuți de el, iar a doua zi dimineața m-a raportat sublocotenentului Duma și plutonierului Bojoacă. Seara, împreună cu Leoveanu am fost băgați la carceră, unde am stat 2 zile și 3 nopți". Deținutul Zimbacov Iacov declara și el la 14 mai 1953: „În seara zilei de 14 ianuarie 1953 am văzut cum brigadierul Cârcu Nicolae împreună cu deținutul brigadier Kiss au mers la penitenciar unde au bătut cu un ciomag pe toți deținuții de acolo, în special pe deținutul Schwartz Iosif, pe care l-au luat în grajd

unde l-au electrocutat pentru a-și satisface anumite plăceri. După două zile Schwartz a murit în urma acestor maltratări". Amănunte despre metodele folosite de locotenentul Manciulea găsim în declarația aceluiași deținut medic Rizescu Nicolae: „Într-o dimineață din decembrie 1952 au fost bătuți doi deținuți în urma căreia aceștia au decedat. Cauza morții — traumatisme provocate de corpuri contondente pe tot corpul. Pe acești morți îi are pe suflet locotenentul Manciulea... Tot în luna decembrie 1952 am fost trimis la Secția Strâmba să selecționez bolnavi. Nu am luat toți bolnavii ci doar pe cei mai gravi, în număr de 32 și i-am adus la Salcia pentru a-i evacua. Când i-a văzut, locotenentul Manciulea a început să strige că aceștia nu sunt bolnavi și a început să facă instrucție cu ei pe ploaie și noroi (culcări, ruperi de rânduri, alergări etc.) de la orele 11 dimineața până seara. Menționez că toți bolnavii erau bătrâni și inapți de muncă". Se pare că majoritatea deținuților internați în coloniile de muncă erau inapți din punct de vedere fizic, fapt ce dovedește că unicul scop al internării era exterminarea lor. Medicul deținut Rizescu Nicolae preciza: „Au sosit din Penitenciarul Caransebeș toți inapții, cărora nu li s-a făcut nici o vizită medicală înainte de a fi trimiși la Salcia. Personal, medicul Husaru i-a întrebat dacă au fost vizitați de vreun medic înainte de a fi trimiși la Salcia și ei au răspuns negativ".

Un raport al organelor de Securitate, elaborat în anul 1968, menționa că „faptele deosebit de grave petrecute în coloniile de muncă din Dobrogea nu au constituit un caz izolat", atrocități de proporții asemănătoare având loc „în aceeași perioadă, precum și ulterior în coloniile de muncă de la Țicani și Bicaz". Din păcate, acest document nu ne oferă și alte detalii. Oricum, el ne sugerează că tratamentul aplicat la Salcia, Capul Midia, Cernavodă, Poarta Albă, Tătarca a fost extins și în alte colonii și locuri de muncă forțată.

Despre cei decedați în coloniile de muncă, datorită tratamentului inuman aplicat, documentele oficiale ne oferă următoarele cifre: „colonia Salcia — doar în perioada iunie 1952-ianuarie 1953 — deci într-un răstimp de 7 luni, ar fi decedat 63 de deținuți, iar la colonia Cernavodă ar fi decedat 70 de deținuți". Un document statistic întocmit în anul 1967 de Serviciul Dispecerat al Ministerului de Interne ne oferă cifra de 656 decese înregistrate în toate coloniile de muncă. Desigur, și în acest caz, cifrele pot fi reținute cu rezervă, întrucât autoritățile nu aveau interesul să dezvăluie adevărata realitate. Pentru a putea deduce amploarea fenomenului mortalității în coloniile de muncă, consemnăm unele „amănunte" strecurate printre rânduri în declarațiile celor implicați. Astfel, colonelul (r) Bădică Ilie declara: „Îmi aduc minte că la coloniile de pe Canal au fost împușcați unii deținuți, datorită faptului că ar fi încercat să evadeze, ba ceva mai mult, *exista o întrecere între comandanți care să dea mai multe exemple* (subl. n.), pentru a încetini dezertările care erau destul de numeroase".

Memorialistul George Mârzaca, fost deținut politic, ne oferă și alte detalii despre o asemenea practică, ce luase deja proporții la colonia de muncă Poarta Albă: „Ostașii care organizau și făceau paza noastră erau educați în sensul dușmăniei permanente împotriva deținuților politici, li se cerea să fie vigilenți, să nu se încerce vreo evadare. Această educație dusă la extremis a creat și excese, mergând

până la evadări imaginare, fie regizate de câte un gradat, care chema un deținut la el, în afara zonei și soldatul îl împușca fără somație și ultimul primea 15 zile permisie pentru îndeplinirea datoriei și vigilenței. Dorința soldaților de a primi liber pentru uciderea cu premeditare, dar cu acoperire, începuse să ia proporții, iar viața noastră nu mai avea nici o valoare; la cea mai mică clipă de neatenție, era atât de prețuită că se evalua numai la 15 zile permisie pentru cel care ți-o lua". Într-un alt pasaj din lucrarea sa, același memorialist se destăinuie: „Am fost martor la scene de un dramatism nemaiîntâlnit: când lucram la descărcat vagoanele pline cu pământ pentru taluzarea malurilor, băieții care erau împinși de milițieni (supraveghetorii cu producția) să se urce în vagoane, să curețe pământul lipit de platformă și în poziții periculoase de vagon înclinat și basculat, care din defecțiuni tehnice se închideau, revenind în poziție normală, orizontală și prindeau în lama lor ucigătoare trupuri tinere, din care cădeau părți de oameni în afara vagonului pe taluz, iar alte părți rămase tăiate în vagonul închis. Un singur proces-verbal, în care se scria cu multă ușurință accident inevitabil de muncă și numărul de tineri uciși se scădea din efectiv, ca niște efecte uzate". Un alt deținut politic, Sandu Manea, spunea că cei dintre ei care trebuiau reduși la zero „erau împușcați, apoi așezați între sârme, după care urma un proces-verbal de scădere din efectiv pentru tentativă de evadare".

Leoveanu Vasile, cel ce îndeplinise funcția de sanitar pe lângă medicul Rizescu Nicolae, declara la 10 iunie 1953, în fața organelor de Procuratură: „Începând din decembrie 1952 *mortalitatea a luat proporții mari* (subl. n.) în cadrul coloniei Salcia. Cauzele morții au fost: trimiterea în colonie unde se presta o muncă prea grea a unor deținuți inapți; bătaia, care atinsese proporții mari". Colonelul (r) Bădică Ilie își mai amintea și el: „...La Direcția Generală a Penitenciarelor veneau sesizări despre moartea unor contrarevoluționari care mureau în penitenciare și colonii de muncă și din dispoziția conducerii MAI, multă vreme, *decesele nu au fost anunțate la Sfatul Popular* (subl. n.). Când Procuratura a auzit despre aceste lucruri, chemând să se intre în legalitate, s-au făcut înregistrări în noi registre de stare civilă pentru a se putea înregistra oarecum decesele".

Cercetate cu atenție, aceste declarații ne dezvăluie unele aspecte interesante. Astfel, dacă este să coroborăm fie și cifra oficială de 25 735 — cât reprezintă numărul internaților în coloniile și în locurile de muncă obligatorii, pe motive ce intrau în competența organelor de Securitate, la care ar mai trebui adăugată cifra de 20 000, cât reprezintă numărul persoanelor eliberate, la inițiativa ministrului de Interne, Pavel Ștefan, întrucât nu aveau forme legale de internare, dar și o cifră de ordinul miilor, ce reprezintă recidiviștii de drept comun — cu expresii de genul „mortalitatea a luat proporții mari" sau „decese numeroase", „decese neînregistrate la Sfatul Popular" etc., în chip firesc se cuvine răspuns la întrebările: cât a fost în realitate ponderea mortalității? Se poate compara cu cifra de 2 500 persoane pe lună, adică cu rata mortalității înregistrată la coloniile de deținuți politici de la canalul sovietic Bielomar din URSS? Dacă este să avem în vedere că cerberii comunismului românesc au căutat să imite întocmai „modelul sovietic", atunci am fi tentați la prima vedere să răspundem afirmativ. Dacă este să facem însă un calcul, la îndemână,

socotind 46 de luni cât a durat construcția la Canalul Dunăre-Marea Neagră, cu 2 500, rata mortalității în URSS, ajungem la o cifră de aproximativ 115 000 de persoane, ceea ce depășește practic, dacă nu cumva este chiar dublu față de cifra celor internați (aproximativ 60 000). Singura concluzie ce se impune este că, în ciuda condițiilor inumane și a comportamentului excesiv de brutal din partea lucrătorilor MAI, în coloniile de muncă din România rata mortalității a fost mult mai mică decât în URSS. Probabil condițiile climaterice mai blânde în ținutul dobrogean față de regiunea dintre Marea Baltică și Marea Albă, ar fi o explicație.

Va trebui să recunoaștem că în faza actuală a cercetărilor suntem încă departe de aflarea cifrei reale a celor decedați în coloniile de muncă din România. Oricum, cifra reală a mortalității nu poate fi cea reconstituită oficial în 1967 (656 persoane), ci mult mai mare. Ne bazăm această afirmație pe faptul că o amplă investigație asupra dosarelor celor internați în penitenciare și colonii de muncă (în perioada 1948-1964) întreprinsă de organele de Securitate în anul 1967, ne dezvăluie că „pentru un număr de 1 304 deținuți decedați nu s-au întocmit acte, decesele nefiind înregistrate în nici o evidență, nici la Consiliile populare".

Există, de asemenea, numeroase omisiuni și neconcordanțe între evidențe și documentele de arhivă, ceea ce îngreunează eforturile de cercetare pentru stabilirea adevărului. Un exemplu elocvent îl constituie cazul doctorului Constantin Argetoianu. În evidențele Securității figurează arestat la 6 mai 1950 pe motiv că „a fost demnitar al regimului burghezo-moșieresc" și că „în baza deciziei MAI nr. 334 din 1951 a fost internat pe timp de 24 de luni într-o colonie de muncă". După expirarea termenului, considerându-se probabil că nu a fost suficient de bine „reeducat", deși era în vârstă de 82 de ani, prin decizia MAI nr. 550/1953 i s-a majorat la 60 de luni internarea în colonie de muncă. Pedeapsa urma să expire la 1 august 1958, însă condamnatul a decedat la 6 februarie 1955. Din documentele aflate în dosarul de internare lipsesc tocmai piesele de bază: mandatul de arestare, dispoziția privind locul de detenție și certificatul de deces. Despre locul internării și data decesului aflăm dintr-un alt document întocmit în 1968 de organele de Securitate. Este vorba de un tabel ce cuprindea numele a 52 de foști lideri politici și personalități ale vieții culturale românești ce au fost internați în penitenciarul Sighet și au decedat în intervalul 1950-1955. La poziția 51 apare inserat numele lui Constantin Argetoianu, unde se consemnează doar data decesului, nu însă și numărul actului de deces.

În aceeași situație se aflau și alte 25 de persoane trecute în acest tabel. Deci, la aproape jumătate din numărul deținuților politici internați la Sighet și decedați ca urmare a condițiilor inumane la care au fost supuși, nu li s-au întocmit acte de deces. Acest aspect demonstrează clar că factorii de răspundere din Ministerul de Interne și din conducerea PMR nu au dorit să se cunoască cifra reală a celor decedați în penitenciare și colonii de muncă și au acționat premeditat în acest sens. Anchetele ce s-au făcut ulterior pentru depistarea celor decedați în timpul detenției nu au mers până la capăt. Se loveau totdeauna de interesele înalților demnitari ai regimului comunist. Chiar și atunci când Justiția se părea că și-ar fi spus

ultimul cuvânt, intrau în funcțiune intervențiile celor din conducerea MAI, care practic anulau efectele actului justițiar.

Astfel, ancheta făcută de organele de procuratură între anii 1953-1955 s-a finalizat prin trimiterea în judecată a persoanelor vinovate. Prin sentința generală nr. 1 082 din 10 iunie 1955 a Tribunalului Militar pentru trupele MAI, confirmată prin Decizia nr. 180 din 10 decembrie 1955 a Tribunalului Suprem, Colegiul Militar, au fost condamnate 32 de persoane, din care 21 din rândul ofițerilor și subofițerilor din Ministerul Afacerilor Interne și 11 deținuți brigadieri, la pedepse privative de libertate, variind între 5 ani închisoare și muncă silnică pe viață. Dar, la intervenția lui Alexandru Drăghici, s-au elaborat decretele nr. 403 din 22 august 1955 și 484 din 1 octombrie 1957, prin care acești ofițeri și subofițeri condamnați în 1955 au fost grațiați. Mai mult, din ordinul ministrului adjunct, general-locotenent Gheorghe Pintilie, li s-au acordat salariile pe trei luni și au fost trimiși pentru o lună la casele de odihnă ale MAI, după care au fost reîncadrați în toate drepturile lor ca lucrători în Ministerul Afacerilor Interne, recunoscându-li-se și vechimea neîntreruptă în muncă.

Motivele pentru care Alexandru Drăghici și Gheorghe Pintilie au intervenit pentru eliberarea torționarilor de la coloniile de muncă nu sunt greu de intuit. Ofițerii și subofițerii găsiți vinovați nu erau decât „peștii cei mici", uneltele mărunte care puseseră în aplicare ordinele superiorilor, adică ale celor din conducerea partidului și a Ministerului Afacerilor Interne. Doreau să le cumpere în acest fel tăcerea, lucru pe care l-au și reușit, dar nu definitiv. Cu ocazia anchetei din anii 1967-1968 au ieșit la iveală unele aspecte trecute până atunci sub tăcere. Fostul ministru de Interne, Pavel Ștefan, declara: „...Era un lucru revoltător, se întâmplau lucruri care pur și simplu te uluiau... Deținuții erau bătuți în așa hal încât pierdeau carnea de pe ei... Oamenii erau terorizați și nu educați... Acestea erau bătăi barbare, banditisme... Mulți dintre deținuți și-au pierdut viața, memoria, sau au devenit schilozi... *Aceasta a fost o linie, de a aresta și schingiui fără să existe vreo învinuire* (subl. n.). A fost întrebat Stelian Nițescu, care era ministrul Justiției, de ce se admite așa ceva și a răspuns că erau alții mai mari decât el".

Tot Pavel Ștefan își mai amintea că atunci când a analizat situația la conducerea superioară de partid, unde a propus unele măsuri de îmbunătățire a condițiilor celor internați în colonii de muncă și penitenciare ar fi primit următorul răspuns din partea lui Constantin Doncea și Gheorghe Apostol: „Unde te trezești dumneata! În timpul războiului oamenii sovietici trăiau în bordeie sub pământ". Deci modelul sovietic era determinant. Colonelul Bădică Ilie își amintea și el: „Dacă se pregătea masa mai bună pentru deținuți, tov. Pintilie era informat și trăgea la răspundere comandantul penitenciarului sau coloniei de muncă, spunându-i că dacă dă mâncare mai bună la deținuți pactizează cu dușmanul de clasă". Cum reușea Pintilie să fie atât de bine informat, ne spune tot colonelul Bădică Ilie: „Pintilie avea un serviciu personal numit Serviciul D, care-l informa cu tot ce se întâmplă în penitenciare și colonii. Știa și când un ofițer sau subofițer bea o țuică". Se pare că acest Serviciu D coordona — în mod secret — aplicarea metodelor de reeducare. Când colonelul Bădică Ilie a făcut inspecție la mai multe penitenciare și colonii

de muncă, a constatat implicarea Serviciului D în provocarea bătăilor și schingiuirii deținuților. Dar iată ce s-a întâmplat: „Am luat măsură, interzicând din momentul acela să se mai practice asemenea *metode fasciste* (subl. n.), după care ofițerul a și plecat la București să raporteze despre amestecul meu în această acțiune. La București, Tudor Sepeanu mi-a atras atenția că nu este cazul să mă amestec, că aceasta este o acțiune mare pe care o conduce direct tovarășul ministru adjunct Pintilie. Eu i-am raportat colonelului Baciu Ion [șeful Direcției Penitenciare, Lagăre și Colonii — *n.n.]* despre cele întâmplare, lucruri de care și el știa că se practică în penitenciare și colonii de muncă, dar că și lui îi spusese Sepeanu să nu se bage în asemenea probleme".

Exemple de acest gen sunt numeroase. Ele au fost scoase la iveală de ancheta de partid din 1967-1968 și atestă implicarea conducerii PMR și a Ministerului Afacerilor Interne în aplicarea metodelor fasciste pentru „reeducarea", în realitate exterminarea deținuților politici. Dar nici de această dată adevărații vinovați nu au fost trași la răspundere în fața Justiției. Sub acest aspect, ancheta din 1967-1968 nu a rezolvat mare lucru. De altfel, ea fusese ordonată de Nicolae Ceaușescu, nu din spirit justițiar, ci pentru a dobândi capital politic. Știm bine că în urma acestei anchete au fost reabilitați Lucrețiu Pătrășcanu și Ștefan Foriș, iar Alexandru Drăghici scos la pensie. Nici un membru din conducerea PMR implicat în atrocitățile menționate nu a răspuns pentru faptele sale în fața Justiției, cu toate că documentele rezultate din anchetele efctuate în anii 1953-1955 și 1967-1968 reliefează un adevăr de necontestat și anume că în societatea românească s-au produs crime, atrocități, deportări, purificări politice, internări în penitenciare și colonii de muncă forțată unde au fost exterminați zeci de mii de oameni. Nici conducerea dejistă și nici clanul ceaușist nu au mers până la capăt în stabilirea adevărului pentru că fiecare în parte, într-un fel sau altul, se simțea răspunzător în fața poporului român și a istoriei.

„Abaterile" lucrătorilor din Miliție. În luna iunie 1952 organele Direcției Generale a Miliției au făcut o descindere la Întreprinderea „Competrol", în urma căreia au fost arestate circa 100 de persoane bănuite că desfășoară acțiuni de „sabotaj" și „subminare a economiei naționale". După 9 luni de anchetă, în care s-au folosit metode primitive pentru obținerea declarațiilor, așa cum doreau anchetatorii și nu pentru aflarea adevărului, cei arestați au fost puși în libertate, fără a li se putea imputa vreo infracțiune. În perioada arestului și anchetei, s-au făcut presiuni și asupra membrilor de familie. Soțiile celor arestați au fost mutate, din locuințele de serviciu oferite de întreprindere, în case insalubre, iar copiii au fost amenințați cu exmatricularea din școli pe motiv că părinții lor erau „hoți" și „sabotori".

Întrucât mulți dintre cei arestați erau tovarăși de partid cu anchetatorii-torționari, ajunși în libertate, s-au adresat forurilor superioare pentru a li se face dreptate. Organele de partid au hotărât ca analiza abuzurilor comise să se facă în cadrul unei ședințe organizate la Comitetul Central al Sindicatelor. Ședința a fost

condusă de Alexandru Drăghici, șeful Direcției Generale a Securității Poporului, alături de reprezentanți ai Procuraturii, Ministerului Petrolului și organelor superioare de partid. Printre participanți se aflau în sala de ședință atât persoanele care aveau cunoștință de felul în care se desfășurase ancheta și știau motivul ei real, precum și cei care suferiseră de pe urma bătăilor din timpul anchetei și umilințelor la care au fost supuși pe durata arestării la închisoarea Văcărești. Alexandru Drăghici și reprezentanții „conducerii superioare" de partid au avut ocazia să audă toate amănuntele în legătură cu abuzurile organelor de miliție.

Avram Constantin, unul dintre cei arestați pe nedrept, a declarat: „Am fost bruscat în tot felul. Mi-au pus o sfoară cu un nod să stau în fața ei într-un picior, m-au înghiontit — sublocotenentul Coman mai les —, cerând să le declar ce vor ei. N-aveam ce spune. Ne-au băgat într-o cameră lipsită de aer. Apoi ne-au trimis la Văcărești". O altă victimă, Răchițeanu, a povestit ministrului Drăghici ceea ce a pățit din momentul arestării: „La DGM am fost luat în primire de un anchetator care spune: Eu sunt CC-ul, eu sunt Partidul! și mă înjura în tot felul. Apoi m-a trimis sus în cameră... După 14 zile am fost chemat la anchetă, am fost lovit cu cizma în fluierul piciorului. Cele mai murdare umilințe și batjocuri le-am suferit de la acest tânăr anchetator. Mi-a spus că sunt ticălos și că mă gândesc la americani".

Nici femeile arestate nu s-au bucurat de un tratament mai omenos. Zane Ioana, funcționară la Competrol, a mărturisit în fața lui Drăghici: „M-au ținut două săptămâni la carceră. Carcera era un closet cu gaură, unde toți deținuții mergeau și totul se scurgea pe dedesubt, și tot mirosul ăla l-am înghițit 48 de ore. I-am atras atenția sublocotenentului Coman că sunt suferindă de plămâni... Mă scotea de 3-4 ori pe zi la anchetă și mă lovea cu cizmele... De două ori m-a dat cu spatele de perete că trei nopți am scuipat sânge... Am stat acolo de la 18 iulie până la 30 august când m-au depus la Văcărești. Mi-au arestat copilul. Cum au procedat cu el nu știu, dar n-a avut ce să spună despre mama lui. Au dat telefon să fie suspendat din școală, pentru că mama lui e o hoață. Copilul s-a speriat. Apoi i-au dat drumul..."

Un alt funcționar, Davidovici, de la Competrol, arestat de asemenea abuziv, s-a destăinuit cu aceeași ocazie: „După 8 zile m-a luat în serie sublocotenentul Coman, cu bâta, cu statul în picioare 10 ore și dacă picam jos, turnau apă pe mine și spuneau dacă moare nu-i nici o nenorocire și mă amenințau cu familia. În luna iulie am aflat că soția a fost dată afară din casă, lucrurile auncate în stradă și a fost băgată într-o cameră insalubră în Bucureștii Noi, fără lumină și apă".

Comportamentul abuziv al anchetatorilor Miliției se pare că nu cunoștea nici o limită. Se ajunsese să se aresteze oameni, doar pentru că li se părea milițienilor că sunt sfidați. Lerner Lupu, unul dintre cei care au cunoscut pe propria-i piele un astfel de tratament declara: „În seara zilei de 1 decembrie când m-a chemat la o nouă anchetă, Coman, care era cam amețit, mi-a spus: D-ta trebuia să fii liber, însă te-am reținut pentru că mi s-a părut că ne sfidezi. Pentru asta m-au ținut 10 luni în pușcărie".

La fel de terifiante sunt și declarațiile unui anume Brătianu, șofer la Competrol: „Într-o seară am fost chemat în fața a patru tovarăși, dar n-au putut scoate nimic

de la mine, pentru că nu știam nimic. Mi-au dat un pumn. Atunci m-am sculat în picioare, le-am mulțumit și am spus: Noi muncitorii am crezut că în Miliția noastră există oameni muncitori, cinstiți, care știu să ancheteze. Acum văd că Dvs. anchetați și bateți. Mi-a mai dat un pumn și cu cizma în picior. Le-am spus că am tată de 70 de ani în G.A.C., frații mei sunt în organizația de masă, eu sunt un muncitor cinstit și membru de partid. A spus că mă bagă în mama cu partidul meu cu tot, și că nu vrea să știe nimic".

Oficialitățile le-au promis celor audiați că li se va face dreptate. Din relatările ulterioare ale unora dintre victime, rezulta că au fost repuși în drepturi, în sensul că li s-a permis reîncadrarea în serviciu și li s-au plătit salariile pentru perioada cât au fost arestați. În schimb, violențele folosite de anchetatori au fost trecute la capitolul „abateri" și sancționate ca atare.

Pentru a contura o imagine de ansamblu, să notăm că numărul acestor „abateri", pe întreaga Direcție Generală a Miliției, în perioada anului 1953 și primele luni ale anului 1954, au fost de 22 190, din care 2 609 cazuri de lipsă de vigilență, 26 pierderi de arme și documente secrete, 1 679 abuzuri, 16 cazuri de furt, 4 702 bețiii și scandaluri, 13 150 alte abateri de la disciplină. Se poate deduce cu ușurință că folosirea violenței în anchete era o abatere de la disciplină, trecută în ultima categorie, de altfel și cea mai semnificativă.

Din documentul intitulat *Referat cu privire la starea de disciplină din Miliție*, semnat de generalul-maior Ion Alexandrescu, locțiitor al ministrului Afacerilor Interne, aflăm că toate abaterile au fost sancționate după cum urmează: 258 retrogradări în grad sau funcție, 64 avertizări pentru a nu fi corespunzător în funcție, 12 546 arestați la garnizoană, 7 636 arestați la domiciliu și 1 686 atenționări sau mustrări scrise. După cum rezultă din document, prin fața justiției nu a trecut nici un funcționar al Direcției Generale a Miliției, cel puțin pentru perioada 1953-1954. Sancțiunile de mai sus au fost probabil repede uitate, dar umilințele și traumatismele morale suportate de cei ce au simțit pe pielea lor abuzurile funcționarilor din Ministerul Afacerilor Interne au rămas întipărite în memorie.

Bătaia arestaților era, de altfel, unul dintre cele mai frecvente abuzuri în epoca aceea. Generalul-maior Ion Alexandru, menționa în referatul său că „sub învinuiri mai mult sau mai puțin adevărate, cetățenii sunt bătuți și schingiuiți, uneori cu știrea sau aprobarea șefilor". Pentru exemplificare se oferă următorul caz: „În regiunea Galați, șeful postului din comuna Zăvoaia și ajutorul său, fiind în patrulare, au luat sub escortă 4 tineri pe care i-au dus la marginea satului unde i-au bătut, apoi sub amenințarea armei i-au pus să se bată între ei".

Să mai consemnăm că „una din cele mai grave încălcări a legalității populare" — considerată de locțiitorul ministrului Afacerilor Interne — „o constituie faptul că sunt cercetați și trimiși în justiție *cetățeni cinstiți*, pentru *așa-zise infracțiuni*. De pildă, numai în anul 1953, pentru așa-zise infracțiuni economice au fost duși la Miliție și cercetați peste 80 000 de țărani muncitori, ale căror fapte neconstituind infracțiuni, cauzele lor au fost clasate de Procuratură. Tot în anul 1953 au fost deferiți Procuraturii de către Miliția Regiunii Cluj un număr de 721 muncitori, învinuiți pentru fapte de mică importanță care nu au constituit infracțiuni".

Poliția politică în armată. La ședința CC al PMR din 9 ianuarie 1950, privind reorganizarea serviciilor de informații și contrainformații ale armatei s-au stabilit câteva importante măsuri. „În vederea grăbirii procesului de formare de cadre militare de tip nou", s-a hotărât ca CC al PMR să intervină pe lângă guvernul URSS pentru „a admite și în anul 1950 primirea în școlile și academiile militare sovietice a unui număr de 320 de elevi și ofițeri, dintre care 20 pentru trebuința trupelor MAI". Evaluarea făcută asupra activității Serviciului de Informații al Armatei, Secția a II-a, a dus la formularea câtorva concluzii, consemnate în stenograma ședinței astfel: „Munca Secției a II-a din Marele Stat Major se află într-o stare inadmisibilă; munca de contrainformații a fost îndreptată spre descoperirea abuzurilor administrative și a abaterilor diferite, ocupându-se în mod redus de obiectivul ei principal: lupta împotriva spionajului și acțiunilor contrarevoluționare; aceasta, atât ca urmare a numărului mare de abuzuri din perioada 1948 și în parte 1949, cât și îndeosebi datorită încadrării în mare parte cu elemente vechi a acestui aparat".

În vederea îmbunătățirii organizatorice dar și a eficienței activității de informații și contrainformații militare, Secretariatul CC al PMR a stabilit ca Serviciul de Contrainformații al Armatei să treacă din subordinea Ministerului Apărării Naționale în structura și subordonarea Ministerului Afacerilor Interne. Până la 15 februarie s-a purces la o revizuire a cadrelor, „elementele necorespunzătoare" fiind înlăturate, iar funcțiile devenite libere au fost încadrate cu „elemente noi". Sarcina principală a Serviciului de Contrainformații al Armatei, stabilită de Ședința CC al PMR din 9 ianuarie 1950 a fost „lupta împotriva spionajului și a acțiunilor contrarevoluționare din Armată", acțiunea sa urmând a fi dusă în strânsă colaborare cu organele politice ale Armatei".

Ofițerii de contrainformații, deși făceau parte din Ministerul de Interne — Direcția Generală a Securității Statului — de unde primeau și salariul, purtau uniformă militară și însemnele de armă ale unității Ministerului Apărării Naționale, în care își desfășurau activitatea pe linie de protecție contrainformativă. După cum se poate constata, prin aceste măsuri s-a hotărât practic crearea unei structuri de securitate cu rol de a supraveghea ofițerii din armată. Coordonarea activității contrainformative se făcea de către Direcția Politică a Armatei. De aici și marea rivalitate care s-a creat între ofițerii armatei și cei ai internelor, aceștia din urmă fiind considerați, și nu fără temei, ca „politruci".

Un alt amănunt extrem de important îl constituie faptul că în funcția de șef al Direcției Politice a Armatei și adjunct al ministrului Forțelor Armate a fost numit, după absolvirea a două cursuri speciale la Moscova, Nicolae Ceaușescu. Acesta, era practic „creierul" poliției politice represive din armată. În perioada 1951-1952, Nicolae Ceaușescu urmase un curs „de specializare" la faimoasa Academie Militară „Frunze", din URSS, unde se familiarizase cu tehnicile „transformării democratice a armatei", adică epurării masive, controlul autoritar al partidului și promovarea muncitorilor fără pregătire de specialitate. Ridicat la gradul de general-locotenent, Nicolae Ceaușescu a urmat o traiectorie spre vârful ierarhiei de partid și de stat asemănătoare lui Kim Ir Sen, „mare conducător" al R.P.D. Coreene, un alt elev

sârguincios al cursurilor Școlii militare de informații (G.R.U.) din Habarovsk, lângă Moscova.

Chiar din primul an de activitate, organele de contrainformații au verificat 18 051 persoane, adică 57% din totalul cadrelor noi și 49% din cadrele vechi. În urma investigațiilor au fost deschise 1 785 dosare de urmărire și supraveghere informativă, care s-au finalizat la scurt timp prin arestarea a 237 ofițeri, subofițeri și soldați.

Deosebit de interesante sunt documentele introduse în circuitul istoriografic de istoricul C. Cristescu, privind starea de spirit în armată la moartea lui Stalin. Pe nota-raport cu nr. c/035949 din 5 octombrie 1953, întocmită de șeful Direcției Cadrelor Forțelor Armate, prin care se propunea spre aprobare proiectele de ordine pentru trecerea în rezervă a unui număr de 17 ofițeri și pentru îndepărtarea din cadrele active ale armatei, scoaterea din evidența ofițerilor și trecerea la trupă a unui număr de 3 ofițeri, primul locțiitor al ministrului Forțelor Armate, generalul-locotenent Nicolae Ceaușescu a pus ordinul rezolutiv „Da". Iată și câteva exemple, atestate documentar, privind motivele pentru care ofițerii respectivi fuseseră sancționați.

Căpitanul Vasile Constantin fusese arestat pe motiv că într-o discuție afirmase: „Mă bucur că trăiesc să văd și moartea lui Stalin. I s-a urcat la cap, că prea mult sânge a supt de la alții". Locotenent-colonelul Eugen Panait afirmase că „Stalin a adus omenirii cel mai mare blestem", și că el ar fi fost cel din cauza căruia „nu s-a putut face pace cu americanii". Deși nu se putuse confirma cele semnalate de informator, organele de contrainformații propuseseră, iar șeful cadrelor din M.F.A. — colonelul Ion Ioniță — aprobase „să rămână trecut în rezervă".

Un alt ofițer încercase să facă o glumă. El spusese unor colegi, în legătură cu decesul lui Stalin, că „pe bonul nr. 5 din cartelă, se dă colivă". Nici în acest caz, investigațiile și supravegherea informativă a organelor de contrainformații militare nu reușiseră să documenteze vreo „manifestare dușmănoasă" a ofițerului respectiv, dar cu toate acestea au făcut propunerea, care s-a aprobat, de trecere în rezervă. Căpitanul Valeriu Ciocan fusese și el arestat pentru că afirmase, într-un cerc de prieteni: „Acum, când Stalin zace mut și inconștient, cu o jumătate de creier paralizat, oare prin jumătatea cealaltă de creier rămasă întreagă își amintește tot răul ce l-a făcut omenirii, țăranilor pe care-i forța să intre în colhozuri, popoarele pe care le-a subjugat?" Arestat a fost și maiorul Nicolae Brezeanu, care își manifestase față de prieteni speranța că „după moartea lui Stalin vor urma evenimente hotărâtoare, caracterizate prin baterea în retragere a sovieticilor".

Pentru „injurii grave aduse lui Stalin", locotenent-colonelul Carol Prebst a fost imediat arestat, deși organele de contrainformații militare nu reușiseră să documenteze afirmațiile acestuia, potrivit cărora „Stalin avea o fiică fugită în America". Dezvăluirile acestui document sunt stupefiante din cel puțin două motive. În primul rând, ceea ce afirmase ofițerul nu era o injurie, ci o realitate. Svetlana Alilueva, fiica lui Stalin se afla într-adevăr, la acea dată, plecată în SUA. Pe de altă parte, toată lumea știa acest lucru, datorită mass-media occidentale și a posturilor de radio „Europa Liberă", „Vocea Americii" și „Radio Libertatea". Singurii

care nu știau, sau probabil refuzau să perceapă evidențele, erau organele de contrainformații militare ale Securității.

Alți ofiței din M.F.A. s-au „bucurat" de tratamente mai blânde. De exemplu, maiorul Teodor Velsan a fost trecut în rezervă pentru că spusese, arătând spre portretul oficial al lui Gh. Gheorghiu-Dej: „Dacă aș vedea punându-se doliu și la tabloul acela, ce fericit aș fi!" În schimb, locotenentul Dumitru Alexa fusese trecut în rezervă doar pentru că ieșind din serviciu pe marea unitate, refuzase să mai facă de gardă și la portretul lui Stalin, manifestându-se obosit.

Un caz tipic pentru maniera de lucru a organelor de contrainformații militare este cel al căpitanului Valeriu Vidrașcu. Ofițerul făcuse obiectul unei note informative, în care era surprins că se „manifestase dușmănos la adresa științei-sovietice". Printre altele, ofițerul afirmase: „Roosvelt a trăit 20 de ani paralizat și pe urmă a murit; acum era cazul să se fi arătat superioritatea științei sovietice". Propunerea organelor de contrainformații a fost: „să fie menținut în armată și îndrumat".

Peste trei ani, Direcția a V-a de contrainformații militare, condusă de generalul-maior Grigore Naum, era aspru criticată de către ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici. La bilanțul pe minister, din decembrie 1957, Drăghici aprecia că Direcția a V-a este „un aparat încă slab la îndeplinirea muncii sale principale de descoperire a spionajului imperialist în armată". Generalul Grigore Naum, împreună cu alți doi ofițeri — colonelul Andrei Simion Dezideriu și locotenent-colonelul Victor Ranga — fuseseră decorați, la 25 august 1956, cu ordinul „Steaua RPR", pentru „contribuția lor deosebită la identificarea unei organizații contrarevoluționare", ceea ce însemna că Direcția de Contrainformații militare din Securitate stătea foarte bine la capitolul „poliție politică", dar avea rezultate total nesatisfăcătoare în „activitatea de identificare și contracarare a spionajului imperialist". „Organele de contrainformații — mai spunea Alexandru Drăghici — continuă să desfășoare și în prezent [decembrie 1957 — *n.n.*] o muncă nesatisfăcătoare în mediul ce înconjoară unitățile militare, nu descoperă și nu demască la timp agentura serviciilor de spionaj imperialiste și alte elemente dușmănoase. Nici până acum, Direcția a V-a nu a stabilit în întregime modul cum agenți ai unor servicii de spionaj capitaliste au reușit să intre în posesia unor informații militare din unele state-majore și unități, deși dețin de mult timp semnalări despre aceasta".

Deci, la 6 ani de la crearea lor, structurile contrainformative militare nu reușiseră încă să-și justifice rațiunea pentru care fuseseră înființate și nici să satisfacă „exigențele" și așteptările „conducerii superioare de partid și de stat". De altfel, nu era singurul compartiment din Securitate care se „remarca", cu o astfel de „performanță" profesională.

Securitatea contra armatei negre a călugărilor și călugărițelor. Biserica, alături de armată, a fost dintotdeauna unul dintre stâlpii de rezistență ai națiunii și statului. Biserica Ortodoxă a fost lăcașul de refugiu și de confort spiritual pentru locuitorii estului Europei vreme de secole. În momentele de restriște, cuvântul Domnului întărea pe credincioși, casa Domnului îi adăpostea și îi hrănea. Și de

multe ori slujitorii Domnului și lăcașurile de cult au avut de suferit tăișul sabiei sau pârjolul focului. Dar niciodată religia marii majorități a populației României, ca și celelalte culte religioase, nu s-a aflat în mai grav pericol ca după instalarea comunismului ateu la putere. Regimul comunist a atacat atât dogma creștină — orice credință în general — cât și rosturile sociale, etice, umane, spirituale, culturale și naționale ale Bisericii, cu pretenția că oferea o soluție cu mult mai bună. Modelul sovietic a fost exploatat în toate țările intrate în sfera de dominație a Kremlinului comunist, evident cu adaptări și particularități locale. Urmările produse de represiunea exercitată de regimurile comuniste asupra Bisericii au fost comparate de istoricul Radu Ciuceanu cu „invazia popoarelor mării, cu distrugerea civilizațiilor și culturii miceniene, cu marile imigrații ale popoarelor centrasiatice asupra Europei sau cu invazia mongolă asupra Chinei".

În România, prima Constituție a regimului comunist, din 1948, acorda pentru credincioși libertatea de credință. Biserica Ortodoxă Română era vizată, fiind considerată de autorități „un focar de activitate contrarevoluționară". Biserica trebuia eliminată cu tot ceea ce avea ea specific pentru că între Biserică și comunism exista o incompatibilitate fundamentală. Securitatea a supravegheat cu insistență întreaga activitate a Bisericii Ortodoxe, dar și celelalte culte, iar ofițerii operativi deschideau dosare de urmărire și supraveghere informativă pentru orice mică suspiciune privind „manifestările dușmănoase contra regimului", fie că persoanele respective erau înalți ierarhi, fie că se numărau printre călugării și călugărițele de rând. Astfel de acțiuni informative, în care s-a utilizat întregul arsenal de metode și mijloace — pe care am încercat să-l reconstituim în capitolul precedent —, se finalizau, de regulă, cu arestarea și internarea preoților, ulterior cu supunerea lor la un regim de distrugere fizică la penitenciarele de tristă amintire: Sighet, Aiud, Gherla, Râmnicu Sărat etc. Ca o particularitate, mai trebuie menționat că în „laboratorul" de reeducare din Penitenciarul Pitești, studenții teologi au fost supuși la suferințe inimaginabile. Represiunea împotriva Bisericii a înregistrat și execuțiile a zeci de preoți ortodocși și regimul de muncă (12 ore) în brigăzile preoților de pe șantierul morții Canalul Dunăre-Marea Neagră.

Imediat după abdicarea regelui Mihai, începând cu 1948, Mișcarea Națională de Rezitență a găsit un sprijin însemnat în bisericile mânăstirilor și schiturile ortodoxe din întreaga țară. Documentele păstrate în Arhiva fostei Securități ne-o dovedesc din plin. Astfel, colonelul Gheorghe Arsenescu a primit binecuvântarea și a depus jurământul în mânăstirea Cetățuia din zona Câmpulung Muscel, iar starețul Pimen Bărbieru i-a oferit sprijin moral și material. Grupul înarmat de rezistență condus de generalul Carlaonț a fost sprijinit, mai bine de doi ani (1948-1949) de starețul mânăstirii Tismana. În cealaltă parte a țării, la schitul Boureni (Pașcani) starețul Vasile Notarca participa activ, în anii 1950-1951, la „acțiunile contrarevoluționare ale organizației subversive Frontul Patriei, alături de soții Hris și fugarul Mahu Constantin".

În sudul țării, organizația „Gărzile Decebal" aveau un punct de sprijin în călugărul Maximian Conuț, de la mânăstirea Slatina, arestat în 1951. Cazuri asemănătoare s-au mai înregistrat și la mânăstirile Arnota și Horezu, schiturile Durău, Rarău și Mușuroaiele, iar la mânăstirile Vladimirești (Galați), Polovraci (Craiova),

Viforâta (Târgoviște) ori biserica Antim erau înregistrate „acțiuni contrarevoluționare".

În aceiași ani, preoții Valeriu Bartolomeu Anania și Benedict Vasile Ghimeș, de la Patriarhie, precum și profesorii Dumitru Stăniloaie și Alexandru Mironescu, de la Institutul Teologic din București, erau urmăriți pas cu pas de organele de securitate pe motiv că „sub masca activităților religioase au creat asociația clandestină Rugul aprins al Maicii Domnului, în rândul căreia au atras un număr de tineri de la institutele de învățământ superior din București și Iași".

Deja slujitori ai Bisericii Ortodoxe fuseseră reținuți și judecați pentru „crime de război" sau „crime de uneltire". Au fost arestați preoții Dumitru Argint și Nica Tuță de la Catedrala Patriarhală, Vasile Țepordei și Sergiu Roșca, foști redactori la gazetele „Paza" și „Basarabia" ale Mitropoliei Basarabiei. Preotul Pașca a fost condamant la ani grei de temniță în țară. Complicitatea organelor de securitate din România cu cele sovietice este evidentă în cazul preotului Vasile Țepordei. Împotriva acestuia s-a pus în aplicare un plan diabolic: a fost eliberat din arestul de pe Calea Rahovei, fiind ridicat, la numai câțiva metri, de o patrulă sovietică și dus la Constanța. Acolo a fost judecat de un tribunal sovietic care l-a condamnat la 25 de ani muncă silnică într-un lagăr din URSS.

La 22 octombrie 1955 lui Alexandru Drăghici i s-a prezentat un referat intitulat „Măsuri în problema mânăstirilor de pe teritoriul RPR". În opinia ofițerilor de securitate care contribuiseră la întocmirea documentului, „mânăstirile din România, atât înainte cât și dup 23 august 1944, avuseseră un rol antipopular și antisocial", constituind grave pericole pentru securitatea regimului, întrucât în ele se adăposteau și se concentrau „elemente dușmănoase și reacționare". Pentru „a înlătura aceste pericole", autorii referatului propuneau trei soluții: 1) desființarea mânăstirilor prin preluarea și trecerea în proprietatea statului a clădirilor, utilajelor ș.a., călugării și călugărițele urmând să se întoarcă la casele lor, iar pentru mânăstirile considerate monumente istorice se propunea trecerea lor în subordinea Academiei RPR; 2) concentrarea călugărilor și călugărițelor în câteva mânăstiri și interzicerea circulației acestora, concomitent cu desființarea atelierelor și școlilor monahale de toate gradele și introducerea unor noi norme restrictive de intrare în călugărie; 3) luarea unor măsuri menite, pe de o parte să scoată masele de credincioși de sub influența mânăstirilor, iar pe de altă parte să limiteze posibilitățile acestora de a recruta noi călugări.

În cele din urmă, analizându-se avantajele dar și dezavantajele s-a optat pentru a treia soluție, ocazie cu care a fost întocmit un „Proiect de măsuri" care viza trei planuri: politic, economic și administrativ. Este interesant să stăruim asupra acestor aspecte întrucât ne dezvăluie cum era perceput fenomenul religios de către organele de securitate, cum gândeau și ce măsuri își propuseseră să întreprindă ofițerii Securității, care aveau problema în responsabilitate.

În plan politic, se preconiza inițierea unei „campanii imediate și directe pentru combaterea misticismului", însoțită de măsuri pregătitoare, în centrul cărora se aflau: 1) cunoașterea fenomenelor naturii și explicarea lor clară, în măsura puterii de cuprindere a țărănimii, cu accent „asupra părților care demonstrează contradicțiile cu Biblia"; 2) „alegerea cu grijă a filmelor ce se rulează la căminele

culturale sătești și la caravanele cinematografice"; 3) discreditarea călugărilor și călugărițelor prin „exploatarea în presă a unor delicte, vicii etc.". Astfel de măsuri dovedesc că Securitatea se implica în propaganda politică, în cenzură și educația culturală de masă, în conformitate cu preceptele ideologiei comuniste, adică o activitate tipică pentru poliția politică represivă.

Măsurile economice aveau în vedere „limitarea producției realizate de atelierele din mânăstiri", cu excepția celei „destinate exportului", care trebuia „preluată progresiv și numai în măsura constituirii de cooperative sau întreprinderi de stat similare". Pe cale administrativă, autorii raportului propuneau o „intervenție hotărâtă a statului" pentru introducerea unor restricții severe de natură să limiteze tot mai mult numărul celor care doreau să treacă la viața monahală și mai ales a minorilor, care în lipsă de posibilități, băteau la ușile mânăstirilor pentru a fi primiți „ca ucenici, frați sau elevi la școlile elementare", „stârpirea vagabondajului călugărilor și călugărițelor, interzicerea învoirilor acordate acestora, supunerea lor unor controale medicale în vederea eliminării celor cu boli molipsitoare, închiderea treptată a lăcașelor deservite de mai puțin de 5 călugări ș. a.". De aici transpare cu claritate faptul că Securitatea, pentru a-și realiza funcția represivă, simțea totuși nevoia unei legislații, care de altfel nu a întârziat să apară.

Decretul Consiliului de Stat nr. 410, din 28 octombrie 1959, dădea o serioadă lovitură mișcării monahale și Bisericii Ortodoxe Române, în general. Acest lucru este demonstrat chiar de graficele întocmite de autorități. Astfel, dintr-un tabel privind situația mânăstirilor ortodoxe, aflăm că în urma Decretului s-au desființat 62 de mânăstiri în întreaga țară. La 31 martie 1960 mai existau 132 mânăstiri ortodoxe, față de 224 câte fiinţau la 1 ianuarie 1959. Singura eparhie neafectată a fost cea de la Galați. Cea mai lovită a fost cea de la Iași, cu 25 mânăstiri desființate prin decret. Urma cea de la București cu 10 mânăstiri.

În privința numărului călugărilor, el urma să scadă dramatic de la 6 014, la 1 ianuarie 1959, la 1 456, în urma aplicării Decretului. O notă a Securității ținea să precizeze că 1 775 călugări au plecat „de bunăvoie". Pe baza datelor furnizate de MAI, Departamentul Cultelor elaborase proiectul noului „Regulament al mânăstirilor" ale cărui prevederi puneau în aplicare concluziile lui Al. Drăghici. Prin prevederile noului regulament, represiunea contra slujitorilor Bisericii Ortodoxe nu mai întâmpina practic nici o piedică legală. S-a mers până acolo încât au fost scoși din viața monahală zeci de călugări, frați, călugărițe și surori doar pe baza unor tabele care îi calificau drept „elemente nesigure". Ele aveau ca suport informații neverificate sau pur și simplu inventate. Lăcașurile de rugăciune rămase fără slujitori au fost desființate „sau utilizate în alte scopuri".

Întreaga operațiune s-a desfășurat cu implicarea directă a Securității, a cărei conducere a propus la 27 martie 1959 și i s-a aprobat „să acționeze în numele organelor de miliție". Zelul cu care principala forță de represiune s-a angajat în această operațiune de curățire a mediului duhovnicesc s-a lovit de opoziția unor clerici din conducerea Bisericii Ortodoxe Române, care „întreprindeau diferite manevre pentru împiedicarea și sabotarea măsurilor luate de către stat, pe de o parte, iar pe de altă parte, manifestau rezistență și tărăgănare în aplicarea totală și la timp a programului preconizat.

Deci intensificarea represiunii a atras și o sporire a formelor de nesupunere, mai ales din partea monahilor. Iată ce scria, la 3 iunie 1960, generalul-locotenent Alexandru Drăghici, într-o informare adresată lui Emil Bodnăraș: „Ca urmare a apariției Decretului 410/1959, care reglementează regimul mânăstirilor aparținând cultelor religioase din Republica Populară Română, în rândul călugărilor și călugărițelor din mânăstirile ortodoxe s-au manifestat două curente distincte: unii care vor să părăsească mânăstirile de bunăvoie, înțelegând just prevederile decretului, iar o altă categorie care se opune ieșirii lor din mânăstiri, aceștia fiind și cei care lansează zvonuri dușmănoase împotriva decretului".

Documentele pe care le-am putut consulta ne arată că fenomenul rezistenței din partea „armatei negre a călugărilor și călugărițelor", deopotrivă cu înalți ierarhi în frunte cu patriarhul Justinian Marina, față de măsurile represive ale autorităților regimului comunist din România, a avut amploare, întinzându-se la scara întregii țări. Fără a se ajunge la confruntări violente, mișcarea de opunere a fost una subterană, de rezistență pasivă. Dar ea stârnea îngrijorarea autorităților tocmai prin faptul că membrii acestei categorii se bucurau de un mare prestigiu moral și ofereau un puternic exemplu. Mulți slujitori ai Bisericii au plătit cu propria lor libertate actele de împotrivire săvârșite. *Dicționarul personalului ecleziastic în detenția sistemului concentrationar comunist*, întocmit de Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului (autori: Paul Caravia, Virgil Constantinescu și Flori Stănescu), conține numele acestor martiri.

Imensul număr de note informative strânse de Securitate și Miliție pentru a se întocmi tabelele, rapoartele, referatele și informările despre mânăstiri „pentru conducerea superioară de partid și de stat" este elocvent în dezvăluirea preocupării partidului comunist și a aparatului represiv față de puterea Bisericii naționale „în teritoriu". Ele reprezintă doar unul din capitolele năpraznicei represiuni care a lovit viața religioasă din țara noastră și în care alături de Biserica Ortodoxă — cea dintâi lovită, fiind principala instituție religioasă și deci pericolul cel mai mare pentru regimul comunist — au fost supuse persecuțiilor celor mai grave și celelalte culte. După datele existente în Arhiva fostei Securități se poate considera că atacul principal, în toate momentele numeroase de acalmie și chiar de căutare a unui *modus vivendi*, a fost îndreptat totuși contra Bisericii Ortodoxe fie și pentru singurul motiv, fundamental de altfel, că a reprezentat în toți acei ani religia cea mai răspândită și cea mai urmată de populație. *În această ipostază, Securitatea nu poate pretinde vreun rol de serviciu informativ, ci doar de organ de represiune. Politica antireligioasă în cazul unui popor profund creștin — cum este poporul român —, adusă din URSS, a fost o acțiune antinațională.* În cazul tabelelor cu călugării care trebuiau înlăturați din mânăstiri, cele mai multe persoane au fost catalogate drept „dușmănoase" fără a îndeplini nici măcar criterii ale Securității. Aici, zelul ofițerilor operativi a jucat un rol important, ducând la amplificarea fără rost a represiunii.

Cu toate uriașele resurse mobilizate în această acțiune, cu toate suferințele individuale pe care ea le-a provocat slujitorilor credinței strămoșești, se poate aprecia, fără teamă de a greși, că Securitatea a înregistrat un usturător eșec și la acest capitol.

DIN ACTIVITATEA DE INFORMAȚII, CONTRAINFORMAȚII ȘI CONTRASPIONAJ A ORGANELOR DE SECURITATE

Este foarte greu de făcut o distincție clară între ceea ce se înțelege îndeobște prin sintagma „poliție politică" și acțiunile pure de natură informativă și contrainformativă desfășurate în perioada războiului rece. Și aceasta pentru că orice activitate informativă a adversarului, indiferent din ce parte am privi evenimentele, a fost percepută ca un act politic: lupta împotriva sistemului advers. Spionajul și contraspionajul, fără deosebire de domeniu (politic, economic, tehnico-științific, militar etc.), au constituit coordonate fără de care nu ar putea fi explicitată și înțeleasă confruntarea Est-Vest, din perioada 1945-1990. Confruntarea ideologică a fost însoțită, după crearea celor două alianțe politico-militare — NATO și Tratatul de la Varșovia —, de un adevărat război în aparență rece dar în realitate prea fierbinte pe frontul secret, care și-a pus serios amprenta asupra majorității evenimentelor istorice mai importante din această perioadă.

Ambele tabere combatante și-au creat structuri informative și contrainformative specializate, sau și le-au adaptat pe cele vechi la noile realități, și-au planificat și inițiat acțiuni cu caracter ofensiv și defensiv, fiecare parte căutând să fie cu un pas înaintea celeilalte pentru ca la momentul oportun să-și poată plasa lovitura decisivă. Atât de o parte cât și de cealaltă a „baricadei", adică a „Cortinei de fier", s-au folosit metode și mijloace specifice în modalități dintre cele mai ingenioase și nu întotdeauna puțin costisitoare fără ca cineva să-și facă scrupule asupra gravelor încălcări ale drepturilor și libertăților cetățenești. Mai mult, prin așa-zisele mari izbânzi ale frontului secret, care de regulă au vizat infiltrarea pe căi oculte a agenților în structurile de putere ale altor state (inamice sau chiar amice) cu scopul de a se influența decizia politică în direcția dorită de inițiator, s-a ignorat încălcarea gravă a suveranității național-statale și dreptul națiunilor de a-și hotărî singure destinul. Confruntarea Est-Vest a avut o miză mult prea mare, respectiv supraviețuirea doar a unuia dintre cele două sisteme (capitalism sau socialism) pentru ca măcar unul dintre membrii coalițiilor să-și poată permite luxul de a ieși din cursă, cu de la sine putere, sau să recurgă la calea concilierii ori a compromisurilor. Chiar și atunci când diplomații au manifestat o astfel de tendință cu o perseverentă preocupare, indiferent din ce parte au venit, ele au fost imediat exploatate cu finețe și subtilitate, tot în beneficiul strategiilor partizane ale confruntării până la capăt.

Au fost și momente când, pentru a se ascunde opiniei publice ignominiile săvârșite în acțiunile de spionaj și contraspionaj, „războinicii" frontului secret din

Est și din Vest s-au înțeles perfect între ei și au recurs rapid la diversiuni prin intermediul propagandei, oferind în consecință o falsă miză politică. Începând cu mari bărbați de stat, continuând cu diplomați onești, militari de carieră, elite intelectuale și până la cetățenii obidiți de pe stradă, serviciile secrete puteau manipula pe oricine, și au făcut-o din plin în perioada „războiului rece", din rațiuni de securitate națională. Și toate acestea pentru că dimensiunea morală a fost ca și inexistentă.

Aflată într-un asemenea context istoric, geopolitic și strategic, România a fost angrenată încă de la începuturile regimului comunist, în această dură confruntare, neavând practic de ales o altă cale. Pe toată durata sa, regimul comunist din România s-a străduit permanent „să facă totul" pentru a-și intra în rol și a-și face jocul regizat de alții, adică să demonstreze — chiar și atunci când era imposibil — superioritatea și trăinicia sistemului comunist deopotrivă cu atașamentul și loialitatea față de aliați, în primul rând față de Marele Aliat de la Răsărit. Alteori, din orgolii și/sau aspirații patriotice — firești de altfel pentru orice conducător de popoare —, liderii comuniști de la București au încercat adaptarea unor soluții și politici mai altfel decât cele hărăzite în scenariul avizat de cei mari în ale ideologiei. Numai că bunele intenții ale așa-zisei desatelitizări au sfârșit rapid ori au degenerat în manifestări patriotard-naționaliste, cu privirea mai mult spre trecut decât spre viitor. Chiar dacă la început astfel de tendințe s-au bucurat de o solidă susținere populară, speranțele s-au risipit pe măsură ce politicianismul demagogic și găunos înlocuia competențele și profesionalismul. Adevărul este că nu de puține ori inabilitățile propagandistice sugerate și/sau alimentate cu informații provenite de la organele Securității au făcut mari deservicii regimului. Din nefericire, serviciile de spionaj, contraspionaj și contrainformații ale Securității și Armatei s-au lăsat prea ușor seduse de aceste ambiții și au acționat în consecință mai mult din inerție, decât din rațiuni profesioniste fără să realizeze însă că imensele energii umane și materiale cheltuite în acest scop se răsfrângeau practic, ca efectul de bumerang, asupra nivelului de trai aducând astfel mai multe prejudicii decât avantaje pentru interesele naționale. Iată și un alt argument pentru susținerea afirmației făcute la început, că separarea activităților structurilor informative de poliția politică propriu-zisă devine și mai greu de realizat, dacă nu cumva devine o imposibilitate în special pentru Blocul Estic.

În ciuda forțelor angajate pe frontul secret al informațiilor, istoria a dovedit că prăbușirea comunismului în țările din centrul și răsăritul Europei s-a datorat în primul rând „defectelor sale constitutive fundamentale și epuizării oricărei rațiuni de existență" și nicidecum superiorității serviciilor secrete occidentale, adică a „agenturilor", cum s-a crezut inițial și din păcate încă se mai crede de către unii. Desigur că la orice analiză serioasă nu se poate exclude contribuția serviciilor secrete occidentale la un asemenea deznodământ, numai că rolul lor nu a fost decisiv. Ele au știut să speculeze și să exploateze „defectele constitutive fundamentale" ale sistemului comunist și nicidecum să le creeze. Prin urmare regimurile comuniste din zona central-răsăriteană a Europei au căzut datorită propriei lor incapacități și/sau obtuzități politico-economice. Acesta este și motivul pentru care orice încercare de reconstituire a istoriei confruntării pe frontul secret al informațiilor,

din perioada războiului rece, trebuie să evite, pentru istoric — așa cum greșit s-a procedat în prea multe situații după al doilea război mondial —, postura învingătorului care îl judecă pe cel învins.

Ca în orice demers istoric și analitic, există un scop, iar în cazul nostru, pentru tema abordată, acesta nu poate fi altul decât cunoașterea fără pete albe, atât cât este posibil și permisibil, a ceea ce a însemnat confruntarea pe frontul secret între serviciile noastre de securitate și structurile similare din alte state. O cunoaștere care, dacă va depăși nivelul de înțelegere și percepție al celor care suportă politica, s-au consecințele ei și va pătrunde în rândurile celor care fac politică cu bună credință — este vorba despre politica sănătoasă, în interes național și fără „influențe" sau „sugestii " condiționate din exterior —, se poate evita repetarea istoriei în părțile ei negative. Pentru că o reactualizare a confruntărilor pe frontul secret chiar și în lipsa fundalului ideologic, dar cu același patos și aceeași încrâncenare — cu serviciile secrete de informații în prim plan, permițându-li-se orice, oricând și față de oricine, doar scopul să fie realizat, după principiul machiavelic —, riscă să redeschidă în istorie „o nouă eră de barbarie modernă", așa cum, atât de tranșant a avertizat în 1992 la Sofia fostul director al CIA, William Colby.

Contraspionajul și criza iugoslavă. Între 20 și 28 iunie 1948 s-a ținut la București ședința Biroului Informativ al partidelor comuniste și muncitorești în absența reprezentanților comuniștilor iugoslavi. Gheorghiu-Dej, desemnat de către Stalin ca raportor, a prezentat un amplu Raport în care conducerea politică a R.F.P. Iugoslavia a fost blamată, iar Iosip Broz Tito, liderul Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia, a fost „demascat" ca „trădător al socialismului", „omul care intenționa să destrame sistemul socialist" etc. Concluziile raportului au fost aprobate de reprezentanții tuturor partidelor comuniste participante și din acel moment s-a declanșat o furibundă campanie împotriva lui Tito și a Iugoslaviei.

În realitate, Gheorghiu-Dej nu a crezut nici el cum nu au crezut nici ceilalți participanți în datele cuprinse în Raport, dar toți și-au jucat rolurile pe care Stalin le concepuse, și prin tenacitatea sa caracteristică reușise să le pună în scenă. După moartea lui Stalin, când s-a produs împăcarea cu Tito, Gheorghiu-Dej a fost nevoit să-și ceară scuze sub motivul că fusese forțat să prezinte acel raport, neavând la dispoziție și nici puterea reală de eschivă. Mai mult, se pare că Dej îl prevenise pe Tito printr-un curier special să nu vină în România la Consfătuirea Cominformului, întrucât bănuia că Stalin ordonase lichidarea lui. Iată suficiente argumente pentru ca liderul de la Belgrad să treacă peste acest episod nefericit al relațiilor româno-iugoslave. Oricum, tensiunea relațiilor din perioada 1948-1953 s-a făcut simțită din plin în activitatea de informații și contrainformații.

Din confesiunile generalului (r) Neagu Cosma rezultă că serviciile de informații și contrainformații ale României au primit dispoziția să se organizeze corespunzător pentru a putea face față avalanșei de spioni iugoslavi. Acțiunile de contracarare a spionajului iugoslav au fost conduse direct de structurile de vârf ale PMR. Astfel, în cadrul Secției Externe a aparatului Comitetului Central se înființase un

colectiv condus de Gizella Vass, având ca ajutoare pe Lidia Lăzărescu, Deutsch Olga și Goanță Andrei. Acest colectiv, cu competență exclusivă în criza iugoslavă, ținea legătura permanentă cu centrul coordonator de la Moscova, unde se afla Pera Popivoda, un fost colaborator apropiat al lui Tito în timpul celui de-al doilea război mondial, dar care trecuse pe baricada opusă, conducând — după indicațiile Kremlinului — „lupta emigrației iugoslave antitito iste".

În România existau mai multe centre ale emigranților iugoslavi antitito iști, conduse de un anume Ata Opoevici, care primea dispoziții de la Papidova și „colabora" strâns cu grupul condus de Gizella Vass. Organizația lui Opoevici edita și un ziar, difuza manifeste, avea la dispoziție un post de radio-emisie pentru a susține prin propagandă acțiunea de demascare a lui Tito și a titoismului. În competența organizației lui Opoevici intrau două sarcini distincte: apărarea emigrației iugoslave de penetrările UDB (Securitatea Iugoslavă) și pătrunderea în teritoriul R.F.P. Iugoslavia cu agenți și emisari comuniști antitito iști pentru a culege informații, a difuza materiale de propagandă, a organiza nuclee în partid, armată și securitate potrivnice lui Tito. Acțiunile de diversiune ale organizației Opoevici au fost sprijinite, cum era și firesc, de serviciile speciale românești: Direcția de Informații a Armatei, Direcția de Informații Externă, Direcția de Contraspionaj, organele de grăniceri, unitățile militare ale trupelor de securitate, în special cele dizlocate în Banat. Toate aceste structuri desfășurau și acțiuni autonome în afara celor de sprijinire a emigrației iugoslave antitito iste, dispuneau de agenturi proprii cu rol contrainformativ pentru a preveni infiltrările și/sau penetrările UDB, dar și cu scop ofensiv, de pătrundere în teritoriul iugoslav. Trecerea graniței în ambele sensuri era înlesnită de canalele de legătură atât pe uscat cât și pe Dunăre.

La rândul lor, structurile UDB erau interesate pe teritoriul românesc în primul rând de emigrația iugoslavă și numai tangențial de problemele românești. Securitatea iugoslavă, adică „brațul înarmat" al lui Tito, avea ca obiectiv principal contracararea și demascare a complotului pus la cale de către Kremlin, dar se străduia în același timp să deschidă ochii românilor în sensul că fuseseră atrași într-un joc străin intereselor țării lor și că sunt victimele aceluiași scenariu sovietic.

Documentele de arhivă cercetate atestă fără dubii că între anii 1948-1953, confruntarea între organele de securitate românești și cele iugoslave nu a fost doar mimată, ci a cunoscut momente de represiune. Dintr-o statistică întocmită la 25 ianuarie 1955 de către Direcția de Contraspionaj a Securității rezultă că între cei 181 de cetățeni iugoslavi aflați la acea dată în penitenciarele din România, 81 executau pedepse privative de libertate pentru spionaj, iar doi pentru „favorizarea infractorului" la aceeași infracțiune.

Atestări documentare avem și asupra faptului că acțiunile informative iugoslave împotriva României s-au desfășurat pe două direcții paralele: 1) implantarea de agenți în zonele de interes din România; 2) interogarea și recrutarea de agenți din rândul emigranților români aflați în lagărele de la Kovacito și Zrenianin sau în închisorile iugoslave. Prin aceste acțiuni se urmărea identificarea principalilor agenți trimiși sub acoperire de Securitatea română și obținerea a cât mai multe informații din partea refugiaților, cu predilecție a acelora care ocupaseră posturi

importante în administrație, armată și partide politice. În aprilie 1949, Mihai Răutu, fost ministru din partea PNA, a fost interogat de organele iugoslave timp de 11 ore cu privire la situația politică din România. Asemănător, Alexandru Bunescu, fost director la „Monitorul Oficial" și secretar adjunct al PNA, a prezentat la solicitarea organelor iugoslave un raport despre activitatea partidului, iar fostul ministru Petală a expus în detaliu activitatea ministrului Afacerilor Externe din România.

Planificarea și coordonarea acțiunilor informative contra României au revenit Direcție Siguranței de Stat (UDB) — subordonată ministrului Afacerilor Interne al Iugoslaviei — de la Belgrad și filialelor sale regionale care, numai în perioada noiembrie 1948-martie 1951, au reușit să implanteze pe teritoriul românesc vreo 40 de agenți. Dintre aceștia, 37 aveau sarcina de a culege informații din zona de frontieră românească, de a-și forma legături, de a răspândi materiale de propagandă cu conținut diversionist sau revizionist, ori de a-i sprijini pe cei care doreau să părăsească România. Alți trei agenți urmau să-și desfășoare activitatea informativă pe o durată mai lungă și sub identități false.

Majoritatea agenților iugoslavi capturați de organele de contraspionaj românești — așa cum au declarat la anchetă — aveau rude și cunoștințe în România, pe care urmau să le transforme în „puncte de sprijin" (cazare, procurare de acte false, introducerea în anumite medii) ori să le antreneze în culegerea de informații. Recrutarea agenților s-a derulat după metodele tradiționale ale spionajului: convingere, șantaj moral, specularea unor vicii, interese materiale etc., și se efectua în fiecare caz în parte, acoperit, iar instruirea se realiza în casele conspirative ale UDB-ului din Vrsac, Zrenianin și Biserica Albă. La terminarea stagiilor de pregătire, agenții semnau un angajament și depuneau un jurământ prin care garantau loialitatea lor față de UDB cu viața și libertatea familiilor lor rămase în Iugoslavia.

De regulă, agenții care erau dirijați în spațiul românesc pentru a culege informații din zona de frontieră parcurgeau un ciclu mai scurt de instruire. În cazul în care sarcinile informative erau de lungă durată, intervenea centrala UDB de la Belgrad, care își asuma atât pregătirea cât și controlul agenților din România. Pentru alte situații, centrala UDB recruta și trimitea agenți în spațiul românesc fără știrea filialelor republicane, chiar dacă prin acestea se creau paralelisme, rivalități sau conflicte de competență.

Potrivit datelor la care am avut acces în timpul cercetării, rezultă că instruirea agenților recrutați de UDB avea un caracter sumar și se realiza în cea mai mare parte prin expuneri și activități practice. Tema centrală o constituia adaptarea viitorului agent la specificul vieții românești, regulile de conduită și modul de acțiune în diferite ocazii. Rețin atenția interdicția de a consuma băuturi alcoolice, de a evita cât mai mult posibil controlul actelor și cazarea în hoteluri, iar în caz de pericol, agentul avea obligația de a se ascunde ori de a se reîntoarce în Iugoslavia prin locuri prestabilite.

O instruire aparte se făcea pentru deprinderea modalităților de contactare a legăturilor, rudelor sau cunoștințelor din România, investigarea atitudinii lor

politice și a posibilităților informative, identificarea și studierea celor dispuși să se repatrieze ori să se refugieze clandestin în Iugoslavia. Datele obținute trebuiau comunicate persoanei de legătură din Iugoslavia cu indicarea direcțiilor pe care UDB putea acționa pentru exploatarea informativă sau atragerea la colaborare a celor vizați.

În caz de „cădere" agentul nu avea voie să dezvăluie calea prin care se infiltrase în România, gradul, numele și prenumele ofițerului UDB care-l recrutase, sarcinile informative primite, punctele de sprijin și legăturile informative create, mijloacele de transmitere a informațiilor etc. Toate aceste obligații erau „garantate" de măsurile represive pe care UDB le putea lua împotriva familiei sau a rudelor agentului rămase în teritoriul iugoslav. „Căderea" trebuia comunicată imediat printr-un cod cunoscut doar de agent sau rezident și ofițerul UDB, iar cel ajuns într-o astfel de situație trebuia să manifeste „bunăvoință" și să „coopereze" cu organele de cercetare, încercând dezinformarea acestora cu scopul de a asigura timpul necesar UDB-ului pentru a salva ce se mai putea salva. Agentul capturat se putea lăsa „întors", dar numai după ce punea în aplicare un scenariu bine învățat în timpul instruirii. În acest sens, el trebuia să convingă prin mimică și gesturi că propunerea „nu-i convenea", după care urma să solicite un termen de gândire și abia după aceea să accepte.

Din documentele de anchetă întocmite de organele de securitate românești mai rezultă că viitorii agenți folosiți de UDB erau pregătiți și asupra modului de comportare în caz de arestare, bătăi la anchete sau în închisoare, iar cei trimiși cu misiuni importante și pe care se punea un preț deosebit erau sfătuiți să se sinucidă. După cum se poate constata, faptul că mulți agenți iugoslavi au recunoscut aceste detalii tehnice, demonstrează că instruirea și selecționarea lor se făcuse superficial. Alții au mărturisit că informațiile erau colectate direct prin legăturile operative și vizau domeniile politic, economic, social și militar, precum și date despre etnicii sau refugiații sârbi din România care puteau fi folosiți atât ca puncte de sprijin, cât și ca masă de manevră pentru acțiunile propagandistice și de diversiune. Astfel de date și informații erau transmise UDB-lui prin corespondență (folosirea scrierilor convenționale și a scrierilor ascunse), prin curieri, transmisii radio cifrate sau la încheierea misiunii, când agentul se întorcea clandestin în Iugoslavia.

Alte documente informative întocmite de organele de contraspionaj ale Securității române atestă că agenții pe termen lung (cu durată nedeterminată), folosiți de UDB, aveau ca sarcină principală crearea unor baze de sprijin care să le asigure penetrarea în serviciile de informații românești sau la vârful structurilor politice și militare românești, în timp ce agenții pe termen scurt efectuau misiuni de spionaj pe durata a 3-4 zile, după care se întorceau la bază unde prezentau rapoarte ce conțineau informațiile și datele de studiu despre persoanele contactate, pretabile să intre în solda UDB. De asemenea, agenții pe termen scurt pătrundeau în România fie legal, în calitate de marinari, vameși, vizitatori de rude etc., fie ilegal (cu concursul grănicerilor iugoslavi sau cu complicitatea unor funcționari și personalul din dispozitivele românești de pază, sensibili la cadouri, sume de bani etc.).

Începutul ofensivei spionajului iugoslav a găsit contraspionajul românesc (Secția a II-a a Serviciului Special de Informații, care a acționat până în aprilie 1951, când a fost integrat organelor de securitate și Serviciului de informații de frontieră din structura Comandamentului Trupelor Ministerului Securității Statului) pe poziții de apărare amplasate în punctele cheie ale principalelor acțiuni informative inițiate de „frații de ideologie" de la sud-vest. Documentele atestă fără dubii că organele de contraspionaj românești așteptau de mai mult timp acest atac, dovadă fiind planurile de interpunere a propriilor dispozitive operative, gândite până la ultimul detaliu. Măsurile incluse în aceste planuri erau structurate pe două direcții: preventivă și represivă.

Latura preventivă se realiza prin măsuri operative de natură să descifreze la timp organizarea și intențiile serviciilor secrete iugoslave și, în această direcție, se poate aprecia că multe din acțiunile informative organizate la Vrsac, Biserica Albă, Veliko-Gradiște și Belgrad erau cunoscute după 3-4 zile la București. Foarte posibil ca agenții de frontieră sau cei de adâncime folosiți de SSI înainte și din timpul celui de-al doilea război mondial să fi fost reactivați.

În concepția SSI și ulterior a organelor de securitate (Direcția B de contraspionaj creată în 1951), măsurile represive, care erau reglementate prin lege se aplicau tuturor agenților și legăturilor acestora ce acționau contra intereselor românești.

În confruntarea cu serviciile de informații iugoslave, contraspionajul românesc a înregistrat o serie de succese dar și insuccese. Unul dintre succese îl constituie „căderea" lui Alexandru Gavrilovici, președinte al comunității iugoslave din România (între anii 1916-1949). Din documentele SSI rezultă că încă din anul 1922, exploatându-i sentimentele naționaliste, diplomații iugoslavi din România l-au antrenat rând pe rând, în culegerea de informații referitoare la armata română (poziția geografică și profilul unor unități, mișcări de trupe, dotarea tehnică ș.a.), situația economico-financiară a țării (prin exploatarea informativă a cunoștințelor pe care Gavrilovici le avea în Ministerul de Finanțe), situația lui Lucrețiu Pătrășcanu și rolul jucat de Iosif Chișinevski în conducerea politică de la București, volumul exploatărilor din regiunile petrolifere (informații obținute de la inginerul Aurel Băltunoiu din Centrala petrolieră „Muntenia") și altele. Pentru faptele comise, Tribunalul Militar București l-a condamnat în anul 1950 la 15 ani temniță grea și 10 ani degradare civică.

În majoritatea cazurilor de spionaj iugoslav, descoperite între anii 1948-1950 pe teritoriul României, predomină interesul manifestat de Belgrad față de industria românească de petrol și gaze, adânc penetrată cu agenți. Insuccesele înregistrate doar pe distanța a doi ani au obligat Centrala UDB să procedeze la reevaluarea strategiei și tacticii adoptate pe spațiul românesc. Primul pas a constat în expulzarea sau repatrierea „la cerere" a mai multor grupuri de emigranți români aflați în lagărele și închisorile iugoslave. Începând cu anul 1950, a crescut surprinzător atât numărul celor expulzați, cât și al celor care doreau să se întoarcă acasă. Concomitent au început să se îngroașe și rândurile refugiaților politici iugoslavi, care trăiau în România. Mulți dintre aceștia pătrunseseră chiar în aparatul administrației de stat. Este de presupus că aceasta a fost cea de-a doua mișcare de

reabilitare a serviciilor secrete iugoslave, sugerată și de unele fisuri existente în sistemul de siguranță, în funcțiune la acea dată în România. Ambele variante urmăreau infiltrarea de agenți în vederea reconstituirii rețelelor informative anihilate și asigurare continuității fluxului de informații din spațiul românesc.

Alertate asupra acestor manevre, organele de contraspionaj românești și-au repliat dispozitivele de protecție pe noile direcții ale ofensivei serviciilor secrete iugoslave, reușind să contracareze majoritatea încercărilor de penetrare informativă în obiectivele și zonele de interes din România.

Concomitent, contraspionajul românesc a contabilizat și unele eșecuri. Documentele de analiză atestă că deși au fost prevenite la timp cu privire la avalanșa de refugiați politici iugoslavi, în rândul cărora se aflau și agenți UDB, organele de contraspionaj românești nu au efectuat un control informativ de cuprindere și profunzime necesar monitorizării acestui fenomen. Aceasta a fost și cauza pentru care contraspionajul românesc a realizat cu un pas mai târziu adevărata semnificație a pătrunderii unor refugiați în administrația de stat și chiar în obiectivele de interes național.

Confirmarea avea să rezulte din evaluarea pagubelor produse de agentul Dimitrie Petrov, care operase mai mulți ani în România, fără să fie descoperit. Cercetările făcute cu acest prilej au scos în evidență că Dimitrie Petrov organizase o rețea formată din Miodrag Stoicovici, Gheorghe Drezghici, Steva Petrov, Stanka Soer, Dimitrie Kovaci și Alciz Valgoni, toți refugiați politici, prin intermediul cărora a obținut o cantitate apreciabilă de informații politice, economice și militare. Totodată, a ieșit la iveală că unii agenți iugoslavi se angajaseră în anumite obiective cu avizul favorabil al organelor investite cu protecția acestora.

Pe lângă evidențierea deficiențelor existente în dispozitivele contraspionajului românesc, „cazul Petrov" a avut ca urmare și înrăutățirea relațiilor cu ocupantul sovietic, care a protestat vehement și a atenționat autoritățile de la București pentru incapacitatea lor de a asigura securitatea trupelor Armatei Roșii staționate pe teritoriul României. Atât „rețeaua Petrov", cât și celelalte rețele de spionaj iugoslave descoperite la începutul anilor '50 au relevat interesul major al Belgradului față de trupele sovietice cantonate în România, interes nesesizat de contraspionajul românesc. Ofițerii români de contraspionaj și contrainformații militare dețineau numeroase informații referitoare la preocupările serviciilor secrete iugoslave de a culege și evalua informații despre trupele sovietice dar nu s-au arătat dispuși să informeze nici măcar pe șefii lor și, cu atât mai puțin, să alerteze consilierii sovietici.

Verificările efectuate ulterior au scos la lumină și faptul că în spatele principalelor acțiuni informative se aflau — așa cum era de așteptat — ofițerii UDB, implantați în Ambasada Iugoslaviei de la București sub acoperirea de diplomați, precum și agenți pe termen lung, coordonați de centrele informative din Biserica Albă, Vrsac, Veliko-Gradište, Zrenianin și Negotin, la care s-au adăugat mai târziu cele din Chichinda, Kladova și Pancevo.

În același timp, acțiunile de dezinformare și jocurile operative lansate de contraspionajul românesc aveau să demonstreze că serviciile secrete iugoslave cooperau

cu structuri informative similare americane și britanice, prin schimb activ și permanent de informații.

O dată cu detensionarea relațiilor dintre România și Iugoslavia, după anul 1955, structurile informative și contrainformative ale ambelor țări au fost orientate spre alte obiective. Prin decrete ale Consiliului de Stat, din 16 iunie și 6 iulie 1956, au fost grațiați de restul pedepselor pe care le mai aveau de executat 70 de condamnați în procesul „titoiștilor".

Obiectivele urmărite de serviciile de informații occidentale în România. În ultimii ani s-au publicat numeroase lucrări și studii care au valorificat din plin o serie de documente din arhivele serviciilor secrete de la Washington și Moscova, pe baza cărora putem cunoaște astăzi mai bine multe din dedesubturile confruntării Est-Vest. Printre aceste lucrări, care acordă spațiului românesc o importanță aparte, se numără și cartea doamnei Elisabeth Hazard (teza de doctorat) intitulată Cold War Crucible: United States Foreign Policy and the Conflict in Romania 1943-1952 (Creuzetul războiului rece: Statele Unite și conflictul din România 1943-1952), care introduce în circuitul istoriografic o teză fundamentală, bine argumentată documentar și anume: natura dublă a politicii SUA și a celorlalte țări occidentale față de regimurile comuniste din Europa. „Pe de o parte — susține autoarea citată — Washingtonul a căutat să încurajeze orice opoziție față de acestea [regimurile comuniste — *n.n.*]. Pe de altă parte, americanii au refuzat orice escaladare care putea duce la un conflict armat direct cu Moscova". Fără îndoială că în epoca armelor atomice, o asemenea politică a fost o „dovadă de înțelepciune". Promovând o astfel de politică, se poate spune că SUA și celelalte țări occidentale nu au abandonat niciodată complet popoarele din estul Europei, situate în zona de dominație sovietică, așa cum au apreciat inițial o serie de istorici și politologi.

Pentru a-și menține o minimă influență asupra țărilor comuniste din Europa, cu gândul la viitor, dar cu dorința nedisimulată de a evita un război cu fostul aliat (URSS), guvernele occidentale, și în primul rând cel al Statelor Unite, au conceput și o strategie în consecință pe frontul secret al informațiilor.

Prima ocazie de a-și pune în practică această politică s-a ivit în toamna anului 1948, o dată cu declanșarea conflictului între Tito și Stalin. Cu scopul de a trage cât mai multe foloase din conflictul sovieto-iugoslav, în sensul de a produce o eventuală breșă în Blocul Est-european, strategii de la Washington au susținut crearea unei agenții specializate, a cărei principală misiune era de a încuraja și promova „prin orice alt mijloc în afară de război" erodarea puterii sovietice. Mai direct spus, Guvernul Statelor Unite a sperat în acel moment că, prin folosirea judicioasă a operațiunilor acoperite, a spionajului, subversiunii și propagandei, putea aduce eliberarea popoarelor din blocul comunist al Europei, sau cel puțin să încurajeze spiritul de libertate și independență în rândul acestora. Așa se explică apariția în 1948, în SUA, a Oficiului pentru Proiecte Speciale rebotezat imediat *Oficiul pentru Coordonare Politică* (OPC), a cărei finanțare a fost asigurată de

CIA, principala agenție de spionaj. În funcția de director al OPC a fost numit, la 1 septembrie 1948, Frank Wisner, cel care condusese prima misiune a OSS (Oficiul de Operații Stategice) în România, în perioada septembrie 1944-septembrie 1945. În anul 1949, OPC dispunea deja de 302 persoane care lucrau pentru el pe frontul secret și un buget anual de 4,7 milioane dolari. Trei ani mai târziu, OPC și-a mărit considerabil forțele, dispunând de un personal în număr de 2 812 angajați și de un buget anual de 82 milioane dolari, ceea ce reprezenta, în 1952, aproape jumătate din întregul buget al CIA. Operațiunile OPC, numite de Frank Wisner „Puternicul Wurlitzer", însemnau răspunsul SUA la amenințările sovietice. Istoricul Ernst Volkman susține și el că această politică americană contra spațiului de influență sovietică a însemnat de fapt „un atac total ce implica fiecare tehnică de acțiune camuflată: propagandă, mită, subversiune, dezinformare, infiltrări de agenți, sabotaj și sprijinirea exilaților anticomuniști, incluzând din nefericire un mare număr de criminali de război naziști". Mai mult, conducătorul OPC, experimentatul Frank Wisner, a organizat zeci de grupuri clandestine lăsate în hibernare, în Europa de Est și de Vest, a căror misiune stabilită a fost să funcționeze ca unități de gherilă în spatele liniilor, folosind armele din ascunzătorile secrete pentru a hărțui forțele militare sovietice în eventualitatea unei invazii a Armatei Roșii în Europa de Vest. Operațiile clandestine, pe care OPC trebuia să le planifice și să le realizeze, erau deosebit de riscante, Washingtonul cunoscând deja că „forțele de securitate sovietice și est-europene erau deosebit de eficace", întrucât dispuneau de „rețele vaste în cele mai îndepărtate zone". Prin urmare, factorii responsabili din SUA erau perfect conștienți de pericolele pe care le implicau operațiunile prea ambițioase sau prost planificate. Probabil că temerile americanilor erau justificate în parte, poate nu atât de forța și profesionalismul serviciilor de securitate ale țărilor blocului sovietic — care, la drept vorbind în acea perioadă abia se formau —, cât mai ales de faptul că în domeniul planificării s-au confruntat cu serioase probleme. După cum a demonstrat politologul Lucien S.Vandenbroucke, pe baza analizei unui vast material documentar, au fost nu puține operațiuni strategice speciale inițiate de serviciile secrete americane, după al doilea război mondial, care au eșuat lamentabil tocmai datorită proastei planificări sau informațiilor eronate care au stat la baza planificării.

În anii 1948-1949 a luat ființă în țările Europei Occidentale o altă agenție cu misiuni informative care să sprijine planificarea și derularea în bune condiții a operațiunilor speciale. Este vorba despre Serviciul Mixt de Informații la care au aderat, pe lângă structurile specializate americane (OPC) — de altfel acestea au fost inițiatoarele — și serviciile secrete germane, franceze, italiene și grecești. Serviciile de informații britanice au ocolit mixtura dar au acționat pe cont propriu.

În Serviciul Mixt au fost atrase la colaborare și surse informative din rândul emigrației românești, grupate în așa-numitul „Serviciul de informații al românilor din exil" subordonat Comitetului Național Român în fruntea căruia se afla Constantin Vișoianu, precum și potențialul informativ al legionarilor refugiați, conduși de Horia Sima și omul său de legătură și coordonare, Traian Borobaru. Printre cei care făceau parte din acest potențial informativ al românilor din exil erau și ofițeri

de informații profesioniști, colonelul Pătru, comandorul Mihai Opran ș.a., care înainte de război își desfășurau activitatea în țară, la Biroul II de pe lângă Marele Stat Major al Armatei române.

În cadrul Serviciului Mixt, sarcinile au fost distribuite după posibilitățile pe care fiecare dintre parteneri le putea oferi. Americanilor le-a revenit sarcina de a asigura baza logistică și fondurile bănești, fiind în același timp și principalii beneficiari ai informațiilor obținute. Germanii, francezii, italienii și grecii au pus la dispoziție teritoriul național, clădiri, centre de instrucție și asigurau acoperirea cu legende și documente false a agenților atrași în activitatea informativă. Documentele Securității românești atestă că astfel de centre de instruire și case de lucru se aflau la acea dată în orașele Issui și Lindau în R.F. Germania, la Lanngjemeau în Franța, Casinno în Italia și Ksifa în Grecia.

La începutul anului 1949, agenții OPC au început să puncteze, apoi să recruteze și refugiați români ori din alte țări est-europene aflați în lagărele din sudul Germaniei, din Austria și Iugoslavia. Au fost selecționați, în special, tinerii care cunoșteau zonele în care fuseseră semnalate acțiuni de rezistență pe teritoriul României. După recrutare aceștia erau antrenați și pregătiți special pentru acțiuni clandestine. Gordon Mason, șeful stației CIA la București între 1949-1951, spunea că: „Agenții erau instruiți să contacteze grupurile din rezistență, să le informeze despre interesul Vestului față de activitățile lor și să le aprovizioneze cu fonduri, arme ușoare de foc, muniție și medicamente. Aveau asupra lor stații radio pe care să le distribuie luptătorilor din rezistență pentru a le permite să ia legătura cu agenții din exterior". Din partea americană, Robert Bishop, fostul șef al contraspionajului misiunii OSS la București (între septembrie 1944-septembrie 1945), a fost desemnat să supravegheze operațiunile OPC la Roma. Principala lui misiune era de a recruta refugiați din Europa Răsăriteană pentru operațiuni paramilitare. Din dosarele contrainformațiilor militare rezultă că Bishop a furnizat „un mare număr de luptători, furnituri militare, evacuări pe mare și pe calea aerului pentru activități clandestine". Gratien Yatsevich, cel care a dirijat operațiunile acoperite ale CIA în Balcani, în anii '50, susține că în privința numărului de agenți și a resurselor alocate, operațiunile desfășurate în România s-au aflat pe locul doi după cele din Albania. Deocamdată nu putem cunoaște mai multe aspecte concrete despre aceste operații, din surse americane, întrucât nici unul dintre dosarele CIA, care face referire la ele, nu a fost desecretizat.

Din studiul unor documente românești, întocmite de organele de contraspionaj, contrasabotaj și contrainformații militare, rezultă cu claritate că activitatea informativă, desfășurată pe teritoriul României de către structurile specializate ale țărilor occidentale, a vizat pentru perioada anilor '50 domeniul politic, economic, tehnico-științific și militar. Pentru obținerea acestora, occidentalii au folosit două căi: o cale oficială, prin sursele diplomatice acreditate la București; prin operații acoperite, folosindu-se agenți recrutați pe teritoriul României. Cele două căi s-au suplinit și sprijinit reciproc, existând o bună cooperare numai că ele au coexistat cu mari eforturi și riscuri în condiții, mai mult ca sigur, neconfortabile datorită supravegherii foarte stricte din partea organelor Securității. De exemplu,

Securitatea știa foarte bine că diplomații americani foloseau frecvent accesul pe care îl oferea Legația SUA la oficialitățile române pentru a obține informații despre evoluțiile politice, economice și militare ale României. În același timp, sediul Legației SUA oferea adăpost și acoperire pentru funcționarii CIA și a celor de la informații militare, dar și agenților de știri ori ai Serviciului pentru Informații al SUA (USIS).

Documentele de analiză și sinteză ale Securității din acea perioadă fac referire la faptul că în domeniul politic, serviciile de informații occidentale erau interesate de următoarele aspecte: cum se respectă drepturile și libertățile cetățenești înscrise în Constituția RPR (libertatea presei, a cuvântului, dreptul la muncă, existența șomajului deghizat); relațiile dintre România și URSS, atât cele bilaterale cât și cele din cadrul unor organisme internaționale (CAER, ONU); situația cadrelor din „conducerea superioară de partid și de stat"; organizarea sfaturilor populare; relațiile politice cu celelalte state comuniste, mai ales cu cele ce făceau parte din Tratatul de la Varșovia; situația lui Imre Nagy, care, după evenimentele din Ungaria (1956) a fost adus cu forța și anchetat de sovietici în România.

În ceea ce-i privește pe reprezentanții Departamentului de Stat și ai CIA la București, așa cum rezultă din documentele americane, „erau interesați mai ales în detectarea conflictului dintre membrii guvernului și a divergențelor din cadrul partidului comunist, care puteau fi exploatate". Între anii 1950-1951 agenții CIA la București au dovedit mult interes și zel în culegerea informațiilor, înregistrând cu meticulozitate zvonurile care circulau despre lupta pentru putere dusă în cadrul CC al PMR, ce a culminat, după cum bine se știe, cu îndepărtarea de către Gheorghiu-Dej (în martie 1952) a așa-zișilor „deviaționiști": Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu.

Pentru domeniul economic și tehnico-științific, documentele românești întocmite de Securitate fac referire le interesul occidentalilor de a culege informații despre: obiectivele industriale prevăzute în Planul de Stat pentru care urma să se importe mașini, utilaje și instalații, calitatea și caracteristicile tehnice ale acestora, prețurile pe care statul român era dispus să le plătească; disponibilitățile de produse destinate exportului și prețurile la care puteau fi achiziționate; ofertele făcute de firmele concurente; tratativele între reprezentanții români și cei ai firmelor occidentale; identificarea minelor de uraniu și denumirea întreprinderilor ce se ocupau de aceste exporturi ; sistemul de pază și locul unde se prelucrau minereurile; sarcinile de import (planul de import, valori de plan, contracte încheiate cu alte firme); tehnologiile noi, moderne de concepție românească care își găsiseră aplicabilitatea în producție; capacitatea de asimilare tehnologică a întreprinderilor românești a unor procedee tehnologice occidentale etc. Una din căile de valorificare a informațiilor din acest domeniu se realiza, după cum aflăm din cartea doamnei Elisabeth Hazard, prin instruirea agenților trimiși cu misiuni speciale în România, în sensul „să încurajeze actele de sabotaj, pentru a afecta economia română și pentru a oferi dovezi tangibile că rezistența [anticomunistă — *n.n.*] exista și era activă".

În documentele de planificare a Securității se aprecia faptul că „serviciile de informații ale statelor imperialiste consideră forțele militare ale Republicii Populare

Române drept unul dintre obiectivele cele mai importante ale activității lor de spionaj, îndreptându-și în primul rând atenția asupra statelor majore și obiectivelor militare dotate cu tehnică modernă de luptă". Acest aspect este ilustrat de interesul serviciilor specializate occidentale în culegerea unor date și informații referitoare la: existența obiectivelor militare, locurile de amplasament și destinația lor strategică; întreprinderile industriale ce executau comenzi speciale pentru armată; denumirea tehnică, compoziția și rezistența materialelor folosite la fabricarea armamentelor; categoriile de avioane și locul lor de fabricație; localitățile unde se aflau aerodroame militare și/sau aerodroame subterane ; tehnica militară modernă și provenienta ei, intrată în dotarea armatei române; amplasarea unităților de rachete și identificarea unor eventuale baze de rachete; manevre militare ce se desfășurau în cadrul Tratatului de la Varșovia; situația trupelor sovietice din România (efective, amplasamente, dotare tehnică etc.).

Potrivit lui Gordon Mason, șeful stației CIA*, la București, agenții aflați în legătura sa „trebuiau să furnizeze orice informații despre mișcările de trupe ale armatei române sau ale celor sovietice, manevre care ar fi putut indica pregătiri de atac împotriva Iugoslaviei sau a Europei Occidentale". Mai mult, în eventualitatea unui conflict armat, agenții occidentali aveau misiunea de a-i încuraja pe luptătorii din Rezistență (aceștia erau numiți în documentele Securității „bandiții din munți") să hărțuiască trupele sovietice de pe teritoriul României.

După cum se poate constata, evaluările făcute de istoriografia americană despre strategia și obiectivele vizate de serviciile de informații ale principalelor țări NATO asupra Blocului țărilor comuniste aflate sub tutela Moscovei concordă, în mare parte, și întregesc detaliile atestate de documentele românești în legătură cu ce s-a întâmplat pe frontul secret la începutul războiului rece. Serviciile de contraspionaj și contrainformații ale Securității din România, deși la început, lipsite de experiență, cu un personal prea puțin profesionalizat și inițiat în acțiuni subtile, dar îndrumat pas cu pas de consilieri sovietici, au reușit să identifice coordonatele generale, obiectivele și strategia serviciilor de informații occidentale.

Poate că profesionalismul adversarilor, deopotrivă cu unele inabilități, a dus la sporirea vigilenței și chiar la obținerea unor rezultate mai puțin scontate în faza inițială. O concluzie asemănătoare se poate formula dacă analizăm și principalele acțiuni informative și contrainformative desfășurate pe teritoriul României și/sau în spațiul geopolitic de referință în acea perioadă.

Acțiuni de spionaj și contraspionaj pe teritoriul României. Din cazuistica cercetată rezultă că după 1948 serviciile de informații occidentale și-au trimis în România, ca de altfel în întregul spațiu al țărilor comuniste europene, cadrele și agenții pe căi legale (sub acoperire de diplomați, reprezentanți ai unor firme comerciale,

---

* În cadrul CIA, funcționarul șef de reprezentanță la o ambasadă de peste hotare era cunoscut ca șef de stație sau COS (Chief of Station), iar adjunctul șefului de stație era DCOS (Deputy Chief of Station).

specialiști, tehnicieni, ziariști), cât și ilegale (prin parașutare, trecere clandestină a frontierei). Lansarea de agenți pe calea aerului, a apei și peste granița de uscat în cadrul unor operații speciale a constituit, în opinia generalului (r) Cosma Neagu, „cea mai vastă și costisitoare acțiune de spionaj întreprinsă vreodată împotriva României". Agenții folosiți de serviciile speciale occidentale erau pregătiți în centrele pendinte de OPC și Serviciul Mixt.

După cum ne informează istoricul american Ernest Volkman, încă din 1947 agenții CIA au depus ample eforturi pentru recrutarea unei vaste rețele de agenți anticomuniști, „preludiul esențial pentru infiltrarea și apoi destabilizarea regimului comunist din România". Rețeaua a fost descoperită rapid de agenții KGB care acționau în spațiul românesc și „în câteva luni, după ce a fost folosită pentru a-i alimenta pe americani cu dezinformări KGB, rețeaua a fost — *n.n.* adunată și distrusă".

În 1948 guvernul român l-a expulzat pe colonelul John Lovell, șeful echipei reunite de informații a Armatei, Marinei și Aviației (IANA). Succesorului său, Herschel-Hutsinpillar, i s-a cerut de asemenea să părăsească România după ce fusese prins ascunzând arme și muniții lângă lacul Snagov. Guvernul român a considerat că respectivele arme și muniții erau destinate unui grup de luptători din mișcarea sionistă. Tot în 1948, Secția de contraspionaj a SSI-ului, controlată de agenții sovietici, și-a intensificat acțiunile de supraveghere asupra Nunciaturii Apostolice de la București, pentru motiv că întreținea legături informative cu agenți ai spionajului american și că desfășura sub acoperire confesională o intensă activitate informativă. Din documentele SSI rezultă că monseniorul Gerard Patrik O'Hara, numit în fruntea Nunciaturii Apostolice din România în 1947, era de origine irlandeză și membru al unei familii importante de financiari din SUA. Imediat după sosirea sa la post în București, O'Hara luase contact cu cercurile diplomatice acreditate în capitala României. De asemenea, acesta convocase pe înalții prelați ai bisericii catolice și greco-catolice din București, dându-le instrucțiuni generale asupra modului cum să acționeze. Analiștii SSI au formulat concluzia că preluarea funcției de către O'Hara a marcat momentul trecerii Nunciaturii Apostolice din București sub controlul serviciilor de spionaj americane. În scopul camuflării și intensificării activității de culegere de informații, monseniorul O'Hara a înființat organizația caritabilă „Ajutorul Catolic", în opinia SSI „o oficină prin care se asigura o supraveghere a zonelor de graniță cu URSS". Până la neutralizarea lor, în 1950, aceste rețele de spionaj ar fi transmis din confesional informații către serviciul de informații al Vaticanului. Acestea au fost de altfel și acuzațiile formulate de autorități pentru a-i compromite pe clericii catolici. După retragerea de la post a funcționarilor Nunciaturii, serviciile de informații americane au încercat punerea în aplicare a „Planului Jakab", potrivit căruia, conducerea rețelei de agenți, ce acționau sub acoperire confesională, urma să-i fie încredințată lui Josif Schubert, canonic la Catedrala Sf. Josif din București. Planul mai prevedea ca în situația arestării unui agent, acesta să fie înlocuit cu un altul recrutat anterior și ținut în conservare. Încercarea a eșuat, până în mai 1951, fiind arestați toți membrii rețelelor informative create anterior. Toate aceste activități au constituit pretextul denunțării de către statul român a Concordatului cu Vaticanul și a

retragerii Reprezentanței Apostolice de la București, decizia fiind însă determinată, așa cum s-a dovedit ulterior, de motive politice. Edificator în acest sens este scenariul inițiat și pus în aplicare de către sovietici în toate țările comuniste ale Blocului Estic.

În 1951, guvernul român a acuzat Serviciul pentru Informații al SUA (USIS) și Oficiul pentru Informații Britanic (BIO), de activități de spionaj pe teritoriul României și a cerut închiderea lor. Mai mult, funcționarii români care lucraseră în respectivele oficii de la sfârșitul războiului au fost acuzați de trădare și judecați într-un proces căruia i s-a făcut mare publicitate. Intrați în malaxorul anchetelor Securității, acești funcționari, cetățeni români, au recunoscut cea mai mare parte a acuzațiilor. Este vorba despre Annie Samnelli, o tânără dintr-o familie de evrei din București care a mărturisit că fusese recrutată și inițiată să lucreze pentru agentul britanic Ivor Porter, după 23 august 1944. Sora ei, Nora Samnelli, și Liviu Nasta, un cunoscut jurist român, care lucraseră și ei în cadrul biroului USIS de la București, au recunoscut că și-au folosit relațiile pentru a oferi lui Burton Berry, Roy Malbourne și succesorului lor, Rudolph Schoenfeld, informații despre mișcările trupelor sovietice. Ar mai fi relatat și despre activitățile mișcării de rezistență anticomunistă, precum și orice zvon ce îl aflau despre diferendele politice ivite în teritoriul partidului comunist și al partidului socialist „pentru exploatarea eventualelor neînțelegeri". Annie Samnelli a declarat la proces că a primit mici cantități de arme și muniție de la Ivor Porter și le-a ascuns pentru luptătorii din rezistență („bandiții din munți").

Ambele surori au mai recunoscut că informațiile generale cu caracter politic și cultural pe care le-au furnizat funcționarilor USIS și BIO urmau să fie folosite în comentariile emisiunilor de la posturile de radio BBC și Vocea Americii în transmisiuni pentru România. Frank Dunham, directorul USIS, i-a spus Norei Samnelli că Vocea Americii „era o armă eficientă pentru încurajarea grupurilor ilegale și provocarea de revolte în România". Acuzații au primit condamnări la închisoare pe termen lung, iar Statele Unite și Marea Britanie au depus plângeri oficiale, denunțând incorectitudinea proceselor și protestând contra măsurii luate de guvernul român de a închide birourile lor de presă și informații.

Cifrele statistice oferite de documentele din Arhiva fostei Securități atestă că în 1951, în evidențele operative de securitate figurau 45 299 persoane suspecte de spionaj, care la acea dată erau supravegheate prin intermediul unor rețele informative pe profil, formate din 904 agenți informatori, din care 5 rezidenți, 306 calificați și 593 necalificați. La sfârșitul aceluiași an, Serviciul „C" raporta arestarea pe întreaga țară a 267 de persoane acuzate de spionaj.

Din 1951, serviciile de spionaj occidentale au inițiat și primele lansări de agenți parașutați pe teritoriul României. O astfel de acțiune s-a desfășurat în ziua de 18 octombrie 1951, când a fost efectuată operația de parașutare a 5 spioni: Constantin Saplacan, Wilhelm Sprindler, Mathias Bohn, Ilie Puiu și Gheorghe Bârsan, lansați în Munții Făgăraș. Această acțiune a fost prima parașutare efectuată în România după al doilea război mondial și s-a sfârșit printr-un dezastru pentru organizatorii ei: patru dintre cei parașutați au fost arestați în prima zi după lansare,

iar al cincilea, respectiv, Bârsan, a înghițit capsula de otravă cu care fusese dotat. La sfârșitul lunii octombrie 1951, centrul de radio din Atena a raportat că Sprindler și Saplacan au fost arestați în România. Potrivit raportului și notelor de protest trimise de Guvernul român Guvernului Statelor Unite rezultă că cei doi recunoscuseră că misiunea lor era „să pregătească acte de diversiune și terorism [...] și să culeagă date de spionaj, mai ales despre armata română, dotarea ei, aerodromuri, uzine militare, poduri de cale ferată, barje petroliere"etc. La vremea respectivă, evident că SUA au negat orice legătură cu acest eveniment, dar foști ofițeri CIA au recunoscut mai târziu că cei parașutați în Munții Făgăraș „au fost în mod sigur agenți americani". De altfel, Peter Karamilas, un oficial CIA, aflat la pensie — dar care a lucrat la Atena pentru pregătirea agenților bulgari, la începutul anilor '50 —, a mărturisit că pentru același gen de operațiuni „toți agenții înțelegeau că în cazul în care erau prinși, Statele Unite aveau să nege orice asociere cu eforturile lor".

Tot în anul 1951 a mai fost lansată în apropiere de Brașov, echipa „Jaques", formată din doi parașutiști, Samoilă Ion și Galea Ion. Ghinionul acestora a fost că li se defectase stația de radio-emisie încă de la lansare. Pierzând legătura cu Centrala au intrat imediat în derută și până la urmă au fost capturați de organele de securitate. În noaptea de 1 spre 2 octombrie 1952, în apropierea comunei Plopșor–Târgu Cărbunești din Oltenia a fost lansată echipa „Robert" formată din Alexandru Tănase și Popovici. Cei doi au fost capturați de organele de contraspionaj ale Securității românești aproape un an mai târziu.

Anul 1953 a cunoscut o ofensivă fără precedent a serviciilor de informații occidentale, nu numai împotriva României ci și a URSS-ului și celorlalte țări comuniste. În România au avut loc două lansări de parașutiști spioni mai importante. La 1 iunie 1953 în Munții Apuseni a fost lansată echipa „Pascal", formată din Gheorghiu Gheorghe, Constantin Gigi (radiotelegrafist) și Făt Savu, responsabil cu implantarea, iar la jumătatea lunii următoare, între Oradea și Satu Mare a fost lansată echipa „Fiii Patriei", formată din Mare Sabin, Rada Ilie și Pop Gavrilă. Și aceștia au fost repede capturați de Trupele de Securitate, cu mențiunea doar că Mare Sabin reușise să scape inițial de formațiunile de urmărire, dar în cele din urmă a fost ucis, se pare în urma unui schimb violent de focuri.

Întrucât agențiile de presă din țările comuniste anunțau frecvent în mass-media știri despre capturarea de agenți occidentali parașutați în URSS, China, Bulgaria etc., iar în urma judecării acestora fuseseră pronunțate sentințe de condamnare la pedeapsa capitală, nici autoritățile românești nu s-au lăsat mai prejos. În decembrie 1954 a avut loc procesul parașutiștilor capturați în România. Cu excepția agenților parașutiști din echipa „Pascal", toți ceilalți împreună cu complicii lor au fost condamnați la moarte, sentința fiind dusă la îndeplinire. Cu agenții echipei „Pascal", organele de contraspionaj ale Securității — care își organizaseră între timp o secție specializată în acțiuni informative și anchete asupra parașutiștilor spioni — au încercat și reușit prin așa-numita acțiune „Bumerang", un joc operativ ce a vizat dezinformarea serviciilor de spionaj occidentale. În toamna anului 1954 și iarna anului 1955 s-a reușit intrarea în legătură cu Centrala OPC, expediindu-se

în eter, în medie de o radiogramă pe lună și s-a obținut recepționarea a două-trei radiograme. Centrala solicita agenților din echipa „Pascal" date și informații despre exploatarea uraniului de la mina Băița. La acea vreme, uraniul era materie primă pentru industria atomică, fiind folosit la fabricarea de centrale atomo-electrice și evident a bombelor nucleare, fapt pentru care în proporție de 100% lua drumul către URSS. Au existat două motive pentru care acțiunii „Bumerang" i s-a pus capăt. Centrala și-a dat seama că informațiile trimise de echipa „Pascal" nu aveau prea mare valoare, de unde și concluzia că agenții fuseseră „întorși", adică coordonați, de serviciile românești de contraspionaj. În al doilea rând se pare că Serviciul Mixt intrase deja în desuetudine, întrucât perspectiva de a realiza noi recrutări pentru operațiile speciale era deja sumbră datorită eșecurilor lamentabile. Pe de altă parte va trebui să menționăm că ne aflăm în perioada în care serviciile secrete americane trecuseră deja la întrebuințarea avioanelor spion U2 și ca urmare sporirea posibilităților de organizare a unor acțiuni de recunoaștere aeriană a făcut ca operațiile de parașutare a unor tineri agenți profesioniști să-și piardă din importanță până la dispariție.* Deosebit de semnificativă este și dezvăluirea făcută în lucrarea doamnei Elisabeth Hazard, și anume că „Gordon Mason și Peter Karamilas, ca și alți colegi de-ai lor, au ajuns în final la concluzia că eforturile CIA de a infiltra agenți în spatele Cortinei de Fier prin parașutare erau fără rost și în final neproductive". Prin astfel de acțiuni nu numai că s-a pus într-un teribil pericol viețile tinerilor recruți, adesea cu consecințe tragice, după cum am văzut, „dar sporeau și suspiciunile regimurilor comuniste și le provocau să impună măsuri și mai aspre de securitate", lucru care de altfel s-a și întâmplat. La rândul lui, istoricul american Ernest Wolkman s-a pronunțat și mai tranșant, susținând că „indiferent ce încerca Wisner, nimic nu părea să dea rezultate. Fiecare încercare de destabilizare a regimurilor comuniste din Europa de Est a eșuat, uneori în mod dezastruos". Șeful OPC, Frank Wisner, a descoperit pe propria lui experiență, „că nu era ușor să conduci acțiuni secrete într-un stat polițienesc, în special unul cu mii de soldați sovietici", iar această lecție se pare că a învățat-o în România, Ungaria și Polonia.

Este o explicație a faptului că după lichidarea grupurilor de parașutiști lansați pe teritoriul României, viața începuse să devină extrem de dificilă pentru diplomații occidentali acreditați la București, la fel și pentru cetățenii țărilor occidentale aflați temporar în România, ca să nu mai vorbim de cetățenii români care intrau în legătură cu străinii. Organele de securitate deschideau dosare de urmărire și supraveghere informativă oricăror persoane, români sau străini, la cea mai mică suspiciune. Gordon Mason, șeful stației CIA la București, a dezvăluit că „restricțiile dure impuse activităților sale zilnice și ale colegilor săi le făceau misiunea

* În perioada 1956-1960, serviciile secrete americane au inițiat și coordonat 20 de zboruri asupra URSS, acumulându-se o imensă cantitate de informații despre geografia URSS și obiectivele militare sovietice și ale celorlalte țări comuniste. Când avionul U2 pilotat de Francis Gary Powers a fost doborât de sovietici, la 1 mai 1960, CIA a oprit zborurile deasupra URSS. Dar, până în 1980, cu aprobarea CIA, au continuat zborurile avioanelor U2, evident mult perfecționate, deasupra Chinei și a altor zone de pe glob.

extrem de dificilă". Personalul administrativ și chiar șoferii* din legațiile și ambasadele țărilor occidentale de la București erau angajați ai Securității, deci cadre și agenți cu misiuni de supraveghere. Oficialilor occidentali acreditați în Capitală li se interzisese de către autoritățile românești să depășească orașul. Supravegherea exercitată de către organele de securitate era permanentă, chiar și atunci când funcționarii și/sau diplomații occidentali plecau spre casă ori la birou. Securitatea instalase posturi fixe în apropierea legațiilor și ambasadelor occidentale, precum și în apropierea locurilor de domiciliu, iar echipele de filori specializate își începeau activitatea la orice mișcare suspectă. Dorind să-și protejeze capacitatea de a opera în cercurile oficiale, CIA i-a ordonat lui Gordon Mason să nu aibă contacte cu liderii mișcării de rezistență din România. Oricum, avându-se în vedere restricțiile impuse de regimul de la București, astfel de contacte ar fi fost aproape imposibile.

În paralel cu aceste restricții, în anii '50 membrii legațiilor și ambasadelor occidentale au fost periodic învinuiți că desfășoară activități de spionaj. Isteria spionomaniei de la București nu putea să evite declararea cu ușurință a unor cetățeni ai țărilor occidentale „persoane indezirabile" și expulzarea lor din țară.

Acestea au fost de altfel și principalele realizări pe linie de contraspionaj ale organelor de securitate. În anii care au urmat, fie datorită unei prudențe excesive din partea occidentalilor, fie din pricina unor inabilități manifestate în activitatea de contraspionaj, Securitatea s-a dovedit neputincioasă la capitolul „contracarare". Așa s-ar putea explica adevăratul rechizitoriu făcut de Alexandru Drăghici, în decembrie 1957, la adresa Direcției a II-a Contraspionaj, condusă de locotenent-colonelul Nicolae Budișteanu. „Nu este organizată încă îndeajuns — spunea Drăghici — munca împotriva inamicului nostru principal, spionajul american și englez. Ministerul Afacerilor Interne deține un important număr de semnalări cu privire la activitatea intensă desfășurată împotriva țării noastre de către serviciile de informații american și englez și de spionii din rândul diplomaților acestor țări. Cu toate acestea, *în decursul unui timp îndelungat, serviciile operative din Direcția a II-a n-au descoperit și demascat pe linia spionajului american și englez nici un agent care acționează în momentul de față*".

Cum se poate explica acest ton foarte dur folosit de ministrul Internelor la București în evaluarea activității de contraspionaj și contrainformații militare? Exigență revoluționară, un exces de zel ce reflectă rutina unui activist de partid posedat de o mentalitate bine ancorată în ideologia luptei de clasă, dorința de a reliefa rolul criticii și al autocriticii în activitatea practică dintr-un domeniu special, s-au pur și simplu o crudă realitate, consecință a unui profesionalism îndoielnic? Sau toate la un loc pot sugera un răspuns? Cu certitudine se poate afirma că România nu mai era la acea dată în centrul atenției serviciilor de informații occidentale, așa cum fusese în perioada anterioară (1945-1953) după cum a demonstrat

* Șoferii mașinilor de la legațiile și ambasadele țărilor occidentale erau cetățeni români, întrucât personalului diplomatic dar și funcționarilor străini nu li se permitea să conducă automobilele pe teritoriul României.

teza doamnei Elisabeth Hazard. România comunistă se afla, după 1955, pe un spațiu de interes geopolitic periferic, aspect pe care analiștii de la București, pare-se că fie nu-l sesizau, fie că îl omiteau cu premeditare atunci când își formulau concluziile. Istoricii, care beneficiază de privilegiul cunoașterii epilogului, pot formula răspunsuri la atari întrebări. Bunăoară, în perioada 1956-1957, au avut loc mai multe evenimente deosebit de importante și cu impact direct în derularea relațiilor internaționale. În URSS, Hrușciov a demascat cultul personalității lui Stalin și crimele regimului stalinist din perioada interbelică; în SUA, anul 1956 a fost pentru președinție un an de confruntări electorale, ceea ce a impus mai multă prudență din partea lui Roosevelt și a administrației sale; în R.D.Germania a fost descoperit tunelul construit cu multă trudă și cheltuieli de către americani pe sub zona de demarcație în scopul interceptării comunicațiilor secrete ale sovieticilor, iar mediatizarea făcută de propaganda comunistă a șifonat serios imaginea occidentalilor; în Polonia a avut loc greva muncitorilor din Poznan soldată cu 42 de morți; în Ungaria, evenimentele revoluționare anticomuniste au dus la intervenția sângeroasă a trupelor sovietice; în Peninsula Sinai, trupele israeliene și ulterior cele franceze și britanice au ocupat ambele maluri ale Canalului de Suez, ceea ce a declanșat amenințarea din partea Moscovei că în cazul neretragerii, intervine cu Armata Roșie de partea egiptenilor. Toate acestea au agravat relațiile internaționale și au creat premisele izbucnirii unei noi conflagrații de proporții. Or, România, la acea dată, nu era decât un mic satelit al Moscovei ce gravita fără sincope în spațiul rezervat, ceea ce a făcut să scadă mult interesul strategilor occidentali, sau oricum să o aibă mai puțin în atenție.

Atentatul asupra Legației române de la Berna. În noaptea de 14 spre 15 februarie 1955, în jurul orei 24, un grup de emigranți români din Occident au atacat Legația română de la Berna. Atacul terorist s-a soldat cu moartea unei persoane (șoferul legației, Aurel Șețu) și devastarea birourilor. Alarmată telefonic de diplomații români, poliția elvețiană a refuzat să intervină imediat sub motiv că era vorba de un „conflict între români", dar a sosit la fața locului a doua zi când a constatat că în realitate era un caz de „omucidere cu premeditare". Abia după 42 de ore de la declanșarea atacului făptașii au fost arestați. În ziua de 15 februarie 1955, orele 11.15, Grigore Preoteasa, prim-locțiitor al ministrului Afacerilor Externe, a înmânat însărcinatului cu Afaceri al Elveției la București, A.Parodi, o notă de protest a Guvernului RPR adresată Guvernului elvețian în care se arăta printre altele: „Acest atac banditesc fără precedent împotriva unei misiuni diplomatice, călcarea inviolabilității Legației, atacul armat împotriva membrilor Legației și rănirea gravă a unui funcționar al acesteia constituie o crimă de o gravitate excepțională, o violare criminală a dreptului popoarelor". Ulterior justiția elvețiană la condamnat pe Oliviu Beldeanu, conducătorul și organizatorul atentatului, la 4 ani închisoare din care nu a executat decât 2 ani și 8 luni, fiind eliberat pentru „bună purtare".

Evenimentul a fost larg mediatizat în epocă, atât de mass-media occidentală, cât și de cea românească. Occidentalii au recurs la o intensă propagandă, insistând pe faptul că atacul s-ar fi produs datorită disperării la care ajunsese grupul de emigranți români și în scopul de a atrage atenția opiniei publice mondiale asupra nedreptăților, abuzurilor și numeroaselor încălcări ale drepturilor omului de care se făcea răspunzător regimul comunist din România. Au fost și excepții, diplomații indieni, finlandezi, mexicani și argentinieni au dezaprobat atacul Legației române de la Berna, iar „alții au refuzat să se angajeze în discuții, ceea ce înseamnă că nu au avut curajul să ia poziție de apărare a ceea ce s-a întâmplat". În schimb, aparatul de propagandă de la București, alimentat din plin cu informații, provenite de la organele de securitate, se fixase pe ideea că atentatul a fost realizat de emigrația română trădătoare cu sprijinul serviciilor secrete occidentale.

La indicațiile lui Gheorghiu-Dej propaganda s-a axat pe trei linii „demascatoare", și anume: a legionarismului, a spionajului american — considerat principalul organizator — și a atitudinii autorităților elvețiene. De asemenea, pentru opinia publică românească s-au organizat adunări de protest în câteva orașe — Iași, Cluj, Oradea —, iar Capitala a fost scena unui „miting de doliu" în cinstea „eroului" Aurel Șețu, ale cărui rămășițe pământești au fost aduse cu un avion special de la Berna. Academia română a înfierat „atacul fascist" de la Berna, iar membrii săi de frunte printre care Simion Stoilov, Mihail Ralea, Grigore Moisil au făcut declarații de protest. Acțiuni speciale de propagandă s-au înregistrat și din partea „țărilor surori". La Moscova, Peking, Varșovia și Budapesta s-au inițiat acțiuni propagandistice mobilizatoare sub motivația că era pusă în cauză „securitatea socialismului".

După 1990, istoriografia română a publicat despre acest caz câteva studii interesante, bazate pe documente inedite, provenite din arhivele românești și germane, fapt pentru care el este astăzi mai bine cunoscut, dar totuși insuficient clarificat în anumite detalii. Este un lucru firesc, dacă este să avem în vedere tenebrele misterioase ale jocurilor din umbră, în special din perioada războiului rece în faza lui paroxistică, dar și piedicile de tot felul care se pun în fața cercetării istoriografice, privind accesul la dosare, mai ales când este vorba de documente strict secrete.

Din materialul documentar publicat reținem că principalul inițiator și autor al atentatului terorist asupra Legației române de la Berna a fost Oliviu Beldeanu. Despre el, documentele românești atestă că s-a născut la 16 februarie 1924 în Dej și era fiul lui Oliviu și al Mariei, de profesie sculptor. La vârsta de 15 ani împreună cu alți colegi de liceu au făcut parte din organizația „Frunză Verde" de orientare legionară. Organizația avea ca scop „să se dedea în grup, la inițierea de acțiuni huliganice, îndreptate împotriva minorităților conlocuitoare". După evenimentele din ianuarie 1941, cei care au făcut parte din această organizație au fost eliminați din școală. Oliviu Beldeanu și-a continuat studiile la Liceul industrial „Polizu", din București, iar după 23 august 1944 s-a înscris în Partidul Național Țărănesc. Nu a fost nici primul, dar nici ultimul dintre foștii simpatizanți ai ideologiei cămășilor verzi care au optat pentru o astfel de orientare și acțiune politică după invadarea teritoriului național de către trupele sovietice și începutul procesului de bolșevizare a României. După alegerile frauduloase din 1946, care au dat câștig forțelor

procomuniste, Beldeanu s-a înrolat în mișcarea de rezistență anticomunistă, numărându-se printre membrii grupului de legătură care puneau în contact conducerea PNȚ din Capitală cu grupul de rezistență din Munții Făgăraș. După arestarea grupului, în 1948, Beldeanu a reușit să-și procure acte false și a încercat să plece din țară, dar a fost prins. Anchetat în condiții deosebit de dure, care se pare că l-au marcat pentru tot restul vieții, a trebuit să răspundă în fața justiției comuniste care l-a condamnat la trei luni închisoare. După executarea pedepsei și-a mutat domiciliul în comuna Cheglovici, în apropiere de frontiera cu Iugoslavia. Perseverent în ideea de a pleca din țară, Oliviu Beldeanu a reușit în noaptea de 1 ianuarie 1949 să treacă granița. Așa după cum ne-am referit într-un subcapitol anterior, la acea vreme relațiile româno-iugoslave erau extrem de încordate, iar pe frontul secret se acționa fără menajamente, ceea ce a făcut ca Oliviu Beldeanu, aflat în mâinile autorităților iugoslave, să accepte recrutarea de către serviciul de informații al țării vecine.

În aprilie 1949, după un instructaj de specialitate efectuat de cadre UDB (securitatea iugoslavă), Oliviu Beldeanu a revenit clandestin în România, doar pentru două zile, cu misiuni de spionaj și diversiune (difuzarea de material propagandistic contra regimului de la București), misiune repetată în iulie, același an. Nemulțumit probabil de patronii săi în ale conspirației, Beldeanu a încercat să fugă din Iugoslavia, dar a fost prins și condamnat. A rămas în arest până în septembrie 1951, când a fost recuperat și trimis cu misiuni de spionaj în Italia. Acolo a luat legătura cu serviciile de informații americane. Se pare că legătura lui a fost un anume maior Ion Straja, din partea „Centrului de Contraspionaj" din Triest. Din vara anului 1953, Beldeanu s-a gândit și la organizarea unor acțiuni de forță. Și-a pregătit o echipă cu ajutorul căreia urma să ia cu asalt un vas românesc ce trebuia să ancoreze în portul Triest. Dar acțiunea a eșuat, la fel ca și o altă tentativă prin care s-a urmărit atacarea unui vas bulgăresc ancorat în același port. Din ordinul superiorilor săi, după perfectarea modalităților de continuare a legăturii, Beldeanu s-a deplasat împreună cu grupul său, format din 5 membri, în R.F. Germania, stabilindu-se la 28 decembrie 1953 la München. Cei 5 s-ar fi descurcat cu mijloace proprii și fără acte de identitate, trecând granița austriacă, apoi cea germană. Împreună cu Ion Chirilă, unul dintre membrii grupului, Beldeanu s-a angajat într-o unitate militară a trupelor franceze de ocupație, dizlocată în localitatea Konstanz. Grupul condus de Beldeanu a planificat un atac terorist — dar care până la urmă nu s-a produs — îndreptat contra membrilor unei delegații sovietice care participau la o conferință internațională la Geneva.

Din acest moment, Oliviu Beldeanu a început să pregătească acțiunea îndreptată contra Legației române din Berna. A întreprins mai multe călătorii în Elveția pentru a studia topografia locului și pentru a-și procura armament (două pistoale-mitralieră, 4 pistoale, un pistol cu amortizor, o trusă de spargere, lanterne, măști, grenade). Cei 5 membri ai grupului (Oliviu Beldeanu, Ion Iahoda, Alexandru Botel, Dumitru Achim și Teodor Ciochină) s-au întâlnit de mai multe ori pentru a exersa mânuirea armamentului și a pune la punct detaliile operațiunii. Pregătirile au fost

continuate la Konstanz, unde li s-au alăturat alți doi complici (Ion Chirilă și Stan Codrescu).

Operațiunea propriu-zisă s-a desfășurat în felul următor. În dimineața zilei de 14 februarie 1955, grupul condus de Oliviu Beldeanu s-a deplasat cu o mașină în pădurea de la marginea localității Konstanz, iar seara au plecat spre Berna. În jurul orei 24 au pătruns în curtea Legației române, îndreptându-se spre locuința șoferului Aurel Șețu. Acolo au găsit-o doar pe soția acestuia, Rozalia. Personalul Legației era plecat, onorând o invitație de protocol la o altă ambasadă, ceea ce înseamnă că operațiunea a fost bine planificată. Când șoferul Aurel Șețu a sosit cu mașina, Oliviu Beldeanu i-a ordonat lui Stan Codrescu să-l împuște. Rănit mortal, șoferul a fost părăsit în curte timp de 6 ore, abia după aceea fiind permisă de către atacatori ridicarea și transportarea lui la spital unde a murit. În continuare, membrii echipei au pătruns în clădirea principală a Legației, trăgând focuri de armă. Au fost devastate birourile și s-au spart casele de fier. Între timp, poliția elvețiană a înconjurat Legația, dar nu a intervenit în forță. O serie de documente găsite au fost puse de atacatori la dispoziția poliției elvețiene. Ulterior ele au fost redate ambasadorului român, Emerich Stöffel, desigur, după ce fuseseră fotografiate. Grupul de atacatori a cerut guvernului român eliberarea din închisoare a următoarelor persoane: generalul Aurel Aldea, fost ministru de Interne în guvernul instalat la 24 august 1944, episcopul unit Ion Suciu, Ilie Lazăr, fruntaș al Partidului Național Țărănesc, Constantin Brătianu, din conducerea Partidului Liberal și dr. I.A. Mureșanu, fost director al ziarului național-țărănesc „Ardealul". După 42 de ore de la începerea atacului, Beldeanu și doi dintre complicii săi s-au predat poliției elvețiene.

Dosarul Berna conține multe aspecte obscure. Unele dintre ele au fost sesizate de analiștii Grupei de cercetări sud-est din München, încă din martie și iunie 1955, când și-au întocmit rapoartele pentru informarea Ministerului Federal de Externe vest-german. Cu îndreptățire aceștia apreciau că cererea lui Beldeanu de a elibera persoane care la acea dată erau trecute în neființă (generalul Aurel Aldea și episcopul Ion Suciu) a fost în realitate o „manevră tactică" pentru a justifica prelungirea ocupației Legației. O astfel de prelungire ar fi fost necesară pentru a găsi ceea ce căutau, și anume documente ce ar fi conținut numele „cârtițelor" comuniste infiltrate în Occident și care furnizaseră informații ce au condus la capturarea atât de rapidă a echipelor de parașutiști lansate pe teritoriul României în anii anteriori. „Apare ca sigur — opinau analiștii vest-germani — că Bucureștiul a fost informat din Vest și că în cadrul acestei acțiuni [de capturare a echipelor de parașutiști — *n.n.*] — a fost implicată Legația României din Berna", în actele căreia s-ar fi aflat numele surselor.

Analiștii vest-germani au mai atras atenția asupra unui lucru esențial: „Este în afara oricărei îndoieli că înțelegerea cu serviciile de informații din Vest și cu autoritățile elvețiene a făcut ca procesul să lase pe planul doi implicațiile informative. Nici instanța, nici acuzații, nici martorii nu s-au referit la asemenea aspecte. S-a observat că și Bucureștiul a avut aceeași dorință". Deci adevăratul motiv al atacului — capturarea unor documente care să deconspire agentura comunistă

infiltrată în mediile de decizie occidentale — a fost lăsat deoparte, la dorința tuturor părților implicate, ceea ce explică și clemența de care a dat dovadă justiția elvețiană. Isteria propagandistică ce a urmat atât de o parte cât și de cealaltă a Cortinei de Fier, evident cu serioase atacuri politice, s-a făcut pentru a ascunde opiniei publice acțiunile de spionaj și contraspionaj. Relevant este și următorul comentariu făcut de Silviu Brucan, unul dintre cei mai versați oameni politici în tainele diplomației secrete din vechiul regim: „În 1955 războiul rece ajunsese la paroxism, regimul comunist de la București era privit în Occident cu ostilitate, în timp ce opozanții săi emigranți acolo se bucurau de simpatia opiniei publice și chiar a autorităților de stat. Nu este exclus ca servicii occidentale de contraspionaj să fi fost interesate să pună mâna pe documentele secrete de la Legație pentru a descoperi modul cum operează agenții români sub camuflaj diplomatic".

Oricum, evenimentul avea să joace un rol important în evoluția ulterioară a serviciilor de securitate românești. S-a produs o schimbare de personal în ierarhia de vârf a DIE (Serviciul de Spionaj al Securității), o restructurare a Securității interne, precum și o reorientare în ceea ce privește acțiunile contra emigrației românești, respectiv întocmirea unor liste cu persoanele din emigrație care trebuiau reținute și arestate în paralel cu planificarea unor acțiuni de răpire și aducere în țară pentru a fi judecați și pedepsiți cei care desfășurau activitate contra intereselor regimului comunist. După modelul bulgar, s-a sugerat din partea lui Gheorghiu-Dej și o stratagemă — în realitate o „șmecherie", prea ieftină pentru a convinge pe cineva, fapt pentru care s-a și dovedit în cele din urmă falimentară — și anume de a se elabora un decret prin care celor ce „nu aveau crime la activul lor", să li se dea posibilitatea de a reveni în țară, „asigurându-i că acasă își vor putea relua „activitatea constructivă". După cum rezulta din stenograma Ședinței Biroului Politic al CC al PMR din 23 martie 1955 în care s-a analizat atacul asupra Legației române de la Berna, Gheorghiu-Dej, posedat probabil de o cumplită naivitate, și-a expus concepția privind „aducerea în țară a unor emigranți de marcă." „Unii dintre foștii politicieni naționali-țărăniști — spunea Dej — sau alții din aceia care sunt liberi ar putea să se adreseze unora din străinătate să vină acasă, că nu li se face nimic. Nu îi punem pe jăratec. Dacă vin câțiva și fac declarații, este bine. Presa reacționară o să țipe, la fel și la radio o să spună că de ce nu dăm drumul la cei din pușcării, dar noi să redactăm decretul așa ca să zică și ei că suntem ai dracului. Nu poți să dai drumul la un criminal. Și se poate organiza treaba astfel ca să se audă glasul unuia sau altuia care să facă apel la unii și să-i cheme înapoi". Dacă în Bulgaria șiretlicul a reușit parțial în sensul că un mic număr de emigranți s-au întors în țara lor de origine, în România, unde regimul comunist dovedise o duritate excesivă în reprimarea „dușmanului de clasă", nu s-a repatriat de bună voie nici un emigrant.

Implicarea serviciilor secrete în evenimentele anului 1956. Anul 1956 a debutat cu un adevărat șoc. La cel de-al XX-lea congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, desfășurat între 14 și 25 februarie la Moscova, Hrușciov a denunțat în

termeni violenți crimele și greșelile lui Stalin. Discursul liderului de la Kremlin a fost important, în primul rând, pentru că a marcat ridicarea lui Hrușciov — care provenea din conducerea colectivă ce-i urmase lui Stalin —, iar în al doilea rând, a însemnat un punct de cotitură pentru Uniunea Sovietică, întrucât se hotărâse să se scuture de stalinism. Hrușciov a criticat stalinismul pentru administrarea economică ineficientă, exterminarea clasei de intelectuali, pierderea sprijinului popular nu numai în URSS și în statele din Europa Răsăriteană, ci și în partidele comuniste din întreaga lume. Rostit într-o sesiune închisă a Congresului, discursul lui Hrușciov nu a fost pus în circulație, iar copiile textului care existau au fost bine păzite prin măsurile speciale luate de KGB.

Opinia publică nu a ajuns să cunoască imediat reacția la acest discurs în cadrul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și nici în partidele din țările Blocului Estic. Serviciile de informații ale SUA au reușit însă să intre în posesia textului complet și să-l dea publicității*. La 4 iunie cotidianul „The New-York Times" l-a tipărit integral, iar posturile de radio Libertatea și Europa Liberă au transmis emisiuni speciale și în mod repetat, pentru a face publice conținutul discursului atât în URSS cât și în Europa de Est. Hotărârea americanilor de a publica discursul secret al lui Hrușciov a urmărit echilibrarea balanței în competiția Est-Vest, întrucât la 21 aprilie 1956, serviciile secrete sovietice descoperiseră efectul „Operațiunii Gold", adică tunelul subteran construit de americani pe sub linia de demarcație a Berlinului, în scopul interceptării comunicațiilor secrete între URSS și țările din Blocul Estic. Din interese propagandistice, comandamentul militar sovietic din Berlinul de Est a invitat presa să viziteze tunelul și facilitățile lui tehnice, apoi a organizat o conferință publică pe această temă. Dezamăgiți de descoperirea tunelului și sfârșitul brusc al „Operațiunii Gold", după ani de muncă foarte grea, (construirea tunelului începuse în 1953), mulți agenți ai serviciilor secrete americane erau deprimați. Allen Dulles, directorul CIA, a avut nevoie pentru a recupera moralul Agenției, de o știre pozitivă, adică de un succes al acțiunilor de spionaj. Ocazia a fost oferită, așadar, de interceptarea discursului secret al liderului de la Kremlin.

Publicarea discursului a provocat o puternică reacție deopotrivă în Europa de Vest și de Est. Pe 28 iunie, muncitorii polonezi din Poznan au declanșat o puternică grevă militantă. În urma intervenției organelor de represiune poloneze, 44 de muncitori au fost omorâți înainte ca greva să fie oprită. Până în octombrie s-a manifestat o puternică criză generală în Blocul Estic, provocată nu de publicarea discursului ci de ideile formulate în el.

---

* Interesant este și cum a ajuns acest document în posesia CIA. Viktor Greievski, un tânăr ziarist polonez de origine evreiască, a sustras o copie a discursului secret al lui Hrușciov aflat pe biroul de lucru al prietenei sale, Lucia Branovski, care ocupa o înaltă funcție în administrația partidului comunist polonez. Cele 58 de pagini ale documentului au fost fotocopiate la Ambasada Israelului de la Varșovia și astfel celebrul Raport secret a ajuns la Mossad, care la rândul lui l-a vândut CIA pe un milion de dolari. După câteva săptămâni, Victor Greievski a emigrat în Israel, unde a relatat acest episod abia după patruzeci de ani de tăcere.

Hrușciov vorbise despre greșelile lui Stalin și indicase un liberalism politic și economic în locul totalitarismului stalinist. Discursul lui Hrușciov a avut însă un efect diferit asupra Chinei comuniste, în sensul că l-a determinat pe Mao Tze-Dong să se despartă în mod semnificativ de Hrușciov întrucât el prefera controlul exercitat de comunismul stalinist ca bază ideologică. La fel ca și Stalin, Mao credea că regimurile comuniste nu trebuie să tolereze divergențele sau opozițiile și că indivizii care stau în drum trebuie striviți.

La începutul lunii octombrie, când propaganda în jurul discursului rostit de Hrușciov la Congresul al XX-lea al PCUS și asupra descoperirii tunelului construit de americani pe sub linia de demarcație a Berlinului aproape că se stinsese din lipsă de inedit, atenția opiniei publice a fost îndreptată spre Ungaria, Polonia, România și Canalul de Suez, acolo unde evenimentele s-au desfășurat rapid și fără să fie anticipate.

Aceste zone fierbinți au creat o stare extrem de tensionată în relațiile internaționale, profilând riscul declanșării unui al treilea război mondial. Evenimentele au debutat mai întâi la Budapesta. La 6 octombrie, a avut loc o procesiune solemnă pentru reînhumarea osemintelor lui Laszlo Rjk, cea mai de seamă personalitate a comuniștilor maghiari, căzută victimă regimului instaurat de Mathias Rkasi, un lider comunist cu sinistre apucături staliniste. Mulțimea de peste o sută de mii de oameni participanți la reînhumare nutrea speranța că evenimentul ar putea constitui un prolog al dispariției stalinismului din Ungaria. Au apărut astfel — ca urmare a noului suflu politic venit de la Kremlin —, primele fisuri în sistemul politic instituțional din Blocul Estic, considerat până atunci indestructibil și de monolit. „Eroziunea" abia începută și-a continuat acțiunea și în zilele următoare.

Două săptămâni mai târziu au sosit la Budapesta primele știri despre schimbările făcute în conducerea Partidului Comunist Polonez. În confruntarea cu vechea conducere stalinistă de la Varșovia, a învins Wladyslaw Gomulka, cel care reprezenta în partidul său o linie reformatoare, asemănătoare cu cea a lui Imre Nagy de la Budapesta. Hrușciov și-a făcut apariția inopinat la Varșovia, iar forțele sovietice au fost puse în alertă. Interesele de securitate ale URSS nu permiteau schimbări bruște și radicale în țările Tratatului de la Varșovia. Atitudinea unitară a conducerii poloneze față de Hrușciov și poziția fermă a lui Gomulka alături de sistemul de alianță al Tratatului de la Varșovia au înlăturat pericolul unei intervenții în forță a Armatei Roșii în Polonia.

Pentru a-și realiza propriile revendicări, dar și în semn de solidaritate cu poporul polonez deschis spre reforme, însă timorat în urma vizitei lui Hrușciov, studențimea maghiară a chemat la o demonstrație pașnică pentru ziua de 23 octombrie. În acea zi a ieșit pe străzile Budapestei, alături de studenți, aproape întreaga populație a orașului. Peste două sute de mii de oameni au așteptat în fața Parlamentului cuvântarea lui Imre Nagy. Câteva grupuri mai active au dărâmat statuia lui Stalin, iar o coloană masivă ajunsă în fața clădirii care adăpostea postul național de radio a solicitat transmiterea în direct a revendicărilor. Situația fiind extrem de încordată, unitățile Serviciilor Securității Statului (VH) — fără să primească ordin — au deschis focul asupra demonstranților care au forțat pătrunderea în clă-

direa radioului. Imre Nagy, liderul opoziției reformatoare din Partidul Comunist Ungar, sperând că va reuși să aplaneze confruntarea, a acceptat, la 24 octombrie, funcția de prim-ministru.

Evenimentele s-au precipitat, luând o turnură insurecțională violentă. Grupuri compacte de tineri și adolescenți — muncitori, elevi ai școlilor profesionale și ai liceelor, proveniți din cartierele cele mai sărace, din zonele industriale ale Budapestei și din căminele muncitorești și internate — s-au înarmat și au arborat steagurile tricolore cu stema comunistă decupată. Între 24 și 28 octombrie nu au evitat să opună rezistență forțelor militare sovietice de ocupație care au intervenit să facă ordine. O parte a unităților militare ungare au fraternizat cu insurgenții. Exceptând câteva unități ale VH, statul stalinist maghiar s-a prăbușit. În câteva zile, prin organizări spontane s-a creat sistemul instituțional propriu al revoluției. În urma demonstrațiilor care s-au desfășurat în orașele de provincie au luat ființă comitetele revoluționare, iar în fabrici au fost alese comitete muncitorești. La 25 octombrie, în fața Parlamentului s-a deschis focul de către unități VH asupra demonstranților neînarmați, producându-se un adevărat masacru. În mai multe orașe din provincie, rafalele de arme au răpus viața a sute de oameni. După trei zile, Imre Nagy a ordonat încetarea focului, iar în următoarele zile conducerea de partid a acceptat majoritatea revendicărilor cerute de revoluționari. Imre Nagy a declarat pluripartidismul și a recunoscut organizațiile locale, precum și comitetele muncitorești din fabrici și uzine. Cardinalul Jozsef Mindszenty a fost eliberat din închisoare. Mulți dintre intelectuali și revoluționari s-au grupat în jurul lui în intenția de a forma un guvern de orientare creștină.

Primul ministru, Imre Nagy a fost pus în fața unei decizii istorice. Pentru a rezolva situația, care risca să arunce Ungaria în haos și anarhie, a decis acceptarea revendicărilor populare. Deciziile istorice din 1 noiembrie, privind ieșirea Ungariei din Tratatul de la Varșovia și declararea neutralității, au fost răspunsuri pragmatice la măsurile intervenționiste ale sovieticilor. Nagy s-a opus astfel intereselor și dogmelor partidului comunist și dogmelor comuniste internaționale aflate sub tutela sovieticilor, identificându-se astfel cu revendicările națiunii.

Între timp s-a produs o ruptură în statul major al revoluției; în seara de 1 noiembrie, Janos Kadar a mers la Ambasada sovietică, iar de acolo a plecat la Moscova, unde la 2 noiembrie, după lungi discuții a acceptat formarea unui nou guvern. La 4 noiembrie, guvernul Kadar — format împotriva revoluției și cu sprijinul tancurilor sovietice — a preluat puterea în Ungaria. În zorii aceleiași zile, armata sovietică a declanșat un amplu atac împotriva Budapestei, iar în următoarele zile a zdruncinat rezistența insurgenților care se apărau cu un eroism ieșit din comun. Imre Nagy, printr-un scurt comunicat radio, a făcut public atacul sovietic, apoi s-a refugiat la Ambasada Iugoslaviei din Budapesta. Grevele politice, luptele răzlețe de ariergardă au continuat până la începutul anului 1957.

În contextul evenimentelor revoluționare anticomuniste declanșate în octombrie 1956, în capitala Ungariei, și sub influența acestora, în România — cu precădere în centrele universitare din Timișoara, București, Iași, Cluj și Brașov — s-au constituit mai multe grupuri de inițiativă care au desfășurat în lunile următoare

o serie de acțiuni de solidaritate sau cu caracter protestatar și revendicativ. Spre deosebire de evoluția imediată a situației din Ungaria, mișcările studențești din România, deși au manifestat de la început o orientare programatică net anticomunistă, nu au fost susținute masiv de alte categorii socioprofesionale, în special muncitori și țărani, fapt ce a facilitat represiunea lor cu relativă ușurință de către organele de securitate. Cei arestați au fost supuși unor anchete dure și prelungite de către ofițerii din Direcția de anchete penale a Securității, iar Tribunalele Militare au pronunțat sentințe de la trei luni închisoare corecțională până la 20 de ani temniță grea. Chiar și acei studenți care s-au pronunțat de la început și s-au menținut pe poziții mai rezervate față de acțiunile protestatare au fost supuși, ulterior, unor puternice acțiuni de intimidare din partea organelor de securitate.

Încadrate în vecinătatea evenimentelor ce s-au derulat pe plan intern, mișcările studențești din România s-au produs cu aproape un an și jumătate înaintea retragerii trupelor sovietice de ocupație din România — retragere solicitată atât de studenții timișoreni cât și de cei bucureșteni —, precum și într-o perioadă în care grupurile de partizani din munți, complet izolate și învăluite de trupele de securitate, făceau ultimele sforțări de rezistență înainte de a fi lichidate.

Din punct de vedere programatic mișcările studențești din România au formulat revendicări cu caracter social, economic și politic care în esența lor vizau răsturnarea regimului comunist și instaurarea unui regim democratic. Privită din această perspectivă, dar având în vedere și particularitățile de conjunctură în care au izbucnit și evoluat, acțiunile studențești pot fi integrate în ansamblul mișcărilor naționale de rezistență anticomunistă.

Deși nu se poate stabili, în stadiul actual al cercetării, numărul participanților la mișcările studențești, o evaluare aproximativă sugerează cifra de ordinul a câtorva mii, dar se poate afirma cu certitudine că aria de cuprindere a înglobat cele mai mari centre universitare.

În ceea ce privește proporțiile represiunii documentele de anchete penale atestă că au fost în total 88 de persoane arestate, anchetate și deferite justiției, dintre care 80 de studenți, două cadre didactice universitare, un profesor de școală generală, doi elevi de liceu și trei muncitori.

În perioada noiembrie 1956-octombrie 1958, au fost pronunțate 10 sentințe, în totalitate de organele judecătorești militare. Din cele 88 de persoane judecate, 81 au fost condamnate, 7 au fost achitate de orice penalitate, iar într-un singur caz instanța s-a pronunțat pentru suspendarea pedepsei. În perioada 1962-1964 au fost emise 4 decrete de grațiere (nr. 772/1962, nr. 5/1963, nr. 310/1964 și nr. 411/1964) de care au beneficiat 18 persoane condamnate la pedepse între 6 și 20 de ani de închisoare. După expirarea pedepselor privative de libertate, în 18 cazuri persoanele respective au fost deportate în alte localități unde li s-a fixat domiciliu obligatoriu, care totalizează circa 32 de ani. În timpul executării pedepselor privative de libertate nu s-au înregistrat decese, iar în ceea ce privește condițiile de detenție și condițiile de trai din perioada restricțiilor domiciliare, acestea au fost identice cu ale celorlalți condamnați politici. În majoritate, condamnații au fost mai întâi încarcerați la Penitenciarul Gherla, după care au fost transferați în coloniile de muncă

din Balta Brăilei, de la Stoenești, Salcia, Strâmba, Periprava, Grindu, din Delta Dunării și de pe Brațul Chilia.

După punerea în libertate și ridicarea restricțiilor domiciliare li s-a permis studenților condamnați să-și continue studiile universitare atât la cursurile de zi, cât și la cele fără frecvență. Cifrele centralizate indicau faptul că din cei 74 de studenți condamnați, 65 au reușit să-și continue studiile sau să urmeze cursurile altor facultăți, dar cu susținerea examenului de admitere. Doar 9 foști studenți condamnați nu au reușit ori n-au fost interesați în finalizarea studiilor universitare.

Ponderea celor arestați, judecați, condamnați la pedepse privative de libertate și/sau deportați cu restricții domiciliare, achitați de orice penalitate, grațiați, reabilitați, precum și recunoașterea dreptului de a relua studiile universitare după punerea în libertate demonstrează că prin măsurile cu caracter represiv s-a urmărit mai degrabă intimidarea celor dispuși la acțiuni protestatare din rândul studențimii și mai puțin lichidarea fizică a opozanților față de regimul comunist. Prin aceste practici, regimul a urmărit să-și consolideze puterea prin cultivarea fricii, tactică de altfel caracteristică pentru organele de securitate pentru perioada care a urmat până în 1989.

Pe parcursul anchetelor informative, dar și a deportărilor, precum și în perioada imediat următoare punerii în libertate, Securitatea a căutat să documenteze legăturile studenților protestatari cu „emisari provocatori imperialiști". Nereușindu-se așa ceva, probabil că nici n-a existat vreo imixtiune, se explică tonul și critica virulentă asupra organelor de contraspionaj.

Atitudinea regimului dejist în timpul și după revoluția din Ungaria a dovedit încă o dată că a fost unul dintre cele mai represive regimuri comuniste din răsăritul Europei, iar România unul dintre cele mai fidele state satelit ale Uniunii Sovietice. Fidelitatea lui Dej față de modelul stalinist s-a manifestat și în acțiunile în care au fost implicate organele de securitate.

Probabil că nu numai dorința de imitare a modelului stalinist de represiune, ci și convergența de interese cu liderii de la Kremlin a fost cea care a determinat poziția adoptată de Gheorghiu-Dej și echipa sa guvernamentală. Ei au avut două motive majore de îngrijorare: o revoluție plină de succes la Budapesta, îndreptată împotriva regimului comunist s-ar fi putut răspândi și în rândul celor aproape două milioane de etnici maghiari din România, declanșându-se astfel o revoltă anticomunistă generalizată și în România. În al doilea rând o Ungarie necomunistă ar fi putut emite pretenții asupra unei părți din Transilvania. Grupuri, mișcări și inițiative în acest sens se manifestau în România, dar și în afara granițelor, așa cum vom arăta la locul potrivit.

Hrușciov și Georgi Malencov au făcut o vizită în secret la București, la 1 noiembrie 1956, pentru a discuta cu liderii români, bulgari și cehoslovaci criza din Ungaria. Potrivit unor documente occidentale, Hrușciov ar fi cerut ca trupele române să fie folosite pentru înăbușirea revoltei de la Budapesta. S-a spus că Gheorghiu-Dej și Emil Bodnăraș ar fi replicat cu următorul argument: „Datorită numărului mare de maghiari din armata română, precum și simpatiei generale pentru Ungaria, armata nu prezintă suficientă încredere pentru astfel de operațiuni". Pe

deasupra mai plana și teama unui conflict ireparabil cu minoritatea maghiară din România. Explicațiile lui Dej și Bodnăraș sunt contrazise de Hrușciov, care în scrierile sale memorialistice susține că ar fi primit ofertă de ajutor militar din partea conducătorilor români și bulgari. Cert este că trioul românesc — Dej, Bodnăraș și Ceaușescu — s-a pronunțat în favoarea unei intervenții militare ferme împotriva guvernului prezidat la Budapesta de Imre Nagy. Trupele sovietice care staționau în România s-au aflat printre primele care au traversat granița cu Ungaria, la 26 octombrie, pentru a consolida prezența Armatei Roșii și a înăbuși revoluția anticomunistă de la Budapesta.

Dacă dintr-un motiv sau altul nu s-a acceptat participarea armatei române, s-a hotărât intervenția prin organele de securitate românești. O persoană cheie din PMR, care a sprijinit măsura de intervenție sovietică în Ungaria a fost Emil Bodnăraș. În timpul revoluției din Ungaria el a fost numit în funcția de ministru al Transporturilor și Comunicațiilor, calitate în care a supervizat lărgirea drumurilor de importanță strategică pentru trupele sovietice aflate în tranzit prin România. Tot el a contribuit favorabil și la realizarea angajamentelor ce au vizat detenția lui Imre Nagy în România, căci la 22 noiembrie, o delegație a PMR, formată din Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Emil Bodnăraș și Valter Roman, i-a făcut o vizită lui Janos Kadar, noul prim-secretar al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar (noul nume al partidului comunist).

În ziua următoare, probabil ca urmare a aranjamentelor stabilite de vizita comuniștilor români la Budapesta, Imre Nagy a fost răpit de către agenți ai KGB și adus cu avionul la București, unde i s-a acordat ceea ce ministrul român de Externe, Grigore Preoteasa, a numit „azil politic". În realitate, el a fost deținut într-o casă conspirativă a Securității, de la Snagov, unde a fost interogat de Boris Șumilin, principalul consilier KGB pentru activități contrarevoluționare. Lui Imre Nagy nu i s-a permis să fie vizitat de oficialități ONU, așa cum promisese Grigore Preoteasa, pentru a dovedi că nu era supus constrângerii. Alți susținători importanți ai lui Imre Nagy i-au împărtășit soarta în România, printre ei și filozoful ungar Georgy Lukcacs.

Un alt scop al vizitei lui Bodnăraș la Budapesta, în aparență pentru a furniza alimente și medicamente necesare de urgență în urma revoluției, a fost acela de a ajuta la reorganizarea Serviciului de Securitate al Statului Ungar (VH), care fusese decimat în timpul evenimentelor. Câteva sute de agenți ai Securității, de origine etnică maghiară din România, au fost trimiși la Budapesta. Șederea prelungită a lui Bodnăraș în capitala ungară indică faptul că a fost strâns implicat în această operațiune, așa cum și Gheorghiu-Dej, pe timpul șederii, a dat o mână de ajutor la reorganizarea Partidului Muncitoresc Socialist Ungar. Un al doilea agent sovietic „în straie românești", care l-a asistat pe Bodnăraș, a fost Wilhelm Einhorn, un maghiar de origine evreiască din Transilvania, recrutat de NKVD și numit, după cum am menționat într-un alt capitol, director al secretariatului DGSP, în toamna anului 1948, iar la înființarea DIE, 30 martie 1951, devenise unul din cei doi locțiitori ai șefului acestei structuri. Potrivit relatărilor lui Ion Mihai Pacepa, Einhorn a fost trimis la Budapesta sub acoperire de consilier al Ambasadei române. Partici-

parea organelor Securității românești la operațiile informative din Ungaria, coordonate de sovietici, avuseseră loc și înainte de octombrie 1956, când fuseseră implicați tot agenți români de origine maghiară din Transilvania. Numeroși agenți ai Securității fuseseră trimiși ca vizitatori în Ungaria, via Occident cu pașapoarte false austriece, vest-germane, franceze și italiene pentru a-i depista pe „contrarevoluționarii" unguri, iar informațiile culese erau trimise la București. Se pare că această operațiune ar fi fost coordonată de Nicolae Ceaușescu cu ajutorul unui consilier KGB.

S-a pus problema de ce occidentalii nu au intervenit pentru a sprijini, eventual a asigura succesul revoluției anticomuniste din Ungaria și chiar a încuraja mișcările de emancipare de sub dominația Moscovei în restul Blocului Răsăritean, întrucât situația era favorabilă ca urmare a suflului reformator antisovietic. Din documentele secrete americane rezultă că serviciile de informații ale SUA pregătiseră din timp un plan de acțiune, așa numita operațiune „Red Sox-Red Cap", care viza o confruntare pe frontul secret cu sovieticii. Explicația, care s-a dat de către istoricii americani ai frontului secret, este că atunci când planificarea operațiunilor „Red Sox-Red Cap" erau deja finalizate, evenimentele s-au derulat mai rapid, depășind viziunile strategice și înainte să se poată lua o decizie în legătură cu poziția SUA față de criza din Europa de Est. În SUA se desfășura în acel moment campania pentru alegerile prezidențiale, astfel că nu era o situație prielnică de intervenție. Mai mult, o intervenție a trupelor NATO în Ungaria a fost eliminată din capul locului și pe motiv că Armata Roșie putea să reziste. URSS dispunea în Europa Centrală de mai multe trupe și arme decât ar fi putut să înfrunte NATO. Dar cel mai important aspect este că în alianța occidentală se produsese o ruptură ca urmare a evenimentelor din Suez.

Pe 29 octombrie 1956, Israelul a lansat un atac surpriză asupra Egiptului, și în următoarele câteva zile, a ocupat rapid Peninsula Sinai. La 30 octombrie, Anglia și Franța au dat un ultimatum Egiptului și Israelului să stea deoparte de Canalul de Suez. Neprimind un răspuns satisfăcător, bombardierele britanice și franceze, fără acordul SUA, au atacat obiectivele militare egiptene, iar forțele lor au desantat la capătul mediteranean al Canalului, ocupând dispozitiv pe ambele maluri.

Hrușciov a sesizat corect ocazia de a profita de ruptura dintre aliații occidentali și de implicarea lui Eisenhawer în alegerile prezidențiale, deci de imposibilitatea de a se lua de către SUA o decizie în sensul confruntării militare. El a jucat în continuare cartea diplomatică, propunând o rezolvare comună, sovieto-americană, a situației de criză. URSS a prevenit Anglia și Franța că dacă nu își retrag rapid forțele armate din Suez, Armata Roșie urma să intre în acțiune de partea Egiptului. În acest context, SUA a fost nevoită să aprobe propunerea sovietică. Situându-se astfel de aceeași parte cu URSS la Națiunile Unite, SUA a adoptat o rezoluție care condamna acțiunea anglo-franceză. Pe 22 decembrie, forțele franceze și britanice au cedat presiunii și s-au retras, fiind înlocuite de o forță ONU. S-a prevenit astfel, declanșarea unui al treilea război mondial.

Desigur, prestigiul SUA a crescut, în schimbul contractării unor mari datorii morale atât față de partenerii anglo-francezi din NATO — pe care îi pusese într-o

situație umilitoare — cât și față de unguri, polonezi și români, prin faptul că nu le-a susținut mișcările de emancipare de sub tutela sovietică. Mesajul SUA a fost concludent pentru toată lumea. Franța și Anglia au înțeles că nu mai pot acționa la eșalon global decât atunci când SUA vor permite acest lucru, iar pentru Europa Răsăriteană, aflată în sfera de influență sovietică, SUA s-a mărginit la a condamna formal intervenția Armatei Roșii în Ungaria, ceea ce a dat de înțeles în mod limpede că nu vor sprijini cu forță militară „eliberarea națiunilor captive" și că nu va sfida prin utilizarea violenței monopolul politic al Moscovei în regiune. Washingtonul nu recunoștea așadar decât un singur egal, o unică altă superputere: Uniunea Sovietică. Această poziție a SUA se încadra astfel în consecvența cu care își promova politica externă: acțiuni doar pe frontul secret în momente de oportunitate, pentru sprijinirea pe cât posibil a oricărei breșe în Blocul Estic, dar fără să provoace o confruntare militară decisivă cu URSS. O politică ce va rămâne astfel nealterată cel puțin până la prăbușirea regimurilor comuniste din Europa Răsăriteană la sfârșitul lui '89.

Acțiuni informative, de supraveghere și contracarare a naționalismului și revizionismului maghiar. Mișcări de rezistență față de regimul comunist din România s-au manifestat din plin și în rândurile cetățenilor români de naționalitate maghiară și secuiască. Unii s-au organizat în grupuri, au întocmit memorii, au difuzat manifeste, alții și-au procurat armament, numai că printre obiectivele politice vizate era și autonomia Transilvaniei sau alipirea acestui teritoriu la un viitor stat independent maghiar, ceea ce înseamnă că anticomunismul s-a amestecat cu revizionismul teritorial, dacă nu cumva anticomunismul a fost doar un pretext. Nu au lipsit nici manifestările naționalist-șovine, fapt pentru care astfel de acțiuni trebuie tratate separat de ceea ce înțelegem îndeobște prin mișcare națională de rezistență anticomunistă din România. Datorită accentelor revizioniste și naționalist-șovine, mișcările anticomuniste ale etnicilor maghiari și secui din România au rămas izolate de restul grupurilor de protestatari români, ceea ce a facilitat organelor de represiune ale Securității misiunea de lichidare sau neutralizare a lor.

Să mai consemnăm că minoritatea maghiară din România a beneficiat de o excelentă situație în anii care au urmat „eliberării" Transilvaniei de nord-est și instaurării regimului comunist susținut de sovietici. În 1952, sub presiunea URSS, a fost înființată Regiunea Autonomă Maghiară — ce s-a menținut până la reorganizarea administrativ-teritorială din 1968 —, care cuprindea zona cu populație secuiască din Transilvania. Croită după modelul regiunilor autonome sovietice, Regiunea Autonomă Maghiară din România a fost condusă pe baza unui „Regulament" adoptat de Sfatul Popular Regional, sub rezerva aprobării acestuia de către Marea Adunare Națională a RPR. Decizia de organizare a regiunii secuiești și a unor localități populate majoritar de maghiari, în acest mod, a oferit URSS posibilități sporite de a specula vechea dispută româno-maghiară cu privire la Transilvania, așa cum o făcuse și Hitler prin realizarea și consecințele arbitrajului de la Viena (din 30 august 1940). Pe de altă parte activitatea culturală și ideologică ma-

ghiară a înregistrat, la începuturile regimului comunist din România, o deosebită intensitate. Statisticile oficiale indică și un spor demografic. În 1956, minoritatea maghiară din România număra 1 587 675 de locuitori, iar 10 ani mai târziu a sporit la 1 619 592 de locuitori. De asemenea, Regiunea Autonomă Maghiară a beneficiat în afara unei rețele de școli primare și secundare, de un institut medico-farmaceutic deschis la Târgu-Mureș, în anul 1952, și de două teatre maghiare. Pentru maghiarii din afara Regiunii autonome, la Cluj, a funcționat o universitate exclusiv maghiară, un institut pedagogic și unul de teatru, pe lângă celelalte instituții educaționale din oraș, destinate să ofere instrucție atât în limba română, cât și în limba maghiară.

Referirea la aceste aspecte nu este deloc întâmplătoare. Există suficiente atestări documentare incontestabile ce demonstrează tocmai că astfel de instituții întemeiate special pentru minoritarii maghiari și într-un anumit context social-politic, economic și cultural intern și extern au favorizat inițiativele și acțiunile oculte cu caracter naționalist-revizionist. Când situația s-a schimbat, nu radical, dar suficient pentru a da loc la interpretări, percepții ori reacții discutabile, liderii de ocazie ai minoritarilor maghiari și secui au speculat imediat situația, iar tirul nemulțumirilor a fost îndreptat, evident cu aceleași accente revizioniste, spre coordonatele sumbre ale evoluției comunitare. Fără îndoială că perspectiva oferită minoritarilor maghiari și secui din România de așa-zisul „comunism național" și de rolul „centrului vital al națiunii socialiste române" rezervat partidului comunist — două din elementele fundamentale introduse de circumstanță în doctrina și ideologia guvernanților de la București, în comparație cu perioada anterioară — nu puteau genera decât reacții de respingere sau chiar ostilitate deschisă, nu numai în exteriorul, ci și în interiorul grupurilor de maghiari integrate ori subordonate sub o formă sau alta puterii.

Așa se face că unele din excesele, adică privilegiile impuse de regimul de ocupație sovietică în beneficiul etnicilor maghiari, au fost îndepărtate după retragerea Armatei Roșii din România (1958). În 1959, Universitatea maghiară din Cluj a fost unificată cu cea românească, creându-se Universitatea „Babeș-Bolyai", care avea și secții maghiare la fiecare disciplină de studiu. În ciuda drepturilor recunoscute de regimul comunist din România, minoritățile maghiare și secuiești s-au dovedit totuși nemulțumite; lideri de opinie, mai ales din rândurile intelectualilor, preoților sau ale tineretului s-au reîntors la practicile și tezele revizioniste. Au menținut legături cu organizațiile maghiare din exterior, și-au creat altele, fapt ce a determinat ca acțiunile oculte să intre în supravegherea serviciilor de contraspionaj și contrainformații interne ale Securității.

Adevărul este că revizionismul maghiar a constituit eterna mare problemă pentru toate serviciile de informații românești, începând cu Serviciul Secret condus de Mihail Moruzov, continuând cu Serviciul Special de Informații al lui Eugen Cristescu, trecând prin Securitate și ajungând la serviciile și structurile departamentale specializate care formează comunitatea informativă a României de după 1990.

Ceea ce ar mai trebui precizat din capul locului este că spre deosebire de toate celelalte servicii secrete românești din alte perioade istorice, Securitatea nu a avut o structură specializată care să se ocupe de supravegherea și contracararea ori de jucarea acțiunilor cu caracter revizionist maghiar. De regulă, astfel de acțiuni erau trecute la problema „naționaliști" (unguri, bulgari, ucraineni, iugoslavi) și supravegheate ca atare în ansamblul acțiunilor subversive contra regimului. Când se obțineau informații de primă sesizare despre așa-zisa „iredentă maghiară", în activitatea informativ-operativă a organelor de securitate se proceda la o cooperare, fie între unitățile centrale și cele teritoriale prin ofițeri special desemnați, fie la nivel regional între birouri și servicii. Dacă prin documentarea activității „naționaliștilor maghiari" se depistau legături cu exteriorul, respectiv cu diaspora maghiară din Occident sau cu cercurile obscure neguvernamentale de la Budapesta, intrau rapid în funcțiune și ofițeri DIE.

După cum am avut ocazia să menționăm la locul potrivit, în Securitate și-au desfășurat activitatea și o mulțime de ofițeri, subofițeri și cadre civile de etnie maghiară și secuiască. Unii dintre ei apar în echipele care și-au adus contribuția la rezolvarea cazurilor în problema „naționaliștilor maghiari". Și este firesc acest lucru. Fiind cunoscători ai limbii maghiare, dispuneau de un potențial informativ uman recrutat, evident, din rândurile etnicilor maghiari și secui, puteau participa la anchetele informative, traduceau cu ușurință materialele informative obținute prin mijloace tehnice, întocmeau cu mai multă credibilitate sinteze-documentare despre drepturile și trecutul istoric al minorităților maghiare și secuiești în Transilvania alături de majoritatea comunităților românești, lucrări marcate fără îndoială de spiritul și coordonatele ideologice ale partidului comunist. Generalul (r) Neagu Cosma preciza la un moment dat, într-una din lucrările sale memorialistice, că originea ungurească și secuiască a multor ofițeri de securitate „nu a constituit un impediment în *corectitudinea în serviciu și loialitatea lor față de România* (subl. n.)". Din punct de vedere istoric, o astfel de interpretare ar trebui nuanțată, ori explicitată, și aceasta pentru că nu poate fi omis faptul că în România s-a aflat la putere, în acel timp, un regim totalitarist de esență comunistă, responsabil de toate abuzurile și atrocitățile care s-au întâmplat în societatea românească. Prin urmare, este mai aproape de adevăr să se spună că ofițerii de securitate ca și activiștii partidului de naționalitate maghiară au fost probabil corecți, și-au făcut datoria și au dovedit loialitate în primul și în primul rând față de regimul comunist și în spiritul ideologiei pe care au împărtășit-o. Că mai târziu, în timpul și după evenimentele din decembrie 1989, securiștii și activiștii partidului de naționalitate maghiară „au schimbat macazul", adică s-au lepădat rapid de ideologia comunistă, îngroșând rândurile propriilor conaționali democrați sau a acelora posedați de doctrina hungarismului — pentru care „idealul secular al națiunii maghiare este realizarea Ungariei Mari" — este una și aceeași problemă de adaptare, dacă nu cumva un argument în plus spre o corectă reconstituire istorică.

Cum s-a manifestat revizionismul maghiar în perioada 1948-1964, ne vom strădui în cele ce urmează să reconstituim printr-o scurtă prezentare cronologică a evenimentelor așa cum sunt reflectate în documentele Securității. Până nu se vor

declasifica și alte surse arhivistice în legătură cu această temă, spre a fi accesibile istoriografiei pentru studii mai ample, cred că este bine să nu ne grăbim cu formularea altor concluzii. Și aceasta pentru că loialitatea și patriotismul în domeniul „intelligence-ului" în apărarea securității național-statale nu se pot reflecta decât luând drept criteriu de bază profesionalismul și nu originea etnică a celor implicați.

Printre organizațiile constituite de etnicii maghiari din România după 1948, depistate și neutralizate de organele aparatului de securitate se numără: Hungarista, Brigada fulger, Asociația anticomunistă de tineret ș.a. Documentele de urmărire și cercetare informativă întocmite de Securitate fac referire la faptul că astfel de organizații militau pentru: menținerea trează a sentimentelor naționalist-revizioniste în rândurile etnicilor maghiari; subminarea autorității regimului comunist din interior și exterior, prin acte de sabotaj, alarmism și propagandă; izolarea populației de naționalitate maghiară de poporul român și canalizarea sentimentelor acestei minorități spre Ungaria; susținerea față de autoritățile statului român a unor revendicări maximale care să nu poată fi satisfăcute pentru ca apoi să faciliteze propaganda revizionistă susținută de diaspora maghiară din Occident în scopul compromiterii regimului comunist din România; promovarea ideii de autonomie a Transilvaniei în vederea realipirii ei ulterioare la Ungaria prin intermediul unui curent revizionist activ și concertat; crearea unei situații de incertitudine în zonele locuite de grupuri compacte de etnici maghiari și secui spre a impresiona forurile internaționale și de a încerca să le influențeze în acest fel să ia decizii contra intereselor românești.

Un caz căruia organele de securitate i-au acordat o atenție sporită l-a constituit acțiunea preotului reformat Sass Klmn, fost membru al organizației Garda Zdrențăroșilor (Rangyos Grda). Acesta împreună cu Istvan Halleș, fost ofițer activ în serviciul de spionaj al armatei maghiare în timpul celui de-al doilea război mondial, au costituit în urma instrucțiunilor primite de la un centru special din Debrecen (în Ungaria), organizația intitulată „Mișcarea de Rezistență". În foarte scurt timp, cei doi reușiseră să racoleze în total 31 de persoane de naționalitate maghiară din localitățile Secuieni, Valea lui Mihai și Cheșereu (actualul județ Bihor), despre care Securitatea deținea informații că cei mai mulți fuseseră membrii în partidul „Crucile cu săgeți". Conform instrucțiunilor primite și față de care membrii organizației își dăduseră consimțământul la recrutare, se preconiza: editarea unui ziar intitulat „Viitorul maghiar"; procurarea de armament și formarea unui grup care să fie pregătit de a intra în acțiune la un moment conjunctural favorabil alipirii Transilvaniei la Ungaria.

În 1958 grupul condus de preotul Sass Klmn a fost arestat de organele Securității; ulterior inițiatorii au fost condamnați la moarte și executați prin sentința Tribunalului Militar Cluj. Capetele de acuzare au fost: „Uneltire împotriva țării, spionaj în favoarea Ungariei, deținerea ilegală de armament și participare la acțiunile unor organizații iredentiste ilegale".

Un alt grup de aceeași factură fusese organizat din inițiativa lui Laszlo Sipos, fost și el ofițer de informații al armatei maghiare în perioada 1940-1944. Recrutările

pentru acest grup se făceau numai pe baza unui angajament scris. Format din 9 tineri de naționalitate maghiară, grupul urma să se afilieze la Asociația Internațională a Tineretului Liber, care era condusă de Varga Bela, președintele guvernului provizoriu maghiar din Germania Occidentală. La fel ca și grupurile de rezistență românești, grupul maghiar condus de Laszlo Sipoș miza pe o confruntare militară Est-Vest și pe o victorie a puterilor occidentale în dauna URSS. Într-o astfel de eventualitate trebuia să se acționeze rapid pentru răsturnarea regimului comunist din România, să se preia conducerea Transilvaniei și să se inițieze demersuri pentru unirea acestui teritoriu la „viitorul stat liber maghiar". Până la declanșarea ipoteticului război, grupul își fixase ca obiectiv principal culegerea de informații cu caracter politic, economic, social și militar pe care urma să le furnizeze posturilor de radio „Europa liberă" și „Vocea Americii" pentru emisiunile în limba maghiară. Atât în cazul grupului condus de Istvan Halleș cât și în al celui inițiat de Laszlo Sipoș, organele de securitate au acționat rapid, neutralizându-le „din față", expresie des întâlnită în documentele oficiale.

În 1953, alți 17 tineri de naționalitate maghiară au constituit, sub îndrumarea lui Arpad Szilagy — student în anul III la Facultatea de geologie și geografie a Universității din Cluj —, un grup intitulat „Mâna neagră". După mai multe ședințe secrete și-au fixat ca principal obiectiv confecționarea unor manifeste cu conținut anticomunist, dar și antiromânesc, pe care să le afișeze noaptea în principalele locuri publice. Ca sarcină secundară, fiecare membru al organizației trebuia să caute și să-și procure armament. Până în 1956, organele de securitate nici n-au avut habar de acest grup. Abia în contextul represiunii ce a urmat grevelor studențești din 1956, Arpad Silagy a fost arestat de Securitate „ca element protestatar" și supus unei necruțătoare anchete, ocazie cu care a aflat și câteva informații despre organizația „Mâna neagră". În lipsa lui Arpad Silagy, grupul și-a continuat activitatea, sub conducerea lui Czimbalmos Blaziu, care și-a mutat sediul în comuna Lăzarea. În 1960, ca urmare a unei hotărâri luate în cadrul ședințelor secrete, s-a hotărât fuzionarea cu un alt grup din Târgu-Mureș. Cu aceeași ocazie s-a luat jurământ de credință tuturor membrilor celor două grupuri reunite și s-a adoptat un nou statut, care prevedea ca principalul obiectiv „lupta până când Ardealul va fi alipit Ungariei sau declarat stat de sine stătător". În urma supravegherii informative foarte insistente, organele de securitate au reușit să identifice majoritatea membrilor acestui grup și apoi să treacă la arestări. Prin percheziții domiciliare au fost găsite 4 arme militare, muniție și o mașină de scris. La anchetă, unii membri ai grupului au recunoscut sau au fost constrânși să recunoască intențiile și mai puțin faptele: că deja plănuiseră o acțiune în forță asupra activiștilor de partid și contra autorităților orășenești din Târgu-Mureș cu ocazia aniversării zilei de 23 august; intenția de asasinare a președintelui Sfatului Popular din comuna Tulgheș și a președintelui Gospodăriei Agricole de Producție din comuna Lăzarea; sustragerea de dinamită de la cariera de piatră din apropierea comunei Lăzarea; planificarea incendierii recoltei în paralel cu distrugerea Stațiunii de Mașini și Tractoare. Toate acestea au fost considerate suficiente „probe" pentru ca membrii grupului să răs-

pundă în fața Tribunalului Militar Cluj și să fie condamnați la diferite pedepse privative de libertate.

În primăvara anului 1957, ca urmare a inițierii unor măsuri de strictă supraveghere a oricăror „acțiuni subversive cu caracter naționalist-revizionist și a elementelor pretabile la astfel de inițiative", organele de securitate au interceptat un document-memoriu, întocmit de dr. Istvan Dobai, avocat și fost membru de frunte al organizației „Fike" (Tineretul Creștin) și de profesorul Iosif Komoromi. Prin acest „Memoriu", autorii se străduiseră să demonstreze „imposibilitatea convieţuirii românilor cu ungurii în Transilvania". Pentru fundamentarea acestei teze cu date de ordin istoric, autorii intenționau să apeleze la o serie de intelectuali cu sentimente naționaliste maghiare, care să contribuie la redactarea unui document mai amplu. „Memoriul" urma să fie studiat și îmbunătățit de Marton Aron, episcop romano-catolic, Jordakai Ludovic, profesor universitar, Geza Francisc, profesor, Szabedi Laszlo, scriitor ș.a. Se preconiza întocmirea „Memoriului" în trei variante, fiecare cu un conținut adecvat, în funcție de instituțiile cărora urmau să le trimită: o primă variantă, mai critică, pentru guvernul de la Budapesta, a doua, mult atenuată, pentru guvernul de la București, și a treia pentru Organizația Națiunilor Unite. Prin folosirea acestui procedeu se spera aprobarea fără rezerve a „Memoriului" de către instituțiile destinatare.

În vara anului 1960, organele de securitate din regiunea Banat au identificat activitatea clandestină a „Partidului Muncitoresc Creștin", fondat și condus de preotul romano-catolic Szoboszlay Aladar și un anume Husar Iosif, („fost baron"). Obiectivul principal al acestui partid era de a forma „un guvern" care să poată prelua conducerea Regiunii Banat în eventualitatea răsturnării prin violență a regimului comunist din România. Din documentele Securității rezulta că nucleul „acestei organizații" se afla în raionul Pecica, dar dispunea de puternice ramificații în alte orașe și zone ca Arad, Regiunea Autonomă Maghiară și chiar în București. Printre cele 50 de persoane arestate, deferite justiției și condamnate, se aflau „foști moșieri, comercianți, preoți romano-catolici și foste elemente ale organizațiilor naționaliste maghiare" care-și desfășuraseră activitatea politică pe teritoriul României și al Ungariei înaintea și în timpul celui de-al doilea război mondial. Interesant este că în „organizație" fusese recrutat și un ofițer din Ministerul Forțelor Armate, de naționalitate maghiară — comandant de regiment de motorizate —, a cărui misiune încredințată era „de a conduce operațiunile militare" în condițiile în care s-ar fi declanșat evenimente violente pentru răsturnarea regimului democrat popular din România.

O altă grupare, la fel de masivă, formată din etnici maghiari, a fost descoperită de organele de securitate în octombrie 1960. Purta denumirea de „Tinerii iubitori de libertate", fiind constituită în timpul evenimentelor din 1956 din Ungaria, dar nedepistată atunci, în ciuda măsurilor luate de Securitate. După cum rezultă din Raportul întocmit, la 29 decembrie 1960, sub semnătura colonelului de securitate H.Zambeti, „în cei 4 ani care s-au scurs, nu s-a produs nici o deconspirare, nici un denunț, ceea ce denotă că naționalismul-șovin a constituit o bază solidă pentru organizarea acțiunii subversive". Principalul organizator al grupului a fost

profesorul Iosif Kun care, în declarația dată în fața organelor Direcției Regionale MAI Crișana, a recunoscut că în 1956, pe când se afla la Budapesta, a fost recrutat de serviciile speciale maghiare (VH) și că a primit ca principală sarcină „organizarea activității subversive în RPR". Interesant este faptul că recrutorii profesorului Iosif Kun luaseră legătura și cu o altă persoană, după numele conspirativ „Covaci", care în realitate era informator al Securității românești, dar care a ascuns cu abilitate acest aspect de interes pentru Securitate timp de 4 ani, divulgându-l ofițerului român cu care era în contact, numai în contextul în care s-au produs neînțelegerile cu profesorul Iosif Kun. Din cercetările efectuate a rezultat că grupul era format din 103 membri (23 cu vârsta peste 20 de ani, iar restul între 14 și 20 de ani). Printre cei 103 membri nu au fost incluși profesorii de la școala medie nr. 4 din Oradea, pe care organele de securitate îi considerau „autorii morali ai acestei organizații". Suspiciunile care au stat la baza declanșării acțiunii informative din partea organelor de securitate se refereau la faptul că profesorul Iosif Kun, împreună cu alți colegi profesori — Andraș A., Vanhz Anton, Keszthejugi Maria și alții — se adunau frecvent pentru a discuta „cele mai eficace metode de îndoctrinare a elevilor de etnie maghiară cu idei și teze naționalist-șovine și revizioniste". „La aceste adunări — mai menționa raportul sus citat — se hotăra înlocuirea programelor analitice stabilite de Ministerul Învățământului, cu altele, întocmite potrivit scopului pe care îl urmăreau". Securitatea obținuse date potrivit cărora din 1958 activitatea organizației s-a intensificat și diversificat: „De la preocupările inițiale, care se reduceau în special la acte de teroare și inscripții, se trece la problema organizării întregii populații maghiare din RPR. La acea dată s-au făcut hărțile regiunilor locuite de populația maghiară și s-au împărțit răspunderile pentru munca în aceste regiuni. Tot în această perioadă s-a pus problema legăturilor cu organizațiile naționaliste maghiare din Occident și în special cu cele din R.P. Ungară". Atât materialele informative cât și cele de anchetă penală insistau pe faptul că organizația viza recrutarea tinerilor proveniți din păturile mijlocii ale populației, ai căror părinți desfășuraseră activitate, sau manifestaseră simpatii în rândurile „partidelor burgheze-naționaliste maghiare", ori ale căror interese materiale fuseseră lezate prin instaurarea regimului comunist.

În 1962, conducerea MAI a manifestat unele nemulțumiri față de activitatea desfășurată în problema „naționaliști maghiari", apreciind că practic în ultimul timp „fusese neglijată în mare măsură". Ca urmare, au fost trimiși în teritoriu mai mulți ofițeri de la Direcția a III-a cu misiunea de a verifica activitatea informativă în problemă pentru a vedea ce se întâmplă. Raportul întocmit de căpitanul Ion Dumitrescu despre „cele constatate în urma inspecției efectuate în problema naționaliști maghiari la Direcția Regionalei MAI Banat", sublinia că în ultimii doi ani se manifestase „o slabă preocupare privind munca cu agentura", aceasta dovedindu-se „insuficientă cantitativ", doar 33 de agenți-informatori și „destul de slabă din punct de vedere al calității". În raioanele Lipova și Reșița nu figura, în evidențele operative de securitate, nici un agent activ recrutat pe linia naționaliștilor maghiari. Mai mult, se aflau în baza de lucru 277 persoane „în atenție", pe motiv că înainte de 23 august 1944 făcuseră parte din fostele organizații și par-

tide politice naționaliste maghiare, dar a căror activitate subversivă nu fusese documentată. Această cifră era apreciată de ofițerul raportor ca fiind foarte mică față de numărul populației de origine etnică maghiară din Regiunea Banat, populație care în octombrie 1962 se ridica la 147 427 de persoane.

O captură importantă cu care s-au mândrit organele de securitate s-a înregistrat în primăvara anului 1964. Este vorba de un memoriu intitulat „Suplex libellus siculi hungarorum", întocmit la 7 iunie 1964 de profesorul Pasztay Geza și avocatul Mathe Arpad, ce urma să fie transmis Guvernului Republicii Populare Ungare. Chiar și în condițiile începutului de „liberalizare" a regimului comunist din România, precum și ale relațiilor „frățești" dintre cele două partide comuniste, datorită copierii inițiativelor intelectualității românești din veacul al XVIII-lea, grupată în Școala Ardeleană, Suplexul maghiaro-secuiesc nu putea fi acceptat în plină epocă de dogmatism ideologic și proletcultism încă predominante. Ar fi creat mai multă confuzie în rândul maghiarilor și o indignare sporită pentru români. Cei doi autori sperau că este suficient doar să atragă atenția opiniei publice internaționale despre „justețea cauzei ungurești". În conținutul său, se pretindea că majoritatea maghiarilor din România aveau o situație grea, etnicii maghiari pierzându-și aproape complet drepturile și libertățile cetățenești. Regimul comunist din România era acuzat că: ducea o politică planificată de asimilare forțată a minorităților maghiare și secuiești; întreprindea acțiuni de împrăștiere a ungurilor din Transilvania; impunea cu forța limba română în școli, licee și facultăți. Pentru a fi credibili în acțiunile lor, autorii Suplexului maghiaro-secuiesc au recurs printre altele la următoarea formulare: „Pe când între 1940 și 1944 în fiecare școală medie maghiară din nordul Ardealului, limba română a fost un obiect obligatoriu, în situația actuală limba maghiară nu figurează în orar, iar de discutat ungurește între elevii maghiari este interzis". Desigur că la acea dată urmările regimului de dominație maghiară asupra părții de nord-est a Transilvaniei, în perioada cuprinsă între Arbitrajul de la Viena (30 august 1940) și evenimentele de la 23 august 1944, erau încă vii în memoria ardelenilor, atât în partea românilor cât și în cea a maghiarilor, astfel încât orice încercare de cosmetizare a realităților istorice era sortită eșecului. Dar utopia Suplexului maghiaro-secuiesc era sesizabilă chiar și pentru profani, întrucât avansa ideea unei „confederații de state formate din România, Ungaria și Transilvania", sub denumirea de „Rohutra". Caracterul revizionist al unei asemenea formule era accentuat și prin considerarea Transilvaniei ca o unitate administrativ-politică independentă, care fusese atribuită în mod arbitrar României prin tratatele postbelice.

Interesant este că după 1964 disidența maghiară din partidul comunist și grupările mai active de anticomuniști au preluat aceste idei, făcând din ele un adevărat fetiș, ceea ce a prevenit organele de securitate că problema nu se poate rezolva numai prin măsuri represive. Orice inabilitate în acest sens din partea autorităților românești nu făcea altceva decât să ofere noi argumente mișcării naționalist-revizioniste maghiare. Aspectul este important și demn de urmărit documentar, atâta timp cât nu mai este un secret pentru nimeni că evenimentele din decembrie 1989, care au dus la prăbușirea regimului comunist din România, au izbucnit tocmai pe

fondul unor asemenea inabilități, chiar indecizii prelungite manifestate atât de către organele de securitate, cât mai ales la nivelul de decizie a partidului comunist față de acțiunile protestatare inițiate de pastorul reformat Laszlo Tokes. Va trebui recunoscut cu obiectivitate că uneori prudența excesivă, alteori indeciizile provocate de lipsa unei strategii globale pe termen lung și cu implicarea factorilor responsabili pentru destinul etnicilor maghiari din România, deopotrivă cu micile inabilități și acțiuni în forță dar fără perspectivă ori cu beneficii imediate au constituit laolaltă un greu tribut plătit de organele Securității tocmai într-un domeniu care necesita un profesionalism cert.

Grupul „Z", acțiunile de pedepsire și replica occidentalilor. În serviciile de spionaj de tip sovietic asasinatul politic nu a fost niciodată accidental și, ca atare, nu a fost eradicat. Aceste servicii au fost create și perfectate de mințile dictatorilor de la Kremlin și ale vasalilor săi, care le-au constituit în mod deliberat ca mecanisme de terorizare a oponenților politici nu numai în țară ci și de peste hotare. Modalitatea prin care Leon Troțki, oponentul ideologic al lui Stalin, a fost asasinat în Mexic (în anul 1940) de un grup special pregătit de structurile spionajului sovietic — și despre care avem astăzi suficiente amănunte oferite cu generozitate de memorialistul Pavel Sudoplatov, unul dintre membrii acestui grup numit SMERSH — constituie, de fapt, modelul tipic prin care Kremlinul înțelegea să acționeze pentru a-și lichida fizic orice cârtitor aflat în exil.

Acțiunile de „pedepsire" peste hotare, cum au fost inițial numite aceste acțiuni, în realitate forme clasice de terorism și crimă organizată, trebuiau să se supună unor reguli draconice care au fost concepute și dictate de strategii Kremlinului în numele ideologiei comuniste. Aceste reguli, care au fost aplicate și în DIE, impuneau ca toate asasinatele și răpirile cu caracter politic să fie aprobate individual de conducătorul suprem al statului, datorită riscului lor de a crea complicații politice și diplomatice. În pofida birocrației comuniste, era strict interzis să se întocmească materiale scrise privind aceste operațiuni speciale, după cum era absolut prohibit ca ele să fie aduse la cunoștința oricărui alt membru al conducerii de partid și de stat în afara conducătorului suprem. Operațiile speciale „de pedepsire" trebuiau să fie realizate, de regulă, „sub steag străin". Cei care îndeplineau astfel de misiuni trebuiau acoperiți, sub diferite legende, ca fiind cetățeni ai unor state necomuniste, spre a preveni, în cazul în care erau prinși, ca acțiunea să fie atribuită unui guvern din Blocul Sovietic. Toate acțiunile „de pedepsire" și de răpire comise în Occident trebuiau să rămână secrete pentru totdeauna. Indiferent de probele obținute de autoritățile occidentale, nici un guvern sau serviciu al blocului sovietic nu avea voie să recunoască implicarea lui în asasinate și răpiri executate în afara granițelor țării, orice probe aduse de autoritățile țărilor în care au fost comise trebuiau respinse ca acuzații ridicole. După fiecare operație „de pedepsire", serviciile de securitate ale blocului comunist trebuiau să confecționeze „dovezi" care să pună crima pe seama unui serviciu de spionaj occidental.

Încă din martie 1954, Alexandru Drăghici aprobase o circulară adresată tuturor direcțiilor regionale ale Ministerului Afacerilor Interne, prin care, între altele, se ordonau diverse măsuri „pentru a reglementa trecerea în evidență a tuturor trădătorilor de patrie fugiți în străinătate, lucrarea lor în acțiuni și deconspirarea activității lor prin rude și alte legături". Circulara mai menționa: „Să fie descoperite și trecute în evidența operativă următoarele categorii de persoane fugite din Republica Populară Română în țările capitaliste: toate persoanele fugite din țară după 23 august 1944; cetățeni care au plecat în mod legal, pentru o perioadă de timp, înainte sau după 23 august 1944, cu diverse misiuni diplomatice, delegații economice și sportive, pentru învățătură, tratament medical, funcționarii diferitelor societăți și firme străine, sau în alte scopuri, dar au refuzat să se întoarcă în patrie după 23 august; toți legionarii români, indiferent de naționalitate, care au făcut serviciul în organele și trupele de represiune hitleriste și horthyste, fugiți din țară împreună cu aceste trupe și care după 23 august 1944 au refuzat să se întoarcă în România; toți cetățenii români care au fost în armată și au căzut prizonieri în țările capitaliste, iar după 23 august 1944 au refuzat să se întoarcă în patrie". În mod practic, ordinul nu putea fi executat. La acea dată, numai la Direcția Regională de Securitate Timișoara existau peste 15 000 de dosare și peste 8 000 de fotografii ale unor persoane fugite din țară. Ideea că puteau fi toate lucrate operativ, adică identificate, urmărite și arestate, era un act de naivitate din partea conducerii Securității, dacă nu cumva de pură inconștiență. O altă observație ce se impune privește ultima categorie de români rămași în străinătate enumerată în documentul mai sus-citat și anume cea a prizonierilor de război din campania de pe Frontul de Vest. Conform legislației internaționale, valabilă în 1945, orice prizonier, în momentul eliberării, avea dreptul să plece oriunde dorea, nu neapărat în țara de baștină. Deci, Securitatea română, și prin aceasta regimul comunist de la București, se ridica împotriva unei convenții internaționale la care România aderase.

Înverșunată împotriva întregii emigrații române, care ar fi putut atenta sistematic la liniștea și securitatea regimului comunist din România, imediat după atentatul de la Berna (14-15 februarie 1955), DIE a declanșat elaborarea unui catalog cât mai cuprinzător al celor socotiți drept cei mai periculoși dintre compatrioții noștri stabiliți în străinătate. Punerea la punct a catalogului cu persoane date în urmărire generală, ce cuprindea persoanele cele mai „periculoase" pentru regimul comunist, s-a prelungit vreme de 5 ani, din martie 1955 până în martie 1960. El a fost destinat să fundamenteze acțiuni ofensive ale DIE împotriva emigrației române. În faza finală, tipărită, acest catalog a inclus 2 353 de nume, ale căror fișe de identificare au fost desfășurate pe 590 de pagini de format mare.

Din studiul catalogului se desprinde cu ușurință concluzia că încă de la început au fost vizați toți emigranții români, atât cei vechi cât și cei care părăsiseră țara după 23 august 1944. Toți au fost tratați de regimul comunist, în mod global, ca dușmani reali sau potențiali. Elocvente în acest sens sunt și următoarele consemnări făcute de un fost ofițer de securitate care, la vremea respectivă, a cunoscut bine aceste probleme: „Indiferent de coloratura lor politică sau motivele plecării din țară, toți trebuiau anihilați, neutralizați, compromiși, în această concepție nu

exista nici un fel de deosebire de tratament între Horia Sima, de exemplu și Vișoianu, Gafencu, Brâncuși, Enescu, Eliade și alți emigranți cu simțăminte patriotice ce puteau fi folosiți în interesul țării. Orice încercare de constituire a lor într-o formă organizată — nu neapărat pe criterii politice sau îndreptată împotriva țării — trebuia din fașă destrămată. Orice anturaj de români emigranți, cât ar fi fost de inofensiv, nu trebuia să fiinșeze".

Pentru a-și îndeplini această „nobilă" misiune, DIE și-a organizat în structura sa — conform mărturisirilor lui Ion Mihai Pacepa — un așa numit Grup „Z", cu ofițeri special instruiți pentru operații „de pedepsire". Litera „Z", ultima din alfabet, semnifica soluția finală, adică aducerea lor „la tăcere". Acest „spetzbyuro" românesc, creat și condus mulți ani de consilieri sovietici, a fost întotdeauna o structură mixtă DIE/PGU. A fost înzestrată de PGU cu un arsenal complet de mijloace operative specifice, a căror gamă se întindea de la substanțe soporifice (somnifere) până la informatori de totală încredere, ce fuseseră verificați de PGU sau alte servicii „surori" în alte acțiuni „de pedepsire". Constituit inițial în Berlinul de Est, care era poarta cea mai accesibilă pentru Occident, Grupul „Z" a lucrat în strânsă cooperare cu unitățile similare ale celorlalte țări socialiste.

Un detașament special est-german, constituit din ofițeri de informații externe, de securitate și de poliție, era în permanentă stare de alarmă, gata să acorde „sprijin" la orice oră din zi și din noapte. La cerere, acest detașament putea furniza echipe înarmate capabile să acționeze în Berlinul de Est și în cel de Vest, și punerea la dispoziție a unor mașini de poliție, salvări și taxiuri cu numere est-germane de circulație. La cartierul general al DIE din București exista o secție de sprijin care administra casele conspirative din străinătate, autoturismele în interiorul cărora fuseseră construite compartimente secrete ce puteau ascunde o persoană drogată sau un cadavru, cât și o unitate de curieri diplomatici a căror imunitate urma să protejeze acele autoturisme la trecerea frontierelor. O secție medicală (condusă mulți ani de colonelul dr. C.Lerescu) era însărcinată cu pregătirea și administrarea substanțelor soporifice și otrăvitoare. Această secție furniza, de asemenea, servicii de salvare aeriană și rutieră.

Existența Grupului „Z" a fost cunoscută de foarte puțini ofițeri DIE. Operațiile sale în Occident au fost însă perfect secretizate. Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost atât de preocupat să păstreze secretul operațiilor „de pedepsire", încât nu le-a mai discutat niciodată în biroul său, deși acesta era controlat zilnic de echipe KGB și ale Securității interne, care aveau sarcina să descopere microfoane instalate secret de serviciile „ostile" de spionaj. Grădina vilei sale a fost singurul loc în care Dej a discutat operațiile „de pedepsire". Foarte posibil ca aceste măsuri de autoprotecție pe care și le lua Dej să fi vizat prevenirea scurgerii de informații pe o problemă atât de delicată.

Primele operații ale Grupului „Z" (cât și a „surorilor" sale din celelalte țări ale blocului sovietic) au avut ca țintă răpirea din Occident a unor lideri anticomuniști sau alți oponenți politici, care începuseră deja să-și facă publice opiniile prin mijloace de comunicare în masă. Toți trebuiau „răpiți", apoi „judecați" și „pedepsiți" în țara de origine de către autoritățile regimului comunist. Mânia proletară

împotriva celor care se puneau în slujba „imperialismului " nu lăsa nici un fel de echivoc în ceea ce privește soarta acestor „elemente trădătoare". Ca tactică, acțiunile de pedepsire se desfășurau în general după același calapod, de inspirație sovietică (KGB-istă). „Trădătorii", adică țintele, erau atrași prin diverse combinații și jocuri operative în Berlinul de Vest sau în Austria, unde terenul era deja pregătit. Ofițerii specializați în astfel de acțiuni îi drogau, arestau și apoi îi transportau la centrele de interogare ale Securității din București. Majoritatea celor răpiți erau cetățeni ai unor țări occidentale, de origine română.

Una din primele victime a fost profesorul Aurel Decei, un vehement contestatar al regimului comunist și o somitate internațională în istoria otomană. El a fost ademenit în Berlinul de Vest cu ajutorul lui George Kenayoglu, un „om de afaceri" grec care domicilia în Berlinul de Vest și lucra pentru DIE. Acesta a fost trimis la Istanbul — unde locuia profesorul Decei — și, cu ajutorul unor agenți DIE, l-a convins pe profesor să vină în Berlinul de Vest, sub pretextul rezolvării unor probleme financiare. O dată ajuns în Berlinul de Vest lui Aurel Decei i s-a propus din partea lui Kenayoglu să-i viziteze întreprinderea. Ambii au plecat cu o mașină (cu număr din Berlinul de Vest, obținut de DIE de la STASI) ce era condusă de un șofer profesionist în uniformă, în realitate locotenent-colonelul român Vasile Turcu. Automobilul a trecut însă cu rapiditate în Berlinul de Est, unde profesorul Decei a fost arestat imediat, la o ambuscadă, de către autoritățile est-germane, în realitate de o echipă condusă de colonelul Vasile Moiș, șeful Serviciului Emigrație al DIE, care a condus operația. A doua zi, rezidentul DIE din Istanbul, colonelul Tigran Garabetian, a sustras din locuința profesorului A. Decei o voluminoasă arhivă de documente și manuscrise „compromițătoare", ce a fost adusă apoi la București prin curier diplomatic.

O altă victimă a unei astfel de operații a fost Puiu Traian, un avocat și activist anticomunist din Austria. La 28 ianuarie 1958, el a fost atras cu ajutorul unei agente a STASI, pe numele conspirativ „Gerda", originară din România, într-o casă conspirativă a DIE din Viena, unde a fost drogat de colonelul dr. Lerescu și apoi răpit de coloneii Nicolae Doicaru și Vasile Moiș, care au conceput și coordonat întreaga operație. Puiu Traian a fost scos din Austria în portbagajul unui automobil cu pereții dubli ai unui autoturism cu numărul CD, condus de locotenentul Constantin Niculescu, ofițer tehnic al rezidenței din Viena a DIE. Ulterior s-a făcut transbordarea într-o altă mașină, acțiune coordonată de colonelul Sami Munteanu, șeful rezidenturii DIE din Viena, care era acreditat în Austria sub acoperire de consilier al Ambasadei Române. După o perioadă de intensă anchetă, Puiu Traian a fost „întors", adică recrutat pe bază de constrângere de către DIE și inițiat să facă declarații publice conform cărora „s-ar fi repatriat voluntar". Apoi a primit sarcina să scrie articole la „Glasul Patriei", o gazetă finanțată de DIE pentru influențarea emigrației române din Occident, care ulterior și-a schimbat numele în „Tribuna României".

Spre deosebire de Aurel Decei și de Puiu Traian, soarta lui Oliviu Beldeanu, autorul atentatului de la Berna a fost tragică. Acesta din urmă nu era un simplu anticomunist, ci autorul unui atac terorist în urma căruia a sustras documente se-

crete, fapt pentru care trebuia pedepsit exemplar. După ce își ispășise pedeapsa la care fusese condamnat de justiția elvețiană, Beldeanu se angajase ca recepționer la un hotel din München. În timpul detenției, Beldeanu reușise să-și scrie memoriile, manuscrisul fiind trimis lui Viorel Tilea la Londra. Acesta l-a publicat cu ajutorul lui Laurence Wilkinson, sub titlul „Nu e fruct mai amar". În ianuarie 1958, la lansarea cărții, Beldeanu a participat la o emisiune de televiziune în capitala britanică. Acțiunea a fost se pare picătura care a umplut paharul răbdării regimului de la București. Au intrat imediat în funcțiune structurile specializate ale DIE care au planificat și realizat răpirea lui Beldeanu din Occident, aducerea lui la București pentru a fi judecat, condamnat și executat. Operațiunea de capturare a fost condusă de colonelul Aurel Moiș — adjunct al șefului DIE la acea dată — și s-a efectuat cu ajutorul STASI (organul de securitate din R.D. Germania) pentru a se evita o dispută pe considerentul că Securitatea română ar acționa ilegal pe teritoriul unei țări socialiste.

Ca și în cazul răpirii istoricului Aurel Decei, acțiunea a fost facilitată de faptul că nici Oliviu Beldeanu nu era versat în topografia fostei capitale germane, precum și de necunoașterea liniei de demarcație (la acea dată zidul Berlinului încă nu fusese edificat). Beldeanu a fost atras în Berlinul Occidental, printr-o combinație realizată tot prin intermediul agentului Kenayoglu, cu numele conspirativ „Georges", sub pretextul perfectării unor afaceri. Mașina care l-a transportat pe autorul atentatului de la Berna, condusă de Vasile Turcu — ofițer DIE — aflat în postura de șofer al lui „Georges", îndată ce a trecut linia de demarcație a fost interceptată rapid de ofițeri est-germani, secondați de alți ofițeri de securitate români. S-a produs și un violent schimb de focuri, în urma căruia a fost grav rănit un ofițer STASI, iar Beldeanu împușcat în stomac. Transportat de urgență la un spital din Berlinul răsăritean a fost operat și scos în afara oricărui pericol. În săptămânile următoare a fost transportat cu un avion special la București, supus apoi unei necruțătoare anchete și deferit Tribunalului Militar. Interesant este că autoritățile românești și anchetatorii au omis orice problemă legată de documentele sustrase, insistându-se pe implicarea emigrației române și a serviciilor secrete occidentale în sprijinul acordat lui Beldeanu pentru realizarea atentatului. Totul trebuia păstrat în tiparele confruntării politice între Est și Vest fără vreo aluzie la frontul secret. Sentința era de așteptat. Beldeanu a fost condamnat la moarte pentru infracțiunea de trădare de patrie și terorism. La 16 februarie 1960, Prezidiul Marii Adunări Naționale i-a respins cererea de comutare a pedepsei capitale, iar două zile mai târziu Oliviu Beldeanu a fost executat la penitenciarul Jilava prin împușcare de către o echipă de militari de la locul detenției. Ion Mihai Pacepa a aflat de la Saharovski că PGU a calificat răpirea lui Beldeanu drept „prima operație de pedepsire din blocul sovietic care a îndeplinit ad literam condițiile ordonate de Kremlin". De asemenea, se pare că „nici un guvern occidental nu a fost în măsură să afle că Bucureștiul a fost implicat în această operație".

În august 1959 a fost planificată o altă operație specială de răpire care a avut drept țintă pe căpitanul DIE, Gheorghe Mandache. Amănuntele care urmează sunt reproduse din confesiunile lui Ion Mihai Pacepa. „Acesta [Gheorghe Mandache

— *n.n.]* urmase un curs special al PGU la Moscova în care a fost pregătit să devină un ofițer ilegal documentat ca cetățean est-german ce nu a pus piciorul niciodată în România. Când pregătirea lui Mandache s-a încheiat, PGU l-a transferat în Berlinul de Est unde, sub supravegherea STASI, urma să-și perfecționeze limba germană. La 1 mai 1958, Mandache a dispărut însă împreună cu amanta sa, care fusese infiltrată pe lângă el de STASI." În august 1959, STASI a aflat că Mandache primise azil politic în RFG și că lucra la o firmă de engineering din Dusseldorf. PGU a ordonat ca el să fie răpit de Grupul „Z" și STASI. Potrivit planului, „Gerda" urma să-l drogheze cu ajutorul „unchiului" ei, George Kenayoglu, iar STASI urma să-l transporte pe Mandache în RDG. Spre deosebire de celelalte acțiuni de răpire, cea privindu-l pe căpitanul defector Gh. Mandache a eșuat și aceasta datorită unor acțiuni oculte întreprinse de I. M. Pacepa, care, peste 9 ani avea să urmeze aceeași cale, adică să ceară azil politic în Occident.

Față de aceste acțiuni în forță ale DIE, reacția serviciilor occidentale nu s-a lăsat prea mult așteptată. Trebuie spus că o regulă nescrisă a serviciilor de contraspionaj este să se evite arestarea agenților și a cadrelor serviciilor adverse. Scopul este de a putea fi studiați în amănunt, atunci când sunt depistați și de a se interveni cu discreție, doar în momente de oportunitate pentru a le dejuca intențiile sau de a-i „întoarce". În perioada războiului rece această regulă a fost deseori încălcată, probabil din dorința de a se plăti polițe. Așa se poate explica faptul că după acțiunile de răpire atât de răsunătoare ale Securității românești, au început căderile în rândurile ofițerilor DIE. În perioada 1958-1959 s-au produs cele mai grave căderi, arestarea și anchetarea informativă a ofițerilor Constantin Horobeț și Ștefan Ciuciulin, în urma cărora vest-germanii și americanii au ajuns să cunoască aproape totul despre serviciile de spionaj ale Securității de la București. În timpul anchetelor informative, cei doi ofițeri au divulgat numele și gradele ofițerilor aflați la post sub acoperire în Anglia, SUA, RFG, Grecia și Austria, precum și numele reale și conspirative ale unor agenți din aceste țări. A fost prima mare breșă făcută de serviciile speciale occidentale în DIE, iar impactul mediatizării în presa occidentală a acestor cazuri de ofițeri români prinși în flagrant a adus mari prejudicii regimului comunist de la București. Dar lucrurile nu s-au oprit și nici nu se puteau opri aici.

În martie 1960, ofițerul român Dumitru Diaconescu a fost reținut la Londra de Poliția britanică în timp ce mergea la o întâlnire cu un agent. Este de altfel cea mai jenantă și umilitoare situație în care poate fi pus un ofițer de informații. S-a propus confruntarea cu agentul, iar peste o lună, Dumitru Diaconescu a fost declarat de autoritățile engleze „persona non grata". La 15 martie 1963, serviciile secrete turcești l-au atras pe colonelul Cornel Rizu, șeful rezidenței DIE la Ankara, într-o combinație compromițătoare. I s-a propus să lucreze pentru serviciile secrete turcești și americane. La refuzul ofițerului român, care se pare stătea bine cu „pregătirea politico-ideologică", serviciile turcești l-au anchetat informativ și apoi l-au declarat „persona non grata".

Toate acestea sunt doar câteva exemple care formează preludiul a ceea ce avea să se întâmple după 1968, adică defecțiuni după defecțiuni, căderi după căderi,

în total — până în 1985 — aproximativ 30 de ofițeri și cadre DIE (între care și generalul I. M. Pacepa) care dintr-un motiv sau altul au acceptat propunerile occidentalilor. De altfel, DIE a fost singura structură dintre organele de securitate românești care la capitolul „mari defectori" se înscrie cu un grup masiv de ofițeri, cadre și agenți. O spunem desigur cu amărăciune, dar trebuie înțeles că adevărul istoric nu mai poate fi alterat, mai ales atunci când analizăm aspecte privind arta informațiilor. În legătură cu aceste trei duzini de ofițeri DIE, care au defectat în perioada 1968-1985 — hotărârea de a trece cu tot cu bagaje și secrete, unele de importanță deosebită, de partea cealaltă a baricadei le-a aparținut în exclusivitate — s-a formulat și opinia potrivit căreia cu toții ar trebui considerați adevărați eroi pentru că au trădat „regimul comunist și nicidecum România". Dacă ar fi să ne lăsăm seduși de o asemenea manieră de interpretare și să continuăm raționamentul ar însemna că Securitatea a fost o instituție care a dat cei mai mulți eroi ai „luptei anticomuniste", ceea ce ne pune în fața unei enorme stupizenii, ca să nu mai vorbim despre o grosolană intenție de a falsifica istoria.

Pe de altă parte, datorită acțiunii atât de înverșunate, desfășurată de organele Securității contra emigrației române din Occident, se poate explica, printre altele, de ce România nu a dispus, atunci când realmente a avut mare nevoie, de o diasporă cât de cât organizată, unită și influentă care să fie luată serios în seamă pentru strategia de apărare și promovare a intereselor românești pe termen lung. La fel de adevărat este și faptul că „diaspora românească și-a avut impuritățile ei, cum e cazul acelor trimiși în Occident ca unelte ale tiranilor din țară, sau alții, neutrii la început, care au încăput ulterior pe mâna PCR, servindu-i interesele și pe sine, rolul lor fiind să macine diaspora noastră". Nesăbuitele acțiuni ale Securității de atunci s-au resimțit din plin după 1990. În loc de cercuri de influență (lobby-uri) românești, care să acționeze pe lângă centrele de putere occidentale, acolo unde se concentrează sfera de putere și decizie în politica mondială, așa cum beneficiază din plin polonezii, cehii, ungurii, evreii, și nu numai, România dispune doar de conaționali temători și suspicioși, învrăjbiți între ei datorită unor meschinării politice provocate și întreținute de foștii agenți ai Securității, ceea ce constituie desigur, un impediment asupra imaginii țării în lume.

Spionajul economic și tehnico-științific. Spionajul industrial al României a fost creat în 1953, la cererea expresă a serviciilor secrete sovietice. Punctul de plecare l-a constituit scrisoarea secretă adresată ministrului Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, de către șeful KGB, Lavrenty Beria. Această scrisoare, care a ajuns la București cu doar câteva săptămâni înaintea morții lui Stalin, începea cu afirmația, surprinzătoare pentru acea vreme, că spionajul tehnico-științific — nu știința sovietică — ar fi avut rolul primordial în transformarea Uniunii Sovietice într-o putere nucleară. Scrisoarea menționa în continuare că era timpul ca această „nouă formă de activitate informativă externă" să se extindă în restul „lagărului socialist". „Doar un efort comun pentru obținerea celor mai avansate tehnologii militare ale imperialismului poate asigura victoria decisivă și ireversibilă

a revoluției marxist-leniniste pe plan mondial". În încheiere, Beria cerea ministrului român să creeze un component tehnico-științific în cadrul DIE și informa că un consilier specializat în astfel de operații era pregătit să plece la București. Ion Mihai Pacepa susține că majoritatea consilierilor sovietici care au venit în România au constituit nu numai un component DIE pentru spionaj tehnico-științific ci și o întreagă armată cu o imensă structură logistică, ce avea misiunea să obțină din Occident — prin metode și mijloace specifice activității informativ-operative — tehnologii și echipamente militare de embargou, solicitate de industria de apărare a URSS, precum și tehnologii civile ce urmau să fie introduse în România și alte țări ale blocului sovietic fără plata licențelor și drepturilor de royalty.

Brigada SD, cum s-a numit structura specializată a DIE, a fost un fel de superminister ce a avut grupe operative conspirative în toate țările avansate economic cu care România întreținea legături diplomatice sau comerciale, precum și servicii sau birouri secrete în toate ministerele economice și uzinele importante din România. Acestea din urmă erau copii fidele ale reprezentanțelor pe care PGU le avea în ministerele militare și civile din URSS.

Principalele sarcini ale acestei structuri au fost: să întocmească cereri tematice, care urmau să fie „obținute" din Occident prin „canale speciale"; să supună aceste tematici semnăturii miniștrilor de resort și să le trimită apoi spre rezolvare Brigăzii SD; să asigure fondurile necesare pentru cumpărarea echipamentelor industriale cât și pentru aplicarea în practică a tehnologiilor obținute de Brigada SD; să controleze modul în care ministerele și uzinele subordonate folosesc informațiile tehnologice și echipamentele primite de la Brigada SD. Numărul salariaților permanenți ce au încadrat aceste servicii și birouri „externe" ale Brigăzii SD era de circa 400 de persoane. Activitatea lor era coordonată și controlată de „Serviciul de Documentare" al Consiliului de Miniștri (condus de colonelul Petre Nicolăiță — nume conspirativ), care era o altă unitate acoperită a Brigăzii SD. Toate aceste colective primeau anual de la DIE între 4 000 și 5 000 de proiecte și alte documentații tehnice, circa 1 000 diverse echipamente și piese supuse embargoului, precum și circa 3 000-4 000 mostre de alte echipamente și produse obținute din Occident.

Pentru evaluarea și valorificarea documentațiilor și echipamentelor furnizate de DIE au fost folosiți circa 2 000 de „colaboratori externi" care figurau pe statele de organizare ale diferitelor ministere și uzine militare și civile, dar erau remunerați suplimentar. Evidența tuturor acestor materiale și a cererilor tematice care le-au generat era ținută de un program computerizat, fiind analizat lunar. Tot lunar, întocmeau rapoarte pentru secretarul general al PMR asupra stadiului rezolvării cererilor tematice primite de la ministerele economice.

În afara acestor unități, Brigada SD a mai avut câteva componente operative interne a căror activitate a fost direcționată spre supravegherea vizitatorilor occidentali. Una din aceste unități, care a lucrat în strânsă legătură cu Direcția a III-a (Contraspionaj), a II-a (Contrasabotaj), a VII-a (Filaj și Investigații), și DGTO (Direcția Generală de Tehnică Operativă), îi supraveghea operativ pe oamenii de afaceri, inginerii și tehnicienii occidentali veniți în România pentru comerț sau

cooperări industriale.

O altă structură a Brigăzii SD a avut sarcina să fotografieze în secret documentele tehnice găsite în valizele și camerele de hotel ale vizitatorilor occidentali, în sediile firmelor vestice din România, cât și în birourile salariaților occidentali din societățile mixte. Brigada SD a mai avut un serviciu de recrutare a inginerilor occidentali pe teritoriul României și un grup de prostituate, care aveau misiunea de a se infiltra pe lângă aceștia — intrând în relații intime — cu scopul de a-i compromite și a facilita astfel recrutarea sau atragerea lor la colaborare. Nu a lipsit din structura Brigăzii SD compartimentul specializat în „dezinformare", al cărui rol era să inducă în eroare comercianții occidentali, de regulă, prin falsificarea ofertelor făcute de competiție sau prin crearea unor competitori imaginari.

Totodată, Brigada SD avea propriile ei „institute de cercetări", numite „colective speciale" (prescurtat CS), care erau aproape similare dar la scară redusă, cu „orașele tehnologice" sovietice, care funcționau sub controlul KGB/PGU. Se pare că cel mai important a fost *Colectivul Special pentru Electronică* (CSE), cu misiunea să creeze o industrie pentru producerea de tranzistori și circuite integrate pe baza tehnologiilor obținute din Occident. CSE a avut servicii proprii de cercetare, proiectare, prototipuri în producție. Majoritatea produselor speciale ale CSE erau supuse embargoului și au fost obținute din SUA, Japonia, Italia și Germania de Vest de către DIE, care a avut grijă să îndepărteze de pe ele orice semn ce le putea trăda originea. Marea majoritate a personalului acestui CSE era alcătuit din ingineri și tehnicieni militari verificați de DIE, iar întreaga lui conducere era formată din ofițeri cu pregătire inginerească ce erau subordonați DIE. Toți primeau salarii suplimentare secrete și alte avantaje de la DIE. Tot ce era legat de CSE, începând cu existența lui și terminând cu produsele sale finite, era clasificat strict secret și era scutit de controlul politic, economic și financiar ale organelor locale și centrale de stat și de partid. Singura diferență majoră dintre orașul minielectronicii din Uniunea Sovietică și versiunea lui românească era dimensiunea lor: CSE ocupa numai trei hale industriale și avea numai 1 500 de salariați.

Ion Mihai Pacepa povestește în cartea sa memorialistică „Moștenirea Kremlinului" că, până în anul 1958, 77,9% din importul românesc venea din lagărul socialist, restul fiind în mare parte materii prime cumpărate de statul român din țări în curs de dezvoltare. Acest lucru este explicat prin faptul că miniștrii sectoarelor economice românești nu ar fi fost interesați de obținerea unor tehnologii moderne din Occident pe calea spionajului industrial, așa cum procedau, de altfel, multe din țările socialiste și nu numai. Majoritatea miniștrilor comuniști de la București fuseseră școliți la Moscova, la institute de specialitate, iar cunoștințele lor s-ar fi limitat doar la economia de tip socialist și la tehnologia provenită din spațiul socialist.

Din punctul nostru de vedere explicația este doar parțial veridică. Pe de o parte, trebuie recunoscut că, fiind o perioadă imediat postbelică și datorită imenselor pagube suferite de URSS în timpul războiului, știința și tehnologia sovietică se aflau în faza de început a refacerii și modernizării. Pe de altă parte, nu poate fi negată total contribuția importantă a oamenilor de știință sovietici la dezvoltarea științelor fundamentale, precum și la inventica aplicativă în domeniul teh-

nologic. Ca dovadă, „exodul de creiere" dinspre sovietici înspre Occident. În ceea ce privește specialiștii români pregătiți la Moscova în institutele de învățământ superior, se poate spune că se situau aici la un nivel profesional performant. Mulți dintre ei, care au reușit să ajungă în lumea liberă, s-au adaptat cu destulă ușurință la ritmul și exigențele impuse de economia de piață, ceea ce dovedește că erau bine pregătiți și dispuneau de un bagaj de cunoștințe teoretice destul de solid.

Când Gheorghiu-Dej a înțeles ce înseamnă activitatea de informații tehnico-științifice — adică acel flux de informații obținut prin spionaj, menit a-i ține la curent pe specialiștii români cu ritmul și progresele Occidentului —, el a fost convins că a descoperit calea de rezolvare a multor probleme economice românești. Specialiștii români din țară, inclusiv cei parveniți în funcții de conducere ministeriale sau cei care își desfășurau activitatea în institutele de cercetări, suportau, desigur, presiunea psihologică exercitată de dogmele ideologiei comuniste, dar nu de așa natură încât să le anuleze profesionalismul. La ei se manifesta o oarecare lipsă de flexibilitate în gândire și, nu în cele din urmă, o acută penurie a unei reale motivații de ordin material. Astfel de bariere, care jugulaseră până atunci gândirea economică și tehnico-științifică românească au fost depășite cu relativă ușurință o dată cu inițierea politicii de deschidere spre Occident.

Generalul (r) Neagu Cosma recunoaște la rându-i că spionajul tehnico-științific a constituit o importantă și permanentă preocupare a serviciilor speciale ale Securității. „Preocuparea de documentații tehnice — spune memorialistul citat —, de la specialiștii străini aflați în România, ori chiar din străinătate, devenise o preocupare permanentă, soldându-se uneori, cu rezultate spectaculoase. Specialiștii români, și în primul rând cei ce se aflau în rețeaua informativă, când mergeau în străinătate, în Est sau în Vest, erau instruiți să procure informații și documentații privind tehnica de vârf, pentru ca cercetătorii și specialiștii români să poată realiza asemenea utilaje, fără să mai fie nevoie să le importăm".

Gheorghiu-Dej l-a numit mai întâi pe maiorul Ion Mihai Pacepa, viitorul general defector, în funcția de șef-adjunct al DIE, cu responsabilitate în operațiile de spionaj industrial și tehnico-științific. Apoi a organizat o ședință comună a Biroului Politic și a Consiliului de Miniștrii, care a avut un singur punct pe linia de zi: calea rapidă de dezvoltare a României cu ajutorul spionajului industrial.

Prima operațiune de spionaj tehnico-științific pe care Gheorghiu-Dej a declanșat-o în luna ianuarie 1960 și pe care a condus-o personal a purtat numele de cod „Geneza". Ea viza sustragerea de sămânță de porumb hibrid de la fermierii americani, care considerau tehnologia de producere a hibrizilor tot atât de secretă ca aceea a producerii bombei atomice. „Geneza" sugera, pentru liderii de la București, începutul unei noi ere. Pentru punerea în aplicare a operației „Geneza" au fost recrutați 100 de ingineri agricoli, în calitate de ofițeri sau colaboratori. Doisprezece dintre ei au depus jurământ de credință ca ofițeri în fața secretarului general al PMR. Toți acești tineri specialiști în agronomie au urmat un proces rapid de instruire asupra tehnicilor de hibridizare și a metodelor informativ-operative de spionaj. Institutul de Cercetări Agricole de la Fundulea a fost trecut sub controlul personal al lui Dej, s-a mărit schema de organizare și s-a dat sarcina ultrase-

cretă de a se specializa în hibridizarea porumbului. Mai mult, Dej a numit un ofițer DIE ca atașat agricol la Ambasada română din Washington, căruia i-a trasat ca sarcină să-i determine pe americani să acorde burse de studii pentru „lucrătorii" agricoli români, astfel încât ei să poată învăța cum să cultive semințe de produs hibrid, pe care guvernul român era hotărât să le importe din America.

În momentul când autoritățile SUA au acordat primele 50 de burse pentru români, Gheorghiu-Dej a ordonat declanșarea operațiunii „Geneza". În SUA, „bursierii" români au muncit zi și noapte; „dimineața erau la cursurile în care deprindeau tehnica cultivării de hibrizi, iar în toiul nopții, se furișau pe ogoarele unde se afla materialul hibrid abia sădit pentru a-l sustrage.

Timp de 5 ani, armata „Genezei" a sustras sute de kilograme de material genetic folosit de fermele americane pentru producerea semințelor de porumb hibrid. O dată pe săptămână, ofițerii DIE transportau materialul sustras la Ambasada română din Washington sau la Misiunea Permanentă a României de pe lângă Națiunile Unite. Din aceste locuri, prin sistem de curierat diplomatic special, se asigura transportarea imediată și fără degradare biologică a acestui material genetic din SUA în România.

Tot din dezvăluirile fostului general de securitate Ion Mihai Pacepa mai rezultă că între 1961-1964, Dej ar fi condus personal întreaga activitate de reînsămânțare a acestui material genetic, cât și procesul de înmulțire a lui, spre a crea rezerva națională de „părinți" necesară pentru producerea unei largi varietăți de semințe de porumb hibrid. El nu a apucat să se bucure de rezultatele operațiunii „Geneza", întrucât agricultura românească a mai avut nevoie de încă un deceniu pentru a începe producția de porumb hibrid la scară națională. „Geneza" ar fi adus o economie de trei sute de milioane de dolari, prin eliminarea importului de licențe, de know-how și de semințe de porumb hibrid din SUA. Dar a creat și o imagine foarte proastă României în Occident.

O altă operațiune de spionaj tehnico-științific a fost „Moara" (după numele ei conspirativ) căci „trebuia să funcționeze 24 de ore pe zi, ca o moară" — după cum dezvăluie Ion Mihai Pacepa. Este vorba despre sustragerea de tehnologie de vârf de la două firme concurente (una germană și alta franceză) pentru crearea Complexului Metalurgic Galați. Aceasta a fost bine pregătită, prin crearea unor grupe operative, fiecare specializată, instruită și direcționată pe un anumit sector informativ-operativ. Astfel, „Rafala" a fost numele dat grupei speciale, ce a avut misiunea să-i supravegheze pe reprezentanții celor două firme occidentale, care erau în competiție pentru semnarea contractului de construire a Combinatului metalurgic. Încadrată cu 200 de ofițeri transferați din direcțiile centrale (contraspionaj, contrasabotaj și filaj-investigații) ale Securității interne, „Rafala" avea sarcina de a le intercepta convorbirile telefonice și comunicațiile prin telex ale specialiștilor străini și de a-i fila permanent, zi și noapte. „Cocota" a fost denumirea de cod pentru grupa de prostituate, creată de Direcția a II-a de Contraspionaj. „Cocotele" erau informatoarele Securității și aveau sarcina de „a se lipi" de reprezentanții din București ai celor două firme și de a-i exploata informativ. „Vizorul" a fost numele de cod al grupei operative speciale, cu misiunea de a fotografia în secret documen-

tele găsite în valizele și camerele de hotel ale reprezentanților din București ai celor două firme. A mai fost creată și grupa operativă „Teascul", formată din specialiști din Ministerele de Comerț Exterior și Finanțe — toți recrutați ca agenți de către DIE sau de Securitatea internă —, care avea ca misiune să analizeze toate informațiile tehnice, comerciale, financiare obținute de „Rafala", „Cocota" sau „Vizorul". Șeful întregii operații „Moara" a fost ministrul Comerțului Exterior; generalul Nicolae Doicaru a devenit șeful de stat-major, iar Ion Mihai Pacepa director pentru relații externe.

Combinația jocului operativ a constat în plasarea ofertelor comerciale făcute de vest-germani francezilor și invers. Jocul a durat câteva luni, și s-a soldat cu o reducere de preț atât de mare încât, după opinia specialiștilor români, ambele grupuri vestice puteau rămâne în competiție numai reducând în mod drastic prețul echipamentelor pe care urmau să le furnizeze. Până la urmă, firma franceză s-a retras din competiție, nerezistând la prețuri scăzute, iar contractul s-a încheiat cu firma vest-germană în condiții foarte avantajoase pentru partea română. Dej a sperat să facă din Combinatul Metalurgic Galați cea mai de seamă realizare a guvernării sale. Numai că mastodontul metalurgic de la Galați nu a putut să țină pasul cu evoluția tehnologică și concurența pieței libere occidentale, confruntându-se nu după mult timp cu grave probleme economico-financiare.

În esență, putem conchide că după modelul sovietic spionajul industrial a devenit la începutul anilor '60 o politică de stat în România, iar DIE a fost „instrumentul" regimului comunist de la București ce s-a implicat activ în fiecare fază a sa.

Rețeaua Caraman. Cel mai mediatizat caz de spionaj realizat de DIE a fost așa-numita „rețea Caraman", sau, după o formulă apărută în Occident în 1972, „Cei treisprezece români care au speriat NATO". Prin rețeaua Caraman spionajul românesc „a dat Alianței Nord-Atlantice" — după cum spunea Ion Mihai Pacepa — „cea mai puternică și costisitoare lovitură din istoria sa; a trimis Moscovei toate planurile militare ale NATO pentru următorii 20 de ani".

Mantelarea rețelei Caraman trebuie înțeleasă în contextul evoluției relațiilor internaționale între Est și Vest. Se știe că după 1953 (moartea lui Stalin), Hrușciov a făcut eforturi intense pentru a restabili bunele relații cu masoneria de stânga occidentală. Noua colaborare avea să se manifeste explicit în ceea ce politologii au numit „spiritul Genevei" și în „dezghețul hrusciovist". Ambele concesii majore de politică externă și internă făcute de Hrușciov masoneriei de stânga au avut ca țintă penetrarea structurilor nord-atlantice.

Franța gaullistă devenise, în același timp, un partener incomod — unii autori au folosit chiar și termenul de „adversar" — al NATO, iar generalul de Gaulle și Hrușciov au trasat o altă direcție integrării și securității europene. Nu este exclus ca prin această politică, președintele Franței să fi urmărit în subsidiar plătirea unei polițe către SUA, pentru umilința la care fusese supusă Franța în timpul crizei Suezului din 1956.

Recrutat de Securitate în 1952, Mihai Caraman a fost format timp de 6 ani în școala românească de spionaj. În ultima lună a anului 1958 a fost trimis la Paris ca prim-secretar și consilier comercial al Ambasadei române. Aceste funcții erau doar acoperiri care-i facilitau activitatea de informații. În realitate era încadrat atunci în DIE, Serviciul Franța-Benelux-Italia· și se afla în grațiile lui Mihai Gavriliuc, șeful DIE.

Între 1960-1965, Caraman a creat o vastă rețea de spionaj, aflată în totalitate sub controlul KGB, recrutând funcționari ai NATO, de la Banca Mondială din Quai d'Orsay, Organizația de Cooperare și Dezvoltare Economică, Ministerul Economiei și Finanțelor. Primul agent serios al lui Caraman din Franța a fost Robert van der Vielle, recrutat ca atare în 1961. Era cetățean argentinian, la acea vreme șef al biroului de documente secrete din sediul NATO. Al doilea agent important al lui Caraman a fost Francis Rousilhe, șeful biroului de documente secrete din cadrul biroului de traducători de la sediul NATO. Ofițerul Ion Păduraru, aflat la Paris mai ales cu sarcini contrainformative, știa că Francis Rousilhe era plătit de rezidența română de spionaj din Franța în monede de aur. Al treilea agent serios al lui Caraman a fost cetățeanul turc Nahit Imre.

Se pare că un rol important i-a revenit și lui Villeurbaune Charles Hernu, cel care va ajunge în timpul guvernării socialiste (în 1981) ministrul Apărării Franței. Acesta a fost racolat mai întâi de către Serviciul secret bulgar (col. Raiko Nikolov) între 1953-1957, apoi de DIE român (Caraman) și de KGB-ul sovietic (Vinogradov), între 1957-1963, dată după care Serviciul secret sovietic și-a rezervat „exclusivitatea" asupra lui „Andr", numele de cod al lui Hernu. Întrucât Charles Hernu era membru (devenit ulterior conducător) al lojii francmasonice de stânga „Clubul iacobinilor", în opinia unor autori, acțiunea sa ar trebui privită în dublu context: pe de o parte apropierea abilă a lui Hrușciov de cercurile masonice de stânga din Occident; pe de alta, penetrarea de către KGB și celelalte servicii de securitate comuniste, prin aceste cercuri masonice de stânga, a structurilor nord-atlantice în anii '60.

Toți aceștia au furnizat ofițerului român Mihai Caraman 60 de dosare, dintre care 16 „casnice", adică „top secret", de excepțională importanță, privind situația bugetelor militare ale statelor membre NATO, logistica organizației pe timp de pace și de război, sistemul de alarmă al NATO etc. Până în 1964, toate documentele procurate de Mihai Caraman din sediul Alianței Nord-Atlantice erau transmise integral serviciilor de informații sovietice. Începând din acest an, partenerilor de la Moscova nu li s-au mai oferit decât sinteze, adică informații filtrate. Oricum, Moscova a dat acestor documente aprecieri elogioase. Țările NATO au cheltuit sute de milioane de dolari ca să modifice planurile ce fuseseră date Kremlinului prin „rețeaua Caraman". Din această cauză, spionajul românesc a fost considerat „cel mai periculos dușman al NATO". A fost o acțiune originală a spionajului românesc, dar calitatea și volumul informațiilor secrete au determinat KGB-ul să-l ia pe Mihai Caraman sub comanda sa. În istoria serviciilor sovietice, se pare că Mihai Caraman a fost singurul ofițer român de securitate medaliat de KGB pentru „rezultate excepționale împotriva NATO". Documentele din Arhiva fostei Securități

preluate de SRI atestă doar că: „Sunt date din care rezultă că Mihai Caraman a fost decorat de sovietici și că ar fi avut grad militar sovietic". Alte aspecte despre „rețeaua Caraman" care au apărut în literatura istoriografică și în presă nu sunt confirmate de documentele românești, ceea ce înseamnă că trebuie să le privim cu maximă circumspecție. De exemplu, în lucrările despre istoria spionajului apărute în Franța se susține că Mihai Caraman ar fi sosit la Paris în decembrie 1958 „împreună cu soția sa Maria, o brunetă frumoasă". Dimpotrivă, documentele românești atestă indubitabil că Mihai Caraman a plecat la Paris necăsătorit, ceea ce reprezenta o excepție în tradiția DIE.

În legătură cu relațiile dintre Caraman și serviciile de spionaj sovietice, se poate spune că înainte sau după 1964 — data nu rezultă din documentele românești —, Moscova a ținut să-l cunoască personal pe ofițerul român. Inițial, acesta a purtat convorbiri la București cu consilierul sovietic Skamarohin. Alte cadre din DIE nu au fost prezente la acest contact, dar este de presupus că discuțiile au fost înregistrate prin tehnici operative. Ulterior, Mihai Caraman a fost invitat de unul singul la Moscova, unde tehnica operativă a Securității din România nu mai funcționa. De altfel, și la Paris, un ofițer rus îl invita frecvent pe Caraman la diverse manifestări de la Ambasada sovietică. Mai târziu și ofițerul Ion Păduraru — care s-a ocupat de protecția lui Caraman — a confirmat informațiile despre călătoria „super spionului român" la Moscova și felicitările călduroase pe care i le-au adresat sovieticii. În plus, Ion Păduraru a declarat că Mihai Caraman i-ar fi încredințat și o confesiune strict personală: sovieticii îi acordaseră gradul de căpitan, de care era foarte mândru. Dacă totul este adevărat, înseamnă că gradul de căpitan sovietic era mai important decât cel de maior român.

Documentele românești — cele rezultate în urma anchetei efectuate de o comisie condusă de generalul Emil Macri, între anii 1978-1980, după defecțiunea lui Pacepa — mai oferă și alte aspecte interesante în legătură cu activitatea informativă a DIE contra NATO, asupra cărora literatura occidentală a păstrat tăcerea. În opinia istoricului Mihai Pelin, această tăcere, coroborată cu imaginea de super spion creată asupra lui Caraman, nu este deloc întâmplătoare. Eforturile occidentalilor de a mediatiza cazul Caraman sub această lumină, adică despre o acțiune de superspionaj românesc, au fost și sunt făcute pentru a proteja serviciile secrete franceze, în sensul de a nu le pune într-o postură jenantă față de partenerii din NATO. Iată, în esență, și principalele argumente susținute documentar.

În 1962, expirându-i contractul cu serviciile NATO, Robert van der Vielle l-a avizat din timp pe Mihai Caraman și i-a propus un substitut pentru activitatea pe care o desfășurase până atunci, în persoana unei femei care lucra tot la sediul NATO, într-un post cu acces la documentații secrete. Numele ei nu apărea în documente. Robert van der Vielle a aranjat o întâlnire între persoana respectivă și Mihai Caraman, înțelegerea a fost perfectată fără nici un fel de probleme, totul părea să fie în ordine, însă femeia a divulgat legătura pe care o contactase serviciilor specializate din Franța. Drept urmare, argentinianul a fost arestat, anchetat, deferit justiției și condamnat. Din documentele românești nu rezultă cât de reală a fost condamnarea sa și dacă, într-adevăr, a efectuat pedeapsa. Cu toate acestea, autoritățile

franceze implicate în investigații nu l-au deranjat cu nimic pe Mihai Caraman, beneficiarul efectiv al documentelor sustrase din sediul NATO.

Opiniei ofițerului Ion Păduraru — unul dintre cei care l-au cunoscut cel mai bine pe Caraman în acea perioadă — merită să i se acorde toată atenția și, de ce nu, toată credibilitatea. Păduraru considera că explicația succeselor spectaculoase ale lui Caraman nu trebuie căutată în abilitatea acestuia, nici în calitățile lui de super spion, ci în conjunctura politică a Franței din acel timp. Din 1958, când preluase puterea în Franța, generalul de Gaulle vădise o adversitate constantă față de supremația americană în structurile militare occidentale, și de aici serioase rezerve față de NATO. În consecință, acțiunea de penetrare a secretelor NATO dezvoltată de Mihai Caraman, printr-un așa-zis risc personal, coincidea cu anumite interese ale serviciilor secrete franceze din epoca respectivă, racordate la viziunile de politică externă ale președintelui. Și nu ar fi fost deloc exclus ca principalul informator și furnizor de documente secrete al lui Caraman, Francis Rousilhe, să fi lucrat în acord cu serviciile secrete ale Franței, sau poate chiar în subordinea acestora. Altfel nu se explică de ce, în pofida căderii lui Robert van der Vielle, lui Mihai Caraman nu i s-a întâmplat absolut nimic. Totuși, o anumită întrebare nu poate fi evitată: de ce a căzut primul agent important al lui Caraman dacă jocul era acela pe care l-am schițat mai sus? Posibil că Robert van der Vielle ieșise din regula jocului și trebuia înlocuit cu un agent care se conforma fără nici o abatere combinațiilor puse la cale de serviciile secrete franceze în directă legătură cu masoneria de stânga.

Când furnizându-le câte un agent valoros, când ascunzându-le agenții pe care îi furnizau, DST și serviciile de contraspionaj militar ale Franței încercau să le sugereze, lui Mihai Caraman și stăpânilor săi, că acțiunea lor la Paris nu se putea desfășura decât între anumite limite, strict precizate. Cât timp francezii au fost interesați în funcționarea neîntreruptă a canalului prin care secretele NATO curgeau spre Moscova, direct sau prin România, aureola de spion glorios a lui Caraman nu a contenit să sporească. Din nefericire, acest mecanism ocult avea în substrat un viciu de fond, acesta fiind chiar viciul viziunii politice a lui Charles de Gaulle: credința nefastă că Uniunea Sovietică ar fi putut cotiza la anumite aspirații ale Europei Occidentale în general și ale Franței în mod special, toate de esență antiamericană. Și, implicit, credința că Uniunea Sovietică ar fi putut fi adusă la sentimente mai bune față de Europa Occidentală. Însă, în 1968, când Uniunea Sovietică, prin invazia brutală în Cehoslovacia, a amenințat direct întreaga Europă Occidentală, mai periculos decât oricând altădată, iluziile lui Charles de Gaulle și ale altor francezi care le-au nutrit s-au spulberat. Ca o consecință subsidiară, practic neînsemnată în raport cu amploarea intereselor aflate în confruntare, invazia din Cehoslovacia a determinat și căderea „rețelei lui Caraman", care nu a fost, de fapt, o cădere în sensul consacrat în arta informațiilor, ci o demantelare a unui dispozitiv devenit inutil, prin intrarea în desuetudine a obiectivelor lui inițiale.

Demantelarea „rețelei Caraman" s-a produs în felul următor. La 16 octombrie 1967 serviciile NATO s-au mutat la Bruxelles iar „rețeaua Caraman" a fost preluată de Ion Tomescu (conspirativ Jean) și de secretarul II al ambasadei, Victor

Dorobanțu (conspirativ Vitea), locotenent DIE. Totul a funcționat bine până în anul 1969, când Ion Iacobescu — oficial al III-lea secretar al Misiunii române la UNESCO, în realitate căpitan DIE și adjunct al lui Caraman — a cerut azil politic la Ambasada Marii Britanii din Paris.

În opinia generalului (r) Neagu Cosma, căpitanul Ion Iakob (alias Ion Iacobescu) fusese recrutat de un anume Leonard Kirshen, agent britanic ce condusese până în 1948 o rețea de spionaj în România. Fiind descoperit, a fost judecat și condamnat. După 15 ani de închisoare în România, Kirshen s-a stabilit în Elveția de unde ar fi continuat activitatea informativă, reușind să-l recruteze pe Iacobescu. Acesta din urmă, prevenit de Pacepa că legătura lui cu spionajul britanic fusese depistată de contraspionajul român, a dezertat, plecând în America. A fost transportat cu un avion militar, pus special la dispoziția sa.

Ulterior, Iacobescu a povestit, cu toate detaliile, la CIA despre penetrarea NATO de către spionajul românesc. Tribunalul Militar din București l-a condamnat la moarte pe căpitanul Ion Iacobescu pentru dezertarea și trădarea sa.

Cu ocazia vizitei făcute de Nicolae Ceaușescu în SUA (26-27 octombrie 1970), președintele american Richard Nixon i-a spus, într-o conversație particulară, că România a făcut o mare greșeală când a penetrat NATO prin rețelele de spionaj, la cererea Moscovei. Ceaușescu a ordonat atunci oprirea oricăror acțiuni informative anti-NATO.

Fostul general de securitate Nicolae Pleșiță, care în perioada 1980-1984 a condus DIE, îl considera pe Caraman „un spion al secolului" și „mândria noastră". Interesantă este și opinia dlui Virgil Măgureanu, fost director al SRI, despre performanța lui Caraman. Într-un interviu luat de ziaristul Eugen Prună, dl Măgureanu afirma că Mihai Caraman „a reușit să spargă niște secrete teribile ale timpului său" și că *„din punct de vedere strict profesional* (subl. n.) nu poate fi contestat de către cineva".

Ceea ce se mai poate adăuga este că generația de ofițeri de securitate de după 1970 a fost crescută și instruită în cultul profesionalismului motivat de performanța lui Caraman, dar și a disprețului pentru „epoca abuzurilor", eufemism ce vizează crimele și atrocitățile produse de structurile Securității conduse de Pintilie, Nicolschi, Drăghici și toți ceilalți torționari.

ORGANELE DE INFORMAȚII ȘI SECURITATE ÎN CONTEXTUL NOILOR RELAȚII ROMÂNO-SOVIETICE

Spre deosebire de Republica Democrată Germană, Polonia și Ungaria, moartea lui Stalin, survenită în 5 martie 1953, a avut un impact nesemnificativ asupra afacerilor interne ale României; nu s-a produs nici o schimbare majoră în conducerea partidului, nici o măsură de descentralizare a economiei și nu a încetat colectivizarea agriculturii. Gheorghiu-Dej a făcut o simplă paradă privind principiul conducerii colective introdus de Hrușciov, dar fără să poată evita conflictul cu noul lider de la Kremlin. Originea conflictului a avut la bază o cauză de ordin politic și anume, refuzul lui Gheorghiu-Dej de a se conforma orientării antistaliniste a lui Hrușciov și ansamblul de măsuri destinate să-l pună la adăpost de încercările Kremlinului de a-l înlocui. Pe bună dreptate istoricul Florin Constantiniu aprecia că „nu prin apărarea intereselor economice a descoperit echipa lui Gheorghiu-Dej politica de independență, ci prin luptă înverșunată pentru păstrarea puterii".

Un paradox al regimului dejist constă în faptul că, în paralel cu măsurile represive, era deja angajat pe drumul care a dus la spectaculoasa reorientare internă și externă a României de după 1960.

Explicarea acestor proceduri ar putea consta în faptul că Gheorghiu-Dej făcea distincție între modelul sovietic și Uniunea Sovietică. Optând pentru primul, liderul comunist de la București a îndreptat partidul și țara pe un nou curs, de autonomie față de stăpânii de la Kremlin, refuzând să accepte pentru România în cadrul CAER rolul de „coș de pâine" al țărilor mai puternic industrializate, ca RDG și Cehoslovacia. Îmbrățișarea de către Dej a valorilor leninist-staliniste de industrializare, dar fără să se mai supună orbește față de indicațiile Kremlinului, l-a transformat într-un așa-zis „comunist național". Desigur că termenul de „comunist național" este la prima vedere, cel puțin pentru România, un nonsens. Comunismul nu a avut rădăcini în tradiția politică românească, iar instaurarea regimului comunist s-a făcut cu forța. Comunismul în România a fost o plantă exotică, nedorită de imensa majoritate a poporului român. Binomul comunism-național are semnificație doar în ceea ce privește politica de relativă autonomie a regimului de la București față de URSS.

Pe de altă parte, mai trebuie spus că aceeași consecvență a lui Dej față de principiile staliniste a dus în cele din urmă, paradoxal, la diminuarea terorii instituționalizate. Ruptura cu Moscova s-a produs treptat și neuniform, cu fluctuații în evoluția sa.

Desprinderea politicii lui Dej de interesele integraliste ale Moscovei — ceea ce a atins coarda sensibilă a puternicelor sentimente antirusești nutrite de majoritatea românilor — a atras, pe de altă parte, sprijinul pentru regimul său, chiar și în rândul deținuților proaspăt eliberați, care priveau amnistia numai din punctul de vedere care o lega de ruptura cu Moscova și noul „liberalism" al liderului comunist de la București. Ei nu au uitat totuși — și ar fi fost imposibil acest lucru — că același Gheorghiu-Dej fusese acela care inițiase și autorizase măsurile de trimitere a lor în închisoare. A te opune politicii lui Dej, însemna a te situa pe pozițiile de partizanat cu Moscova. A-l susține pe Dej, însemna a face disidență politicii Kremlinului. Iată de ce, în ultimii ani ai lui Dej și cel puțin în primul deceniu al urmașului său, Nicolae Ceaușescu, în România nu au mai fost disidențe politice. Într-o asemenea situație, organele de securitate naționalizate printr-o acțiune energică de purificare a elementelor sovietice nu au mai avut practic obiect de „lucru" ca poliție politică represivă, concentrându-și atenția asupra cercetării și demascării spionajului ruso-sovietic dar și a propriilor „abuzuri" făcute în perioada anilor '50.

Retragerea trupelor sovietice și înăsprirea regimului de teroare etatizată. Retragerea trupelor terestre sovietice din România în iunie 1958 constituie un eveniment important, dar încă insuficient clarificat în istoriografie, sub aspect documentar, în ceea ce privește adevăratele motive care au determinat Kremlinul să ia o asemenea decizie. Foarte posibil ca un rol important să-l fi jucat contribuția guvernului de la București în octombrie 1956 și primăvara lui 1957 pentru „normalizarea" situației din Ungaria. Liderii comuniști de la București ar fi sugerat necesitatea retragerii trupelor sovietice încă din 1953, imediat după moartea lui Stalin. Principalul negociator a fost Emil Bodnăraș, care, deși agent sovietic, școlit de GRU, s-a situat pe o poziție consecventă de sprijinire a politicii externe de autonomie față de Moscova inițiată de Gheorghiu-Dej. În asta constă și dificultatea pentru istoriografie de a explica sensul real al evenimentului. A riscat Bodnăraș, jucând pe cartea politicii „comunismului național", sau a fost doar un simplu pion care și-a făcut rolul în concordanță cu viziunile strategice ale Moscovei? În lipsa unor documente de planificare strategică elaborate de Kremlin, trebuie evitat un răspuns tranșant.

Oricum, pentru a se oferi totuși un răspuns, trebuie plecat de la analiza contextului internațional al acelui moment. Cu certitudine se poate spune că valoarea strategică a României pentru URSS scăzuse considerabil după semnarea, la 15 iunie 1955, a tratatului de pace cu Austria și retragerea sovieticilor din teritoriul austriac. În această conjunctură, elementul cheie de politică externă a Moscovei a fost măsura unilaterală de a-și retrage un număr limitat de trupe din întreaga Europă Răsăriteană, care, așa cum spera Hrusciov, ar fi putut provoca un răspuns similar din partea NATO.

Probabil că nu a fost o coincidență faptul că sovieticii au anunțat hotărârea de retragere a trupelor din România, la 24 mai 1958, în aceeași zi când au fost

reduse cu 119 000 de militari efectivele sovietice din Europa Răsăriteană. Pe de altă parte, aflat în plină campanie propagandistică de câștigare a opiniei publice occidentale, Hrușciov a socotit probabil că se poate dispensa de ocuparea unei țări (România), înconjurată oricum de sateliți, și aflată, și așa, la îndemâna diviziilor sovietice staționate în Ucraina de Sud și în Basarabia (R.S.S. Moldovenească). Un alt aspect de care trebuie să se țină seama în explicarea deciziei luate de sovietici, privind retragerea trupelor din România, este că URSS dispunea la acea dată de rachete, bombe atomice și cu hidrogen care puteau acționa de pe teritoriul propriu, fără să mai fie nevoie de prezența unor unități militare pe teritoriul românesc. România rămânea încă strâns legată în cadrul blocului sovietic, bazele navale și aeriene sovietice rămăseseră pe teritoriul românesc. Prin urmare, hotărârea Kremlinului a avut la bază rațiuni militare, diplomatice și propagandistice.

La 25 iunie 1958, ultimii 35 000 de militari sovietici au părăsit România. Impactul cel mai semnificativ al acestei retrageri asupra guvernului de la București a fost de natură psihologică. La plecarea trupelor terestre sovietice din România, Gheorghiu-Dej a rostit unul din cele mai lingușitoare și servile discursuri, probabil pentru a-i face pe sovietici încrezători în fidelitatea românilor. Mai mult, pentru a compensa retragerea și a risipi temerile sovieticilor că acest eveniment ar fi putut avea ca urmare slăbirea temeliei regimului comunist din România, Gheorghiu-Dej a aprobat introducerea de urgență a unor măsuri stricte de securitate internă pentru menținerea controlului PMR.

O primă măsură a constat în introducerea unor amendamente la Codul Penal. Prin Decretul nr. 318 din 21 iulie 1958, au fost definite noile infracțiuni care atrăgeau pedeapsa cu moartea. Primul articol din Cod impunea pedeapsa cu moartea oricărui cetățean român care contacta un străin pentru a comite o faptă ce putea dăuna intereselor statului român, printr-o declarație de neutralitate sau printr-o declarație de război. Această prevedere era destinată în mod clar să-i descurajeze pe cei care ar fi fost tentați să urmeze exemplul lui Imre Nagy din Ungaria, care, în timpul revoluției din 1956, după cum am văzut, proclamase neutralitatea țării și, implicit, retragerea Ungariei din Tratatul de la Varșovia. Evident că această tentativă se putea dovedi chiar mai mare în absența forței sovietice de ocupație. De asemenea, în noul Cod Penal, definiția „sabotajului economic" a fost extinsă, incluzându-se furtul și mita, sau așa-zisele acte huliganice comise de tineri. În toamna anului 1956, guvernul de la București s-a grăbit să aplice primele pedepse cu moartea.

O altă măsură a vizat înființarea în zonele mlăștinoase din Delta Dunării, în special la Periprava, a unor centre corecționale, pentru a canaliza fluxul de condamnați la muncă forțată în baza noilor prevederi legale. Se urmărea și un obiectiv economic, și anume recoltarea stufului pentru fabricile de celuloză, construite și puse în funcțiune prin finanțarea comună a României, Poloniei, Cehoslovaciei și Republicii Democrate Germane.

Decretul nr. 89 din 1958 prevedea arestarea foștilor membri ai Mișcării legionare ceea ce a condus la o rapidă creștere a numărului deținuților politici. Dacă

în 1955, potrivit cifrelor publicate, 6 406 persoane erau închise pentru delicte împotriva securității statului (această cifră nu include pe cei întemnițați fără judecată), numărul a scăzut în ianuarie 1958, la 6 211, pentru a crește vertiginos în luna decembrie a aceluiași an, la 10 125, iar în ianuarie 1960 să ajungă la 17 613 persoane.

Severitatea excepțională a măsurilor represive a dat un semnal clar poporului român că regimul de teroare nu avea să fie ușurat ceea ce a generat un sentiment de nesiguranță, amplificând teama ce cuprinsese societatea. Aplicarea fără discernământ a legislației aberante de către organele de securitate a servit perfect regimului comunist al lui Gheorghiu-Dej în acțiunea de înăsprire a controlului statului prin teroare, într-un moment când, paradoxal, cel mai important simbol al puterii sovietice, Armata Roșie, fusese retrasă din România.

Ineficiența cooperării Securității cu structurile similare din țările socialiste vecine. Ca orice oficină de spionaj, contraspionaj și contrainformații care se respectă sau dorește să impună respect, Securitatea a colaborat și a practicat schimbul de informații. Evident că acest procedeu, des uzitat în activitatea de informații, s-a limitat în acea perioadă la structurile similare ale țărilor socialiste, iar fluxul informativ a vizat, în exclusivitate, „uneltirile imperialismului".

În ciuda unor legende create în timp, momentele de reală colaborare între Securitate și organismele similare din URSS sau din alte țări socialiste, în materie de spionaj și de contraspionaj, au fost sporadice și precare. Foarte posibil ca sovieticii să nu-i fi considerat pe colegii lor din România suficient de calificați în aceste probleme. Câteva atestări documentare sunt, credem, edificatoare în acest sens.

La 1 august 1955 serviciile de spionaj sovietice solicitau părții române date și informații despre „locurile unde se adună emigranții din țările de democrație populară, ca: restaurante, cafenele, magazine etc.; casele conspirative unde marinarii din țările de democrație populară și URSS sunt prelucrați de către agenții serviciilor de spionaj străine; organizațiile și instituțiile din porturi folosite de agenții spionajului imperialist ca acoperire a activității subversive împotriva URSS; agentura care lucrează pe vase și modul cum este instruită să lucreze contra intereselor sovietice etc.".

Sunt numeroase documente în arhiva fostei Securități cu un conținut asemănător, ceea ce atestă că sovieticii mai mult solicitau date și informații, dar fără să ofere nimic în schimb. Deși fiecare document era însoțit de formula clasică „cu salutări tovărășești", cooperarea era înțeleasă într-un singur sens, adică numai în beneficiul serviciilor secrete sovietice.

Se confirmă astfel documentar ceea ce generalul (r) Neagu Cosma vorbea la un moment dat despre „lipsa de loialitate a NKVD în raporturile sale cu organele de securitate românești", amănunt interesant care, la rândul lui, dovedea „atitudinea lor superioară, de stăpâni și nu de parteneri egali".

Doi ani mai târziu, la 6 august 1957, ministrul albanez de interne Kadu Hazbin i-a transmis lui Alexandru Drăghici câteva informații despre: o sciziune survenită

în Federația Mondială a Tineretului; o bază militară americană din Italia; un centru de spionaj american la Atena. Vagi și absolut inutile pentru români, aceste informații păreau a fi culese din presa occidentală. Probabil că schimbul de informații se făcea prin trimiterea reciprocă a unor buletine informative „fără substanță", ceea ce înseamnă birocrație și muncă de rutină, într-un domeniu caracterizat tocmai prin dinamism, inițiativă și inteligență.

În noiembrie 1958 generalul-maior Alexandru Nicolschi — la vremea aceea secretar general în Ministerul de Interne — se afla în corespondență cu omologul său de la Budapesta, Galambos Joszef, în legătură cu „acțiunea lucrată de noi în comun cu dumneavoastră", acțiune în care erau implicați un agent „Szoke" și un anume Aurel Abrany de la Viena. La 5 februarie 1959 același Galambos Joszef avertiza conducerea Securității de la București că un agent ungur din Germania Occidentală, „Sinai", aflase că „serviciul american de spionaj intenționează să provoace în Republica Populară Română o contrarevoluție asemănătoare cu cea care a avut loc în Ungaria în 1956". În acest scop urma să se instaleze în România o rezidență și se preconiza recrutarea unor navigatori din flota fluvială cu care s-ar fi corespondat prin căsuțe poștale. „Navigatorii recrutați — menționa documentul citat — au sarcina să obțină fotografiile podurilor și cheiurilor de pe Dunărea Inferioară". Galambos Joszef mai sugera Securității române că „în scopul de a demasca activitatea dușmănoasă și planurile mârșave ale serviciului de spionaj american, considerăm necesar să discutăm această problemă la București, unde să abordăm și planurile unei acțiuni comune". Din documentele aflate în același dosar, nu rezultă că s-ar mai fi întreprins ceva în direcția „unei acțiuni comune româno-maghiare", ceea ce înseamnă că informațiile nu erau reale. Astăzi știm că serviciul de informații american la acea dată nu era interesat să provoace o contrarevoluție în Europa Răsăriteană, pentru simplul motiv, bine documentat, de altfel, că avea de rezolvat probleme mult mai serioase în Orientul Mijlociu, recte în zona Canalului de Suez și în Indochina. Se poate constata cu ușurință că și în acest caz, informațiile trimise de organele de securitate maghiare erau lipsite de importanță. Dar să nu uităm că mostre de acest fel au otrăvit conștiința unor generații de ofițeri, de atunci și nu numai.

Au fost și cazuri când cooperarea a avut și rezultate concrete. Astfel, în aceiași ani s-a colaborat frecvent cu serviciile de securitate sovietice și bulgare în combaterea cazurilor de evaziune mijlocite de vasele occidentale care circulau pe Dunărea maritimă. De regulă, corespondențele în această speță se purtau din partea română de generalul-maior Alexandru Nicolschi iar din partea sovietică și bulgară de generalul-maior K.Lunev și, respectiv, M. Spasov.

În ciuda acestor „cooperări", activitatea de spionaj românească era încă extrem de redusă. Conținutul documentelor de arhivă analizate constituie o dovadă de netăgăduit. De exemplu, la 6 februarie 1956, cu ocazia unei ședințe de analiză convocată de Alexandru Drăghici — la care au participat, printre alții, Mihai Gavriliuc, Nicolae Doicaru, Eugen Szabo și Izidor Holingher — s-au făcut referințe la un informator dintr-un centru exterior care „ne-a dat materiale bune"; la două lucrări angajate de doi fugari din Franța, care urmau să fie reactivați; și la o

combinație începută la Viena. Cu acel prilej, Mihai Gavriliuc a constatat: „Din discuțiile purtate, rezultă că munca merge slab... dușmanul nu este prost. Pentru munca în străinătate trebuie agentură foarte serioasă sau unul care este legat de noi foarte serios, care ne-a dat toți colaboratorii lui... În măsurile cu străinătatea trebuie multă inițiativă, fără aceasta nici să nu ne gândim la rezultate... Trebuie să luptăm și, de aceea, trebuie aleși oameni corespunzători pentru aceasta, cu ajutorul cărora să putem pătrunde în partidele guvernelor din Germania și Austria... Recrutarea de agentură capabilă de a pătrunde în instituțiile militare ale țărilor capitaliste. Recrutarea de agenți din rândul cetățenilor străini... Să depunem eforturi pentru recrutarea unor agenți cu perspective, pentru a putea fi infiltrați în străinătate, pentru a intra în posesia planurilor lor, după care să trecem la combinații serioase, menite să le răstoarne planurile... Pentru dejucarea planurilor lor, noi trebuie să ducem o luptă activă pentru apărarea Republicii Populare Române, ajutând în felul acesta la menținerea păcii. Aceasta este o sarcină de mare răspundere, pe care trebuie să o îndeplinim".

Am citat in extenso din acest document pentru a reliefa că și în cazul unor analize efectuate la nivelul DGSS ne aflăm în fața unor fraze goale, lipsite de semnificație pentru munca de informații. Printr-un limbaj de lemn, împrumutat din discursul activistului de partid, devenit parcă inconfundabil, care se erija în postura de atotștiutor și grăbit să dea „indicații prețioase", se „analiza" mai mult ceea ce urma să se întreprindă și nicidecum, așa cum ar fi fost normal, cauzele lipsei de eficiență și a nereușitelor în munca de informații. Este de fapt o veche și constantă meteahnă a cadrelor de conducere din fosta Securitate.

Documentele de arhivă atestă și un schimb de informații și chiar o colaborare operativă în scopul unor aranjamente politice, între serviciile speciale românești și cele chineze. Într-un studiu despre serviciile de spionaj chineze se afirmă că relațiile româno-chineze — care au pus în dificultate Kremlinul anilor '60 — au fost antamate de Bodnăraș și Kang-Sheng, șeful serviciilor secrete și de securitate chineze. Prin acest canal informativ al lui Bodnăraș, guvernul comunist de la București a realizat primele contacte și întâlniri cu chinezii.

La începutul anilor '60 relațiile cu sovieticii se răciseră simțitor. Gheorghiu-Dej menționa, în cadrul ședinței Biroului Politic al CC al PMR, din ziua de 13 mai 1963, că între miniștrii de Interne ai celor două state, România și URSS, „există legături", „schimb de păreri, schimb de experiență", se puteau întocmi „programe comune" și „acțiuni comune într-un domeniu sau altul". Alexandru Drăghici, ministrul de Interne, a replicat secretarului general al partidului că „se confruntă cu cazuri [18 la număr — *n.n.*]", când sovieticii „au încercat să ne fure munca noastră" înregistrându-se și „căderi de oameni tot din cauza lor". Poziția lui Drăghici a fost fermă: „nu avem nevoie de nici un fel de colaborare de asta din partea lor", și că în situația în care se mai dorește colaborarea, aceasta ar urma să se facă „pe bază de reciprocitate".

Din alte surse memorialistice aflăm că schimbul de informații și colaborarea dintre DIE și serviciile de spionaj ale unor țări socialiste au fost chiar întrerupte brusc, imediat după ce s-a publicat „Declarația din aprilie" (1964). Potrivit generalului

defector cehoslovac Jan Sejna, care a apucat să-și scrie memoriile, Antonin Novotny — conducătorul comunist al Cehoslovaciei — ar fi primit o scrisoare de la Hrușciov prin care i se cerea „să limiteze schimburile noastre de informații obținute prin spionaj cu românii". „Urma să nu le mai trimitem" — spunea în continuare același memorialist — „nici o informație despre China și despre guvernele prochineze. Alte subiecte interzise erau informațiile de ordin politic despre partidele social-democrate, nimic despre Iugoslavia și Albania și date secrete amănunțite despre NATO. Trebuia să ne mărginim la aprecieri generale asupra situației militare și politice din Europa Occidentală".

Prin urmare, se poate afirma că serviciile secrete ale celorlalte țări socialiste din Tratatul de la Varșovia să-și fi dat seama — dacă nu cumva au fost ajutate de Kremlin să înțeleagă — despre „jocul dublu" al românilor, adică legături informativ-operative cu serviciile speciale chineze, într-un context politic de acutizare a contradicțiilor sovieto-chineze, fapt ce ar explica adoptarea unei poziții pasive și rezervate față de colaborarea cu structurile similare românești. Iată deci că nu numai SSI-ul condus de Mihail Moruzov și apoi de Eugen Cristescu a practicat „jocul pe mai multe tablouri", ci și serviciile informative ale regimului comunist.

„Demascarea" spionajului ruso-sovietic contra României. După ce Armata Roșie a ocupat în toamna anului 1944 întreg teritoriul României, treptat, serviciile secrete sovietice au preluat controlul total al tuturor instituțiilor și domeniilor de activitate românești. Pe lângă consilierii (specialiștii) oficiali și agenții ce au contribuit decisiv la fondarea organelor de securitate ale regimului comunist din România, Kremlinul a mai trimis o adevărată armată de spioni acoperiți (neoficiali) cu dublă misiune: de a urmări activitatea agenților oficiali, pe de o parte, și de a pregăti noi eșaloane de agenți capabile oricând să preia funcții oficiale importante. Centrul de coordonare a agenților sovietici clandestini era Consulatul sovietic din Iași, cu sediul în strada Păcurari nr. 10. Deși oficial, acesta avea atribuții de „reprezentare a intereselor cetățenilor sovietici în zona Iași", cadrele de informații, care acționau sub acoperire de funcționari, desfășurau o intensă activitate informativă. Baza de sprijin a activității informative neoficiale în România au format-o: comuniștii (foști ilegaliști); cetățeni și cetățene de naționalitate rusă care se stabiliseră în România în diferite împrejurări; foști prizonieri de război veniți cu diviziile „Tudor Vladimirescu" și „Horia, Cloșca și Crișan"; ofițeri din armată, Miliție, Securitate instruiți la școlile moscovite și numiți apoi în funcții importante; persoane din zonele de frontieră.

După evenimentele din 1956 din Polonia, Ungaria și România, serviciile secrete sovietice au prevăzut faptul că își vor retrage trupele de pe teritoriul României, motiv pentru care au desfășurat cea mai amplă activitate destinată în mod evident creării unor noi rețele, consolidării celor existente, perfecționării sistemelor de legătură etc. Toate aceste acțiuni au vizat asigurarea unui control cât mai eficient al României după retragerea trupelor și apoi a consilierilor oficiali.

Dar nici regimul comunist de la București nu a stat cu mâinile în sân. Din ordinul lui Gheorghiu-Dej în cadrul Securității s-a format o unitate cu atribuții speciale în contracararea acțiunilor de spionaj și influență desfășurate de serviciile de informații ale țărilor Tratatului de la Varșovia. Unitatea nou înființată a fost codificată UM 0920/A. Sediul acesteia a fost în clădirea CC al PMR, iar primul comandant a fost maiorul Mircea Aurel ce provenea din contraspionaj. Printre primele misiuni încredințate acestei unități speciale s-au numărat: supravegherea informativă a foștilor cominterniști și, în special, a interbrigadiștilor (foști luptători din brigăzile internaționale din Spania, care, fără excepție, erau ofițeri de informații sovietici). Tot atunci a început și urmărirea membrilor ambasadelor țărilor din Est, precum și a legăturilor pe care aceștia le făceau în rândurile românilor. Memorialistul Gheorghe Manea, fost ofițer de contrainformații, mărturisește că: „dacă până în 1964 Serviciul de Contrainformații Militare avea în atenția sa acțiunile de spionaj ale serviciilor secrete din SUA, Anglia, Franța, RFG, Israel etc, în urma Declarației din aprilie 1964 a PMR a apărut o nouă țintă: Serviciile de spionaj ale URSS. În aceste condiții, serviciile de informații sovietice nu mai aveau controlul direct așa cum se întâmpla înainte, iar acum căutau să penetreze informativ prin recrutări de agenți sau prin folosirea acelora care erau recrutați mai înainte".

Imediat după publicarea „Declarației din aprilie" (1964) a PMR, a început o campanie de prelucrare a documentului în organizațiile de partid, unde celor prezenți li se „dezvăluiau" fapte și date care dovedeau că Uniunea Sovietică încălcase „grosolan" independența României, că îi exploatează nemilos resursele prin Sovromuri în primul rând și că întreaga ei politică față de România nu fusese decât o continuare a celei practicate de Rusia țaristă.

Astfel, la ședințele comitetelor de partid din direcțiile regionale ale Ministerului Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici a prezentat date despre activitatea agenturii sovietice pe teritoriul României. Arătând că prezența agenților sovietici înainte de 23 august 1944 în România era îndreptățită, el a spus: „După 23 august 1944 o asemenea măsură nu mai era justificată, întrucât în România a fost instaurată dictatura proletariatului sub conducerea partidului; între cele două state ar fi trebuit să existe relații de prietenie, bazate pe încrederea reciprocă etc. Ce-au făcut însă sovieticii? Reactivarea vechii agenturi, completarea cu noi recrutări; au fost speculate sentimentele față de URSS și educația făcută de partidul nostru; noi credeam în declarațiile ce ni le făceau despre prietenie, despre sinceritate, în timp ce ei ne lucrau cu agenturi etc." Invocând un text al lui Marx despre intenția Rusiei de a lua în stăpânire Moldova și Țara Românească după pacea de la Adrianopol (1829), Alexandru Drăghici conchidea: „Din datele pe care le deținem rezultă că acest vis de veacuri al Rusiei țariste se manifestă în prezent din partea URSS". Organizatorii acestor ședințe nu-și făceau nici o iluzie în privința păstrării „secretului de partid", doreau chiar ca scurgerile să fie cât mai numeroase și cât mai ample. Așa a și fost, astfel că, în scurt timp, întreaga țară știa de informările făcute în ședințele închise. Reacția a fost favorabilă. Oameni cu atitudini anticomuniste aclamau noua orientare și considerau că PMR se integrează prin politica de independență unei tradiții naționale.

În chip firesc — s-ar putea spune —, conducerea română și-a îndreptat privirile spre Paris. Generalul Charles de Gaulle ducea — evident, în alt cadru și cu alte mijloace — o politică de independență în sensul scoaterii Franței de sub tutela americană. Partizan al „Europei de la Atlantic la Urali", el încerca să elimine divizarea continentului european în blocuri militare și trebuia să sprijine, cel puțin în principiu, o politică simetrică, în fond cu a sa, în Pactul de la Varșovia.

Generalul defector cehoslovac Jan Sejna susține în lucrarea sa memorialistică faptul că serviciile de spionaj sovietice și cehoslovace obținuseră informații despre conținutul discuțiilor dintre de Gaulle și Maurer, cu prilejul vizitei acestuia la Paris (27-31 iulie 1964). „Maurer a susținut — scrie Jan Sejna — că România dorea să-și urmeze propriul curs național, dar nu putea părăsi deocamdată CAER din cauză că economia ei e strâns legată de el. Între timp, ea era hotărâtă să-și diversifice economia și să-și stabilească relații mai strânse cu Occidentul." Potrivit aceleiași surse, „de Gaulle l-a asigurat pe Maurer că Franța va ajuta România să-și consolideze independența și-i va da ajutor economic și politic. El era gata să susțină România dacă ar fi solicitat să devină membru al Comunității Economice Europene și Franța i-ar fi acordat asistență dacă ea ar fi fost izolată în blocul comunist [...]. De Gaulle a mers chiar mai departe: el a sugerat că Franța putea deveni o sursă alternativă de arme pentru România și o va ajuta dacă va fi invadată de trupele Pactului de la Varșovia".

Afirmațiile și promisiunile generalului de Gaulle au produs o vie iritare la Moscova de îndată ce ele au fost cunoscute, grație spionajului sovietic. Jan Sejna mai susține că reacția mareșalului Rodion I. Malinovski, ministrul Apărării URSS, este „de netipărit". Mareșalul sovietic ar fi spus: „Dacă de Gaulle încearcă să-și îndeplinească promisiunea, noi vom ști înainte ca ordinele sale să ajungă la comandantul armatei franceze", ceea ce înseamnă că spionajul sovietic avea „cârtițe" bine implantate în mediul de comandă al Franței și că ele supravegheau foarte atent România, chiar și la Paris.

La rândul său, în august 1964, Hrușciov a spus liderilor comuniști cehoslovaci că: „puteau fi tolerate încercările României de a deveni independentă pe plan economic de CAER, dar dacă ei [românii — *n.n.*] sunt atât de orbi încât să încerce să iasă din Pactul de la Varșovia, atunci soldații noștri și nu de Gaulle vor avea ultimul cuvânt". Și cum liderul comunist de la Praga, Novotny, spusese că „nu ar fi rău" dacă România ar fi exclusă din Pactul de la Varșovia, Hrușciov a replicat furios: „Sunteți total și cumplit de greșit. Este exact ceea ce liderii români doresc. Întreaga situație din Balcani ar deveni de necontrolat dacă România ar urma Iugoslavia și Albania în lagărul antisovietic. Este o obligație a partidului [comunist sovietic — *n.n.*] să împiedice România să părăsească Pactul și să reunească Iugoslavia și Albania cu familia sovietică".

Nici Hrusciov, nici Gheorghiu-Dej nu au mai avut răgazul pentru a-și desfășura politicile lor aflate la antipozi. Liderul sovietic a fost răsturnat printr-o tipică „lovitură de palat" sovietică (14 octombrie 1964), cel român a murit de cancer (19 martie 1965), în realitate a fost înlăturat „din necesități istorice", aspect asupra căruia vom reveni.

Colonelul (r) Gheorghe Manea ne spune și cum s-au finalizat primele acțiuni de contraspionaj românesc față de sovietici: „În primăvara anului 1965, în Aula Academiei Militare, au fost demascați câțiva ofițeri chiar din rândurile armatei, care erau în slujba serviciilor de spionaj sovietice. Ca să nu strice definitiv relațiile cu rușii, Ceaușescu nu a aprobat arestarea și judecarea acestora deși dovezi erau suficiente". De fapt aceasta va fi conduita lui Nicolae Ceaușescu (noul secretar general al PMR, transformat din august 1965 în PCR), până în decembrie 1989. „Demascare", dar fără să fie tras cineva la răspundere în fața legii pentru infracțiunea de trădare și/sau spionaj în favoarea sovieticilor. Or, cazuri instrumentate de UM 0920/A, denumită ulterior UM 110, au fost suficiente. Probabil că „frica endemică" față de sovietici a jucat un rol important. Dar cel mai important lucru este că românii au o vorbă: „de ce ți-e frică nu scapi".

Epurarea aparatului de Securitate. Amnistia politică, acordată de regimul comunist patronat autoritar de Gheorghiu-Dej în vara anului 1964, a marcat sfârșitul unei ere de teroare etatizată, care a costat viața a zeci, poate sute de mii de români, provenind din fostele elite politice, economice și culturale precomuniste, precum și din categoriile situate sub acestea. Instrumentul principal al acestei terori, Securitatea, a înregistrat în mod firesc câteva schimbări din „necesități istorice": a fost debarasată de consilierii sovietici, iar ofițerii români de securitate în funcții de comandă — care încă din 1962 nu mai fuseseră trimiși să se specializeze la institutele sovietice — au fost obligați să urmeze cursuri de reciclare în țară. Din punctul de vedere al personalului s-a produs o singură și mare epurare.

Inițiativa epurării, începută în 1960, a aparținut conducerii PMR, fiind o componentă a așa-zisei doctrine a „comunismului național" (sau după o expresie mai recentă „a comunismului cu pretenții și ambiții naționaliste"). Ea a fost realizată de un colectiv numeros aparținând de două secții ale Comitetului Central: Secția de Control și Îndrumare a Ministerului de Interne, Justiției și Procuraturii; Secția de cadre. Colectivul a fost condus de Ion Dincă, iar acțiunea de epurare propriu-zisă s-a soldat cu trecerea în rezervă, în proporție de 70-80 %, a cadrelor de naționalitate ruso-ucraineană, evreiască, dar și a românilor căsătoriți cu rusoaice. Au rămas „pe loc" ungurii și secui, armenii, grecii și turco-tătarii. În mai mică măsură, „reducerile de personal" au avut în vedere și trecerea în rezervă a cadrelor mai slab dotate din punct de vedere intelectual. O parte a cadrelor a fost transferată la Miliție. Pe ansamblu, operațiunea poate fi considerată ca o primă etapă a „naționalizării" aparatului de securitate.

De altfel, conducerea regimului de la București începuse încă din 1956 „o acțiune sistematică pentru «îmbunătățirea» componentei naționale a PMR și a întregului aparat de stat". Acțiunea se realizase pe baza „indicațiilor secrete ale CC", fiind îndreptate, în special, împotriva funcționarilor de naționalitate evreiască, germană și maghiară care au fost îndepărtați din organele de conducere centrale și locale.

În opinia generalului (r) Neagu Cosma măsura de epurare a aparatului de securitate a fost brutală și numai parțial justificată: „Brutală prin maniera de operare, rezultând pentru oricine că măsura avea, în parte caracter etnic și nu profesional — curățirea aparatului de agenții unui serviciu de spionaj străin [sovietic — *n.n.]*; nejustificat în toate cazurile în care ofițeri eliminați se dovediseră buni profesioniști și loiali țării, fără probleme de dosar".

Desigur că mulți dintre ofițerii de securitate căsătoriți cu rusoaice — căsătorii contractate în perioada studiilor sau specializării la Moscova — este posibil să fi fost buni lucrători de informații. Dar cum se știa sau se presupunea că sovieticii recrutaseră pe unii dintre ei s-a luat măsura generală de epurare, urmând ca ulterior să se stabilească aceia care erau cu adevărat agenți KGB. De altfel, agenții KGB, cunoscuți cu această calitate de către organele de contraspionaj și protecție contrainformativă, au fost audiați de o comisie condusă de Vasile Patilineț, din care au făcut parte ofițeri din Secția Militară de la CC al PMR și alți ofițeri de contraspionaj, punându-li-se în vedere să înceteze orice legătură cu serviciile de spionaj sovietic. Același Neagu Cosma mai dezvăluie că pentru a-i avea sub control, dar și în scopul de a-i descoperi pe alții, încă necunoscuți ca agenți sovietici, din dispoziția lui Alexandru Drăghici s-a creat în Direcția de Contraspionaj un compartiment cu misiunea principală de a-i verifica și supraveghea informativ pe toți cei asupra cărora plana suspiciunea de apartenență la serviciile de spionaj ale URSS. Ulterior, această structură și-a extins activitatea și asupra agenților unguri, bulgari, polonezi, cehoslovaci și est-germani. Cu timpul, unitatea a evoluat, creându-se un component specializat al Securității pe probleme de contraspionaj în spațiul țărilor socialiste — adică UM 0920/A, despre care am menționat la locul potrivit —, deși acest lucru era interzis prin stipulațiile Tratatului de la Varșovia. Se repeta așadar un fenomen pe frontul secret în timpul celui de-al doilea război mondial, și anume, aliații de conjunctură, deopotrivă cu membrii de bază ai blocurilor și alianțelor militare s-au spionat reciproc, și nu întotdeauna cu discreție, ceea ce înseamnă că interesul național face ca în paralel cu necesitatea cunoașterii adversarului să se manifeste și „curiozitatea" de a stabili cât de loiali sunt partenerii de coaliție.

Dar cel mai important aspect al epurării aparatului de securitate din România l-a constituit retragerea consilierilor sovietici. Acest lucru s-a realizat prin perseverența dovedită în promovarea politicii „comunismului național", inițiată de Gheorghiu-Dej la începutul anilor '60. Liderii comuniști de la București au dovedit suficientă abilitate în acest sens, exploatând un moment și o conjunctură deosebit de favorabile. Evenimentele s-au derulat cu rapiditate, înregistrându-se și momente tensionate, pe alocuri chiar dramatice. Dacă se poate vorbi de vreun merit al comuniștilor români, el nu putea consta decât în faptul că au reușit să reziste presiunilor sovietice și nu s-au lăsat intimidați de amenințări care, *la prima vedere*, le puteau fi fatale. Am subliniat expresia „la prima vedere" pentru că așa cum atestă documentele la care vom face apel în continuare, conducerea sovietică nu a făcut decât presiuni de fațadă, fără să insiste sau să recurgă la forță. Strategii Kremlinului gândeau deja o altă strategie pe termen lung.

Încă din 1962, în Ministerul Afacerilor Interne din România se manifesta o tensiune, întrucât ofițerii români se simțeau frustrați pe considerentul că ei munceau, rezolvau cazuri dificile, iar consilierii sovietici le prezentau ca fiind opera lor. Această situație a fost adusă la cunoștința Comitetului Securității de Stat al URSS de către consilierul sovietic Jegalin. La ședința Biroului Politic al CC al PMR, din ziua de 13 mai 1963, ministrul de Interne și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Alexandru Drăghici, a prezentat că din ordinul lui, consilierii sovietici fuseseră scoși din muncă „de vreun an de zile" pe motiv că încercau să fure munca ofițerilor români, motiv pentru care partea română nu mai avea nevoie „de nici un fel de asistență din partea lor". Drăghici nu a ascuns că se confrunta din partea consilierilor sovietici, cu „o impertinență și o neobrăzare rară, nemaiîntâlnită", și că „orice le-ai spune, ei tot ce știu aia fac". Poziția lui Drăghici a fost împărtășită de conducerea PMR, care l-a împuternicit să întocmească un proiect de răspuns la scrisoarea președintelui Comitetului Securității de Stat al URSS, Vladimir Efimovici Semiceastnîi, în care să se arate că în acele condiții menținerea celor doi consilieri pe lângă MAI nu mai era necesară.

În continuare, Gheorghiu-Dej a știut să exploateze imediat schimbarea din conducerea sovietică de la Kremlin, produsă prin înlăturarea lui Hrușciov în urma loviturii de palat nesângeroase condusă de Leonid Ilici Brejnev, la 14 octombrie 1964. După numai șapte zile de la eveniment, șeful statului român l-a convocat pe ambasadorul sovietic și i-a cerut retragerea consilierilor KGB din România. La rândul ei, Moscova a reacționat rapid. În ziua de 22 octombrie 1964, președintele KGB, Vladimir Efimovici Semiceastnîi, i-a trimis o telegramă lui Alexandru Drăghici, prin care îi aducea aminte că România trăia sub „umbrela protectoare a Mosșovei" și că „va regreta acțiunea" lui. O telegramă asemănătoare prin conținut a fost trimisă și generalului Nicolae Doicaru, șeful de atunci al DIE, de către generalul Aleksandr Mihailovici Saharovski, șeful Directoratului I (care se ocupa de spionaj) al KGB. În noiembrie 1964, Saharovski a sosit la București însoțit de Semiceastnîi, într-o vizită, se pare, neanunțată. Prezența inopinată la București a celor două personalități din conducerea serviciilor de securitate sovietice presupune că aveau de transmis ceva personal și strict secret din partea lui Brejnev în legătură cu proporțiile epurărilor.

Negocierile dintre Gheorghiu-Dej și Leonid Ilici Brejnev — noul lider de partid și de stat de la Kremlin —, în legătură cu retragerea consilierilor KGB din România, au continuat până la sfârșitul lunii noiembrie 1964. În discuții s-a implicat și Aleksandr Nikolaevici Șelepin — președintele Comitetului pentru Controlul de Partid și de Stat, care supraveghea activitatea KGB —, ceea ce înseamnă că problemele erau de maximă importanță pentru interesele sovietice din România. În cele din urmă conducerea sovietică s-a înduplecat și în decembrie 1964 și-a retras consilierii din România, iar guvernanții de la București le-au permis acestora să ia toate lucrurile din apartamentele pe care le rechiziționaseră.

În lipsa unor documente de planificare a strategiilor de la Kremlin — dacă într-adevăr ele mai există și ar putea fi editate pentru a dezvălui adevăratele mobiluri ale gestului conducerii brejneviste de a lăsa organele de securitate românești,

și nu numai, fără „asistență" și „îndrumare" directă — câmpul ipotezelor și al supozițiilor rămâne deschis. Ceea ce poate fi oferit ca explicație pe baza datelor cunoscute este că partea română a fost cu certitudine sprijinită de conducerea Partidului Comunist Chinez, în atitudinea sa fermă de a nu ceda presiunilor sovietice. Avem în vedere, relațiile de colaborare existente între Emil Bodnăraș, „eminența cenușie" sau „omul de fier" al frontului secret din România, și Kang Sheng, șeful organelor de securitate chineze în timpul lui Mao Zedong. Cei doi fuseseră colegi la școala de agenți a OGPU (GRU) de la Moscova, în anii 1934-1935 și își aduseseră o contribuție importantă la susținerea intereselor Kremlinului în perioada care a urmat. Numai că în 1964, țările lor, China și România, unde comunismul „ieșise victorios", regimurile pe care le serveau evoluau spre o necesară și chiar inevitabilă „direcție proprie", adică spre „emanciparea" de sub tutela paternalistă a Moscovei. Pe de altă parte, conducerile politice ale URSS și Chinei, cele două mari țări comuniste, făceau eforturi în acea perioadă pentru a-și normaliza relațiile după câțiva ani de polemică acidă în ale ideologiei, ceea ce înseamnă că nu mai era loc de o nouă sursă de discordie, respectiv înăbușirea prin forță a tendințelor de emancipare a României după metoda violentă a intervenției militare, aplicată în 1956 la Budapesta. Posibil ca, într-o asemenea situație, conducerea de la Kremlin să se fi gândit să exploateze în perspectivă „disidența" României, după o altă metodă, de data aceasta neviolentă dar la fel de eficientă, ce poartă un inconfundabil parfum sovietic: „partir pur rester". Este vorba despre ceea ce politologul francez Jean-François Deniau a demonstrat cu argumente științifice că sovieticii n-au părăsit niciodată teritoriile ocupate militar, dar pentru a-și ascunde prezența după retragerea oficială a unităților au lăsat suficienți agenți și colaboratori, așa încât, în realitate, „au plecat pentru a rămâne".

Mai poate fi adus în discuție și un alt aspect. Nu este o simplă coincidență că tot în 1964 strategii de la Kremlin definitivaseră Operațiunea „Tricontinentala", un vast proiect de subminare prin terorism a Occidentului și de aducere la putere, în „lumea a treia", a unor grupări de gherilă marxiste. Din datele publicate rezultă că „Tricontinentala" a fost inițiată de secția externă a Politbiroului sovietic și de Directoratul I (PGU) din KGB, fiind condusă direct de Boris Ponomariov, șeful departamentului internațional al PCUS. Prin noua orientare strategică, Moscova nu mai avea nevoie de consilieri descoperiți în aparatul de securitate din România și nici de ofițeri autohtoni care din veleitarism și oportunism — poate unii chiar din convingere, dar prea stridenți — se mențineau pe o poziție vădit prosovietică. Toți aceștia nu mai erau folositori, de unde se poate deduce că sovieticii i-au lăsat din mână, aruncându-i ca momeală excesului de purificare naționalistă a autorităților de la București. Kremlinul se putea mulțumi doar cu acei agenți și ofițeri bine acoperiți — ce ofereau garanție că nimeni nu se putea atinge de ei. Unii dintre aceștia se infiltraseră chiar la vârful ierarhiilor civile și militare. În fond consilierii sovietici nu stătuseră degeaba timp de două decenii în România, și ar fi o naivitate să se considere astfel. Ca dovadă, agenții bine infiltrați nu fuseseră descoperiți la epurare, ceea ce înseamnă că pentru perspectivă puteau fi folositori, chiar mai bine decât cei care lucraseră pe față. Cazul Emil Bodnăraș

este de notorietate; nici Gheorghiu-Dej, dar nici Ceaușescu n-au îndrăznit, sau nu și-au permis să-l epureze ori să-l deranjeze cu ceva, dimpotrivă, l-au considerat totdeauna „tovarăș de nădejde", fapt pentru care i-au exploatat la maximum serviciile. În atarii condiții, astfel de agenți trebuiau să acționeze din interior spre a „orienta", „dirija" și „influența" autoritățile de la București pentru a impune serviciilor secrete autohtone colaborarea cu organizațiile sprijinite ocult de Moscova și care urmau să acționeze nu numai în Occident, ci și în alte zone de interes, în special în „lumea a treia". Dedesubtul manevrei sovietice însemna acceptarea unei aparente naționalizări interne în schimbul unei reale internaționalizări externe a aparatului de securitate din România.

Un alt argument ce poate fi luat în considerare, spre a explica adevăratul motiv pentru care sovieticii s-au lăsat cu atâta ușurință înduplecați să accepte „epurarea" aparatului de securitate din România și să-și retragă consilierii oficiali, se referă la beneficiile obținute de pe urma „rețelei Caraman". În 1964, Kremlinul trăgea foloase substanțiale de pe urma combinațiilor informative ale acestei operații speciale, obținând, practic fără nici o contribuție materială, documente valoroase de planificare ale NATO. Or, în condițiile unei acțiuni în forță, contra României, fluxul informațional atât de important despre strategia occidentalilor în domeniul politico-militar se putea întrerupe brusc, iar riscurile deconspirării însemnau complicarea relațiilor internaționale, într-un moment în care noua echipă a lui Brejnev abia se instalase la putere și, ca urmare, avea nevoie mai mult ca oricând de liniște pentru a-și consolida poziția și a-și pune în aplicare noua strategie.

Dintr-o asemenea perspectivă, concluzia se impune de la sine. Sovieticii și-au retras armata și consilierii din România, în intervalul 1958-1964, pentru a lăsa în urmă structuri oculte și mentalități (conștiințe) bine ancorate ideologic. „Marea epurare" îmbrăcată în haina așa-zisei naționalizări a aparatului de securitate nu a avut altă rațiune decât să acopere agenții bine infiltrați, ce urmau să primească alte sarcini în concordanță cu noile viziuni internaționaliste ale Kremlinului. Ceea ce se derula prin operațiile speciale declanșate anterior trebuia continuat pentru ca și micii aliați ai Moscovei să se simtă băgați în seamă. În fond, principalul beneficiar tot Moscova era. În cazul unei izolări a României, regimul de la București se putea simți frustrat, fiind capabil de acțiuni scăpate de sub control. Declarația din aprilie 1964 era un precedent, ceea ce putea tulbura apele nu numai în „lagărul comunist", ci și în relațiile internaționale. Pentru noua strategie, Moscova avea nevoie de toți fiii ei, mai mari sau mai mici, în ale ideologiei. Prin urmare, politica „comunismului național", inițiată de Gheorghiu-Dej, continuată și ridicată la cote paroxistice de Nicolae Ceaușescu, ar trebui privită din interiorul frontului secret, conform datelor de care dispunem, cu mult mai multă circumspecție.

Decese din „necesități istorice". Cea mai bună dovadă că sovieticii, prin agenții serviciilor lor secrete, rămăseseră la fel de puternici ca și înainte de 1964, dirijând și exploatând după propriul lor interes regimul de la București — căruia îi dăduse

de înțeles fără echivoc faptul că autonomia prin politica „comunismului național" nu este decât o chestiune de fațadă, adică praf în ochii opiniei publice —, o reprezintă rezultatele anchetei inițiate de Nicolae Ceaușescu despre cauzele reale ale decesului predecesorului său la conducerea partidului, Gheorghiu-Dej. Cazul este interesant, așa cum a fost prezentat recent de documentele la care istoriografia a avut acces, fapt pentru care nu vom stărui asupra lui decât în părțile esențiale.

După vizita la Moscova, din 24-26 iunie 1963, când în fruntea unei delegații de partid și de stat examinase o serie de probleme ale CAER și Tratatului de la Varșovia, Gheorghiu-Dej a fost depistat cu o hematurie masivă predominant terminală. Până la acea dată, liderul de la București se bucurase de o sănătate de fier, de unde s-a dedus că pe timpul șederii în Capitala sovietică fusese iradiat. Ceea ce începuseră „specialiștii" de la Kremlin trebuia finalizat de agenții de la București, adică Dej urma să primească lovitura de grație de la „halatele albe", ilustrate de figura doctorului A. Molin, venit în România pe tancurile sovietice și ajuns între timp șeful Secției Urologie de la Spitalul Elias, lăcaș al medicinei românești care veghea la sănătatea nomenclaturii comuniste. În noiembrie 1963, Dej a fost supus unei intervenții chirurgicale (biopsie interoperatorie cu examen histopatologic), de o echipă de medici formată din dr. Molin, „mâna întâi", prof. dr. Gheorghe Olănescu, șeful Clinicii Urologie 2 a Spitalului Fundeni, „mâna a doua", și asistent prof. dr. Ion Fărcășanu. În blocul operator, la microscop, se aflau prof. dr. Emil Crăciun (de la Spitalul Victor Babeș) și dr. Vrejoiu de la Spitalul Colțea. Într-un moment important al operației a intervenit un incident bizar relatat ulterior de martori. Doctorul Molin i-a cerut fără nici un motiv profesorului dr. Ion Fărcășanu, asistent, să părăsească sala de operație, probabil ca acesta să nu observe locul de recoltare a celulelor canceroase din corpul bolnavului. După 15-20 de minute, cei de la microscop au dat rezultat negativ pentru materialul „recoltat" de dr. Molin. Pacientul a fost declarat complet vindecat, iar dr. Molin și prof. dr. Olănescu au primit fiecare câte un automobil marca Renault. După zece zile de la intervenția chirurgicală nu s-a mai efectuat cel de-al doilea examen anatomopatologic, așa cum era obligatoriu pentru a verifica dacă între timp apăruseră celule canceroase, pe motiv că dr. Molin „sechestrase" întregul material recoltat. În consecință, între decembrie 1963 și ianuarie 1964, Gheorghiu-Dej a fost lăsat să facă schi în voie, adică să se expună la radiația ultravioletă, care accelerează cancerizarea. Mai mult, în lunile de vară, Dej a primit recomandarea, tot din partea dr. Molin, să facă plaje la mare, deci să își expună corpul sănătos, în realitate bolnav, la noi radiații solare. Două consultări academice din partea unor somități ale științei medicale românești, în septembrie 1964, au constatat existența cancerului. Cu toate acestea, Dej a fost supus în continuare la un tratament terapeutic total contraindicat (iradieri intensive), la sugestia aceluiași dr. Molin, ceea ce i-a intoxicat tot organismul. Sfârșitul lui Dej nu mai era decât o chestiune de timp, privegheată de Nicolae Ceaușescu, un alt demnitar comunist „școlit" în URSS.

Printr-o atitudine ce sugerează complicitatea, dar și „cu frica în oase" față de stăpânii de la Kremlin, membrii CC al PMR, inclusiv „baronii lui Dej" (I. Gh. Maurer, I. Chișinevski, E. Bodnăraș, Chivu Stoica, Gh. Apostol, Nicolae Ceaușescu)

au păstrat tăcerea față de toate cele întâmplate în perioada iunie 1963-decembrie 1964. Elocvent în acest sens este faptul că toți aceștia au fost de acord cu plasarea primelor simptome ale bolii de care suferea Dej abia în ianuarie 1965, ceea ce era un fals grosolan, dar absolut „necesar" pentru a-și arăta loialitatea față de adevărații stăpâni. Buletinul medical, deci actul oficial prin care se constata moartea clinică a lui Dej, citit de ministrul Sănătății și Prevederilor Sociale, Voinea Marinescu, în ședința comună a CC al PMR, a Consiliului de Stat și a Consiliului de Miniștri, din 19 martie 1965, orele 19, avea următorul conținut: „Primele semne clinice ale bolii au apărut în a doua jumătate a lunii ianuarie 1965, cu manifestări de bronșită cu expectorații rare sero-muco-sanghinalente. Examenele radioscopice și examenele radiologice la acea dată au constatat un proces pulmonar infiltrativ la nivelul hilului pulmonar drept, iar examenele microscopice repetate ale sputei relevă prezența de celule neoplazice. Începând din 23 februarie 1965 se observă clinic o creștere rapidă a ficatului însoțită de subicter. Examinările clinice și de laborator evidențiază prezența de formațiuni tumorale hepatice. Se stabilește diagnosticul de neoplazie pulmonară și hepatică. Consultul cu specialiștii din străinătate confirmă diagnosticul stabilit. Cu tot tratamentul recomandat și aplicat de consultul medical, boala a continuat să evolueze datorită caracterului agresiv și de diseminare al neoplaziei, determinând o evoluție gravă și rapidă cu instalarea unui icter intens și insuficiență hepato-renală. În cursul zilei de 19 martie 1965 bolnavul intră în comă și sucombă la orele 17,43".

Parcurgând cu atenție acest text, ne putem da seama de evidența complicității. Mai mult, dacă reținem din textul stenogramei aceleiași ședințe că singura preocupare a lui Emil Bodnăraș a fost de a se informa Comitetul Central și Consiliul de Stat că „ei", adică oamenii cei mai apropiați ai lui Dej, făcuseră efortul de a aduce „cei mai buni", „renumiți" și „reputați" specialiști din străinătate în domeniul medical, pentru a-l consulta pe Dej, situația devine străvezie. Insistența lui Bodnăraș poate fi receptată ca o strădanie de a acoperi acțiunea celor care inițiaseră îndepărtarea lui Dej ca o „necesitate istorică". Dej trebuia să-și primească răsplata din partea stăpânilor săi de la Kremlin pentru cutezanța, poate chiar „erezia" politicii de „desatelitizare" promovată în ultimii ani, și anume: respingerea Planului Valev, stoparea rusificării culturii naționale, retragerea trupelor sovietice și a consilierilor din România, epurarea aparatului de securitate etc.

Rezultatele anchetei privind cauza reală a morții lui Gheorghiu-Dej, „din necesități istorice", au fost ținute la strict secret de Nicolae Ceaușescu pentru a-și asigura o domnie cât mai reușită și lungă în fruntea partidului. Fără îndoială că în situația în care rezultatele anchetei ar fi fost cunoscute imediat de opinia publică, reacția Kremlinului putea fi imprevizibilă, iar succesorul lui Dej o nouă victimă.

De altfel, Nicolae Ceaușescu își făcuse debutul în partidul comunist prin anturajul lui Gheorghiu-Dej, bine manipulat de serviciile secrete sovietice. Crescut la școala stalinismului post-Cominternist, în anii '50, Ceaușescu a răspuns de lichidarea organizațiilor de tineret social-democrate și/sau de absorbția lor silită la UTM; îndeplinise misiuni de forță în timpul colectivizării și epurării membrilor

PMR; se remarcase prin exces de zel și cultivarea, peste măsură, a contribuției lui Gheorghiu-Dej la întărirea „unității partidului" și „apărarea purității" sale ideologice. Începând cu 9 ianuarie 1950, lui Ceaușescu i se repartizase sarcina de a conduce, alături de cel mai de temut agent al Moscovei dar și al frontului secret din România — Emil Bodnăraș —, sovietizarea armatei române, în spirit stalinist. Fosta Arhivă a CC al PCR conține numeroase cuvântări nepublicate, dar rostite de generalul Nicolae Ceaușescu la diferite ocazii legate de viața ostășească a RPR, în care întâlnim idei, teze, comentarii și afirmații total opuse celor „magistrale" cu iz „naționalist", de după 1965. La începutul anilor '50, Ceaușescu îi înfiera pe „iankeii", „imperialiștii" și „călăii americani" care „unelteau" pentru „remilitarizarea Japoniei și Germaniei"; vorbea despre „eliberarea României de către glorioasa Armată Sovietică" la 23 august 1944; se lansa în disertații aberante despre conceptul de „democrație populară — formă a dictaturii proletariatului"; afirma irațional că „știința militară stalinistă este singura care merită cu adevărat numele de știință"; îi ridica osanale lui Stalin și „atotbiruitoarei sale învățături" din care cita copios; iar despre Tito nu știa altceva decât că era „un călău" care transformase Iugoslavia în „pașalâc american" etc. etc. Am dat aceste exemple pentru a se înțelege că Ceaușescu anilor '50 și „marele cârmaci" din anii '70-'80 nu reprezintă altceva decât cele două ipostaze ale aceluiași soldat, instruit în cazărmile academice sovietice și aflat în subordonarea aceluiași centru de comandă — Kremlinul sovietic —, iar atunci când nu a mai executat ordinele, sau le-a perceput strâmb, și-a primit pedeapsa „regulamentară". Dovadă că execuția sa a fost făcută după cel mai tipic stil KGB-ist bazat pe principiul „necesității istorice"; principiu și pedeapsă simbolice aplicate doar celor ce-și permiseseră extravaganțe mai mari decât simplele și atât de îngăduitele clamori.

Afirmația generalului rezervist Neagu Cosma, potrivit căreia „în anii 1962-1964, întreaga rețea a NKVD-ului (KGB), cunoscută în România, a suportat un asemenea tratament: «cunoaștem că lucrezi cu NKVD... pentru ce ai făcut până acum nu pățești nimic, dar dacă vei continua, vei suporta rigorile legii», are desigur tâlcul ei. Nimeni în România, după 23 august 1944, și nici după martie 1965, nu a cunoscut rigorile legii pentru că a spionat sau a trădat în favoarea sovieticilor, nici măcar generalul Șerb. Dimpotrivă, o serie de generali și ofițeri ai armatei române (numele lui Ion Ioniță și Nicolae Militaru sunt deja de notorietate), complotau ocult cu misionari sovietici fără ca Securitatea să-i poată „agăța" cu ceva, sau poate că „corb" la „corb" nu-și scoate ochii. Prin urmare, Securitatea devenită „națională", după epurarea de la începutul anilor '60, a fost atrasă într-o luptă surdă contra puternicilor agenți ai Moscovei, plasați în posturi importante din instituțiile românești. Probabil că numai acum și în această problemă este valabilă afirmația colonelului (r) Gh. Rațiu, potrivit căreia Securitatea doar „a mimat încadrarea în epocă". Va trebui să recunoaștem, fie că ne convine sau nu, că nu putea rezulta decât o luptă total inegală ori cu sorți de izbândă minimi pentru Securitatea „națională", întrucât orice succes trebuia, conform regulilor stricte ale conspirativității, bine acoperit și păstrat la strict secret, în vreme ce orice inabilitate, fie cât

de măruntă și insignifiantă, risca să poată fi exploatată de adversar, evident după modelul „necesităților istorice".

Poate că declasificarea altor documente din arhivele secrete de la Moscova și București sau accesul mai larg al istoricilor la acest gen de materiale ar putea face lumină și în aceste tenebroase afaceri, în urma cărora conducătorii comuniști ai României au fost schimbați fie prin metode subtile („din necesități istorice"), fie prin violență („revoluție"), după cum au fost timpurile și interesele.

BIBLIOGRAFIE

Arhive (documente inedite). Arhiva Serviciului Român de Informații, fondul „y", dosarele nr.: 17220, vol. 1-5; 22990, vol. 1-2; 40038, vol. 1-22; 47584, vol. 1-3; 174651, vol. 1; fondul „d", dosarele nr.: 2168; 2667; 5445; 7778; 7789; 7805; 7839; 8969; 9009; 9036; 9189; 9198; 9604; 9897; 10049; 10136; 10139; 10217; 10223; 10238; 10256; 10349; 10477; 10709; 10844.

Documente (edite). *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhive secrete 1944-1989*, ediție întocmită de Gh. Buzatu și Mircea Chirițoiu, vol. I și II, București, Editura Paideia, 1998. Biblioteca Academiei Române, Arhiva istorică, *Documentar privind istoria Partidului Comunist Român. Sinteza*, capitolul VII, Partidul Comunist Român în lupta pentru construirea socialismului, 1948-1965, București, 1982. BLANTON, THOMAS S., *Ce știa președintele Truman despre România. Un raport al serviciilor secrete americane 1949*, București, Fundația Academia Civică, 1997. BRIȘCĂ, ADRIAN; CIUCEANU, RADU, *Rezistența armată din Bucovina 1944-1950*, vol. I, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 1998. *Cifrele terorii (Notă de studiu din 14 decembrie 1967, a Consiliului Securității Statului)*, în „Sfera politicii", nr. 64, noiembrie 1998, p. 1-44. CHIRIȚOIU, MIRCEA, *1956: Ana Pauker la a doua „judecată" a partidului*, în „Dosarele istoriei", nr. 8 (13), 1997, p. 53-61; idem, *Ecoul românesc al politicii sovieto-chineze*, în „Dosarele istoriei", nr. 6 (11), p. 60-64. *Cum s-a creat Armata Populară. Comuniștii români au dat zeloși încă un exemplu de supunere față de Stalin și Uniunea Sovietică*, în „Adevărul", sâmbătă, 24 octombrie, 1998, p. 8. *Congresul al III-lea al PMR 20-25 iunie 1960*, București, Editura Politică, 1961. *Documente ale procesului reeducării din închisorile Pitești, Gherla*, București, Editura Vremea, 1995. *Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.M.R., din aprilie 1964*, București, Editura politică, 1964. *Evidența rețelei informative a aparatului de Securitate*, document, în „Sfera politicii", nr. 52/1997, (I), p. 38-42; nr. 53/1997, (II), p.38-40; nr. 54/1997, (III), p. 34-37; nr. 55, decembrie 1997, (IV), p. 44-46; nr. 56, ianuarie 1998, (V), p. 33-37. *Explozia 1956: Percepții române, iugoslave și sovietice asupra evenimentelor din Polonia și Ungaria*, ediție de Corneliu M. Lungu și Mihai Retegan, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996. GHEORGHIU-DEJ, GHEORGHE, *Articole și cuvântări*, Bucureși, Ediția a III-a, 1953; idem, *Articole și cuvântări*, iunie 1961-decembrie 1962, Editura politică, 1962. GHIBU, ONISIFOR, *Memoriu adresat D-lor N. Bulganin și Nikita Sergheevici Hrușciov în legătură cu evenimentele din Ungaria, în octombrie 1956*, în „Vatra", Târgu-Mureș, nr. 226, 1990, p. 18. IRIMIA, MIHAI, *Prahova, front în spatele frontului. Documente*, (I), Ploiești, 1996. *Moartea lui Gheorghiu-Dej*, în „Sfera Politicii", an IV, nr. 58, 1998, p. 28-33. *Prigoana. Documente ale Procesului C. Noica, C. Pillat, N. Steinhardt, Al. Paleologu, A. Acterian, S. Al. George, Al. D. Teodoreanu*, București, Editura Vremea, 1996. *Principiul bumerangului. Documente ale procesului Lucrețiu*

Pătrășcanu, București, Editura Vremea, 1996. *Raportul prezentat de S. Bughici în fața Biroului Politic al C.C. al P.M.R. și stenograma discuției ce a urmat în legătură cu atentatul asupra Legației Române de la Berna din 14 februarie 1955*, în „Adevărul", sâmbătă, 29 august, 1998, p. 8. *Raportul secret prezentat de N. S. Hrușciov la Congresul XX al PCUS din februarie 1956* (Arhiva Departamentului de Stat SUA, 4 iunie 1956), în „Adevărul", din 25 iulie și 1 august 1998, p. 11. RĂDULESCU-ZONER, ȘERBAN; BUȘE, DANIELA; MARINESCU, BEATRICE, *Instaurarea totalitarismului comunist în România*, București, Editura Cavallioti, 1995. *Regiunea Autonomă Maghiară, operă de inspirație leninist-stalinistă* (Notă cu privire la înființarea unei regiuni autonome maghiare în Transilvania, întocmită de consilierii sovietici P. Arhipov și P. Tumorov, la 7 septembrie 1951 și adresată lui Gheorghiu-Dej), în „Cotidianul", marți 13 octombrie 1998, p. 16. *Rezoluții și Hotărâri ale C.C. al PMR 1948-1950*, București, Editura PMR, 1951. *Rezoluții și Hotărâri ale C.C. al PMR*, vol. III, 1951-1953, Editura pentru literatură politică, București, 1954. *România. Retragerea trupelor sovietice 1958*, coordonator prof. univ. dr. Ioan Scurtu, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996. SCURTU, IOAN, *Partidul Comunist Român și legionarii (1946-1952)*, în „Magazin istoric", s.n., ianuarie 1997, p. 4-10; idem, *1950: cine merge la Institutul francez să fie arestat, iar Zaharia Stancu să fie exclus din partid*, în „Magazin istoric", s.n., ianuarie 1998, p. 43-45. Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității*, 23 august 1941-30 septembrie 1948, vol. I, imprimat la Romcartexim, 1997, vol. III, august 1948-iulie 1958, București, 1994, și vol. III 1958-1968, București, 1994. *Stenograma discuției tov. Vințe cu Ana Pauker, în ziua de 21 iunie 1956*, în „Sfera Politicii", 1998, nr. 59/aprilie, p. 34-36; nr. 60/mai, p. 47-51, nr. 61/iulie-august, p. 43-45. SUCIU, MIRCEA, *1953: Eșecul de proporții al stalinismului economic din România*, în „Cotidianul", marți 17 noiembrie, 1998, p. 16; idem, *1956: Tito „călăul" revizionist de odinioară vizitează România lui Gheorghiu-Dej. Comuniștii de la București regizează împăcarea cu Belgradul*, în „Cotidianul", marți, 27 octombrie, 1998, p. 16. SUCIU, MIRCEA; LEVY, ROBERT; PANAITE (CONSTANTINIU), LAURENAIU, *MAI și Securitatea: date și documente inedite (1948-1965)*, în „Dosarele istoriei", an I, nr. 5, 1996, p. 39-46. TĂNĂSESCU, DUMITRU, *Un călău în fața conștiinței sale*, în „Magazin istoric", s.n., iunie 1997, p. 25-27. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Decembrie 1957: „Învățăturile" lui Alexandru Drăghici, ministrul Afacerilor Interne, către „fiii" săi din Securitate. „Agentura constituie ochii și urechile noastre"*, în „Cotidianul", marți, 12 ianuarie, 1999, p. 16. TUDOR, ALINA, *1955: Bătuți la Securitate, doi ceferiști se plâng lui Gheorghiu-Dej*, în „Cotidianul", nr. 15 (2060), miercuri, 27 mai 1998, p. 12, și nr. 20/2065, marți, 2 iunie 1998, p. 12; idem, *1956. O problemă explozivă asupra Securității*, în „Cotidianul", marți, 8 septembrie, 1998, p. 16. TUDOR, ALINA; COSTESCU, SORIN, *1965: Destăinuirile unui fost nomenclaturist care „a ales libertatea". Domnia celor 10 000 de privilegiați ai României comuniste*, în „Cotidianul", marți, 6 octombrie, 1998, p. 16. TUDOR, ALINA; PETROVICI, AFRODITA, *1956: Un document inedit despre lupta acerbă pentru putere la vârful PMR. Vântul destalinizării de la Moscova stârnește furtuna la București*, în „Cotidianul", marți, 10 noiembrie, 1998, p. 16. ȚĂRANU, LIVIU, *Un episod din războiul rece: Comitetul Național Român se adresează președintelui Truman (26 mai 1952)*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca", XXXVI, 1997, p. 297. VOICU-ARNĂUȚOIU, IOANA-RALUCA, *Luptătorii din munți: Toma Arnăuțoiu. Grupul de la Nucșoara. Documente ale anchetei, procesului, detenției*, București, Editura Vremea, 1997.

Memorialistică. BETEA, LAVINIA, *Alexandru Bârlădeanu despre Gheorghiu-Dej, Ceaușescu și Iliescu*, București, Editura Evenimentul Românesc, 1997; idem, *Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României*, Arad, Editura Ion Slavici, 1995. BRUCAN, SILVIU, *Generația irosită. Memorii*, București, Editura Univers și C. Hogaș, 1992; idem, *O biografie între două revoluții: De la capitalism la socialism și retur*, Ediție îngrijită de Alexandru Singer,

București, Nemira, 1998. CIUCEANU, RADU, *Memorii*, vol. I, Intrarea în tunel, prefață și note de Octavian Roske, București, Editura Meridiane, 1991. COSMA, NEAGU, *Contribuția unor minorități „naționale" la bolșevizarea României*, Editura Bravo-Press, 1996; idem, *Cupola. Securitatea văzută din interior. Pagini de memorii*, Editura Globus, București, 1994; idem, *Securitatea, poliția politică, dosare, informatori*, București, Editura Globus, 1998. CRĂCIUNOIU, VASILE, *Fața nevăzută a Securității române. Spionaj și contraspionaj*, Editura Societății Tempus, București, 1996. *Cum a venit la putere Nicolae Ceaușescu*, text difuzat în cadrul rubricii „Mediatica de istorie", în ziua de 20 martie 1995, la postul de radio „România Cultural", în „Magazin istoric", s.n., iulie 1995, p. 3-7. *Cum vedea N. S. Hrușciov România*, text tradus și editat după revista „Voprosî istorii", de Florentina Dolghin, în „Magazin istoric", s.n., 1997, iunie, p. 27-30; februarie, p. 28-31. DJILAS, MILOVAN, *Întâlniri cu Stalin*, Craiova, 1990. EȘAN, IOAN, *Vulturii Carpaților*, Editura RAR, 1997. FUIOREA, NICOLAE, *Divizia stalinistă Tudor Vladimirescu în umbra steagului roșu*, București, Editura Pan-Arcadia, 1992. GAVRILĂ-OGORANU, ION, *Brazii se frâng dar nu se îndoiesc. Din rezistența anticomunistă în Munții Făgăraș*, vol. I, Timișoara, Editura „Marineasa", 1993. GIURESCU, CONSTANTIN C., *Cinci ani și două luni în penitenciarul din Sighet*, prezentare Dinu C. Giurescu, în „Magazin istoric", s.n., iulie 1993, p. 40-42. GHIBU, ONISIFOR, *Chemare la judecata istoriei. Apeluri la rațiune în anii 1946-1952*, vol. I, *1953-1970*, vol. II, selecție, îngrijirea ediției și note de Octavian O. Ghibu, cuvânt înainte de Viorica Moisuc, București, Editura Albatros, 1992-1993. HALIPA, PAN, *„Am făcut politica națională a neamului meu", Jurnal (13 aprilie 1958-17 octombrie 1960)*, prefață și note de Viorica Moisuc, text stabilit de Radu Pan Halipa, în „Manuscriptum", 1992, 23, nr. 1-4, p. 113-127. HRUȘCIOV, N. S., *Memorii. Ultimul testament*, București, 1970. IOAN, GRIGORE OLIMP, *Arhiva orală: Rezistența anticomunistă „Mâna albă"*, în „Magazin istoric", s.n., martie 1993, p. 28-30. IOANID, ION, *„Închisorile mele" — fragmente din Jurnalul unui fost deținut politic*, în „Tribuna", Cluj, 1999, nr. 20, p. 67, nr. 26, p. 5; idem, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, București, Editura Albatros, 1992. OLBOJAN, GH. IONESCU, *Good bye, domnule Pacepa!*, București, ISIS, RAI, 1992; idem, *Fantomele lui Pacepa*, București, Editura CORIDA, 1994; idem, *Fața neagră a Securității & Ion Mihai Pacepa*, București, CORRIDA, 1999. JELEA, DOINA; TEOHAR, MIHADAȘ; ROȘIANU, ION, *Mărturii. „Construim fără burghezie și împotriva ei"*, în „Tomis", Constanța, nr. 3/1992, p. 6. MAGINEȘCU, EUGEN, *Moara dacilor. Amintiri din închisoarea de la Pitești*, Alba-Iulia, Paris, Editura Fronda, 1994. MANEA, GHEORGHE, colonel (r), *Labirintul vieții prin „sârmă ghimpată". (Biografii — memorii — amintiri)*, București, Editura UMC, 1998. MARINESCU, ALEXANDRU, *Pagini din rezistența anticomunistă. Zona Nucșoara-Făgăraș*, în „Memoria. Revistă a gândirii arestate", nr. 7, 1992, p. 47-58. MARINESCU, GH. D., *Din iadurile închisorilor comuniste*, prezentare de M. Ștefan, în „Magazin istoric", s.n., 1991, august, p. 48-49; septembrie, p. 46-47; octombrie, p. 70-71; noiembrie, p. 45-46. MÂRZANCA, GEORGE, *Patru ani am fost... „bandit"*, București, Editura „Vasile Cârlova", 1997. *Mărturia lui Hrușciov*, prezentare de Cristian Popișteanu, Dorin Matei, versiune în limba română, Florentina Dolghin, în „Magazin istoric", s.n., iunie, 1995, p. 23-25. MERIȘCA, COSTIN, *Tărâmul Gheenei. Mărturii din închisoarea Pitești*, Galați, Editura „Porto Franco", 1993. NEGRESCU, FAG, *Pitești: aprilie 1949-august 1951*, în „Memoria. Revista gândirii arestate", București, nr. 6, 1992, p. 28-36. NICULESCU-MIZIL, PAUL, *O istorie trăită*, București, Editura Enciclopedică, 1997. OARZĂ, IOAN, *Memorii din închisorile comuniste*, în „Vatra", Târgu-Mureș, nr. 265, 1993, p. 13-19. PACEPA, ION MIHAI, *Moștenirea Kremlinului*, București, Editura Venus, 1993; idem, *Dekremlinizarea spionajului român*, în „Ziua", 1997, nr. 863, luni, 21 aprilie — nr. 911, joi, 19 iunie. PLESCARU, IOAN, *Lanțuri și teroare. Însemnări*, Timișoara, Signate, 1993. POPESCU, DUMITRU, *Am fost și cioplitor de himere. Un fost lider comunist se destăinuie*, București, Expres, 1993; idem, *Memorii transfigurate. Elefanții de porțelan. Scene și personagii în umbra Cortinei de Fier*, București, Editura Match, 1996. *Povestea Elisabetei Rizea din Nucșoara*, culese și editate de Irina Nicolau și Theodor Nițu, cu o prefață de Gabriel

Liiceanu, București, Humanitas, 1993. RAȚIU, ANTON, *Cumplita odisee a grupului Lucrețiu Pătrășcanu. Adevăruri dureroase*, București, Editura Gestiunea, 1996, vol. 1-2. RAȚIU, GH., col. (r), dr., *„Cutia Pandorei". Arhivele Securității. Surprize și capcane*, Editura Paco, 1997. RĂDUICĂ, GRIGORE, *Un ajutor neprețuit cum se cuvine*, în „Magazin istoric", s.n., noiembrie 1998, p. 43. RĂDULESCU, BANU, *Preambul la „Dosarul Pitești"*, în „Memoria. Revista gândirii arestate", nr. 1/1990, p. 18-27, nr. 2/1991, p. 16-24. RĂDULESCU, MIHAI, *Tragedia lui Lucrețiu Pătrășcanu. Convorbiri cu omul politic Corneliu Coposu*, București, Editura Ramida, 1992. ROȘCA, SERGIU C., preot profesor, *În închisorile comuniste pentru Basarabia*, în „Magazin istoric", s.n., martie 1996, p. 16-18. RUSU, VASILE, *Un coșmar fără sfârșit*, Editura Vitruviu, București, 1997. SFETCU, PAUL, *Din amintirile șefului de cabinet al lui Gheorghiu-Dej*, în „Magazin istoric", s.n., nr. 12/1997, p. 13-14; idem, *Gheorghe Gheorghiu-Dej — Iosip Broz Tito: Fața ascunsă a unei relații*, în „Magazin istoric", s.n., iunie, 1998, p. 37-39. STANCA, HORIA, *Jilava 52*, în „Memoria. Revista gândirii arestate", nr. 2, 1991, p. 50-54. STATE, AUREL, *Drumul crucii*, vol. 2, Editura Litera, București, 1993. STĂNESCU, BUCUR, *Colonia Culme, 1958-1960*, ediția a II-a, în „Vatra", Târgu-Mureș, nr. 234, 1990, p. 6, 11, 16. ȘANDRU, VASILE, *7 septembrie 1964. Martor la întrevederea Gheorghe Gheorghiu-Dej — Iosip Broz Tito*, în „Magazin istoric", s.n., nr. 5/1998, p. 50-51. SUCIU, MIRCEA, *Gheorghe Gheorghiu-Dej și „triumviratul" Stalin-Hrușciov-Tito*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (8), 1997, p. 58-60. TIMARU, MIHAI, *Amintiri de la Gherla*, Timișoara, Editura de Vest, 1993. TODEA, ALEXANDRU, *Moartea lui George Brătianu*, în „Memoria. Revista gândirii arestate", nr. 2, 1991, p. 121-126. TOMAZIU, GEORGE, *Jurnalul unui figurant 1939-1964*, traducerea de Mariana și Gabriel Mardare, prefață și postfață de Gabriel Mardare, București, Editura Univers, 1995. AOPODEI, VASILE, *Amintiri din Gulag*, prefață de Victor Crăciun, București, 1992; idem, *Ani de gulag*, în „Magazin istoric", s.n., iunie 1997, p. 18-22. VALERY, NICOLAE, *Anchete și... anchete*, în „Memoria. Revista gândirii arestate", nr. 5/1992, p. 49-53. VULTUR, SMARANDA, *Istorie trăită. Istorie povestită. Deportarea în Bărăgan, 1951-1956*, Timișoara, Editura Amarcand, 1997. ZILBER, HERBERT (BELU), *Actor în procesul Pătrășcanu*, Prima versiune a memoriilor lui Belu Zilber, Ediție îngrijită de G. Brătescu, Humanitas, 1997. ZUGRAVU, CEZAR, *Securitatea m-a programat „turnător"*, în „Memoria. Revista gândirii arestate", nr. 10, p. 56-66. WURMBRAND, RICHARD, *Cu Dumnezeu în subterană*, București, Editura „Casa Școalelor", 1993.

Dicționare, enciclopedii, cronologii. DEGERATU, CLAUDIU, *Cadre de partid. Mecanisme de relație, pregătire și promovare. Bibliografie selectivă 1948-1983*, în „Arhivele totalitarismului", an I, nr. 1, 1993, p. 190-194. NEDELEA, MARIN, *Istoria României în date 1940-1995*, București, Editura Niculescu, 1997. PARRISH, THOMAS, *The Cold War Encyclopedia*, New York, Henry Hold and co., 1996. *Relații internaționale postbelice 1945-1964*, vol. 1, București, Editura Politică, 1983. SUCIU, MIRCEA; CHIRIȚESCU, MIRCEA, *Ana Pauker: repere pentru o biografie neretușată*, în „Dosarele istoriei", nr. 8 (13), 1997, p. 4-8.

Lucrări de sinteză. ACCOCE, PIERRE; PAUGET, DANIEL, *Rețeaua Caraman. Cei treisprezece români care au zguduit NATO*, București, Campania, 1999. BACU, DUMITRU, *Pitești*, prefață de Gheorghe Calciu, București, Editura Atlantida, 1991. BERSTEIN, SERGE; MILZA, PIERRE, *Istoria Europei*, vol. 5, Iași, Institutul European, 1998. BOLDUR-LĂȚESCU, GHEORGHE, *Genocidul comunist în România*, vol. I, *Dimensiunile genocidului*, București, Editura Albatros, 1992. BOGDAN, VASILE; PUIA, ILIE; VASILE RADU, RIZESCU, *Istoria economiei României*, București, Academia de studii economice, 1991. CÂRJA, ION, *Canalul morții*,

București, Cartea Românească, 1993. *Complotul contrarevoluționar al lui Imre Nagy și al complicilor săi*, traducere după originalul în limba maghiară editat de Biroul de Informații al Consiliului de Miniștri al R.P.U., Budapesta, 1958, București, 1959. CONQUEST, ROBERT, *Marea teroare. O reevaluare*, București, Humanitas, 1998. CONSTANTINIU, FLORIN, *De la războiul fierbinte la războiul rece*, București, Editura Corint, 1998. COURTOIS, STPHANE; WERTH, NICOLAS; PANN, JEAN-LOUIS; PACZKOWSKI, ANDREZY; BANTOSEK, KAROL; MARGOLIN, JEAN-LOUIS, *Cartea neagră a comunismului. Crime, teroare, represiune*, cu colaborarea lui Rni Kaufler, Pierre Regaulat, Pascal Fontaine, Yves Santamaria și Sylvain Boulanque, București, Editura Humanitas și Fundația Academia Civică, 1998. CROZIER, BRIAN; HUYN, HANS; MENGES, CONSTANTIN; SABLIER, EDUARD, *Fenixul roșu*, București, Editura Agui, 1996. DELETANT, DENNIS, *Ceaușescu și Securitatea. Constrângere și disidență în România anilor 1965-1989*, București, Humanitas, 1998; idem, *România sub regimul comunist*, București, Fundația Academia Civică, 1997. DELETANT, DENNIS; PEARTON, MAURICE, *Romania observed, Studies in Contemporary Romanian History*, Bucharest, Encyclopaedia Publishing House, 1998. DEWERPE, ALAIN, *Spionul*, București, Nemira, 1998. DIACONESCU, OVIDIU, gral. lt. ing., *Interceptarea între informare și dezinformare*, București, Editura Globus, 1994. DUPLAN, CHRISTIAN; GIRET, VINCENT, *Viața în roșu. Varșovia, Praga, Budapesta, București, 1944-1968*. Pionierii, 2 vol., București, Editura Nemira, 1997. FALIGOT, ROGER; KAUFLER, RÉMI, *Serviciul Secret Chinez*, București, Editura Nemira, 1993. FONTAINE, ANDR, *Istoria războiului rece*, vol. 1-2, *De la Revoluția din Octombrie la războiul din Coreea 1917-1950*, vol. 3-4, *De la războiul din Coreea la criza alianțelor 1950-1967*, București, Editura Militară, 1992, 1994. FRUNZĂ, VICTOR, *Istoria stalinismului în România*, București, Humanitas, 1990. GEORGESCU, ADRIANA, *La început a fost sfârșitul: dictatura roșie la București*, ediție îngrijită de Micaela Ghițescu, prefață de Monica Lovinescu, București, Humanitas, 1992. GEORGESCU, TITU, *România între Yalta și Malta*, București, 1993; idem, *România și istoria Europei secolului XX, 1945-1990*, Editura Hyperion, XXI, 1992. GEORGESCU, VLAD, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, București, Humanitas, 1993. HOBSBAWN, ERIC, *Secolul extremelor*, București, Editura Lider, 1999. HUNTINGTON, SAMUEL *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, 1998. IONESCU, GHIȚĂ, *Comunismul în România*, București, Editura Litera, 1994. IONIȚOIU, CICERONE, *Rezistența anticomunistă din Munții României 1946-1958*, București, Editura Gândirea Românească, 1993. KESSLER, RONALD, *F.B.I.*, București, Editura All, 1998. KOCH, STEPHEN, *Sfârșitul inocenței. Intelectuali din Occident și tentația stalinistă. 30 de ani de război secret*, București, Editura Albatros, 1997. LE BRETON, JEAN-MARIE, *Europa Centrală și Orientală între 1917 și 1990*, cu o prefață de Neagu Djuvara, Editura Cavallioti, 1996. LOFTUS, JOHN; AARONS, MARK, *Războiul secret împotriva evreilor*, Editura Elit, 1998; idem, *Filiera șobolanilor*, Editura Elit, 1991. LOTH, WILFRIED, *Împărțirea lumii, Istoria războiului rece 1941-1955*, București, Editura Saeculum, 1997. MARKHAM, REUBEN H., *România sub jugul sovietic*, Fundația Academia Civică, 1996. MIRCU, MARIUS, *Dosar Ana Pauker*, București, Editura Gutenberg, Casa Cărții, 1991. NICHITA, ALEXANDRU, *Pacepa contra Pacepa (O istorie a serviciilor secrete de spionaj românești comuniste, alcătuită pe baza unor cărți memorialistice, monografii și documente autentice)*, Editura Tess Expres, 1996. OȘCA, ALEXANDRU; POPA, VASILE, *România o fereastră în Cortina de Fier*, Focșani, Editura Vrantop, 1997. PACEPA, ION MIHAI, *Cartea neagră a securității*, vol. I, *Rolul Poliției politice și al spionajului în România comunistă*, București, Editura Omega, 1999. PELIN, MIHAI, *DIE 1955-1980. Culisele spionajului românesc*, București, Editura Evenimentul românesc, 1997. PENESCA, P., *La Roumanie. De la dmocratie au totalitarisme (1938-1948)*, Paris, 1981. RANELAGHT, JOHN, *Agenția. Ascensiunea și declinul CIA*, București, Editura All, 1998. RAȚIU, ALEXANDRU, *Biserica furată. Martiriu în România comunistă*, Cluj-Napoca, Editura Argus, 1990. RAȚIU, ION, *România de astăzi*, București, Editura Condor, 1990. *Revoluția maghiară din 1956*, editată de Ambasada Republicii Ungare

la București, 1996. *România contemporană*, București, Editura Politică, 1988. ROTSCHILD, JOSEPH, *Întoarcerea la diversitate. Istoria politică a Europei Centrale și de Est după Al Doilea Război Mondial*, Ediția a doua, traducere de Mircea Columbeanu, Editura Antet, 1997. SARIN, OLEG (gen.), DVORETSKY LEV (col.), *Război contra speciei umane. Agresiunea Uniunii Sovietice împotriva lumii 1919-1989*, București, Editura Antet, 1997. SELEJAN, ANA, *Reeducare și prigoană*, Sibiu, Editura Tanrib, 1993. SOLACOLU, ION, *Marea farsă a secolului. Fascismul bolșevic. O discuție despre stânga și dreapta politică*, București, Editura All, 1996. SIMON, TITU, *Din culisele serviciilor secrete românești. Pacepa, quo vadis*, București, Editura Odern, 1992. TĂNASE, STELIAN, *Anatomia mistificării 1944-1989*, București, Editura Humanitas, 1997; idem, *Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej 1948-1965*, București, Humanitas, 1998. THYERRY, WALTRON, *KGB în Franța*, București, Humanitas, 1992. TISMĂNEANU, VLADIMIR, *Arheologia terorii*, Editura Eminescu 1992; idem, *Condamnați la fericire. Experimentul comunist în România*, Sibiu, Brașov, Astra et Exo, 1991; idem, *Reînvierea politicului. Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel*, Editura Collegium, Polirom, 1996. VANDENBROUCKE, LUCIEN S., *Perilous Operations. Special Operations as an instrument of U. S. Foreign Policy*, Oxford University Press, 1993. VOLKMAN, ERNEST, *Spionaj*, Debrecen, Editura RAO, 1998. VERONA, SERGIU, *Military Occupation and Diplomacy Soviet Troop in Romania 1944-1958*, Dusham, London, 1992. ZALOGA, STEVEN J., *Ainta: America. Duelul sovieto-american și cursa înarmărilor din timpul Războiului rece*, Ploiești, Editura Elit, 1996. ZUBOK, VADISLAV; PLESHAKOV, CONSTANTIN, *Inside the Kremlins Cold War. From Stalin to Khruschov*, Cambridge-London, Harvard University Press, 1996.

Studii și articole în periodice. AIOANEI, CONSTANTIN; TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Arhipelagul ororii*, în „Magazin istoric", s.n., (I), martie 1993, p. 22-27; (II), aprilie, p. 10-13; (III), mai, p. 36-40; idem, *Contra „armatei negre a călugărilor și călugărițelor"*, în „Magazin istoric", 1996, ianuarie, p. 3-5; februarie, p. 17-21; idem, *„Desființați mânăstirile" — un ordin care nu a mai sosit*, în „Magazin istoric", s.n., august 1998, p. 29-32; idem, *Drama dislocaților*, în „Magazin istoric", s.n., 1994 (I), mai, p. 51-57; (II), iunie, p. 24-31; idem, *Modelul reeducării prin autoanaliză. Aiud și Gherla*, 1960-1964, în „Arhivele Totalitarismului", an II, nr. 1-2, 1994, p. 60-73; idem, *Rezitența anticomunistă în penitenciarele din România, 1945-1964*, în „Arhivele Totalitarismului", an II, nr. 3/1994, p. 17-30. ALEXANDRESCU, ION, *Obsesia protecționismului*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (8), p. 35-39; idem, *Societățile mixte sovieto-române (Sovrom)*, în „Dosarele istoriei", nr. 3, 1996, p. 39-41. ALEXE, VLADIMIR, *Afacerea Charles Hernu: O „Cutie a Pandorei" pentru Franța postbelică*, în „Dosare ultrasecrete", supliment al ziarului „Ziua", an I, nr. 15, sâmbătă 1 august, 1998, p. 1; idem, *Anatomia unei crime politice: asasinarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej*, în „Dosare ultrasecrete", supliment al ziarului „Ziua", an 1, nr. 17, sâmbătă, 15 august, 1998, p. 1. ALIANȚA CIVICĂ, Departamentul de Istorie Orală, *Memoria ca formă de justiție*, comunicări prezentate la Seminarul de la Sighetul Marmației (10-12 iunie 1994), Editura „Făt-Frumos", București, 1994. ARMANCA, BRÂNDUȘA; ZIMMERMAN, HAROLD, *După 44 de ani de la executarea țăranilor anticomuniști din Banat*, în „Expres", an II, nr. 45 (196), 5-9, noiembrie 1993. BĂLTEANU, VALENTIN, *Agenții NKVD și consilierii sovietici din MAI și Securitate*, în „Dosarele istoriei", an I, nr. 3, 1996, p. 44-47. BORDELI, EMIL, *Lista celor 20 de urmăriți din arhiva celebrei unități anti-KGB 0110*, în „Cotidianul", luni, 7 septembrie, 1998, p. 10. BETEA, LAVINIA, *„Titoiștii" din Banat*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (19), 1998, p. 46-51. BIHOREANU, ION, *Cine a condus Securitatea până în 1962*, în „Tribuna", Cluj, nr. 35, 1990, p. 9. BOIS, PIERRE DU, *Mitul discontinuității*, în „Dosarele istoriei", nr. 2, 1996, p. 7-15; idem, *Ultimele zile ale lui Gheorghiu-Dej*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (8), 1997, p. 47-50. BOZGAN, OVIDIU, *China și „duelul" româno-sovietic la începutul anilor '60*, în „Dosarele istoriei", nr. 6 (11), p. 42-50;

idem, *Imposibila asumare a evreității*, în „Dosarele istoriei", nr. 8 (13), 1997, p. 21-28; idem, *Lideri comuniști români în arhivele diplomatice franceze*, în „Magazin istoric", s.n., noiembrie 1998, p. 28-32. BRĂTIANU, MARIA G., *Gheorghe I. Brătianu — Enigma morții sale*, în românește de Antonia Constantinescu, cu un studiu de Șerban Papacostea și alte texte întregitoare și cu o Addenda Ion C. Brătianu, Fundația Academia Civică, București, 1997. BRIȘCĂ, ADRIAN, *Rezistența anticomunistă din Bucovina. Lupta de la Bâtca Corbului, 18 ianuarie 1955. Încercarea de reconstituire*, în „Arhivele Totalitarismului", an I, nr. 1/1993, p. 89-98. BUCUR, MARIN, *Decapitarea elitei românești*, în „Cotidianul", seria Arhiva, București, an II, nr. 230, 1992, p. 4-5. CĂPUȘAN, ANDREI, *Sovietizarea istoriografiei românești, 1944-1960*, în „Lumea magazin", nr. 2/1998, p. 52-55. CHERAMIDOGLU, CONSTANTIN, *Regimul de muncă la Canalul Dunăre-Marea Neagră 1952*, în „Arhivele Totalitarismului", nr. 4/1995, p. 99-108. CHIRIȚOIU, MIRCEA, *Mărirea și decăderea lui Alexandru Drăghici*, în „Dosarele istoriei", an I, nr. 5, 1996, p. 39-46; idem, *„Radiografia" unui stalinist*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (8), 1997, p. 4-10; idem, *România lui Gheorghiu-Dej combate „pericolul titoist"*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (19), p. 42-45; idem, *România în umbra Kremlinului*, în „Dosarele istoriei", nr. 3, 1996, p. 59-63. CIOROIANU, ADRIAN, *Atuurile lui Gheorghiu-Dej*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (8), p. 22-28. CONSTANTINIU, FLORIN, *De ce s-au retras trupele sovietice din România?*, în „Dosarele istoriei", an I, nr. 3, 1996, p. 53-57; idem, *De la CEKA la Securitatea Poporului*, în „Dosarele istoriei", nr, 5, 1996, p. 2-4; idem, *De la stalinismul obedient la comunismul național*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (8), 1997, p. 18-21; idem, *Destalinizare autentică sau luptă pentru putere?*, în „Dosarele istoriei", nr. 2, 1996, p. 16-19; idem, *Primul război între două state socialiste*, în „Dosarele istoriei", nr. 1, 1996, p. 22-27; idem, *Războiul care nu a mai avut loc*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (19), 1998, p. 32-34; idem, *România după moartea lui Stalin*, în „Adevărul", joi, 5 martie, 1998, p. 9; idem, *Un război altfel decât celelalte*, în „Dosarele istoriei", nr. 1 (16), 1997, p. 4-6. CONSTANTINIU, LAURENȚIU, *Miron Constantinescu și Iosif Chișinevschi împotriva lui Gheorghiu-Dej*, în „Dosarele istoriei", nr. 1, 1996, p. 44-47; idem, *Rețeaua Caraman a acționat în interesul lui Ceaușescu sau al KGB?*, în „Cotidianul", luni, 9 noiembrie, 1998, p. 12. CRISTESCU, C., *Ianuarie 1951: Stalin decide înarmarea României*, în „Magazin istoric", s.n., octombrie 1995, p. 15-23; idem, *Decembrie 1963. Biroul Politic se interesează de situația din URSS*, în „Magazin istoric", s.n., nr. 7/1997, p. 21-24; idem, *1956. O schiță de complot în România*, în „Magazin istoric", s.n., septembrie 1996, p. 19-23; idem, *Stalin moare și ofițerii români nu plâng...*, în „Magazin istoric", s.n., martie 1998, p. 46-48. DAVID, GH., *Patru ani detenție dintr-o eroare de literă*, în „Magazin istoric", s.n., aprilie, 1992, p. 30-31. DELETANT, DENNIS, *Considerații privind lupta dusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej pentru obținerea supremației în cadrul partidului (1945-1948)*, în „Revista istorică", tom V, nr. 9-10, 1994, p. 907-926; idem, *Securitatea și statul polițienesc în România (1948-1964)*, în „Dosarele istoriei", an I, nr. 5, 1996, p. 23-33. DOBRE, FLORICA, *Imre Nagy: de la Ambsada iugoslavă din Budapesta la Snagov*, în „Dosarele istoriei", nr. 1, 1996, p. 36-40. DRĂGOESCU, DRAGOȘ, *Caruselul crimelor și liderii comuniști români*, în „Dosarele istoriei", nr. 2, 1996, p. 20-34. FALLS, DONALD R., *Pregătirea retragerii trupelor sovietice*, în „Magazin istoric", s.n., 1995, aprilie, p. 36-39, mai, p. 48-53. IERUNCA, VIRGIL, *Fenomenul concentrațional în România*, în „Transilvania", Sibiu, nr. 1-2/1993, p. 96-105. IONESCU, GH. Z., *Transformări în strustura de stat a României în anii 1948-1952*, în „Studii și articole de istorie", București, 1988, nr. 57-58, p. 59-68. IONESCU, MIHAI E., *De la hegemonia sovietică la „umbrela" americană*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (8), 1997, p. 39-42; idem, *Punctul de cotitură al epocii postbelice*, în „Dosarele istoriei", nr. 1, 1996, p. 4-8; idem, *Războiul Rece — o criză prelungită*, în „Dosarele istoriei", nr. 1 (6), 1997, p. 8-13; idem, *Retragerea Armatei Roșii a început în România*, în „Dosarele istoriei", an I, nr. 3, 1996, p. 48-52. *Instaurarea comunismului — între rezistență și represiune*, comunicări prezentate la Simpozionul de la Sighetul Marmației (9-11 iunie 1995), București, Fundația Academia Civică, 1995. LECHINȚAN, VASILE, *Deținuți politici în închisorile Clujului din perioada stalinistă*, în „Tribuna", Cluj, nr. 4/1992,

p. 8. LEVY, ROBERT, *Țapul ispășitor al eșecului comunist*, în „Dosarele istoriei", 1 (6), 1997, p. 37-39. MANDACHE, BOGDAN MIHAI, *La Canal a existat o brigadă de muncă numai pentru preoți*, în „Cronica", Iași, nr. 24, 1991, p. 5. MUNTEANU, MIRUNA, *Statele Unite au sponsorizat atrocitățile din America Latină*, în „Dosare ultrasecrete", supliment al ziarului „Ziua", sâmbătă, 28 noiembrie, 1998, p. 4. MUSTOV, VALERI L., *Imre Nagy o viață tragică*, în „Magazin istoric", s.n., august, 1996, p. 61-68. NESTEROV, VLADIMIR, *Armata Roșie și vânătoarea (1958)*, în „Magazin istoric", s.n., februarie, 1994, p. 43-44. NICOLAE, M. NICOLAE, *Așa au început relațiile României cu R.F.Germania*, în „Magazin istoric", s.n., iulie 1995, p. 33-36. NOSKOVA, ALBINA F., *Consilierii sovietici: între cerere și ofertă*, în „Magazin istoric", s.n., 1998, nr. 4, p. 33-37, nr. 5, p. 8-11, nr. 6, p. 30-32. OPREA, MARIUS, *„Devierea de dreapta"*, în „Dosarele istoriei", nr. 2, 1996, p. 48-53; idem, *Gheorghiu-Dej, poliția secretă și puterea*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (8), 1997; idem, *Pagini din „copilăria" Securității române*, în „Dosarele istoriei", nr. 5, 1996, p. 34-38; idem, *Spionii de strânsură*, în „Dosarele istoriei", an II, nr. 1 (17), 1998, p. 30-35. OȘCA, AL., CHIRIȚOIU M., *Addenda la criza rachetelor și România*, în „Magazin istoric", s.n., martie, 1995, p. 89-91; idem, *România — Aliatul ignorant*, în „Magazin istoric", s.n., februarie, 1995, p. 36-39. *Pacepa este un prosper om de afaceri care are mai multe milioane de dolari*, dialog realizat de Diana Nedelcu cu Petru Romoșan, editorul în limba română a cărții „Rețeaua Caraman — cei 13 romani care au zguduit NATO", în „Cotidianul", vineri, 12 martie, 1999, p. 10. PALADE, RODICA, *Rezistența în munții Semenic*, în „22", an II, nr. 116 (117), din 24-30 aprilie 1992. PANĂ, VICTORIA; PANĂ, ION, *Rentabilitatea agriculturii românești în perioada 1950-1990*, în „Studii și cercetări economice", Iași, nr. 24, 1994, p. 761-770. PELIN, MIHAI, *Siguranța română în derivă*, în „Dosarele istoriei", nr. 5, 1996, p. 4-6. PICA, IOAN VICTOR, *Rezistența anticomunistă din Țara Făgărașului*, în „Făgăraș 700", volum editat cu prilejul a șapte sute de ani de atestare, București, Editura Arta Grafică, 1991, p. 133-138. PINTILIE, FLORIN, *Păstrare și acces la documentele Securității aflate în Arhivele SRI*, în „22", Supliment, nr. 74, din 17 noiembrie, 1998, p. XVI. POP, ADRIAN, *Mișcările protestatare ale studențimii din Timișoara și București*, în „Dosarele istoriei", nr. 1, 1996, p. 47-50; idem, *Controversa sovieto-română și politica de independență a României*, în „Revista română de studii internaționale", nr. 3, 1992, p. 105-127; idem, *Obsesia nomenclaturii: „informatorul Siguranței"*, în „Dosarele istoriei", nr. 4, 1996, p. 22-25. POPESCU, ALEXANDRU, *Lumea rezistenței anticomuniste românești*, în „Magazin istoric", s.,n., septembrie 1997, p. 28-32. POPIȘTEANU, CRISTIAN, *„Cazul" grupului Lucrețiu Pătrășcanu*, în „Magazin istoric", s.n., 1991, iulie, p. 63-66; august, p. 50-54; septembrie, p. 49-52; octombrie, p. 65-69; noiembrie, p. 40-44; decembrie, p. 71-75; 1992, ianuarie, p. 86-90; februarie, p. 22-24; martie, p. 37-39; idem, *Octombrie 1962 — Criza din Marea Caraibelor*, în „Magazin istoric", s.n., februarie, 1995, p. 33-35. POPIȘTEANU, CRISTIAN; MATEI, DORIN, *Trei pe un balansoar: Stalin-Mao-Kim Ir Sen*, în „Magazin istoric", s.n., 1997, aprilie, p. 18-21, mai, p. 27-30. POPOIU, IOAN, *Rezistența anticomunistă din Țara Făgărașului*, în „Făgăraș 700", Editura Arta Grafică, 1991, p. 129-132. PREDA, EUGEN, *Criza cubaneză la Consiliul de Securitate ONU*, în „Magazin istoric", s.n., februarie 1995, p. 33-34. RETEGAN, MIHAI, *Actul decizional în timpul revoluției ungare*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (8), 1997, p. 44-47; idem, *Comunismul românesc — Frica tradițională de Rusia*, în „Magazin istoric", s.n., septembrie, 1995, p. 14-15; idem, *Conducerea PMR și evenimentele din Polonia și Ungaria 1956*, în „Arhivele Totalitarismului", an III, nr. 1/1995, p. 137-162; idem, *1956 — Explozie în lumea comunistă*, în „Dosarele istoriei", an 1, 1996, p. 28-30; idem, *Grupul Imre Nagy la Snagov*, în „Magazin istoric", s.n., 1996, octombrie, p. 7-11; noiembrie, p. 19-22; idem, *Moartea lui Stalin văzută de la Washington*, în „Magazin istoric", iulie, 1995, p. 27-30; idem, *Starea de spirit în România la sfârșitul anului 1956. Date din Arhiva C.C.*, în „Arhivele Totalitarismului", an III, nr. 2/1995, p. 111-128; idem, *1956. Serviciile secrete americane și revoluția ungară*, în „Magazin istoric", s.n., 1996, iulie, p. 23-26; august, p. 69-71; septembrie, p. 24-27. RETEGAN, MIHAI; MORARU, CONSTANTIN, *1962. La umbra rachetelor din Cuba*, în

„Privirea", 27 mai-2 iunie, 1998, p. 36-37. ROSKE, OCTAVIAN, *Colectivizarea agriculturii în România*, în „Arhivele Totalitarismului", an I, 1993, p. 146-168; idem, *Colectivizarea agriculturii. Represiunea totală 1957-1962*, în „Arhivele Totalitarismului" (I), an III, nr. 1/1995, p. 163-187, (II), nr. 2/1995, p. 129-141; idem, *Rezistența românească între miracol și utopie*, în „Verdun", Revistă catolică, București, an II, nr. 1-6, 1991, p. 27-34. SCURTU, IOAN, *Consilierii sovietici din România*, în „Magazin istoric", s.n., mai 1998, p. 12-15; idem, *PMR și criza iugoslavă*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (19), p. 34-41. SECAȘIU, CLAUDIU, *Distrugerea elitei politice românești*, în „22", an IX, nr. 33, 18-24 august 1998, p. 10-12; idem, *Drumul spre poliția politică*, în „Dosarele istoriei", nr. 5, 1996, p. 13-19. *Sovietizarea nord-vestului României (1944-1950)*, Editura Muzeului Sătmărean Satu Mare, 1996. STÂKALIN, ALEXANDR S., *„Cazul Imre Nagy" în România*, fragmente traduse și îngrijite pentru tipar de Mircea Suciu și Laurențiu Constantiniu, în „Cotidianul", marți, 25 august, 1998, p. 16. STANCIU, ION, *Surpriză, dilemă, abandon*, în „Dosarele istoriei", nr. 1, 1996, p. 41-43. STOICULESCU, D. D., *Anii 50: Democratizarea sau decapitarea armatei?*, prezentare de Marian Ștefan, în „Magazin istoric", s.n., noiembrie, 1992, p. 22-26. SUCIU, MIRCEA; PANAITE (CONSTANTINIU), LAURENȚIU, *Nomenclatura PCR în documente inedite*, în „Dosarele istoriei", nr. 4, 1996, p. 45-63. SUCIU, MIRCEA; TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Două „romane de iubire", din anii lui Gheorghiu-Dej*, în „Dosarele istoriei", nr. 7 (12), 1997, p. 30-43. ȘPERLEA, FLORIN, *Fiul drag al clasei muncitoare*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (8), 1997, p. 12-15. TĂNASE, STELIAN, *Polonia, anul zero*, în „Dosarele istoriei", nr. 1, 1996, p. 15-21. TĂNĂSESCU, DUMITRU, *O versiune românească despre atentatul de la Berna*, în „Magazin istoric", s.n., aprilie, 1997, p. 27-31; idem, *„Provocarea a ieșit prost"*, în „Magazin istoric", s.n., 1996, august, p. 63-68; septembrie, p. 18-23. TRONCOTĂ, CRISTIAN, *Colonia de muncă*, în „Arhivele Totalitarismului", an I, nr. 1, 1993, p. 169-181; idem, *Ghiță ordonă, Pantiușa execută*, în „Dosarele istoriei", nr. 3 (8), 1997, p. 32-35; idem, *Epurarea aparatului de Securitate și decesul din „necesități istorice" al lui Gheorghiu-Dej*, în „Psihosociologia mass-media", an IV, nr. 4 (16) decembrie, 1998, p. 12-16; idem, *Proporțiile represiunii comuniste (1956-1964)*, în „Dosarele istoriei", nr. 1, 1996, p. 51-55; idem, *Politica de cadre în Securitate (1948-1964)*, în „Psihosociologia mass-media", an IV, nr. 3 (15), septembrie, 1998, p. 21-24; idem, *Securitatea: începuturile*, în „Magazin istoric", s.n., 1998, (I), octombrie, p. 24-26; (II), noiembrie, p. 40-42; (III), decembrie, p. 30-32; idem, *Temelia și mentalitățile muncii de securitate au fost create de agenții Moscovei*, în „Psihosociologia mass-media", an IV, nr. 2 (14), iunie, 1998, p. 19-22. TUDOR, RADU, *Gheorghiu-Dej, DIE și KGB*, în „Dosarele istoriei", an II, nr. 3 (8), 1997, p. 31-32. ȚUȚUI, EVA, *Prima mare nebunie criminală a lui Stalin: Canalul Bielomar*, în „Magazin istoric", s.n., martie, 1996, p. 19-20. ULRICH, LOUIS, *Raportul secret al lui Hrușciov*, în „Dosarele istoriei", nr. 1, p. 9-15. VARLAM, IOAN, *Copiii „Dușmani ai poporului"*, în „Magazin istoric", s.n., decembrie, 1995, p. 37-39 și 52. VERONA, SERGIU, *Cum au plecat trupele sovietice din România*, în „Magazin istoric", s.n., mai 1995, p. 44-54; idem, *Cum au rămas trupele sovietice în România*, în „Magazin istoric", s.n., aprilie, 1995, p. 34-40. ZAMFIRESCU, DRAGOȘ, *Sovietizarea României. O perspectivă geopolitică*, în „Arhivele Totalitarismului", an III, nr. 1/1995, p. 16-23.

ÎN LOC DE ÎNCHEIERE

Ce a rămas în urma înaintașilor și este demn de cunoscut, pentru a nu mai umbla pe cărări înfundate, pe margini de prăpăstii, pentru a evita defecțiunile ori umilințele deprofesionalizării? La această întrebare am rezervat în loc de încheiere un posibil răspuns.

Cercetașii din perioada războiului pentru afirmarea independenței, fără instruire specială, dar mai ales datorită lipsei de experiență, au făcut la început grave erori care au costat viața a mii de ostași; comandanții lor au învățat repede din această tragică experiență, dar au conștientizat și faptul că orice decizie, mai ales în timp de campanie, trebuie bine fundamentată pe informații cât mai exacte despre inamic, ceea ce a dus ulterior la cristalizarea unor concepte și teorii incluse în cursurile de pregătire pentru ofițerii stat-majoriști de la Școala de Război.

Cercetații dinaintea și din timpul primului război mondial au fost ofițeri și civili, cu bune intenții, dar cam vorbăreți și tocmai de aceea vulnerabili, dar nu mai mult decât societatea din care proveneau, cu năravurile și dificultățile ei; s-au străduit cât au putut — uneori cu stângăcie, alteori cu ambiție și circumspecție, dar toți laolaltă și împreună cu agenții de siguranță și patrioții din mișcarea de rezistență — să facă ceva bun pentru țară; și-au manifestat dorința sinceră de a sluji întâi de toate idealul național — Marea Unire — și aceasta într-un moment în care cea mai mare parte din teritoriul țării era ocupată de trupele străine inamice; au fost conștienți de ceea ce era nevoie în domeniul lor de activitate, imaginativi în proiectarea structurilor, deopotrivă cu fundamentul teoretic, dar mai puțin stăruitori — nici n-au fost prea mult ajutați de comandanți și autorități — să-și ducă la îndeplinire propriile concepții; unii dintre ei au plătit foarte scump pentru entuziasmul și naivitățile lor, sfârșind în fața plutoanelor de execuție ale adversarilor; peste timp ne rămâne imaginea unei generații care a dorit să-și facă datoria într-un domeniu în care, la drept vorbind, până la ei nu a existat o experiență națională; au tras cu ochiul la aliații ruși și francezi de la care n-au avut prea multe de învățat; au rămas cu serioase resentimente față de comportamentul trupelor de ocupație. Putem învăța de la ei dăruirea și patriotismul, dar atenție la vulnerabilități.

Fataliștii perioadei interbelice în frunte cu Mihail Moruzov au fost băieți inteligenți, autodidacți, unii cu studii înalte, ori cu talente native pentru munca de informații; în majoritate proveneau din rândurile supraviețuitorilor primului mare măcel mondial; au învățat mult din experiența proprie, dar și din realizările altora mai rutinați cu care au intrat treptat în contact, simțind că au ceva de făcut împreună; cu timpul au devenit secretoși, conspirativi și tocmai de aceea stăpâni pe meseria lor; și-au creat structuri simple, flexibile dar atotcuprinzătoare ce pot fi luate oricând ca model; când au început să fie lăudați li s-a urcat la cap, considerându-se de neînlocuit; viața și orgoliile, alteori luxul și tentațiile protipendadei de la Curte, ca să nu mai punem la socoteală împrejurările nenorocite și năravurile politicianismului, i-au basculat pe nesimțite într-o confruntare de maximă duritate

cu extremismele din care n-a rezultat nimic bun; vizionari, intuitivi, dornici de a se afirma, uneori imaginația le-a adus succese dar și amare înfrângeri; au prevestit ajungerea pe marginea prăpastiei, iar unii chiar au căzut în ea. Putem învăța de la ei cultul pentru conspirativitate și tehnicile artei informațiilor, dar atenție la echidistanța politică și tentațiile Curții.

Ofițerii promovați de Eugen Cristescu în funcțiile de comandă ale Serviciului Special de Informații din perioada celui de-al doilea război mondial au fost puțini ca număr dar foarte penetranți și tocmai de aceea eficienți; trecuți prin înalte școli militare, alții prin universități, unii cu doctorate, ieșiți în lumea bună, dar mult mai calculați și sobri; au supraviețuit generației anterioare nu pentru că erau mai tineri, ci pentru că s-au eschivat tentațiilor de a obține beneficii personale; au fost animați de un singur gând și o singură voință — slujirea interesului național înainte de orice, chiar și înaintea jurământului de fidelitate față de Conducător; au simțit că povara tradiției apasă greu pe umerii lor, fiind datori să evite greșelile celor căzuți în prăpastie; și-au luat în serios rolul de justițiari, oferind un profesionalism de bună calitate; au devenit duplicitari fără să trădeze, și numai atunci când Conducătorul s-a încăpățânat tot mai mult să-și urmeze propria cale; au întocmit numeroase documente de informare, de analiză și sinteză pe baza cărora se poate reconstitui o istorie sinceră a poporului român în anii de grea cumpănă ai celui de-al doilea război mondial; că astfel de documente au fost vânate, distruse sau luate ca trofee de război dovedește că au avut și încă mai au valoare; marele lor merit este că au știut să protejeze câteva personalități de toate culorile politice, cu excepția purtătorilor de cămăși verzi, creând acea rezervă politică pentru situația în care nu se putea obține victoria pe Frontul de Est; au greșit, și nu numai ei, pentru că au jucat — de fapt au sperat prea mult — pe cartea Aliaților occidentali; n-au fugit din țară, deși au avut posibilitatea s-o facă, sperând că aici în patrie este nevoie de ei; dar regimul comunist i-a aruncat în temnițe, sub aberanta acuzație de „activitate intensă contra clasei muncitoare"; și-au redactat în taină și cu grijă memoriile în speranța îndreptățită că peste ani, generațiile viitoare vor avea ceva de învățat de pe urma lor. Putem lua de la ei aproape totul, iar pentru ceea ce mai rămâne, adică speranțele și greșelile lor, să ne ajute Dumnezeu să nu ne mai confruntăm vreodată cu o situație asemănătoare, pentru că fără apărare între doi coloși nu putem avea altă soartă decât să fim striviți ori transformați din nou într-un poligon de experiențe.

Torționarii anilor de început ai regimului comunist au fost străini de neam și tradiții, parașutați din crânguri cerești răsăritene sau veniți pe agregate războinice împreună cu cohortele roșii de ocupație; neșcoliți și tocmai de aceea invidioși și posedați de dorul răzbunării asupra unor imaginari „dușmani de clasă"; mulți la număr, birocrați în activitate, au fost mai degrabă dresați decât educați; unelte oarbe ale unui regim despotic pentru care legea făcută tot de ei se aplica după toanele sau bunul lor plac; au atins contraperformanțe profesionale greu de egalat; au adoptat mecanic practicile malefice ale celor care i-au inventat și transplantat pe meleagurile românești, la care au adăugat propriilor lor inovații grotești pornite din oportunisme și dorința de parvenire; ca paradox, au căutat să-și ascundă mizeriile și năroziile, dar au lăsat în urmă tone de maculatură arhivistică, ce mai degrabă îi acuză decât îi apără; au avut în rândurile lor și excepții, dar într-un torent de ilegalități și trădări macabre, fiindu-le totul ostil, s-au izolat și n-au reușit să se impună, deși voință au avut. Pentru noi, torționarii rămân cei mai buni „pedagogi", motiv pentru care le-am acordat și un spațiu mai mare în a-i studia. Ei ne învață ceea ce nu trebuie să facem, adică să nu transformăm arta informațiilor în poliție politică represivă. Activitatea lor nu are nimic de-a face cu arta informațiilor, dar nici nu pot fi scoși din istorie.

POSTFAȚĂ

O ISTORIE DE STRINGENTĂ ACTUALITATE

Spațiu strict interzis înainte de 1989, trecutul serviciilor secrete românești a fost explorat de numeroși cercetători în ultimii ani. Rezultatele aventurii lor s-au concretizat însă în lucrări abordând doar anumite fragmente și anumite personalități ale unei lumi pe cât de misterioase, pe atât de fascinante. Volumul *Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu* e prima tentativă de a realiza o Istorie a domeniului. Acesta ar fi unul dintre marile atuuri ale cărții în raport cu alte lucrări dedicate serviciilor secrete autohtone. Un altul, la fel de important ca primul, îl dă răceala tipică întreprinderii științifice. Multe lucrări consacrate unor personalități și unor etape din istoria domeniului stau sub semnul patimii. Unele vor să reabiliteze. Altele vor să denigreze. Cristian Troncotă își propune și reușește o cercetare obiectivă, lipsită de coloratura sentimentală, scutită de efortul de a demonstra ceva cu orice preț. Și cu toate acestea, cartea de față va stârni, indiscutabil, multe controverse, unele chiar pătimașe. Aceasta deoarece, fără voia autorului, sub semnul adevărului că trecutul nu e niciodată mort prin raportare la prezent, ci un teritoriu ce nu poate fi permis decât cu ochii de azi, cartea se implică, prin concluziile sale, în polemicile de după 1989 în legătură cu locul și rolul serviciilor secrete în societatea democratică.

O problemă mult discutată în ultimul timp se referă la necesitatea existenței serviciilor secrete după căderea comunismului. Au existat voci, deseori înscrise în campanii susținute, potrivit cărora serviciile secrete ar fi incompatibile cu democrația. Chiar dacă nu s-a spus pe față, brutal, s-a lăsat să se înțeleagă că serviciile secrete ar fi un pericol pentru democrație, activitatea lor punând la îndoială libertățile individuale, riscând să influențeze existența instituțiilor statului de drept. Cartea lui Cristian Troncotă dă o replică zdrobitoare acestor păreri mai mult sau mai puțin interesate. Ea demonstrează că serviciile secrete sunt vitale pentru existența unei națiuni. Prin informațiile puse la dispoziția conducătorilor, serviciile secrete pot contribui la luarea unor decizii corecte, la preîntâmpinarea unor pericole pentru siguranța națională, la prevenirea unor înfrângeri și la obținerea unor victorii. Sub acest semn, serviciile secrete sunt, asemenea unor clopote care bat pentru a avertiza asupra unor furtuni iminente, sirene care dau alarma:

„Generic însă, serviciile secrete de informații ar trebui să dea alarma la timp în sensul de a oferi un flux informațional oportun, atotcuprinzător și veridic despre intențiile potențialilor inamici sau aliați, pe care să se poată fundamenta din timp, de către factorii de decizie din stat, o strategie în acord cu interesele și aspirațiile național-statale. În sens contrar, adică măsurile adoptate după declanșarea evenimentelor nu pot fi decât conjuncturale, dacă nu chiar pripite, sub imboldul unor stări emoționale, ceea ce ar putea duce în condițiile unei situații limită la știrbirea gravă a intereselor statale pe o lungă perioadă de timp".

Pentru a-și îndeplini acest rol, serviciile secrete trebuie să-și subordoneze activitatea exclusiv interesului național. Așa cum demonstrează Cristian Troncotă, când serviciile secrete s-au pus în slujba politicului (în timpul dictaturii carliste sau în cel al dictaturii comuniste) efectele au fost catastrofale. La fel au fost aceste efecte și când conducătorii n-au

beneficiat de informațiile serviciilor secrete. Fie pentru că acestea aveau slăbiciuni sau se orientaseră spre dezinformare. Fie pentru că unii conducători (Carol al II-lea, Ion Antonescu) n-au luat în seamă informațiile neliniștitoare ultraconfidențiale. Condițiile pentru ca serviciile să-și îndeplinească rolul benefic sunt astfel prezentate:

„Istoria demonstrează că prin metodele și mijloacele specifice pe care le folosesc, mai mult sau mai puțin permisibile de sistemul juridic, dar mai totdeauna îngăduite de așa-zisele «rațiuni de stat», serviciile secrete de informații pot contribui atât la declanșarea cât și la prevenirea unor evenimente cu rezonanță istorică, totul depinzând în ultimă instanță de profesionalismul operatorilor și de interesele factorilor de decizie în subordinea cărora se află. Totul a fost, este și va fi posibil pentru că prin pârghiile puterii, factorii de decizie ai statului exercită un control și o conducere nemijlocită asupra serviciilor secrete de informații, sau cel puțin teoretic ar trebui s-o facă".

Urmărind deciziile luate, după 1989, atât în plan intern, cât și în cel extern e normal să te întrebi de măsura în care aceste condiții au fost îndeplinite în România.

De actualitate e și chestiunea raportului continuitate-discontinuitate în activitatea serviciilor secrete obligate să treacă de la un regim la altul. Sub steagul luptei împotriva abuzurilor Securității, după 1989, s-a cerut insistent de către unii politicieni și jurnaliști o ruptură totală între noile servicii și fosta Securitate. Cristian Troncotă demonstrează însă necesitatea unei anume continuități în activitatea serviciilor. Chiar dacă noul regim e radical diferit de cel anterior, el nu-și poate permite s-o ia de la capăt în materie de rețele de informatori, de documente, de cadre. Trecerea de la dictatura carlistă la cea antonesciană n-a adus cu sine o ruptură totală, o luare de la capăt. La fel s-a întîmplat chiar și în cazul trecerii de la dictatura antonesciană la dictatura comunistă. Exemple asemănătoare pot fi găsite și la țările din fostul lagăr comunist: Ungaria, Polonia, Bulgaria. Deși au condamnat abuzurile serviciilor secrete comuniste, democrațiile din țările respective au preluat câte ceva — unii informatori, arhivele, rețelele din străinătate — pentru utilizarea în activitatea noilor servicii puse în slujba democrației. O singură țară a făcut excepție de la această regulă: România. Consecințele discontinuității totale s-au putut sesiza deja în bâjbâielile din politica externă, în diversiunile care au marcat anii postdecembriști, în contractele păguboase cu investitorii străini.

Plecând de la orientarea prooccidentală a României postdecembriste s-au auzit și se mai aud voci potrivit cărora serviciile noastre secrete trebuie să nu mai aibă nici o prudență față de serviciile secrete occidentale. Cartea lui Cristian Troncotă demonstrează însă că statul român a putut supraviețui și pentru că aliaților vremelnici ai țării nu le-au fost deschise toate tainițele informațiilor privind siguranța națională. În timpul regimului Antonescu, deși România era aliată Germaniei, SSI a păstrat o anume prudență față de Abwer. Ba mai mult, deși exista o colaborare oficial stabilită între cele două servicii, SSI a luat măsuri pentru a contracara acțiunile Abwer-ului. Chiar și în timpul regimului lui Gheorghiu-Dej, deși era subordonată KGB, Securitatea a păstrat o zonă de secrete la care sovieticii n-au avut acces. Grație acestei precauții, a fost posibilă tragerea sovieticilor pe sfoară în cazul plecării Armatei Roșii din România. Ca toate cărțile de istorie a serviciilor secrete, lucrarea lui Cristian Troncotă ne avertizează că pentru un ofițer de informații român orice alt serviciu secret, inclusiv occidental, e un potențial adversar. În această lume a spionajului și contraspionajului nu există sentimente, ci numai interese.

Sunt doar câteva din concluziile cu amplă rezonanță în prezent ale cărții. Deși se ocupă de trecut, lucrarea lui Cristian Troncotă vizează actualitatea vie, tumultuoasă. De aceea, mai mult ca sigur ea va stârni multe controverse. Fie și pentru aceasta, ea merită să fie citită cu creionul în mână.

Ion CRISTOIU

Cristian Troncotă

(n. 12.I.1954, București), absolvent al Facultății de Istorie–Filosofie a Universității București (1980), doctor în istorie militară (1997), conferențiar universitar, din 1999, la Institutul Național de Informații, comunitate academică a SRI. Anterior volumului de față, a publicat lucrările: *Eugen Cristescu — asul serviciilor secrete românești. Memorii, mărturii, documente*, București, 1995; *Totalitarismul de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluții* (co–autor), București, 1996; *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, București, 1997; *Începuturile mișcării de rezistență în România, vol. I, 11 aprilie 1945–31 mai 1946* (co–autor), București, 1998.
Este căsătorit — soția fiind un apreciat profesor de istorie în învățământul gimnazial — și are trei copii.

Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu este o carte scrisă în viziunea specialistului în istoria și teoria artei informațiilor și pe baza consultării unui vast material bibliografic: documente inedite din arhiva fostelor și actualelor servicii secrete românești; lucrări memorialistice; studii și sinteze publicate în ultimii ani. Autorul apreciază că, în perioada de referință, s-au succedat câteva generații de ofițeri de informații, fiecare cu o experiență interesantă: *cercetașii*, din perioada Războiului de Independență și a primei mari conflagrații mondiale, de la care putem învăța dăruirea și patriotismul (dar atenție la vulnerabilități!); *fataliștii* din anii interbelici, de la care se poate prelua cultul pentru conspirativitate și tehnicile artei informațiilor (dar atenție la echidistanța politică și tentațiile Curții!); *ofițerii* promovați de Eugen Cristescu în timpul celui de-al doilea război mondial, foarte buni profesioniști, de la care se poate prelua aproape totul, iar pentru ce mai rămâne, să ne ajute Dumnezeu să nu ne mai confruntăm vreodată cu o situație asemănătoare, pentru că fără apărare între doi coloși nu putem avea o altă soartă decât să fim striviți ori transformați din nou într-un poligon de experiențe; *torționarii* anilor de început ai Securității, care rămân cei mai buni „pedagogi", întrucât de la ei putem învăța ceea ce nu trebuie să facem, adică să nu transformăm arta informațiilor în poliție politică represivă.

85040

ISBN 973–99233–0–5